
CONSTANTIN IGNĂTESCU
MITRUT AL JOLDII

CUTEZĂTORII

C. IGNĂTESCU

MITRUȚ AL JOLDII

Ediție revăzută și prescurtată

1959

EDITURA TINERETULUI

COPERTA DE **P. NAZARIE**

PARTEA I

I

Satul se numea Răchiți.

Era o așezare de străjări de margine, ca toate acele care se vedeau acuma patru sute de ani în lungul Milcovului. Pe atunci, Milcovul înfățișa o parte din hotarul de către miazăzi al Moldovei, iar străjării acestui hotar își întemeiaseră gospodăriile aproape de locul slujbei lor. Poate că de aceea, locuințele lor erau atît de depărtate una de alta și atît de împrăștiate printre toloace pustii, printre dîmburi și văiugi și tufari, încît nu știai unde începe satul și nici unde sfîrșește.

În Răchiți nu se aflau mai mult de treizeci, patruzeci de asemenea locuințe. Erau mai curînd niște bordeie, făcute din vălătuci, muruite cu humă și acoperite cu paie. Fumul vetrelor de lut ieșea de-a dreptul prin acoperiș, iar cînd bătea vîntul potrivnic, nu mai ieșea de loc. Se învăluia și intra înapoi în bordei. Atunci oamenii tușeau, lăcrimau și deschideau ușa. Unele locuințe erau atît de scunde, încît gospodarii se puteau rezima cu cotul de streașină cînd stăteau de vorbă unul cu altul, afară. Altele, erau înconjurate cu prispe de lut și se înălțau mai semețe. Iar deasupra prispelor, un ochiuleț de fereastră, acoperit cu bășică de bou, străvezie, lăsa să pătrundă înăuntru lumina zilei.

Peste aceste neînsemnate și umile așezări, plutea o liniște și o pace netulburată. Rar, un glas de bucium se înălța domol, dintr-o costișă. Altul îi răspundea tot așa, de pe o culme, și cîteva clipe cei doi buciumași se înțelegeau între ei, așa cum s-au înțeles — din vechi —

toți plăieșii și ciobanii pămînturilor acestora. Era ca o limbă rînduită din strămoși, cu sunete și mlădieri neschimbate, învățată din tată în fiu și care nu mai stîrnea nici o mirare.

Iată de ce, în sara în care un glas de bucium, speriat, repezit și poruncitor, izbucni peste acele întinderi pașnice, satul se umplu de oarecare neliniște. Glasul venea din lunca Milcovului, puternic, grăbit, umplea văzduhul stăpînindu-l și se stingea departe, către dumbrăvile care întunecau malurile Putnei. Și îndată începea iar, mai grăbit, mai poruncitor.

Ușile bordeielor din Răchiți se deschiseră cu zgomot. Aplecîndu-se ca să nu se lovească de pragul de sus, oamenii ieșeau grăbiți. Femei alergau să despriponească și să mîie către case caii de pe unde pășteau și glasuri repezite se înălțau în sara limpede.

— Buciumă Mihai! strigă Joldea din pragul căsuței lui, răsucindu-și trupul uriaș către luncă. Mitruț! Ai adăpat calul?

Mitruț ieși de undeva din spatele casei, desculț, cu capul gol, îmbrăcat în cămășuța lui de cînepă.

— L-am adăpat, tătuță! strigă el cu glas copilăresc.

— Repede, șaua!

Și în timp ce Mitruț scotea șaua tătărască, Joldea coborî din cuiele bătute în păreți arcul, ghioaga și săhăidacul.

Zoița ieși în prag.

— Ce-i, omule?

— Buciumă Mihai! răspunse Joldea întinzînd un braț spre luncă, de unde chemările se înălțau mereu. Tu știi că frate-meu nu buciumă degeaba. Și tot vorbind, încălecă dintr-o săritură și porni în goană.

De undeva, din umbra unui frasin, se ivi și Nică. Era mic, mult mai mic decît Mitruț, purta numai o cămășuță scurtă, fără cingătoare, și ținea legat de o sfoară un cățeluș flocos și jucăuș.

Zoița intră în casă. Asemenea întîmplări se petreceau în chip obișnuit acolo pe hotar, în vremile acele. Iar străjării de margine, socotindu-se în fiecare clipă datori să răspundă de slujba lor, se deprinseseră cu ele. Încălecau acuma unul după altul și porneau în goană după Joldea, în timp ce, în praguri, femeile rămîneau să-i urmărească

cu ochii, dar nu arătau preau neliniştite. Aceasta era viaţa lor de cînd se ştiau şi se obişnuiseră cu ea...

— Ce-i, Mihai? strigă de departe Joldea, oprindu-şi goana la locul de pîndă al fratelui său.

— Tătarii, Joldea! răspunse Mihai cu glasul lui hîrîit. Au buciumat străjării din susul apei şi ne-au trimis vorbă din om în om; a năvălit o trîmbă întreagă. Au trecut Siretul mai în jos de cotul cel mare, s-au învîrtejit spre miazănoapte şi ne-au călcat hotarul, în putere, semeţi, ca pe moşia lor.

— Pe unde? se înălţă furtunos glasul lui Joldea.

— Pe la Balta Arsă.

— Mulţi?

— Să tot fie vreo treizeci...

— Şi noi cîţi sîntem? întrebă Joldea, privind în urmă.

— Optsprezece... nouăsprezece... douăzeci şi unu... numără un glas, şi mai vine şi Păun şi Carare...

— Ajunge! Haidem! strigă Joldea, şi lunca răsună pînă departe.

Porniră în goană. Scurtară drumul pe cărări cunoscute numai lor, umplînd bolţile codrului cu tropotul copitelor, care vuia adînc în noapte. Se plecau pe sub ramurile prea joase, care stăteau să le împiedice drumul, şi se opreau din timp în timp, ca unul dintre ei să descalece, să-şi pună urechea la pămînt şi să asculte cu băgare de samă dacă nu cumva se aud mişcările duşmanului.

În sfîrşit văzură cerul înroşindu-se spre apus.

— Ori au aprins vreo aşezare, ori nici nu visează că sînt urmăriţi şi au făcut foc de popas! vorbi Joldea încetinind goana.

Înaintară cu băgare de samă şi se apropiară furiş. Tătarii tăbărîseră într-o rarişte de fagi, făcuseră focuri şi frigeau miei, în gropi de jar, hoţeşte. Caii lor păşteau slobozi printre copaci.

Străjării se împărţiră în cete de cîte doi, trei oameni, înconjurară rariştea şi izbiră o dată din toate părţile. Strigătul lor de luptă răsună adînc în pădure. Luaţi pe neaşteptate şi înspăimîntaţi, mulţi dintre tătari nu avură vreme nici să pună mîna pe arme. Se învălmăşeau zăpăciţi şi se izbeau unii de alţii, căutînd o scăpare. Joldea şi Mihai se repeziseră unde învălmăşeala era mai mare. Ghioagele lo-

veau ca trăznetul, într-o larmă de vaiete, blesteme și răcnete.

Intr-o astfel de încăierare, o suliță izbi pe Mihai în obraz. Joldea își văzu fratele scăpînd măciuca și căzînd sub copitele calului. Inălță ghioaga și se repezi. Dar se răsuci și el cu o săgeată înfiptă în grumaz, se înălță în șa, furios, ca într-o împotrivire uriașă, și pe urmă scăpă frîul din mînă și se prăbuși pe o coastă, cu piciorul în scară.

2

Pe rînd, cei plecați din sat pe urma tătarilor începură să se întoarcă acasă.

Zoița așteptă o zi, două, apoi luă pe Mitruț de mînă și porni să bată pragurile celor sosiți.

— Ce-i cu Joldea al meu, oameni buni?

— A fost învălmășeală mare, Zoițo. Nu putem ști. Ori s-a luat pe urma vreunui fugar, pînă cine știe unde, ori zace în vreun bordei, pălit, cine știe? Iată, oamenii sosesc pe rînd. Azi au venit Zamfir și Zaharia, și Păun...

— Dar nici Mihai n-a venit!

— Erau împreună, dar era noaptea, ne-am împrăștiat în toate părțile și ne-am rătăcit unii de alții. Am buciumat... Degeaba! Ne-am întors pe unde luptasem, am chiuit, am chemat... Dar să n-ai grijă, Joldea și Mihai nu se prăpădesc în harță cu niște păcătoși!

Zoița nu avea grijă. Iși știa omul. Cine să-l doboare? Și-l știa și pe Mihai. Dar vremea trecea și nici Joldea, nici Mihai nu se arătau. Și Zoița se întuneca din ce în ce mai mult și tot mai des ieșea în prag să cerceteze zările cu palma la frunte...

Intr-o zi a bătut în ușă Irina lui Ilie Sumănarul. Nici omul ei nu se întorsese. Venise după vești. Se lăsă jos, lîngă vatră, își cuprinse capul în mîni și începu a boci încetișor, legănîndu-se. Zoița o privea tăcută și simțea și ea un junghi ascuțit în inimă și un nod de plîns în gît.

Așa le-a găsit Anica lui Dumitrache Carare și îndată umplu casa cu spaimele, vorbele și tulburarea ei:

— În fiecare noapte mi se pare că aud pasul lui Dumitrache, se jălui ea. Sar să-i ies înainte: pustiu cît vezi în patru vînturi. Mă culc și mă răsucesc pe o parte și pe alta, pînă în zori. Îl visez cu ochii deschiși. Îl văd doborît, în iarbă, cu o săgeată în umăr, și tot încearcă să se scoale şi nu poate! Hai suratelor, ș-om face ceva, că nu mai pot!

— Dar ce putem face? o privi Zoița, cu fruntea întunecată și cu o lacrimă aninată de geană.

— Hai ș-om merge la mănăstire, la părintele Paramon. Știe să dezlege toate necazurile și găsește leac la toate durerile. Și mai este acolo și o icoană a sfîntului Niculai, care face minuni!

— La mănăstire? Dar tu știi cît drum este pînă la mănăstire?

— Știu. Tocmai sub munte! Om merge zi și noapte și ne-om tîrîi cum om putea, pentru izbăvirea păcatelor noastre! Voi nu credeți că dumnezeu ne cearcă și ne bate?

Cîteva zile stătură pe gînduri. Apoi se țeseau de la una la alta și puneau la cale. Iar într-o dimineață și-au trecut pe după gît traistele cu merinde și cu daruri pentru acel călugăr vestit, și-au luat în mîni toiege de drum și au pornit... Femeile din sat le știau zbuciumul. Le-au petrecut o bucată de vreme și la o răscruce de cărări le-au lăsat să urce singure dealul și s-au uitat îndelung după ele. Cele trei drumețe au ajuns pe culme și s-au oprit o clipă. Acolo, umbrele lor întunecate, zugrăvite pe zare și sprijinite în toiege, se destrămară încet și se topiră în ceața dimineții.

Au umblat mult, urcînd colnice și coborînd costișe. Pe gura traistelor din spate, un cocoș și niște găini, purtate pe aceste meleaguri străine, scoteau capete speriate și priveau locurile cu ochi rotunzi și nedumiriţi. Drumeţele au dormit pe cîmp, la adăpostul căpițelor de fîn, s-au odihnit la marginea cărărilor și s-au răcorit la malul pîraielor care coborau șoptind spre văi. Și cînd au îngenunchiat în sfîrșit, în umbra bisericuței de lemn, de sub munte, s-au socotit aproape izbăvite.

Părintele Paramon privi cu băgare de samă traistele lăsate jos lîngă iconostase, le cîntări din ochi și pe urmă se uită la cele trei femei.

— De unde sînteți? le întrebă el cu glas adînc.

— De la Răchiți, devale... pe Milcov!

— Și ați putut umbla atîta loc?

— Am putut, părinte, că avem mare necaz! izbucni Anica umplînd bisericuța cu suspinele ei.

Povestiră totul ca la spovedanie și plînseră îndelung, cu frunțile pe piatra rece. Părintele Paramon tăcea, lăsîndu-le să-și răcorească sufletele. Ochii săi înfundați sub sprîncenele albe priveau undeva, pe ușa deschisă, spre frunzișurile codrului. Iar cînd femeile se mai ogoiră, le întrebă domol, ca despre un fapt care nu putea fi despărțit de jalea lor:

— Și ați adus și o leacă de daruri pentru sfînta mănăstire?

— Am adus, părințele, două găini și un cocoș și oleacă de caș... ca niște femei sărmane ce ne aflăm, să ne ierți...

— Domnul, grăi călugărul, vede și primește și iartă.. da' parcă văd și un urcioraș...

— Acela-i cu oloi pentru candela sfîntului Niculai, părințele!...

— Așa, așa! se bucură sfințitul Paramon, scoțînd dopul de cîrpă și mirosind uleiul, și începu să citească rugăciuni asupra celor trei capete plecate. Murmurul glasului său se împrăștie domol umplînd bisericuța întunecată. Și în murmurul acela potolit, sufletele zbuciumate care veniseră să caute mîngîierea se alinară și căpătară o nouă nădejde.

Le împărți cîte un bulgăraș de tămîie adusă de la sfîntul Munte, le lăsă să se roage sub icoana făcătoare de minuni și sfinția sa se mistui undeva, luînd și traistele cu daruri... Se întoarse cu ele goale și cu o cheie mare, de fier.

— De-acuma destul, zise el moale. Dumnezeu cunoaște durerile voastre și are să facă așa cum a socoti mai nimerit... Trebuie să închid biserica!

— Am vrea să ne hodinim oleacă în ogradă, părințele, vorbi Anica. Ni-s ciolanele rupte de drum...

— În cuprinsul mănăstirii nu se poate, grăi părintele, arătînd o adîncă părere de rău. Aici îi loc de rugăciune, nu de hodină! Da' puteți să vă hodiniți dincolo de ziduri... Pădurea-i mare și binecuvîntarea domnului, peste tot!

Din vorbele părintelui Paramon parcă curgea mila și bunătatea cea fără de sfîrșit. Femeile se grăbiră să iasă, și în urma lor cheia scrîșni în broască. Se odihniră deci,

rezemate de zidul de împrejmuire, în mijlocul pădurii nesfîrșite. Dormiră cu capul pe traistele goale. Liniștea cobora asupra lor, din singurătatea locurilor, alinîndu-le inimile și domolindu-le grijile.

Se grăbiră la vale. Se gîndeau că poate, în lipsa lor, domnul se îndurase și făptuise minunea. Dar își găsiră bordeiele tot atît de pustii și tot atît de îngropate în mîhnire și tăcere.

Cîteva zile de-a rîndul, Zoița — cum își isprăvea treburile — închidea ușa, îngenunchia la icoană, se ruga plîngînd și bătea mătănii. Apoi aprindea o fărîmă din bulgărașul de tămîie, afuma și se ruga iar. Intr-un tîrziu, ieșea afară, cerceta zările și se lăsa tăcută pe prispă. Iar cînd socotea de cuviință, intra din nou în bordei, și iar se ruga și afuma și bătea mătănii. Și toată vremea își ferea ochii și chipul, să n-o vadă copiii plînsă.

Intr-o zi începu să se uite ciudat la icoană. Nu mai căzu în genunchi. Stătea așa privind-o cu îndoială și nedumirire și pumnul ei strîngea, fărămițînd în neștire, bulgărașul de tămîie... Iar în amurgul acelei zile răsturnă în traistă un mertic de grîu, așeză deasupra o găină prinsă din culcuș, își puse traista în spate și porni ferindu-se de ochii oamenilor, ca o hoață.

Baba Păduroaia stătea singură, într-un bordei pe jumătate îngropat între niște tufari. Uneori, pe acoperișul înverzit de iarbă și buruieni se cățăra o capră neagră, sprințară. Zoița coborî două trepte săpate în pămînt, se plecă să nu se lovească cu capul de pragul de sus și intră în încăperea strîmtă și întunecoasă.

— Te așteptam! spuse baba, și ochii, ca două mărgele negre, licăriră între crețurile obrazului. Te așteptam, Zoițo, pentru că eu știu că ulcica babei Păduroaia e mai tare decît rugăciunile monahului Paramon. Știu că ai fost la mănăstire...

— Am fost să mă rog lui dumnezeu, oftă Zoița. Și dumnezeu nu m-a ajutat. Acum am venit să mă rog dracului... poate că el să mi-l aducă pe Joldea acasă...

— Da' nu-i nici un drac, Zoițo! se oțărî baba, mînioasă. E tot puterea lui dumnezeu. Dacă o fi să fie, tot el îți

aduce bărbatul acasă. Nu dracul! Nu te mai potrivi la scorniturl...

Zoița o lăsă să spuie ce vrea. Ea știa foarte bine, așa cum știa toată lumea din sat, că Păduroaia și-a vîndut necuratului sufletul și că are la îndemînă — pentru orice trebuință — cîțiva încornorați mititei, pe care îi trimite și-i muștruluiește după anume regulă și știință. Lumea se jura că i-a și văzut. Iar unul din ei, mai grijuliu, sta noaptea pe acoperișul bordeiului și cînta ca buhna. Pe acela, îl știau și copiii!... Cînd cîntă cocoșii de miezul nopții, Zoița se duce cu cofa și aduce apă „neîncepută". Baba suflă asupra cofei, boscorodește vorbe neînțelese, umple o ulcică de lut și o așază pe vatră, să fiarbă. Și cînd apa începe să clocotească, forfotind mărgele peste mărgele, apucă o mînă de mei dintr-un căuș și strecoară ușor boabele din palmă în ulcică. Clocotul le prinde, le îneacă, le scoate iar deasupra și le învăluie într-un vîrtej nelămurit, sub aburi. Baba privește țintă în ulcică. Zoița se ridică în picioare și privește peste umărul ei, cu ochii mari și sufletul înfiorat.

— Pădure! vorbește baba dintr-o dată. Pădure și iar pădure, cît vezi cu ochii. Dîmburi peste dîmburi, valuri peste valuri. Cine poate vedea ce-i acolo? Joldea al tău e undeva în pădure... văd ceva... poate-i el... poate nu-i el... ar vrea să umble și nu poate... ar vrea să iasă de sub culme și iacă, uită-te și tu, îl trage ceva înapoi... Nu poate!

Zoița privește și nu vede nimic.

— Mă gîndesc, spune iar Păduroaia, să nu fi fost pălit în luptă. I s-o fi scurs sîngele și de aceea nu poate... Ar trebui să-i dăm sînge, Zoițo! Să tai o găină neagră și să-i scurgi sîngele într-o ulcică pe care am să ți-o dau eu... iar găina să mi-o aduci friptă!...

Cîtăva vreme Zoița a umblat nopțile la Păduroaia. Baba descînta, boscorodea... Pe urmă, Zoița nu s-a mai dus la Păduroaia. Nu mai avea nici încredere, nici găini! S-a dus însă la Păun străjărul, care fusese prieten mai de aproape cu Joldea și într-o zi, satul i-a văzut pe amîndoi plecînd spre Balta Arsă. Se duceau să-l caute pe Joldea.

Au pășit pe cărările bătute de străjării care alergaseră după furi, și au ajuns la rariștea de fagi. Aflară cenușa focurilor stinse, semnele luptei, și stîrvuri de tîlhari mîn-

cate de ciori și de hultani. Umblară din stîrv în stîrv, pînă osteniră. Nu găsiră nici pe Joldea, nici pe Mihai. Se așezară pe iarbă să se odihnească și priviră în jur. Codrul se întindea cît vedeai cu ochii, în toate părțile... Va fi avînd oare margini? Unde să mai caute? Se sculară și plecară acasă...

În vara aceea, străjării din Răchiți și nevestele lor ajutară Zoiții la secerat și la strîns puțina roadă de pe cîmp. Mitruț muncea și el cît putea, iar Nică începu să pască vaca prin jurul casei...

Intr-o sară, pe cărarea care tăia toloaca în curmeziș, se ivi Mihai străjărul, moș Mihai, cum îi zicea Mitruț. Venea pe jos, călca greu, șchiopătînd mai tare decît totdeauna, avea capul legat cu o cîrpă care-i ascundea cu totul un ochi și se sprijinea într-un ciomag necojit. Arcul i se clătina pe umăr, la fiecare pas șontîcăit. Așa a intrat în bătătura lui Joldea și s-a așezat pe prispă. Nu s-a uitat nici la Zoița care îl privea cu ochi înspăimîntați, nici la Mitruț care încremenise lîngă maică-sa. N-a spus nici măcar „sara bună", cum avea obiceiul. Ci numai s-a gheboșat pe prispă și a tăcut, privind în pămînt.

Zoița își alungă cu greu un nod din gît, și întrebă cu glas frînt:

— Singur?

Iar moș Mihai a stat o vreme în aceeași nemișcare și tăcere și pe urmă a răspuns:

— Singur!

Și iarăși stătură o vreme tăcuți și neclintiți, în sara care cobora repede. Pe urmă, Zoița întrebă iar, cu o șoaptă tremurată:

— Și el?...

— Sub o măgură... dincolo de Balta Arsă... în sus... Ii cîntă vînturile și cucii... I-am cioplit o cruce...

Din nou se făcu tăcere. Pe urmă, Zoița își înclină capul pe genunchi, își vîrî degetele în păr și un geamăt adînc cutremură liniștea. Moș Mihai se uită o vreme cum se zbuciumă umerii ei de plîns tăcut și cum curg lacrimile din ochii măriți de groază ai lui Mitruț. Se suci stingher pe prispă, tuși răgușit și vorbi iar, numai așa, ca pentru a goni spaimele:

— Eu am zăcut la un pădurar... și m-au oblojit niște babe... că mi-a scos ochii o spurcăciune...

Mîna lui mare și neagră, ca o rădăcină de copac, se înălță către cîrpa care-i înfășura capul. Glasul, răgușit fără leac, dintr-o răceală veche, părea mai hîrîit acum ca oricînd. O pasăre de noapte trecu ca o săgeată pe deasupra lor și se pierdu în întuneric. Pe prispă, Nică, fratele mai mic al lui Mitruț, suspină ușor, prin somn.

Zoița conteni plînsul și rămase cu capul în palme, privind în întuneric. Mitruț stătea la spatele ei, cu obrajii uzi și cu ochii întunecați...

Tîrziu, moș Mihai s-a ridicat și a plecat bocănind pe cărare cu ciomagul lui necojit.

3

Acuma moș Mihai venea să-i vadă în fiecare sară, după ce-și isprăvea slujba la hotar. Pentru că, așa beteag cum era, nu lipsea de la locul lui de pîndă. Se făcuse mai crunt, mai tăcut, mai morocănos. Iși făcuse o ghioagă nouă, mai grozavă decît acea pierdută în luptă. Mitruț n-o putea ridica nici cu amîndouă mînile. De cum se făcea sară, pasul șchiopătînd al bătrînului se auzea de departe, pe cărare. Piciorul cu zgîrciurile tăiate mai de mult de o coasă și mai dăunăzi zdrobit de copita calului, avea să șchiopăteze toată viața. Așa călca prin bătătură și se așeza pe prispă. Stătea pînă tîrziu, povestind isprăvile lui Joldea din viața de pîndar pe hotar, și din cea de oștean pornit la lupte împotriva vrăjmașilor. Înălța pumnul uriaș și arăta cum izbise Joldea și cum căzuse dușmanul în cutare împrejurare, reînviată cu glasul lui răgușit.

Mitruț îl asculta cu ochii mari, înfiorați de închipuirile pe care vorbele bătrînului le stîrneau în mintea lui. Fără să vrea, făcea și el aceleași gesturi pe care le făcea povestitorul, strîngea și el pumnul și izbea cu el în aer, zdrobind un dușman închipuit. Numai mama rămînea neclintită, cu ochii țintă în întuneric și tăcea. De cînd aflase că Joldea se prăpădise, ea aproape nu mai vorbea. Și moș Mihai pleca de la o vreme, speriat și el de atîta încrîncenată tăcere.

Bătrînul era un om aspru. Fecior de străjăr, se pomenise el însuși străjăr, în clipa cînd a dovedit că poate mînui un arc și o ghioagă. De atunci, viața lui se scursese acolo pe hotar, în liniștea luncii și singurătățile locurilor, cu ochii deschiși către primejdiile ce se puteau ivi. Luase parte la lupte crîncene, își apărase hotarul cu vrednicie și învățase să se poarte cumplit cu dușmanii. Astfel inima i se împietrise și el ajunsese neîndurat și tare ca o stîncă. Cînd nu era pe hotar, își muncea cinstit bucățica lui de pămînt, ca toți ceilalți străjări. Își făcuse și o căsnicie, ca toți oamenii din satul lui, și trăia și el viața nestatornică a veacului aceluia plin de spaime, de războaie și de nesiguranța zilei de mîne. Dar în căsuța lui din Răchiți, se îmblînzea și părea altul. Cioplea arcuri mititele pentru feciorașul lui de șase ani, îl învăța să ochească și să tragă și îi slujea bucuros drept țintă. De multe ori, obrazul său învinețit arăta locurile în care nimerise copilul cu săgețile lui fără vîrf. Alte ori îl urca pe calul său înalt și îl lăsa să se rotească singur prin bătătură. Numai că atunci sărea nevastă-sa să-și scoată puiul de la primejdie.

— Eu nu știu care-i mai nebun! striga ea speriată. Tu ori el?

Mihai străjărul rîdea, cu un rîs blajin, pe care nu i-l mai văzuse nimeni pînă atunci.

Intr-un rînd, încurcat într-o harță, dincolo de hotar, n-a mai putut da pe acasă multă vreme. Cînd a venit, nu și-a mai găsit nevasta și copilul. Pieriseră de ciumă și îi îngropaseră oamenii în deal, la cimitir...

De atunci s-a făcut mai ursuz, mai aspru și mai singuratic. Numai la fratele său, Joldea, venea zilnic. Se uita la Mitruț, își aducea aminte de feciorașul lui, i se umplea inima de amar și pleca cu ochii întunecați. Pe urmă s-a mai deprins. Privea pe Mitruț ca pe copilul său și îi creștea inima cînd îi vedea chipul deschis și boiul năltuț și drept și mlădios ca salcia... Atîta dragoste îi mai rămăsese în viață!

Iar Mitruț simțea dragostea bătrînului, se lipea de el și își făgăduia în gînd să ajungă ca dînsul...

Mama se uita la băiat, tăcută, cu gîndurile duse și parcă fără să-l vadă. Statura ei mîndră, dreaptă și înaltă,

parcă se mai înclinase puțin și chipul ei slăbise și se ascuțise. Cînd o vedea așa, Mitruț începea să umble în vîrful picioarelor și din joaca lui nu se mai auzea nici o zvoană.

Dar liniștea lor se tulbura uneori. Veneau de o bucată de vreme oamenii boierului de la Putnișoara, cei care strîngeau birurile, unii călări și cu biciușca în mînă, alții în căruțe al căror vuiet se auzea pînă departe, peste dealuri. Veneau mînioși, se opreau în bătătura Joldii și răcneau la Zoița, care își frîngea mînile, neputincioasă. Apoi plecau arătînd pumnii și răcnind. Din sfaturile mamei cu moș Mihai, după aceste întîmplări, Mitruț nu înțelegea mare lucru. Dar pricepea totuși, că atîta vreme cît trăise Joldea, casa lor fusese apărată de plata dăjdiilor, dijmelor și daturilor, după cum erau apărați toți străjării de margine, și toți aceia care făceau anume slujbe stăpînirii. Văduna lui Joldea însă nu era în slujba stăpînirii. Ea trebuia să plătească. Într-o zi însă oamenii aceia au luat și pe Joiana cu dînșii. O legaseră cu un curmei în urma unei căruțe și o duceau încolo la deal, în timp ce vaca se zmuncea, își întorcea capul spre casă și mugea neputincioasă și parcă nedumirită. Mitruț se repezi să-i vină în ajutor și s-o sloboadă din legătoare, dar mama îl apucă și îl ținu lîngă ea. Își înălță capul să strige, să se împotrivească; ea însă era atît de întunecată la față și avea ochii atît de plînși, încît Mitruț a trebuit să se ascundă și să plîngă pe după casă...

În sara aceea, moș Mihai a stat îndelung pe prispă sfătuind cu Zoița. Iar a doua zi porni în sat, șchiopătînd prin toate bătăturile și stătu de vorbă pe toate prispele Oamenii din Răchiți, străjări de margine ca și dînsul, nu puteau să lase pe văduna lui Joldea în necazul și lipsa la care ajunsese. Și adevărat este că o bună bucată de vreme după aceasta, slujbașii cei mînioși ai boierului strîngător de biruri nu mai dădură pe la ușa lui Joldea

Într-o zi însă, se iviră iarăși. Oamenii din sat arătaseră, e drept, multă bunăvoie și prietenie pentru văduna lui Joldea, dar erau și ei săraci și putințele lor aveau o margine...

Acuma nu mai puteau decît s-o ajute să-și aducă roadele de pe cîmp și să le pună bine. Dar slugile boierului

veniră iar, scociorîră în toate părțile, găsiră roadele și le luară...

Astfel, urmașii lui Joldea străjărul petrecură o iarnă în care le-a fost și frig și foame.

4

Rezemați de gard în ograda curții de la Putnișoara, moș Mihai, Zoița și Mitruț așteptau să iasă boierul, care la ceasul acela se odihnea încă, după masă.

Lîngă dînșii, un om înalt, cu umerii puțin aduși și cu pletele sure, stătea rezemat în ciomag, asculta ce-i spunea un slujitor scurt și îndesat și părea foarte nemulțămit.

— Tu de muncă să nu-mi vorbești mie, măi Gavrilă ! îl întrerupse dintr-o dată moșul. Care muncă ? Numai eu cu baba ! Eu nu pot, ea nu poate... feciori n-avem... Dacă muncim noi toată vara pe pămîntul boierului, cînd mai lucrăm pe pămîntul nostru ?

— Asta o știu, moș Damian ! se repezi slujitorul. Dar datoriile trebuiesc întoarse într-un fel. Boierul nostru ți-a plătit birul anțărț, că n-ai avut de unde. Anul trecut ai venit iar, că n-ai... Bine. Ți-a plătit și pe anul trecut. A fost vorba să ieși la cîmp, n-ai ieșit ! Și acuma în loc să aduci datoria, vii să-ți plătească birul și pe anul ista ! Așa... aș vrea și eu să fiu răzăș și să aibă altul grijă de birul meu...

— Dar nici să-ți dau ție toată răzășia și să ajung vecin, pentru că mi-ai plătit birul pe doi ani ! se mînie bătrînul.

— Care răzășie, moș Damian ? se zbuciumă slujbașul. Cît ți-a mai rămas din ea ? Locșorul cel din luncă și pîrloaga de lîngă pădure ?

— Cum locșor, măi băiete ? Acela-i locșor ? Umbli cale de un ceas de vreme în jurul lui și el de colo : locșor ! Atîta face răzășia pe care mă hrănesc de o viață de om ?

— Da' cît face, moș Damian ? Alt boier nu ți-ar plăti birul nici pe un an pentru pămîntul dumitale. Aista al nostru-i darnic, moșule ! Dacă știi cum să-l iei, ți-l plătește și pe anul ista.

— Și pe urmă? își dădu moșneagul cușma pe ceafă, cu năduf și îngrijorare.

— Pe urmă... n-ai încotro! grăi slujitorul. Nu vezi că iacă-i al treilea an de cînd nu poți plăti birul! Parcă la anul ai să poți? Așa... dai pămîntul și te mîntui. Scapi de grijă!

— Mai am, măi băiete, juncanii și o văcuță, și calul...

— Știu și asta, moș Damian. Dar dumneata care ai fost de atîtea ori la țarcuri, la Putnișoara, și ai văzut cum se face vînzarea vitelor ca să-și plătească oamenii birul, știi ce prețuri se pot căpăta de la neguțătorii veniți din țara turcească. Și să zicem că ai să dai vitele și ai să plătești birul pe anul ista. Dar la anul care vine cu ce-ai să-l mai plătești? Și cum ai să-ți muncești pămîntul fără vite?

Moș Damian Cîșu îl privi năucit.

— Asta-i socoteala ta, măi Gavrilă, ori a boierului? mai întrebă el cu o umbră de îndoială în glasul moale.

— A boierului, moș Damian. Că doar el nu poate plăti pentru toți cei care n-au. De unde să ia atîția bani? Dacă strînge birul dintr-un ținut întreg, vrea nu vrea, la vistierie întreg trebuie să-l ducă... Se înțelege că întîi și întîi el își trage zeciuiala lui... Dar dacă dumneata n-ai, altul n-are, altul tot așa, ce să facă el? Eu zic să-i dai pămîntul și să te mîntui! Dacă pune el birul pentru dumneata, măcar să știe pe ce...

Moș Cîșu rămase înlemnit și în jurul său toată așezarea boierului Mîndru păru că începe să se clatine.

O căruță intră hodorogind pe poartă și un țăran sări sprinten din ea, lîngă slujitor.

— Ce-i, Gligore? se miră acesta. Iar ai ajuns la mila boierului?

Cel întrebat, un om înalt, ciolănos, cu mustața groasă, cînepie, își înălță capul, zădărît.

— Milă? se miră el cu glasul aspru. Milă se cheamă atunci cînd ți se dă de pomană, măi Gavrilă. Și după cum știi, răzășul Gligore Jitarul încă n-a ajuns zilele cele! Nu-i vorbă, că nici boierul tău nu se prea grămădește să facă pomeni! L-am rugat anul trecut să-mi împrumute o jumătate de merță de mei. Iacă i-am adus meiul înapoi și pe deasupra am mai pus de la mine două mertice, drept mulțămită pentru facerea de bine. Treabă curată și cinstită.

O clipă, slujbașul rămase fără grai.

— Cum vine asta, măi Gligore? se dezmetici el mirat. Doar cu boierul ai avut altă învoială. Trebuia să-i muncești două luni la vară, nu să-i aduci meiul înapoi!

— Iacă, m-am răzgîndit! Am zis așa: de ce să muncesc eu la vară pe pămîntul boierului și răzășia mea să rămîie în plata domnului? Am mei, îi întorc meiul și gata! Nu-i tot aceea?

— Cum să fie tot aceea? Dacă boierul avea nevoie de mei, îți cerea mei!...

— A-ha! Avea nevoie de muncă! Apoi munca, măi băiete, eu o fac pe pămîntul meu! Eu nu vreau să ajung iar la ușa lui să împrumut o dimerlie de grăunțe și el să-mi ceară să-i muncesc, vara viitoare, de două ori atîtea zile cîte mi-a cerut anul ista. Nu vreau să mă pomenesc vecin, cum s-au pomenit atîția!... Vrei să iei meiul, bine. Nu vrei, ai să-l cari tu singur, pentru că eu îl duc acasă și a doua oară nu mai vin! Iacă, oamenii iștia-s marturi!

Oamenii pe care îi lua drept marturi răzășul Gligore Jitarul erau moș Damian Cîșu, care rămăsese amețit, rezemat de un gard, moș Mihai, vădana lui Joldea și Mitruț care stătea lîngă maică-sa cu mînile înfipte în brîul îngust, vișiniu, cu căciula de miel coborîtă pînă la sprîncene și cu ochii mari îndreptați asupra celor ce se sfădeau. Și mai era un țăran desculț, cu chipul mîhnit, pîrjolit de tăriile vremii și cu ilicul zdrențuit. Stătea sprijinit de un pom, singur, tăcut și închis în gîndurile lui.

— Ce nevoie ai de marturi? se auzi dintr-o dată un glas zgîriat, din înălțimea cerdacului boieresc.

Oamenii își ridicară capetele. Boierul Mîndru ieșise să asculte sfada din ogradă și Mitruț vedea pentru întîia oară capul lui puțin alungit și aproape pleș, barba neagră, rotundă, și pîntecele mare, încins cu brîu îngust, roșu. Cu brațele scurte și groase și mînile cu degetele boante, boierul se rezema de parmaclîc și privea în ogradă.

— Ce nevoie ai de marturi? întrebă el încă o dată, nedumirit.

— Am, ca să nu fie vorbă pe urmă! răspunse Gligore Jitarul, cu îndrăzneală. Am o datorie la curte. Datoria de mei. Aduc meiul și iacă, Gavrilă nu vrea să-l primească. Zice să fac muncă...

— N-a fost așa învoiala? întrebă boierul, scurt.

— Ba așa a fost. Dar dacă aduc înapoi meiul, nu mai poate fi vorba de învoială.

— Bine... bine, răzășule! răspunse boierul, stăpînindu-se. Fruntea și nasul i se făcuseră roșii, vinete. Bine! Nu-i nevoie de marturi. Spune lui Crap să-i primească datoria, Gavrile. Iar cu tine, răzășule, om vorbi cînd a mai da dumnezeu vreo secetă ca cea de anul trecut. Om vorbi atunci cum se cuvine...

— Și acu vorbim cum se cuvine, boierule, răspunse Gligore Jitarul, și-ți mulțămim pentru facerea de bine. Și cînd ai nevoie de potcovit caii... trimite-i la mine! Știi că am și oleacă de covălie și mă pricep... și aș vrea și eu să arăt că sînt om de omenie și mulțămitor...

Boierul nu răspunse.

Gligore răzășul se întoarse spre căruța cu care venise și strigă grăbit:

— Dă-te jos, Drăguș, să coborîm sacii!

Un băiețaș, nu mai mare decît Mitruț, cu ochii pieziși luminîndu-i obrazul smead și cu o hălăciugă de păr nedomolit pe cap, aruncă biciușca din mînă, sări repede din căruță și se repezi să ajute pe taică-su.

— Ce-i? se auzi glasul zgîriat al boierului, repezind întrebarea către moș Mihai.

Bătrînul înaintă spre cerdac șontîcăind și sprijinindu-se în ghioagă. Îndată, în urma lui păși Zoița cu Mitruț de mînă.

— Am venit, după poruncă! vorbi moș Mihai cu chipul întunecat. Iaca, aiasta-i vădana lui frate-meu, pentru care ai plătit birul după moartea lui Joldea și aista-i băietul cel mai mărișor...

— Știu, străjărule! îi tăie vorba boierul, urmărind cu ochi mînioși pe Gligore răzășul. Știu, dar n-am ce-i face! Dacă aș plăti eu pentru toți birnicii din ținutul ista, aș ajunge în sapă de lemn! Este o datină, o datorie pe care doar o știi și tu: boierul plătește birul pentru vecinii lui, nu pentru răzăși. Dacă vădana lui Joldea n-are de unde, oi da eu pentru dînsa, dar atunci ea cade vecină la mine, cu feciori, cu pămînt, cu tot. Iar pentru că din munca unui băiet ca aista eu nu pot înțelege nimic, îl trimit acolo unde poate face și el o treabă: la oi! Acolo are să stea

tot anul și am să-l și hrănesc... Iar vădanei are să i se lase o bucată de pămînt, ca să se poată hrăni singură... Mai multă omenie, ce mai vrei?

— Omenia ar fi alta! grăi moș Mihai cu adîncă mîhnire și cu stăpînită mînie. Omenie ar fi să ne mai păsuiești, să vedem și noi dacă urmașii unui străjăr cum a fost Joldea, se cade să ajungă vecini. Că dacă așa se plătește credința și slujba celui mai vrednic străjăr de pe hotarul ista, atunci pentru ce să-l mai păzim? Pentru ce să mai intrăm în bătaie și să ne mai dăm sănătatea și viața? Eu știu, boierule, că domnia ta ai dreptate. Știu care-i rînduiala: țăranul îi slobod cît poate plăti bir și dăjdii și daturi... Cît nu... vecin la boierul care plătește pentru dînsul. Asta-i rînduiala. Dar ziceam că măcar pentru unul ca Joldea s-ar putea călca rînduiala... Că el și-a dat sufletul pe hotar și eu mi-am dat un picior și un ochi... destulă răscumpărare socoteam... Cum a fost apărat de bir el, să fie apărată și vădana lui... să fie iertată...

— Străjărule, se mînie boierul, nu amesteca hotarul cu datoriile! Eu nu-s vistiernicul vostru! I-am dat cînd a avut nevoie? Să plătească! Alt chip nu-i! Iar cît despre iertare, doar domnul Moldovei s-o ierte, că eu n-am nici o putere!

Boierul Mîndru le întoarse spatele și privi în altă parte. Moș Mihai rămase cu obrazul ridicat către cerdac și cu ochiul cel bun privind neclintit, negru, amenințător. La spatele lui, Zoița își înclinase capul, iar umerii ei se ridicaseră cu mișcarea cu care omul încearcă să se ferească de o lovitură...

— Și cu tine ce-i? se auzi din nou glasul boierului, repezit către omul care stătea singur, rezemat de pom.

— Eu sînt Ion al Panțiroaiei, din Seaca! ieși țăranul din umbră.

— A-ha! își aduse-aminte boierul. Ce pot să-ți fac?

— Cum îi socoti de trebuință! vorbi omul cu glas trudit. Eu alte vite n-am. Am mai avut un buhăieș, l-am adus și pe acela la țarc... socoteam că are să ajungă pentru bir...

— Da? tresări boierul în cerdac, parcă prins de o neașteptată mînie. Anul trecut m-ai rugat să te păsuiesc, să-ți plătesc eu birul, că ai să mi-l întorci... Te-a mai văzut care-

va? Anul ista ai venit la țarc cu un bouț! Ai vrut să-ți plătești birul pe un an întreg cu un bouț!

— Nu era bouț, boierule! Era un buhăieș de doi ani, cum nu se mai află! Fără gînj tare în coarne și fără doi oameni voinici nu-l puteai mișca din loc, dacă nu vra el!

— Și cît au dat negutătorii?

— Apoi doar domnia ta l-ai vîndut, nu eu! Nu știu cît au dat, dar chiar domniei tale ți-a părut puțin. Te-am văzut tocmindu-te cu dînșii!

— Vra să zică ai văzut cum m-am străduit să scot mai mult pe bouțul tău! Alta ce puteam să fac? Vorba-i cum socoți să te plătești?

— Cum îi binevoi, domnia ta! înclină omul capul, cu adîncă mîhnire. Eu nu mai am nici o putință!

Boierul îl privi o clipă, prins de o mînie nouă.

— Vătăjii mei au fost la tine și n-au aflat nimic, nici în ogradă, nici în coșere!...

— Nu găsesc eu, boierule, că sînt doar în casa și gospodăria mea, cum să găsească niște oameni străini?... Iaca, îți dăruiesc bucata de pămînt care mi-a mai rămas, plătește domnia ta pentru mine, fă cum socoți! Eu nu mai pot! Mă închin!

Atîta mai auziră moș Mihai, Zoița și Mitruț, cînd ieșiră pe poarta curții de la Putnișoara.

Soarele cobora spre asfințit. Bătrînul șchiop, femeia mîhnită și fără nădejdi și copilul nedumirit, neștiutor, se depărtară încet, coborînd către lunca Milcovului.

Sara, acasă, mama l-a chemat pe Mitruț lîngă ea. I-a ridicat părul de pe frunte, i-a încheiat cămășuța la gît și i-a spus cu un glas pe care el nu-l mai auzise de multă vreme:

— Culcă-te, Mitruț, că mîne are să trebuiască să ne sculăm tare de dimineață.

Mitruț s-a culcat, tăcut. Simțise că glasul mamei era gata să se frîngă și înțelese că ea abia își stăpînește plînsul.

In zori, moș Mihai a bătut în ușă și Mitruț a pornit cu el, ducînd pe după gît o trăistuță, în care mama pusese ceva de-ale gurii. Mergeau tăcuți. Mitruț ar fi jurat că mama plînsese toată noaptea. Era galbenă la față și avea ochii storși, cu crețuri negre sub pleoape și în jurul gurii.

Cînd el a pornit cu moș Mihai, n-a spus nimic, dar cînd Mitruț și-a întors capul din marginea toloacei, a văzut-o tot în ușă și tot nemișcată, ca o stană, cum o lăsase. Moș Mihai mergea înainte, cu pasul lui șontîcăit și el, în urmă, cu pasul mic, umblînd repede cu picioarele goale, cu ițărașii de cînepă scurți și creți, puțin rupți în genunchi și în spate și cu ilicul lui taică-su pe deasupra cămășii. Ilicul acela îi ajungea pînă la călcîie și Mitruț bucuros s-ar fi lipsit de el, pentru că se anina în toate buruienile și spinii, dar i-l pusese maică-sa pe spate, fără să-l mai întrebe, iar moș Mihai hîrîise gros :

— Are să-i prindă bine acolo.

Mitruț n-a mai întrebat unde „acolo", pentru că i se pusese un nod în gît și moș Mihai îl luase repede de mînă și ieșise în cărare.

Așa au mers o vreme lungă, cu vîntul dimineții într-o coastă. Trecură prin locuri pe care el nu le mai văzuse niciodată și acuma se părea că moș Mihai se pregătește să vorbească. Chiar tuși de cîteva ori, ca să-și limpezească glasul și dintr-o dată spuse :

— Măi Mitruț, de-acuma ai să păzești și tu oile boierului Mîndru... de la Putnișoara...

Mitruț lipăi repede, ca să ajungă mai aproape și să audă mai bine.

Se aflau pe malul Putnei și moș Mihai se așezase jos, pe prund, să-și descalțe opincile. Apa curgea izbind în pietre și, în vuietul ei, vorbele se pierdeau.

— Că n-ați avut parte de oile voastre ! urmă el, mai mult pentru sine.

Mitruț rămăsese cu ochii mari, uitîndu-se întrebător. Moș Mihai îi văzu chipul nedumirit și o vreme se încăpățînă să privească în fundul unei opinci, cercetînd dacă mai are mult pînă să se spargă. Pe urmă se întoarse către Mitruț și grăi cu milă :

— S-a dus slobozenia voastră, măi băiete ! Acuma... ca și cum v-a cumpărat boierul !

— De ce s-a dus ? întrebă Mitruț cu vorba gîtuită și ochii întunecați.

— Pentru că din vecinie, rar dacă mai scapă careva. Acuma sînteți ai lui... vecinii lui !

Tăcu, își suflecă ițarii, își luă opincile în mînă și se sculă. Păși în apă, pipăind cu bățul înainte și porni spre celălalt mal.

Porni și Mitruț după dînsul, cu urechile vîjîind și de vuietul apei și de vorbele bătrînului, pe care nu le pricepea în întregime. Că el nu va mai fi slobod, asta era una. După socoteala lui copilărească, nici pînă acuma nu prea fusese slobod, că se cheamă că ascultase de poruncile părinților. Cum au să fie poruncile boierului, are să vadă acolo, la oi. Alt gînd însă îl frămînta acuma și-i strîngea inima, și el nu-l putea suferi. Ajunseră pe celălalt mal și moș Mihai se așeză jos să se încalțe.

— Și mama e a boierului? îl întrebă Mitruț pe neașteptate.

— Și ea! răspunse bătrînul peste umăr.

— Și Nică?

— Și Nică!

Mitruț tăcu. Nu mai simțea nici înfiorarea de frig care pusese stăpînire pe dînsul de cum intrase în apă, nici picăturile reci care se scurgeau de pe poalele ude ale ilicului pe picioarele goale. Gîndul că mama și Nică erau ca și cumpărați de boier nu-l putea îndura. Cum putea fi cumpărată, adică supusă, o femeie ca mama lui? se întreba el, cu gîndul la statura dreaptă și mîndră a celei care era stăpîna adevărată a casei, a bătăturii și a tuturor celor ce se întîmplau în viața lui și a lui Nică?

Intraseră acum pe moșia boierului Mîndru și mergeau pe marginea unei dumbrăvi. Moș Mihai vorbea pășind înainte, se oprea cîteodată întorcîndu-se spre Mitruț, și pășea iar, într-o pornire de mînie care își căuta ușurare. Era furios că tocmai el trebuia să-și ducă nepotul în vecinie — boierului. Dacă ar fi fost după inima lui, l-ar fi luat de mînă, l-ar fi dus înapoi la Răchiți și l-ar fi păzit cu arcul, cu ghioaga, cu toată vitejia lui, de toți boierii și de toate răutățile lumii. Dar Zoița nu mai putea plăti dăjdiile și trebuia să-și plece capul în jug.

Moș Mihai vorbea mereu, dar Mitruț nu-l mai asculta. Își aducea aminte că mai de mult cînd era el mic și zburda și se ținea de drăcii prin casă și prin bătătură, mama și tata îl speriau cu „Caua". Caua era cineva nedeslușit, urît din cale afară, rău din cale afară, păros, cu dinți, cu ghiare,

cu coadă, cineva care știa tot, putea tot, care stăpînea întunericul și singurătățile și în fața căruia nimeni nu afla îndurare... cu atît mai puțin copiii neascultători și neastîmpărați ! De cînd se făcuse mai mare, Mitruț nu mai credea în Caua. Dar acum, cînd se gîndea la boierul din Putnișoara, așa cum îl văzuse ieri, spaimele din mica lui copilărie îl cuprindeau din nou. „Iată Caua, iată Caua !" își zicea el, și un frig fără pricină îi cobora în lungul spinării. „Iată Caua, și în mîna ei am încăput și eu, și mama, și Nică !"

— ...tu ești acuma mare, vorbea înainte moș Mihai, anume parcă înțelegînd ce se petrece în sufletul băiatului, ești mare și cuminte. Ești — ca să zic așa — singurul bărbat în casă... De la tine așteaptă maică-ta și Nică mîntuirea...

— Hai ? se trezi dintr-o dată Mitruț, alungîndu-și nodul din gît și lipăind repede cu pasul lui scurt, ca să-l ajungă pe bătrîn. Cum adică, moș Mihai ? Cum mîntuirea ? Care mîntuire ?

— Adică scăparea din mîna boierului. Ori te răscumperi, ori... cîte nu se pot întîmpla pînă cînd ai să ajungi tu mare ?

— Vra să zică, s-ar putea ? întrebă Mitruț, uitîndu-se stăruitor în singurul ochi al bătrînului.

— Mîntuirea ? N-aduce anul ce aduce ceasul, măi băiete ! Numai să fii tu cuminte... și să crești... și să fii vrednic.

Mitruț înălță capul, privi un colț de cer albastru, ce se vedea printre crengile copacilor pe sub care mergeau, și se jură în gînd să fie cuminte, și să crească și să fie vrednic. Ba chiar s-ar fi jurat și cu glas mare, dacă tocmai atunci un spin de măcieș nu s-ar fi agățat de poalele ilicului său prea lung și nu l-ar fi tras înapoi. Rămase deci în urmă să se descurce și, alergînd după bătrîn, nu se mai jură cum avusese de gînd, ci gîfîi cu ciudă :

— Cînd am să fiu mare, ilicul ista are să-mi vie tocmai bine !

I

Cu capul descoperit și cu părul lui negru și învălurat, răvășit în bătaia vîntului de sară, Mitruț privea de pe muchea tăpșanului, cum se duce moș Mihai la vale. Alăturea, moș baciu — în primirea căruia rămăsese băiatul la stînă — tăcea și privea și el după străjăr.

Bătrînul mergea șchiopătînd, sprijinindu-se în ciomag, coborînd pe cărarea șerpuită, prin liniștea înserării. Părea din ce în ce mai mic și cînd intră în umbrele dumbrăvii dispăru amestecîndu-se cu ele. Mitruț își duse palma streașină la frunte și cercetă îndelung și zadarnic marginea îndepărtată a frunzișurilor. Dar moș Mihai nu se mai vedea.

Mitruț își înclină capul și un nod îndărătnic i se puse de-a curmezișul în gît, în timp ce o undă caldă îi umezi ochii. Mîna lui moș baciu, largă și vînătă, pămîntie, se așeză ușor ca o mîngîiere pe creștetul copilului. Mitruț înălță capul și privi în sus, cum privești la un copac. Moș baciu era în adevăr cît un stejar. Peste ochii lui adînciți se aplecau streșinile sprîncenelor mari și cărunte, mustața groasă și sură îi cădea peste gură, iar barba, tunsă cu foarfeca de tuns oile, îi acoperea obrazul, așa cum iarba deasă și măruntă acoperă primăvara, o pîrloagă. În brîul lat, peste care era încinsă o curea îngustă, moș baciu purta un cuțit în teacă de lemn și o mulțime de lănțujele și unelte mărunte și misterioase, ascunse între cute.

— Hoțu ! strigă bătrînul către turma care se arăta venind din porneală. Și un cîne voinic, cu capul mare și buhos, se apropie uitîndu-se în ochii baciului. Pe piep-

tul lat purta o ragilă de cuie ascuțite, legată cu curelușe tari. Iaca, aista-i Mitruț, vorbi moș baciu cu cînele, cum ar fi vorbit cu un om. Are să meargă cu tine la păscut oile!

Hoțu privi în ochii băiatului și îi mirosi picioarele goale și ițărașii.

— Împrietenește-te cu dînsul, îndemnă moș baciu pe Mitruț și văzînd că acesta nu îndrăznește, îi luă el mîna și o așeză pe capul cînelui. Dezmiardă-l! stărui baciul și Mitruț își cobori palma pe fruntea largă a lui Hoțu și cu vîrful degetelor îi scărpină ușor urechile groase și neastîmpărate.

Cu ochii rotunzi, înțelegători și aproape omenești, cînele privi din nou, lung, în ochii băiatului și coada lui se mișcă ușor, numai ca o părere, a prietenie.

— Deseară ai să-i dai tu de mîncare, hotărî moș baciu și se depărtă cu Hoțu după el, către strungă.

De sara aceea — cea dintîi pe care o petrecea între oameni străini — Mitruț avea să-și aducă aminte multă vreme.

Văzu pe ciobani și pe cei cîțiva ciobănași, ca și dînsul de mari, pășind domol după turma care se apropia încet, ca un val. Se înfricoșă de berbecul cel bătrîn care venea în fruntea tuturor, clătinîndu-și capul mare, cu coarne răsucite și sunînd lin din clopoțelul care-i atîrna de gît. Văzu cînii, împrăștiați ici, colo, în jurul turmei, pășind semeți, cu capul sus și coada înălțată, ca și cum își dădeau sama de treaba pe care o făcuseră păzind oile la păscut și se mîndreau că le aduc acasă nevătămate.

Stătu stingher și străin, să vadă cum se dau oile la strungă și cum se mulg, cum se face jîntița, și urda, și cașul, și cum se bate putineiul. Văzu cum se scoate cașul de ieri din strecurătoare și cum se așază pe corlată la zvîntat. Și cînd toate treburile se isprăvîră, stătu și el în preajma ceaunului, uitîndu-se cum se mestecă, cu două melesteie, mămăliga mare și vîrtoasă, de mei.

Moș baciu sfărîmă o bucată de mămăligă uscată într-o troacă de lemn și turnă peste ea zer.

— Mitruț! chemă el domol. Ia asta și dă-o — cu mîna ta — lui Hoțu. Să te cunoască mai de aproape.

Mitruț luă troaca și dădu să iasă după stînă.

— Nu pe acolo, săriră ciobănașii cei mici. Că te doboară ceilalți cîni! Cheamă-l aici.

Și Mitruț se bucură de acest neașteptat ajutor și chemă sfios:

— Hoțu! Na! Cuciu, cuciu!

— Nu așa! rîseră băieții. Aista nu-i cotei de ogradă! Uite așa: Hoțuuu! strigară ei cu glasuri înalte. Vin' aici! Iar unul din ei puse în gură două degete și fluieră ascuțit.

Capul fioros al lui Hoțu se arătă de după stînă. Ochii lui licăriră în lumina flăcărilor. Se apropie pășind rar și Mitruț se plecă și îi puse dinainte troaca. Cînele mîncă încet, așezat, așa cum se făceau toate lucrurile acolo la stînă.

Cînd isprăvi, se uită iar în ochii lui Mitruț, cu privirile lui omenești, iar Mitruț îndrăzni să-i pună mîna pe cap.

— Așa, se bucură moș baciu, de-acum are să te știe. Vină și tu și mănîncă.

Mitruț se așeză între ceilalți băieți și mîncă și el, ca și dînșii, zer turnat din fundul putineiului, cu mămăligă de mei, într-o trocuță mică de salcie. Dar nu-și putu stăpîni mirarea: cînd corlata era plină de caș și urdă, cînd jîntița forfotea în căldările cele largi, iar strecurătorile spînzurau deasupra ciuberelor picurînd ca ploaia, de ce ciobanii mănîncă zer cu mămăligă?

Moș baciu îi prinse privirea lungită spre corlată și clătină din cap:

— Nu te uita, măi băiete. Acelea nu-s pentru noi. Vine Crap și le măsoară și le cîntărește și oricum am face, tot nu-i ajunge la socoteală... El e baciul cel adevărat. Eu nu sînt decît cu numele, pentru că mă pricep cum să fac un caș și cum să tămăduiesc o oaie de gălbează... și pentru că sînt mai bătrîn aici. De aceea mi se spune baci. Da-i dau socoteala lui Crap și mă supun poruncilor lui, pentru că el e omul boierului, credinciosul

lui și sub grija și mîna lui intră și stîna, și ciobanii, și tot... Și-i atît de hapsîn și rău incît dacă ar putea, ne-ar pune botnițe!... Are să trebuiască să te deprinzi a mînca mai pe sponci!

Mitruț nu știa cine-i Crap. Văzu ochii ciobănașilor celor mici întunecîndu-se de spaimă la auzul acelui nume, și capetele celorlalți ciobani înălțîndu-se zădărîte. Stăteau acuma în jurul focului, în fața stînei. Mitruț se așezase între cei de-o samă cu dînsul, își strînsese ilicul în jurul trupului și stătea cuminte, ascultînd ce vorbesc cei mari.

— Feciorașul Joldii, lămurea moș baciu pe ceilalți. De cînd a murit taică-su, maică-sa s-a tot zbătut, s-a tot zbătut — spunea Mihai străjărul, care l-a adus — și într-o zi n-a mai putut. Acuma... iaca-s vecini!

— Spuneau oamenii din Seaca — azi dimineață, cînd am fost după apă — că și moș Damian Cîșu a căzut vecin și moș Ion al Panțiroaiei... vorbi un cioban scund și îndesat, cu mustața neagră, scurtă și cu vorba aspră.

— Ce-i de mirare, Toadere? răspunse moș baciu, domol. Dacă birul crește și crește în fiecare an, cu ce să-l mai împlinească oamenii? Își pierd răzășiile și cad vecini!

Mitruț își aduse aminte de ograda boierului Mîndru, și i se păru că aude și aici la stînă aceleași vorbe pe care le auzise acolo: tot bir, răzăși care nu mai au de unde-l da, vecini, boieri care iau pe nimic pămîntul răzășilor și negustori străini care dau preț puțin... toate, lucruri departe de înțelegerea lui, dar care — vedea el bine — apăsau și acolo, și aici, ca un cer cenușiu, asupra cugetului tuturora...

De la o vreme, glasurile ciobanilor începură să-l legene domol. Deschise ochii. Oamenii vorbeau potolit. Focul înălța flăcările albastre. Ciobănașii adormiseră grămădiți unul în altul. Se înveli și el cu ilicul și se covrigi lîngă ei.

Răchiții, mama, Nică, moș Mihai mai plutiră o vreme nelămuriți în gîndurile lui. Pe urmă se șterseră încet, în depărtări nemăsurate.

— Hai ș-om aduce apă! spuse Toader ciobanul și palma lui groasă se așeză pe ceafa copilului, mîngîind-o.

Mitruț se uită în toate părțile. Nu vedea nicăieri nici cofe, nici fîntînă, cum erau la Răchiți.

Toader rîse.

— Te uiți să vezi fîntînă? Ai mai văzut tu fîntînă pe coama dealului? Aici aducem apa de departe. Înhămăm ducipalul și mergem cu căruța!

În spatele stînei, la umbra unei perdele de stuf, un măgăruș se apăra de muște. Mitruț făcu ochii mari. Nu văzuse încă asemenea dobitoace. Era un măgăruș tînăr și mic. Nu avea decît doi ani și nu arăta mai mare decît un vițel. Dar avea niște urechi lungi și agere și un chip care aducea oarecum cu mutra unuia pus pe șagă!

Fără să vrea, Mitruț zîmbi.

— Îți place? îl întrebă Toader.

— Parcă ar vrea să șuguiască! spuse Mitruț, mirat.

— Chiar șuguiește! îl încredință Toader, numai n-are grai! În schimb însă, mănîncă turte de mei și mămăligă, ca un om mare! Numai cînd cîntă să nu-l auzi! Că are obiceiul ista cîteodată. Cîntă atît de frumos, încît ți se ridică părul în cap și-ți vine să te tot duci... Încolo... îi tare cumsecade, cînd te porți frumos cu dînsul. Altfel, dacă te pune dracul să-l șfichiuești cu iușca[1] ori să răcnești la dînsul — ca un om necăjit precum te afli — se oprește pe loc și stană rămîne! Poți să-l tragi de cap, de coadă, să-l rogi, să-l împingi, degeaba! Nu știe decît de vorbă bună!

Mitruț își trecu palma peste spinarea măgărușului, îi prinse ușor urechile între degete și își plecă obrazul pe fruntea lui.

— Asta-i place tîlharului! rîse Toader. Îi place, că-i și el un copil, ca și tine, măi băiete!

---

[1] Iușcă — biciușcă.

Glasul ciobanului, de obicei aspru și tare, se făcuse domol, aproape moale, și chipul lui arăta blînd și îmbunat.

Mitruț învăță cum se înhamă măgărușul și pe urmă se sui în căruță alături de cioban și de o putină goală. Porniră hodorogind, de-a dreptul peste cîmp și după ce ajunseră la creasta tăpșanului, începură a coborî pe un drumușor plin de hopuri.

— Iaca, acolo-i Seaca! arătă Toader, cu coada biciuștii, un sătuc pierdut între copaci. Dincolo, Brusturi, colo, Plopi. Cînd plouă, la Seaca nu putem merge cu căruța. Drumul ista se face mlaștină! Atunci ne ducem la Plopi ori la Brusturi, că-i drumul mai bun... Iar dincolo de dîmbul cela-i Putnișoara. Acolo-s curțile boierului nostru și tot acolo-s și țarcurile unde vin negutătorii.

Mitruț dădu din cap. Ochii lui cercetau satele din vale. Erau aceleași bordeie sărmane, ca și la Răchiți, cu păreți făcuți din nuiele împletite și unse cu lut, cu acoperișuri de șovar, deschise într-o parte, ca să iasă fumul vetrelor și nicăieri, nici un gard, iar între bordei și bordei — toloace nesfîrșite, acoperite cu iarbă, copaci răzleți și crînguri de bozii și de soci.

Mitruț privea cu ochi mari aceste întinderi, care semănau atît de mult cu satul lui. Un dor ascuțit, de casă și de ai săi, puse stăpînire pe inima lui și îi coborî peste chip umbra unei mîhniri adînci. Ajută pe Toader să umple putina, la o fîntînă cu budăi și cu treucă lungă, pentru adăpatul vitelor — și ajunseră la stînă, fără ca el să fi descleștat gura. Numai cînd deshămă măgărușul, păru a-și aduce aminte de ceva și întrebă:

— Cum îl cheamă, biță Toadere?

— N-are nume, măi Mitruț, zîmbi ciobanul.

— Eu i-aș zice Șagă... privi Mitruț cu băgare de samă mutra dobitocului, care — în adevăr — părea că pune la cale o șagă, dar n-o spune!

— Șagă să rămîie, dacă vrei tu, rîse Toader și intră în stînă să agațe hamul de-un cui.

Mitruț prinse în brațe capul lui Șagă și stătu mult cu fruntea rezemată de fruntea lui.

3

Cît stătea la stînă, între ciobani, Mitruț mai uita de cei lăsați la Răchiți.

Dar cînd rămînea singur, pe o muche de dîmb, cu oile la picioare și cu ochii duși peste întinderile care se albăstreau în depărtare, îl apuca dorul de acasă. În zori de zi, o mînă îl trăgea de sub ilicul lui taică-su, care acum îi prindea bine. Tot așa erau sculați și ceilalți băieți, tocmai cînd le era somnul mai dulce. Gura baciului se auzea atunci pînă departe. Nu că era baciul rău, căci om ca dînsul, care să știe să te ocrotească la o nevoie, nu se mai afla. Niciodată nu l-a văzut Mitruț să puie mîna pe o nuia, sau să te întindă de urechi la o greșală, ori la o nebăgare de samă. Doamne ferește! Dar de strigat striga! Așa era el la treabă. Nu se liniștea decît cînd le vedea pe toate rînduite, fiecare lucru și fiecare treabă cu șartul ei. Dimineața, cînd pornea pe băieți cu oile și le punea în traiste, fiecăruia, dărăbul de mămăligă rece și cele trei fire de urdă, nu uita niciodată să-i sfătuiască:

— Vezi, măi, n-o mînca toată dintr-o dată, ca lupul. Că pe urmă ai să stai cu dinții la stele. Alta nu-i. Atîta cît vezi, pînă deseară...

Rămînea apoi în fața stînii, se uita lung cum se depărtează ei cu oile și nu-i slăbea. Striga în urma lor de se auzea pînă dincolo de creastă:

— Mergeți încet, măi, că oaia nu-i cal! Ați înțeles? Să nu lăsați oile în plata domnului și să umblați cine știe pe unde, că dacă dă Crap peste voi, nimeni nu vă scoate din mîna lui! Măi, n-auziți voi, măi? Nu uitați că Hoțu e mai cuminte decît voi și să țineți ochii pe dînsul. El simte dihania înaintea voastră. Și să nu-i scoateți ragila, că pe urmă vă împodobesc pe voi cu ragile...

Așa îi dăscălea pînă treceau muchea dealului, după care începeau să se simtă mai în largul lor. Hoțu învăluia odată turma, cercetînd dacă toate sînt în regulă, pe urmă se oprea într-o coastă, înălța capul lui mare și cu gîtul peste măsură de gros, se uita pe deasupra oilor,

cîntărea din ochi pe ciobănașii aceia de-o șchioapă, care făceau pe oamenii mari și, liniștit în toate privințele, se așeza gospodărește pe coadă. Asta însemna că nu e nici o primejdie nicăieri. Deci, băieții puteau să înceapă a cînta din fluiere sau din triște cu dopul crestat, sprijinindu-se în bîte, așa cum văzuseră că fac ciobanii cei adevărați. Uneori făceau un foc, undeva pe o miriște ori într-o văiugă, la adăpost de vînt, și își frigeau hrincile de mămăligă de mei, așezîndu-le în jurul cărbunilor, în cenușă. Pe urmă începeau să le mănînce încet, mestecînd mult, fărîmă cu fărîmă, trecînd-o pe fiecare dintr-o parte a gurii în alta, ca părerea aceasta de hrană să dureze cît mai îndelung. Și într-un tîrziu se îndurau să înghită firimitura, cu ochii la cele două grăunțe de urdă, pe care le lăsau la urmă, să le lingă și să le soarbă ca pe o bunătate fără seamăn. Erau veșnic flămînzi, pentru că, pe lîngă toate, ei erau și mici, creșteau și aveau nevoie de o hrană mai întăritoare. Cunoșteau prin dumbrăvile din jur toți pomii pădureți în care se suiau ca pisicile, își umpleau sînul cu poame crude și le mîncau strepezindu-și dinții, cu gîndul la corlata plină de caș, din care nu gustau decît rar și pe furiș. Astfel, băieții creșteau slabi, cu fețele prelungi și cu ochii mari, parcă licărind de nepriceperea rînduielilor lumii în care trăiau.

Cîteodată Hoțu dădea glas de primejdie. Atunci, ceilalți cîni se repezeau, hămăind grozav, spre anume tufe, iar băieții răcneau cît îi ținea gura, ca să se facă huiet mare și dihania bănuită de cîni să se ducă pe pustii locuri. Spre amiază, un cioban din cei adevărați venea săltînd în trapul mărunt al măgărușului, care era atît de scund, încît picioarele călărețului ajungeau aproape de pămînt. Ciobanul dădea ocol turmei, striga ceva la băieți și se întorcea de unde venise.

Mai rău era în zilele cu ploaie. Atunci, neavînd unde se adăposti, își întorceau ilicele pe dos, își puneau traistele pe cap, în chip de glugă și stăteau așa toată ziua. Încet, încet, apa le ajungea la piele și ciuruia neîntrerupt scurgîndu-li-se pe picioarele goale. Pășeau în urma turmei, lunecînd pe iarba udă, călcînd prin bălți și adesea, cînd ploaia era rece, dîrdîiau de frig și clănțăneau din dinți. Așteptau să vie sara, să mîie oile la stînă, să

isprăvească treburile zilei aceleia și să se ghemuiască unul în altul, în jurul focului. Așa se încălzeau, se uscau și adormeau vlăguiți, în aburul ce ieșea din țoalele lor ude.

Pe Crap încă nu-l văzuse. De la venirea lui Mitruț nu dăduse pe la stînă. Cașul se îngrămădea pe corlată, boțurile de unt așteptau învelite în frunză de brustur, putineiele erau pline și nu venea nimeni să facă socoteală și să ridice atîta frupt.

— Poate că am scăpat de dînsul ! grăiau ciobanii, privind în zare către Putnișoara.

Într-o zi li se isprăvi mălaiul de mei. Moș baciu ieșise de cîteva ori afară, își pusese palma streașină la frunte și privise îndelung peste cîmp. Dar tot de atîtea ori se întorsese în stînă, cu ochii întunecați. În sfîrșit mînă pe băieți să plece cu oile, iar pe Mitruț îl ținu să-i dea traistele cu mîncare pentru toți ceilalți. Drămălui îndelung, puse în fiecare traistă cîte un boț de urdă și Mitruț plecă. În ziua aceea mîncară urdă fără mămăligă și băură apă ca să-și umple burțile. Sara la fel. Iar a doua zi dimineața, Mitruț rămase iar în urma celorlalți, să ia traistele cu mîncare.

Stătea lîngă moș baciu și se uita cu cîtă grijă împărțea urda, ca să nu dea unuia mai mult și altuia mai puțin, cînd de afară se auzi un tropot grăbit de cal.

— Hei, surzilor ! strigă un glas răgușit. Ați murit cu toții aici ?

Moș baciu lăsă linguroiul cu care măsura urda și ieși repede.

— Bine că ai venit, vorbi el tare și încruntat. De două zile n-am ce da de mîncare oamenilor.

— Și n-a crăpat niciunul ? strigă același glas.

— Așteptai să crape, se vede, de n-ai venit să ne aduci la vreme mălaiul, se mînie moș baciu.

Speriat de vorbele repezite și aspre, ce nu se potriveau de loc cu tihna și pacea cu care se obișnuise acolo, Mitruț ieși în ușă. Un om cu căciulă înaltă și țuguiată, cu obrazul slab de i se vedeau oasele fălcilor și cu mustața roșcată, cu vîrfurile răsucite ca niște sfori, cobora de pe un cal roib. Avea încălțări de piele și purta pe braț, înfășurat, un bici lung cu codirișca groasă. În

urma lui se vedea venind dinspre Putnișoara, în goana calului, o căruță care sărea din hop în hop și împrăștia pînă departe vuietul ei de scînduri rău încheiate.

— Voi credeți că numai grija voastră o am eu? strigă cu același glas răgușit omul roșcat. Nu moare nimeni dacă nu mănîncă o zi. Hai, scoate repede ce ai, că n-am vreme!

Căruța opri în fața stînii și omul care mîna calul coborî. Trase întîi jos un sac plin cu mălai de mei, desfăcu un țol larg, pe care îl așternu în coșul căruței și intră cu moș baciu în stînă. De acolo, prinseră a scoate amîndoi cașii de pe corlată și boțurile de urdă, în timp ce roșcatul cresta însemnările pe un răboj. Cînd isprăviră, roșcatul se mai uită odată la răbojul lui mișcîndu-și buzele vinete și strigă:

— Nu ajunge!

— Ce nu ajunge? se întoarse moș baciu către el.

— Urda! strigă celălalt. De-acum două săptămîni pînă azi trebue să fi fătat și cele unsprezece oi care mai rămăseseră. Adevărat?

— Adevărat.

— Ai, vra să zică, unsprezece oi mulgătoare mai mult. La caș ar ieși, dar la urdă scade în loc să crească. Unde-i urda? strigă el holbîndu-se la moș baciu.

— Dacă mai întîrziai cîteva zile, nu-ți mai ieșea nici cașul! strigă și moș baciu, mînios. Ce era să dau de mîncare oamenilor? Să linchească zer, ca niște cîini?

— Și le-ai dat urdă? răcni roșcatul, ieșit din fire.

— Alta, ce? îl înfruntă moș baciu. Să fi tăiat o oaie?

— Și ce era dacă răbdau o zi? se zbuciumă vătaful, înăbușindu-se de mînie. Bine, moșule! fulgeră el cu ochi răi pe bătrîn. Iaca, te trec pe tine dator cu atîta cît nu iese la socoteală. Și despre nelegiuirea asta, ai să dai samă boierului!

În clipa aceasta văzu pe Mitruț care stătea speriat în prag și ochii lui se micșorară.

— Și tu ai mîncat urdă? strigă el furios, și în același timp își desfăcu biciul de pe mînă, îl învîrti șuierîndu-l prin aer și izbi. Cureaua înfășură de trei ori, ca un șarpe negru, trupul mic.

— Au! strigă jalnic Mitruț și se lăsă fulgerat pe o coastă.

Moș baciu scăpă din brațe sacul cu mei și se repezi. Dintr-un singur pas se așeză în fața băiatului și puse mîna pe bîta cu care acesta se ducea cu oile. O înălță hotărît și se uită atît de dîrz la bătăuș, încît vătaful încălecă în grabă și, lovind calul cu călcîiele, se îndepărtă în goană.

Nedumirit, cu ochii uzi de lacrimi și crunți de umilință și usturime, Mitruț se sculă de jos, scîncind încet. Pe unde îl înfășurase cureaua biciului, cămașa se pătase de vîrci sîngerii.

— Aista-i Crap, vătaful de credință al boierului, răsuflă greu moș baciu. Dezbracă-ți cămeșa, măi băiete, să te ung cu oleacă de unt, că dacă se lipește de vîrcă, are să te usture de are să-ți iasă ochii.

Scîncind mereu, Mitruț își scoase cămașa și moș baciu îl unse peste urma biciului cu unt de oaie, nesărat. Stătu cu spinarea goală în bătaia soarelui și cînd socoti că untul intrase destul ca să moaie rana, moș baciu îi spuse să se îmbrace. Tăcut, Mitruț își puse cămașa, își șterse ochii și nasul, luă traistele celorlalți băieți și porni pe urma turmei. Între sprîncenele lui negre se adîncise, ca un șănțuleț, o dungă pe care n-o avusese pînă acuma și ochii lui se întunecaseră de un nor, care avea să nu se risipească multă vreme.

4

Cîteva zile, ciobănașii cei mici l-au cercetat pe Mitruț cu priviri nedumirite. De ce băiatul acesta nou venit tace, stă mereu mîhnit, cu ochi întunecați și se ține departe de joaca lor? Erau de o samă și se potriveau cu Mitruț la statură și la vîrstă, afară de unul căruia ceilalți îi ziceau Ghivirdic și care se arăta mai micuț, mai puținel la trup și mai slăbuț decît toți. Se vedea îndată că are și ani mai puțini. Era un băiețaș tăcut, cu ochii mari și întunecați parcă speriați, cu obrazul prelung și galben și cu părul ieșit în neorînduială de

sub cușma roșcată și roasă pînă la piele. Nu avea nici ilic, nici burnuz, nici sumăieș. Purta peste cămășuța de cinepă o polcuță galbenă, femeiască, poate a maică-si, iar izmănuțele care îi țineau loc de ițari, erau mereu suflecate pînă la genunchi. Părea sfios și înfricoșat. Alerga toată ziua după treburi și asculta de toți ceilalți, ca de niște stăpîni. „Ghivirdic! striga uneori unul din cei mai mărișori — vezi că dau oile în lan!“ Și Ghivirdic alerga strigînd la oi cu glasul lui subțirel și le arăta de departe bățul de care nimeni, nici măcar mieii nu se speriau. „Ghivirdic, stai cu oile și deschide ochii, că noi ne ducem oleacă pînă colea la izvor, să bem apă!“ Și Ghivirdic rămînea singur în mijlocul turmei, cu ochii speriați, privind în toate părțile, speriat el însuși și gata să plîngă. Uneori hîrjoana celor mai mărișori îl cuprindea și pe el. Cineva îi punea piedică și Ghivirdic cădea rostogolindu-se. Dădea să se scoale și îi punea piedică altul. Se scula sprijinindu-se în mîini și cînd să pășească, se împiedica în capătul unei bîte pe care alt ciobănaș i-o strecurase între glezne. Cădea iar și ochii i se umpleau de lacrimi. Atunci veselia celorlalți izbucnea nestăpînită. Alteori, băieții se luau „la trîntă“. Se cuprindeau de mijloc, se strîngeau încordîndu-se, se răsuceau în toate felurile și încercau să-și pună piedică, să-și îndoaie șalele, să se apuce de brîu și să se răstoarne în iarbă, unul pe altul. Mitruț îi privea de departe, ca de obicei, fără să se amestece. Nu că nu i-ar fi plăcut joaca asta, dar dacă s-ar fi amestecat și el, ar fi rămas Ghivirdic singur să ia sama de oi și asta — după socoteala lui — nu se cuvenea.

Într-o zi însă, Ghivirdic a fost silit să se ia și el la „trîntă“. Pătruț, unul dintre ciobănași, îl apucase de mijloc, îl strînsese puternic și acum îl răsucea să-l răstoarne. Ghivirdic se înțepeni în picioare să se împotrivească. Ceilalți se strînseră repede în jurul lor, strigînd veseli:

— Nu te lăsa, Ghivirdic! Hă, hăă! Ia uitați-vă cum dă din picioare! Parcă joacă! L-ai scos la joc, măi Pătruț?

Dar Ghivirdic nu juca. Făcea și el ce putea, să preîntîmpine trînta prea puternică, pe care o știa de neînlăturat,

și inima în el se făcuse cît un purice. Și dintr-o dată, Pătruț se lăsă pe spate, în iarbă, trăgînd pe Ghivirdic peste dînsul și în aceeași clipă îi puse talpa în piept și își dezdoi piciorul ca un arc. Dat astfel peste cap, trupul puțintel al lui Ghivirdic zbură în aer și căzu la trei pași mai încolo.

Mitruț se apropie și se lăsă lîngă dînsul. Ghivirdic scîncea. Polcuța galbenă îi crăpase în spate și — în cădere — un ciulin îi sîngerase obrazul. Mitruț își întoarse capul către ciobănași. Dunga dintre sprîncene i se adîncise și ochii lui păreau mai întunecați.

— Ce tot aveți cu dînsul? întrebă el privindu-i. Pentru că-i mic și neputincios? Trîntiți-mă pe mine, dacă puteți, dar nu vă puneți mintea cu unul mai mic!

— Hai! îl înfruntă Pătruț, să vedem cît ești de grozav!

Mitruț îl privi o clipă liniștit, apoi se sculă, își scoase ilicul, îl lăsă pe iarbă și își aruncă și căciula deasupra.

— Hai! rosti el așezat, suflecîndu-și mînecile.

Pătruț se repezi, îl prinse de mijloc și strînse atît de tare, încît obrajii se făcură roșii. Mitruț se înțepeni, își desfăcu picioarele ca cel'lalt să nu-l poată răsturna și pe urmă strînse și el cu o opintire scurtă, se răsuci, și cît ai clipi, Pătruț fu la pămînt. Dar se sculă repede, furios, și se repezi cu pumnii. Mitruț îi apucă brațul și i-l răsuci la spate. Pătruț gemu și căzu într-un genunchi.

— Asta nu-i trîntă! vorbi Mitruț gîfîind. Nu te repezi degeaba, că eu îs mai tare decît tine. Mi-ai tras un pumn în coaste chiar degeaba. Iaca, eu nu ți-l dau înapoi, dar nici la Ghivirdic să nu te mai repezi!

Dădu drumul lui Pătruț, își coborî mînecile și își luă ilicul și căciula.

— Te iei și cu mine la trîntă? întrebă ațîțat alt ciobănaș, unul sprinten și cu nasul ascuțit.

— Mă ieu! zîmbi Mitruț și toată fața i se lumină. Dar ai să te ostenești degeaba. Am să te trîntesc și pe tine, că v-am văzut cît puteți și doar v-am spus că eu îs mai tare decît voi. Dar dacă vrei numaidecît, hai!

Vorbea atît de așezat și cu atîta încredere în el, încît cel'lalt se lăsă păgubaș. Astfel joaca se isprăvi și pentru că amurgea, ciobănașii porniră cu oile pe drum de întoarcere. Ghivirdic se ținea de Mitruț ca un pui după cloșcă.

La apus, soarele aprinsese tot cerul și în depărtare dumbrava care cobora către apa Putnei părea că arde. Și în lumina aceea a asfințitului, turma și ciobănașii pășeau încet către stînă, abia mișcîndu-se în tăcerea uriașă care stăpînea peste întinderi.

— Numai de polcuță îmi pare rău! spuse deodată Ghivirdic, mergînd alături de Mitruț.

Mitruț îl privi lung și îl întrebă zîmbind:

— De ce-ți zice ție Ghivirdic?

Cel'lalt ridică din umeri, încurcat.

— Știu eu? răspunse el subțirel. Așa m-au poreclit ceilalți. Poate din pricina oilor. Știi, sînt niște oi cărora le zice ghivirdic și care nu știu de ce nu cresc. Se țin mititele și se zice că au carnea tare fragedă. Și pentru că sînt și eu mic...

Mitruț își aduse aminte de Nică și zîmbi. El nu știa nimic de oile ghivirdic. La Răchiți nu se afla așa ceva. Dar trupul cu polcuță al copilului era atît de mic și puțintel, încît numele acela ciudat parcă i se potrivea...

Sara, pe cînd mîncau în jurul focului, moș baciu își lăsă dintr-o dată lingura în trocuța cu zer și întrebă:

— Da' pe tine cine te-a pălit în umărul obrazului și te-a umplut de sînge? Putea să-ți scoată ochiul, măi băiete!

Toate capetele se întoarseră către Ghivirdic, iar obrajii lui Pătruț se făcură roșii.

— Singur, moș baciule, singur m-am pălit! îngînă Ghivirdic speriat.

— Mă tem că spui minciuni! îl privi moș baciu cu bănuială. Cum era să te pălești singur?

Ciobănașii se mișcară stingheriți pe locurile lor și cătară îngrijorați spre Mitruț.

— A alergat după oi și a căzut cu nasul în niște ciocleji! rosti Mitruț cu greutate și privind în jos. Acu i-i rușine și lui...

Ciobănașii răsuflară ușurați ca de o mare greutate...

...În noaptea aceea, Ghivirdic, învelit numai în polcuța lui galbenă, adormi înghesuit în Mitruț, cum se înghesuie un cățeluș între labele mamei lui, să se încălzească. Iar în ziuă, Mitruț băgă de samă că și Pătruț se înghesuise la spatele său, să-și încălzească spinarea.

— Vezi tu, Mitruț, cei trei copaci înalți de colo? întrebă într-o zi moș baciu, întinzînd brațul către un sătuc din vale.

— La Plopi? îl întrebă și Mitruț, care coborîse de cîteva ori în satul acela, după apă.

— La Plopi. Iaca, lîngă cel din dreapta stă unul Todirașcu, care, cînd are vreme, face roate și drege căruțele oamenilor. Nu-i el chiar rotar, dar se pricepe. Și are și cîteva straturi de ceapă. Du-te fuguța la dînsul și spune-i că-l rog eu să-mi deie cîteva cepe, că ne-am dubit mațele de atîta zer de oaie! Și dacă nu-l găsești, ia-o la vale și lîngă plopul cel din stînga ai să afli pe Gligore al Jitarului care are și oleacă de covălie. Ai să-l auzi de departe cum bate cu ciocanul. Are și el straturi de ceapă... poate are și usturoi... întreabă! Și nu întîrzia...

Astfel, Mitruț începu a intra prin unele case și a-și face prieteni. Se ducea bucuros în toate părțile. Dar la Plopi îi plăcea mai mult decît oriunde. Bădița Todirașcu ciopIea obezi, spițe și butuci de roată, mînuind cu atîta îndemînare și știință barda și cuțitoaia, încît puteai privi ceasuri întregi fără să ți se urască.

Și la bădița Gligore îi plăcea. Își aducea aminte că îl văzuse în ograda boierului, la Putnișoara. Acuma, cînd bădița Gligore scotea cu cleștele din vatră un fier înroșit și tăbăra cu ciocanul pe el, se umplea bordeiul de scîntei. Iar Drăguș, pe care îl văzuse tot la Putnișoara, și îi plăcuseră ochii lui pieziși, negri, împingea cu piciorul gol pe un tălpig de lemn și un foi de piele se strîngea și se umfla, suflînd în jăratic. Numai că nici la rotărie, nici la covălie nu se lucra toată ziua. Ci doar atunci cînd bădița Todirașcu și bădița Gligore nu aveau de lucru la cîmp. Și unul și altul erau răzăși, și mai mult plugari decît meșteșugari. De aceea, de multe ori cînd Mitruț se ducea la Plopi găsea rotăria și covălia pustii.

Își făcuse prieteni însă și prin celelalte sate, pentru că moș baciu îl trimitea peste tot. Astfel îl avea pe Ionică al lui Lupu Condrea din Brusturi, mic, ciufulit, pistruiat și cîrn. Mai avea pe Toma al lui Costache al Vădanei, din

Putnișoara, cel cu nasul lung și cu strungăreață atît de lată, încît ai fi putut crede că e știrb. Și pe Ilie al lui Niculai Miron din Seaca, năltuț, subțirel și bălan ca o fată. Toți aveau anii lui, iar Ionică și Toma, și Ilie munceau ca și părinții lor pentru boierul Mîndru. Mitruț îi vedea bucuros de cîte ori avea prilejul. Uneori, duminica, lăsa pe ceilalți ciobănași singuri, un ceas, două, alerga la ei, și porneau împreună la scăldat la gîrlă și pe urmă la cules bureți în dumbravă. Zburdau ca niște mînji slobozi și în timpul acesta, pe deal, Ghivirdic alerga cît zece, ca — adică — să nu se simtă lipsa lui Mitruț. Dar nici nu era nevoie de alergătura lui. Ceilalți ciobănași se arătau bucuroși să facă ei toată treaba și niciodată nu le trecea prin minte să umble cu pîră către moș baciu. Pentru că și ei, cînd ajungeau cu oile pînă în capătul dumbrăvii, se înfundau între copaci după bureți și Mitruț rămînea singur, numai cu Ghivirdic lîngă dînsul și cu Hoțu, mai mare peste toată turma. De aceea moș baciu n-a știut niciodată despre isprăvile lor, iar dacă a știut, a socotit că trebuie să le ierte și să le tacă.

Uneori moș baciu îngăduia lui Mitruț să tragă o fugă și pînă acasă. Drumul acesta era mai greu, pentru că era mai lung.

— Ia-o repejor la vale, îi spunea bătrînul și vezi ce face maică-ta, că i-o fi dor de tine.

Mitruț nu aștepta să i se zică de două ori. Își lua bățul cu care se ducea la păscut oile și pornea. Lipăia cu picioarele goale pe cărarea plină de iarbă, spre locurile lui de acasă. Așa alerga o bună parte din zi, și sub sară, cînd se ivea în capătul toloacei, îmbrăcat în același ilic care îi ajungea pînă la călcîie și cu mînecile lungi, de trebuia să le suflece, parcă era un pui de bogdaproste. Numai ochii îi rîdeau în obrazul pîrlit, cînd zărea de departe căsuța tupilată între cei doi frasini. Iar cînd în pragul casei, mama își dezvelea dinții într-un zîmbet care la dînsa era atît de rar, lui Mitruț nu-i mai trebuia nimic. Îi săruta mîna ascunzîndu-și tulburarea și scotea din buzunarul ilicului o mînă de alune verzi, culese din luncă pentru Nică. În buzunarul acela brațul lui intra pînă mai sus de cot.

Mitruț crezuse că are să poată ascunde de ochii ei vîrca pe care i-o lăsase biciul lui Crap pe spinare. Dar n-a putut.

De cîte ori venea acasă, era dator să se dezbrace pînă la piele, să se lase spălat de mîna maică-si, cu apă fierbinte; și în timp ce, învelit pînă la gît în țoale uscate, asculta poveștile lui moș Mihai, ea îi spăla și îi petecea singurul rînd de rufe pe care băiatul îl mai avea. Astfel mama descoperi vîrca lăsată de curea. În cea dintîi clipă și-a dus palma la gură să nu țipe. Apoi a stat tăcută îndelung, privind urma biciului. Mitruț încremenise. Îi tremura inima și aștepta să-l întrebe și să fie nevoit să mărturisească rușinea și umilința pe care le suferise. Dar tăcerea se prelungea și mama stătea nemișcată, ca și dînsul. În sfîrșit trecu încet cu degetul peste urmă. Apoi se întoarse cu spatele și Mitruț nu i-a mai văzut ochii decît mult mai tîrziu. Erau roșii, uzi, cu pleoapele crețe și întunecați, ca atunci cînd oamenii boierului le-au luat vaca din ogradă. Pe urmă a stat lîngă el, pe prispă, cu mînile încrucișate, dar n-a scos nici un cuvînt. Și nici mai tîrziu nu l-a întrebat nimic, numai ochii ei îl priveau de departe, țintă, întunecați, încruntați.

Mitruț pleca totdeauna în zori, după ce-i săruta mîna. Alerga într-un suflet la stînă, ocolind cărările umblate de Crap, care nu știa de aceste drumuri ale lui și care se arăta cînd nici nu gîndeai și își vîjîia biciul de departe.

Tot așa îl ocoleau și ceilalți băieți. Vătaful venea acum în fiecare zi la stînă, și de multe ori răsărea și în preajma turmei care păștea pe dealuri. Atunci Mitruț nu se dezlipea de Hoțu. Crap, chiar și atunci cînd era călare, se temea de cîne. Îl șfichiuise odată cum avea el obiceiul și Hoțu, dacă n-ar fi sărit moș baciu, l-ar fi tras jos de pe cal.

— Să nu mai dai în el! a strigat bătrînul, că-ți rămîn oasele pe dealurile ieste. Cu Hoțu nu te poți juca! Și vătaful își aducea aminte.

De cîteva zile însă, vătaful venea numai sara. Ghivirdic, a cărui ureche era foarte ageră, auzea tropotul calului și alerga la Mitruț:

— Vine Crap! gîfîia el înfricoșat, căutînd parcă o ocrotire.

Mitruț fluiera pe Hoțu și spunea domol, dar cu șănțulețul dintre sprîncene adîncit:

— Ghivirdic, să stai pe lîngă mine!

Știa el că Hoțu e în stare să-i apere pe amîndoi. Și Ghivirdic se alătura de Mitruț și răsufla ușurat. Se alătura pe urmă și Pătruț și veneau și ceilalți. Pentru că de la întîmplarea aceea în care Mitruț luase partea lui Ghivirdic și nu pîrîse către moș baciu pe vinovat, băieții căpătaseră o mare încredere în Mitruț, îl înconjurau cu dragoste și nu ieșeau din vorba lui.

Acuma însă Crap nu avea grija lor. Trecea călare pe lîngă stînă, urca pe culmea cea mai înaltă și stătea privind îndelung și nemișcat către răsărit. Cobora într-un tîrziu și striga de departe către ciobani :

— Se vede că voi dormiți ca morții ! De cinci zile se roșește zarea de pojaruri și unii au auzit și buciume. Numai voi nu știți nimic. Să faceți cu rîndul, să fiți neadormiți, că dacă dau tătarii peste voi nu eu am să vă scot din robie. Paguba ar fi că ar lua și oile !

Crap se ducea și ciobanii rămîneau îngrijorați. E drept că uneori se vedeau slabe lumini pe cerul de răsărit. Dar erau departe tare.

Într-o sară însă Crap veni ca o furtună. Strigă, vîjîindu-și biciul :

— Încărcați ! Pînă în ziuă să fiți în Poiana Surului. Mișcați-vă mai repede, nu căscați gura la mine !

Ciobanii se vînzoliră. Încărcară în cărucioară putinile, căldările, ciuberele, strecurătorile și tot tarhatul, chemară cînii și deschiseră perdelele. Pe dealuri depărtate se aprindeau focuri de veste, unul după altul, și glasuri de bucium izbucneau înspăimîntate, în liniștea nopții. Îngrijorați și grăbiți, ciobanii înconjurară turma și se pierdură cu ea în întunericul nopții, lăsînd Siretul în urmă, în dreapta.

— Tătarii ! șoptiră băieții înspăimîntați, călcînd mărunțel și desculți în urma turmei.

Se înfundară în rătăcănii nestrăbătute. Ajunseră a doua zi pe sară în Poiana Surului și se opriră. Vătaful n-a mai venit după dînșii.

Așteptară multă vreme în acele singurătăți, cu urechile la pîndă și dormind cu rîndul, fără focuri și fără vuiete.

Mitruț stătea toată ziua cu ceilalți ciobănași, în jurul oilor care pășteau iarba grasă și neumblată. În poieni

scînteiau licurici și miresme de ierburi coapte și de bureți pluteau în văzduhul limpede, purtate de boarea abia simțită. Luna se înălța încet peste turma care dormea, peste măgărușul care rămînea multă vreme în picioare neclintit în mijlocul ei, peste ciobanii culcați într-o rînă pe sarici, cu ciomegele în mîini, cu cușmele pe ceafă și cu ochii pierduți în lumina care cădea de sus ca o pulbere străvezie de aur.

În nopțile acele, Mitruț se gîndea că altădată, tot în vremuri de primejdie, Joldea pleca să se bată cu dușmanii. Acuma, dacă e primejdie în țară și Joldea nu mai este, moș Mihai trebuie să fi plecat cu alții, ducînd ghioaga ceea cu colții de fier — pe care el, Mitruț, n-o putea ridica de la pămînt — și arcul și săhăidacul de lemn, pe care bătrînul crestase, cu un vîrf de coasă, două suliți încrucișate și un baltag cu două tăișuri. Și dintr-o dată, inima lui Mitruț se oprea. Ce o fi făcînd mama și Nică, acolo, în drumul tătarilor, pe hotar? Fără moș Mihai și fără el — singurul bărbat în casă, cum spunea moș Mihai — or fi putut ei să se adăpostească din timp?

Astfel, neliniștit și fără somn, se duse într-o noapte și se cinchi la capul lui moș baciu.

— Ce-i cu tine? întrebă bătrînul, văzîndu-l atît de întristat și tulburat.

— Mama, îngînă Mitruț. Noi stăm tocmai lîngă Milcov, la Răchiți, aproape de cotul Siretului...

Ciobanii întoarseră capul către el și îl priviră în tăcere. Ce se putea spune la o asemenea rînduială a lucrurilor? Cînd stai în calea căpcăunilor, nu se poate ști dacă apuci ziua de mîne.

— A da dumnezeu ș-a fi bine! vorbi într-un tîrziu moș baciu, drept orice răspuns. Și glasul lui se făcu moale și scăzu ca o dezmierdare.

Pe urmă veni un călăreț trimis de la curte și oile și toate ale stînei luară cale întoarsă. Înseninați, oamenii cîntau din fluier și aprindeau, serile, focuri mari, la care stăteau pînă tîrziu, povestind. Astfel, pășcînd oile, se apropiau încet de locurile de pe care porniseră.

Acuma grîiele erau aproape coapte și fînețele trebuiau să fie de mult cosite. Dar lanurile și fînețele boierești erau pustii. Ciobanii priveau uluiți cîmpurile peste care numai vîntul trecea domol, unduind în valuri de aur verzui nesfîrșirea întinderilor de spice. Vra să zică, nimeni nu ieșise la lucru pe moșia boierului. Numai departe, în clinurile văilor, pe unde se lungeau durjincile subțiri ale ogoarelor țărănești — în capetele cărora stăruiau bordeiele vecinilor — se vedeau oameni muncind.

Către acele locuri alergau acum, mînioși, vătăjii boierului de la Putnișoara — cu Crap în frunte — izbind cu călcîiele în coastele cailor și vîjîind în aer bicele lor lungi. Pătrundeau într-un ogor, unde se vedea un om aplecat asupra muncii lui, dar îndată omul era înconjurat de o mulțime de alți țărani, care veneau de-a dreptul peste cîmp, cu coasele sus. Vătăjii dădeau înapoi. Strigau o vreme la țărani. Strigau și țăranii la dînșii. Pe urmă vătăjii plecau spre alte ogoare, spre alți oameni, unde lucrurile se petreceau la fel.

Mirați, ciobanii priveau de pe muchea tăpșanului.

— Mitruț, grăi moș baciu, ia vezi tu ce este. Coboară pînă la Plopi și oblicește...

Și Mitruț lipăi repede pe cărare, la vale.

La bădița Todirașcu era pustiu.

Din spre covălie se auzeau sunete îndesate de ciocane. Alături, pe prispa căsuței, lița Saveta se înălțase în vîrful picioarelor și privea încolo peste cîmp. Din căsuță se auzeau strigătele copilului părăsit în copaie.

Mitruț pătrunse în coliba plină de umbre și de scînteile care porneau de sub ciocane, izbucnind în aer, roșii, înmănunchiate și stingîndu-se îndată, cu mici plesnituri. Bădița Gligore și Drăguș băteau într-un fier înroșit, ținut cu cleștele pe ilău. Drăguș văzu pe Mitruț și dinții lui luciră, albi, într-un zîmbet fugar. Bădița Gligore însă părea încruntat. Înalt, desculț, cu mînecile suflecate, cu ițarii încinși cu bete înguste, se înclina peste ilău întorcînd fierul pe o parte și pe alta. De sub căciula dată pe ceafă,

fruntea lui se arăta întunecată, iar sub mustața cînepie i se vedeau fălcile strînse cu putere și cîte o cută pornită în jos, de o parte și de alta a gurii.

— Vine cînele! strigă deodată, de afară, lița Saveta.

Nici acum bădița Gligore nu înălță capul. Strînse mai tare dinții și ciocanul lui izbi mai cu putere.

De afară se auzi un tropot de cal oprindu-se și glasul hărțăgos al lui Crap.

— Ei! Nu s-aude?

Mitruț se trase mai în umbră și puse mîna pe un bulgăr de cărbune, iar Drăguș rămase cu ciocanul pe umăr și cu ochii întunecați.

— Ce vrei? întrebă aspru bădița Gligore, ieșind în prag.

— Parcă ești cu dușii pe ceea lume! strigă Crap. Ai așa de mult de lucru?

— Am, slavă domnului! Și dacă-i vorba de cal, n-am vreme să ți-l potcovesc! răspunse Gligore, scurt.

— Să nu te potcovească boierul pe tine! amenință slujbașul, mînios.

— Pînă atunci să nu te potcovesc eu, măi roșcatule! Ce cauți în bătătura mea și ce vorbă-i asta?

— Te faci că nu pricepi? Tu crezi că noi nu știm ce anume faci tu aici? Dregi și ascuți coasele și secerile răzvrătiților! Le meremetisești căruțele și le potcovești caii, ca să aibă cu ce căra roada lor, în vreme ce roada boierului se scutură pe cîmp! Asta faci! Și încă pe degeaba, că n-are nimeni cu ce să-ți plătească!

— Au să-mi plătească mai tîrziu, cînd or avea! își înălță capul Gligore. Și asta nu-i treaba ta! Ce te amesteci tu în covălia mea?

— Eu nu mă amestec, măi Gligore, dar boierul știe că tu îi ajuți tocmai acu, cînd ei nu se supun și nu mai ascultă și nu mai ies la lucru pe moșia lui! Și eu socot că n-are să-ți fie moale! Asta-i ca și cum te pui tu însuți împotriva lui! Te pui în poară cu boierul, măi Gligore?

— Tu, se răsti Gligore, se vede că pe cît ești de rău, pe atîta ești de prost! Ce amestec am eu cu boierul și cu

vecinii lui? De ce le-a îndoit zilele de muncă? Dacă are nevoie de dînșii, n-are decît să se împace cu ei! Numai cu porunca și cu harapnicul nu se poate!

— Dar tu n-ai auzit că s-a îndoit și haraciul?

— Asta acu o aud! Și nici nu-i treaba mea! Pe mine mă roagă oamenii să le fac un bine, îl fac. Cînd m-a ruga boierul și mi-a plăti, i-oi face și lui...

— Și nu vrei să știi că dacă le faci bine lor, faci rău boierului?

— Eu nu-s nici frate cu boierul, nici sluga lui, cum ești tu! Ai înțeles?

— Vra să zică te dai pe față cu nesupușii? Bine, Gligore!

Crap strînse frîul și începu a-și desfășura biciul. Gligore înălță ciocanul:

— Cînd te-oi otînji odată drept în numele tatălui, n-ai să mă mai sperii cu biciul, cîne roșcat ce ești!

Făcu un pas cu ciocanul sus și cu ochii întunecați. După el ieși în prag Drăguș, cu ciocanul lui, iar alături răsări și lița Saveta cu sapa înălțată.

Vătaful trase de frîu atît de tare, încît calul făcu cîțiva pași înapoi.

— Vra să zică așa? mai răcni el, cu ochii răi.

— Așa! răcni și bădița Gligore, mînios.

Crap întoarse calul și porni:

— Mai vorbim noi, Gligore.

— Să vorbești cu burduhănosul tău de stăpîn, nu cu mine, cîne! strigă bădița Gligore, privind cu ură în urma lui și intrînd în covălie.

Văzu pe Mitruț cu bulgărul în mînă, cu ochii aprinși și cu brațul încordat și o părere de zîmbet îi lumină fața asudată.

Mitruț lăsă să-i cadă bucata de cărbune:

— M-a trimis moș baciu să te întreb ce s-a întîmplat, bădiță Gligore, spuse el.

— Spune-i ce-ai văzut și ce-ai auzit, răspunse omul, mai îmblînzit. Mai mult nici nu-i nevoie.

Mitruț porni în fugă.

— Nu sînteți buni de nimic! strigă boierul de la Putnișoara, zbuciumîndu-și brațele scurte și groase.

Creștetul lui ușor țuguiat și pe jumătate pleș, cu plete rare, unse, era plin de sudoare. Barba neagră, care-i mînca tot obrazul, se zbătea după mișcările capului, iar ochii, mici și rotunzi, înfundați și licărind în adîncimea găvanelor, fulgerau pe cei cîțiva vătăji care stăteau umiliți și cu cușmele în mîni în fața lui.

— Ați spus că faceți și că dregeți! Ce mi-ați făcut? Îmbătrînește iarba și n-o cosește nimeni! Se scutură grîiele și nu le seceră nimeni. M-ați calicit! Dacă v-aș beli să vă vînd pieile, n-aș scoate nimic pe ele. Dacă ticăloșii ceia nu ies la cîmp, încă o zi, două, au să mă sărăcească! Îi scoateți ori nu-i scoateți?

Vătăjii rămaseră încremeniți, cu ochii în pămînt, neîndrăznind să înfrunte privirile stăpînului. Boierul îi privi pe rînd și umerii obrajilor i se roșiră ca sfecla.

— De ce tăceți ca niște netrebnici? răcni el furios. De ce vă hrănesc eu pe voi? De ce vă ocrotesc și mă încred în voi, nemernicilor? Ce treabă-mi faceți? N-auziți? Tu, Crap, ticălosule, de ce taci?

Crap își desfăcu în lături brațele, în semn de neputință.

— Iartă-ne, boierule, dacă ți-am greșit cu ceva, dar nu sîntem vinovați. Ei nu vor să înțeleagă că dacă se îndoiește birul, se îndoiește și munca...

— Pentru că sînteți voi niște netrebnici și niște proști!

— Am stăruit în toate felurile. Dar ei spun că dacă nu-ți dă mîna să plătești birul îndoit, n-ai decît să-i lași slobozi din vecinie... dar mai multe zile nu fac...

— Cine spune așa? se opri boierul cu burta înainte, în fața lor.

— Mulți... se găsește în fiecare sat cîte unul mai colțos...

— Și de ce nu i-ați adus pînă acuma în fața mea?

— Acuma nu-i chip, boierule. Din sat nu-i chip să-i iei. Acuma sînt toți atît de aprinși, încît sar cu coasele și cu sapele. Nu-i bine să-i mai întărîtăm... Da-i aduc eu!

O vreme îndelungată, boierul se plimbă prin fața lor, cu capul plecat pe piept. Vătăjii nu îndrăzneau nici să sufle. În sfîrșit se opri în dreptul unei ferestre și mai stătu o vreme tăcut, cu privirile pierdute în depărtare. Apoi se întoarse greoi :

— Bine, spuse el cu glasul sugrumat. Spuneți-le că m-am îndurat de ei și-i iert. Nu le mai îndoiesc zilele pe care mi le datorează. Dar mîne să-i văd la lucru. Și... oi avea eu grijă de dînșii...

Bucuroși că scăpaseră cu atîta, vătăjii ieșiră, după ce se ploconiră adînc și îndată după aceasta porniră în goană șfichiuindu-și caii cu bicele desfășurate. Se împînziră în satele de pe văi, zîmbind de departe ca niște oameni cumsecade, care aduc vești bune :

— Iaca măi, că boierul e mai de treabă decît voi ! Se îndură de necazurile voastre. Plătește de se spetește pentru voi și nu vă cere nimica în schimb ! Ar putea să cheme călărașii de la Crăciuna, să vă strîngă în chingi ca să vă vie mințile la cap, să vă trimită la judecată și să vă facă să-i plătiți toată paguba pe care i-o pricinuiți lăsîndu-i roada să se scuture pe cîmp. Dar iaca, n-o face. Ba chiar vă iartă, și vă trimite vorbă că rămîne să faceți și de-acum înainte tot atîtea zile cîte ați făcut pînă azi. Ce mai vreți ? Spuneți voi, unde se mai vede atîta milostenie ? Numai că de mîne, care n-a ieși la cîmp, să nu se jăluie că nu i-am spus. Și milostenia are o margine...

Și în timp ce Crap își rotea calul la toate răscrucile și prin toate bătăturile, rînjind a bunăvoință și arătîndu-și gingiile, iar ceilalți vătăji răgușeau ducînd vorbele și îndurarea boierului pînă în cele mai îndepărtate bordeie, boierul Mîndru se plimba neliniștit în lungul cerdacului de la Putnișoara.

Un tropot grăbit de cal îl făcu să ridice capul. Pe poartă intrase un călăreț tînăr, cu umeri largi, cu bărbuță neagră și cu căciuliță împodobită cu pană de cocoș. În urma lui, un slujitor călare se ținea la depărtare de cîțiva pași. Străinul își opri calul în fața cerdacului și salută după obiceiul turcesc, ducîndu-și mîna la frunte, la piept și la buze.

— Mă închin cu sănătate, pan Mîndrule ! rosti el cu glas înalt.

Boierul Mîndru își încrețise fruntea și se vedea de departe că nu e bucuros de oaspeți.

— Bine ai venit, răspunse el posomorît. Binevoiește a descăleca, boier Pătrașcule, și a-mi spune ce vînt te aduce la pragul meu?

Boierul Pătrașcu sări de pe cal, zvîrli frîul care fu apucat îndată de către slujitor și urcă sprinten treptele în cerdac.

— Pan Mîndrule, rog bunătatea domniei tale să ierte cutezanța unui boiernaș ca mine și să creadă că dacă am venit pînă aici, numai necazul și nedreptățile și siluirile care mi se fac m-au îndemnat!

— Despre care nedreptăți și siluiri vorbești, boier Pătrașcule? întrebă pan Mîndru, fără a pofti pe musafir în casă.

— Despre bătaia și paguba care au fost prilejuite azi dimineață la mine, la moara de la Vadul Părului, pan Mîndrule. Bătaie și pagubă stîrnite de către credinciosul domniei tale, pe nume Crap, care cu alți slujitori după dînsul au sărit la morar, l-au bătut și l-au umplut de sînge, au tăiat sacii cu făină, au dat pe gîrlă alți saci cu grăunțe și au strigat că dacă morarul meu urmează să mai macine, au să puie foc morii...

— Despre care moară și despre care Vadul Părului vorbești, boier Pătrașcule? întrebă Mîndru, cu fruntea încrețită și privirile fugare. Eu știu un singur vad căruia îi zice Vadul Părului și acela-i pe pămîntul meu, la cotul pe care-l face apa Putnei, coborînd de la Răstoace spre Siret...

— Tocmai, pan Mîndrule, se grăbi boierul Pătrașcu. Despre acela-i vorba! Numai că locul acela nu-i pe pămîntul domniei tale. Cotul acela vine pe moșia bătrînului meu, Pătrașcu comisul și mi-a rămas mie, ca urmaș drept ce mă aflu după lege.

— Nu știu despre care lege vorbești domnia ta, se răsti boierul Mîndru mînios. Eu știu că locul acela de moară e al meu și slujbașii mei au poruncă să îndepărteze pe oricine l-or găsi călcîndu-l!

— Atunci, slujbașii domniei tale au posvolenie să se ridice împotriva poruncilor sfatului domnesc! grăi boierul Pătrașcu zîmbind liniștit. Locul acela de moară mi-a fost

mie întărit de către Bogdan-Vodă și pecetea lui îi asta! spuse el scoțînd din brîu porunca domnească și întinzînd-o gazdei.

Boierul de la Putnișoara desfășură hrisovul, îl îndepărtă de ochi cît putea îngădui brațul său scurt și citi cu fruntea încrețită și cu ochii mici: „Bogdan Voievod, din mila lui dumnezeu, domn al Țării Moldovei, întărim stăpînirea boierului nostru de țară, Pătrașcu, fecior al lui Pătrașcu comisul, asupra unui loc de moară ce a fost dăruit cu pecete acelui Pătrașcu comisul, de către Petru-Voievod și care se află pe apa Putnei, la cotul ce-i zic Vadul Părului, ca să-i fie lui și surorii lui Olina și copiilor"...

Chipul boierului Mîndru se făcu roșu-vînăt.

— De cînd ai, domnia-ta, pecetea asta? întrebă el cu glasul aspru și ochii dușmănoși.

— Pecetea bătrînului meu e din vremea lui Petru Rareș Voievod, iar întărirea o am de un an de zile, de la măria sa Bogdan.

— Și de ce nu mi-ai arătat-o pînă acu? izbucni furios boierul de la Putnișoara.

— Da' de ce să ți-o arăt, pan Mîndrule? întrebă și boierul Pătrașcu, încruntîndu-se. Am eu datorie să-ți arăt domniei tale toate cîte sînt de trebuință gospodăriei mele?

— Toate, nu — dar asta trebuia s-o văd și eu! Că e vorba doar de moșia mea, boier Pătrașcule.

— Pan Mîndrule, își înălță capul Pătrașcu, doi voievozi dau pecete și întărire că moara aceea este a mea, nu a domniei tale. Te socotești domnia ta mai tare decît acei voievozi?

— Cum ai scos domnia ta întăritură, am să văd eu la Iași, boier Pătrașcule! strigă boierul Mîndru, mînios. Iar pînă atunci, te sfătuiesc să-ți tragi înapoi oamenii de acolo și să închizi moara, dacă vrei liniște și pace...

O clipă, boierul Pătrașcu stătu în cumpănă. Făcu un pas repezit, gata să coboare treptele cerdacului, dar se răsuci dintr-o dată și făcu față gazdei.

— Eu nu sînt sluga domniei tale, să-mi dai porunci! rosti el limpede și stăpînindu-și glasul. Știu că domnia ta ai putere mare, ești strîngător de biruri peste tot ținutul ista, deci ai prieteni la scaunul domniei și ai și la Stambul.

Știu de asemenea că, cu această putere a domniei tale ți-ai încincit moșia rămasă de la bătrîni numai în cîțiva ani. Iar răzășii care se mai aflau pe ici, pe colo, ți-au ajuns vecini! Și eu cunosc cum ți-au ajuns vecini, pentru că urlă toată valea Putnei de purtările și neîndurările domniei tale. Eu sînt boier cum ești și domnia ta. Mai mic, nu-i vorbă, fără dregătorie, fără fală, cu o biată moșioară, atît cît mi-au lăsat părinții, dar boier ca și domnia ta! Și ca boier megieș precum mă aflu, am venit să-ți dau de știre că am pus anume oameni la moară și la cotul acela al Putnei și le-am dat anume poruncă: dacă se mai arată credinciosul domniei tale, Crap, ori alții, și dacă mai încearcă vreo silnicie, să-l prindă pe el și pe ai lui, să-i lege de cîte un copac și să le deie foc pe sub tălpi! Să nu te apuce mirarea cînd îi auzi, pan Mîndrule. Pînă atunci, mă închin cu sănătate!... Iar despre paguba ce mi-ai prilejuit, am să văd eu ce am de făcut...

Boierul de țară Pătrașcu se înclină, coborî treptele, încălecă și ieși din ogradă cu slujitorul după dînsul, fără să se mai uite la boierul Mîndru, care rămăsese încremenit de scîrbă și mînie.

8

În iarna care a urmat, cu toate că ciobanii s-au coborît mult în vale cu turma și deci nu mai erau prea departe de Răchiți, Mitruț nu s-a putut repezi să-și vadă mama și pe Nică. Căzuse zăpadă multă din cale afară, se astupaseră drumurile și cărările și orice îndepărtare de stînă era cu primejdie. Mitruț își dădu mai bine sama de această primejdie în noaptea în care năvăliră lupii la perdele.

Atunci, după o zi mohorîtă, cu cerul vînăt și jos — de să-l atingi cu mîna — un vînt ascuțit mătură norii bolovănindu-i către miazăzi, și cerul se ivi curat. Era peste măsură de înalt, albastru întunecat și stelele ardeau în adîncul lui, ca niște flăcări înghețate. Sub opinci, zăpada scîrțîia aspru. Vîntul se umfla vîjîind peste întinderi și purtînd pulberi de omăt pe sus, pe deasupra bordeiului adăpostit cu perdelele lui într-un clin ferit, între dîmburi, lîngă apa Putnei.

Ciobanii și ciobănașii stăteau înghesuiți unul în altul, în jurul focului aprins jos, în mijlocul stînei. Adunaseră de cu vreme sarcini mari de găteje din dumbravă și acum hrăneau mereu flăcările înalte și tușeau des, în fumul care umplea încăperea. Prin acoperișul de paie, deschis într-o parte, intrau învăluiri înghețate de vînt. Atunci flăcările se zbăteau și fumul îneca răsuflările și scotea lacrimi din ochi. Oamenii tăceau, cu cușmele trase peste urechi, cu mînile băgate în capul mînecilor și cu fețele luminate de flăcările jucăușe. Cei mai subțirel îmbrăcați tremurau strînși umăr în umăr și uneori își întorceau spatele către căldura focului. Atunci răsuflările lor zvîrleau în aer sfori lungi de abur vînăt.

Deodată, de undeva, dintr-o depărtare nedeslușită, un urlet slab urcă peste dîmburi, ca o adiere prelungă, abia auzită. Ciobanii înălțară capetele și stătură așa, neclintiți, în timp ce afară, cînii prinseră a se vînzoli. Se auzea lămurit cum înconjoară în goană perdelele, lătrînd și mîrîind neliniștiți.

— Ghioagele! rosti dintr-o dată moș baciu cu glas de poruncă. Și ciobanii se sculară și își căutară ghioagele cu măciulii grele și cu colți de fier ascuțiți.

Astfel stătură o vreme în picioare, cu urechile la pîndă, ascultînd bătaia cînilor și vuietul vîntului. Băieții încremeniseră cu ochii mari și întrebători.

— Voi nu vă mișcați de aici, le hotărî moș baciu, orice s-ar întîmpla, nu ieșiți afară. Ați înțeles?

Băieții dădură din cap, tăcuți, și rămaseră toți în așteptare.

Deodată, Hoțu lătră scurt, înalt, furios, cu o lătrătură care parcă nu mai era a lui, și se repezi într-o parte, cu toți ceilalți cîni după dînsul.

— Acu! strigă și moș baciu și năvăli afară, urmat de ceilalți ciobani.

Îndată în jurul perdelelor se ridică o zvoană cumplită, care umplu întunericul și se amestecă cu vîjîitul crivățului. Răcnetele ciobanilor se înălțau odată cu hămăitul furios al cînilor și uneori cu schelălăitul lor, gonind în jurul răzlogilor de care se sprijinea gardul de stuf ce alcătuia perdeaua întocmită împotriva vîntoaselor. Cu ochii întunecați de spaimă, băieții ascultau vuietele ce alergau mutîndu-se

din loc în loc și iureșul vijelios al cînilor, care dădeau o luptă crîncenă. Strînși unul în altul, și luminați numai de jăraticul care se încenușa, ciobănașii rămaseră fără glas, ascultînd cu sufletul la gură hărmălaia care creștea și scădea în jurul lor, și nu mai îndrăzneau să se miște.

În sfîrșit, răcnetele se potoliră și numai cînii urmară să latre neostoiți. Pe urmă, ciobanii sosiră pe rînd scuturîndu-se de zăpadă și aduseră o mioară și o mială încolțite de lup. La lumina flăcărilor înviorate, moș baciu le cercetă și clătină din cap.

— Mai bine le înjunghii eu și le mîncăm noi decît să moară singure și le mănînce cînii, rosti el domol, scoțîndu-și din brîu cuțitul și plecîndu-se asupra celor două animale. Voi duceți-vă și îngropați în omăt dihăniile cele, că altfel nu se mai liniștesc cînii. Și mîne dimineață le-om jupi la lumină...

Ciobanii își luară lopețile și ieșiră, iar băieții năvăliră după ei. Jos, lîngă perdeaua de stuf, două dihănii, mai mari decît Hoțu, cenușii și cu capetele și spinările zdrobite de ghioagele ciobanilor, zăceau în zăpadă. Între răzlogi, oile se buluciseră într-o parte, cît mai departe de lupi și stăteau nemișcate și atît de strînse una de alta, de parcă făceau un singur trup. Iar cînii înconjuraseră cele două trupuri și lătrau atît de puternic, încît ciobanii trebuiră să-i gonească și să strige la ei, ca să-i mai liniștească. Pe urmă traseră lupii mai la o parte și clădiră peste ei zăpadă înaltă, astfel ca mirosul de sălbăticiune să nu se mai simtă și cînii să se poată ogoi.

În noaptea aceea, Mitruț și ceilalți băieți adormiră, înghițind în sec, cu gîndul la friptura de a doua zi.

În zori, un zurgălău tremură în aerul înghețat de afară și glasul răgușit al lui Crap se auzi strigînd:

— Astă noapte am auzit urlînd lupii. Pe la voi n-au fost?

Și cînd află cele întîmplate și văzu dihăniile, porunci să fie jupuite și pieile lor să i se puie în sanie. Pe urmă privi cum moș baciu jupuiește mioara și mielul își pipăi biciul și rînji:

— Vra să zică, dacă nu-mi trecea prin cap să vin azi, le găseam numai pieile! Pune oile în sanie, așa întregi cum se găsesc! porunci el. Și pieile! Și să vedem ce-are

să zică boierul că n-ați fost în stare, atîția oameni, să-i apărați avutul.

— Da' nu lași o bucată de oaie pentru oamenii iștia care s-au luptat cu lupii și i-au răpus? întrebă moș baciu mînios.

— Le las carnea lupilor! Nu ajunge? rînji iar vătaful.

— Carnea de lup n-o mănîncă oamenii, măi Crap. Poate tu s-o mănînci, că te asemui cu dihăniile ieste la fapte și la inimă...

Dar Crap nu-l mai auzi; se urcase în sanie și dăduse bici calului. Zurgălăul sună dulce și glasul lui se stinse în vînt. La stînă, sub un cer dușmănos, din nou acoperit, vînăt, ciobanii rămaseră privind cu ură în urma vătafului. Păreau niște mogîldețe negre pe zăpada albă.

— N-am avut noroc! grăi moș baciu, oftînd din greu, și pornind către bordei. Pe urmă, ca aducîndu-și aminte de ceva, se întoarse spre Mitruț și-i arătă hoiturile lupilor. Și tu, — urmă el — ai văzut de ce nu-ți dau drumul să te duci acasă?

Băiatul rămase tăcut privind într-un ungher.

Nici în primăvară Mitruț n-a putut coborî acasă. Curgeau apele de pe toate măgurile, rupeau cărările și se scurgeau în albia Putnei. Rîul dăduse peste maluri. Nu era chip să treci prin vad și moș baciu s-a împotrivit tuturor rugăminților băiatului. Pe urmă, cînd s-a mai zvîntat, a trebuit să pornească cu oile la deal și iar n-a fost chip să treacă pe acasă.

Iar cînd în vară scăpă și alergă la Răchiți, inima începu să-i bată repede de cum ajunse în capul toloacei. Mama se ivi în prag și îl privi mirată. Nu-l cunoscuse. Mitruț crescuse atîta, încît poalele ilicului nu i se mai tîrau pe pămînt și nici nu mai era nevoie să le ție cu mîna. Iar ițărașii îi rămăseseră din cale afară de scurți.

Și mama se schimbase. Obrajii ei se făcuseră mai negri și zbîrciturile erau mai multe și mai adînci. Umerii obrajilor îi ieșiseră tare, și ochii i se afundaseră adînc sub arcul tăios al sprîncenelor. Sub ei, obrajii pămîntii se adînceau scobiți, iar gîtul slăbit parcă se lungise. Și mîna pe care o săruta acum băiatul era ciolănoasă, neagră și aspră.

Mîhnit, Mitruț căută pe Nică și îl găsi după casă, în luptă cu un gînsac, care se nărăvise să sară la bătaie, fără nici o pricină.

— Măi Nică, spuse el fără zîmbet, tu te joci?

— Nu mă joc, se dezvinovăți Nică, dar gînsacul ista s-a făcut atîta de cutezător, încît nu-i chip să treci, că-ți sare în cap!

— Dar mamei îi ajuți tu la treabă?

— Ii ajut... unde pot... Umblăm la plug, la sămănat, secerăm, plivim... vînturăm... mama a cărat și saci...

— Și... a putut?

— A putut... numai săptămîna trecută a căzut...

— Cu sacul?

— Cu sacul.

Mitruț n-a mai stat să-l întrebe cum el, Nică, poate să umble la plug, să secere și să samene. S-a întors către toloacă și a rămas cu ochii duși departe. O vedea pe maică-sa doborîtă, cu sacul peste ea și nimeni în jur care să-i dea o mînă de ajutor. Doar Nică, slab și neputincios.

Sara, pe prispă, în timp ce mama îi spăla în casă rufele, iar Nică adormise ca de obicei în țoale, Mitruț întrerupse deodată povestea în care se încurcase moș Mihai, și îl întrebă:

— Îți mai aduci aminte, moș Mihai, ce mi-ai spus odata despre răscumpărare?

Moș Mihai îl privi țintă.

— N-aș putea eu s-o răscumpăr pe mama? urmă Mitruț, coborînd glasul de parcă spunea o taină.

— Cu ce s-o răscumperi? se miră moș Mihai, întorcîndu-se cu totul spre el. Ai tu cu ce s-o răscumperi?

— Dar ce ar trebui să am ca să pot face treaba asta? întrebă Mitruț tot în taină.

Moș Mihai se scărpină în barba țepoasă cu ciudă parcă:

— Mai întîi ar trebui să ai cît ți-ar cere boierul pentru răscumpărare. Și dumnezeu știe cît i-ar trece prin cap să-ți ceară. Nu pot să știu, pentru că pînă acum, din cei care au încăput pe mîna lui ca vecini, nici unul nu s-a putut răscumpăra. Dar să zicem că de voi s-ar îndura și ar slobozi-o pe maică-ta. Are ea cu ce să plătească cele ce se cere de la un țăran slobod?

— Dar ce se cere de la un țăran slobod? întrebă Mitruț ridicînd capul.

Moș Mihai îl privi cu băgare de samă. Îi văzu chipul isteț înălțat spre el și ochii mari, plini de înțelegere. Mitruț nu mai era copilul acela care acum doi ani alerga în urma lui, pe drumul către stînă, călcînd în poalele ilicului. Copilul de atunci învățase multe, crescuse și priceperea lui se deschisese ca o floare primăvara.

— Se cer atîtea, măi băiete, cîte nici nu le mai poți număra, nici nu le ții minte. Din tot ce ai strîns de pe pămîntul tău ți se cere tot cîte una din zece. Pe urmă sînt muncile domnești, la tăierea copacilor, la cărat, la păscut, la cosit, la strîngerea zaherelei, și mai dai cai pentru olac și conace, adică găzduire trimișilor stăpînirii și le dai și mîncare... și mai sînt și altele. Poate maică-ta să le facă și să le deie toate?

Mitruț îl privea înspăimîntat.

— Și mai este, măi băiete, birul. Trebuie să deie tot țăranul bir! Unii zic că pentru turci, alții spun că pentru domn. Numai unul dumnezeu știe, iar asta-i buba cea mare! Dacă maică-ta avea cu ce plăti birul, ajungeați voi vecini?

Mitruț îl asculta cu fruntea întunecată și cu ochii mici. Și deodată izbucni ridicîndu-se în genunchi pe prispă:

— Bine, moș Mihai, dar de ce mi-ai spus că dacă am să cresc mare și am să fiu vrednic, am să mă răscumpăr?...

Moșneagul rîse:

— Mă gîndeam la altfel de răscumpărare, măi Mitruț. Mă gîndeam să ajungi tu mare și să te iau într-o zi cu mine la sutașul de la Crăciuna, care-i mai mare peste străjării de margine și să te înfățișez acolo: „Iaca feciorul lui Joldea! Stă rob la boier și se cuvine să steie străjăr pe hotar. Dezrobiți-l în cinstea lui taică-su“.

C A P I T O L U L III

I

Lui Mitruț îi era dor de acasă și nu putea scăpa de-o închipuire a lui, care îl urmărea de la cea din urmă întîlnire cu maică-sa. De cum închidea ochii, o vedea căzută peste sacul cu grăunțe, prea greu pentru puterile ei. Și pe Crap... pe Crap alergînd călare spre ea, cu biciul desfășurat...

Și-a făcut fel de fel de socoteli cum s-o scoată pe maică-sa din vecinie, dar nici o zare de nădejde nu vedea nicăieri. Poate moș baciu... Măcar un sfat să-i dea. Cine știe?...

În jurul focului ciobanii tăceau. Mitruț se alătură de moș baciu și se cinchi lîngă el. Și cu glas tremurat, șoptit, îi povesti tot necazul și jalea lui, ce-a văzut acasă, ce i-a istorisit Nică, cum arată maică-sa și visurile lui de spaimă, care nu-i mai dau pace.

— Măcar pe mama, moș baciule, înțelegi? Măcar pe mama s-o scot din mîna boierului, nu s-ar putea? întrebă el la sfîrșit, cu glas tremurat... S-o scoatem de sub puterea lui Crap, moș baciule... s-o scoatem...

Moș baciu își plecase capul și flăcările luminau barba lui țepoasă și netunsă de zece zile. Ochii licăreau sub tufele albe ale sprîncenelor, între care se adîncise o dungă neagră.

— Mă vezi tu pe mine, măi Mitruț? întrebă el într-un tîrziu cu glasul moale și cu privirile pierdute în jocul flăcărilor. Am fost și eu om slobod, răzăș, la casa mea. Aveam nevastă și cinci copii... cinci băieți, unul și unul... și pămînt de muncă pentru toți, căci toți munceau cu vrednicie și cu spor. Tăcu o clipă lungă, apoi își limpezi glasul și

urmă: într-o zi a dat ciuma!... Numai eu am scăpat!... Ceilalți... Tăcu iar, rupse în mîni un gătej, îl azvîrli pe foc și întoarse capul într-o parte. Oamenii îl ascultau neclintiți. — Pe urmă, vorbi el iar, dacă am rămas singur, n-am mai dovedit să lucrez pămîntul numai cu palmele mele și n-am mai avut cu ce plăti birul și dajdiile și daturile. Am rămas dator. M-am dus la boier la Putnișoara. „Împrumută-mă — zic — că ți-oi plăti". „De ce să te împrumut? — zice — Doar ai pămînt. Vinde-mi-l!". I-am vîndut numai o parte. Adică el mi-a plătit datoria și eu i-am dat pămînt. Ban n-am văzut în mîna mea... Peste un an, iar așa. Dar acum nu s-a mulțămit numai cu pămîntul. Mi-a mai cerut două luni de muncă pe deasupra. M-am învoit, că n-aveam încotro. Îmi ajunsese cuțitul la os. Și tocmai atunci — așa-i cînd n-are omul noroc — a dat o troahnă[1] peste mine... Am zăcut pînă în iarnă, vra să zică n-am putut munci... Iar în primăvară mi-a luat ce-mi mai rămăsese din pămînt și tot ce-am avut... pentru cele două luni nemuncite... Așa am ajuns la el cioban... vecin! De atunci am și uitat cîți ani au trecut. Orice am făcut și orice am încercat, să scap, n-a fost chip. Ți-o spun ca să știi și tu, că a fost o vreme cînd și eu credeam că din mîna boierului se poate scăpa...

Moș baciu tăcu și liniștea în jurul lor se făcu și mai mare. Numai un greier se auzi slab, undeva pe aproape.

— Toader a pățit-o și mai rău, urmă bătrînul cu glasul scăzut, arătînd cu capul spre ciobanul scurt și îndesat care stătea lîngă dînsul.

Toader își dădu căciula pe ceafă și privi în jur.

— Mai rău, întări el, aspru. Nu i-am cerut nici un împrumut, nu-i datoram nimica. Dar pămîntul meu, rămas de la bătrîn, era megieș cu imașul boierului și era pămînt de luncă, negru și bun, de să-l mănînci, nu alta... Îi făcea cu ochiul boierului. Și într-o zi m-am pomenit chemat la curte, la Putnișoara. „Cînd ai de gînd să-mi plătești datoriile lui taică-tu?" m-a întrebat burduhănosul. Dar bătrînul meu murise de patru ani și nimeni din sat nu știa de nici o datorie, nici eu nu auzisem nimic niciodată. „Care datorie?" fac eu. Și numai ce cheamă pe Crap: „Ia

[1] Troahnă — epidemie de gripă.

vezi ce datorează tatăl omului istuia", poruncește el. Caută Crap în niște însemnări, se face a socoti și începe a scoate la datorii, de mi s-a zburlit părul în cap. „Ce vorbești, măi roșcatule? m-am mîniat eu. De ce era să facă tata datorii? Ce, n-aveam al nostru? Slavă domnului"... „Ai marturi, că n-a făcut datorii?" mă întrebă roșcatul. Și începu să se hlizească la mine. Am simțit ce vreau tîlharii și am văzut roșu înaintea ochilor. „Măi, zic, să nu te anini de pămîntul meu, că fac moarte de om". Toader tăcu o clipă și se încruntă. Vezi, dac-aș fi avut eu atunci mintea de acuma, dădeam în burduhănos să-i sparg scăfîrlia cea țuguiată, că doar el era cel vinovat. Dar așa, am dat în slugă. L-am lipit pe roșcat de părete cu un pumn și au sărit îndată ceilalți! Ce-am pățit, oi spune și morților... Pe urmă mi-au luat și cenușa din vatră și m-am pomenit la stînă. Dar nu m-am ogoit. Într-o zi m-am hotărît să fug. Oi găsi eu, zic, un colțișor în țara asta, unde să trăiesc mai ca oamenii".

Tăcu, și moș baciu clătină din cap cu mîhnire.

— Arată-le spinarea, grăi el moale, să știe și ei...

Toader își scoase căciula, și-o puse alături și începu să-și dezbrace cămașa unsuroasă și neagră de zerul în care o spăla. Pe urmă se întoarse cu spatele spre foc și stătu așa să-l lumineze flăcările. Cu ochii înspăimîntați și cu gîturile întinse, Mitruț și ceilalți băieți se plecară asupra lui, ținîndu-și răsuflarea. Spatele omului, vrîstat cu dungi vinete, sîngerii, era groaznic la vedere. Pielea ruptă în șuvițe lungi se lipise boț pe unele locuri, zbîrcită, încrețită, neagră și sfîrtecată. Iar pe alte locuri, unde fusese smulsă cu totul, crescuse alta, acoperită cu o pojghiță subțire, trandafirie, uscată și lucioasă. Cutremurați, băieții își simțeau gîtul strîns și obrajii fierbinți. Ceilalți tăceau. Toader începu să se îmbrace și se așeză iar la locul lui.

— Mi-am pus într-o zi un boț de urdă și o hrincă de mămăligă în traistă, urmă el, am așteptat să se facă întuneric și am luat-o pe colea, spre Poiana Surului, pe care o cunoașteți... A doua zi m-au prins, m-au legat și m-au adus la curte. M-au trîntit în fața cerdacului. Boierul stătea sus pe cerdac și privea... Mi-au rupt cămașa de pe mine și au început a mă îmblăti... doi odată... cu penele căpestrelor... Eu strîngeam din dinți și tăceam. „Să nu-l omorîți,

măi! — striga boierul la dînșii — că-mi mai trebuie". Și ei se opreau, mă udau cu apă și așteptau o vreme să-mi vin în fire. Pe urmă mă luau din nou! Numai de frică să nu mor m-au lăsat.

Toader tăcu din nou, și dunga dintre sprîncene i se făcu mai adîncă și mai neagră.

— L-au adus înapoi cu căruța, spuse moș-baciu. A zăcut o lună cu fața în jos, pe sarică și cu spatele uns cu unt de pojarniță. Pe urmă s-a îndreptat.

— Atunci am pus mîna pe o ghioagă, vorbi din nou Toader, cu glasul aspru și tăios, și am vrut să mă ațin la un cot, în drumul boierului, într-o noapte. Dar nu m-a lăsat moș baciu...

— Te prindeau, măi băiete, și te spînzurau în cetate la Crăciuna... Ce foloseai? grăi moș baciu a dojană.

O clipă tăcură toți, cu gîndurile întunecate. Pe urmă moș baciu se întoarse către Mitruț.

— Am vrut să auzi și să vezi, măi băiete, ca nu cumva să-ți treacă și ție prin minte să fugi... iar din mîna boierului nostru, să știi că scăpare nu este...

— Am văzut și am înțeles, moș baciule, vorbi Mitruț cu glasul sugrumat. Dar eu nu pot să aștept să mă fac mare, cum spune moș Mihai. Dacă n-o scot pe mama mai repede de sub mîna boierului rămîn fără ea! Dumneata nu știi cum a fost și n-ai văzut-o cum a ajuns. Eu n-am să fug ca să mă prindă și să mă stîlcească cum a pătit bița Toader. Am priceput ce mi-ai spus. N-am să fug, n-am să mă pun de pricină, nimica. Dar am să mă gîndesc zi și noapte și am să întreb pe cine mi-a ieși înainte, cum ar fi de făcut s-o scot pe mama de sub vecinie... Poate am să găsesc la careva milă și crezare...

Cît era de dîrz Mitruț, dar glasul lui — cînd a rostit aceste din urmă vorbe — s-a frînt de parcă era gata să dea în plîns. A întors spatele focului și a făcut cîțiva pași în întuneric. Stătu așa o vreme tăcînd și privind în întunecimea nepătrunsă din fața lui. Acuma știa. Milă la boierul acela care n-a avut milă de nimeni, nu va afla nici el. În ce putea să aibă nădejde și în cine? El, un băiat fără sprijin de nicăieri, fără putere, fără tată... și numai cu moș Mihai care nu-l putea ajuta. Și iar îi trecu prin minte mama, căzînd neputincioasă cu capul

pe sacul scăpat și Crap alergînd cu biciul sus și rînjind cu toată fața lui ca de mort. Iar el se vedea mic și neputincios și rușinat. Stătea acolo în fața nopții fără margini, trudindu-se să nu plîngă și să pară bărbat, „singurul bărbat în casa lor“, cum spusese moș Mihai...

Capul lui Hoțu se frecă încetișor de picioarele lui, așa ca o mîngîiere pe care n-o vedea nimeni, în întuneric, ca o inimă caldă lîngă amărăciunea lui. Și atunci, Mitruț își plecă încetișor fruntea și plînse tăcut, în fața stelelor și lîngă prietenia cînelui...

2

Sus pe tăpșan, băieții se strînseseră roată în jurul lui Mitruț și ascultau înfiorați.

— Eu îl văd în fiecare noapte, de cum închid ochii să adorm, povestea Mitruț. Îl văd cum se repede călare spre mama și ea, săraca, nu se poate scula, doborîtă cum se află lîngă saci. Și el își vîjîie biciul și-o ajunge...

Ghivirdic se cutremură și se chincește lîngă prietenul său. Ceilalți ciobănași își strîng pumnii încă mici și neputincioși. Și Mitruț le povestește cum a găsit-o pe mama acasă, cum era ea altădată și ce a vorbit el cu moș Mihai.

Soarele înclina către asfințit și turma pășea încet, păscînd și cotind încet pe muchea dealului. Ciobănașii se sculară și se împrăștiară la rosturile lor. Umbrele tufelor începură a se lungi către răsărit, un vînticel răcoros se stîrni clătinînd încet frunzișurile și toată întinderea păru atît de liniștită și pașnică, încît cînii începură a se fugări unul pe altul și a se hîrjoni printre tufe. Și deodată, dintr-un covru[1] nevăzut, un iepure țîșni și se aruncă orbește într-o parte. Dar acolo se pomeni în fața unui cîne care încremenise el însuși de mirare. Se aruncă îndărăt și se trezi în fața altuia. Simți că un al treilea se repede să-l însface și atunci se răsuci pe picioarele dindărăt și năvăli năucit între labele groase ale lui

[1] Covru — culcuș de iepure în țărînă, sub o tufă.

Hoțu. Acuma nu mai avea nici o scăpare. Băieții alergară bucuroși să-l scoată dintre colții cînelui, cu strigăte mari și cu bîtele sus. Înveseliți, cînii porniră într-o hîrjoană fără frîu fugărindu-se și ocolind tufele pînă departe. Și deodată se opriră iar, lîngă un frunzar, tocmai jos în marginea costișei. Înconjurară tufa și începură a se repezi lătrînd furioși.

— Altul, măi! strigară băieții alergînd pe costișă la vale și nădăjduind să prindă încă un iepure.

Dar din desiș nu ieși nici un iepure. Cînii strînseră cercul și băieții se priviră mirați și oarecum înfricoșați. Putea fi o fiară primejdioasă. Începură a bate tufa de departe cu bîtele și a răchi. Și dintr-o dată, un glas înspăimîntat izbucni din desiș și un cap își făcu loc printre lăstari. Băieții rămaseră cu gurile căscate și cu ciomegele sus. Era un cap zburlit, de om, cu căciula roasă și roșcată dată pe ceafă, cu pletele sure încîlcite și căzute pe frunte și cu obrajii slabi, negricioși și brăzdați în lung de zbîrcituri adînci, întunecate. Băieții aveau ei înșiși chipuri de oameni nemîncați. Dar o înfățișare a foamei mai înfricoșătoare decît aceasta, încă nu văzuseră.

— Nu mai izbiți, măi! strigă omul cu glas hodorogit și chemați cînii să nu mă rupă și să pot ieși de aici!

— Hoțu! strigă Mitruț dezmeticindu-se. Și Hoțu veni către el. Nea, Corbu! Nea, Lupan! Nea, Moina! strigă el la ceilalți cîni, ridicînd asupra lor ciomagul.

Și cînii se traseră cîțiva pași înapoi înconjurînd pe departe hățișul, gata să sară la orice semn de primejdie.

Străinul ieși încet la iveală. Era un om din cale afară de sărman, cu cămașa zdrențuită în spate, aninată în hățișurile prin care fusese purtată, cu vinele gîtului ca niște frînghii, cu pieptul gol scorojit de soare, cu ițarii rupți, suflecați și cu picioarele goale, cenușii de colburi și noduroase, ca niște crengi uscate. Purta în spate o traistă legată de un ciomag lustruit, așezat pe umăr. Privi în jur cu ochii plini de spaimă și întrebă cu glasul lui ciudat:

— Ale cui sînt oile?

— Ale boierului de la Putnișoara, spuse Mitruț privind la străin cu oarecare grijă.

— Pe moșia lui sîntem aici?
— Pe-a lui...
Omul mai tăcu o clipă uitîndu-se cu luare-aminte împrejur și întrebă iar:
— Departe-i stîna voastră?
— Nu-i departe, spuse Mitruț. Pînă dă soarele în asfințit ajungem.
Străinul își întoarse capul către soare, prubuluind în mintea lui o socoteală. Și deodată se uită cu băgare de samă la băieți. Cumpăni iar ceva în gînd și în sfîrșit vorbi:
— Măi băieți, măi ciobănașii tatii, uitați-vă voi la mine și spuneți cinstit: un om sărman... și fugărit... așa cum sînt eu... ar putea avea la voi crezare?
Băieții se priviră nedumiriți și întrebători.
— Da' ești om bun? își descoperi unul teama, mai mult fără să vrea.
— Oamenii sărmani sînt buni, măi copile, și se ajută între ei. Nu mă vindeți? mai întrebă el cu ochii cercetători, și ceva tremură în glasul lui.
— De ce să te vindem, bădică? vorbi Mitruț cu mai multă încredere. Nu ne-ai făcut nici un rău; ce putem avea cu dumneata?
— Așa-i, grăi iar omul, nu v-am făcut nici un rău și nici n-am să vă fac. Că sînt și eu om necăjit și hăituit și flămînd... Tăcu o clipă și cercetă cu ochii traistele pe care le aveau băieții în spate, în timp ce bărbia lui tremura încetișor. V-aș fi rugat, măi copii, urmă el aproape șoptit, pentru o bucățică de mămăligă... dacă v-a mai rămas... n-am pus nimic în gură de trei zile...
Băieții se priviră stingheriți. Nu mîncaseră încă bucățica lăsată pentru chindii, dar s-o dea așa... unui străin... cînd le era și lor atît de foame...
Parcă rușinat, Mitruț își trase traista de după gît. Scoase din ea frunza de brustur în care învelise bucățica de mămăligă cu cele trei grăuncioare de urdă ce-i mai rămăseseră și o întinse străinului... Pentru un om flămînd, tot ce se găsea în frunză nu înfățișa decît o singură îmbucătură, pe care, totuși, omul nu se grăbi s-o înfulece. Stătea aplecat și se uita neîncrezător la frunza pe care o desfăcuse în palmă.

— La boierul vostru se mănîncă urdă? întrebă el cu nemărginită mirare.

— La noi la stînă se mănîncă zer, răspunse Mitruț cuviincios. Numai în porneală, moș baciu ne dă și cîte o fărîmă de urdă... fără știrea vătafului...

Străinul îl privi în ochi, parcă silindu-se să priceapă tîlcul acestei purtări și pe urmă duse frunza la gură și apucă merindea băiatului. Mestecă mult, cu ochii pînditori. Prin obrajii scobiți i se cunoșteau fălcile mișcîndu-se domol și băieții înțeleseră că se silește să țină cît mai mult în gură mămăliga, ca să-și înșele foamea. In sfîrșit înghiți cu zgomot întinzînd gîtul lui subțire cu pielea scorojită și cu un nod ascuțit care se mișca în sus și în jos. Pe urmă vorbi:

— Asta înseamnă că baciul vostru e un om cumsecade... Oare n-ar avea el îndurare să găzduiască un om sărman o noapte... fără să-l vîndă?

— Asta numaidecît! se repezi Mitruț. Moș baciu e cel mai cumsecade om din cîți știu!... Dacă vrei să mergi cu noi, ai să găsești adăpost și vorbă bună.

— Asta așa-i, întăriră și ceilalți băieți. De moș baciu să nu te temi. Mai mare peste dînsul este un vătaf. Da' acela, noaptea, nu vine!

Omul îi mai privi o dată lung, cu oarecare îndoială și pe urmă se hotărî. Ișì strînse brîul cu care era încins și porni alături de Mitruț. Ciobănașii se împrăștiară iar la locurile lor și turma se urni încet, păscînd, după cum se cuvenea.

Curînd, cerul se aprinse la asfințit, ca de un foc nemăsurat de mare și umbre subțiri începură a coborî în văi. Grauri și ciori trecură pe deasupra turmei, spre culcare și vîntul de sară se simți ușor, ca o adiere de răcoare, purtînd miresme de fînețe și de grîie coapte. Străinul și băieții mergeau în tăcere. Numai cînd departe, pe o costișă, se ivi dumbrava care dădea dincolo de Plopi, către Siret, omul întinse brațul.

— Este acolo un măr pădureț, vorbi el, atîta de plin de roade că i se rup crengile.

— Il știm, spuse Mitruț. Da-s atît de acre, că nu-i chip să le pui în gură.

— Așa-i, întări străinul. Dar dacă le coci în spuză, tot le poți mînca. Eu n-am amnar și n-am cu ce face focul...

Mitruț se uită la el pe furiș și se cutremură. Era atît de slab și prăpădit și flămînd, cum încă nu văzuse om pe lume...

„Dar dacă ajungem la stînă, moș baciu are să-i deie cît îi trebuie și are să-l sature!“ gîndi Mitruț, socotind că altfel nici nu se poate.

Și avu dreptate. Ajunseră, și moș baciu privi pe străin fără mare mirare. Îl cîntări din ochi și îi spuse, potolit ca totdeauna:

— Poți sta colea lîngă foc să te odihnești pînă om isprăvi noi cu treaba. Dacă fierbe ceaunul, poți să și mesteci mămăliga... și s-o răstorni pe scîndura iasta... iaca și melesteiele...

Îi puse alături cele trebuincioase și își văzu de lucru, fără să întrebe nimic. Iar cînd toate fură gata, și cînd se liniștiră în jurul focului, începură să mănînce privind pe furiș la omul acela care horpăia hămesit. Și după ce luă aminte că străinul a isprăvit trocuța lui cu zer, moș baciu îi mai umplu una, puse în ea o bucată de mămăligă și așeză alături și o ceapă.

— Ia și te ospătează, îl îndemnă el domol, că îi fi flămînd și trudit de drum.

Și omul mîncă tot, iar cînd isprăvi, puse scăfița goală de o parte, culese în palmă firimiturile de mămăligă care îi căzuseră în poala cămășii, le azvîrli în gură, și abia atunci se uită împrejur și rămase cu ochii la moș baciu.

— Bogdaproste! vorbi el cu glasul lui hodorogit, dumnezeu să-ți deie de o sută de ori atîta si să te miluiască pentru bunătatea care mi-ai arătat-o, bade baciule. Nu te-oi uita cît oi trăi, că m-ai primit și m-ai ospătat și nici nu m-ai întrebat măcar dacă nu-s cumva vreun răulean, ori vreun ucigaș care fuge de juvăț.

Moș baciu clătină din cap cu mîhnire.

— Eu hălăduiesc tare de multă vreme pe locurile ieste, grăi el domol. Am văzut multe și cunosc la oameni, cum cunosc la oile mele... De ce să te mai întreb? Am înțeles că ești un fugar, care ți-ai părăsit boierul și moșia lui, și te duci în lumea ta... Au mai trecut pe aici și alți necăjiți ca tine, care și-au închipuit că în altă

parte e mai bine... I-am găzduit și pe ei și s-au dus. Pe unde or mai fi, dumnezeu știe!

— Bine ai cunoscut, vorbi străinul. Așa sînt. Fugar sînt, de la boierul Voilă, de dincolo de Siret... Și am fugit că nu mai puteam îndura. Nu știu cum îi pe aici pe la voi, dar la noi... mînia lui dumnezeu! Cînd a murit boierul cel bătrîn — acu vreo cîțiva ani — ne-am bucurat și am sărutat pămîntul. Fusese răposatul un hrăpăreț și un veninos și un tîlhar care nu se mai află... Știam de mai de mult cîte parale face și feciorul lui, dar știți și voi: schimbarea domnilor, bucuria nebunilor...

Străinul oftă adînc, își dădu căciula pe ceafă și își trecu palma neagră și crăpată peste fața uscată, scofîlcită, pămîntie. Așa am crezut, urmă el, pentru că omul cît trăiește, tot nădăjduiește... Și cum a venit cel tînăr, a început a cerceta catastifele bătrînului și a ne număra. Că avea însemnată bătrînul avuția lui, pînă într-un capăt de ață: atîta pămînt, atîta pădure, atîtea capete de vite, atîtea suflete... Ne socotea ca pe vite! Și, cum zic, ne ia la numărat după însemnări. Și iacă mă cheamă la curte: „Zamfire, zice, unde ți-i feciorul?“ „D-apoi, zic, cine știe unde a mai fi? Că a fugit de atîția ani, s-am auzit c-ar fi trecut Milcovul în Țara Romînească“... „Bun, zice, asta știu și eu că a fugit. Dar munca pe care trebuia s-o facă el, ca vecin ce se află pe moșia asta, cine o face?“ M-am uitat și eu la dînsul! „Cine s-o facă? zic. N-o face nimeni... Dacă a fugit“... „Apoi, tocmai aici e buclucul“ zice. Și vorbea, mă oameni buni, frumos, de-ai fi zis că ți-i frate, nu alta. „Iacă, Zamfire, cum stă socoteala: cînd te-a luat tata vecin, ai fost însemnat aici cu patru brațe. Adică tu și feciorul tău. Aiestea patru brațe trebuiau să-mi lucreze mie optzeci de zile pe an. Patruzeci unul, patruzeci celălalt. Acu, zice, mă pomenesc numai cu două brațe, adică cu munca pe jumătate. Că ți-a fugit feciorul, nu-ți zic nimica. Dar munca însemnată aici trebuie să mi-o faci întreagă!“

— Auzi ce tîlhar! izbucni Toader ciobanul, care asculta cu mare încordare.

— Mai tîlhar decît tată-su! întări străinul, strîngînd pumnii lui ciolănoși. Stați să vedeți. Mă jălui eu, mă zbat, degeaba! Zice: „De ce să păgubesc eu, că doar n-a

fugit feciorul meu! Să plătesc eu pentru dînsul? Plătește tu, că doar tu îi ești tată! Da' acu, zice, ai să faci pe an patruzeci de zile pentru tine și patruzeci pentru dînsul". „Cum să fac eu optzeci de zile pe an, vai de păcatele mele!" m-am jăluit eu. „Nu optzeci, zice, ci o sută douăzeci, pentru că ai să faci și cele pe care le datorește el de atîția ani, de cînd a fugit! Zice: a fugit de patru ani? Ai să faci patru ani cîte patruzeci de zile pe deasupra, pentru dînsul, și gata!"

— Cum de nu i-ai dat cu ceva în cap? strigă Toader, zbuciumîndu-se pe scăuieșul lui cu trei picioare. Aistuia nu-i păcat să-i zdrobești capul ca la șarpe!

— Nu-i păcat, dar cum să mă pun eu cu un urs ca acela? El tînăr și boier, și eu, uitați-vă aici! vorbi omul arătîndu-și pletele rare și cărunte. Și mai zice: „Dacă nu vrei de bună voie, eu știu și altfel!"

— Și ce-ai făcut? întrebă moș baciu.

— Am tăcut și am muncit cît am putut. Iar într-o noapte m-am pomenit cu feciorul meu cel fugar. „Bine că te-ai îndurat și ai venit, i-am zis eu, că nu mai pot!" Da' el de colo: „Nu te bucura, tătuță, zice, că n-am venit să stau! Am venit să te iau cu mine! Eu trăiesc acu dincolo de Milcov în Țara Romînească și-s lefegiu în oaste. Hai cu mine. Scapi de boier, zice, și acolo, o bucată de mămăligă ți-i cîștiga-o mata la o pădurărie, la o cireadă, la o stînă... S-om fi amîndoi!" „Nu merg, măi băiete, i-am zis eu. Eu din Moldova nu mă duc nicăieri. Aici am văzut soarele, aici mor! De asta ai venit tu acasă?" „De asta, zice. Ș-am mai adus un răvaș pentru boierul de la Putnișoara. Mi l-a dat comandirul meu... Zice că-i de la neamurile boierului, care trăiesc dincolo"... „Ș-ai putut trece hotarul?" zic. „Dacă știi locurile și deschizi ochii... poți!" zice. „Și de ce, zic, te-au găsit tocmai pe tine cu răvașul?" Zice. „Vezi că mă știu că-s de aici și cunosc oameni și drumuri... De aceea!" „Măi băiete, i-am spus eu, numai să nu fie vreo hiclenie ceva și te-or prinde și-i da de dracul!" Iar el a rîs încredințîndu-mă că: „Ce hiclenie poate fi între neamuri?" Și s-a dus, iar eu am rămas să trudesc înainte... Și cînd n-am mai putut, mi-am luat traista și bățul și am pornit în lume! Să mă pun cu boierul nu

pot. Să mă jălui, cui? Cine-i mai mare decît dînsul? Domnia? D-apoi din pricina domniei doar ne-am pierdut noi toate pămînturile răzășăști care erau în lunca Siretului! Noi le-am pierdut și boierul le-a cîștigat!

— Cum se poate una ca asta? izbucni Toader.

— Iacă se poate! Trăia pe atunci, măi oameni buni, boierul cel bătrîn, stolnicul. Și era acela un hulpoi care nu s-a mai pomenit de cînd lumea! Nu știu pe unde a umblat, cu cine s-a ajuns, numai într-o bună zi a scos niște peceți vechi — nici nu știu de la care domnie să fi fost — și cu care dovedea el că tot pămîntul acela din lunca Siretului al lui este! Și-n lunca aceea, cum vă spun, erau aproape toate răzășiile noastre! Și a luat boierul pecețile, s-a dus cu ele la domnie, la Suceava — că pe vremea aceea domnia era la Suceava — și a scos întărire precum că adevărat așa este: pămînturile sînt ale lui! Ne-am zbătut, ne-am jăluit, am ajuns și noi cu jalbă pînă la domnie... degeaba! Ce-a mîncat lupul, nu se mai întoarce!

Străinul tăcu. Toader dădu de-a azvîrlita cu gătejul pe care îl avea în mînă și se sculă în picioare.

Flăcările scăzuseră și jăraticul se acoperea de cenușă. Oamenii tăceau, cu privirile în pămînt, nemișcați. Fugarul încremenise, cu mînile pe genunchii slabi, cu chipul neclintit și cu ochii pierduți în jăratic. Părea învăluit într-o mîhnire adîncă și fără leac.

— Acuma am fugit, tresări el dintr-o dată. Mă duc încolo, către munte, unde am auzit că se trăiește mai bine... Bogdaproste că v-ați făcut pomană cu un pribeag, m-ați ospătat și m-ați primit la vatra voastră...

În zori, cînd se sculară băieții omul plecase de mult, pe căile lui neștiute.

3

Ca să ajungă mai repede la locurile unde păștea turma, Toader ciobanul călare pe măgărușul scund și sur, poreclit de Mitruț, Șagă, o apucă de-a dreptul printre lanuri. Șagă mergea încet, cu pasul scurt și clătinîndu-și

urechile lungi. Picioarele lui Toader, desculțe și cenușii de colb, atîrnau aproape de pămînt.

— Tu-l duci pe dînsul ori el pe tine? glumi dintr-un lan Niculai Miron din Seaca, îndreptîndu-se din șale și privind la măgăruș.

Toader opri. Oameni mulți erau împrăștiați ici-colo, pe lan, și munceau în tăcere. Cîțiva ridicară capetele cînd auziră vorbă, apoi le aplecară iar asupra muncii lor. Nu le ardea de glume.

Un vătaf venea dinspre Putnișoara, în trapul leneș al calului. Trase de frîu în dreptul lanului, căută cu ochii pe careva și strigă:

— Moș Ion al Panțiroaiei aice-i?

— Aici! strigă bătrînul îndreptîndu-se din șale, cu grebla în mînă.

— Aud că ți-a murit baba, moș Ioane! spuse vătaful.

— Mi-a murit, măi băiete, dumnezeu s-o ierte! oftă moșul, făcîndu-și cruce.

— Dumnezeu s-o ierte, adăugă și vătaful, dar pe dumneata te-am însemnat pentru vara viitoare, cu zece zile de muncă pe deasupra!

Moșneagul îl privi mirat și întrebă nedumirit:

— Pentru ce, măi om bun? Pentru că mi-a murit baba?

— Nu pentru că a murit, moșule, ci pentru că ai înmormîntat-o! Și văzînd că bătrînul n-a priceput și a rămas cu palma dusă la ureche și cu gura puțin deschisă, strigă mai tare, în chip de deslușire: cimitirul îi pe moșia boierului, moșule. Îi al lui!

— Ha? strigă din lan Niculai Miron, uluit. Cum vine asta, măi? Ori șuguiești? Cînd s-a pomenit să facă oamenii muncă pentru cimitir?

— Iaca acu se pomenește! răspunse vătaful îndemnînd calul și apropiindu-se. Și-a adus aminte boierul că-i cimitirul lui, și gata! N-are dreptul?

O clipă se făcu tăcere. Pe urmă un glas moale se auzi întrebînd:

— Vra să zică dacă închid și eu ochii mîne, poimîne...

— Are să facă baba dumitale zece zile, moș Cîșule, pe deasupra! îi rupse vorba vătaful. Cui nu-i place, să-și facă cimitir acasă la dînsul! Așa-i porunca!

— Vai de păcatele noastre! oftă moș Cîșu, și oamenii din lan își întoarseră capetele unul către altul și se priviră buimăciți.

— La noi la curte se face rînduială nouă, măi oameni buni, urmă slujbașul boieresc. Să știe fiecare ce are a da și a face! Așa, de pildă, cu pădurea. Pădurea-i a boierului, asta o știți. Are să vi se spuie cîte zile trebuiesc făcute pentru o căruță de crengi, cîte pentru una cu lemne bune, cîte pentru o sarcină de găteje!... Crap știe toate socotelile... Din pădure nu se mai scoate nici o surcică fără plată.

— Și gătejele? izbucni un glas femeiesc, cu vădită neîncredere.

— Și gătejele! Doar și ele sînt ale boierului...

— Trăsni-l-ar!... țîșni de undeva un blestem, repede înnăbușit.

Un pîlc de oameni își lăsase lucrul și se apropiase în grabă.

— Tot așa și cu balta! urmă vătaful. Care umblă să pescuiască, trebuie să muncească pe deasupra anume zile...

— Da' ce prindem? se înălță un glas mînios. Un chitic cît degetul, să ne mai îndulcim gura bobotită de ceapă cu mămăligă?

— Vorba-i că-l prinzi și cînd boierul poftește să mănînce și el pește, iacă nu-l găsește, că l-ai prins tu! N-are dreptul? Ca și cu podețul...

— Care podeț? întrebă cineva.

— Podețul de peste gîrlă. Nu-i al boierului? Nu-i făcut din lemnul lui, din pădurea lui? Apoi de ce trece pe podeț toată lumea din patru sate și nu plătește nimeni nimic? Acuma, are să plătească! Două zile de muncă pe an pentru podeț, de fiecare casă. Asta-i! Dreptul boierului!

— Sta-i-ar în gît! se auzi din mulțime un glas deznădăjduit.

— Mai bine apucați-vă de treabă, că trece ziua! strigă vătaful pornind. Și lăsați vorba, că vorba se aude îndată la curte și nu-i bine! adăugă el din mers.

Trecu înainte pe cărare, ocoli un cot și se pierdu între lanuri. Cîmpul era plin de oameni care munceau la cosit și adunat. Veștile aduse de vătaf zburară peste brazdele galbene, cosite și peste tot oamenii își lăsau lucrul și stăteau să le audă și să le înțeleagă. Glasuri întărîtate se auzeau înălțîndu-se și blesteme izbucneau nestăpînite.

Toader îndemnă pe Șagă cu călcîiele și porni să urce cărarea care ducea sus, pe costișa pe care pășteau oile. Sus, ocoli turma ca de obicei, strigă de departe la băieți anume sfaturi și descălecă într-o latură, să-și hodinească măgărușul.

Era dimineață devreme și către lunca Siretului încă nu se ridicase toată ceața. Cerul se boltea deasupra, adînc și fără nici un nor. Stoluri de grauri grași se abăteau în lanuri și alte stoluri mai mici, de vrăbii, își schimbau locul sfîrîind din aripi. Departe, către miazăzi, șiruri negre de rațe sălbatice zburau repede, cu gîturile subțiri întinse.

Deodată, Hoțu mîrîi și părul i se zburli pe spinare, ca la lup. Mitruț înălță capul. Cînele se sculase din iarbă și rămăsese nemișcat, cu ragila de pe pieptul lat și cu capul buhos îndreptate către valea Siretului dinspre care se auzeau nedeslușit strigăte furioase.

Jos, pe cărarea care venea din luncă și ocolea dealul, se ivi — ieșind din umbră — o priveliște ciudată: patru vătăji boierești, călări, fugăreau din urmă pe un om care alerga șchiopătînd. Vătăjii răcneau și stăteau gata să dea peste cel care șchiopăta alergînd înaintea cailor, cu mînile legate la spate, cu capul descoperit, în ițari suflecați și cu cămașa larg descheiată la piept. Unul dintre călăreți plesnea de sus cu biciul pe cel fugărit, de cîte ori i se părea că își domolește fuga. Omul lipăia repede, cu picioarele goale prin colbul drumeagului și ținea gura deschisă, ca să răsufle mai ușor. Se vedea că e peste măsură de trudit.

Mitruț își dădu căciula pe ceafă și își duse palma la frunte ca să se apere de soare. Și dintr-o dată se răsuci pe călcîie și strigă:

— Biță Toader! Îl duc legat pe bădița Gligore! Și Crap îl fugărește călare!

Mitruț întinse ciomagul într-acolo și Toader alergă și văzu și el pîlcul de oameni care ocoleau acum costișa și intra între lanuri. Se repezi apoi alături de Mitruț spre vîrful dîmbului, ca să urmărească cu ochii întîmplările. De acolo se vedea limpede! Cît ținu goana printre lanurile nesecerate și necosite, se văzură numai călăreții și capul lui Gligore, ca într-o plutire învăluită de colb subțire. Oamenii își ridicau frunțile privind neliniștiți către drum și neștiind ce se întîmplă. Dar cum ajunse între miriști, pîlcul celor care fugeau se deslusi dintr-o dată. Atunci unul dintre cosași răcni ceva către ceilalți și începu să alerge. Ceilalți oameni își lăsau lucrul și se strîngeau în cete neliniștite. Gligore își întoarse capul și le strigă din fugă:

— Nu mă lăsați, oameni buni, nu mă lăsați!

Sus pe dîmb, Toader și Mitruț se înfiorară.

În clipa aceea, dinspre Plopi se ivi lița Saveta pășind repede pe cărare. Ducea pe un umăr traista cu mîncare pentru bărbatul ei, la cîmp, și purta în brațe pe Profirița, care încă nu putea să meargă atît de repede.

Gligore încetini pasul împleticindu-se. Dar biciul lui Crap vîjîi și îl plesni peste capul descoperit. Omul se îndreptă și mai făcu cîțiva pași, apoi se clătină, se opri și strigă iar cu fața către cosași. Lița Saveta se opri o clipă să se dumirească, apoi își lăsă copila pe o brazdă de grîu și se repezi răcnind. Oamenii alergau acuma din toate părțile.

— De ce dai în om dacă-i legat? răcni de departe Niculai Miron, sărind și el în drum, desculț și gîfîind după alergătură.

— Și tu ce treabă ai să te amesteci? îl întrebă Crap, strigînd și ieșind cu calul înainte.

— Nu ți-i de ajuns că i-ai curmat mîinile cu ștreangul, vătaf păcătos? Îl mai și alungi și îl plesnești ca pe cai?

— Te plesnesc și pe tine, strigă vătaful înălțînd brațul. Și fără veste, biciul vîjîi fulgerător, tăie obrazul îndrăznețului și se înălță iar, gata pentru o nouă lovitură.

Răcnetul oamenilor furioși se dezlănțui ca o furtună și se înălță umplînd văzduhul. Niculai își șterse dunga sîn-

gerie care se întindea de la tîmplă pînă la bărbie, fulgeră pe bătăuș cu ochii și, repezind brațul, îl apucă de picior. Biciul vîjîi din nou lovind repede, orbiș, în timp ce vătaful, încercînd să-și scoată piciorul din strînsoare, apucă cu cealaltă mînă oblîncul șelei, ca să nu fie tras jos de pe cal. Se sprijinea în scări și se lăsa pe spate răcnind şi izbind în capul ţăranului, pe obrazul căruia creşteau broboane de sînge, dar care trăgea mereu de piciorul prins ca într-o menghine.

Cu coasele ridicate sosiră alergînd din toate părţile şi cei care mai rămăseseră pe cîmp. Larma crescu ca un val. Înfricoşaţi, vătăjii din urmă, care încercaseră zădarnic să se strecoare şi să iasă la loc slobod, se făcură galbeni. Din mijlocul acelei mulțimi dezlănțuite nu era putinţă de scăpare. Crap făcu o mişcare deznădăjduită, își smulse piciorul din palma care îl strîngea, îl îndoi și în aceeași clipă îl izbi — așa cum era băgat în scara de lemn — în obrazul lui Niculai. Sîngele izbucni din gura celui lovit, odată cu un geamăt furios. Fulgerător, omul înălță coasa şi păli. Cu gîtlejul spintecat, vătaful scăpă frîul şi se prăbuși din șa. Un picior îi rămase agăţat în scară. Speriat și lovit, calul făcu un salt în lături, ţîşni printre oameni și porni în goană înspăimîntată, tîrînd după dînsul trupul călăreţului, cu capul săltat peste dîmburi şi hîrtoape. Nimeni nu-l urmări şi o clipă se făcu tăcere. Numai cînd Niculai își întoarse fața însîngerată, Ilie — feciorașul lui — își duse mînile la ochi și strigă jalnic: „Mamă!"

Strigătul acela de spaimă copilărească păru că zguduie și mai puternic furia mulţimii întărîtate. Toată obida și toată mînia oamenilor acelora, zăvorîtă — de atîta amar de vreme — în sufletele lor chinuite, se dezlănţui. Coasele ridicate se abătură asupra celorlalți călăreți și răcnetele se înălţară și se auziră pînă departe.

— Se face moarte de om! strigă Toader din vîrful dîmbului și porni în goană la vale, cu Mitruţ după dînsul. Un călăreț scăpă sîngerat şi porni în fugă deznădăjduită de-a dreptul peste lanuri, către curte. Asupra celorlalţi, mulțimea se îngrămădi învălmăşindu-se, se zbuciumă, se frămîntă şi se zbătu ca un val. Și în valul acela, vătăjii, traşi de pe cai, dispărură.

Și totuși, grămada de oameni nu-și găsi alinare. Saveta își pierduse broboada și acuma alerga cu capul descoperit să-și caute copilul lăsat într-o margine de lan. Gligore își arătă talpa goală, spintecată de o tăietură largă, în care se bătucise colbul drumului.

— M-am tăiat într-o frîntură de coasă, strigă el către cei ce-i slobozeau mîinile legate la spate. Și m-am așezat pe un mușuroi ca să mă oblojesc cu o frunză de patlagină. Îmi așteptam femeia să vie cu mîncare și să-mi deie o mînă de ajutor la secerat... Și cum stăteam așa, au dat păcătoșii de vătăji peste un biet vecin care lucra alături, pe bucățica lui de pămînt. L-au fugărit, l-au pălit și l-au luat cu sila să-l ducă la curte! Că de ce n-a ieșit la coasă, pe moșie? Am sărit să-l scap, l-am apărat, am dat într-înșii, și pînă la urmă l-am scos din mînile lor și a fugit. Dar pe mine m-au doborît și m-au legat... că erau patru și erau călări! Noroc de voi!

— Te duceau la curte să te judece țuguiatul! strigă Niculai Miron, ștergîndu-și sîngele de pe față cu o frunză.

— Pentru că ne-ai dat o mînă de ajutor cînd n-am vrut să ieșim la lucru! lămuri un glas răcnind.

— Nu se mai satură! răcni altul.

— Trimite cînii asupra noastră, să ne stîlcească! se auzi alt glas.

„Să ne jupoaie!“ „Pentru un braț de vreascuri!“ „Pentru un chitic din gîrlă!“ „Pentru un podeț!“ se învălmășiră glasurile mulțimii dezlănțuite.

— Și pentru cimitir! își înălță brațele deasupra mulțimii moș Ion al Panțiroaiei, strigînd cu glasul învîrtoșat de mînie. Degeaba ucidem slugile, oameni buni, dacă nu dăm la cap, acolo unde-i porunca și puterea și veninul!...

— La curte! strigară glasuri furioase și grămada de oameni, dezlănțuită, răcni nestăpînită: „La curte! La burduhos! La țuguiat! La tîlharul cel mare!“

Începură să alerge de-a dreptul peste cîmp, către curte. Soarele sticlea în fierul coaselor și vîntul ducea peste întinderi larma ce se ridica în văzduhul limpede.

Cotiră pe lîngă o văiugă, urcară gîfîind un pripor și alergară de-a lungul coșerelor pline încă cu roada anului trecut. Coșerele erau niște împrejmuiri înalte de nuiele îm-

pletite, căptuşite cu lut, acoperite cu jupi şi nesfîrşit de lungi.

— Iaca munca noastră de acum un an! strigă Niculai Miron, înfierbîntat.

— N-a izbutit s-o mănînce nici pe asta şi ne pune cuţitul la gît pentru alta! oftă o femeie suită pe prispa unui bordei de pîndar.

Într-o scurtă învălmăşeală, pîlcul de oameni se opri. Nu se ştie cine a bătut într-un amnar. Un pumn de paie aprinse zbură către streaşina unui coşer. Nuielele uscate pîrîiră sub cele dintîi flăcări. Para se întinse repede către acoperişuri şi se înălţă roşietică în văzduh. Fumul se bulucì în rotocoale împinse în sus, dese, vinete şi umplu cerul. Oamenii alergară de la coşer la coşer, cu ţăpoaie de paie aprinse şi îndată, alte flăcări se înălţară pîrîind, clătinîndu-se şi împroşcînd snopi de scîntei roşii în vălătucii de fum cenuşiu, care se rostogoleau unii după alţii întunecînd soarele. Sub ploaia de cenuşă şi funingine, oamenii se mişcau repede, într-o larmă nesfîrşită şi furioasă, cu feţele înnegrite, cu ochii înroşiţi.

Cînd crezură că au isprăvit ce aveau de făcut aici, porniră iar, lăsînd în urma lor rugurile mari ale coşerelor pîrîind roşii în vîlvătaia uriaşă, cu miros de grîie arse. Fumul se înălţa deasupra cîmpului, închizînd zarea şi cernînd funingini. Oamenii strigau, chemîndu-se şi îndemnîndu-se.

Şi dintr-o dată, pămîntul păru că se cutremură de un ropot de copite, care ţîşni de după coşerele aprinse şi se apropie ameninţător din faţă. Un strigăt de spaimă străbătu cuprinsul şi tropotul trecu peste mulţime strivind sub picioarele cailor oameni răsturnaţi în ţărînă. Vaietele şi blestemele se înălţară pînă la cer şi cei rămaşi teferi ridicară coasele întorcînd chipurile, zbuciumate de furie şi ură, încolo unde se depărta tropotul.

— Se întorc de după pripor şi ne învăluie, strigă un glas speriat.

Şi oamenii se întoarseră într-acolo de unde li se vestise primejdia. Dar fură izbiţi din nou, din coastă, trîntiţi la pămînt, călcaţi şi lăsaţi în ţărînă, în timp ce vuietul călăreţilor, care îşi ascundeau de după dîmburi şi pe după coşere năvala ucigaşă, se depărta stingîndu-se. Acuma,

mulţimea rămasă teafără se înjumătăţise. Capetele se ridicau îngrijorate şi spaima se zugrăvea în ochii celor mai mulţi. Gemete şi răcnete se înălţau din iarba în care se prăbuşiseră cei ce se aflaseră în drumul cailor.

— Vin! răcni speriat un glas din mulţime. Şi îndată, ca dinainte înţelese, femeile se rupseră din grămadă şi dispărură în volbura de fum, ţipînd. Bărbaţii înălţară coasele, dar pînă să dea cea dintîi lovitură, trîmba de călăreţi ucigaşă trecuse peste dînşii, pe unii trîntindu-i în colb, iar pe alţii alungîndu-i în goana cailor, împrăştiindu-i şi lovindu-i din fugă.

Acuma nimeni nu se mai putea împotrivi. Vătăjii călări, trimişi în întîmpinarea gloatei de răzvrătiţi îşi făcură datoria pînă la capăt. Alergară pe caii lor iuţi, pînă ce toată mulţimea aceea furioasă, fugărită peste cîmp, se făcu nevăzută, ascunzîndu-se prin lanuri, prin luncă şi prin pădurile din jur. Şi cînd se încredinţară că orice primejdie dispăruse şi că pentru stingerea focului de la coşere nu se poate face nimic, vătăjii se întoarseră către locul măcelului şi descălecară.

Aci, vaietele se înălţau în văzduhul vînăt de fum. Vătăjii umblară din om în om. Unii rămăseseră nemişcaţi, cu faţa în sus şi cu ochii deschişi spre cerul duşmănos. Gurile lor crispate parcă amuţiseră în mijlocul celui din urmă blestem asupra lumii acesteia care nu le dăduse decît foame, nedreptate, lovituri şi veşnica îngenunchiere în faţa celor care purtau pe cap o căciulă de boier, sau în mînă un bici de vătaf.

Cu aceştia, vătăjii nu mai aveau nimic de împărţit. Cu ceilalţi însă, se schimba socoteala. Ceilalţi gemeau, blestemau, acolo unde-i doborîseră caii. Ii sculară cu lovituri de picioare, îi legară unul de altul, şi aşa îi porniră la curte.

Boierul îi aştepta în cerdac plimbîndu-se furios şi cu mînile la spate, împreunate pe sub haina lungă, descheiată pe pîntec şi încinsă cu brîu roşu. Gemea. Capul ţuguiat, cu plete rare, era plin de sudoare. Obrajii graşi erau roşii, iar ochii înfundaţi cătau mereu către vîlvătaia în care se topeau coşerele şi roada unui an întreg. Vîntul îi aducea miros de grîu ars, pale de fum şi aţe negre de funingină.

Cînd intră pe poartă cîrdul celor legați, mînat de vătăji, boierul Mîndru se opri.

— În genunchi! răcniră vătăjii, repezindu-se și oamenii împinși de la spate cu lovituri de bice și de picioare se lăsară în colbul ogrăzii.

Capetele cu căciuli înalte ale lui Toader ciobanul și Mitruț se alăturară de ochiurile de nuiele ale gardului. Gîfîiau amîndoi. Veniseră în goană, de-a dreptul peste cîmp.

— Cine a pus foc la coșere? întrebă boierul, cu glasul gîtuit de mînie. Îl durea mai mult paguba decît moartea slujitorilor săi. Se plecă peste parmaclîcul cerdacului, cu obrazii aprinși, cu pletele răvășite și cu barba suflată de vînt, într-o parte. O pată de funingină ca o rană subțire se lipise pe obrazul lui. — Cine a pus foc la coșere? Cine a dat în vătăji?

Nimeni nu răspunse. Oamenii stăteau prăbușiți la pămînt, gemînd și răsuflînd greu. Lor le era tot una de-acum. Știau că din ghiarele boierului scăpare nu mai este.

— Răspundeți! țîșni același glas și mai zgîriat și mai gîtuit.

Vinele de pe gîtul boierului se umflaseră sub pielea roșie și ochii lui fulgerau scîntei.

Și iarăși nimeni nu răspunse. Boierul izbi cu pumnul în parmaclîc și vătăjii se aflară îndreptățiți să izbească îndată, cu picioarele, în cefele celor doborîți. Oamenii căzură cu capetele înainte, în colb, cu spatele corogit de brațele răsucite și legate cot la cot. Unii rămaseră acolo, cu fruntea rezemată de pămînt. Alții își ridicară chipurile și din privirile lor întunecate, și la mulți sîngerate, țîșni atîta ură și atîta amenințare, încît boierul se înfioră și dădu un pas înapoi.

— Vă spînzur! răcni el zbuciumîndu-se. Vă spînzur pe toți! Ucigașilor! Ticăloșilor! Puturoșilor! Nemernicilor!

Și atunci glasul bărbătesc al lui bădița Gligore se auzi, dar nu ca acolo pe cîmp, cînd povestea oamenilor de ce fusese legat și mînat la curte ca o vită, ci rupt, trudit și gîfîit, ca de o mare suferință. Bădița Gligore avea capul

sîngerat, iar piciorul pe care și-l tăiase într-o frîntură de coasă se zgîrcise de durere.

— Poţi să ne spînzuri, vorbi el şi ochii lui fulgerară pe boier cu o privire neagră. Poţi să ne spînzuri, boierule! Sîntem legaţi şi sîntem în mîna domniei tale. Ce-ţi putem face? Ce-i c-am pus foc și am dat în păcătoșii ceia? Că şi un cîne cînd îl păleşti — îţi arată colţii....

Glasul lui bădiţa Gligore se stinse şi trupul lui se frînse pe o coastă şi rămase așa, ca o cioată neînsuflețită. Și atunci, moşneagul Ion al Panţiroaiei își îndreptă trupul gheboșat și stătu în genunchi, cu capul alb în bătaia vîntului.

— Spînzură-ne, boierule, că atîta ţi-a mai rămas, vorbi el cu glas bătrînesc. Ia-ne și sufletul!... Că altceva nu mai ai ce ne lua!... Ți-am muncit cît am putut, pentru vii; acu, cînd am ajuns cu un picior în groapă, mă pui să-ţi muncesc și pentru morți!... Pentru babă!... Ne jupești, că nu te mai saturi!... Ne bați, că ai putere... și harapnic!... Acu vrei să ne pui gîtul în juvăț... c-am pus foc și am dat în vătăji!... Am pus și am dat!... În cînele care te mușcă, nu dai?... Am dat într-înșii, pentru că nu te-am putut ajunge pe tine... să-ţi plătim!... De aceea am pus foc! Are să-ţi plătească cel de sus...

Mai mult n-a putut vorbi. De la spate, o bîtă îl păli peste cap, fruntea lui se repezi pieziş către umăr și vorba i se frînse. Vătăjii nu puteau îngădui atîta îndrăzneală în faţa stăpînului.

De dincolo de gard, ciobanul Toader și cu Mitruţ n-au mai așteptat să vadă sfîrșitul sîngeroasei judecăți. N-au văzut cum boierul Mîndru s-a înălțat întru toată mînia lui, cum a întins către cei prinşi un braţ scurt, gros și răzbunător, strigînd vorbe de ură și neîndurare şi răcnind osînde și amenințări. N-au văzut cum s-au repezit vătăjii să strîngă nodurile celor legați și cum i-au sculat cu lovituri de bici și i-au pornit încolo către cetatea Crăciuna, pe drum de osîndă şi ispașă. N-au văzut cum pîlcul acela care șovăia, împins de străjile călări din urmă, s-a făcut din ce în ce mai mic, pînă s-a șters în zare, către asfințit... Nimic din toate acestea n-au mai văzut Toader și

Mitruț care alergau acuma să-și ajungă oile din urmă. Alergau alături, peste miriștile galbene și pustii, Toader scrîșnind din măselele lui puternice, iar Mitruț lăsînd să-i curgă lacrimi pe obrajii înfierbîntați, scuturîndu-se ca de un fior care nu-l mai părăsea și îngînînd mereu, mereu, printre gîfîituri :

— Pentru ce, biță Toader ? Pentru ce, biță Toader ?...

Numai cînd ajunseră sus, aproape de turma care păștea liniștită, Toader se opri și se întoarse spre băiat.

— Ai văzut pe cine voiai tu să rogi să se îndure de maică-ta ?

CAPITOLUL IV

1

Acuma satele din vale erau aproape pustii. Bărbații buni de muncă umpluseră pădurile, se ascundeau în lunca Siretului și în zăvoaiele revărsate pe cîmpii. Nu mai ieșeau la muncă. Se ridicau astfel împotriva măcelului poruncit de boier mai dăunăzi, iar pe de altă parte se puneau la adăpost necunoscînd gîndurile stăpînului asupra celor care dăduseră foc coșerelor și luaseră parte la uciderea vătăjilor.

De sus de pe tăpșan, privind cu luare-aminte, se vedeau adesea femei singuratice strecurîndu-se prin umbra tufanilor, ori pe cărările dintre răchițile luncii. Duceau într-o legăturică un boț de mămăligă, hrană bărbaților lor, undeva într-o văiugă, într-un hățiș, ori în păpurișul nalt al unei bălți. Mitruț știa unde se duc și pentru ce.

La toate acestea se gîndea el acuma, coborînd către Plopi, întîia oară după răzmeriță. Era mai slab, cu fața mai lungă și cu ochii mai adînci și întunecați de o grijă nouă. Auzise de la un vătaf care trecuse pe la stînă că pe cei prinși îi porniseră la cetate, la Crăciuna, pentru osîndă, și cu vestea aceasta se ducea la lița Saveta.

Covălia era mută, cu ușa deschisă și în întunericul ei nu se mai vedea nici o scînteie. Lița Saveta stătea pe prispa bordeiului, torcea și își legăna copila, s-o adoarmă, clătinînd copaia cu piciorul desculț. Obrazul ei întunecat nu avu nici o tresărire cînd se arătă Mitruț și ochii înnegurați priveau cu stăruință caierul de cînepă din furcă. Drăguș stătea jos, în iarbă, sub plop. Un obraz îi era plin de funingine. Se vedea că încercase să lucreze singur în covălie și se lăsase, neputincios. Nici el nu avu nici o

tresărire și nici un zîmbet. În tăcerea și întunecarea chipurilor lor, Mitruț simți mîhnirea grea ce se abătuse peste bordeiul acesta, pe care îl îndrăgise ca și cum ar fi fost al lui. Se așeză pe prispă, întinse un picior punîndu-și talpa pe marginea copăii și începu să legene, chip să ajute liței Saveta.

— Am văzut pe bița Gligore, spuse el dintr-o dată, privind aiurea.

Femeia tresări puternic și mîna cu care trăgea firul îi rămase în aer.

— Unde l-ai văzut? apucă ea de mînă pe băiat.

— La curte... dăunăzi... cînd l-au dus...

— L-au dus? Unde l-au dus? strigă ea cu obrajii aprinși, apropiindu-se de Mitruț.

Drăguș se sculase repede și acuma stătea și el în fața lui Mitruț, cu obrazul uns de funingine și cu ochii întrebători.

Mitruț trebui să povestească o dată și încă o dată, toată întîmplarea ceea grozavă, așa cum o văzuse el cu Toader ciobanul, de după gardul curții. Lița Saveta îl ascultă cu ochii încrîncenați, îl descosea mereu și parcă tot mai aștepta ceva, pentru că Mitruț nu-i spunea cum fusese pălit bădița Gligore și doar ea știa ce înseamnă să te afli, fără putere, în ghiarele fiarelor de la curte.

— Nu-l durea piciorul? mai întrebă ea, aducîndu-și aminte de tăietura care îl făcuse să șchiopăteze.

— ...Umbla șchiop, mărturisi în sfîrșit Mitruț, ferindu-și privirile.

Și cînd se încredință că băiatul nu știa nimic alta, lița Saveta rămase iar încremenită, cu furca în brîu, cu buzele strînse și cu ochii pierduți.

Căsuța lui bădița Todirașcu era pustie și tăcută. Numai lița Irina trebăluia pe afară.

— Liță Irina, îi spuse Mitruț, te-am văzut cum te duceai în luncă azi dimineață.

— De unde m-ai văzut, drace? se întoarse lița Irina ca într-un șurub, înroșindu-se

— Te-am văzut din muchia măgurii și te-am cunoscut. Am înțeles că te duci la cei ascunși acolo... Eu pentru asta am venit, să-ți spun să nu te mai duci, că se învîrtesc pe acolo cînii cei de la curte și-au să te vadă și au

să deie peste fugari... Mai bine, dacă ai ceva să le trimiţi, să-mi dai mie să le duc. Eu ştiu nişte cărări pe care nici dracul nu le știe...

Lița Irina îl privi o clipă, rușinată și dintr-o dată se apropie de băiat, îi cuprinse capul în palme și îl sărută pe amîndoi obrajii.

— Aşa am să fac, dragul mamii, vorbi ea, cu glasul înnecat şi cu ochii uzi, că știu că tu n-ai să-i vinzi... Am neamuri acolo, măi Mitruț, am fraţi!... Își șterse ochii cu dosul mînii și vorbi iar: Da' cum să te găsesc?

— Ai să mă vezi sus, pe măgură... şi să mă strigi de departe ca să nu te rupă cînii...

Mitruț porni la Niculai Miron din Seaca pe a cărui femeie o văzu strecurîndu-se în zăvoiul cel mare, dincolo de fînețe. Dar înainte de a urca priporul către bordei, se opri mirat. Sub un vişin crescut în marginea cărării, un mormînt proaspăt înnegrea mușuroit la umbră. Două găteje de vișin, necojite, puse în curmeziș şi legate cu un fir de cînepă, închipuiau o cruce, la capătul mormîntului dinspre pom. O lumînărică de ceară de albine ardea palid sub cruce, iar o strachină înfiptă cu o margine în țărîna proaspătă ocrotea cu găvanul ei flăcăruia. O fetiță bălaie stătea jos sub pom şi se juca necăjind un gîndăcel negru cu un beţişor.

— Cine a murit? o întrebă Mitruț încetișor, ca să n-o sperie.

Fetița își ridică spre el ochii albaștri, rotunzi, ca două floricele de cîmp sinilii și tăcu.

— Nu ştii cine a murit? o întrebă iar Mitruţ.

Fetiţa ridică dintr-un umăr și plecă ochii spre gîndăcelul ei.

Mitruţ o privi o clipă descumpănit.

— Nu ştii cine stă aici în pămînt? o hărțui el din nou, arătînd cu mîna mormîntul proaspăt.

Fetița își ridică iar ochii și își încreți nasul, gata de plîns:

— Tata bătrîn! răspunse ea cepeleag[1] și cu un glas subţirel ca un ciripit.

---

[1] Cepeleag — din vîrful limbii.

— Bunicul! își aduse aminte Mitruț că și el cînd fusese mic, tot „tata bătrîn“ îi spusese bunicului. Și a cui ești tu? o mai întrebă el mîngîindu-i creștetul bălai.

— A mămuței, șopti fetița plecîndu-și definitiv capul și acoperindu-și ochii cu mînile.

Mitruț înțelese că stăruie zădarnic. Își scoase căciula cuviincios și trecu încet pe lîngă mormînt.

La Niculai Miron nu găsi decît pe Ilie tremurînd pe prispă, sub țol.

— Măi Ilie, întrebă el, unde-i lița Raveca?

— S-a dus... începu Ilie, dar se opri îndată și privi pe Mitruț, neîncrezător.

— Eu știu unde s-a dus, Ilie. Să-i spui să nu se mai ducă pe acolo, că umblă vătăjii boierești și se țes în toate părțile, și are să fie rău, dacă au s-o oblicească.

— Și tătuța ce să mănînce? scăpă întrebarea Ilie, cu glasul slab.

— Lița Raveca să-mi aducă mie, pe măgură, la oi, tot ce vrea să-i trimită. Și eu am să mă duc la bița Niculai, pe unde nu știi nici tu, nici lița Raveca... Auzi?

— Aud. Numai de nu m-ar bate mama că ți-am spus..

— Cine e înmormîntat sub vișin? întrebă Mitruț.

— Moș Cîșu, răspunse Ilie. L-au zdrobit cu caii lîngă coșere și l-a pălit Rașpă în cap, în ograda boierului... L-au tîrît neamurile acasă, mort.

— Și l-au înmormîntat sub vișin, lîngă drum?

— Da' unde? vorbi Ilie serios. Dacă la cimitir nu-i chip fără voia boierului...

Mitruț își aduse iar aminte de „Caua“ de la Putnișoara și se scutură ca de frig.

Acasă la Lupu Condrea din Brusturi vorbi cu Ion, iar la Costache al Vădanei din Putnișoara vorbi cu Toma, pentru că în amîndouă locurile, mamele băieților erau duse, întocmai ca și lița Raveca.

Iar de a doua zi, Mitruț începu să coboare către ascunzișurile știute merindele ce i se strecurau pe furiș, pentru oamenii care așteptau să se liniștească lucrurile, ca să poată ieși la iveală.

Curînd, vestea că Mitruț și Toader fuseseră de față la cele petrecute în ograda boierului se împrăștie în satele din vale. Femei cu fețe îngrijorate și cu ochii plînși aler-

gau înaintea lui Mitruț, cînd îl vedeau coborînd de la stînă. Întrebau despre bărbații lor, de care nu mai știau nimic din ziua aceea blestemată. Mitruț povestea tot ce știa și femeile rămîneau cu obrajii în palme și numai după tremurul umerilor slabi li se cunoștea plînsul. Mai întrebau o dată și încă o dată și — în sfîrșit — se depărtau tăcute, cu pasul greu și cu spinarea parcă îmbătrînită dintr-o dată.

Mitruț privea durerea aceasta mută și i se umplea inima de jale. Își aducea aminte de mama care rămăsese tot așa atunci cînd aflase de moartea lui Joldea. Și gîndurile lui se îndreptau o clipă spre căsuța dintre cei doi frasini și spre ograda în care se jucase nu de mult. Vedea toate cele părăsite acolo, într-aceiași jale și sărăcie și pustiu și înțelegea că între el — cu ai lui — și femeile care plîngeau mute înaintea sa, nu era nici o deosebire și că durerea și viața lor erau aceleași.

Uneori, din muchea dîmbului pe care pășteau oile boierului, Mitruț vedea depărtîndu-se pe drumul Crăciunei femei îmbrobodite cu o bucată de pînză de cînepă, cu straiul sărman și cu picioarele desculțe și negre de colb și țărînă, depănînd repede către zare. Duceau fiecare în traistă o bucată de mămăligă ori o turtă de grîu rîșnit și o poamă cu care socoteau să îndulcească viața bărbaților lor, acolo, în închisorile cetății. Dar tot din muchea acelui dîmb le vedea sara, coborînd spre case, trudite, deznădăjduite, și cu aceleași traiste în mîinile lăsate moarte, în lungul trupurilor frînte. Nu-și găseau bărbații. Și cînd cobora din nou în sate, Mitruț afla despre colinda lor pe la toate ușile și îngenunchierea zădarnică pe toate pragurile. Află că ruga umilită, în fața tuturor slugilor domnești sau boierești, fusese batjocorită cînește de aceștia, și strîngea pumnii. Pe oamenii aceia, Mitruț nu-i cunoștea, dar îi amesteca în mînia care începuse să pună stăpînire pe dînsul, care-i răzvrătise toate simțurile lui de cinste, de omenie și dreptate, și care cerea osîndă pentru ticăloși.

Cînd Mitruț povesti toate acestea sus la stînă, Toader, care se gîndise odată să puie mîna pe o bîtă și să aștepte pe boier la un cot de drum, se întoarse spre moș

baciu, mișcînd mînile lui mari și puternice și întrebă scrîșnind:

— De ce nu m-ai lăsat, moș baciule? De ce nu m-ai lăsat?

Și degetele lui, strînse în pumnii pietroși, își trosneau încheieturile ca niște vreascuri

2

Ca la o bătaie de săgeată, la deal de Vadul Părului, rîul Putnei, coborînd săltat peste două praguri, se repezea în malul dimpotrivă, săpînd un cot și învîrtejindu-se ca într-o bulboană. Și scăpînd de cotul acela întunecat, se încovoia şi se revărsa peste prunduri alinîndu-se către vad.

Acolo, vuietul nesfîrșit al apei stăpînea toată lunca. Iar Rașpă, noul credincios al boierului de la Putnișoara, socotind că din pricina vuietului nu poate auzi nimeni tropotul cailor care l-ar fi dat de gol, alesese acel loc ca fiind numai bine potrivit pentru pîndă.

Stătea acum călare, ascuns în umbra verde a unor sălcii și privea la vale către moara boierului Pătrașcu. Aproape de el, sub alte sălcii, mai stăteau doi vătăji privind neclintiţi în același loc.

Din ziua în care se sfădiseră în ograda curții de la Putnişoara, cei doi boieri nu se mai văzuseră. Boierul Mîndru trimisese vorbă şi plocoane la Iași și stăruise să nimicească pecetea căpătată de boierul Pătrașcu, dar nu izbutise. Și din pricina aceasta, moara domniei sale, așezată mult mai la vale, stătea degeaba. Oamenii care aveau nevoie să macine o ocoleau şi se duceau la Vadul Părului, unde se măcina mai repede şi drumurile erau mai bune. Scîrbit din cale afară, boierul Mîndru se gîndise că numai un foc bun, așezat cum trebuie în cele patru cornuri ale morii de la Vadul Părului, și înlăuntrul ei, la grindei și la coş și la covată, l-ar putea scăpa de pagubă și de necaz. Iar Raşpă pîndea în fiecare zi, aşteptînd o clipă potrivită...

Din locul lor de pîndă, vătăjii boierului de la Putnisoara vedeau bine scocul și apa care, căzînd cu vuiet mare în cupele largi, învîrtea roata cu o mişcare regulată, neîntreruptă. Jos, în fața uşii larg deschisă, un car deşert aştepta la umbră. Boii dejugați stăteau lîngă tînjală și rumegau.

Asta înseamnă că în moară nu se află decît un om străin și morarul! își făcu socoteala Raşpă. Și dacă omul acela pleacă cu carul lui, morarul rămîne singur!

Și Raşpă rămase neclintit, cu ochii la uşa morii și cu urechea aţintită la uruitul pietrei, care urca slab, înnăbuşit, şi se amesteca cu vuietul apei, la praguri.

În afară de aceste vuiete nu se mai auzea nimic. Numai din vreme în vreme, un grangur fluiera din dreptul locului de pîndă şi altul îi răspundea îndată, din stînga. Vătăjii căutau cu ochii acele păsări minunate care seamănă cu niște bulgări de aur verzui, dar nu le puteau vedea. Numai fluieratul lor se auzea mereu din aceleași locuri, ca și cum păsările se aşezaseră acolo la odihnă lungă.

Deodată, uruitul morii încetă. Un țăran ieși purtînd în spate un sac plin, îl aşeză în car, mai aduse unul și își sculă boii să-i înjuge. Morarul ieși în prag, cu mînile în brîu şi cuşma pe ceafă. Un grangur fluieră îndată din dreapta şi celălalt îi răspunse din stînga. Morarul își scoase cușma, o scutură şi o aşeză înapoi pe cap. Carul porni. Omul rămase, se uită la deal și la vale, pe urmă trase uşa după dînsul și porni şi el pierzîndu-se printre tufele de răchită. În ascunzişul său, Raşpă răsuflă uşurat și zîmbi. Apoi privi la ceilalți doi vatăji şi le făcu un semn tainic din mînă. Mai stătură o vreme nemișcați şi cînd se încredinţară că nimeni nu-i poate vedea, nici simți, își părăsiră ascunzătorile și porniră spre moară. Descălecară în fața uşii, după ce mai priviră odată în toate părţile cu grijă și teamă, și se încredințară de istov că locul e pustiu.

— Intrați, le șopti Raşpă. Știți unde şi cum aveți a aprinde. La îmbucătura grindeiului cu fusul, coșul și covata. Iască și rămăşiţă de la melițat și aşchii de brad aveți în traistă. Eu aprind pe dinafară, la cele patru cornuri... și cînd oi șuiera, să ieșiți.

Vătăjii intrară în moară, iar Raşpă îşi desfăcu traista şi prinse a scoate cele de trebuinţă pentru o asemenea treabă. Dar cum stătea aplecat asupra traistei, un fluierat de grangur, ciudat, grăbit, se înălţă chiar alături de dînsul şi îndată, un şuier puternic, hoţesc, străbătu lunca.

Ţîşnind ca o săgeată din arc, Raşpă se repezi la cal, sări în şa, şi porni orbiş tot înainte. Răcnete mînioase se înălţară în urma lui şi o scurtătură grea zbură prin văzduh şi-l păli în curmezişul spinării. Fugarul se îndoi în şa gemînd şi începu să bată deznădăjduit, cu călcîiele, în coastele calului. Străbătu astfel un bunget, lovit de crengile care-i stăteau în cale şi şfichiuit de nuielele mlădioase de alun, şi opri departe, în marginea luncii. Aici nu se mai auzea nimic. Trecu dincolo de creasta unui dîmb, se pitulă după nişte tufe şi aşteptă. Dar soarele ajunse în crucea amiezii şi ceilalţi doi vătăji nu se mai arătară.

Într-un tîrziu, pierzînd orice nădejde, Raşpă îşi luă inima în dinţi şi se îndreptă spre Putnişoara, singur şi înfricoşat. Întîlnirea cu stăpînul, după asemenea neizbîndă, avea să fie înspăimîntătoare...

Cînd ajunse, intră prin fundul ogrăzii, printre şuri şi grajduri şi se mistui tăcut în umbra căsuţelor pentru slugi. Iar pe la chindii ieşi tot pe acolo şi se duse la stînă, a cărei priveghere i se încredinţase după moartea lui Crap.

Spre sară, un slujbaş al boierului Pătraşcu sosi călare la Putnişoara şi ceru să vorbească cu stăpînul. Iar cînd boierul Mîndru, ieşit în cerdac, se plecă peste parmaclîc şi îl privi întrebător, slujbaşul rosti cu glas tare şi fără să-şi scoată căciula:

— Boierul Pătraşcu îţi dă de ştire precum că cei doi vătăji ai domniei tale, pe care i-a prins azi în moara sa de la Vadul Părului, au fost supuşi la cazna focului la tălpi şi au mărturisit cum i-a adus credinciosul domniei tale Raşpă, să puie foc morii. Şi luînd această mărturisire a lor faţă de oameni de credinţă, boierul meu a pus în car pe cei doi păcătoşi şi i-a trimis la Crăciuna, unde au a da samă ca nişte puitori de foc precum se află. Şi de aceea, boierul meu îţi trimite vorbă să nu mai încerci asemenea fapte, că moara-i păzită! Iar pentru în-

cercările de pînă azi vei avea a da samă și domnia ta, ca un stăpîn ce te afli al celor doi slujitori păcătoşi...

Dacă acel slujbaș al boierului Pătrașcu n-ar fi fost călare și dacă ar fi putut fi prins, fără îndoială că ar fi murit acolo, la scară, sub vergile poruncite de boierul Mîndru, pentru cutezanța cu care vorbise. Dar omul acela n-a mai așteptat asemenea pedeapsă, ci și-a întors calul şi a țîşnit pe poartă, îndreptîndu-se în goana cea mai mare spre apa Putnei.

În urma lui, boierul a trebuit să se plimbe un ceas prin cămările domniei sale și să izbească cu pumnii în pereți, vorbind singur ca să-şi astîmpere mînia. Iar Rașpă, care din porunca domniei sale era căutat ca iarba de leac, n-a putut fi aflat nicăieri, nici atunci, nici a doua zi, nici a treia zi, pînă nu i-a trecut boierului mînia și s-a putut înfățișa să dea samă, fără prea mare primejdie...

Iar atunci, socotind boierul Mîndru că înțelepciunea e mai bună decît toate, a pus să se încarce o căruță cu plocoane și le-a trimis cu anume scrisori către prietenii domniei sale de la Crăciuna, cu rugă să nu se ia în samă plîngerile acelui boiernaș Pătrașcu și să i se trimită acasă cei doi slujitori cu picioarele pîrjolite!

3

La curte, glasurile amuțiseră. În ogradă, oamenii vorbeau mai mult muteşte, necutezînd să strige nici la o vită. Boierul se plimba în lungul cerdacului, cu pași grei și cu chipul întunecat. Capul lui, cu creștetul ușor alungit, stătea aplecat, cu barba în piept, şi ochii mici cătau îndărătnic în jos.

Boierul Mîndru este deznădăjduit. Lanurile lui erau pustii. Creştea buruiana şi îneca holda care începuse a se scutura, pentru că trei vătăji fuseseră nechibzuiți. Paguba pe care o suferise îl durea ca o rană. Din cerdac se vedeau grămezile nedeslușite ale coșerelor arse pînă la pămînt și de cîte ori le zărea, boierului îi trecea ca un cuțit prin inimă.

— Rașpă! strigă el dintr-o dată, către căsuțele scunde care se înghesuiau una în alta, în prelungirea grajdurilor în fundul curții.

— Poruncă! răspunse îndată cel chemat, ieșind plecat pe o ușă strîmtă și joasă.

— Unde-s ceilalți vătăji?

— Aici sîntem cu toții, răspunse omul, umilit și făcînd o adîncă plecăciune.

— Stați la umbră? strigă mînios boierul. Mie-mi crapă măseaua în gură de necaz și de scîrbă și voi stați la umbră?

Bulucindu-se pe ușa scundă ieșiră și ceilalți vătăji și se înșirară cu aceiași înfățișare umilită și plecată în fața cerdacului.

— Tot n-a ieșit nimeni la cîmp? le strigă boierul cu glasul lui zgîriat.

Vătăjii își plecară capetele ca niște vinovați, iar Rașpă își deschise brațele în lături, într-un gest de neputință.

— Nici n-avem cu cine sta de vorbă, milostivirea ta. Bărbații stau ascunși, iar de muieri nu-i chip să te apropii, că te opăresc cu apă clocotită! Mai ales cele ale căror bărbați au pierit ori au rămas stropșiți dăunăzi, îs rele de nu se mai află...

— Cîți au pierit? își opri boierul plimbarea.

— Numai doi, luminăția ta! Numai doi! Ceilalți, vreo cinci, șase, au fost păliți de cai și au rămas nimernici... deocamdată...

— Ca și morți! strigă boierul mînios. Doi uciși, cinci, șase stropșiți, alții la temniță... cine muncește în locul lor? Voi?

— Asta așa-i, îndrăzni Rașpă, dar pot cuteza a spune că ce au căutat, au găsit!

— Ești bătrîn și n-ai minte! strigă boierul din înălțimea cerdacului și buzele lui se strîmbară a greață și dispreț. Poți da țăranului orice osîndă poftești, numai să nu-l ucizi și să nu-i iei brațele, că mă păgubești pe mine! Brațele lui sînt ale mele! Munca lui este a mea! Dacă ați îmbătrînit în slujba mea și tot n-ați înțeles atîta lucru, păcat de pînea pe care mi-o mîncați! Și tot din pricina prostiei voastre s-au întîmplat și cele de dăunăzi. Ce nevoie ați avut să-l legați pe păcătosul acela de Gligore și să-l goniți încoace, cum ați făcut?

— După poruncă, milostive! se aplecă umilit și nedumirit Rașpă.

— După care poruncă? strigă boierul. V-am poruncit eu să mi-l aduceți ziua mare, printre ogoare și printre ceilalți păcătoși? V-am poruncit eu să vă luați la harță cu dînsul în văzul tuturora?

— Crap, milostive!...

— Crap! Mortul! Dați vina pe mort! Dar vouă care ați alergat cu caii peste oameni, ce vi se cuvine? Să mi-i fi adus aici legați, să-i învăț eu cum să se răscoale altă dată, nu să mi-i ucideți sau să-i stîlciți, ca să nu mai poată munci, păcătoșilor!

Vătăjii se plecară înfricoșați în fața mîniei boierești.

— Și acuma ce mă fac? strigă boierul Mîndru plecîndu-și trupul înainte. Roada de anul trecut s-a făcut scrum! Iar cea de anul ista se scutură pe cîmp. M-ați calicit!

— Nu vrau să iasă, luminăția ta. Nu vrau, de frică să nu-i trimitem și pe ei după ceilalți, la Crăciuna, cuteză Rașpă. Umblă fugari și se ascund...

— Spuneți-le că-i iert! strigă boierul, dîndu-și capul pe spate. Osînda celor trimiși la Crăciuna are să-i învețe minte să nu se mai ridice împotriva mea. Pe iștealalți îi iert! Și uit și paguba pe care mi-au făcut-o, numai să iasă, ca să nu-mi facă altă pagubă! Vorbiți cu muierile lor, trimiteți-le vorbă, faceți cum știți, dar mîne să-i văd la lucru. Altfel vă înjug pe voi!

Îndată caii vătăjilor porniră alergînd către așezările fugarilor.

— Mila luminăției sale boierul este nesfîrșită! strigară acele slugi pe la toate răscrucile drumurilor și către toate muierile adunate să audă vești de la curte. Ați ucis, ați dat foc, ați ars avuția sa și iată că el se îndură de bărbații voștri cei vinovați și le trimite vorbă de iertare. Să iasă, deci, de pe unde stau ascunși și să vie la lucru. Boierul le face juruință că nimic nu li se va întîmpla. Mai multă milă unde mai puteți afla?

— Și cu cei legați și osîndiți la Crăciuna cum rămîne? strigară femeile ai căror gospodari căzuseră în ghiarele stăpînirii.

— Nu deznădăjduiți, le sfătuiră slugile, cu dulceață. Deocamdată boierul este încă tare scîrbit de paguba pe

care i-ați făcut-o. Lăsați-l să se mai ogoaie, să mai uite. Dovediți-i că v-au venit mințile la cap, că toate n-au fost decît o rătăcire, într-un ceas rău. Și într-o zi numai ce-l veți vedea că se întoarce iar spre voi, cu toată îndurarea sa. Atunci aveți să vă pomeniți la ușă cu cei închiși și aveți să cunoașteți cîtu-i de mare mila stăpînului nostru... Duceți vorbele iestea bărbaților voștri, acolo unde se află ei și sfătuiți-i! Băgați de samă că vara trece ca mîne, și la iarnă, de unde să vă mai dea boierul cele de trebuință pentru o mămăligă, dacă roada din coșere a ars și cea de anul ista se scutură pe cîmp? Dacă mîne nu ieșiți la lucru, iertarea cea de azi s-ar putea schimba în neîndurată osîndă și ar fi vai și amar de viața voastră...

Așa grăiră vătăjii la toate răscrucile și la toate porțile... Și casele se umplură de temeri, de vorbe și de sfaturi.

În ascunzătorile lor, bărbații au primit îndemnurile boierești cu neîncredere și ură. Știau din întîmplările povestite de bătrîni și din cele trăite de ei, cît prețuiește făgăduiala boierească. Acolo în singurătatea sihlelor unde trăiau, închipuirile lor se aprinseseră, mîniile le crescuseră, și — la un singur semn — ar fi fost gata să iasă cu parii în mîni, gata de alte isprăvi crîncene. Le era tot una. Dar acasă, mulți aveau copii care plîngeau de foame și cu gîndul la ei și în fața plînsului muierilor, mîniile se topeau şi încrîncenările se domoleau. Curînd, cîțiva ieșiră la cîmp. Vătăjii îi priviră de departe și îi lăsară în pace; parcă le era frică să nu-i sperie. Pe urmă ieșiră alții și în scurtă vreme, toate cerbiciile se muiară și cîmpul se umplu de oameni, ca mai demult.

Iar sus, pe tăpșanul pe care pășteau oile, Mitruț stătea nedumirit și plin de îndoieli văzînd această îngenunchiere, pe care el n-ar fi îngăduit-o cu nici un chip. În mintea lui stăruia încă icoana lui bădița Gligore și a celorlalți, în genunchi, în fața cerdacului boieresc și el nu putea înțelege ca ticăloșia și cînoșenia boierului să rămîie nepedepsită. Încet, încet, spaima pe care o simțise altădată, cînd își aducea aminte de „Caua", se schimbase într-o ură neagră, rece, într-o mînie fără margini, și Mitruț se pomenea iar strîngînd pumnii care începuseră să semene cu pumnii lui Joldea.

C A P I T O L U L V

I

Cu o zi înainte de Sfînta Maria cea Mică, moș baciu luă pe Toader ciobanul, pe Mitruț și pe Ghivirdic și porni la țarcurile de la Putnișoara. Aflară acolo mare forfotă de oameni. Veneau răzășii din tot ținutul Putnei să aducă ce puteau aduce pentru plata birului ajuns la soroc. Pe tăpșanul care pornea din spatele curții se întindeau, cît vedeai cu ochii, țarcuri mari de răzlogi care se umpleau încet cu vite. Iar într-o latură se înălțau, largi și încăpătoare, saraiurile pregătite să primească roada pămîntului, unele cu păreți de lemn, altele fără păreți, numai cu acoperișuri de paie și sprijinite de pari necojiți, ca niște șoproane.

Noaptea liniștită de toamnă caldă era luminată de focuri nenumărate. Vuietele se alinaseră. Vitele dormeau în țarcuri. Oamenii se culcaseră pe iarbă, în jurul flăcărilor, și vorbeau. În poarta țarcului cu oi, moș baciu, Toader ciobanul și cei doi ciobănași își aprinseră focul lor, își scoaseră mămăliga din traiste, o pîrjoliră oleacă pe jăratic și începură s-o mănînce încet, întingînd-o cu mare scumpătate în boțul sărac de urdă, dezvelit dintr-o frunză de hrean sălbatic. Veniseră la focul lor și doi vechi cunoscuți ai lui moș baciu, doi răzăși cu pletele cărunte, cu chipurile tăbăcite de arșițe și geruri și încălțați cu opinci mari din piele de porc, nerasă. Unul era Cozma Prepeliță și celălalt Pavăl Pricup, amîndoi din satul Sînger care se afla în același ținut al Putnei, dar departe, în jos, pe malul Siretului, acolo unde apa făcea un cot către răsărit și intra în ținutul Tecuciului.

— La țarcuri? se bucură moș baciu făcîndu-le loc să șadă lîngă foc.

— La țarcuri! grăi Cozma, ostenit.

— Anul trecut n-ați fost, își aduse aminte moș baciu.

— Cu ce să fi venit? vorbi și Pavăl. Nu știi că anțărț noi am fost băjenari?

Moș baciu îi privi nedumirit.

— Băjenari? D-apoi de ce? Că eu știam că ocinile voastre erau pe malul istalalt al Siretului, iar tătarii — după cîte am auzit — n-au trecut apa...

— La noi — lămuri Cozma — s-au prăbușit niște maluri crăpate și Siretul și-a schimbat matca și ne-a tăiat ocinile în două. Gospodăriile ne-au rămas dincolo, iar pămînturile pe malul istalalt. Ne-am făcut pod umblător, pe odgoane, și umblam hojma peste apă, cînd încolo, cînd încoace, după cum aveam trebuință. Am pus podar, i-am făcut bordei și pe un mal și pe cel'lalt, și toate cărăturile le făceam pe pod... Anțărț, cînd s-a zvonit că vin tătarii, și cînd a început a se înroși cerul noaptea și a ne aduce vîntul miros de fum și de pîrjol, n-am mai stat pe gînduri. Am îngropat în pămînt ce am putut îngropa, am luat în căruțe și pe tărăboanțe ce s-a putut lua și am alergat la pod. Numai vezi că podul era unul, iar noi, un sat întreg! Și fiecare umbla să treacă tot ce luase cu dînsul! Începuseră a arde focurile de veste pe dealuri și a se auzi buciumele și noi tot ne sfădeam care să treacă înainte!

— Cînd pune spaima stăpînire pe om, se face omul mai rău decît fiara! vorbi Pavăl.

— Pînă la urmă, grăi iar Cozma, ne-au ajuns fugarii care veneau dinspre Tecuci și n-am mai așteptat. Am luat ce am putut duce în brațe și pe tărăboanțe, am lăsat căruțele pe mal și ne-am grămădit pe pod. Da' mai întîi am mînat vitele și caii în apă, să treacă cum or putea. Și era apa mare, măi oameni buni, și venea mînioasă și tulbure!... Unele vite au încercat să treacă înot și s-au înecat. Priveam cum se duceau la vale rostogolindu-se și jalea ne umplea sufletele. Altele n-au îndrăznit să intre în apă și au rămas acolo. Stăteam pe malul istalalt, ne uitam la ele și ni se rupea inima! Dar nu aveam ce face,

că chiar în sara aceea s-au arătat și tătarii. Stăteau pe malul pe care-l părăsisem noi, cu cușme mițoase pe capetele rase, își îngrămădeau unul în altul caii cu picioarele subțiri și parcă se sfătuiau ce să facă: să treacă apa ori să n-o treacă! Pînă la urmă n-au trecut-o, pentru că nici nu era de trecut. După aceea s-au împrăștiat prin sat după pradă. Ne-au luat vitișoarele, ne-au găsit gropile cu grîie îngropate, au dat foc la bordeie și la ce se mai găsea pe cîmp necules, și s-au dus... Oameni, ca să ieie prinși, n-au găsit...

— Asta mai lipsea, vorbi Pavăl, încruntat.

— Da, asta mai lipsea! grăi și Cozma. Vra să zică am rămas calici. Am umblat pe urmă la curte, la boierul Voilă al nostru, să ne ajute, că el nu pățise nimic, iar curțile lui, de pe malul istalalt au rămas întregi și averea lui neatinsă.

— Și v-a ajutat? întrebă moș baciu.

— Da de unde! Ne-ar fi ajutat el, dacă i-am fi dat răzășiile pe nimica toată! De cînd umblă el după pămînturile noastre! Și n-am vrut! Am răbdat, am făcut cum am putut și n-am vrut. A fost un an cum nu se mai află de greu. În satele călcate de căpcăuni boceau muierile de răsuna văzduhul, scociorau copiii în cenușa bordeielor, cărau cu spinarea lut de la lutărie și nuiele din luncă, să-și facă altele, și nu avea nimeni nici un cal, ori un bou, ori o oaie... Numai cînii rămăseseră, să urle noaptea la lună în bătăturile pustii... Eu cu Pavăl am făcut o învoială cu niște neamuri de pe malul istalalt, de la Prisăcani, să vie să care cu vitele lor roada de pe anul acela și s-o împartă în două cu noi, iar în schimb să ne deie, mie un mînzoc de doi ani, și lui Pavăl o văcuță cu lapte...

— Am niște nepoți mititei pe care îi cresc eu, lămuri Pavăl.

— Da' birul nu l-am mai plătit, urmă Cozma și nici un fel de dajdie. Socoteam să fim apărați și de una și de alta, ca niște oameni călcați de tătari, precum ne aflam, ca niște băjenari care și-au prăpădit și case, și roade, și vite, și tot... Dar cine să ne apere?

— N-ați fost iertați de dăjdii? se minună moș baciu.
— Nu se află! întări Cozma. Ne-am rugat și de boierul ista al vostru, care strînge birul și dijmele, ne-am rugat și de vornicul de Țara de Jos, să puie un cuvînt bun, și de marele vistiernic...
— Vra să zică ați fost la Iași? întrebă moș baciu.
— Am fost, că ne-au trimis băjenarii... și degeaba! Ba încă Pavăl și alți vreo doi au vrut să se ducă la domn!
— Ba chiar am fost! se băgă în vorbă Pavăl. Am stat pe lîngă poarta curților o săptămînă. Ne-am rugat de unul și de altul, să ne lase să vorbim cu măria-sa Bogdan și n-a fost chip. Ba cînd au văzut că nu ne dăm duși, ne-au luat la goană!
— Am prăpădit vremea degeaba, vorbi iar Cozma. Am isprăvit merindele și am ajuns să întindem mîna pe la ușile oamenilor... Ce-am pățit pînă ce am ajuns acasă, om spune și morților! Acuma, dacă se cheamă că nu-i nici o nădejde, am venit să plătim, ce alta să facem?
— Și ce-ați adus? întrebă moș baciu.
— Vitișoarele pe care le-am avut, grăi Pavăl. Eu, văcuța și Cozma, calul! Grîu ori altă roadă nu avem, că pe la noi a fost secetă mare... Ce-au să zică copiii cînd am să mă întorc fără vacă, nu știu!
— Eu unul nu mai zic nimic! oftă Cozma. Cît mi-e de greu așa, dar parcă tot mi-e mai ușor decît dacă am fi căzut în mîna dușmanului. Știți voi ce înseamnă robia?
Tăcură cu toții. Ghivirdic abia își ținea ochii de somn. Mitruț privea înfricoșat la oamenii aceștia care fuseseră gata să fie prinși de tătari, de aceiași tătari care îl uciseseră pe Joldea.
— Eu cu Pavăl ne-am înfrățit cu jurămînt, rupse tăcerea Cozma.
— Ha? tresări moș baciu. Cum adică?
— Ne-am juruit că, dacă vreunul din noi e prins, cel care rămîne slobod, să aibă dreptul să vîndă din răzășia celuilalt, cum a putea și cui a putea, și cu banii căpătați să se ducă și să-l răscumpere pe cel prins, de unde l-a găsi!
— Bună rînduială! îngădui moș baciu. Numai... hm!
— Ce-i? tresări Pavăl.

— Zic și eu așa... Da' dacă vă prinde pe amîndoi?

— Dacă ne prinde pe amîndoi, ce mai putem face? grăi Cozma oftînd. Cum ne-a fi scris! Dacă am mai avea pe careva înfrățit cu jurămînt, unul care să fie de dincoace de Siret, adică oleacă mai apărat de iureșul căpcăunilor, un om hotărît și cu credință... Dar de unde să-l iei?

Pavăl trase cu coada biciuștii un mănunchi de paie de pe jos și îl azvîrli în foc. Flăcările se întunecară o clipă și pe urmă izbucniră pîrîind. Moș baciu își dădu căciula pe ceafă și privi lung în jăratic.

— Eu, grăi el adînc, dacă aș avea pămînt și dacă aș fi slobod, m-aș prinde!

— Parcă așa n-ai putea să te prinzi? își înălță capul Cozma.

— Așa nu se poate, măi oameni buni, oftă moș baciu. Pentru că eu n-am nici o palmă de pămînt pe care s-o puteți voi vinde ca să mă răscumpărați, dacă aș cădea în mîna păgînului. Asta-i una. Și pe urmă, eu nu-s slobod să-mi iau traista în băț și să pornesc după voi, tocmai în Bugeac ori cine știe unde! M-ar socoti boierul fugar de pe moșie și m-ar hăitui cu cînii, să mă aducă înapoi. Tăcu o clipă, cu ochii pierduți în lumina jucăușă și se întoarse către cei doi: dar dacă vine primejdia peste voi... și o aflu... și pot... eu tot am să mă reped încolo spre Sînger, să vă dau o mînă de ajutor... așa, fără jurămînt!

Tăcură iar, tulburați și parcă stingheriți.

— Vorba ta — grăi în sfîrșit Pavăl — face cît un jurămînt în biserică și noi îți mulțămim de cuvîntul cel bun, pentru că știm că-i spus cu inimă curată și ești om de credință...

— Și de nădejde! întări Cozma.

De departe, din marginea tăpșanului, se auzeau glasuri nedeslușite înălțîndu-se în tăcerea nopții.

— Au dat oamenii de poloboacele cu vin și se mai veselesc și ei oleacă! grăi iar Cozma.

Stătură o vreme cu capetele întoarse într-acolo, apoi fără a se îndemna și fără a se sfătui, se sculară toți trei și se depărtară către locul unde poposiseră căruțele cu poloboace.

2

Soarele răsărise de mult, cînd neguțătorii veniți la boierul Mîndru porniră spre tăpșan. În frunte mergea gazda, călcînd rar și fudul ca un stăpîn fălos, care-și arăta puterea și avuțiile. Obrajii grași și păroși îi tremurau la fiecare pas, iar brîul roșu, încingîndu-i pîntecele mare, se vedea prin deschizătura anteriului. De o parte și de alta veneau neguțătorii cercetînd cu ochii, de departe, bogățiile grămădite pe tăpșan, iar în urma lor călcau slujitorii și oștenii aduși pentru această împrejurare. Se opriră o clipă să privească întinderea care furnica de lume și se despărțiră intrînd în țarcuri și saraiuri, cu slujitorii după dînșii. Mergeau încet, vorbind și rîzînd între ei, ca la o petrecere. Treceau astfel printre șirurile de oameni care stăteau în picioare ținîndu-și vitele de funie, se opreau o clipă — vorbind mereu — băteau cu palma crupa unui cal sau spinarea unei vaci și rosteau o vorbă. Îndată, boierul Mîndru era chemat la fața locului. Atunci neguțătorul rostea un preț, boierul altul și din două vorbe se înțelegeau și treceau înainte. În urma lor, slujitorii făceau însemnările de trebuință și vita era dată la o parte. Aceeași rînduială se păstra și la saraiuri, și la șoproane, și la buțile cu vin.

În țarcul oilor, boierul Mîndru intră cu un neguțător cu cealma și șalvari. Vorbiră între ei privind de jur împrejur, pe urmă boierul lăsă o vorbă unui slujitor și ieși cu neguțătorul după el.

— Ai să primești porunci de la curte, grăi slujitorul către moș baciu și închise țarcul cu poarta de răzlogi.

Pînă la amiază, tot ce aduseseră răzășii pentru plata birului intrase în stăpînirea cumpărătorilor. Neguțătorii călcînd leneș și mulțămiți, se traseră către curțile boierești, unde-i aștepta altă masă și altă petrecere, iar țăranii începură a se împrăștia spre satele și casele lor.

Mai întîrziau cei pe care slujbașii boierești îi strigau cu glasuri mari să le spuie că ceea ce aduseseră la țarcuri nu fusese de ajuns. Rămîneau deci datori, iar slujbașii, după porunca boierului, le hotărau anume soroace pentru plata datoriei.

Cozma Prepeliță și Pavăl Pricup veniră la moș baciu. Erau amîndoi înnegurați și tăcuți și se lăsară greu pe cîte un snop de paie. Moș baciu îi privi și îi înțelese.

— Vă pare rău după vitișoare!

— Ne pare rău, oftă Pavăl.

— Să vedem ce-om face la anul! grăi Cozma cu glasul adînc. Că dacă merge tot așa, ca mîne ne vedem și noi la ușa boierului Voilă de la Sînger. Ca mîne, Pavele, ca mîne!

Rașpă alerga dinspre curte grăbit, cu biciul în mînă:

— Toate oile merg la Brăila! strigă el de departe către moș baciu. Le duci tu cu doi, trei băieți. Ajunge atîta! Merge cu voi neguțătorul cu slujitorii și păzitorii lui. Ai înțeles? Și după ce le dați pe samă, vă întoarceți acasă cît mai repede! Auzi?

— Nu-s surd! strigă și moș baciu, dar pentru treaba asta trebue să mă reped la stînă și să pun la cale... Și ne trebuiesc însemnări... altfel cum să umblăm prin țară străină?

— Nu-i nevoie! strigă iar Rașpă. Merg cu voi și încolo și înapoi, slujitori și ostași... Faceți-vă turte de mei, ca să aveți pe drum. La stînă rămîne Toader și am să trec și eu mai des...

Rașpă porni în goană spre alte țarcuri, cu alte porunci. Moș baciu se întoarse către Cozma și către Pavel, care rămăseseră tăcuți de o parte.

— Parcă Brăila-i colea! oftă el amărît. Adevărat că dintre dobitoace, oaia merge cel mai încet. Pot vra să zică să mă duc... Dar la udeală și prin bălți n-am să pot să țin. Mă dor ciolanele ieste bătrîne, că de cum se înnourează a ploaie, nu mai pot pune piciorul în pămînt.

Cozma își plecă privirile spre picioarele negre de colb, ciolănoase și cu pielea ca scoarța, ale moșneagului.

— N-ai opinci? întrebă el.

— N-am...

— Știi ce? vorbi Cozma, după o adîncă chibzuință, noi plecăm azi, că nu mai avem ce căuta aici. Și precum vezi, frig nu-i, ploaie nu-i, ce nevoie pînă la atîta am eu de opincile ieste pe care le-am tîrîit încoace! Cozma Prepeliță își arătă opincile din picioare și începu să-și deznoade no-

jițele. Ți le dau ție, baciule, că-ți fac trebuință mai mult decît mie!... Și eu mai am acasă o părechе...

Pavăl Pricup se uită la tovarășul său și tuși stingherit. El știa că părechea de opinci de acasă, despre care vorbea Cozma este numai o închipuire și o laudă fără temei. Dar Cozma își scosese opincile și obielele și le întindea lui Mitruț:

— Ai grijă, măi ciobănașule, înainte de pornire, dă-le baciului să le încalțe... Că fără baci nu mai ajungi tu la Brăila!

Moș baciu își scoase căciula din cap, se scărpină în creștet și grăi tulburat:

— Nu știu, Cozmo, dacă mai ai o păreche de încălțări acasă, cum spui tu. Dar bag de samă că frăția noastră cea fără jurămînt a început!

3

Încet, încet, ograda boierului Mîndru s-a golit. Negutătorii, slujitorii lor și oștenii au pornit în urma carelor încărcate și a vitelor care se duceau la vale, învăluite într-un nour de colb. Țarcurile, saraiurile și șoproanele rămaseră pustii și o liniște mare coborîse peste tăpșanul de la Putnișoara. În casă, boierul Mîndru își suflecase mînecile și își făcea socotelile. Punea de o parte ceea ce trebuia să ducă vistieriei de la Iași — drept bir din ținutul său — și de altă parte ceea ce i se cuvenea lui. Pe fața păroasă, cu nasul lung și ochii mici, încremenise un zîmbet care-i încrețea buzele groase și colțurile gurii. Se vedea că omul era mulțămit și cu inima împăcată. Slujba lui de strîngător de biruri din ținutul Putnei se dovedea a fi bănoasă și zeciuiala pe care și-o oprea din bir — pentru osteneală — făcea cît cîștigul unei moșii.

Glasuri străine se auziră dintr-o dată din ogradă. Boierul lăsă banii pe masă și privi pe fereastră. Și îndată, bucuros și rîzînd, ieși în cerdac.

— Bine ai venit, Gavrilaș! strigă el către străinul care descăleca la scară.

— Bine te-am găsit, zîmbi vesel noul sosit urcînd treptele și înclinîndu-se adînc în fața gazdei.

Boierul Mîndru îi întrerupse temeneaua, îl îmbrățișă cu dragoste și, luîndu-l de umeri, intrară amîndoi în casă.

— Ce vînt te aduce tocmai de la Sînger? întrebă el privind chipul tînăr, smead, cu ochi vioi și mustață neagră, lungă, a oaspetelui.

— Ce poate aduce pe feciorul stolnicului Voilă la fostul prieten al tatălui său, decît nevoia de sfat, de sprijin și ajutorință, ca de obicei? rîse străinul arătîndu-și dinții albi și puternici.

— Te pomenești că ai făcut vreo poznă? zîmbi larg și îngăduitor boierul.

— La Sînger, poznă? În pustietatea ceea? rîse iar musafirul. Pozna am făcut-o pe drum, că am întîrziat. Am vrut să văd țarcurile de la Putnișoara și pe neguțători la fața locului. Credeam că au să stea mai multe zile și cînd colo i-am întîlnit pe drum! Se duceau! Asta-i pozna!

— Să faci tu drumul ista numai pentru atîta treabă? se miră boierul Mîndru, neîncrezător.

— Pentru atîta treabă, pan Mîndrule, și încă pentru ceva. Iți aduc o veste mare: a murit pîrcălabul Bainschi! Gavrilaș Voilă privi în ochii boierului Mîndru și văzînd că vestea aceasta nu-i face nici bucurie, nici supărare, urmă: A murit astă noapte la dînsul la moșie. Eu am aflat azi dimineață și îndată am și încălecat și am pornit încoace...

— Dumnezeu să-l ierte! vorbi boierul Mîndru, nedumirit. Da... pentru asta te-ai grăbit tu atîta?

— Pentru asta, pan Mîndrule! stărui Gavrilaș, oarecum stingherit. Oare domnia ta ai uitat că pîrcălabul strîngea birurile din ținutul Tecuciului?

— Ei, bată-te să te bată! se lumină boierul Mîndru rîzînd cu tot obrazul. Asta a fost?

— Asta, pan Mîndrule! zîmbi tînărul. Și am venit să mă sfătuiești și să mă ajuți. Am mare grabă, ca să nu mi-o ia alții înainte. Pînă ajunge vestea la Iași, să fiu și eu acolo și treaba să fie făcută. Dă-mi o mînă de ajutor, pan Mîndrule, și n-are să-ți pară rău!

Boierul de la Putnișoara rămase gînditor. Degetele lui groase și roșii prinseseră cîteva fire din barba neagră

și le răsuceau în neștire. Oaspetele său îl privea cu ochi mari, îngrijorați.

— Gavrilaș, vorbi gazda într-un tîrziu, tu îl cunoști pe marele vornic Albotă?

— Îl știu, dar de vorbit n-am vorbit niciodată cu dînsul.

— Asta nu-i nimic, dădu din mînă boierul. Du-te la dînsul, la Roman, că acolo îl găsești și spune-i așa: Pan Albotă, mă trimite la domnia ta pan Mîndru. Eu sînt feciorul stolnicului Voilă, dumnezeu să-l ierte. L-ai cunoscut și ți-a făcut slujbe bune! Fă și domnia ta pentru mine una. Iaca, a murit pîrcălabul Bainschi, care strîngea birurile în ținutul Tecuciului. Stăruie la cine știi și cum știi, să capăt eu slujba de strîngător de biruri din ținutul acela. Și toată zeciuiala, pe un an întreg, a domniei tale să fie. Iar pentru încredințare, iaca oleacă de plocon din partea mea!... Și pune-i pe masă o pungă cu galbeni. Înțelegi?

— Și el are să primească și are să-mi facă? întrebă Voilă, parcă neîncrezător.

— N-are să primească și n-are să-ți facă, rîse boierul Mîndru. Are să se mînie și are să-și scuture barba și parcă-l aud: „Ce-mi umbli, domnia ta, cu zeciuiala pentru un an și cu o pungă de galbeni? D-apoi, domnia ta știi ce înseamnă un ținut de bir? Un ținut de bir, mai ales cum e cel al Tecuciului, face măcar doi ani de zeciuială și măcar două, trei pungi! Asta cînd îi vorba de feciorul unui prieten. Că pentru altul, străin, ar face mult mai mult!"

— Și? suflă îngrijorat Gavrilaș, al cărui chip începuse a se lungi și a se întuneca.

— Și, zîmbi boier Mîndru, vă tocmiți și vă învoiți. Pe mine m-a ținut zeciuiala pe doi ani și trei pungi, dar face! Tu îi mai dai încă o jumătate de an de zeciuială și încă o jumătate de pungă... Că din ce-i dai tu, el mai dă și altora... acelora care țin în mînă slujba pe care o ceri! El, se cheamă că numai pune vorba... unde trebuie! Și cum Gavrilaș rămăsese tăcut făcîndu-și socoteli în gînd, adăugă: Face, Gavrilaș! Ceea ce dai tu lui Albotă îți iese cu vîrf și îndesat, dacă ești om priceput. Și de asta nu mă îndoiesc, că doar ești feciorul lui taică-tu!

Boierul Mîndru rîse tare și bătu din palme. O slugă se ivi în pragul ușii și primi poruncă să aducă vin și

ulcele. Și după ce această rînduială a cinstitei ospeții fu împlinită și boierii închinară și se cinstiră cum se cuvine, Gavrilaș Voilă vorbi :

— Am să fac așa cum binevoiești să mă înveți, pan Mîndrule ! Numai de-ași fi eu în stare să plătesc la soroc vistieriei !... Cu răzășii din ținutul Tecuciului am să duc luptă grea ! Ii cunosc eu !

— Apoi nu așa, Gavrilaș ! se iuți boierul Mîndru. Să nu le cauți în coarne, că-ți pierzi slujba ! Tu nu uita că, ai nu ai, la soroc trebuie să te înfățișezi la vistierie cu birul, atîta cît este socotit și așteptat acolo. Apoi, de unde, dacă tu te-i potrivi celor care-or veni să te roage pentru păsuire, ori s-or jălui că n-au ? Să nu crezi răzășului, Gavrilaș ! Strînge chinga ! Biru-i sfînt ! Cu birul doar se plătește haraciul ! Nu vrea să aducă țăranul la țarcul tău ? Trimite slujitorii să-i ia și cenușa din vatră ! Să-l vezi pe urmă cum vine ! Iar cînd nu găsești nimic în ograda lui, ia-i pămîntul și pune tu birul în locul răzășului. Înțelegi ?

— Asta o știam ! mărturisi Gavrilaș, bucuros.

— O-ho-ho-ho ! rîse boierul Mîndru cu glas mare și pîntecele îi tresăltă sub cingătoarea roșie. O știai ? Nu degeaba ești tu feciorul stolnicului Voilă ! Așa, băiete, așa să faci și ia de colea ! îi întinse el ulcica plină.

Băură iar și se bucurară de întîlnire și de vorbe bune și într-un tîrziu își alăturară capetele și puseră la cale îndelung. Iar cînd soarele ajunse în crucea amiezii, Gavrilaș Voilă încălecă și porni pe drumul Romanului, să cumpere slujba de strîngător de biruri în ținutul Tecuciului.

4

Ghivirdic n-a vrut să rămînă la stînă fără moș baciu și Mitruț.

— Tu știi unde-i Brăila ? se mînie moș baciu. Cum ai să umbli atîta loc ? Să mai am și grija ta și să te duc în traistă, ca pe mieii cei cruzi ?

— Merg și eu ! scînci Ghivirdic, gata să plîngă, spre cel mai mare haz al celorlalți.

—Cum să mergi, măi? Ce, mergem la hîrjoană? Tu nu vezi cît ești de mititel?

— Merg cu Mitruț! scînci iar ciobănașul cu polcuța galbenă și cu trup de copil. Cu toate că trecuseră aproape trei ani de cînd era la stînă, Ghivirdic se ținea tot mic și slăbuț, și fără sînge în obraz. Nimeni nu i-ar fi dat anii lui.

Pînă la urmă n-au avut ce-i face. Iar Ghivirdic, fericit, s-a încins peste polcuță cu o sfoară, și-a luat bățul și asta a fost toată pregătirea lui de drum. Iată-l acuma bucuros, păzind turma pe latura ei stîngă, călcînd încet — odată cu oile — și cîntînd din trișcă. Nu știe el să cînte chiar bine, dar cîntă. Pătruț pășește păzind latura din dreapta, Mitruț merge în urma oilor, cu Hoțu lîngă dînsul, iar moș baciu — încălțat cu opincile lui Cozma — în frunte. Astfel coboară toți văile către Milcov și Mitruț vede cu bătaie de inimă locurile atît de binecunoscute lui. Dar nu trec pe la Răchiți. Negustătorul turc cu o parte din slujbașii lui au alergat înainte călări, au căpătat îngăduința să treacă în Țara Muntenească și au îndreptat turma pe anume drum. Se abat deci din cărările știute de Mitruț, trec Milcovul între Răchiți și pădurea care se vede către Siret și coboară spre pîrîul Rîmnei, dincolo de care trece șleahul spre Brăila. Merg încet, atît cît poate să meargă oaia, pășcînd. Negustătorul merge înainte, departe. Cealmaua lui de mătasă strălucește în soarele de toamnă și se leagănă în mersul calului. Alături călărește unul dintre slujitori și îndată după ei un oștean cu iatagan la brîu și cu suliță lungă, cu coada sprijinită în scara șelei. Alți doi slujitori și trei oșteni vin mai în urmă. Sînt toți călări. Se opresc din loc în loc și așteaptă oile care pășesc pășcînd după obiceiul lor. Au vrut ei să grăbească mersul acesta cu care nu sînt deprinși, dar moș baciu i-a făcut să înțeleagă că oaia, dacă nu mănîncă, nu poate călca atîta depărtare. Din vorbele slujitorilor, moș baciu a înțeles că toate oile acele merg pentru hrana oștenilor turci din cetatea Brăilei.

Mitruț privea cu băgare de samă locurile necunoscute prin care treceau. În stînga, departe, o pădure deasă; numai hățișuri și grohotișuri coborau în lungul Siretului, fără poieni și fără luminișuri; în dreapta, tot atît de departe, sihle după sihle, la fel de dese, urcau domol încotro

către munte. Iar între pădure și sihle trecea poiana lată, cît vedeai cu ochii, prin care mergea acuma turma și păzitorii ei. Milcovul rămăsese în spatele drumeților, departe, ascuns sub un șirag de sălcii, iar în față se rotunjeau dîmburile Jiliștei, dincolo de care curgea apa Rîmnei.

— „Poiana Trecătoare“, spuse moș baciu la un popas, arătînd cu bîta locurile pe care le călcau. Îi zice așa, pentru că o iscoadă ori un om care vrea să se ascundă poate străbate hățișurile pădurilor și sihlele ieste, dar o oaste nu poate trece prin asemenea desimi. O oaste nu poate trece decît pe aici, prin poiana asta. Și aista-i norocul străjărilor, c-o pot vedea de departe. Pe urmă se întoarse către dîmburile Jiliștei și adăugă : La noapte poposim dincolo de costișele cele. Este acolo un tăpșan ca un fund de strachină. Nici vîntul nu ne bate.

Soarele scăpăta. Umbrele se lungeau spre răsărit și oile mergeau din ce în ce mai încet. Slujitorii alergară înainte să înalțe cort pentru stăpînul lor. In amurg, turma trecu printre două dîmburi line și îndată se pomeniră pe tăpșanul despre care vorbise moș baciu. În urma lor, zarea se închise. Milcovul și pămîntul Moldovei rămăseseră în spatele costișelor acelora...

În noaptea aceea, moș baciu și ciobănașii aprinseră foc de veghe, acolo între coline. Îngrijorat și văzîndu-se în locuri străine, Hoțu înconjura turma neliniștit, se odihnea o clipă și pornea iar.

— Pricepe mai bine decît un om ! vorbi moș baciu privindu-l.

Departe, într-o lature, albea cortul negutătorului și cel al slujitorilor săi. Aprinseseră și ei focuri și umbre întunecate se vedeau mișcîndu-se în jurul lor.

5

De la rîul Rîmnicului, pe care îl trecură pe podul umblător, și pînă la cel al Buzăului, aflat în drumul lor, era cale de două zile. Siretul nu se mai vedea. Albia lui rămăsese în urmă, tocmai sub zarea dinspre răsărit, pînă unde se întindea o adevărată pădure de stuf. Ciobănașii

încă nu văzuseră asemenea priveliște. Pășeau cu ochii duși la unduirea verde galbenă, ca o apă revărsată, și asculta șuietul domol al păpurișurilor. Pe marginea acestei întinderi mișcătoare, ce ascundeau mlaștini, ochiuri de apă și pămînturi tari tăinuite între desișuri neumblate, turma cobora încet către miazăzi, pe șleahul care ducea la Brăila. Șleahul acela care nu era decît o împletitură de urme și cărări ierboase, șerpuind pe o mare lățime de pămînt, se întindea la nesfîrșit între pădurea de stuf și un codru bătrîn și de nestrăbătut, de stejari.

Înalt, spătos, cu capul sus și cu sarica pe umăr, moș baciu pășea domol pe drumul acesta dintre stuf și codru. Umblînd în umbra copacilor groși cît omul, Pătruț își umplea trăistuța de după gît cu bureții pe care îi răsturna din mers, cu piciorul. Ghivirdic mergea pe marginea stufului și cînta din trișcă. Venind în urmă, cu ciomagul în mînă și cu căciula dată pe ceafă, Mitruț se uită cu băgare de samă la Hoțu, care de o bucată de vreme părea neliniștit. Își înălța capul, își ciulea urechile, cerceta cu ochii marea nesfîrșită a păpurișurilor și mîrîia surd, parcă nedumirit. Turcul și însoțitorii săi rămăseseră mult în urmă și veneau strînși toți la un loc și pîndind cînd spre întinderea foșnitoare din stînga, cînd spre umbrele pline de spaime ale codrului din dreapta. Moș baciu se oprea din vreme în vreme, se întorcea și îi privea lung. Purtarea lor i se părea ciudată. Parcă presimțeau o primejdie și se fereau lăsîndu-l pe dînsul înainte, s-o înfrunte, în timp ce ei se țineau departe și gata de fugă. Gînditor, moș baciu pornea iar, cu ochii la pîndă. Dar pacea și seninătatea locurilor acelora nu fură tulburate întru nimic. Numai Hoțu îl părăsi pe Mitruț și merse toată ziua alături de Ghivirdic, mereu cu urechile ciulite, cu părul de pe spinare zburlit și cu ochii îndreptați spre neliniștea păpurișului frămîntat de vînt.

Poposiră cînd asfinți soarele, aprinseră focul și fripseră pe jăratic bureții culeși de Pătruț. Încălziră și bucățile de turtă de mei pe care le purtau în traiste și mîncară tăcuți, privind departe la cortul turcului, lîngă care slujitorii aprinseseră foc mare și se mișcau pregătindu-se pentru popasul de noapte.

— Mi se pare că își caută loc să facă de strajă! vorbi dintr-o dată Mitruț întinzînd brațul spre ei. Pentru dînșii nu mai înalță cort ca în nopțile trecute!

Moș baciu își întoarse capul într-acolo și privi tăcut. În adevăr, slujitorii se depărtaseră de cortul stăpînului, înconjurîndu-l pe departe și căutîndu-și locuri în iarbă să vegheze. Unul din ei porni către turmă. Umbra lui se zugrăvea neagră pe lumina mișcătoare a flăcărilor.

— Țineți cînele! strigă el de departe. Și Mitruț apucă pe Hoțu de zgarda lată de piele.

— Poruncă să faceți la noapte de strajă! strigă iar slujitorul apropiindu-se.

— Straja noastră ne-o face cînele! răspunse moș baciu, nedumirit.

— Și cînele și voi cu toții, se răsti slujitorul cu glas de poruncă. Nimeni nu doarme în noaptea asta. Nici noi nu dormim. Tu nu știi ce înseamnă stufăria asta?

Omul se întoarse și porni către cort. Moș baciu și cei trei ciobănași priviră în urma lui, cu gîturile întinse.

— Ce poate fi? întrebă Mitruț îngrijorat.

Bătrînul înălță din umeri.

— Dacă este ceea ce cred eu, au a se teme ei, nu noi! răspunse el pe gînduri.

— Lupi? întrebă Pătruț.

— Lupii omenești sînt mai de spaimă decît cei din pădure, măi băiete! grăi moș baciu, după un răstimp. Tăcu o clipă, privi în întuneric întorcîndu-și capul în toate părțile și vorbi iar, cu glasul scăzut: sînt unii oameni necăjiți tare, măi copii, care au răbdat toate apăsările și toate nedreptățile de pe lumea asta. Și cînd și-au prăpădit nădejdile și n-au mai putut răbda, și-au luat lumea în cap! Iar dacă și-au luat lumea în cap, unde să se ducă? Doar voi știți că vecinul îi legat de moșia pe care muncește și dacă fuge de pe moșia aceea, boierul îl hăituiește ca pe fiarele sălbatice, să-l prindă, să-l aducă înapoi și să-l puie la jug!... Unde să se ducă? Într-un rînd, o tabără întreagă de care ducînd felurimi de daruri de bani și plocoane pentru turcii cei mari de la Stambul s-a pierdut pe drum. N-a mai ajuns la Galați de unde trebuia să pornească cu corăbiile pe mare! Și dacă n-a ajuns și n-a ajuns, s-a făcut mare întrebare la scaunul

domniei și s-au trimis călărași să bată drumurile și pădurile și însuși sultanul a probozit pe domnul țării că n-are grijă de drumuri și umblă hoții în voia lor și fac pagubă... Și s-a oblicit atunci că acea tabără de care a fost trasă în stufurile Siretului și bălților și prădată de către acei oameni fugari și hotărîți să plătească toate prădăciunile și apăsările pe care le înduraseră și din pricina cărora se aflau fugari și haiduci în stuf! Iar un răzăș din ținutul Tecuciului povestea odată, acasă la Bolocan, că a fost martur la o asemenea siluire și răsplată. Au ieșit într-un amurg din stuf, oameni cu arcuri și cu ghioage și au doborît pe toți păzitorii turci ai unei tabere de care ce trecea în jos, către Galați. Și după ce i-au doborît, au strigat pe cărăuși, care erau moldoveni, și le-au împărțit prada, s-o ducă acasă și s-o întoarcă oamenilor care fuseseră jăfuiți la țarcurile Tecuciului, așa cum sînt jăfuiți răzășii la țarcurile de la Putnișoara!...

Moș baciu tăcu, privi iar în toate părțile și urmă cu glas de taină:

— Vra să zică, măi copii, dacă fac asemenea fapte, oamenii aceia care stau în stuf nu sînt tîlhari, nu sînt hoți și răufăcători. Sînt niște oameni juruiți să pălească, pentru că au fost păliți, și să întoarcă prada, celor care au fost prădați, pentru că și ei au fost prădați! De aceea v-am spus că dacă este ceea ce cred eu, are a se teme negușătorul, nu noi!

— Moș baciule, spuse Ghivirdic, toată ziua Hoțu a simțit că este ceva în stuf. Ceva... cineva... care mergea odată cu noi și ne pîndea...

— Și eu am simțit, măi băiete, grăi moș baciu, liniștit. Și turcul a simțit! Asta-i pricina că ne poruncește să veghem și veghiază și el cu slujitorii lui! Numai că eu am să vă spun o vorbă: noi nu sîntem slujitorii turcului, nu avem a-i păzi viața și nu avem nici o dușmănie cu cei ce pîndesc din stuf... dacă pîndește careva din stuf! Ați înțeles? Este o poruncă să veghem. Bine, veghem. Dar mai mult ce putem face? Duceți-vă fiecare la locurile voastre și vegheați... cît îți putea! Iar dacă s-a isca vreo răfuială între turc și... alții, ce amestec avem noi?

Cu părere de rău, ciobănașii se făcură nevăzuți în întuneric.

Vîntul de noapte sufla neostenit, zbuciumînd nesfîrșirea de papură și trestii, care acuma nu se mai vedea. Șuietul fără hodină pornea de departe din necunoscut, creștea în întuneric ca vuietul unei ape care se revarsă și ajungea pînă lîngă ciobănași, frămîntînd păpurișul de alături. Umbre subțiri se înclinau și se îndreptau pe marginea valului de stuf, mai negre decît întunericul nopții, care, sub seninul cerului și sclipirea depărtată a stelelor, părea ușor străveziu.

Ghivirdic își mai strînse puțin sfoara cu care își încinsese cămașa și privi îngrijorat în jur. Oile dormeau liniștite. Dincolo, pe cealaltă latură, umbra aceea neagră, nemișcată, trebuia să fie Pătruț. Iar Mitruț era cealaltă umbră, ceva mai înaltă, din stînga. Numai moș baciu se vedea lămurit. Stătea în picioare lîngă foc, înadins ca să fie luminat de flăcări și să fie văzut de ciobănași. Știa că astfel îi îmbărbătează și le dă încredere. Cu ochii la dînsul, lui Ghivirdic nu-i mai era frică. Și iaca și Hoțu. Venea tăcut prin întuneric, călcînd încet, cu părul zburlit pe spinare și ciulind urechile către stuf.

„Vra să zică aici în stuf este ce este!“ gîndi Ghivirdic înfiorat.

Se uită spre cortul turcului. Acolo totul părea liniștit. Vremea trecea încet. Din cînd în cînd, Hoțu mîrîia surd. Ghivirdic îl liniștea mîngîindu-i cu palma părul aspru de pe spinare. Pădurea de trestii și papură foșnea fără întrerupere. Trebuia să fie tîrziu. Luceafărul de sară apusese de mult scufundîndu-se în ceața vînătă a asfințitului. Spre răsărit, strălucea albastră, deasupra zării, steaua ciobanului...

Deodată, Hoțu mîrîi. Moș baciu și ciobănașii își înălțară capetele și își ascuțiră privirile în întuneric. Departe, umbre negre se dezlipeau din marginea stufului și lunecau spre cort. Un fluierat spintecă tăcerea. Glasuri speriate izbucniră în noapte. Alte umbre se repeziră înaintea celor dintîi și în larma dezlănțuită, înspăimîntată, ce se înălță dintr-o dată, porni a se zbuciuma o învălmășeală nedeslușită. Un răcnet năprasnic zgudui noaptea și larma urcă cutremurînd văzduhul. Acuma, umbrele se repezeau unele asupra altora, se bușeau prăbușindu-se, se vînzoleau și iar se sculau, ca să se repeadă din nou,

răcnind, gîfîind, icnind. Brațe negre se înălțau în văzduh și coborau scurt, izbind cu opintiri tari. Și dintr-o dată, alte două răcnete se înălțară deznădăjduite, unul după altul și, încet, încet, zbuciumul păru a se ogoi.

Abia atunci, moș baciu, care de lîngă focul lui privise neclintit și cu sufletul la gură întîmplările din preajma cortului, auzi înspre stuf un geamăt ușor și lătratul furios al cînelui și se repezi. Ghivirdic scîncea jos, cu brațul băgat sub cureaua zgărzii lui Hoțu, iar cînele încerca în zadar să scape și să alerge acolo unde simțise oameni străini.

— Ce-i? se plecă moș baciu speriat.

— Hoțu! se jălui Ghivirdic, gemînd. M-a pălit cu ragila!

— Dar ce caută brațul tău sub zgarda lui? se minună moș baciu cu mare nedumirire.

— Să-l țin... să nu se ducă acolo! scînci Ghivirdic încercînd să se scoale. N-ai spus mata să nu ne amestecăm?

Moș baciu își dădu căciula pe ceafă și îl privi buimăcit.

— Bine, măi copile, ți-am spus ție, nu cînelui! izbucni el îngrijorat văzînd că umărul ciobănașului sîngerează. Cine să cugete ca tu?...

Ceilalți ciobănași alergară. Luară pe sus pe Ghivirdic și-l duseră lîngă foc. Îl culcară pe sarica lui moș baciu și azvîrliră cîteva găteje în jar.

Departe, în preajma cortului, învălmășeala se potolise. Umbre negre mai treceau încă prin zarea focului, repede, dar tăcute. Una din ele se desprinse și porni spre focul ciobanilor. Moș baciu o privi venind și spuse liniștit:

— Mi se pare că drumul nostru la Brăila s-a sfîrșit! Mitruț, ține cînele.

Mitruț apucă pe Hoțu de zgardă. Străinul care venea de la corturi se apropiase și acuma se deslușea în lumina flăcărilor. Avea căciulă înaltă și țuguiată, plete sure și obraji negricioși, brăzdați de zbîrcituri adînci. Din brîul lat cu care era încins ieșea mînerul unui cuțit lung, în teacă de piele, iar pe umăr îi atîrna arcul și săhăidacul.

Stătu o vreme cercetînd în lumina focului chipurile celor de față și grăi dintr-o dată, cu un glas ciudat de hodorogit:

— Tu ești, bade baciule? Eu te-am cunoscut de alaltăieri, de cînd ai intrat cu oile pe marginea stufului. Nu mă mai cunoști?

Moș baciu și ciobănașii lui îl priviră mirați. Ceva din înfățișarea străinului și mai cu samă glasul acela hodorogit le stîrnea o amintire nedeslușită. Și deodată, ochii lor se luminară.

— Nu cumva ești Zamfir, fugarul?... întrebă moș baciu, parcă bucuros.

— Eu sînt! spuse străinul apropiindu-se de foc. De două zile merg pe lîngă voi, prin stuf... Iaca și băietul ista, arătă el pe Mitruț, mi-a dat bucățica lui de mămăligă, iar tu, bade baciule, m-ai primit și m-ai miluit și am găsit la tine gazdă și înțelegere. Bogdaproste! Socoteam pe atunci să găsesc undeva să mă aciuiez, să muncesc și să trăiesc cum oi putea, numai nu ca la boierul de la care fugisem... Peste tot la fel, bade baciule. Pradă turcul, pradă boierul, te îngenunche și te stoarce pînă cazi. Unde să-ți pleci capul și unde să afli oleacă de milă?

Moș baciu și ciobănașii îl priveau înfiorați. Zamfir oftă din greu și se așeză jos lîngă foc.

— De voi nu am a mă teme! spuse el privind în jăratic.

— Nici noi nu avem a ne teme de tine! vorbi moș baciu, așezîndu-se alături. Îmi pare rău numai că nu te pot ospăta ca atunci...

— Acu te-aș putea ospăta eu! grăi omul. Simioane! Ioniță! strigă el privind în întuneric. Veniți încoace.

Doi oameni cu ghioage și arcuri își arătară în bătaia flăcărilor chipurile slabe și cu barba netunsă și spuseră cuviincios: „Bună sara!"

— Alegeți un cîrlănaș și înjunghiați-l! vorbi Zamfir către dînșii. Îl frigem colea pe jăratic și ospătăm pe ciobanii iștia, care m-au hrănit și ei la nevoie. Se întoarse către moș baciu și păru a zîmbi. Oile iestea, vorbi el iar, de la țarc le-a luat turcul?

— De la țarc!

— Și le-a luat pe nimica, nu-i așa?

— Altfel cum? grăi întunecat moș baciu. Am văzut oameni care numai nu plîngeau cînd le-au făcut vătăjii socoteala!

— Iaca așa m-au jăfuit și pe mine și cu birul și cu celelalte dăjdii, pînă ce am ajuns în stuf! N-am mai putut, bade baciule! Pînă cînd să tot îngenunchi, și să mă tot rog și să crăp de foame? Aici nu mă mai rog de nimeni. Iaca, pe aiștia care-s cu mine și pe ceilalți care au rămas să păzească la cort, i-am găsit tot atîta de flămînzi și fără nădejde cum eram eu! Ne-am înțeles și ne-am legat între noi. Strîngem de gît pe neguțătorii împărăției turcești care ne cad în mînă și le luăm ce-au prădat. Ba și răscumpărare le luăm! Plătesc cît cerem noi? Bine! Nu? Îi agățăm colea de o cracă! Iar ceea ce au jăfuit pe la țarcuri, aici rămîne, iaca, cum au să rămîie oile ieste!... Numai că acu parcă-mi vine greu... că mi-ai ieșit dumneata înainte, bade baciule!... Omul își scoase căciula, se scărpină necăjit și încurcat în cap și grăi iar: bade baciule, pentru facerea de bine cu care m-ai miluit... și pentru oamenii aceia care zici că numai nu plîngeau, eu am să pun pe turc să plătească oile așa cum trebuie, nu cum le-a cumpărat de la țarcuri. Iar dumneata, bade baciule, ai să fii bun să duci acelor oameni prețul pe care am să-l cer eu de la turc! M-ai miluit dumneata pe mine, miluiesc și eu pe alții și mi-ar plăcea să primească mila din mîna dumitale, cum am primit-o și eu! Iar de hoțit, eu nu hoțesc decît pe tîlhari... cum îs turcii... și cum îs boierii!

Se sculă hotărît, privi încruntat spre cort și vorbi iar:

— Chiar trebuie isprăvită odată treaba asta! Unde te duceai cu oile, bade baciule?

— La cetate, la Brăila...

— Bun. Vra să zică n-a spus minciuni păgînul. Află că de aici pînă la Brăila, cu cal bun, nu faci decît o zi. Și cal bun avem. Avem calul turcului, iute, hodinit și hrănit. Nu vrei să tragi o fugă pînă la cetate?

Moș baciu îl privi nedumirit.

— Ce să fac la cetate, fără oi?

— Să duci anume însemnări pe care avem a le lua de la turc și să aduci răscumpărarea pe care o cerem noi! Ție n-are ce-ți face. Spui cine ești și cum și ce! Dacă cei de acolo or vrea să lase pe turc în mîinile noastre, noi îl spînzurăm colea de o creangă! Or vrea să-l scape? Să-ți puie în palmă răscumpărarea și s-o aduci aici... Și-i dăm drumul! Bun cuvînt?

Moș baciu se scărpină în cap pe sub căciulă.

— Bun, da... eu îs bătrîn, măi om bun! Îs tare încă, precum mă vezi, dar atîta loc, călare... într-o singură zi... cam greu!

— Ai să faci două zile! se învoi Zamfir zîmbind. Ai să faci trei! N-are să fie nici o pagubă. Haidem la turc!

Lăsară pe ceilalți să frigă berbecul și porniră spre cort. Mitruț, Pătruț și Hoțu se luară după ei. Iar în urma lor Ghivirdic se sculă strîmb de durere, scînci ușor și porni și el.

Alți oameni, la fel îmbrăcați și înarmați, cu pletele și barba netunse, se aflau în jurul cortului păzind pe slujitorii legați și culcați în iarbă. Focul înălța flăcări roșii și împrăștia snopi de scîntei. Două trupuri nemișcate zăceau alături, cu picioarele zgîrcite și capetele strîmbe. Ciobanii cunoscură în ei pe doi din oștenii cu care plecaseră la drum. Crezuseră că se pot împotrivi năvalei acelor oameni ai stufului și plătiseră cu viața această crezare. Ceilalți oșteni socotiseră mai cu priință să-și caute ocrotirea în întunericul codrului.

În cort, negutătorul zăcea cu mîinile legate la spate. Ochii lui îngroziți se bulbucau întunecați și barba încîlcită îi atîrna ca o cîrpă destrămată.

Un slujitor care știa bine moldovenește fu adus lîngă stăpîn. Și după porunca lui Zamfir, turcul scrise prietenilor lui de la Brăila rugîndu-i în fel și chip să plătească răscumpărarea și să-l scoată de la necaz.

— Bagă de samă, strigă Zamfir, întinzînd ciomagul său lustruit către negutător, în prețul răscumpărării intră și oile! Vra să zică, scrie acolo să-ți deie și prețul oilor, numai nu așa cum le-ai plătit tu la țarcuri!

Prăbușit la pămînt, gheboșat, cu barba în piept, turcul scria pe genunchi și gemea încet.

— Ai scris? întinse Zamfir iar ciomagul. Bun! Și mai scrie așa, că omul ista pe care îl trimitem noi trebuie să ajungă aici, înapoi, cel mai tîrziu poimîne sară... Dacă i-a fi calul trudit, să i se deie altul. Dacă nu vine pînă poimîne sară cînd se aprind stelele, tu te legeni de copacul cela de colo! Ai scris? Și mai zi așa: să nu umble nimeni cu înșelăciune ori cu o altă nădejde de scăpare, pentru că scăpare nu-i. Ne aținem în locuri numai de noi știute și dacă simțim ceva, te spînzurăm și după aceea intrăm în stuf. Așa scrie!...

Turcul împlini porunca și căzu pe spate, sfîrșit. Gemea. Lacrimi mari îi curgeau de-a lungul obrajilor și se scurgeau în barba sură și rară. Cei trei ciobănași adunați în jurul lui, cu căciulile înalte și cu ciomegele în mîini, îl priveau tăcuți și încruntați. Mitruț își aducea aminte de vitele din țarcurile de la Putnișoara și de Joiana lui de la Răchiți, trasă de funie de slujitorii boierului strîngător de bir. Acuma știa cine sînt aceia care pradă și duc de funie toate Joianele din Țara Moldovei! Pătruț strîngea pumnii și se încorda, gata de luptă, ca în fața unei primejdii. Numai Ghivirdic clătină din cap, scuipă într-o parte și îngînă înălțîndu-și ușor umărul rănit:

— Mai și plînge spurcăciunea!

Două zile și două nopți, ciobănașii stătură în mijlocul depărtat al stufului care părea fără sfîrșit. Intraseră acolo pe cărări de pămînt tare, parcă anume bătute între mlaștini. Orice pas greșit, alături, însemna pieirea. Mlaștinile trăgeau în adîncul lor — fără putință de scăpare — pe oricine s-ar fi încumetat să calce în mîlul acela negru, înverzit de mătasea broaștei, tremurător și fără fund. Papură și trestii mai înalte decît omul se plecau peste cărări ascunzîndu-le și numai cei care le cunoșteau bine puteau cuteza să străbată acea țară a mlaștinilor și a morții. Trecuseră pe lîngă iazuri limpezi și pline de pește, stîrniseră nouri întregi de păsări de baltă, pe care nu le mai văzuseră niciodată și aflaseră pămînt tare sub picioarele lor, acoperit de iarbă grasă, cît vedeai cu ochii, asemeni poienilor într-o pădure deasă. Intr-un tîrziu ajunseră la adăposturile acelor oameni ai stufului. Erau niște colibe de trestie, nu mai înalte decît

papura din jur, și pe care cu nimic nu le-ai fi putut deosebi de înfățișarea întregului cuprins. Înlăuntru, cîțiva snopi de stuf drept culcușuri, o oală de lut agățată de-un cîrlig deasupra unei vetre stinse, cîteva linguri de lemn și cîteva trocuțe înfipte la uscat în pereții de trestie și un crîsnic[1] spînzurat într-un colț. Mirosea a fum și a pește.

Acolo, în poienile acele verzi, oamenii aduseră oile, purtîndu-le una cîte una în spate.

Ciobănașii stăteau stingheriți, ca la închisoare. Le era urît. Nu se vedea decît cerul și stuful, care fiind mai înalt decît dînșii, astupa orice altă priveliște. Pășteau oile toată ziua, așteptau pe moș baciu și din vreme în vreme intrau în coliba în care zăceau legați negutătorul și oamenii lui, ca să-i vadă și să se încredințeze că n-a scăpat nici unul. Mîncau pește și carne de oaie friptă și noaptea ascultau vreme îndelungată șuietul atotstăpînitor al trestiei trecînd peste dînșii ca o apă fără sfîrșit...

Abia a patra zi dimineața sosi moș baciu. Fu adus la colibe de către cei care îl așteptau ascunși la marginea păpurișului, în locurile unde fusese prins turcul. Bătrînul era trudit. Se așeză pe un snop de trestie și își șterse obrajii cu palma.

— Ce-ai făcut, bade baciule? sări Zamfir îndată ce-l văzu.

Bătrînul îl privi cu ochii înfundați și chipul tras.

— Nu-ți doresc să faci tu, ce-am făcut eu! răspunse el ostenit. Unde m-ai trimis tu, măi băiete? Că oi spune și morților ce-am pățit! Iaca răscumpărarea, scoase el din sîn o tășulcă înnodată, pe care o puse în palma lui Zamfir. Făceți ce știți cu ea, dar pe mine slobozîți-mă să mă duc acasă și să mă liniștesc.

— Dar ce-ai pățit, bade baciule? întrebă Zamfir, mirat din cale afară, în timp ce ciobănașii se alăturau îngrijorați de bătrîn.

— Ce n-am pățit? oftă moș baciu, amărît. M-au închis alături cu ucigașii și hoții de cai, m-au ținut flămînd și însetat, m-au bătut cu varga de m-a usturat că oi spune și morților, și toate numai pentru ca să le spun

[1] Crîsnic — mică plasă de prins pește, legată în vîrful unei prăjini.

pe unde s-o ieie și cum să facă, să vă prindă pe voi! Și dacă au văzut și au văzut că nu scot nimic de la mine, au vrut să mă cumpere, spurcăciunile! Pînă la urmă, cînd le-am făcut socoteala zilelor și-au înțeles că dacă mă mai țin acolo, negutătorul are să fie spînzurat, n-au mai avut încotro și mi-au dat drumul! Dar tot mă tem că în urma mea au pus iscoade și pîndesc să vă afle ascunzătoarea... Băgaţi de samă!

Zamfir se arătă foarte tulburat.

— Să nu care cumva să crezi, bade baciule, grăi el, că am bănuit asemenea primejdie și te-am băgat cu știință la necaz. Ferească dumnezeu! Cum era să fac eu asemenea nelegiuire? Am socotit că toate au să se petreacă cum s-au mai petrecut și alte dăți și că nici un fir de păr din cap n-are să ți se clintească! Iartă-mă, rogu-te, și crede-mă! Iar cît despre iscoade, au mai trimis ei și alte dăți și toate au pierit înecate în mîl! De asta nu ne temem! Iar de slobozit, bade baciule, slobod ești să faci cum vrei și cînd vrei. Numai, iacă, noi îți încredințăm prețul cinstit al oilor pe care le-ai adus și te poftim frumos să-l întorci oamenilor care le-au fost adus la țarcuri la Putnișoara...

Cînd ieșiră la șleah, soarele stătea în crucea amiezii. Drumul înapoi către Moldova și către stînă se lungea pe marginea stufului, pierzîndu-se către miazănoapte.

PARTEA a II-a

1

La stîna boierului Mîndru, peste toate necazurile și întristările, vremea trecea așa cum trece vremea la toate stînile, de cînd ciobanii pasc oile pe plaiurile noastre.

De cum se scurgeau apele primăverilor, moș baciu cu ciobanii și ciobănașii lui porneau la deal, cu tot tarhatul. Părăseau adică perdelele și bordeiul în care iernau între două dîmburi de lîngă malul plin de păpurișuri al Putnei și pășeau încet, din tăpșan în tăpșan, pînă ajungeau la stîna în care își petreceau verile. Colțul crud al ierbii înverzea pămîntul și floarea pomilor flutura peste întinderi și peste bordeiele sărace ale satelor din vale, ca o a doua ninsoare. Pe urmă înfrunzeau pădurile, iarba creștea înaltă, cerul se boltea deasupra lumii și vulturii înălțimilor se roteau în văzduhul limpede pîndind cățeii pămîntului, care ieșeau la soare în pragul căsuței lor de țărînă. Treceau căldurile verilor uscate și soarele, căpătînd înclinare mare, lăsa răcoarea să cadă asupra pămînturilor arse. Atunci se scuturau frunzele galbene ale copacilor și se călătoreau pe sus unghiuri de cocoare și nori repezi de rîndunele. Iar cînd porneau cele dintîi ploi ale toamnelor, moș baciu dădea poruncă și oamenii și animalele de sub oblăduirea sa coborau încet către perdelele pe care le părăsiseră astă primăvară.

Anii treceau. Mitruț era acuma mare. Crescuse, să ajungă statura uriașă a lui Joldea și, numai uitîndu-se la trupul lui, oamenii scădeau glasul și își îmbunau privirile. Avea uitătura îndrăzneață și plină de înțelegere și rîdea mai rar decît s-ar fi cuvenit pentru anii lui. Iar purtările sale erau potolite și pline de cuviință.

Uneori, duminică dimineața, un glas de bucium se înălța dinspre Seaca. Plutea o vreme cu stăruință deasupra satelor și sunetul lui plin se sfîrșea în cîteva mlădieri ușoare, ai fi zis vesele. Mitruț înălța capul și zîmbea. Era chemarea lui moș Bolocan. Asta însemna că moș Bolocan s-a supus stăruințelor nenumăratelor sale nepoate și strănepoate, care se învîrtesc împrejurul său cu felurimi de lingușiri și rugăminți, că a chemat pe Ion Palmașu din Brusturi cu fluierul și le face joc. Pentru că tinerețea nu vrea să știe nici de necazuri, nici de sărăcie. N-ai ce-i face! Drept care, moș Bolocan a poruncit fetelor să stropească și să mături bătătura și a dat glas din bucium. Pentru această facere de bine, acele neastîmpărate nepoate și strănepoate l-au împodobit cu cămașă curată ca omătul, l-au încins cu brîu lat, de lînă subțire, toarsă de mîna lor, și l-au poftit pe pociada așternută pe prispă, să aștepte acolo oaspeții. Iaca, a buciumat din Brusturi. Acesta e semn că Ion Palmașu a pornit într-acoace și, ca de obicei, nu vine singur. Vine cîntînd și flăcăii care îl înconjoară chiuie tot drumul. Alt bucium a dat semn din dealul Putnișoarei. Și încă unul dinspre Plopi. Vra să zică, adunarea are să fie mare și veselă. Cîteodată se aude, drept răspuns, încă un bucium sunînd prelung din creasta dealului pe care pasc oile boierului Mîndru. Dar sunetul acela e mai mult mîhnit decît vesel. Flăcăii de la stînă nu pot părăsi oile. E drept, se abate și cîte unul din ei uneori pe la moș Bolocan. Dar stă mai mult răzleț și parcă rușinat de straiele lui unsuroase și de picioarele desculțe.

Prietenii lui Mitruț însă, cei de prin sate, nu lipsesc de la joc. Ilie e un flăcău înalt, bălan, subțire și cu nasul adus puțin în sus. Privește îndrăzneț la fete, cu doi ochi albaștri, senini, și joacă așezat și domol. Ionică al lui Lupu Condrea din Brusturi a rămas scund. Dar e îndesat și neastîmpărat ca argintul viu. Are un chip sprîncenat, pistruiat și cîrn și mucalit, care parcă rîde tot timpul. De aceea poate vezi cîte trei, patru fete mereu în jurul lui. Toma cel din Putnișoara are umeri largi și brațe puternice. Smolit, cu nasul lung și cu ochii negri, parcă tot îi ninge și-i plouă. Cînd rîde i se vede strungăreața din care pricină, fetele l-au poreclit Știrbul. El știe și le privește chiorîș, de departe. Iar Drăguș al lui bița Gligore, cu

ochii pieziși sub fruntea înaltă, cu tuleiele negre și hălăciuga de păr care nu-i încape sub cușmă, ar avea mai multă trecere decît toți, dacă ar juca și dacă ar rîde și s-ar hîrjoni ca alții. Dar Drăguș, de cînd își știe părintele la închisoare, se ferește de veselie și de jocurile tineretului. I se pare lui că atîta vreme cît taică-su se află ținut la întuneric și pedeapsă, el — feciorul — nu poate sta în rînd cu lumea.

Cîteodată vin la aceste adunări și flăcăi din satele mai depărtate, tocmai din cotul Siretului. Se știe doar că fetele de pe moșia boierului Mîndru sînt mai frumoase decît toate fetele „dintre ape". Atunci, flăcăii locului se uită chiorîș și caută ceartă cu lumînarea. Iar dacă se întîmplă ca un flăcău din acele sate depărtate să nuntească cu o fată dintre ape, mireasa nu poate pleca la noua ei gospodărie pînă cînd acel mire, străin de loc, nu plătește vamă. Iar vama e un poloboc cu vin, pe care cei din satul fetei îl beau, să le treacă amărăciunea.

Jocurile lor însă, acele de duminică, sînt potolite și pline de bună cuviință. E drept că moș Bolocan are oricînd pusă la o parte „oleacă de cinste". Dar din acea cinste nu se înfruptă decît gospodarii, cei care vin să vadă cum petrece tineretul. Femeile nu beau niciodată în văzul lumii. Iar flăcăii și fetele se mulțămesc cu bucuria jocului.

Cînd moș Bolocan socoate potrivit, se scoală de pe prispă și face semn. Atunci Palmașu începe a cînta și fetele se rînduiesc într-un șir și flăcăii în altul. Moș Bolocan se așază de obicei în fruntea fetelor, iar unul din oaspeții lui, care-i mai cu greutate și cu mai mulți peri cărunți, pășește în fruntea flăcăilor. Amîndoi poartă, pentru această îndeletnicire, cîte un toiag poleit, semn al puterii lor asupra jucătorilor. Cei doi conducători ridică toiegele și danțul începe. Șiragurile de jucători se mișcă domol, față în față, apropiindu-se și depărtîndu-se, după muzică. Apoi conducătorii fac un semn și rîndurile se învăluie și dănțuiesc spate la spate. Iar se învăluie și iar vin față în față, se prind de mîni, alcătuiesc cercuri de horă deosebite sau toți la un loc, șerpuiesc în pas legănat și iar se despart și se pomenesc în șiraguri deosebite, față în față. Și toate mișcările se fac cu același pas domol, atît de domol, încît însuși moș Bolocan nu se simte ostenit.

Numai către sară, cînd bătrînii rămîn să se cinstească pe prispă și fetele pleacă spre casele lor, umplînd împrejurimile de glasuri și chemări, flăcăii care încă nu s-au săturat de joc dănțuiesc fără conducători. Palmașu le cîntă atunci o „voinicească" și jucătorii, în cerc strîns, cu brațele petrecute pe la spate, umăr în umăr, se rotesc într-un vîrtej cu atîta putere și repeziciune, încît pămîntul duduie și bătrînii îi privesc cu plăcere, aducîndu-și aminte de vremurile lor...

Multă vreme, Mitruț nu a luat parte la aceste petreceri. El — dumineca — se ducea la Răchiți și la Răchiți nu se făcea joc.

Acum cînd ajungea în satul său întîlnea în capul toloacei un băiețaș de doisprezece ani, care avea tocmai chipul pe care îl avusese el la vîrsta asta. Era Nică, cel care îl aștepta din zori, se bucura — cum nu se mai poate — cînd îl vedea, nu se mai bătea cu gînsacii și arăta pentru frate-su o dragoste fără margini. Îi zicea „bădiță" și umbla în jurul lui ca un cîne în jurul stăpînului.

Mama lor arăta din an în an mai slăbită și mai împuținată. Cu inima strînsă, Mitruț o privea pe furiș și frămînta în cap gînduri noi de scăpare. Dar acuma nu-i mai rămăsese decît o singură nădejde: aceea la care se gîndise și moș Mihai. Să vină vremea — adică — să se ducă la mai marii străjărilor, să se jăluie, sprijinit de moș Mihai și să se întoarcă acasă străjăr, așa cum fusese Joldea. Asupra acestei nădejdi visa uneori cu ochii deschiși. Stătea rezemat în bîtă, cu Hoțu lîngă el, privea pe deasupra oilor undeva departe, și se vedea aievea, cu ghioaga în mîini și cu arcul pe umăr, pe malul Milcovului. Și atunci Mitruț zîmbea un pic gîndind la ochii ce i-ar face Nică primindu-l în capul toloacei... Dar Hoțu dădea glas și Mitruț înălța capul, iar vedeniile acestea se risipeau în vînt.

2

În anul acela porniseră să umble felurimi de vorbe și de vești care colindau satele, tulburau lumea și ajungeau și pînă la stîna boierului Mîndru. Se spunea, de pildă, că

ar fi venit în ţară domn nou, cu putere de oaste străină şi cu firman împărătesc. Se mai zicea de asemenea că domnul cel mazilit, feciorașul acela al Lăpușneanului, care bătea halca cu leşii lui şi umbla în teleagă cu roţi de argint, a fugit peste hotar ca să-şi puie capul la adăpost. Iar acuma s-ar afla în ţara leşească, unde cerşeşte ajutor de oaste, cu care să poată veni din nou în scaun... Aşa dar, lumea se poate aştepta la război şi la moarte...

Asemenea tulburări scurte petrecute în părţile de miazănoapte ale Moldovei nu prea fuseseră simţite aici, lîngă hotarul de jos al ţării şi nu zguduiseră lumea prea tare. Drept este că aşa, pe la jumătatea lui februarie, un călăraş străin bătuse în poartă la curtea de la Putnişoara, lepădase o scrisoare şi dăduse pinteni calului către alte aşezări boiereşti. Iar după aceasta şi boierul Mîndru, cu călăraşi armaţi pentru paza domniei sale împotriva lupilor care umblau — zăpada fiind încă mare — a pornit călare către miazănoapte şi curînd s-a ştiut că la Iaşi s-a dus.

— Ei, şi-au zis oamenii, dacă se cheamă că a venit domn nou, se cuvine ca boierul nostru să se ducă să i se închine, să se arate supus lui şi să-şi pregătească cîştigurile pentru zilele care au a veni!... Ştie el ce face!

Numai, iată, n-a trecut mult şi boierul Mîndru a căzut într-o noapte, rupt de osteneală, la curte la Putnişoara, negru de scîrbă şi de spaimă. Şi îndată s-a aflat că domnia sa doarme iepureşte, stă cu urechea la pîndă şi a pierdut cu totul pofta de mîncare, lucru de mirare la un om ca dînsul, al cărui pîntec arăta cît un burduf de brînză...

Toate acestea erau povestite la focurile care se aprindeau noaptea în faţa stînii şi ale căror flăcări se înălţau în nopţile limpezi pînă tîrziu. Şi tot aşa erau povestite pe toate prispele bordeielor din sate, pe imaşuri, în bahne şi pe lanurile boierului, pe unde oamenii îşi îndreptau o clipă şalele, îşi treceau veştile de la unul la altul şi se aplecau, iarăşi, cu o nădejde nedeslușită, în sufletele lor întunecate. „Schimbarea domnilor, bucuria nebunilor“, spunea Toma din Putnişoara şi alţii ca dînsul, dar cei mai mulţi nădăjduiau — cu toate că nici ei nu ştiau ce nădăjduiesc — pentru că oamenii necăjiţi din nădejde îşi trag puterea să aştepte şi să rabde...

Intre acestea, o umbră străbătu într-o noapte întunecoasă peste hotar venind din Țara Muntenească. Se strecură printre copaci, printre dîmburi și mușuroaie, pe unde să nu-l simtă nici cîne, nici om și, într-un tîrziu, bătu în poarta așezării boierului Voilă, a cărui moșie se întindea în cotul cel mare al Siretului. L-au hămăit cînii, l-au suduit niște vătăji, dar el nu s-a lăsat pînă n-a intrat în ogradă și pînă ce nu l-a sculat pe stăpîn. Și după ce străinul acela a pătruns în cămara boierului și i-a spus în taină ce-a avut de spus, stăpînul a ieșit din cămară, tulburat din cale afară, a strigat să se puie șaua pe cal și a plecat în goana mare, poruncind ca omul să fie ospătat și cinstit și găzduit, pînă la sosirea domniei sale...

Mai cu samă această poruncă a mirat peste măsură pe slujitorii boierului Voilă. Pentru că acel oaspete nu era decît feciorul lui Zamfir vecinul, fugari amîndoi, și tata și feciorul de pe moșia boierului. Și după obiceiul cel boieresc, un fugar — dacă pui mîna pe dînsul — îl întinzi jos în fața cerdacului și îl biciuiești pînă la sînge. Nu-l poftești la masă și-l găzduiești și-l cinstești. Slujitorii se uitau deci cu ochii mari la acel fugar care se repezise asupra mîncării și băuturii, ca un hămesit...

Iar în vremea aceasta, boierul Voilă gonea cu un slujitor după dînsul. Străbătea dumbrăvi și zăvoaie, trecea ca o nălucă pe cărări bătătorite, rupea tăcerile nopții și se pierdea în întuneric, încolo spre asfințit. Iar la ceas înaintat de noapte își opri calul la poarta curții de la Putnișoara, bătu puternic și ceru cu glas mare să i se deschidă. Și pentru că paznicul întîrzia cercetîndu-l, îl plesni cu biciul peste cap și năvăli în hărmălaia cînilor. Sări din șa drept în cerdacul în care boierul Mîndru, speriat, se arătase așa cum ieșise din așternut, zburlit și cu ochii înspăimîntați. Așa au intrat în cămara cea mai de taină a curții și acolo au stat închiși pînă în zori, cînd boierul Voilă a plecat precum venise, iar boierul Mîndru a chemat pe Rașpă, i-a dat anumite porunci tainice și Rașpă a plecat îndată pe cal iute, încolo, către miazănoapte...

Cine a mai pomenit ca asemenea fapte să rămîie neștiute pe niște locuri în care toți oamenii stăteau cu ochii pe cele petrecute la curtea boierească, ca să citească în

ele tîlcul acelor vremi schimbătoare, pline de primejdii și de amenințări? Cine să știe primejdiile și schimbările ce au a veni dacă nu le-a ști boierul?

Dar veștile care străbăteau acuma în acel colț de țară erau din ce în ce mai de mirare și mai neașteptate. La focurile de la vetrele bordeielor și la cele care străpungeau întunericul nopților, în preajma colibelor în care se adăposteau haidăii de la vite, ciobanii de la oi, herghelegii de la cai, tăietorii de lemne în păduri și cărăușii și toți cei care trudeau ziua și opreau noaptea la un popas, oamenii vorbeau. Își spuneau unii altora zvonurile care împînziseră țara, și le tot întorceau pe dos și pe față, pînă cînd flăcările se stingeau și jăraticul se topea sub cenușă.

Se spunea — și acestea erau veștile cele mai însemnate — că la Iași se petrec lucruri de spaimă. Anume, se zicea că marele vornic al Țării de Jos, acel mîndru și fălos boier, pe nume Ionașcu Zbierea, ar fi fost prins de către noul domn cu vicleșuguri împotriva sa. Mînios, Ion Vodă a poruncit să i se taie capul chiar în ziua de paști, la ceasul în care tot creștinul se întoarce de la sfînta înviere să ciocnească ouă roșii și să guste din paștele sfințite. Că fapta aceasta a îngrozit poporul și a stîrnit multe vorbe și îndoieli, împrăștiate mai cu samă de boierii cei mari și de fețele bisericești cele mai de samă. Ziceau aceștia că după datină, într-o asemenea zi, nu se cade să ispășească cu capul decît cei osîndiți pentru prădăciune de morminte ori necinstire de fecioare... Dar în scurtă vreme, alte fapte și mai grozave au tulburat norodul și au stîrnit noi vorbe și mirări. Așa, de pildă, domnul cel vechi, tinerelul acela al Lăpușneanului, care fusese izgonit, se și întorsese cu oaste leșească, să bată război și să puie iar mîna pe Moldova. Dar l-a biruit Ion Vodă și l-a fugărit peste hotare cu toți leșii lui, de nu s-a mai ales nimica din oastea aceea. Și cum a isprăvit războiul, Ion Vodă a început a domni cu mare strășnicie și vărsare de sînge, de s-a făcut multă vîlvă și zvoană. Astfel a prins pe vlădica Gheorghe cu apucături păcătoase, făcînd de rîs biserica de care se arăta nevrednic, și a poruncit de l-au legat de un țăruș, deasupra unei vetre, afară, și l-au ars de viu! A prins pe popa Cozma și pe Molodeț călugărul, prădînd averile bisericești de sub straja lor, și i-a îngropat de vii.

Și tot atunci, aflînd pe copilul de casă, pe anume Veveriță, cu furtișaguri din banii vistieriei, l-au îngropat alături de cele două fețe bisericești. Iar Înalt prea Sfințitul Teofan, mitropolitul, simțind că vine urgia asupra capului său, umblă fugar prin munți, dar nu umblă singur, ci patru călugări voinici trudesc pentru înalt prea sfinția sa, purtîndu-i sacii cu bani de aur pe care abia îi duc!....

Sara la stînă Mitruț se apropie de moș baciu care nu are somn:

— Moș Mihai zice, moș baciule, că pînă acuma, nici un om din prostime n-a fost dat pe mîna gîdelui! șoptește el. Și mai spune moș Mihai, moș baciule, că dacă toate acestea sînt adevărate, atunci și-a întors dumnezeu fața și către norod și altă făină are să se macine de acu la moara noastră...

La stîna boierului Mîndru, în sara aceea, focul se stinse la ceas înaintat de noapte. Ciobanii stau îndelung pe gînduri, cu ochii la jăraticul care încet, încet se face sur de cenușă. Un fior nedeslușit, o neliniște ține treji pe oamenii aceia cu privirile pierdute în negura zilelor viitoare și o zare de lumină pare a se ivi, într-o depărtare nelămurită. Moș baciu s-a sculat. Stă drept, înalt, puternic, cu capul sur înălțat și cu privirile duse în întuneric, încolo spre Putnișoara. Și în inima lui își face loc, încet, o nădejde ca o zare. Degetele lui pietroase rup în neștire un capăt de gătej, iar pumnul său puternic prinde frînturile, le strînge într-o încleștare ca de cremene, le zobește și se desface încet, să se cearnă spre pămînt firimiturile măcinate.

3

Dar nu numai moș baciu se lasă frămîntat de gînduri și nădejdi nedeslușite. Și Mitruț se afla adînc tulburat. O neliniște fără hodină pusese stăpînire pe cugetul său, îl ținea departe de ceilalți băieți, tăcut și singuratic și îi zbuciuma somnul! Dacă domnul cel nou este în adevăr așa cum se aude... dacă de răfuielile lui crîncene au a se teme numai boierii... dacă norodul află la dînsul bunăvoință și

alinare... de ce n-ar încerca și el — Mitruț al Joldii — să ajungă pînă la domnie cu necazul lui cel mare?

Încet, încet, în gîndul lui crescu o hotărîre mare. Și cu această hotărîre alergă acasă la Răchiți.

— D-apoi tu crezi că așa se vorbește cu un domnitor? rîse moș Mihai ascultîndu-l. Nici nu te lasă nimeni să te apropii de dînsul!...

— Nu cred, moș Mihai! se împotrivi Mitruț. Dacă el este așa precum ai spus, cum să nu poată grăi norodul cu dînsul? Cine să nu mă lase? Mă duc la dînsul și-i spun: măria ta, uite așa și așa! Ce poate să-mi facă? Dacă n-am făcut nici un rău și îngenunchi la mila lui, ce vină îmi poate găsi? Eu mă duc și-l rog să ne scoată de sub mîna boierului și să mă facă străjăr ca pe tata. Și de n-a vrea, măcar pe mama s-o scoată...

Aici glasul lui Mitruț se înecă și moș Mihai tăcu îndelung. Zoița în adevăr slăbise tare, i se corogise spinarea de muncă, i se supseseră obrajii și ochii i se duseseră în fundul capului. Moș Mihai știa că dacă nu se ivește nici o schimbare, Zoița n-o mai duce mult. Și mai știa că tocmai pentru asta se zbuciuma Mitruț acuma și se încăpățîna. Oftă deci și își plecă învins ochiul, singurul ochi care-i rămăsese teafăr.

— Om mai vedea, măi Mitruț, ne-om mai sfătui...

Dar vorbele acestea de îndoială făceau pentru Mitruț cît o făgăduială întreagă. Alergă cu ele la moș baciu.

— Moș baciule, îi spuse el în sara aceleiași zile, am să te rog și are să te roage și moș Mihai, ca atunci cînd ne va veni nouă bine, să-mi dai drumul să mă duc la Iași. Eu nu mă las pînă nu mă duc la măria sa, să îngenunchi la mila lui și să-i cer dreptate. Dacă tata a fost străjăr de margine, așa cum nimeni n-a mai fost străjăr ca dînsul, apoi pot și eu să fiu străjăr de margine, nu slugă. Numai să mă scoată din mîna boierului. Pe mine și pe mama și pe Nică. Și pe urmă, dacă a socoti măria sa că mai am ceva de plătit ca răscumpărare, oi plăti străjăr fiind, numai slobozenia să ne-o dea de pe acuma, că mama nu mai poate și eu nu vreau s-o îngrop de hatîrul boierului.

Ceilalți îl priviră cu mirare și cu neîncredere.

— Măi Mitruț, d-apoi tu crezi că așa se ajunge la măria sa?

— Dar cum se ajunge? își înălță el capul. Fuge boierul nostru și se ascunde aici, că i-i frică, ca un vinovat ce se află, dar mie de ce să-mi fie frică? Eu pe cine am urgisit și am ucis în bătăi și am jupit, ca să mă tem? Poate că nu mă credeți, dar eu într-o zi, am să ajung la dînsul. Numai moș baciu să nu se mînie de zăbavă, că eu nu știu cît să ție drumul ista...

— De mîniat, n-am să mă mînii, grăi bătrînul. Are să se mînie Rașpă!... Da' i-om spune că zaci undeva acasă, bolnav... Eu însă n-aș cuteza să fac treaba asta. Dacă domnul îi atîta de prins cu ale lui, cu boierii, cu leșii, cu călugării, cu toți care îi încurcară vrerile și-l fură, unde să mai încapi și tu cu necazul tău?

— Așa spunea și moș Mihai la început, vorbi Mitruț, dar pînă la urmă a socotit și el că-i bine să mergem.

— Adică se duce și moș-tu Mihai? se miră moș baciu, privind lung pe băiat.

— Are să meargă, îl încredință Mitruț. N-are să mă lase singur; și pe urmă el cunoaște altfel lumea și oamenii...

Moș baciu rămase gînditor și multă vreme stătu cu capul plecat, în timp ce vîntul de sară se juca în pletele lui sure. Parcă uitase de toți și de toate, atîta era de adîncit în tainice și grele socoteli. Într-un tîrziu își ridică privirile și vorbi cu un tremur ușor în glasul gros:

— Sîmbătă sară, cînd ai să te duci acasă măi Mitruț, să rogi pe moș-tu Mihai să mă aștepte pe duminică dimineață... Am să vorbesc și eu ceva cu dînsul...

— Să nu te pui împotrivă, moș baciule, că-i degeaba! se sperie Mitruț.

— Nu te teme! îl încredință moș baciu; și cum stătea în picioare, își trecu, încet, în chip de mîngîiere, palma aspră peste creștetul băiatului.

Oricît a stat Mitruț treaz în noaptea aceea și oricît s-a întrebat, tot n-a putut pricepe ce avea de pus la cale moș baciu cu moș Mihai. Iar de-a doua zi, Mitruț s-a repezit în satele din vale să spună vestea cea mare și prietenilor săi. Oamenii au primit știrea cu mirare și cu oarecare neîncredere. Iar bița Lupu Condrea și bița Niculae, și bița Toader, și alții și pînă și lița Irina au rămas duși pe gînduri, așa cum rămăsese moș baciu la stînă și întoc-

mai ca și moș baciu, au spus într-un tîrziu, cu glasurile tulburate:

— Măi Mitruț, roagă tu pe moș Mihai să ne aștepte pe duminică dimineața, acasă la Răchiți, că avem a-i spune o vorbă...

„Parcă toți pun la cale unul și același lucru," își spunea Mitruț sîmbătă sară, alergînd spre casă.

Numai moș Mihai nu întrebă nimic, cînd află că vin oamenii să-l vadă și să-i vorbească. Ci stătu vreme îndelungată cu gîndurile lui și numai din timp în timp hîrîia din gît, așa cum avea obiceiul și atunci ochiul îi licărea ciudat, parcă a primejdie...

Duminică dimineața, mama așternu un lăicer pe prispă și mătură ograda. Oamenii care se vestiseră nu se cădea să intre ca într-o casă pustie.

Întîi veni moș baciu. Mama îi ieși înainte și dădu să mulțămească bătrînului pentru grija pe care o are de atîția ani, pentru feciorul ei. Dar bătrînul își clătină pletele sure și grăi molcom, cu palma pe umărul femeii:

— Lasă, Zoiță. Mi-e jale numai că feciorul lui Joldea a ajuns la stînă... ca mine... Dar să nu deznădăjduim. Feciorașul ista poate ni l-a trimis norocul nostru... și printr-însul poate să scăpăm cu toți... Ziua de mîne nu se știe niciodată, Zoiță!...

Pe urmă veniră și ceilalți și se așezară pe prispă.

— Am aflat că te duci la Iași, Mihai, vorbi moș baciu. Și de aceea am venit.

— Și noi tot așa, vorbiră ceilalți.

— Că dacă te duci cu necazul tău și al băiatului istuia, grăi iar moș baciu și ajungi în fața domnului, eu aș zice să duci acolo și necazurile noastre...

— Tot așa am gîndit și noi! vorbiră iar ceilalți.

— Pentru că, urmă moș baciu, nu ne putem duce toți. Una, că-i drum lung din cale afară și plin de greutăți și al doilea ar simți boierul, ne-ar vîna din urmă cu vătăjii și ne-ar aduce legați înapoi. De aceea ziceam, că dacă te duci acolo, să porți și pîra noastră împotriva boierului, pentru toate fărădelegile lui, și jafurile și uciderile!... Și să ceri mila domnului și pentru noi toți cîți sîntem pe moșia asta și trudim de atîta amar de vreme... Să știe că boierul Mîndru ne-a furat pămînturile cu japca, cu pu-

terea, cu stoarcerea sărăciei și necazurilor noastre... Să afle că din puținele zile care erau hotărîte din vremea voievozilor celor vechi pentru clacă, și sporite mai pe urmă pe locurile ieste, de ajunseseră că nu mai puteau oamenii răsufla, acuma au ajuns de nu le mai știe nimeni socoteala... Și tot mai adaugă boierul pentru un mertic de sămînță împrumutat la nevoie... pentru un podeț pe care treci... pentru un braț de găteje... pentru cimitir, Mihai, și pentru tot ce-i trece prin minte. Că de aceea ajung unii oameni, care au rămas fără nici o palmă de pămînt, să muncească toate zilele primăverii și verii și toamnei, numai pentru dînsul... ca robii, Mihai, cei din vechime!... Să-i spui că noi îngenunchiem și ne rugăm măriei sale să-și arunce ochii și asupra noastră... că ne prăpădim, Mihai... așa să-i spui...

Moș baciu se opri răsuflînd adînc și cu mare tulburare, de parcă el însuși se afla în fața măriei sale.

— M-oi duce, vorbi și moș Mihai, m-oi duce că nu mai pot de răul băiatului istuia. Și vă spun drept că parcă îmi vine mai ușor să mă duc cu pîra voastră a tuturora decît numai cu necazul lui.

— Vine și lița Saveta! strigă dintr-o dată Mitruț și oamenii își înălțară capetele.

În adevăr, Saveta lui Gligore din Plopi venea cu Profirița de mînă, tăind tăpșanul de-a dreptul. Se vedea că e tare ostenită. Mitruț îi ieși înainte și ridică copila în brațe, iar lița Saveta se lăsă greu pe prispă. Își șterse cu un colț de broboadă fruntea asudată, privi la oameni și își opri ochii la moș Mihai.

— La mata am venit, moș Mihai, vorbi ea cu glasul trudit. Aud că te duci la domnie... Moș Mihai, fă-ți milă de copila asta și vorbește dacă poți și de Gligore... Că aș merge eu singură, dacă ar fi mai aproape și aș fi și eu mai voinică... pentru că am auzit că-i om cum nu se mai află de bun pentru norod și cu crezare la necazul tuturor... Spune-i, moș Mihai, cum a fost cu Gligore... și cu ceilalți, care stau degeaba la închisoare, dacă n-au și pierit pînă acuma, că n-am putut da de dînșii... să știe și el că n-au oamenii nici o vină și să-i sloboadă... Lița Saveta își înecă glasul în plîns, și o vreme tăcu ștergîndu-și obrajii slabi, cu degetele negre și crăpate de muncă. Zoița se apropie

de dînsa și o prinse de mijloc, iar Mitruț ședea nemișcat, cu fetița, alături.

— Noi care am fost acolo, de față, vorbi tulburat Costache al Vădanei, ne purtăm marturi, pentru Gligore. Să ne cheme de față, Mihai, și om mărturisi cum a fost.

— Cum era să fie Gligore vinovat de uciderea vătăjilor, cînd el era cu mînile legate la spate, întrebă Niculai Miron dintr-o dată.

— Așa e, întăriră ceilalți, luminați de acest adevăr la care nu se gîndiseră pînă acum. Cum să ucidă cu mînile legate ?

— Atunci, Mihai, vorbi din nou moș baciu, la toate nelegiuirile pe care ai a le pîrî, adaugă și asta... Boierul a vrut să ne sperie pe noi iștialalți și a băgat în închisoare pe cei pe care a pus mîna întîi... cu vină, fără vină... iar la fața locului n-a venit nimeni să întrebe și să vadă cum și ce...

— Așa, așa, întăriră și ceilalți.

— Și spune pricina pentru care s-au sculat oamenii atunci cînd a vrut să ne îndoiască zilele, că zicea că și birul s-a îndoit... și oamenii n-au vrut să iasă la lucru, vorbi Todirașcu.

— Și cum ne-a zdrobit cu caii pe cîmp, adăugă și Lupu Condrea, ridicîndu-și ițarul spre genunchi, ca să i se vadă urma de copită pe pulpa piciorului.

— Toate le-oi spune, oameni buni, numai să pot ajunge în fața măriei sale și să-mi îngăduie să vorbesc. Toate le știu, așa cum le știți și voi, dar lucrul e greu tare și eu vă spun drept, că mare nădejde n-am ! Mă duc numai pe vorbe... Dar dacă nimic din cele ce se vorbesc despre domn, nu-s adevărate ? Așa-i că mă întorc cu mîna goală ?

— Pînă nu faci foc, fum nu iese, spuse careva, cu încredere.

Iar lița Saveta adăugă cu o tremurare în glasul plîns :

— Mie îmi spune inima că izbutești, moș Mihai !

Se sculară în picioare și plecară după ce-și luară ziua bună și urară noroc la drum celor ce se pregăteau de călătorie.

Moș Mihai privi lung în urma lor. Și deodată se scutură de gînduri, păru că se înalță pe piciorul lui beteag și vorbi hotărît :

— Hai, Mitruț, să împrumutăm cai de la străjări și să ne gătim de drum!
Iar ochiul lui licărea îndărătnic și amenințător.

4

Mitruț e vesel.
Iată-l alături de moș Mihai călărind pe sub pletele sălciilor din lunca Siretului, încolo către miazănoapte. Nu merg în goană, pentru că moș Mihai nu vrea. Dar totuși, merg destul de repede. Calul lui nu-i nalt. Dar e bine hrănit, nu i se văd coastele, și are părul murg, lustruit, de-a mai mare dragul. Spuie cine și ce-a vrea, dar pe un asemenea cal poate să călărească și marele hatman! Numai șa n-are Mitruț. Nici moș Mihai n-are. A avut mai înainte vreme. Dar din cea din urmă harță pe hotar, cu niște fugari, Moș Mihai s-a întors și fără cal și fără șa și nici străjării n-au avut de unde le da. Dar ei au așternut pe spinarea cailor cîte un țol, l-au încins cu chinga, au aninat de chingă scările de lemn și gata! Se înțelege că altfel ar veni, dacă ar fi și șa. Dar nici așa nu-i rău. Cine nu se uită de aproape, nici nu bagă de samă această lipsă. Mai degrabă se sparie de armele lui Joldea străjărul, pe care le poartă Mitruț. Arcul atîrnat de umăr îi bate coasta, săhăidacul cu săgeți îi bate șoldul, iar ghioaga ceea cu colți ca de mistreți atîrnă zburlită, în față, alăturea de desagii cu merinde pentru el și grăunțe pentru cal. Așa a rînduit moș Mihai, care se pricepe la drum lung și cu primejdie. Așa înarmat, Mitruț călărește voios. Ba chiar ar trage o fugă de să sperie copacii de pe malul rîului, numai așa, ca să arate el cum știe să călărească și fără șa. Dar moș Mihai nu vrea. Mereu îl potolește și îl bodogănește:
— Incet, măi Mitruț, că nu dau turcii. Calul ista are și el suflet. Dacă îl gonești așa, crezi tu că mai ajungi la Iași cu dînsul? Cît îi hăul! Te lasă cu sănătate și se lungește colea lîngă apă, să-l mănînce dihăniile pustietăților istora. Iar dacă rămîi fără cal, te mănîncă și pe tine lupii.

În cal e nădejdea, Mitruț, să ai grijă mai multă de dînsul decît de tine...

Și tot așa, Mitruț îl ascultă cu o ureche și îl fură cu coada ochiului. A îmbătrînit moș Mihai. Părul lui e sur de tot, iar nasul coroiat parcă e mai ascuțit decît totdeauna. Numai ochiul cel sănătos, rotund și adînc, te țintește ca o picătură de păcură, care prinde în ea toate luminile și sticlirile din afară. De ochiul acela nu te poți feri, gîndește Mitruț. Așa îmbătrînit cum e, moș Mihai călărește ca un tinerel. E una cu calul. Arcul îi bate coastele, săhăidacul îi bate șoldul, iar ghioaga cea grozavă, pe care Mitruț n-o putea ridica de jos acu cîțiva ani, spînzură lîngă desagii care bat genunchii bătrînului. Mitruț îl privește și își face socoteala că în luptă, parcă nu s-ar încumeta să stea în fața lui. Și-l închipuie cu ghioaga ridicată și cu ochiul acela grozav ațintindu-te ca un uliu, și se scutură cu spaimă.

Și e înțelept moșneagul! Nopțile, cînd poposesc pe malul Siretului, deseori, călători trudiți se alătură la focul lor. Vin și din jos și din sus, își priponesc caii după ce-i trag de urechi, îi adapă, și se așază lîngă foc dezlegîndu-și desaga cu merinde. Moș Mihai îi lasă să mai răsufle și pe urmă începe a-i trage de limbă. Și astfel află întîmplări neștiute pînă atunci și fapte de mirare, de bucurie și de spaimă. Poate unele sînt numai niște închipuiri, iar altele niște minciuni izvorîte din capete nărăvite la această îndeletnicire. Dar asupra unui singur lucru, toată lumea pare că s-a înțeles, pentru că toți au aceiași încredințare: Ion Vodă taie și osîndește pe boieri și numai pe boieri. De norodul cel de jos nu se leagă și nu-l obijduiește. Și-i om cu îngăduință către cel sărman. Iar care a ajuns la mila lui, n-a avut a se căi...

Mitruț zîmbește și — pe deasupra flăcărilor — face cu ochiul lui moș Mihai. Asta înseamnă că el a avut dreptate cînd l-a scos pe bătrîn din bîrlog. Moș Mihai însă tot se îndoiește. A făcut pe placul băiatului, pentru că ține la el ca la ochii din cap și pe deasupra se duce cu pîra și rugămintea atîtora, dar în ceea ce privește izbînda, se teme. Se teme, pentru că după știința lui, nici la boierul Mîndru nu poți pătrunde cînd vrei tu... că dai peste Rașpă! Cum să pătrunzi la domn? Se poate că nici chiar boierii nu pot

pătrunde la domn, cînd vreau ei. Cum are să intre el cu Mitruț, asta nu știe, și nici nu-i trece prin cap. Atîta i-a venit lui în minte să facă: are să ajungă la poarta curții domnești și — dacă l-or întreba — are să spuie că l-a trimis norodul de pe hotarul din jos, să vorbească cu măria sa... Ce are să fie mai pe urmă, degeaba își sparge el capul.

Caii ronțăie undeva aproape și cei doi drumeți adorm sub sumanele lor, cu cușmele pe ochi, cu capetele pe traiste. Deasupra lor, în adîncurile nemăsurate ale cerului, Rarița coboară încet către locurile de care ei se depărtează zi cu zi, iar dinspre Iașii către care merg, urcă — cu tînjala frîntă — Carul Mare... În ziuă, cînd stelele se sting, ei se scoală, își spală fața cu apă luată în pumni din curgerea molcomă a Siretului, își adapă caii și pornesc înainte...

De o parte și de alta a drumului, abia însemnat în iarba ruptă de copitele cailor, se întind păduri care pornesc din malul apei, din luncă și cuprind depărtări cît vezi cu ochiul. Din loc în loc zările se luminează larg și atunci se ivesc nesfîrșite întinderi de pămînt arate, cu oameni ce se pleacă departe asupra brazdelor, cu sate mici adăpostite în văiugi înverzite și curți albe înălțate pe dealuri. Către acestea moș Mihai își întinde brațul, lămurind pe Mitruț:

— Curțile boierului... cutare...

Dar nu le cunoaște pe toate. El este un om care a umblat puțin pe drumurile acestea și n-are de unde ști. Cît a auzit și el de la alți drumeți și cît ține minte.

Mitruț privește cu băgare de samă. Sînt așezări largi, împrejmuite cu ziduri de piatră, sau cu parcane groase întocmite din două rînduri de garduri înalte de nuiele, între care s-a bătut pămînt, alcătuind astfel o întăritură lată de cîte trei, patru arșini. Unele așezări sînt apărate și de cîte un șanț adînc de jur împrejur, ca niște cetăți și nu au decît o singură intrare, cu poartă înaltă de lemn și cu turn de bîrne deasupra porții.

— Pentru strajă, lămurește iar bătrînul.

— Ce strajă aici în mijlocul țării? se nedumirește Mitruț. Doar nu-i hotar!

Moș Mihai ridică din umeri. Mai mult nu știe. Dar știu alți drumeți cu care se întîlnesc în cale, ori poposesc împreună. Nu-i hotar, adevărat, dar din turnurile acele se

văd depărtările, pînă către părțile tătărești și focurile de primejdie care se aprind uneori într-acolo. Și se vede departe către miazănoapte, de unde — știe tot norodul — se abate cîte o dată oastea leșească, și încolo în dreapta Siretului, pînă sub munți, de unde coboară neprieteni călări de prin părțile ungurene... Degeaba nu înalță boierii asemenea turnuri de veghe! Unui om de rînd, la o vreme de nevoie, îi vine mai ușor să fugă din calea primejdiei. Cușma și bățul, calul și hățul! Cu boierii însă nu-i așa. Boierul nu poate fugi cu cît îi pe dînsul. Lui îi trebuie vreme să-și strîngă avuția și să și-o puie la adăpost. Vra să zică trebuie să știe din timp ce primejdie îl paște... Unii zic că mai înainte vreme, dușmănindu-se boierii între ei, turnul și întăriturile acestea le slujeau de apărare și le scăpau viața! Venea adică boierul dușman cu oamenii lui, înconjura curtea și dădea năvală. Iar dacă străjărul din turn nu dădea de veste la vreme să se închidă porțile și să se scoale slujitorimea întru apărare, intra dușmanul și-i trecea pe toți prin foc și sabie... Alții zic că au fost vremi în care, înlăuntrul acestor întărituri, se apărau boierii de mînia domnului care-și trimitea lefegii să-i zăpsească acasă la dînșii și să-i aducă legați pentru osîndă și ispașă... Acu însă boierii îs mai cuminți. Dacă știu că-s urîți de domn, trec hotarul și se mîntuie. Nu mai stau să se împotrivească, pentru că le-ar fi tare greu să scape...

Așa vorbesc oamenii care-s mai umblați și știu mai multe. Mitruț ascultă și se minunează și tace. Moș Mihai își dă cușma pe ceafă și privește îndelung către acele curți depărtate.

— Adevărate temnițe! gîndește el cu glas tare.

— Nu chiar temnițe! vorbesc iar anume drumeți cu știință și cunoaștere a tuturor înfățișărilor acelor vremi. Nu chiar. Că-s pline de bielșug și de voie bună și de oameni care, avînd de toate, nu mai doresc de cît petreceri și desfătare.

Intr-o sară au poposit la focul lor niște oșteni. Veneau de la Iași și treceau în jos, cu treburi ostășești. Erau trudiți. Dar după ce s-au ospătat, tot le-a venit poftă de vorbă și sfătuiră despre felurimi de lucruri și fapte, cum e feleșagul drumețului la popas. Moș Mihai înțelese că

oștenii aceia duc niște porunci ale vornicului de Țara de Jos, care e mai marele lor...

— Cum se poate? se minuna moș Mihai, cu glas mare. La noi, în jos, s-a auzit că l-au tăiat!

— L-au tăiat pe cel dinaintea lui, îl deslușiră oștenii. Pe Ionașcu Zbierea l-au tăiat. Dar noi vorbim de vornicul cel nou, de domnia sa Dumbravă.

— Dumbravă ați zis? întrebă repede moș Mihai. Care Dumbravă?

— Cum, care Dumbravă? rîseră oștenii. Dumbravă... cine nu-l știe?

— Nu-i unul cu niște mustăți negre, ungurești, și cu un semn de tăietură pe umărul obrazului?

— Chiar așa, se grăbiră să-l încredințeze oștenii. Îl știi? Nu-i moldovan... Unii zic că ar fi fugar din Țara Muntenească, de răul domnului de acolo...

Moș Mihai scăpase în cenușă turta de grîu rîșnit, pe care o ținea în mînă, gata s-o mănînce. Trase cu ochiul spre Mitruț și prinse a zîmbi. Pe urmă se trase de o parte, se înveli în suman și își puse traista sub cap. Sus, printre frunzele înguste de salcie, stelele sclipeau în depărtări nemăsurate. O boare abia simțită adia spre apa Siretului. Oștenii vorbeau domol. Se auzea, aproape, cum rup caii iarba grasă din luncă. Un greier porni să țîrîie. Moș Mihai auzi alături răsuflarea regulată a lui Mitruț și rămase întins, cu ochiul deschis și ațintit asupra cailor lor: la drum e bine să fii cu luare-aminte...

Poposiră a doua zi într-un zăvoi plin de iarbă și de flori, lîngă prundurile pe care le udă apa Moldovei, înainte de a se arunca în Siret. La focul acela de popas, Mitruț află de la moș Mihai o întîmplare cu acel Dumbravă, care era acuma mare vornic al Țării de Jos, și pe care el îl cunoscuse nu cu prea multă vreme înainte:

— Trăia taică-tu, povesti bătrînul, și stăteam într-o dimineață la locul nostru de pîndă, pe hotar... după o tufă. Și numai iacă, dincolo de hotar, niște călăreți care fugăreau trei oșteni. Unul dintre cei fugăriți se vedea a fi un fruntaș, ceva ca o căpetenie, ori un om mai însemnat... Veneau ca vîntul spre hotar. Au coborît malul și, cum era apa mică, îndată au fost dincoace, ceva mai la deal de noi. Și iaca și cei care îi fugăreau că trec apa,

drept în fața tufelor după care ne ascundeam. Joldea a strigat la dînșii cu glasul lui grozav: „Stați“ și a ridicat ghioaga. Nu s-au speriat! Dimpotrivă! Au năvălit asupra noastră cu sulițele întinse. A învîrtit Joldea măciuca lui lungă, am învîrtit și eu ghioaga, și călăreții aceia s-au prăbușit. La treabă de aiasta, măi băiete, dacă nu dai tu, dă dușmanul și te culcă. Pe urmă am alergat după cei trei fugari, care ne-o luaseră înainte. I-am ajuns la un cot de luncă și am strigat din urmă să se oprească. N-au oprit. Am împuns caii și le-am ieșit înainte. Și nici așa n-au vrut să stea. Am pălit caii celor care păreau oșteni de rînd și i-am răsturnat. Acuma însă, a năvălit asupra noastră cel de-al treilea, cel care ziceam că arată a fi mai însemnat... Avea sabie lungă și era îndrăzneț... Zic lui Joldea: „Să-l prindem viu și să-l ducem la Crăciuna“. „Bun“, făcu bietul Joldea, că era om de înțeles și cuminte, și învîrti ghioaga să dea în cal. Numai că tot atunci și străinul acela a izbit cu sabia... Și sabia lui a întîlnit ghioaga lui Joldea, a sărit înapoi și a lovit pe călăreț drept în obraz. L-a năpădit sîngele. L-am dat jos de pe cal, l-am spălat, l-am oblojit cu frunză de patlagină și Joldea umbla în jurul lui ca un urs în jurul unui pui și-l probozea: „Vezi ce pățești dacă umbli cu surcica ceea împotriva unei ghioage de opt palme? Și încă ai avut noroc că ți-ai dat singur în cap, că dacă îți dădeam eu...“ Da' prinsul de colo — că își venise în fire — începe să ne ocărască: „Sînteți niște proști. Ați sărit ca la o iscoadă. Așa vin iscoadele? Ce fel de străjări sînteți voi, care n-ați băgat de samă de la început că sîntem fugari, nu iscoade?“ Și unde nu se mînie Joldea. „Și dacă ești fugar, ce? Să sari cu sabia la străjări? Cum vine asta? Vra să zică fugi din țară străină, dumnezeu știe de ce fugi, vii la mine să te adăpostesc și mă iei la bătaie? Eu așa știu, că mă înfățișez cu capul plecat: Iaca, măi om bun, așa și așa, mă fugăresc cei de dincolo, nu-s hoț, nu-s ucigaș, nu nimica, ajută-mă și primește-mă — și atunci om vedea noi ce-om face! Ia uite, mă! Tot el cu gura! Ei, află că acuma te ducem la Crăciuna, să le spui celor de acolo minciunile tale“... Și iar începe acela a ne ocărî: „Dacă vă

spun eu că sînteți proști! Voi nu cunoașteți la om? Nu vă mai uitați și la fața lui? Semăn eu a om rău ori a iscoadă? Măi ghiogarilor, aflați că eu sînt boierul Dumbravă din Țara Muntenească și mă duc la scaunul domniei, la Iași, unde am neamuri... Aveți a răspunde că mi-ați stîlcit oamenii și mi-ați ucis caii"... „Avem a răspunde și pentru cei pe care i-am ucis pentru că te urmăreau?"... făcu Joldea, a bătaie de joc. Și aici prinsul a început a rîde: „Cum văd eu — zice — nu sînteți chiar atît de proști, cum am crezut eu de la început! Măi, oameni buni, mie îmi plac oamenii care știu să lupte ca voi și sînt cu credință slujbei lor, ca voi. Că m-ați crutat și m-ați oblojit, n-are să vă pară rău. Numai spuneți-mi dacă nu se află pe aici pe aproape vreun boier, care poate că mă cunoaște, ori care poate m-ar lua pe sama lui, și m-ar găzdui, pînă s-a trece zgaiba asta la obraz. M-am uitat eu la Joldea și Joldea la mine și ne-am scărpinat în cap. Dacă era așa cum spunea el și dacă se afla vreun boier care să răspundă de dînsul în fața stăpînirii, ce mai puteam zice? Și l-am înfățișat la boierul de la Putnișoara. Mai aproape nu-i nici o curte.

„Nu-l cunosc, ne-a spus nouă boierul Mîndru. Dar de boier, se vede că-i boier! Nu se cade să vă purtați cu un obraz ales, așa cum faceți cu toți mișăii. Il iau pe sama mea și cînd s-a tămădui, îl duc eu la Crăciuna!" Și l-am lăsat în sama boierului Mîndru. Dar de atunci, măi Mitruț, înseamnă că acel prins are a-mi plăti mie o datorie...

Și după această poveste, moș Mihai păru atît de vesel cum nu se mai află. Ba chiar fluieră într-un chip atît de ciudat, încît o mierlă întinse gîtul spre el, de pe o creangă de alun, și îl privi foarte speriată, cu ochii ei rotunzi și mici ca niște mărgele.

De aici înainte mînară mai repede. Moș Mihai parcă uitase de sfaturile lui de la începutul drumului și nu-i mai era milă de cai. Iar cînd ajunseră la Iași, sub sară, neștiind unde să-l afle pe vornic, căutară un han la care să se poată hodini și ei și caii.

5

Acasă la domnia sa Dumbravă, în ograda largă și plină de fel de fel de lume, în cea mai mare parte oșteni, Mitruț și moș Mihai așteptară ca și ceilalți, să binevoiască să iasă vornicul și să-l vadă. Iar cînd ieși și se rînduiră toți, de o parte și de alta, ca să-i facă drum de trecere spre calul care-l aștepta, moș Mihai își deschise loc cu sila prin desimea celorlalți și se arătă în fața vornicului. Acolo își scoase căciula din cap și făcu o plecăciune. Așa cum era, cu ghioaga spînzurată de brîu, cu arcul atîrnat de umăr și cu săhăidacul la șold, șchiop și chior, și cu părul sur, moș Mihai nu putea să nu stîrnească mirare. Și mirat se arătă și vornicul cînd se opri în fața lui și îl privi cu băgare de samă. Îl cunoștea de undeva, dar nu știa de unde.

— Îți aduc sănătate din prundurile Milcovului! zîmbi către el moș Mihai.

Și atunci, o lumină parcă se făcu în mintea vornicului care se dădu mai aproape.

— Ia stăi, ia stăi, făcu el mirat. Parcă am mai auzit eu undeva hîrîitul ista. Nu cumva.. Chiar tu ești, străjărule?

— Chiar eu, se bucură bătrînul, chiar eu, Mihai străjărul.

— Dar parcă te știam cu doi ochi și nici șchiop nu erai așa de tare, spuse vornicul, cu zîmbet mare.

— Ce să fac? se dezvinovăți moș Mihai. Luptele, milostive. Mie mi-au luat un ochi și mi-au zgîrcit piciorul. Lui frate-meu, Joldea, cel care era cît pe ce să te ucidă atunci cînd te-a prins, i-au luat viața.

— A murit uriașul acela? se minună vornicul. Cine a putut să doboare un asemenea om?

— Nimeni n-a putut. Nici o mînă omenească n-a putut, milostive, numai o săgeată, de departe, l-a pălit și l-a doborît. Iată aici pe feciorașul lui, făcu el loc și lui Mitruț.

Vornicul privi pe tînăr cu vădită plăcere și îngăduință și fluieră încetișor a mirare.

— Se cunoaște că e feciorul Joldii, zîmbi el bucuros. Spune-mi acuma, ce vînt te aduce pe aici?

— Necazurile, milostive, spuse moș Mihai. Am vrea să vorbim cu măria-sa.

— Cu măria sa? se miră vornicul, privindu-i cu băgare de samă.

— Chiar cu măria sa, întări moș Mihai. Avem a-i spune necazurile noastre și ale altora și vrem să îngenunchiem la mila sa.

— Știi ce? vorbi vornicul. Azi și mîne n-ai să poți face nimica. Măria sa se duce de dimineață la Miroslava, la curțile măriei sale de acolo. Poate să vie tocmai poimîne. Așteaptă-mă aici, pînă mă întorc. Îmi vei spune pe larg necazul vostru și vă voi ajuta cum voi putea. Să-i hrăniți și să-i lăsați să se odihnească, mai spuse el oamenilor săi și, întorcîndu-se, încălecă și ieși pe poartă.

Sara cînd, în sfîrșit, vornicul află vreme și pentru dînșii, moș Mihai îi spuse toată tărășenia și îl rugă din nou să-i facă drum pînă la măria sa, care va înțelege mai bine decît oricare altul ce se cuvine unui străjăr cu credință și copiilor și vădanei lui. Îi spuse apoi pîra pe care oamenii din sate îl rugaseră s-o înfățișeze măriei sale și vornicul se sperie cu adevărat.

— Despre boierul Mîndru vorbești? mai întrebă el o dată.

— Despre dînsul, milostive, întări moș Mihai, cu dîrzenie. El a cunoscut că vădana și copiii sînt ai lui Joldea. După rînduială, avea dreptate să facă ce-a făcut. Dar a știut că de cînd lumea, străjăr de margine cum a fost Joldea n-a mai fi altul, și că s-ar cuveni ca urmașii unui asemenea viteaz să nu fie luați vecini. Domnia ta ai face o treabă ca asta? El de ce-a făcut-o? Eu socot că fapta asta, alături de celelalte fapte de care se jăluiesc oamenii de pe moșie, trebuie să ajungă numaidecît la urechile măriei sale. Și pe urmă, dacă i-a fi moale boierului nostru, să știi că eu nu mai sînt Mihai străjărul!

Bătrînul se mîniase tare. Părul îi era mai zburlit decît totdeauna și toată înfățișarea lui arăta hotărîre și prevestea primejdie. Vornicul îl privi cu plăcere. El însuși era om vajnic și tare și se ridica tot atît de dîrz împotriva celor care ar fi cutezat să-l nedreptățească.

— Ai dreptate, zîmbi el cu prietenie. Boierul Mîndru ar fi putut face și altfel! Iar cît despre pîra norodului de acolo, aceea e mai grea și mai cu primejdie decît toate!

Se sculă, întinse un braț spre Mitruț, îl netezi frumos pe cap zîmbind cu bucurie și, măsurîndu-i statura din ochi, vorbi liniștit:

— Să fiți gata poimîne de dimineață și să mă așteptați în fața curții domnești, lîngă poarta cea mare...

Iar în noaptea aceea, moș Mihai stătu îndelung de vorbă cu vornicul, și în zori sculă pe Mitruț și porniră amîndoi pe jos și cu armele la dînșii, așa cum se aflau.

I

Sus, în curțile domnești de la Iași, alături de canțelerii și de cămara de lucru a domnului, era o încăpere largă și scundă, pardosită cu lespezi și sprijinită pe stîlpi groși de piatră. Acolo se strîngeau în fiecare zi boierii cu anume dregătorii și curtenii cei mai de samă ai lui Ion Vodă și tot acolo așteptau cei care ceruseră mai dinainte a vorbi cu măria sa și căpătaseră încuviințarea de trebuință.

În cămara aceea, în dimineața limpede de început de vară care își trimitea boarea pe fereastra deschisă, cîțiva boieri stăteau în picioare și vorbeau cu glasuri scăzute. Erau de față domnia sa Dumbravă, mare vornic al Țării de Jos, domnia sa marele postelnic Ieremia, cu chipul răvășit ca de boală, cu cercuri vinete sub ochii înfundați, cu mustața castanie și barbă săracă; marele vistiernic Iani, om cărunt tare, cu obrazul ciolănos și barba rară și alți boieri și curteni, cu ranguri mai mici și însemnătate mai puțină.

Din ceata curtenilor care vorbeau mai la o parte, un boier se desprinse și se plecă adînc în fața marelui vistiernic salutîndu-l după moda turcească.

— Iaca lume nouă! zîmbi domnia sa Iani. Ce vînt te aduce, boier Pătrașcule?

Boierul de țară Pătrașcu se înclină și către ceilalți dregători și zîmbi liniștit.

— Nevoile, pan Iani, și răutatea oamenilor! răspunse el. Aș vrea să mă înfățișez măriei sale.

— Măriei sale? îl privi marele vistiernic cu îndoială. Astăzi nu cred că ai să izbutești. Trebuie să treci întîi

pe la canțelerii să te scrie boierul Pamfil pe mîne, poimîne, cînd a avea măria sa răgaz... Ai necazuri așa de mari? se miră el.

— Cu megieșii, pan Iani. Nu mă lasă să trăiesc liniștit pe bucățica de pămînt care mi-a rămas de la bătrîn... că domnia ta l-ai știut și ați fost de-o samă... Aș vrea să cer măriei sale să mă întărească din nou în stăpînire, că altfel nu-i chip!

— Feciorul răposatului comis Pătrașcu din Țara de Jos, vorbi marele vistiernic, întorcîndu-se către Dumbravă și Ieremia, și boierul Pătrașcu se înclină cuviincios către dînșii. Și cu cine zici că ai necazuri? mai întrebă pan Iani pe noul venit.

— Cu boierul de la Putnișoara, răspunse acesta, și marele vornic Dumbravă își înălță îndată capul.

— Cu boierul Mîndru? întrebă el repede.

— Cu dînsul, răspunse Pătrașcu. Pentru o moară... Aud că umblă nu știu cu cine pe aici pe la curtea domnească, să mă scoată din stăpînire! De aceea am venit, să mă jălui...

Marele vornic trase pe boier lîngă fereastra deschisă și începu să-l întrebe cu de-amănuntul asupra pricinii sale.

— Despre boierul de la Putnișoara am a vorbi și eu cu măria sa, grăi el la urmă. I-oi spune și necazul domniei tale și te pot încredința că ai să afli de-acum înainte pace și liniște...

O ușă mică lîngă cămara domnului se deschise și un boier se ivi în prag, privi către cei trei dregători care stăteau de vorbă la fereastră și își duse un deget la buze. Îndată aceștia coborîră glasul.

— S-a supărat, Pamfil? zîmbi Dumbravă.

— Să nu se supere domnul! se îngrijoră Iani aproape șoptind.

Înclinîndu-se ușor către ei, boierul se trase iar înlăuntru, iar capetele celor trei se apropiară ca să-și urmeze sfatul, în șoaptă.

Cel pe care îl numiseră Pamfil intră în cancelaria domnească și stătu o clipă privind la uricarii și pisării care lucrau acolo, sub mîna sa. Ieși apoi într-o tindă îngustă, făcu un semn către un om care aștepta în picioare și, apropiindu-se de altă ușă, ascultă o clipă cu fruntea plecată. În sfîrșit își trecu palma peste plete și intră încetișor.

— Ce este, Pamfile? întrebă Ion Vodă peste umăr, întorcînd puțin capul de la masa de lucru.

— Măria ta, vorbi boierul plecîndu-se adînc, a venit răzășul acela de la Bucium, Știrbu...

— L-ați găsit?

— A venit singur.

— Adu-l!

Ion Vodă puse în călimară pana de gîscă cu care scrisese și așteptă.

Așa cum stătea pe scaun, statura sa nu se cunoștea a fi uriașă. Doar umerii largi, grumazul vînjos și ușor înclinat și brațele puternice, așezate greu pe masă, arătau a fi ale unui om neobișnuit de voinic. Fruntea înaltă, cu sprîncenele groase, nasul puțin coroiat și barba plină, îi dădeau o înfățișare pașnică, de om liniștit și sigur de sine și de puterea sa. Numai ochii licăritori, iuți, adînci și neastîmpărați, se arătau cercetători și plini de gînduri și înțelesuri repezi.

Ușa se deschise din nou, și în prag se ivi statura înaltă și dreaptă a unui bătrîn cu pletele cărunte, cu sprîncenele streașină deasupra ochilor adînci și cu mustața groasă, sură și scurtă.

— Să trăiești, măria ta! rosti cu glas tare și nestingherit bătrînul plecîndu-se înaintea măriei sale, cu zîmbet ușor.

— Ce este, sutașule? întrebă domnul, cu bunăvoință. Am auzit că ai umblat să mă vezi, și am pus să te caute.

— Am umblat, măria ta, drept este, dar am tot aflat că ai treabă multă și am mai amînat... Azi am venit iar, să cerc...

— Ai vrut să-mi mulțămești? întrebă domnul și o lumină de zîmbet se arătă în ochii săi.

Bătrînul își înălță palma largă, își netezi încet pletele și răspunse încurcat:

— Vezi că... tocmai aici îi buba, măria ta. N-am pentru ce mulțămi!...

— Cum? tresări dintr-o dată aspru glasul lui Ion Vodă. N-ai fost pus în stăpînire?

— Încă nu, măria ta. Și umblă vorbe... Zic că s-ar fi înțeles stolnicul Sandu cu unii dintre jurători și caută acuma marturi... Un păcătos din jos de Bucium a și fost chemat la curte, la domnia sa stolnicul. Și s-a întors de acolo cu un cojoc nou. Și de atunci se bate cu pumnul în piept și jură, cui vrea să-l asculte, că bătrînii stolnicului au stăpînit de cînd lumea toată coasta Buciumului, către Schit... Și mai este și altul, tot așa... Mie nu-mi este de gura unor păcătoși, dar iaca, de atunci s-a oprit punerea în stăpînire și aud că au să ne judece din nou...

— Cine a oprit punerea în stăpînire? întrebă domnul și glasul său vui adînc, a primejdie.

— Asta nu pot să știu, măria ta! își desfăcu brațele în lături, bătrînul. Dar s-a oprit!

Domnul bătu din palme și îndată ușa se deschise și în prag stătu boierul Pamfil.

— Ce este cu judecata între sutașul Știrbu și stolnicul Sandu, Pamfile? Doar s-a dat o hotărîre și s-a pus o pecete!

— Îndată, măria ta! se plecă Pamfil dispărînd.

— Cred că te-ai luat zădarnic după vorbe, moș Știrbule! grăi iar Ion Vodă cu îngăduință. Dacă jurătorii au făcut o judecată, dacă eu am cercetat-o și am găsit-o bună ș-am dat porunca de cuviință, cine s-o oprească?

Bătrînul se scărpină în cap încurcat și tăcu stingherit.

— Ce-ți fac feciorii? zîmbi iar domnul.

— Cu treburi, măria ta! se bucură bătrînul. Nu te-au văzut de mult... că n-ai mai fost pe la noi... Acuma, sus în prisacă e ca în rai! Altfel decît aici, între zidurile ieste! Bate vînt slobod, bîzîie albinele, adie miroznele... Aici, nu știu cum poți măria ta...

— Treburile, sutașule! Și cînd pot, mă mai duc pe la Miroslava de unde chiar azi am sosit... Și copila ceea mică?...

— Te așteaptă, măria ta, să te cinstească cu faguri și cu apă rece! Umblă toată ziua prin prisacă și tot se pregătește și tot te așteaptă... Și dacă vede și vede că nu vii, mănîncă singură mierea! Ce să facă alta? zîmbi larg bătrînul, înclinîndu-și capul pe un umăr.

— Crește? zîmbi și Ion Vodă și o clipă chipul lui se lumină ca de o flacără lăuntrică.

— Ai cunoscut-o cît o gîză, acum e cît un gîndac! zîmbi iar bătrînul vorbind ca un adevărat bunic, cu glas moale și plin de dragoste.

— Gîndac cu ochi albaștri! glumi iar domnul, cu mare bunăvoință.

Pamfil intră cu hîrtia cerută, în mînă.

— Măria ta, spuse el, din porunca logofătului Berheaci, punerea în stăpînire s-a amînat. E vorba de o nouă judecată...

— Cum? răsună glasul domnului.

Umerii boierului Pamfil se ridicară ca spre apărare și bătrînul răzăș Știrbu tresări. Boierul întinse hîrtiile și domnul le luă cu o mișcare repede. Le cercetă o vreme și pe urmă porunci scurt și cu glasul tăios:

— Să vie logofătul Toma Berheaci!

Pamfil se făcu nevăzut pe ușa strîmtă și domnul se sculă neliniștit. Acuma, statura lui de uriaș se înălță năpraznică și răzășul Știrbu, pe care Ion Vodă îl mai numea uneori cu vechiul nume al slujbei — sutașul — se dădu înapoi, cu o mișcare de plecăciune, negîndită.

Măria sa își mai înclină o dată statura asupra hîrtiei cu pricina și vorbi iar către răzăș:

— Moș Știrbule, n-a fost decît o rînduială proastă. Poți să te duci liniștit. Are să vie cine trebuie și are să te puie în stăpînirea viei, așa cum se află, întreagă și cu butucii pe rod. Toată, moș Știrbule, precum o are neamul vostru de la Ștefan Vodă. Am să viu și eu să-ți văd feciorii și să mănînc faguri din mîna Ilenuții...

Bătrînul își netezi pletele sure, se plecă adînc și vorbi stingherit:

— Măria ta, mă tem că te-am mîniet! Tăcu o clipă și urmă: Apoi eu mă duc și te așteptăm în răzășia noastră la Bucium, cu feciorii și cu strănepoata mea cea mititică... Să trăiești, măria ta, și să mă ierți!...

Moș Știrbu ieși călcînd încet și lăsînd pe domnitor încruntat, cu chipul nemișcat și cu ochii țintă într-un punct. în care nu vedea nimic.

Pe fereastra luminată intra înfiorată o adiere ușoară și răcoroasă. În tăcerea netulburată, o gîză bîzîi izbindu-se de pereți și căzu oarbă pe pardoseală. Departe, pe o muche de deal, o vită mugi prelung. Glasul ei străbătu depărtarea și se auzi slab ca o adiere.

Încet, domnul veni la masă, se așeză și se aplecă din nou asupra lucrului său.

Dincolo, în cancelarie, logofătul Toma Berheaci intrase îngrijorat. Chipul lui slab, ciolănos, cu părul aproape alb, stîrni mirare între uricarii care trudeau asupra lucrului lor.

— Ce este, Pamfile? întrebă el în șoaptă, întrerupînd temeneaua supraveghetorului.

— Te poftește domnul, șopti Pamfil.

— Nu știi pentru ce? mai întrebă logofătul.

Fără să răspundă, Pamfil îi arătă o însemnare punînd degetul pe un anume rînd și logofătul se făcu alb la chip, iar mîna în care ținea hîrtia începu să tremure. Cel'lalt își ridică umerii și deschise palmele în lături, într-un gest de neputință.

— Să-i spun că ai venit?

Toma logofătul își înclină capul și mînile lui căzură în jos, ca de o mare trudă. Cel'lalt se strecură pe ușa care dădea în cămara domnului. Se întoarse repede, făcu semn logofătului și acesta intră trăgînd ușa după dînsul.

Rămase acolo în prag, încremenit într-o plecăciune, pe care domnul n-o vedea și n-o întrerupea. Cetea. Așa cum stătea cu capul înclinat, fața lui părea liniștită și înfățișarea sa nu stîrnea nici o sfială, nici o teamă. Și totuși logofătul nu îndrăznea să ridice ochii asupra lui.

În sfîrșit, Ion Vodă îl văzu și mîna sa ridică de pe masă o hîrtie și i-o întinse.

— Spune-mi, vorbi el, din nou, cu glasul potolit, domnia ta ai dat porunca aceasta?

. Logofătul Toma se plecă tăcut, în semn de încuviințare. I se așezase un nod în curmezișul gîtului și nu putea vorbi.

— După cîte știu, vorbi iar măria sa, a fost judecată între dumnealui stolnicul Sandu, și urmașii vechilor ră-

zăşi din Bucium. Zicea stolnicul că bătrînii săi stăpîniseră toate viile de pe coasta Buciumului, iar urmaşii răzăşilor celor vechi ziceau că viile sînt ale lor, din moşi-strămoşi, şi au adus, drept mărturie, peceţile lui Vodă Ştefan. Au cercetat acele peceţi şi jurătorii şi le-am cercetat şi eu... Şi le-am găsit adevărate! Şi ei şi eu!... Aşa dar, viile erau ale răzăşilor. Cum se face că domnia ta ai înfrînt porunca ce-am dat şi ai oprit punerea în stăpînire a răzăşilor, logofete Toma?

Logofătul Toma Berheaci tuşi ca pentru a-şi limpezi glasul şi răspunse şovăind:

— Măria ta, am fost de faţă la judecată şi am văzut hotărîrea şi pecetea măriei tale. Cum să cutez eu să mă pun împotriva lor? Numai, iată: îndată după judecată, unii jurători au căpătat anume ştiinţe care nu se potrivesc cu cele pe care le-au avut în clipa în care au judecat... Iar alţii au şi primit anume mărturii cu totul dimpotrivă... Mi s-a spus şi mie şi am socotit că... puţină întîrziere a punerii în stăpînire... n-are ce strica... Şi, poate o judecată nouă să fie mai dreaptă şi mai puternică .. iar măriei tale să nu-i pară rău...

— Jurători care se ridică împotriva judecăţii făcută de ei şi încuviinţată de mine? Şi ce ştiinţe şi mărturii? se miră măria sa încruntîndu-şi sprîncenele. Ce fel de ştiinţe şi mărturii mai tari decît pecetea lui Ştefan Vodă? Unde le-aţi aflat?

— Nu eu le-am aflat, se apără logofătul. Le-a aflat dumnealui stolnicul, şi a făcut jalbă împotriva judecăţii, care, zice, nu a luat în samă împotrivirile sale...

— Şi domnia ta, care ai fost la judecată şi ai văzut peceţile, l-ai crezut? îşi înălţă capul măria sa, fulgerînd pe vinovat cu ochii. Il privi o clipă şi, coborînd glasul şi vorbind rar şi apăsat, întrebă: Şi să zicem că ai crezut şi că ai fost drept în cugetul domniei tale. Te întreb, cum de ţi-ai îngăduit să schimbi, cu de la domnia ta putere, o hotărîre care a fost încuviinţată de mine şi care purta pecetea mea? Nu trebuia s-o ştiu eu mai înainte? Nu trebuia s-o ştie şi marele logofăt Golăi?

Logofătul Toma se înclină iar, tăcut, şi privi în jos, încurcat.

— Sînt vinovat! spuse el într-un tîrziu, ca să scape parcă de apăsarea acelei priviri sfredelitoare care îl țintea din ochii cu vinișoare roșii, ivite dintr-o dată.

— Ești vinovat, în adevăr, grăi domnul, rar. Dar eu nu credeam că ai să cazi în ispită. Cînd te-am ales și te-am adus la rînduiala dreptății în Moldova, m-am sprijinit pe cinstea domniei tale și pe perii albi ai domniei tale cum m-aș fi sprijinit pe cuvîntul și pe cinstea părintelui meu. Am știut că dumnealui stolnicul Sandu îți este cumnat, dar am gîndit că dacă te doare inima pentru neamurile domniei tale — după cum este firesc — te doare mai tare sufletul pentru norodul țării, pentru a cărui dreaptă așezare am socotit să punem umărul împreună. Tăcu iar stăpînindu-și mînia, privi trupul slăbănog și capul plecat al boierului și urmă: Pentru bătrînețele domniei tale și pentru cele bune întocmiri pe care le-am făptuit împreună pînă astăzi, eu socot că această faptă a domniei tale poate să treacă fără rușinare și fără osîndă. Dar slujba pe care n-ai știut să ți-o faci cu credință și înțelepciune, ți-o iau... Du-te, boier Toma!... Ia cu domnia ta și pe uricarul care a crezut că porunca domniei tale prețuiește mai mult decît încuviințarea domnului... Du-te!

Fostul logofăt se plecă adînc și se trase spre ușă, cu spatele înainte.

3

Domnul rămase singur o clipă lungă, cu privirile duse, cu brațul sprijinit pe masă, ca după o mare trudă, și cu capul plecat pe umăr, gînditor. Așa îl găsi boierul Pamfil, care intră neauzit și se plecă adînc din prag.

— Izvodul, măria ta! rosti el domol.

— Cetește!

Boierul ridică izvodul și ceti:

— Niște răzăși din ținutul Bîrladului. Cer să fie apărați de dăjdii și bir, întrucît au fost băjenari cînd cu iureșul tătarilor și nu mai au nici de unele...

Domnul încuviință, înclinînd capul, tăcut.

— Niște monahi de la Tazlău, trimiși de prea cuviosul egumen Efrem cerînd întărirea stăpînirii asupra satului Ostupcanii, dăruit mănăstirii de către Bogdan voievod...

— De către Bogdan! rosti măria sa, gînditor. Tăcu o clipă și vorbi iar părînd a se scutura de un gînd rău · Și ce mai este?

— Mai sînt cîțiva boieri de sfat alături și am văzut și oleacă de norod sub ziduri...

Pamfil tăcu.

— Pe călugări să-i îndrepți la logofeție, vorbi măria sa înălțîndu-și capul, să se facă încredințare și dacă au dreptate, să se pregătească întărirea pe care o cer. Iar răzășii să vie!

Boierul se înclină și ieși, iar domnul se sculă și păși încet către fereastră. Privi o clipă cerul albastru și curat și se întoarse cînd auzi ușa deschizîndu-se. Patru țărani, cu capetele descoperite, intrară pe rînd și căzură greu în genunchi, lîngă perete. Pletele sure le cădeau în neorînduială peste obrajii scofîlciți, cu bărbi țepoase și ochi înfundați. De sub ilicele de suman, zdrențuite și descheiate, gîtul și pieptul lor se vedeau goale și scorojite. Țineau în mîinile cenușii ca glodul uscat, cușmele mari, strîngîndu-le la piept și stăteau cu trupul înclinat și capul plecat, ca în fața iconostasului la biserică.

Măria sa îi privi tulburat și chipul său se îmblînzi.

— Sculați-vă, oameni buni, vorbi el domol, și spuneți-mi necazul vostru.

Oamenii ascultară porunca, se sculară cu sfiiciune și tușiră.

— Ne închinăm cu sănătate, măria ta!... grăi unul mai bătrîn. Noi sîntem din ținutul Bîrladului și din cel al Tecuciului și am mai vorbit cu măria-ta și acu un an, cînd ai venit în scaun... Umblai atunci de la Galați cătră Ieși și noi ți-am ieșit înainte... Ne pusesem în cap snopi de paie de secară și le dădusem foc, ca să ne vezi măria ta de departe și să te milostivești să ne asculți ruga...

— Țin minte, vorbi domnul, privindu-i cu mai multă băgare de samă. Am dat porunci atunci să fiți apărați de biruri și dăjdii, pînă cînd veți prinde oleacă de stare... să puteți plăti.

—Așa-i, măria ta! Dumnezeu să-ți deie sănătate și să ție mila măriei tale asupra noastră. Porunca ceea am auzit-o cu urechile noastre și ne-am bucurat și noi și toate satele cu pricina... Numai că măria ta te-ai dus și noi am rămas!...

— Cum adică? își ridică domnul sprîncenele, cu mirare.

— Adică porunca a rămas poruncă și dajdia, dajdie! Boierul care strîngea birul în ținutul Tecuciului a murit, iar cel care le strînge acu nu știe nimic despre porunca ceea... așa zice el! Iar în ținutul Bîrladului, boierul zice așa: „Dacă aici lîngă Bugeac, tătarii năvălesc mai în fiecare an, cînd să mai strîngem birurile?" Și atunci le strînge hojma...

— Pamfil! strigă domnul într-o pornire de mînie bătînd din palme. Cine strînge birul în ținutul Tecuciului?

— Feciorul răposatului stolnic Voilă, măria ta, se înclină Pamfil. Nu-i de mult...

— Și în cel al Bîrladului?

— Ginerele domniei sale Bălăi...

Glasul domnului se înălță mînios.

— Poruncă grabnică, cu alergători, către unul și către cel'lalt: satele călcate de tătari antărț rămîn apărate de orice dajdie și bir, pînă la altă rînduială. Dacă de la înscăunarea mea li s-a luat ceva, să li se deie înapoi! Iar boierii nesupuși, să vie și să deie sama! Așa să facă și nu altfel! Iar care va călca această poruncă își primejduiește capul!

Pamfil se înclină adînc. Chipul domnului se întunecase și în ochii săi ca păcura sticli o lumină cruntă. Cei patru răzăși se alăturară umăr la umăr și își plecară capetele înfiorați. Ion Vodă se întoarse către ei.

— De ce n-ați venit mai de mult? îi întrebă el, potolindu-se cu greu.

— Măria ta, grăi același țăran, parcă mai îmbărbătat, cine să cuteze? Ne făcusem socoteala: domnul e acolo la scaunul și nevoile lui. Ne-a asculta... nu ne-a asculta... cine știe? Care mai ajunge pînă la domn? Acu ne-a ajuns cuțitul la os și am venit așa, la noroc... Am zis așa: cît am fost în bejenie, am mîncat grăunțe crude și am băut apă din pumni. Acu, după ce ne-am întors, tot ce-am agonisit ne-au luat pentru bir. Ce mai puteam face? Ori ne ocro-

tește măria ta — am zis — ori ne dăm cu capul într-o fîntînă! Și am venit...

— Trebuia să veniți de la început, oameni buni, grăi domnul, cu mare prietenie și bunătate. Duceți-vă cu sănătate și vedeți-vă de nevoile voastre. Iar de supărat, dacă v-a mai supăra careva, știți unde să mă găsiți. Și nu uitați, la mine-i cu dreptate!...

— Dumnezeu să te miluiască și să te păzească, se înclinară oamenii trăgîndu-se către ușă.

Se mai înclinară odată din prag și ieșiră bucuroși.

4

Ion Vodă se întoarse întrebător spre Pamfil.

— Prea Sfinția sa episcopul Isaia! rosti acesta înclinîndu-se.

— Să vie! tresări măria sa, îndreptîndu-și trupul și sculîndu-se în întîmpinarea noului venit.

Episcopul Isaia Rădăuțeanul își plecă făptura slabă în fața sa și făcu asupra capului său semnul binecuvîntării. Domnul îi prinse amîndouă mînile și îl îmbrățișă cu prietenie.

— Ai venit, Prea Sfințite?

— M-am grăbit, vorbi cu zîmbet episcopul, pe de o parte pentru că isprăvisem de împlinit poruncile măriei tale și pe de alta pentru că mă îngrijorează sănătatea și bătrînețea surorii mele, monahia Aglăida de la Schit, de dincolo de Bucium.

— Și izbînzile Prea Sfinției tale, pe unde ai călătorit, cum s-au împlinit? întrebă domnul, neliniștit.

— Întocmai după poruncă, zîmbi iar episcopul și am adus scrisorile de cuviință. La Cracovia, întîi am dat scrisoarea măriei tale și i-am lăsat s-o cetească și să se sfătuiască între ei. Iar cînd m-au chemat a doua oară, m-au primit ca pe un mare sol al unei puternice împărății! M-au poftit a spune și din gură mai cu de-amănuntul cele arătate în scrisoare și le-am vorbit după înțeleapta poruncă a măriei tale. Le-am povestit precum că măria ta ai aflat că din pricina morții craiului Sigismund și a frămîntărilor

în care se află țara, o samă de turci și tătari, ca la o sută de mii de oameni, stăteau gata să năvălească în țara leșească după pradă și dobîndă. Aflaseră că într-o asemenea vreme nu vor găsi împotrivire și că vor putea să prade ca în țara nimănui. Le-am spus că măria ta n-ai mai așteptat să le repezi veste, ca să nu se prăpădească vreme în zadar și că de sîrg, ai trimis rugăminte către vizirul Mehmet, cu rugăciune să îndepărteze prăpădul ce se pregătea. Să nu se îndure adică să calce o țară care este prietena cea mai bună a Moldovei și de care măria ta și Moldova ar putea avea nevoie oricînd. Le-am spus că vizirul a binevoit să se plece la rugăciunea măriei tale, închinată lui cu daruri scumpe și pentru hatîrul măriei tale a îndepărtat sabia care stătea gata să cadă asupra capului lor...

— Și au crezut? întrebă Ion Vodă cu un zîmbet care îi lumină o clipă ochii întunecați.

— Au crezut și s-au bucurat cum nu se mai poate, zîmbi și Isaia netezindu-și barba căruntă. M-au înconjurat cu dragoste, m-au așezat între înălțimile lor și m-au poftit să le deslușesc pricina cu vistieria, după cum ai fost scris măria ta. Că, ziceau ei, o facere de bine ca aceasta pe care le-ai dăruit-o măria ta se cere numaidecît răsplătită și asemenea prieteni ca măria ta nu se cuvine să rămînă nemulțămiți și păgubași.

— Așa! zîmbi iar Ion Vodă, bucuros. Și ce le-ai spus?

— Le-am spus, măria ta, după poruncă. Le-am spus că iată, acum nouă ani, cînd Ștefan Vodă Tomșa fugind din fața lui Lăpușneanu a intrat, căutînd adăpost, în Polonia, „domniile voastre sau alții ca domniile voastre — așa le-am spus — ca să nu vă stricați cu turcii, ați prins pe Tomșa și i-ați tăiat capul la Lemberg. Și tot atunci ați luat de la dînsul întreaga vistierie a Moldovei, pe care Tomșa o purtase cu dînsul în țara domniilor voastre. Dar vistieria aceea nu era a lui. Era averea Moldovei, și dacă domniile voastre ați avut ceva cu Tomșa, cu Moldova nu ați avut nimic ca s-o prădați de sacii ei de aur, cum s-ar părea... Însă măria sa, domnul meu, le-am spus eu, socoate că numai o amînare și o uitare a putut să întîrzie pînă acuma înapoierea în Moldova a acelei vistierii, așa cum se cuvine să se facă între țări prietene, precum sînt ale noastre. Și de aceea îndrăznește să vă amintească această

datorie a domniilor voastre și totodată vă mulțămește că ați găzduit averea Moldovei pînă acuma"...

Prea Sfinția sa episcopul Isaia zîmbi subțire, după obiceiul sfinției sale, și Ion Vodă binevoi să zîmbească la fel, cu mare mulțămire.

— Și cum au primit ei această cerere a noastră? întrebă el cu ochii licăritori.

— Cu mare bunăvoință, răspunse Isaia. Numai, au zis ei, se întîmplă că cererea noastră vine la o vreme nepotrivită. Ei nu au încă crai și numai un crai ar putea să-și ia răspunderea și să poruncească în această pricină grea. Fără de crai nimeni nu se încumetă să-și ia în spate greul unei asemeni dezlegări. De aceea te roagă să binevoiești a-i îngădui pînă după alegere și ei socot că oricare ar fi craiul care a ieși, n-are să se poată împotrivi și are să mulțămească cu bucurie pe un prieten cum te-ai arătat măria ta în zile de grea cumpănă pentru țara lor... Prea Sfinția sa Isaia rămase o clipă gînditor privind în jos și pe urmă își ridică ochii către domn: — Cu toate acestea, vorbi el ușor, cu glas coborît și cu privirea iute, eu cred, măria ta, că nici unul dintre ei nu s-a gîndit să ne împlinească cererea. Mă tem că nu vom vedea de la ei aurul lui Tomșa...

Domnul zîmbi iar și se păru că această încredințare a trimisului său nu-i face nici o supărare.

— Nici nu m-am așteptat la mai mult, zise el. Îmi este de ajuns că mă socot pe mine prieten al lor care i-a ajutat la nevoie și pe ei, datornici ai Moldovei.

— Așa am gîndit și eu, clătină episcopul ușor din cap. De aceea n-am mai zăbovit. Am oblicit numai pricinile și amănunțimile frămîntărilor care zbuciumă țara leșească, aflată în preajma alegerii de crai și am plecat. Măria ta ai să găsești în însemnările ieste toate cele de trebuință.

Așeză pe colțul mesei un sul de hîrtii și urmă:

— Pînă la hotarul de răsărit m-au însoțit oștenii de la curtea Cracoviei, ca semn de mare cinstire pentru măria ta. Iar de la hotar m-au primit și m-au purtat oșteni și slujitori de la curtea măriei sale Ivan țar. Asta e o rînduială cum nu se află mai potrivită, pentru că drumul pînă la Moscova e nemaipomenit de lung și cu primejdie.

Sînt locuri geroase, pe unde se desprimăvărează tîrziu și umblă dihăniile, încît nu-i chip fără pază.

Domnul se mișcă în scaun, cu anume nerăbdare.

— Măria sa Ivan țar, urmă Prea Sfințitul Isaia, a primit cu bunăvoință darurile ce i-am înfățișat și s-a bucurat din nou de suirea măriei tale în scaunul Moldovei, așa cum ți-a dat de știre la timp. M-a întrebat despre toate ale noastre și despre cum ai gîndit măria ta să așezi țara... I-am spus așa: „Slăvitul meu domn Ion Vodă cunoaște luptele pe care măria ta le-ai dat întru rînduirea și așezarea puternicei împărății a Moscului. A luat deci pilde de la măria ta și multe din ele i-au slujit, aflînd în Țara Moldovei unele obiceiuri și întocmiri rele potrivite cu cele pe care și măria ta le-ai aflat în Țara Moscului. Și în Țara Moldovei, boierii sînt plini de bogății pe care stau gata să le folosească, numai să răstoarne pe domn și să pună în locul lui pe altul care să le facă voile și să le îngăduie să prade țara. Au prădat-o și sub alte domnii și au lăsat-o în sapă de lemn. Și ca să n-o scape din mînă, vor să domnească ei peste domn“...

— Așa, așa, șopti Ion Vodă mișcîndu-se neliniștit în scaun. Și pe urmă?

— Și pe urmă, zîmbi Prea Sfinția sa, i-am mai spus așa: „Numai că slăvitul meu domn a învățat de la măria ta, că așa nu se poate domni cu adevărat. A învățat de la măria ta că cerbiciile boierești trebuiesc supuse, că jăcmănitul trebuie osîndit și că puterea domnului nu stă în brațul celor care uneltesc împotriva lui, cu dușmanii țării. De aceea, slăvitul meu stăpîn a socotit — în înțelepciunea sa — să se ridice cu toată urgia împotriva boierilor care nu se supun poruncilor sale și a celor care caută sprijin în afară. Unii boieri, și anume cei care i-au prins frica, stau de o parte și așteaptă. In neputința lor au scos domnului și o poreclă. Ii zic „Ion Vodă cel Cumplit“, după cum măriei tale ți se zice „Ivan cel Groaznic“...

— Ai cutezat? își înălță capul domnul, mulțămit dar și îngrijorat.

Prea Sfinția sa zîmbi subțire și ochii săi licăriră cu veselie.

— Doar nu i-am spus nici o taină, măria ta! Știa! Și a rîs și Ivan țar, iaca așa cum rîzi măria ta acu, răs-

punse episcopul privind cu mulțămire la chipul domnului său, luminat de un rîs tăcut. A rîs și a întrebat: „A ajuns și la Moldova porecla asta pe care mi-au dat-o boierii mei?“ „A ajuns, măria ta! am răspuns eu. Cînd domnul sau împăratul are braț tare, boierii se răzbună uneori și cu porecla!“

— Așa, așa, zîmbi iar Ion Vodă cu îngăduință.

— „Astfel că pilda măriei tale, i-am spus eu, a fost stăpînului meu de folos. Numai că în Moldova, greul stă în stăpînirea turcească de care nu putem scăpa. Norodul nostru, am spus eu lui Ivan țar, are brațe tari, după cum cunoaște și măria ta, precum că s-a mai măsurat cu turcii și i-a biruit și alte dăți. Dar turcii sînt din cale afară de mulți... și au arme... și oaste nenumărată și deprinsă la război... Măria ta — am zis eu — slăvitul meu stăpîn te roagă să nu uiți că nădejdea sa se îndreaptă către puterea și bunăvoința brațului măriei tale. Socoate că nici măria ta nu poți îngădui ca o țară creștină, cum e Moldova, să stea sub mîna și sub oropsirea necredincioșilor și bănuie că atunci cînd se va arăta ceasul, mîna nebiruită a măriei tale are să se înalțe pentru ocrotirea țării noastre și pentru scoaterea ei din ghiarele ismailitenilor....”

Ion Vodă ascultase neclintit această povestire, spusă domol de trimisul său către vestitul împărat al Rusiei. Trupul său plecat înainte și ochii ațintiți în ochii povestitorului arătau toată însemnătatea pe care domnul o dădea celor întîmplate la Mosc, între Ivan țar și acel sol, puțintel la trup și la înfățișare, din Rădăuții Bucovinei.

— Și... cum a primit împăratul rugămintea noastră? întrebă el, nestăpînit.

— „Cunosc, mi-a zis, necazurile Moldovei și ale celorlalte țări creștine care au căzut sub jugul turcesc. Știu ce vor turcii și pînă unde vor să se întindă. Chiar și aici, în coasta noastră au pus stăpînire pe Marea Neagră, au întărit cetăți pe țărmurile ei, și cînii lor — tătarii de la Crîm — stau veșnic gata să pătrundă în pămînturile vecine, în pradă și ucidere și plean[1]... Acuma, corăbiile genovezilor și veneției nu mai pot pătrunde într-acoace... Cunosc și nici eu nu pot răbda pămînt creștin sub stă-

[1] Plean — prizonierat, pradă de război.

pînirea necredincioșilor. Numai că o împărăție întinsă ca aceasta are a-și priveghea hotarele de jur împrejur, nu numai de către turci. Și sînt atît de mari și grele nevoile ce are a dezlega, încît un ajutor grabnic"...

— „Nu grabnic, am cutezat eu atunci. Nu grabnic! Domnul meu nu are de gînd a se ridica chiar acum, pentru a scutura ghiarele păgînului de pe umerii țării. S-ar mulțămi să știe că măria ta ai vedea cu ochi buni o asemenea încercare și că dacă atunci, în ceasul acela, ai avea putința să-i întinzi brațul pentru ajutorința de nevoie"... „Asta numaidecît! s-a grăbit Ivan țar să mă încredințeze. Nici țara mea nu poate îngădui să se înăbușe sub apăsarea necredincioșilor asupra hotarelor ei, și sub amenințarea lor veșnică. Va veni vremea să ne ridicăm cu strășnicie împotriva lor și atunci țara ta va putea răsufla ușurată. Așa să spui domnului de la Moldova!"

Ion Vodă se sculase în picioare și pusese mînile pe umerii episcopului Isaia.

— Așa a vorbit țarul? mai întrebă el, cu ochii licăritori și glasul tulburat.

— Așa a vorbit! După aceea a rînduit daruri pentru măria ta și a poruncit hodină și gazdă cuviincioasă pentru mine și însoțire de trebuință pînă la hotar... Și.. iată-mă!

O clipă, domnul porni să se plimbe prin încăpere, cu mînile împreunate la spate, după obișnuința sa. Dar se opri o dată, se întoarse către episcop și îi vorbi tulburat și mulțămit:

— Ai umblat în plin, Prea Sfințite. Îți mulțămesc pentru trudă și pentru vorbele ce-mi aduci. Poți acuma să te mai hodinești... Mă tem că în scurtă vreme, iar va trebui să pornești la drum...

Episcopul Isaia se sculă.

— Măria ta, cine se socoate vlăguit în slujba Moldovei, nu are dreptul să se numească moldovan. Poruncește și eu sînt gata.

— Așa te știu! vorbi Ion Vodă luîndu-l de braț și ducîndu-l pînă la ușă.

Acolo Isaia se întoarse și își înălță degetele spre binecuvîntare. Domnul se înclină smerit.

Din cînd în cînd, marele vornic Dumbravă își întrerupea sfatul cu marele vistiernic Iani și cu marele postelnic Ieremia, se scula în picioare și se uita pe fereastră la moș Mihai și la Mitruț, care, așezați pe o piatră, la umbra zidului ce înconjura curtea domnească, pîndeau răbdători să li se facă semn.

Marele vornic aștepta ca boierul Pamfil să se arate și să-i spuie că poate intra la măria sa. Dar cînd Pamfil deschise ușa și chemă pe Ieremia, Dumbravă nu mai așteptă. Acuma, soarele se ridicase în crucea amiezii și vreme ca moș Mihai și nepotul său să fie înfățișați domnului nu mai era. Ieși deci să-i ia pe cei doi și să se întoarcă cu ei a doua zi..

Ieremia intră în cămara domnului și se plecă adînc.

— Poruncă, măria ta!

— Nici o poruncă, Ieremie! vorbi Ion Vodă cu bunăvoință. Am primit vești bune de peste hotar și sînt mulțămit. Și totodată am aflat că ai venit de la Suceava și am vrut să te văd. Cum ai umblat și cum mai arată vechea cetate de scaun? Și mai întîi, stai jos!

— Am umblat bine, măria ta, zîmbi Ieremia așezîndu-se. Iar tîrgul Sucevei arată tăcut și parcă mîhnit.

Domnul rîse încetișor.

— Dacă s-ar putea scula din groapă Olbriht craiul, s-ar mira și el că acuma șaptezeci și șase de ani a putut îngădui să moară atîta oștire leșească, pentru o cetățuie ca aceea, în fața căreia s-a făcut de rîs!

— Și pentru care era să-și piardă și viața, zîmbi Ieremia.

— Acuma sîntem prieteni, Ieremie, făcu domnul cu mulțămire.

— Acuma au și ei altă treabă, măria ta. Își aleg domn nou. N-au grija noastră.

— Trebuie să avem și noi grija alegerii pe care o fac ei, vorbi iar măria sa. Știi ce poftește franțuzul care vrea să le vie crai? Să așeze el pe domnii Moldovei și ai Valahiei, cu mîna lui și după trebuințele sale! Să avem, adică, doi stăpîni, Ieremie! Unul la Cracovia, care să ne îngă-

duie ori să ne fugărească din scaun, cînd a pofti, și altul la Țarigrad, care să ne jăcuiască! Poți dormi liniștit într-o asemenea întocmire?

— Cunosc că măria ta nu dormi, răspunse Ieremia, potolit. De aceea mă bucur că științele domniei tale întru firea și apucăturile panilor, îți sînt de folos acuma. Dar altu-i beteșugul pentru care cutez să tulbur pacea măriei tale, cu temerile și grijile mele de prieten vechi și credincios, precum îți sînt.

Domnul îl privi mirat.

— Ce s-a întîmplat, Ieremie, de te văd atît de neliniștit, precum nu-ți este obiceiul?

— Vorbele, măria ta, pe care nu le mai aud cît sînt dus, dar care — de cum mă întorc — îmi strîng inima și îmi alungă somnul.

— Mă bîrfesc boierii? zîmbi Ion Vodă și ochii lui ca păcura licăriră.

— Asta n-ar fi nimic, vorbi iar Ieremia. Care domn n-a fost bîrfit de boieri? Dar te dușmănesc, măria ta, și asta-i mai rău. Aflu că sînt unii care tac și așteaptă să te găsești într-un ceas rău, la o strîmtoare, ca să-ți arate ce pot. Eu știu și pe unii care îți sunt prieteni și te înconjoară cu dragostea lor. Dar asta nu alungă dușmănia, măria ta. Iar eu am trăit prea mult în țara asta, ca să nu știu cît rău poate face vrăjmășia și viclenia boierilor noștri. Să mă ierți, doamne, dar eu socoteam că cele ce le-ai poruncit pentru osîndirea celor răi s-or fi isprăvit și că peste durerile și ura boierilor a pornit a se așeza oleacă de liniște și de împăcare, și mă bucuram în sinea mea pentru binele și fără grija măriei tale... Și iată că adineauri am văzut pe logofătul Berheaci ieșind din cămara domniei tale, alb ca varul și clătinîndu-se pe picioarele lui bătrîne. Se ducea să-și ascundă rușinea la moșia lui, la Țigănași... Om cu capul alb, care te-a ajutat și a făcut slujbe țării. Vra să zică, alt dușman împotriva măriei tale, el și toți cei pe care i-a ocrotit cît a fost logofăt. Și dacă merge tot așa, eu îți spun, măria ta, cu strîngere de inimă îți spun, că ai să ai din ce mai mulți vrăjmași și mă tem pentru măria ta...

Postelnicul Ieremia se opri, pentru că sprîncenele stufoase ale domnului se încruntaseră, fruntea lui se brăzdase

în curmeziș de o dungă parcă adînc înfiptă în rădăcina nasului, iar ochii săi mici și negri luceau a primejdie.

— Eu nu mă tem, Ieremie, vorbi el, abia stăpînindu-și mînia care clocotea adînc în glasul său Pe logofătul Toma l-am scos din slujbă, ca să nu-l osîndesc fără milă. M-am gîndit la capul lui cel alb și la slujbele pe care le-a făcut țării mai înainte, după cum spui și tu. Dacă nu mă gîndeam așa, îl trimiteam sub securea gîdelui! Știi ce a cutezat să facă? se înălță glasul nemaistăpînit al domnului. A trecut peste judecata jurătorilor și peste pecetea mea, ca să-și ocrotească neamurile bogate, în paguba unor sărmani obijduiți și apăsați. Eu, asta n-o pot îngădui, Ieremie, și oricare boier va cuteza să treacă peste mine și peste porunca și rînduielile mele, va cădea! Ion Vodă își întinse brațul de-a curmezișul mesei și mîna lui se închise într-un pumn uriaș. Va cădea zdrobit, Ieremie, hurui glasul său, ca zăvorît în gît și pumnul izbi masa, cu sunet adînc.

Ieremia se mișcă neliniștit în scaun și vorbi iar, mai domol.

— Crede, măria ta, că numai prietenia noastră veche și grija ce-ți port, mă împinge să-ți cercetez căile și judecățile. Cunosc dragostea pe care o arăți țării iștia. Dar, măria ta, țara nu e numai tîrgoveți și boieri mici și răzăși. Mai sînt și boierii cei mari care nu toți sînt vînzători și nu toți viclenesc... Pe aiștia n-ai de ce să-i osîndești și să-i stîrpești! Și mai au și sprijin peste hotare, la Stambul! Te pot săpa...

— Mă pot? îi rupse domnul vorba, nerăbdător. Adică tu socoți că acuma nu mă sapă? Tu crezi că eu nu știu pe cine are fiecare la Stambul, cu cît îl plătește și pentru ce? Ascultă Ieremie: boierul Alexa Albu din ținutul Covurluiului a cerut îngăduință să vie să se înfățișeze la mine. Știi de ce vine? Să se jăluie împotriva hoților din stufurile Siretului și Dunării, care — nu de mult — i-au prins o tabără de care și i-au prădat-o și i-au ucis slujitorii! Și știi tu, Ieremie, ce se afla în acea tabără de care? Plocoane, Ieremie! Plocoane și peșcheșuri care trebuiau să se încarce la Galați, pentru prietenii de la Stambul ai domniei sale Alexa Albu! Și asta nu-i întîia oară! De ce-și plătește cu bani atît de grei Alexa Albu prietenii

de la Stambul, Ieremie? Ca să mă întărească pe mine? Ori să mă sape întărindu-se pe el? Tu cum crezi? Gem răzășii sub apăsare și sărăcie, umblă băjenari sub iureș tătărăsc și se întorc mai săraci decît Iov și mai goi decît viermii pămîntului, și el nu le iartă datoriile, nu-i păsuiește, și-i stoarce înainte, ca să aibă ce trimite la Stambul!...

— Măria ta, se plecă Ieremia, înfricoșat sub încruntarea domnului, mă tem că greșești în scîrba și mînia măriei tale! Boierul, pe pămîntul lui și cu avuția lui, are dreptul să facă cum i-i voia! Legea pămîntului nu poate fi răsturnată după voia domnului...

— Are dreptul, Ieremie, să ia ce-i al lui. Dar nu mai mult! Ce s-au făcut atîtea răzășii ale țării iștia, Ieremie? Și cum s-a putut ca atîția boieri să-și întindă moșiile de nu le mai știu capătul? Cîți răzăși au mai rămas în Moldova? Boierii cei pe care îi aperi tu așteaptă — cum așteaptă hoții la potică — un an de secetă, un iurăș de tătari, se înfrățesc cu negutătorii turci care pradă, nu cumpără, și răzășul cade la ușa lor istovit, sfîrșit, vecin!...

Domnul făcu cîțiva pași spre fereastră și se întoarse iar întunecat.

— Și asta nu au dreptul s-o facă, Ieremie. Nici nu au dreptul și nici nu vreau eu! Eu cunosc drepturile boierilor și mă plec lor, pentru că și eu sînt boier, stăpînitor de pămînturi și eu îmi trag avuția tot din drepturile ieste și tot din munca țăranului. Nu pot, vra să zică, să mă ridic împotriva datinei și a obiceiurilor care-mi ocrotesc mie strînsura și banul ce mi se cuvine. Dar, domn fiind, eu am trebuință de răzăși stăpîni pe ocinile lor, cît mai mulți și cît mai tari, ca să mă pot sprijini pe ei la o nevoie... nu de Alexa Albu și de Toma Berheaci, și mai sînt și alții care își dau coate cu dușmanul și-s gata să mă vîndă și pe mine și țara, pentru un blid de linte... Îi știu pe toți ce prietenii au și cît cheltuiesc cu dînsele. Cînd e vorba de acele cheltuieli, nu se scumpesc. Dau să astupe toate poftele și pe toți nesătuii! Dar cînd e vorba de țara lor, de

Moldova asta care ne ține pe toți, fură fără rușine și pradă și vistieria cum îi pradă pe răzăși!

Bătu din palme și porunci boierului Pamfil care se arătase în prag:

— Să vie marele vistiernic Iani! Tu, Ieremie, ai să vezi îndată pe cine aperi!

Marele vistiernic intră înclinîndu-și făptura slabă, cu capul sur și obrajii scobiți.

— Spune, domnia ta, vel vistiernice Iani, s-a împlinit osînda pe care am rînduit-o pentru vătaful acela al boierului Spînu de la Malul Înalt?

— S-a împlinit, măria ta, după poruncă! se înclină iar vistiernicul.

— Spune, ca să audă și domnia sa marele postelnic, ce vinovăție i s-a aflat?

— Vînduse toată roada din coșerele stăpînului său într-ascuns ca să nu plătească dajdia din cîștig cuvenită vistieriei...

— Ai auzit, Ieremie? se întoarse vijelios domnul către marele postelnic. Nu ca să-și fure stăpînul! Ci ca să fure vistieria! Și ai mai prins pe careva, vistiernice Iani?

— Măria ta, azi dimineață, cînd se crăpa de ziuă, străjile au prins o tabără de care descărcînd poloboace la două hanuri de aici din Iași. Și cercetînd, au aflat că hangiii cu pricina au cumpărat tot vinul de la Armășeni, de la doi vătăji care i-au pornit noaptea prin întuneric, printre ogoare... Am mai aflat că alți vătăji, de la dumnealui Cîrstea Hulubei, au vîndut unor neguțători din Hîrlău, roada din coșerele de la Deleni, tot așa pe neștiute, iar alt vătaf, de la boierul Sava, a făcut la fel cu grîul de la Repedea. L-a cumpărat neguțătorul Gîrbea, care are moară aici la Ciric... iar pînă acum, nici unul nu s-a înfățișat să plătească dajdia...

Domnul se sculase în picioare și se rezemase de masă. Ținea trupul puțin aplecat înainte și ochii, în care se adunaseră, subțiri, vinișoare roșii, licăreau a primejdie.

— Am înțeles! întrerupse el pe vistiernic și glasul său furtunos răsună în încăperea scundă. La toți acei pe care

i-ai prins, Iani, și la toți acei pe care îi vei prinde de-acum înainte, ori cine ar fi, înțelegi? cîte un belciug în nas, legați, tîrîți în piețe și la răscruci, și bătuți pînă își vor da sufletul. Făcu cîțiva pași repezi și apăsați în jurul cămării și porunci din mers, cu pumnul ridicat și cu glasul zbuciumat: Nici să nu-i îngroape! Să-i mănînce cînii acolo!

Marele vistiernic își plecase capul, iar postelnicul Ieremia parcă se făcuse mai mic în scaunul său. O clipă, domnul se opri și pumnul său năpraznic păli, vuind, lemnul mesei.

— Vătăjii! Numai vătăjii! Și adevărații vinovați stau pitiți în spatele slugilor ca și cum n-ar ști nimic! clocoti iarăși glasul său, nedomolit. Trimite-le vorbă, Iani, că a doua oară au să fie tîrîți cu belciugul în nas și uciși în bătăi! Și averile lor au să se facă zapt pentru țară, ca unele ce sînt adunate din tîlhării! Să ia aminte!

— Măria ta, îndrăzni marele vistiernic, așa fac și vătăjii boierilor mari, ai veliților, ai...

— Oricine! izbucni vijelios glasul domnului. Oricine s-a găsi, să fie tîrît de belciug și ucis în bătăi, dacă fură vistieria! Oricine ar fi! Cu averea noastră facem ce poftim — așa spune Ieremia — dar cînd e vorba de averea țării, nu putem avea milă de tîlhari. Am poruncit eu! Și cine se împotrivește, piere!

Sub freamătul acestei mînii dezlănțuite năpraznic și sub greutatea acelei hotărîri pe care știa că nu o va putea schimba, marele vistiernic ieși în vîrful picioarelor și parcă gheboșat dintr-o dată. Galben ca ceara, postelnicul Ieremia se gîrbovise în scaunul lui, abia îndrăznind să mai sufle.

Cu pas apăsat, domnul se mai plimbă o vreme prin încăperea scundă. Ținea mînile împreunate la spate, după obicei, și degetele i se frămîntau neliniștite. Pe urmă se opri în fața marelui postelnic:

— Ai văzut pe cine aperi? îl întrebă el ațintindu-l cu ochii ca păcura.

— Măria ta, se încurcă Ieremia, eu nu vreau decît binele măriei tale...

Tăcură amîndoi o bună bucată de vreme, domnul în dreptul ferestrei, cu ochii duși departe către dealurile tîrgului și Ieremia rămas nemișcat în scaunul său.

— Te-am chemat să-ți spu'n o vorbă bună, Ieremie, și ai nimerit de-a dreptul în grijile și supărările mele! vorbi măria sa cu glasul schimbat.

Tăcu iar şi liniştea coborî grea, abia tulburată de bîzîitul unei albine. Undeva departe, un dogar bătea cercurile unui butoi și vuietul ciocanului ajungea aci slăbit, numai ca o părere.

— Ieremia! chemă dintr-o dată domnul, de la fereastră.

Marele postelnic se sculă și se apropie. Măria sa întinse brațul, îi arătă ceva spre asfințit și întrebă tulburat:

— Vezi?

Departe, urcînd coasta Miroslavei, pe drumul care duce către Tîrgul Doamnei din ținutul Cîrligăturii, o căruță de neguțător, largă, bine acoperită cu covergă rotunjită şi trasă de doi cai, urca domol. Lîngă ea se legănau în şei înalte doi călători. Caii suri arătau a fi puternici și bine hrăniți. Crupele lor curate luceau în bătaia soarelui.

— Îți aduci aminte? întrebă Ion Vodă cu glas scăzut, aproape șoptit.

Ieremia clătină din cap și vorbi încetişor:

— Drumurile Podoliei și ale Galiției şi Cracovia și Vilna și... hanurile străvechi de popas și curțile panilor leși, și truda zilelor călare și gazda marilor boieri, prieteni ai craiului... Parcă a fost un vis măria ta. Un neguțător şi un pribeag căutînd mereu către hotarul Moldovei lor, peste care nu puteau trece, să se întoarcă, să se liniștească... măria ta, pentru că vroiai să te întorci în scaunul care ți se cuvenea şi-l apucase altul, eu pentru că eram fugărit de urgia Lăpuşneanului. Noi doi, ca cei doi călăreți de colo, din coasta Miroslavei!... Și lîngă noi, căruța de neguțător a măriei tale, cu atîtea scumpătăți... Cum să nu-mi aduc aminte? Doar ne-au legat atîția ani de pribegie şi atîtea întîmplări...

— Da, Ieremie, grăi domnul domol, punîndu-și palma pe umărul sfetnicului său. Am trăit împreună ani grei. S-ar cuveni s-o ducem acuma mai ușor și mai fără grijă.

— Nu știu cum gîndești, măria ta, vorbi din nou Ieremia, dar pentru mine, parcă grijile de atunci erau mai puține...

— Au să se împuţineze şi aici, cu răbdare şi înţelepciune. Ai nădejde! Eu ştiu că tu te frămînţi pentru mine şi ai grija mea... şi îţi mulţămesc, Ieremie! Iaca, eu m-am gîndit că ţi-ar sta mai bine ca portar al Sucevei decît ca mare postelnic. Portar fiind şi ducînd după tine oastea ţării la o vreme de primejdie, ai avea putinţa să mă aperi şi să-ţi domoleşti grijile... Şi mai este, portare Ieremie, pămînt destul, nedesţelenit, către pustie, pe Răut, cu loc de mori... Să te duci, să-ţi alegi şi să-mi spui şi mie, să te întăresc...

Palma domnului bătu uşor umărul boierului plecat adînc în faţa dărniciei şi prieteniei măriei sale.

Cînd noul portar al Sucevei ieşi, Ion Vodă deschise uşa către cămările sale. Doi lefegii, aşezaţi de o parte şi de alta, lîngă uşori, bătură cu halebardele în lespezi şi înlemniră. Măria sa trecu repede prin tinda îngustă. De departe, glasul subţire şi pătrunzător al pruncului domnesc străbătea prin uşile închise. Şi măria sa zîmbi şi grăbi pasul.

6

A doua zi, Dumbravă găsi pe măria sa liniştit, cu fruntea luminată şi cu vorba domoală.

— Cum merg treburile din Ţara de Jos? întrebă domnul zîmbind către acest prieten credincios şi cinstit.

— Şchiopătînd! zîmbi şi marele vornic plecîndu-se cuviincios. Am vrut să intru ieri la măria ta, dar n-a fost chip. Te-a ţinut postelnicul Ieremia şi atîţia alţii...

— Da, zîmbi iar domnul. Ieremia se punea curmeziş pentru Toma Berheaci şi se înfricoşa de duşmăniile tuturor celora care ţin cu fostul logofăt.

— Cu Toma Berheaci, postelnicul e prieten, măria ta. Nici nu se putea să nu puie o vorbă bună pentru dînsul. Şi are dreptate şi cînd vorbeşte despre cei ce ţin cu dînsul. Toma Berheaci are o mulţime de rudenii şi prieteni între boierii de ţară, mai mari sau mai mici... Asta o ştie toată lumea. Nu de mult a venit la dînsul, la Ţigănaşi, un vătaf tocmai de pe lîngă Milcov... Zicea că l-a trimis

stăpînul lui după niște leacuri. Că-i bolnav adică, și logofătul îi cunoaște boala și buruienile de trebuință... Se poate, dar vezi și măria ta pînă unde se află împrăștiați oamenii lui!

— Acuma — că nu mai are nici o slujbă — are să poată unelti în liniște, cu toți cei ai săi, zîmbi măria sa, înălțînd din umeri.

— Nu trebuie scăpați din ochi, măria ta, se îngrijoră marele vornic. Mai cu samă cei de pe hotare, cum îi cel de la Milcov, cu leacurile, de pildă, trebuie pîndiți și ținuți din scurt. Care-i mai rău și mai jăcaș, într-acela să ai mai puțină credință! La mine a venit, măria ta, un străjăr de margine de pe locurile acele. A adus pe un nepot al lui, care a căzut vecin la boierul de țară Mîndru, de la Putnișoara și nu mai poate scăpa... Vor să se plece la mila măriei tale. Nepotul cu pricina este și el fecior de străjăr de margine. Taică-su a murit în slujba țării... Ar vrea să fie și el străjăr ca taică-su, nu cioban la boier, fără plată... Și aduc oamenii iștia și o pîră mai grea. Se jăluie către măria ta toți vecinii de pe moșia cu pricina și cer îndurare, că nu mai pot!

Domnul îl privi cercetător și socoti:

— Trebuie să fie tare grea pricina, dacă au ajuns ei pînă la mine. Spune-o, Dumbravă, cum este?

Și vornicul istorisi povestea lui Joldea, a lui moș Mihai, a lui Mitruț și a vădanei, așa cum o aflase și el de la moș Mihai, în nopțile trecute. Pe urmă înfățișă pîra necăjiților de pe moșia boierului Mîndru: cum a fost cu răpirea pămînturilor, cu jăcuitul pentru plata birului, pentru cimitir, pentru podeț, pentru baltă, cum s-au sculat oamenii și au pălit în vătăji într-o clipă de deznădejde și cum aceștia i-au zdrobit cu caii, și i-au schilodit, și pe unii i-au ucis, iar pe alții i-au trimis la Crăciuna, unde stau închiși fără cercetare și fără mărturie, numai după pîra boierului... Spuse apoi și plîngerea boierului de țară Pătrașcu, căruia același Mîndru vrea să-i rășluiască moșioara și să-i ardă ori să-i închidă moara — dreaptă stăpînire tocmai de la Petru Vodă — și înfățișă pe boierul Mîndru așa cum era el.

Și în timpul acesta, domnul se plimba, cu pasul rar, cu barba în piept și cu mînile împreunate la spate. Iar

cînd Dumbravă a isprăvit, măria sa a stat o vreme cu ochii în pămînt, apoi s-a întors către fereastră și a privit îndelung spre dealul Copoului. Dumbravă stătea nemișcat uitîndu-se la dînsul. Într-un tîrziu, măria sa oftă adînc, ca un geamăt şi rosti :

— Asta-i povestea multor boieri și a multor ţărani din Moldova noastră. Dacă oamenii aceia sînt aici, adu-i să-i văd.

— Sînt chiar aici, măria ta! s-a repezit Dumbravă la ușă.

Iar peste cîteva clipe, Ion Vodă privea mirat pe moşneagul acela şchiop și chior, cu părul ca o tufă de cătină răscolită de vînt, cu obrazul netuns de mult, şi cu ghioaga aceea grozavă în mînă. Și privea și la Mitruţ, așa cum era, înalt aproape cît măria sa, tînăr și frumos, cu ochii umezi și cu gura încremenită într-un zîmbet de neasemuită fericire. Lui Mitruț nu-i venea a crede că se găsește în faţa domnului. Iar moș Mihai privea în sus, cu capul dat pe spate, la statura de uriaş a lui Ion Vodă, o asemăna cu statura lui Joldea și în gîndul său își făcea o socoteală îmbucurătoare: măria sa răspundea întocmai icoanei pe care şi-o făcuse el despre înfățișarea unui domn.

— Să trăiești, măria ta! vorbi el cu mare tulburare, încrețindu-și obrazul într-un zîmbet fericit.

— Să trăiești și tu, Mihai străjărule, zîmbi domnul cu gura, cu ochii şi cu tot chipul luminat. Și ridicîndu-și privirea către Mitruț, care rămăsese mut, îl întrebă : Și tu... ești Mitruț al Joldii ?

— Mitruț al Joldii, măria ta! izbucni Mitruţ bucuros şi cu inima zvîcnind că se găsește în faţa domnului, că l-a cunoscut domnul și că i-a vorbit domnul!

— Iar vornicul spune că Joldea mă întrecea în înălțime, urmă Ion Vodă, cu același glas, parcă pornit pe șagă.

— Nu te întrecea, grăi moş Mihai, dar eraţi de-o samă. Sameni cu dînsul, măria ta, cum nu se mai află! Să nu fie de-o măsură!

— Numai nu avea bar... se repezi Mitruț, ducîndu-și mîna la bărbie, dar se opri în mijlocul vorbei şi rămase ruşinat cu gura deschisă într-un zîmbet larg și cu mîna în aer.

Domnul izbucni în rîs şi Dumbravă se înecă cu palma la gură. Numai moş Mihai îşi întoarse capul, nemulţămit şi dojenitor, către îndrăzneţul şi nechibzuitul său nepot.

— Nu avea barbă, Mitruţ, vorbi măria sa cu veselie, dar avea vîrtute şi inimă şi a luptat de şi-a lăsat viaţa pe hotar. Aşa spune marele vornic. Aş vrea să fii şi tu ca dînsul şi pentru că el semăna cu mine — să semeni şi tu cu mine, dacă asta îţi face bucurie.

Mitruţ se făcuse roşu, tîmplele îi zvîcneau cu putere, iar în ochii lui se citea atîta credinţă şi dăruire şi bucurie, încît domnul se înduioşă.

— Aud că vrei să te faci străjăr, vorbi el iar.

— Vreau, măria ta, înghiţi Mitruţ un nod îndărătnic, care i se pusese în curmeziş.

— Străjăr să fii, Mitruţ al Joldii, îngădui domnul, cu glasul potolit, ca un părinte către copilul său. Du-te, Dumbravă, să i se scrie poruncă. Să-l iei, Mihai străjărule, sub învăţătură, pentru că după cîte aud ai fost şi tu una cu Joldea.

— Am fost fraţi buni, măria ta, vorbi cuviincios bătrînul. Numai că el era întreg şi voinic, cum nu se mai află. Pălea o dată şi dobora trei oameni! Am fost şi eu întreg măria ta, dar... moş Mihai făcu un semn de lehamite cu mîna, şi domnul îşi coborî privirea către piciorul cel beteag al bătrînului şi către ochiul lui cel scurs. Piciorul mi l-au hăcuit cu coasa într-o harţă... mi-au tăiat vinele şi de atunci s-a zgîrcit... iar ochiul o ceată de ticăloşi de tătari, pe margine... Fără necazuri de-aieste nu se află slujbă la hotar, măria ta, se îndreptăţi singur bătrînul, ca spre a-şi cere iertare că nu e şi el om întreg.

— Şi slujeşti şi acum? îl întrebă domnul, mirat.

— Apoi, altfel nu se poate, măria ta! Dacă ne-om oploşi pe cuptor pentru fiecare zgîrietură, cine să mai stea de pîndă pe margine?

Ion Vodă îşi întoarse faţa către lumina ferestrei, rămase îndelung gînditor, şi inima lui se umplu de mulţămire şi încredere. Cu oameni ca aceştia, care socot că asemenea beteşuguri sînt numai nişte zgîrieturi, Moldova nu poate pieri! Unde-i Ieremia să-l vadă şi să-l audă?

Dumbravă veni cu porunca scrisă, şi domnul o citi cu băgare de samă, pe urmă o iscăli cu pana lui de gîscă şi

însemnă și ziua dedesubt. Porunci să se puie și pecetea de cuviință și o întinse lui Mitruț.

— Iată porunca, Mitruț străjărule, grăi el cu mare îngăduință și bunătate. S-o arăți boierului Mîndru, ca să te slobozadă și pe urmă s-o duci mai marelui străjărilor, la Crăciuna, să te scrie.

— Măria ta, încercă să răspundă Mitruț, cîte zile oi avea... și se opri, cu chipul roșu și cu vorba înecată.

— Măria ta — își ajută moș Mihai nepotul, după ce-l fulgeră cu ochiul cel sănătos — măria ta, îți sîntem mulțămitori ca unui părinte precum ne ești și om face după puterile noastre, să te slujim și să-ți întoarcem bunătatea ce ne arăți. Tuși și cuteză mai departe: Află numai că pe la noi, multă lume este necăjită și sărmană. Le știe toate dumnealui vornicul și ți le-a spune.

— Mi le-a și spus, Mihai străjărule, și le cunosc. Află și tu că necazurile voastre, acolo pe moșia boierului Mîndru, au să ajungă la capăt. Iaca, dumnealui marele vornic are să vă spuie ce aveți de făcut și are să vadă ce este și cu judecata celor întemnițați fără vină și cu jăcuirile boierești de care vă jăluiți... Pe urmă are să-mi spuie și mie vinovățiile și răspunderile boierului Mîndru...

Scoase un ban din cutia cu gologani și îl întinse lui moș Mihai. Mai scoase unul și îl puse în palma lui Mitruț. Și le vorbi:

— Iată banii cei noi, moldovenești, scoși pentru înlesnirea norodului și stîrpirea înșelăciunilor pe care le fac unii slujbași necinstiți. Dumnealui marele vornic are să vă deie deslușirile de trebuință. Umblați sănătoși, străjărilor, și stăruiți cu credință în slujba voastră. Și spuneți oamenilor care v-au trimis, cum are să vă învețe vornicul.

Moș Mihai și Mitruț se plecară adînc și se traseră spre ușă, în vreme ce Dumbravă, bucuros, mulțămea domnului și ieșea repede după dînșii.

I

La Putnișoara, în ograda boierească, largă — de părea fără sfîrșit — Mihai străjărul și Mitruț al Joldii stăteau uitîndu-se împrejur, de un ceas de vreme. Spuseseră unei slugi că au treabă cu boierul și acum așteptau să fie primiți. Forfota din jurul lor, alergătura oamenilor după treburi, mulțimea vitelor, cailor, păsărilor, și vuietul acelei ogrăzi îmbelșugate îi făcuse să uite că boierul nu se grăbește să-i vadă. Stăteau, așadar, ținîndu-și caii de căpestre, cu toate armele și cu tot colbul drumului pe dînșii.

— N-are vreme boierul de voi, le aduse sluga răspuns, într-un tîrziu.

— N-are? întoarse capul moș Mihai, ca trezit din somn. Cum n-are? se mînie el dintr-o dată și ochiul îi licări negru, a primejdie. Prinse pe slujbaș de mînecă, îi băgă sub nas ghioaga cea cu colții de fier și se răsti grozav: Du-te și spune-i că-i aduc scrisoare și vești de la domnie. Dacă n-are vreme de ele, mă duc și are să umble el după mine. Auzitu-m-ai? Și moș Mihai se răsti atît de fioros, încît slujbașul, scăpat din mînile lui, se repezi speriat spre casă. Și nu apucă să se liniștească bătrînul, că în cerdacul înalt și larg se ivi însuși boierul Mîndru și le făcu semn să se apropie. Se apropiară deci și își scoaseră căciulile.

— Tu ești Mihai străjărul? se bucură boierul, de parcă văzuse pe frate-su.

— Eu, boierule, răspunse moș Mihai, încă mînios. Ne-am mai cunoscut noi și altă dată.

— Vii de la Iași?

— De la Iași.
— De la domnie?
— De la domnie.
Bătrînul se căută în brîu o vreme, scoase la iveală o scrisoare și i-o întinse de jos. Boierul se plecă peste parmaclîc, prinse hîrtia între degetele lui ca niște cîrnăciori, scurte și groase, rupse pecetea şi începu a citi. Moş Mihai rămase cu capul dat pe spate privind în sus la dînsul, cu singurul lui ochi, ca un uliu care își țintește prada.
— Dar de ce nu vii sus? se plecă dintr-o dată boierul, din înălțimea cerdacului... Glasul i se făcuse blajin și înduioşat, iar privirea și tot obrazul lui zîmbeau, rîdeau şi se bucurau, ca de o mare fericire, ca și cum Mihai străjărul îi făcea o deosebită cinste venind să-i vestească știrile cu pricina. Iată, îmi scrie Dumbravă vornicul, că ai a-mi spune lucruri mari şi vrednice de luare-aminte, întrucît le-ai auzit chiar din gura domnului...
Și moş Mihai zîmbea. Ochiul lui singuratic se făcuse mic şi licărea vesel și poznaș sub sprîncenele stufoase, iar sub mustața zburlită, buzele i se întindeau într-un rîs tăcut. Făcu semn cu cotul, lui Mitruț, clipi din ochi cu înţeles și spre cea mai mare mirare a slujitorilor care stăteau marturi, urcă, șontîcăind, cu Mitruț lîngă el, și pătrunse în cerdac.
— Îmi aduci veşti bune? se grăbi spre el boierul.
— Bune, boierule, bune de să se bucure toată lumea.
— Iaca-i bun, iaca-i bun! începu boierul să-şi frece mînile.
— Mai întîi are a se bucura băietul ista, urmă moș Mihai, că a scăpat de vecinie. L-a făcut domnul străjăr, așa cum a fost și taică-su...
— Cum, domnul? se învineţi boierul. Aţi fost la domn pentru treaba asta?
— Am fost, boierule, îl privi moş Mihai pe sub sprîncene. De ce să nu ne ducem? Că se duce mult norod la dînsul și află alinare...
— Nu era nevoie, se frămîntă boierul dintr-o dată. Nu era nevoie! Să-mi fi spus mie şi-i dădeam drumul, şi-l făceam străjăr și gata. De ce să ajungeţi pînă la scaunul domnesc pentru atîta treabă?

— Apoi, tot ne aflam acolo, vorbi moş Mihai. De ce să nu ne ducem? Da' nu-i nici o supărare. Iaca, acuma băietul are pecete de la măria sa şi nimeni nu mai poate spune nimic. Moș Mihai căută iar în brîu şi scoase porunca domnului. Cu mîna tremurîndă, boierul o desfăcu și o ceti.

— Acuma, boierule, vorbi iar moş Mihai, te-am ruga să ne faci o socoteală. Cît ai cheltuit pentru băiet cu birurile, cît ţi-a muncit și cît mai are a-ți da, ca să nu-ți datorească nimic...

— Nimic n-are a-mi da! se lepădă boierul făcîndu-se a zîmbi cu bunăvoință. Chiar dacă a mai rămas ceva datorie, i-o iert. Să-şi aducă aminte că așa sînt eu la inimă!...

— Apoi, nu-i vorba numai de el, boierule, se împotrivi moş Mihai. E vorba și de maică-sa și de frate-su...

— De toți, de toţi, se grăbi boierul. Sînt slobozi din partea mea, cu pămîntul lor, cu casa lor, chiar de azi. Să afle vornicul Dumbravă și să afle și domnul cum mă port eu...

— Află! se repezi moş Mihai. Numaidecît află! Că tot trebuie să alerge băietul ista la Iași cu anume răspuns...

— Așa? făcu boierul ochii mari. Atunci poate spune acolo că i-am dat și cal, și șa, și frîu...

— Mulţămește boierului! se răsti moș Mihai către Mitruț. N-auzi că-ți dă și cal? Adică, cum cal? se întoarse el repede către boier. De unde cal?

— Sînt nişte prinşi pe hotar, lămuri boierul. Aveau cai... Pe ei i-au dus la Crăciuna şi caii... au nimerit în lanurile mele...

— A-ha! se dumiri moș Mihai. Cai de pripas! Buni?

— Ungurești! Buni, care nu se mai află!

— A-ha! îşi licări ochiul, bătrînul. Ungurești. Iaca, eu am rămas fără cal de la harţa ceea de dăunăzi... că mi l-au doborît cu săgeata... Și mă gîndeam așa, că dacă mai rămîne vreunul...

— Rămîne, rămîne! se grăbi boierul. Pentru tine, rămîne. Cu șa, cu tot! Să se știe.

— Are să se știe, nu purta grijă, îl îmbărbătă moş Mihai. Auzi, măi Mitruţ? Ce stai? Du-te şi ia în primire

caii... că n-avem vreme de stat. Repede, măi băiete, că iaca boierul dă poruncă...

— Raşpă! strigă boierul Mîndru către ogradă.

Şi Raşpă, care nu era departe, se ivi şi primi porunca... Mitruţ coborî scara în fugă.

— Bagă de samă la cai şi la şei! strigă moş Mihai de sus. Uită-te bine... alege!... Iţi mulţămim cu adîncă plecăciune, se întoarse el către boier. Cu toate că pe domnia ta nu te costă nimic, nici caii, nici şeile.

— Ai stat de vorbă chiar cu măria sa? întrebă boierul.

— Altfel cum? îl aţinti bătrînul, lungindu-se la vorbă. Cum te văd şi mă vezi. Ba încă a binevoit a şugui cu băietul care cutezase să-l asemuiască cu Joldea, dacă Joldea ar fi avut barbă! Copil, boierule, de unde să ştie el cum se vorbeşte cu domnul ţării? Moş Mihai îşi scoase pieptul înainte şi îşi drese glasul atîta de cumplit, încît boierul dădu un pas înapoi. Ne-a arătat şi banii cei noi, pe care i-a scos, urmă bătrînul, trăgînd din brîu o legăturică de cîrpă. O deznodă cu grijă şi întinse boierului gologanul. Iaca, aista îl am din mîna măriei sale.

Boierul întinse braţul scurt şi gros, apucă banul şi începu a-l întoarce pe o parte şi pe alta, între degetele lui umflate. Stătea cu capul ţuguiat şi pleşuv aplecat şi cu ochii mici aţintiţi asupra gologanului.

— D-apoi aista nu face două parale, străjărule! izbucni el dintr-o dată şi burta lui umflată tresări sub brîul de mătasă roşie. Nu-i de aur!

— Ii de aramă, făcu moş Mihai, de parcă s-ar fi simţit jignit, dar face toate paralele! Iaca, are şi chipul domnului şi pe urmă îi banul nostru, moldovenesc. Ban de nădejde, spunea marele vornic, nu ca cel turcesc. Şi marele vornic ştie ce spune!

Boierul Mîndru rămase rezemat de stîlpul cerdacului, dus pe gînduri. Nu se îndoia că aşa spusese marele vornic, ci se silea să priceapă tîlcul acelor vorbe şi să cîntărească întrucît i-ar fi lui de folos sau de pagubă, banul acela „de nădejde şi nu ca cel turcesc".

Moş Mihai îşi băgă legăturica cu gologanul în sîn, se plecă în faţa boierului şi coborî treptele cerdacului.

Cînd ajunseră în valea cu Răchiţi, de unde nu se mai vedea curtea boierească, moş Mihai străjărul şi Mitruţ al Joldii, călări pe caii lor cei ungureşti, aşezaţi bine în şei şi ţinînd de căpestre caii cu care veniseră de la Iaşi, opriră. Se întoarseră unul către altul, se priviră şi dintr-o dată se auzi un hîrîit, ca de moară, dezlănţuit, săltat, cu scări, cu suişuri, cu coborîşuri, gîlgîit, întrerupt, şi din ce în ce mai puternic. Asta însemna că moş Mihai rîde! Caii îşi ciuliră urechile şi pielea de pe spinarea lor tremură. Un porumbel sălbatic zbură de pe o creangă bătînd grăbit din aripi, iar o vulpe roşie ţîşni dintr-un tufiş şi se repezi, într-o goană înspăimîntată, de-a curmezişul drumului, printre picioarele cailor. Acuma rîdea şi Mitruţ. Glasul lui tineresc şi înalt hohotea stîrnind ecouri depărtate. Rîdea Mitruţ şi de bucurie şi de mutra lui moş Mihai, pe care nu-l văzuse rîzînd nici nu mai ştia de cînd. Se uita la dînsul şi se veselea numai privindu-l. Părul bătrînului se învălmăşea ca umflat de vijelie. Fruntea i se încreţise, smocurile groase ale sprîncenelor i se plecaseră peste găvane, iar din ochiul cel sănătos nu-i mai rămăsese decît un punct cît un vîrf de ac. Nasul i se strîmbase într-o parte, se încreţise şi ameninţa să-şi ascundă vîrful în tufărişul mustăţilor şi în otava obrazului netuns de zece zile. Iar printre mustăţi i se vedeau dinţii încă sănătoşi şi puternici. Moş Mihai întinse un braţ, bătu pe Mitruţ pe umăr şi, printre gîlgîiturile hohotului său nesfîrşit, rosti abia înţeles:

— Măi străjărule! Măi străjărule, măi!

Mitruţ îşi aduse aminte de noua lui stare, pieptul i se umplu de o bucurie fără seamăn şi fruntea i se înălţă semeaţă. Întoarse calul şi înfipse sporii; după el porni şi moş Mihai gonind pe sub pletele răchiţilor din lunca Putnei, biciuiţi de ramurile prea plecate şi înclinîndu-se uşor în şeile tătărăşti, dăruite de boierul Mîndru. Trecură ca o vijelie peste prundurile întinse, străbătură un braţ mort al rîului, cu stropi împrăştiaţi de sub copitele cailor şi înălţaţi pînă deasupra capetelor lor. Şi nu mult după aceea năvăliră pe toloaca din faţa casei bătrîneşti.

Nică nu se vedea nicăieri. De pe prispă însă, se ridică statura slabă, împuţinată şi uşor adusă, a mamei. Palma aspră a femeii se ridică la frunte umbrindu-i privirile slăbite şi îngrijorate la vederea călăreţilor, necunoscuţi de departe. Dintr-un salt, Mitruţ intră în bătătură, sări jos şi prinse pe maică-sa de umeri :

— Mamă, strigă el tulburat şi vesel, eu Mitruţ al Joldii, străjăr de margine în locul tatii, îţi aduc slobozenia pe vecii vecilor.

Mama îl privi cu ochii pierduţi şi începu să tremure. Nu-i venea să creadă şi ochii i se împăienjeniră, încît nu mai vedea nimic. De la spatele lui Mitruţ, rîsul lui moş Mihai se auzi iar, slobozit ca un şuvoi printre mustăţile zburlite şi mama înţelese numaidecît că este în adevăr pricină de veselie.

— Unde-i Nică ? întrebă Mitruţ cu glas înalt, glasul lui Joldea din zilele lui de mare pornire.

— La coşere, vorbi mama printre lacrimi. Face de strajă...

Mitruţ n-o lăsă să isprăvească. Se aruncă în şa, ieşi ca o furtună, străbătu toloaca şi se pierdu încolo, spre apa Putnei.

— Unde se duce ? se îngrijoră ea, ştergîndu-şi ochii.

— Să aducă pe Nică, răspunse moş Mihai. Ce să caute Nică la coşerele boierului, dacă e slobod ca pasărea, aşa cum eşti şi tu ?

Mama îşi simţi picioarele slăbind. Se aşeză pe prispă şi moş Mihai trebui să-i spuie toată povestea de la început, ca să se bucure si ea.

— Cum să vă duceţi voi la domn ? se sperie ea, nedumirită. Nu v-a fost frică ? N-aţi păţit nimic ?

— Nu ne-a fost frică şi n-am păţit nimic ! rîse vesel moş Mihai. Nu ţi-am spus că la el ne ducem ?

— Ba da, dar cine să creadă o poznă ca aiasta ? Şi l-aţi văzut ?

— Vezi-l şi tu, îi întinse moş Mihai gologanul. Iată, aista-i măria sa, cel care ţi-a dat ţie slobozenie şi pe Mitruţ l-a făcut străjăr !

Mama privi chipul domnului îndelung şi deodată îşi făcu cruce şi duse gologanul la buze.

— Şi boierul ce a zis? întrebă ea, parcă nevenindu-i să creadă în asemenea fericire.

— Ce să zică? zîmbi moş Mihai. Ce se poate zice în fața poruncii domneşti? Ion Vodă nu şuguieşte cu boierii. Nici nu stă să-i judece mult. Sabia, țeapa, ștreangul ori jăraticul, și gata! După vina și neascultarea fiecăruia. Pe al nostru, dacă l-ar fi simțit aşa cum este el, întîi l-ar fi jupuit de piele, pe urmă l-ar fi tologit prin sare, pe urmă l-ar fi tras în țeapă, și pe urmă l-ar fi prăjit pe jăratic şi l-ar fi dat la cîni, pentru că așa cum este, nici cînii nu l-ar mînca! Și de scăpat tot nu scapă, s-o știi de la mine. El ştie ce-l aşteaptă, de aceea tremură aici la moşie şi de aceea l-a pălit dărnicia și milostenia, cînd a auzit că venim de la domn!

Tropotul unui galop pe toloacă le rupse sfatul. Călare, la spatele lui Mitruț, Nică chiuia cît îl ținea gura și striga la o scroafă cu purcei, care se grăbea să iasă din calea vijeliei ce se apropia.

— Loc! Loc pentru Mitruț străjărul și frate-său, Nică al Joldii!

Mama se ridicase în picioare şi lacrimile îi curgeau tăcute în lungul obrajilor tăbăciți, iar alături, moș Mihai îşi slobozi iarăși rîsul său grozav...

În toată ziua aceea, străjării din Răchiți și nevestele lor se perindară prin bătătura căsuței lui Joldea.

— Adevărat? strigau ei de departe, tulburați şi nevenindu-le să creadă.

— Adevărat! răspundea Zoița mulțămită, ștergîndu-și ochii şi împingîndu-și feciorul în lumină, să-l vadă lumea.

Iar moș Mihai și Mitruț trebuiră să povestească cu de-amănuntul cele întîmplate și cum arată domnul, și cum vorbește, și cum are de gînd să aşeze o rînduială în țara asta a Moldovei.

— Vra să zică, de mîne ești învățăcelul nostru, rîdeau ei veseli către Mitruț.

— De poimîne, răspundea Mitruț, tulburat. Mîne mă duc la Crăciuna cu porunca măriei sale, să mă scrie...

Veni și Irina lui Ilie Sumănarul și își plînse îndelung jalea și năcazul ei de vădană fără nici un copil care să-i aducă o bucurie la casă. Și veni şi Anica lui Dumitrache

Carare, umplînd bătătura cu glasul său nestăpînit și cu judecățile ei întunecate.

— Păduroaia a ştiut de vestea asta, Zoițo! De trei zile, cucoșul ei sare pe bordei şi cîntă cîte un ceas de vreme, fără hodină, ceea ce nezmintit înseamnă veste mare... Iar pe Mitruţ l-a văzut în ulcică, cum te văd, cu arc și cal și ghioagă... numai n-a ştiut că-i el! Aș vrea să ştiu dacă părintele Paramon, la care am fost atunci. știi tu, vede în ceaslovul lui aşa ceva?..

3

In sara acelei zile, ciobanii se lăsaseră într-un cot în jurul focului. Liniştea era atît de mare, încît plesniturile subţiri ale scînteilor se auzeau lămurit. Amurgise de mult, iar la asfințit, luceafărul se aprinsese într-un cer înalt și limpede.

Ziua fusese neobişnuit de grea şi fiecare era bucuros să-și simtă oasele și mușchii slobozi de încordările muncii. Tăceau, întinși pe iarbă, rezemaţi în cot, cu capul sprijinit în palmă și cu ochii pierduţi în jocul flăcărilor, care se înălţau în văzduhul neclintit.

Deodată, din fundul depărtării, se iscă o părere de vuiet, ca o tremurare de aer. Încet, încet, vuietul crescu şi repede se deosebi răpăitul unui galop. De undeva din jur porni un hămăit și îndată toată hărmălaia cînilor se ridică vijelios. Galopul se opri şi un glas înalt şi cunoscut strigă vesel:

— Hoţu!

Ciobanii săriră în picioare.

— Tu ești? întrebă glasul gros al lui moş baciu.

— Eu, moş baciule! strigă Mitruț şi, coborînd de pe cal, intră în cercul de lumină, în timp ce Hoțu îi sărea cu labele pe umeri și scheuna bucuros. Încet, că ai să mă pălești cu ragila! îl domoli el luîndu-l de urechi și așezîndu-l pe iarbă. Nu mă aşteptaţi?

— Ba ne gîndeam să nu te fi oprit măria sa la masă! rîse cineva cu mare veselie.

— Nici nu era mult! rîse şi Mitruţ şi după dînsul toţi cei din jurul focului.

— Ai fost, băiete, şi ai izbîndit ceva? întrebă moş baciu privindu-l cu dragoste.

— Moş baciule, vorbi Mitruţ, cu mare şi nouă tulburare, uită-te la mine. Eu sînt acu străjărul Mitruţ al Joldii, slobod din robia boierului, aşa cum e slobodă şi mama şi Nică... Aici, glasul lui Mitruţ se împiedică şi se frînse.

Anii pe care îi trăise lîngă ciobanii de la stîna boierului nu trecuseră peste dînsul fără să lase urme. Pe moş baciu şi pe toţi ceilalţi, între care se petrecuse copilăria lui săracă şi amărîtă, îi iubea ca pe nişte părinţi şi ca pe nişte fraţi. Se simţea legat de ei cu toată viaţa lui de pînă acuma şi cu toate amintirile, şi tocmai de aceea nu putu să lase să treacă sara aceea, fără să le facă şi lor cunoscută noua lui stare, fără să le spuie ce a izbîndit şi pentru ei la Iaşi şi fără să-şi ia rămas bun de la dînşii. Le mărturisea acum bucuria lui, cu toată tulburarea pe care o simţise în faţa mamei, şi poate cu mai mult decît atîta, pentru că lîngă ciobanii lui nu se simţea stingherit şi copil mic, cum se simţea de obicei în faţa ei. Trebui să povestească minunata lui călătorie la scaunul domniei, să spuie cine este acel bărbat cumsecade pe care îl chema marele vornic al Ţării de Jos, Dumbravă, şi să dovedească tuturor ce om fără seamăn este domnul, cum a rîs de dînsul, de Mitruţ al Joldii, cum i-a vorbit ca un părinte şi cum l-a oblăduit cu vorba şi cu fapta. Mitruţ povestea vorbă cu vorbă cele ce s-au spus acolo în cămara domnului, cele ce le-a înţeles el şi băgînd mîna în brîu, scoase gologanul şi îl întinse celor care îl ascultau cu ochii mari de mirare şi închinare, în faţa minunilor povestite.

— Aista-i domnul? întrebă moş baciu privind gologanul strălucitor la lumina flăcărilor.

— Aista-i, moş baciule. Dar nu seamănă bine.

— Pare tare liniştit şi blînd, socoti moş baciu privindu-l mereu.

— Pare, moş baciule. Numai pare. Dar de adevăratelea nici nu poţi sta în faţa lui cînd porneşte să spuie şi să poruncească. Nimeni nu poate sta în faţa lui, fără

să se plece și să se supuie. E mare cum era tata, dar e mai viu, mai iute, mai blînd, mai plin de mîngîiere şi mai crunt. Poate n-aveţi să pricepeţi și n-aveți să mă credeți, dar aşa e. Nici nu s-a pomenit un om ca dînsul. Și pe urmă, cînd îl vezi că se uită la tine ca oricare om cumsecade, că se pleacă asupra necazului tău, cum te pleci dumneata, moș baciule, de pildă, asupra noastră, cînd îl vezi că stă să te înţeleagă şi să te ocrotească, îl simţi ca pe un tată, care poate să te și miluiască și să te osîndească... cu lacrimă... și dreptate...

Mitruţ vorbea cu patimă și obrajii lui se înroșiseră.

— Știți ce ne-a spus vornicul că a hotărît măria sa? Ne-a spus așa: de-acuma, care boier a cere de la oameni mai mult decît zilele de muncă hotărîte de datina locului şi prin vicleșug le ia pămîntul — din vechi — să veniți și să mi-l spuneţi mie şi n-are să vă mai ceară altă dată!

Ceilalţi rămaseră încremeniți.

— Cum, măi Mitruț? se nedumiri moș baciu. Că aici la noi fac unii cîte trei sferturi de an pentru boier și tot nu ajunge!

— Dumneata trebuie să ştii, moş baciule, cît îi datina din bătrîni. Atîtea zile se cuvine să facem boierului, nu mai mult!

— Poate că pe dreptate atîta s-ar cuveni, cum spui tu. Dar mai sînt datorii, de nimeni nu le mai ştie sama. Acelea cine le plătește?

— Despre dumneata, moş baciule, și despre toţi cei care sînt aici la stînă, am întrebat de trei ori pe vornic: „Cum să facă? Cum să zică? Cum are să fie?“ Și mi-a spus așa cum v-am vorbit eu acuma. Iar deslușirile cele de trebuință are să vi le deie moș Mihai, care te poftește, moş baciule, pe duminică dimineaţa la Răchiţi... Are să-ţi spuie porunca ce s-a dat de către măria sa, să se cerceteze judecățile cele vechi cu care boierul a tîlhărit pămînturile răzășilor și toate silniciile ce le-a făcut, fără judecăți, numai cu putere de la dînsul. Că are să fie bucuros boierul să steie de vorbă și să se înțeleagă cu binișorul, cu cei pe care i-a tîlhărit, ca să nu mai ajungă altă plîngere pînă la domn...

Oamenii rămăseseră încremeniți. Se uitau la Mitruţ cu ochii mari licărind și nu le venea să creadă. Flăcările

luminau chipurile lor pe care se așternuse un zîmbet neclintit.

— Vra să zică are să se cerceteze silniciile? întrebă deodată Toader ciobanul, cu glas răgușit.

— Așa-i porunca măriei sale, răspunse Mitruț hotărît.

— Și dacă umblă boierul să mă robească și să mă schilodească în bătăi, cînd nu vrau să mă las prădat, pot să mă duc şi să-l pîrăsc domnului?

— Aşa!

Toader se sculă în picioare, îşi scoase cuşma din cap și o trînti de pămînt atît de tare, încît pocnetul se auzi pînă departe.

Ceilalţi rîseră și se mişcară, bucuroși, să se dezmorțească.

Mitruţ se sculă și îşi scoase căciula. Se plecă cu mare cuviinţă în faţa moșneagului și vorbi tulburat dintr-o dată:

— Apoi eu mă duc, moş baciule. De-acuma se cheamă că am altă slujbă. Îți mulțămesc pentru pîne şi pentru sare și pentru că mi-ai fost ca un părinte şi mi-ai dat învățătură și m-ai sfătuit atîţia ani. N-am să te uit cîte zile oi avea și am să-ți sar în ajutor, oricînd ii avea nevoie de mine... Își frînse trupul plecîndu-se spre mîna groasă, neagră și vîrtoasă ca o cremene, a bătrînului. Iar moş baciu își înclină capul și sărută pletele băiatului, pe care le netezi o clipă, fără să răspundă, pentru că el însuși se simțea din cale afară de tulburat.

Mitruţ îşi luă rămas bun şi de la ceilați, strînse în braţe capul fioros al lui Hoţu şi încălecă strigînd:

— Duminică dimineaţa, moş baciule!

Tropotul calului se pierdu în întuneric.

4

Înfipt în șaua lui înaltă, cu opincile bine așezate în scările de lemn, Mitruț aleargă pe cărarea plină de iarbă dintre sate. Își dăduse căciula pe ceafă și ilicul, bătrînul ilic al lui Joldea, descheiat, flutură în vîntul dimine-

ții. Nu are nici o grabă chiar atît de mare, Mitruț. Dar bucuria pe care o simte că o izbîndise la Iași, și el și toți cei care așteptau o mîntuire de la domn, îi umple pieptul, se cere spusă, strigată, ca s-o audă toată lumea, să se bucure toți o dată cu dînsul. Calul cel unguresc, cel dăruit de boierul Mîndru, fuge ca vîntul, parcă bucuros și el. Pămîntul reavăn zboară de sub copitele lui, în gheme de țărînă și iarbă smulsă, vîntul se înfundă în poalele ilicului și răcorește obrajii aprinși ai călărețului. Iată cei doi plopi din marginea satului lui bița Gligore... Iată și covălia din marginea drumului....

— Liță Saveta! strigă Mitruț, de călare.

Covălia rămîne închisă și tăcută. Asta înseamnă că Drăguș e la cîmp. Dar din spatele căsuței se ivește încet lița Saveta, cu un topor în mînă.

— Tu ești, Mitruț? strigă și femeia lăsînd toporul și alergînd în drum. Cînd ai venit? Ce-ai făcut?

— Bine, liță Savetă! rîde Mitruț cu toată fața. A dat domnul poruncă să se cerceteze cum e cu judecata ceea. Are să vie bița Gligore acasă, repede repede.

Liță Saveta își prinde bărbia în pumn și ochii ei se fac mici și încep a lăcrima.

— Ce spui, băiete? îngînă ea prinzînd între degete cureaua frîului.

— Nu plînge, liță Savetă! strigă Mitruț cu glasul bucuros, nu plînge că necazul pe care îl ai are să se aline. Așa a spus domnul cu gura lui. Te cheamă moș Mihai să vii duminică dimineața la Răchiți, să-ți spuie el ce este de făcut. Să vii numaidecît!

— Vin, Mitruț, vin dragul mamei, cum să nu vin! plînge lița Saveta de-a binelea.

La bița Todirașcu nu se vede nimeni. Mitruț oprește în drum și strigă privind în toate părțile. Nu-i răspunde decît un cîne de sub șopron. Pornește mai departe, spre Seaca. În marginea satului, pe mormîntul lui moș Cîșu, a crescut iarbă. Vișinul de la căpătîi aruncă umbră subțire peste bețele legate în chip de cruce, iar un ied paște liniștit iarba proaspătă. Mitruț își scoate cușma în fața mormîntului și trece mai departe. Oprește în fața bordeiului lui bița Niculai Miron și strigă din drum. Chipul

bălan, cu ochi albaștri și nas ridicat al lui Ilie se ivește în ușă. O clipă de nedumirire și Ilie aleargă afară cu brațele ridicate.

— Ce-i, Mitruț?

— Sînt străjăr, Ilie! rîde Mitruț bucuros. Hai cu mine la Brusturi și-ți spun pe drum.

În ușă, lița Raveca își face cruce. Mitruț rîde către ea și strigă:

— Să vie bița Niculai, duminică, la Răchiți. Îl poftește moș Mihai!

Femeia rămîne în prag cu mîna la gură și cei doi prieteni se duc spre Brusturi vorbind. Mitruț a descălecat și acum țin amîndoi calul de dîrlogi, unul de o parte, cel'lalt de alta. Mitruț povestește și Ilie se miră și se bucură.

La Brusturi, bița Lupu Condrea îi vede de departe și își pocnește palmele una de alta:

— Veste bună, măi Mitruț? strigă el de departe, în timp ce Ionică iese din casă și aleargă rîzînd cu tot chipul lui mucalit și cîrn și pistruiat.

— Bună care nu se mai află, biță Lupu! răspunde Mitruț strigînd și el. Te poftește moș Mihai pe duminică și ți-a spune.

Stau o vreme sub un pom și Mitruț povestește din nou, atîta cît să înțeleagă bița Lupu despre ce este vorba. Ionică nu mai poate de bucurie. Îi vine să joace! Sare pe cal și aleargă la deal și la vale. Se oprește în dreptul celorlalți și descalecă. Bița Lupu rămîne în drum și flăcăii pornesc pe jos spre Putnișoara, cu calul de dîrlogi, Mitruț povestește iar și Ionică se bucură ca pentru un sat întreg. Trec pe drumul pe care nu de mult îl fugăreau vătăjii pe bița Gligore, cu mîinile legate la spate... Iată unde a pierit Crap, cînele cel roșcat al boierului. Iată coșerele arse pînă la pămînt; au rămas numai niște movile pe care a crescut iarba... Alături a făcut boierul altele. Iată și carpenul din bătătura părinților lui Toma.

Cei trei flăcăi strigă și Toma aleargă speriat.

— De ce umbli călare și pe un asemenea cal? întrebă el nedumirit.

Îl lămuresc toți o dată, încît Toma nu mai înțelege nimic.

— Stați, măi! răcnește el zăpăcit și ceilalți se pun pe rîs. Ce, șuguiți?

Trebuie să-l lămurească pe rînd, cu încetul, și la urmă trebuie să se și jure, pentru că el nu crede așa, cu una cu două. Cînd înțelege, Toma își arată strungăreața într-un rîs tăcut și nesfîrșit. Se bucură și el, după feleșagul lui. Pe urmă se învîrtește în jurul calului și rîde iar, frecîndu-și nasul lung și bătînd crupa calului cu palma.

Se despart. De aici, Mitruț trebuie să pornească spre Răchiți, unde se vor întîlni duminică dimineața cu toții. Mitruț încalecă. Prin dreptul curții merge la pas și privește peste gardul înalt. Cerdacul e pustiu. Boierul trebuie să fie ascuns în umbra cămărilor lui. Își roade unghiile, tremură de frica domnului ori pune la cale alte blăstămății cu care să înșele norodul, care va veni la socoteală! Mitruț își strînge pumnul pe dîrlogi și ochii lui se întunecă. Pasc în curte cîteva vite cu viței mici și zburdă un mînz. În fund, pe prispa căsuțelor pentru slugi, doi vătăji își înalță capul și îl privesc cu un rînjet tăcut în colțul gurilor strîmbe de mirare. Vorbesc ceva între ei, cu ochii la călăreț și se mișcă pe prispă, neliniștiți. Mitruț întoarce capul cu scîrbă și îndeamnă calul. Din urmă un cîne îl hămăie răgușit.

5

Nică a greblat iarba din fața prispei, pe care mama a așternut un lăicer. A stropit cu apă bătătura și a măturat-o cu un măturoi de crenguțe de frasin. Pe urmă a adus apă proaspătă, a așezat cofa pe capătul prispei și a pus alături ulcica de lut, cea cu toartă. Să fie la îndemînă pentru orice împrejurare. Alte bunătăți nu s-a învrednicit să aibă pentru oaspeții pe care îi așteaptă.

Întîi vine Saveta lui Gligore din Plopi. Pășește mărunt, cu o nuia de răchită în mînă. Peste cîteva clipe se ivește pe toloacă moș baciu, înalt, cu tohoarca pe umeri și cu ciomagul lung și lustruit de vechime, în

mînă. Alături de el, Toader ciobanul pășește îndesat. Bița Lupu Condrea vine cu Ionică și cu alți doi oameni. din satul lor. Vestea sosirii lui Mitruț și a lui moș Mihai de la curtea domnească se răspîndise în toate satele și oamenii nu mai aveau răbdare. Tot așa sosește și bița Niculai Miron, cu Ilieș al său și cu alți trei oameni pășind repede, cu ochii țintă la căsuța lui Joldea și la prispa plină de cei sosiți înaintea lor. Costache al Vădanei din Putnișoara se arată cu Toma și cu două femei. Iar în urma lor vin cei din Răchiți și alții de prin satele din văi.

Acum bătătura e plină. Oamenii s-au așezat, parte pe prispă, lîngă moș Mihai, parte în iarbă, în fața prispei. Stau tăcuți, neclintiți și moș Mihai le povestește, cuvînt cu cuvînt, toate cum au fost și cum s-au spus. Banul pe care i l-a dat Ion Vodă trece din mînă în mînă și oamenii îl întorc între degete și privesc cu ochii mari, plini de mirare și de bucurie, chipul domnului. Și ascultă.

— ...Acuma, după socotința mea, urmează moș Mihai, lucrul cel mai de samă este să vă aduceți aminte cîte sînt zilele de clacă ce trebuiesc făcute. Nu cum ar vra fiecare, ci așa cum este datina din vechi, înainte de-a o strica boierul Mîndru...

— Și taică-su! se aude un glas.

— Și taică-su! repetă moș Mihai. Și pentru treaba asta ar trebui să se înțeleagă toate satele, nu unul să spuie hăisa și altul ceala... Trebuie să știe oamenii mai bătrîni cum era înainte vreme... Și după ce s-a face înțelegerea de trebuință, să vă duceți la curte la socoteală: „Iacă, boierule, atîta-i datina, atît îți facem! Așa-i porunca măriei sale! Da-i vorba că pînă acum ți-am făcut mai mult. Hai ș-om pune de o parte cît ți-am făcut mai mult decît datina și de altă parte datoriile pe care zici că le mai avem și să ne răfuim! Nici noi să nu rămînem păgubași, nici domnia ta! Bun cuvînt?

— Bun cum nu se mai află, grăiește moș baciu, tulburat. Numai că socoteala asta-i potrivită pentru cei care mai au o bucățică de pămînt, ca să se poată hrăni singuri, cum sînt cei mai mulți de aici. Dar cu noi,

aiștia care nu mai avem nici o palmă de loc și ne ține boierul, cum are să fie? Spunea Mitruț că are să se răscolească judecățile cele vechi și are să se scoată la iveală silniciile... Cum îi, Mihai?

— Așa-i, răspunse moș Mihai. Domnul știe că s-au făcut silnicii și amăgeli și unele judecăți strîmbe. De aceea a poruncit marelui vornic așa: dacă boierul nu se înțelege cu oamenii să le întoarcă cele furate și să se împace cu ei, marele vornic să răscolească judecățile cele strîmbe și să pornească întrebări și mărturii pînă a scoate la lumină toate silniciile și hoțiile. Și atunci, boierul încape pe mîna măriei sale! Eu zic așa: tu, baciule, și cei ca tine să cădeți la învoială cu boierul. Deocamdată să vă întoarcă măcar atîta pămînt cît îi de trebuință ca să vă hrăniți singuri și să intrați în rînd cu ceilalți vecini... adică să-i munciți numai atîtea zile cîte au să muncească și ceilalți, după datină. Pe urmă ne-om sfătui și om vedea ce-a mai fi de făcut. N-a vrea? Porniți plîngere! Iacă, Mitruț a învățat acum drumul la Iași și-i gata să se ducă iar! Și tot așa sfătuiesc pe toți cei care se știu tîlhăriți. Care se simte tare pe dreptatea lui, să ceară! Boierul îi înspăimîntat, măi oameni buni. Are să deie din colț în colț și n-are să-i vină la socoteală. Dar nici în mîna măriei sale n-are să vrea să-ncapă!

Glasurile celor de față se învălmășiră, nestăpînite.

— Dar cu judecata lui Gligore cum are să fie, moș Mihai? întrebă Saveta.

— Saveto, pregătește-i culcușul! grăi bătrînul. Asta-i cea dintîi judecată dată pe sama vornicului, cu porunca domnului. Iar eu am rugat pe domnia sa vornicul să ne întrebe și pe noi, dacă a fi de trebuință. Eu socot că peste două, trei săptămîni, ai să-l vezi la ușa ta!

Saveta își șterse ochii și își strînse copila în brațe.

Moș Mihai povestea acum cum arată Ion Vodă și curțile domnești și cum vorbește măria sa și cum a șuguit cu dînsul și cu Mitruț care, nepriceput în ale curților și ale domniilor, se apucase să vorbească cu măria sa, ca la stîna lui moș baciu... Povesti istoria cu barba pe care măria sa o are și Joldea n-o avea și oamenii hohotiră cu veselie.

— N-am spus nimica de rîs! vorbi și Mitruț. Dar mata, moș Mihai, nu i-ai spus că seamănă cu tata?

— La statură, se dezvinovăți moș Mihai, la statură, nu la barbă!

Se dădură astfel de gol unul pe altul și își amintiră și cele mai mici mișcări și vorbe și înțelesuri. Iar oamenii plecară într-un tîrziu, să împrăștie în satele lor povestea minunată a lui Mitruț al Joldii și a lui Mihai străjărul care s-au dus la scaunul domniei să ceară dreptate pentru toți.

CAPITOLUL V

I

Mitruț își începu slujba pe hotar, sub învățătura lui moș Mihai. Văzu drumurile pe care trebuia să le străjuiască, vadurile asupra cărora trebuia să aibă anume supraveghere, precum și potecile și apele care stăteau sub răspunderea lor. Cunoscu locurile de pîndă, cărările tăinuite și neștiute de străini, pe care se scurtau drumurile și foloseau străjărilor să iasă înaintea fugarilor, cînd aceștia goneau pe drumuri bătute. Se întoarse acasă la Răchiți, trudit, dar vesel și mulțămit, și rîse din poartă cu același glas cu care, cu ani înainte, rîdea Joldea străjărul.

În luncile verzi ale Milcovului, Mitruț purta în fiecare zi aceleași straie pe care le purtase la stînă: cămașa și ițarii de cînepă, unsuroase și negre de zărul în care le spălase, și ilicul lui taică-su, care, în sfîrșit, îi venea bine, dar ajunsese atît de vechi și ponosit și cîrpit, încît daca s-ar fi sculat Joldea, nu l-ar mai fi cunoscut. Pentru că, oricît de străjăr era el, sărăcia în care trăia era aceeași, tot atît de cumplită și de neîndurătoare ca și pînă acuma. E drept, căpătaseră din nou pămîntul pe care îl răsluise cu ani în urmă boierul. Dar pămîntul acela trebuia muncit și abia peste un an dacă se vor putea bucura de roadele lui...

Așa stătea acuma de veghe, alături de moș Mihai, cum stătuse și Joldea, umbla prin aceleași locuri și păzea aceleași trecători. Bucuria uriașă care se grămădise în pieptul său, în cele dintîi zile de libertate, fusese în-

locuită, încetul cu încetul, de un simțămînt nou. Din mintea lui se ștergea gîndul ascultării și supușeniei fără împotrivire la poruncile altora. Nu mai era un om vîndut, pentru care gîndeau alții și care nu avea altceva de făcut, decît să împlinească poruncile acelora. Acuma trebuia să judece singur, să ia hotărîri singur, cu mintea lui, și să le împlinească tot el, așa cum îl tăia capul Și asta îl punea, deocamdată, în încurcătură. Trăia o viață nouă, în care alăturarea și ajutorința lui moș Mihai se dovedeau a fi de mare trebuință și folos.

În tăcerea uriașă ce stăpînea lunca Milcovului, în umbra verde în care stătea ascuns, Mitruț frămînta în capul său aceste gînduri proaspete, își umfla pieptul și cîștiga, încetul cu încetul, o încredere nouă în sine însuși. Privea drept, pășea cu toată talpa, fără teamă că tulbură pe careva, își ținea capul semeț și își spunea părerile cu glas potolit, rar, gîndind adînc, cumpătat și hotărît. Cînd moș Mihai îl vedea așa, ochiul lui cel bun începea să rîdă, ca luminat de o mare bucurie, și chipul său, făcut să înspăimînte dușmanii, căpăta o înfățișare nouă, de moșneag hîtru și poznaș, pe care nu i-o cunoștea nimeni.

În ceasurile în care nu era pe hotar, Mitruț se ducea cu mama și cu moș Mihai să muncească în țarină, pe ogoarele lor. Zoița era slabă și moș Mihai trebuia numaidecît ajutat, pentru că oricît era el de pietros și neobosit nu le putea dovedi pe toate. Mitruț muncea cît doi și într-o parte și în alta, la prășit, la plivit, la secerat, la cosit, la legat, la cărat... Și pe toate le izbutea cu avîntul și cu puterea lui care nu mai osteneau. Iar mama și moș Mihai se uitau la dînsul, cum se uitau altădată la Joldea.

Dar, prins în noua lui viață și muncă, noul străjăr nu mai avea vreme să-și vadă prietenii de la stînă și din satele din vale, despre care nu mai știa nimic. Se gîndea adesea la ei și cîteodată îi venea să lase totul la pămînt și să se ducă să-i vadă. Dar cînd se uita la mama și la bătrîn, nu se mai îndura.

Intr-o duminică dimineață, Drăguș și Ionică și Toma și Ilieș intrară în bătătura lui Joldea, la Răchiți. Bucuroasă, mama așternu pe prispă un lăicer, îi pofti să șadă și îi lăsă să vorbească între ei. Era mîndră că feciorul ei era căutat și întrebat...

— Măi Mitruț, începu vorba Ilieș, ce fel de om ești tu? Ai venit, ai zvîrlit piatra și te-ai dat afund! Tu nu vrei să mai știi de noi de loc?

— Ce piatră? întrebă Mitruț făcîndu-se roșu ca un vinovat.

— Povestea ceea cu datoriile la boier și cu zilele făcute peste datină...

— Ei? se dezmetici Mitruț.

— Ei, n-a ieșit nimic din ea! Așa cum ne-a lămurit moș Mihai, era bună și limpede cum nu se mai află, dar dacă la curte iese altfel!..

— A fost tata, vorbi Ionică, să-i roage să ne facă o socoteală. Și a ieșit de acolo cu capul cît o dimerlie! Avem de plătit atîta, încît eu cred că nici copiii mei — dacă i-oi avea — n-au să ajungă să scape de datoria asta!

— Și tata tot așa! făcu Toma.

— Parcă bătrînul meu s-a întors altfel? vorbi iar Ilieș.

— Ia stați, îi întrerupse Mitruț. Măria sa a spus că se poate și dacă a spus el așa, înseamnă că se poate. Dar mai întîi, s-a aflat — cum v-a sfătuit moș Mihai — cîte zile datorează oamenii, boierului, după datină?

— De unde să se afle? ridică Toma dintr-un umăr.. Unii zic așa, alții altfel...

Mitruț îi privi nedumirit.

— Apoi dacă nu știți nici de unde pornește socoteala, cum să nu vă bolmojească cei de la curte? Ați vorbit voi cu cei mai bătrîni? Ați întrebat pe moș Bolocan? Nu l-ați întrebat! Dar de jucat în bătătura lui ați jucat?

Ceilalți ridicară din umeri, stingheriți.

— Moș Bolocan e răzăș, vorbi cu îndoială Ilie. E slobod, nu-i ca noi! De unde să știe el?

— E bătrîn, se încăpățînă Mitruț. Și a trăit aici între voi. Trebuie să știe ceva, măcar din auzite. Eu așa zic: să grăiți cu dînsul și căutați și pe moș Batcă... Nu se poate să nu-și aducă aminte! Și dacă aflați, stăruiți pe lîngă oameni să meargă la curte, o dată toți! Altfel are să vorbească boierul cînd are să vadă atîta omenire și altfel te bolmojește Rașpă cînd te vede singur... Și duminică am să vin și eu la joc la moș Bolocan...

Moș Mihai venea șchiopătînd pe cărare.

— Dar cu tata, vorbi Drăguș cu glasul scăzut, ca sfiindu-se de bătrîn, nu s-a ales nimica pînă acum. Spuneai și tu și moș Mihai că în două, trei săptămîni are să fie acasă! Și iaca, a trecut atîta vreme...

— M-am gîndit și eu la bița Gligore, grăi Mitruț stingherit, și nu mai știu ce să zic! Să mai vorbim cu moș Mihai!

— Despre Gligore? întrebă bătrînul apropiindu-se. Așa-i, măi copii. Întîrzie! Dar mă gîndesc că de la Iași la Crăciuna îi loc nu șagă. Și ca să răscolească slujbașii stăpînirii cei de azi, ceea ce au făcut slujbașii cei de atunci, de atîția ani în urmă... n-a fi chiar așa de ușor! Pe atunci era alt domn și alți oameni țineau în mînă osîndele și temnițele. Așa să-i spui Savetei, tu băiete! Să mai aibă oleacă de răbdare. Este o poruncă a lui Ion Vodă și cu poruncile măriei sale, nu se joacă nimeni!

Cuviincioși, flăcăii mulțămiră și se pregătiră de drum.

2

Duminică, buciumul lui moș Bolocan răsună încă de dimineață. Chemarea urca limpede peste dealuri, plutea o vreme înfiorînd cuprinsul și se stingea ca o joacă sprintenă. Și îndată începea iar, cu stăruință. În satele din văi, oamenii înălțau capetele și zîmbeau, iar flăcăii buciumau, din toate zările, răspunsul lor bucuros. Cînd Mitruț, prins de trebuințele slujbei lui, ajunse tîrziu la

Seaca, soarele trecuse de crucea amiezii și jocul era în toi. Moș Bolocan, cu toiagul poleit în mînă, pășea ca de obicei în fruntea fetelor, iar bița Lupu Condrea din Brusturi, în fața lui, ducea după el șiragul flăcăilor. Palmașu cînta fără hodină, iar pe prispă, gospodarii cinsteau cumpătați din urcioarele gazdei. Adunarea se dovedea a fi mare și însuflețită.

Dintr-o dată, moș Bolocan își duse mîna la frunte privind la soare. Și îndată făcu un semn către bița Lupu și jocul se opri. Gazda se apropie de prispă și grăi cu glas de îndemn:

— Eu zic să mergem, să nu ne apuce noaptea.

Se vede că oamenii aveau o înțelegere de mai înainte. pentru că toți se sculară ca la o poruncă:

— Mergem! și se pregătiră de drum.

— Incotro? săriră fetele, cu părere de rău văzînd că și Palmașu s-a sculat și își potrivește fluierul în brîu.

— Pînă la curte, răspunseră oamenii. Voi rămîneți aici, dacă vreți, și așteptați...

Dar văzînd că și flăcăii se iau după gospodari și că prietenii lui Mitruț ghiontesc și îndeamnă pe cei mai nehotărîți, porniră și fetele după ei. Astfel, în cîteva clipe, toată adunarea urca domol dîmbul către Putnișoara, cu toate că erau unii care nu știau încă despre ce este vorba și cercau să se dumirească întrebînd pe ceilalți. Se vedea că înțelegerea acelei fapte o ținea moș Bolocan cu gospodarii cei mai vîrstnici și numai cîțiva din cei mai tineri.

Cînd grămada aceea de oameni se arătă în vederea curții de la Putnișoara, cei de acolo nu știau ce să creadă. Vedeau bine că nu e vorba de nici o răzmeriță; oamenii arătau pașnici și potoliți. Totuși, boierul Mîndru socoti că ar fi mai înțelept să nu se arate și să privească întîmplările pe fereastra cămării sale cea mai din fundul casei.

Rămaseră deci vătăjii singuri, să primească neliniștiți aceea mulțime neașteptată de oaspeți.

— Ce s-a întîmplat, oameni buni, și cu ce vă putem sta într-ajutor? întrebă din cerdacul boieresc Rașpă, mai marele vătăjilor, cu mare dulceață în glas și zîmbind ca de frățească dragoste.

— Noi — ieși înainte bița Lupu — am fi tare mulțămitori boierului, dacă ar porunci să ni se facă socoteala, ca să știm cît și ce îi mai datorăm.

— Apoi, parcă ți-am făcut-o o dată, bade Lupule, răspunse vătaful, cu bunăvoie.

— Nu așa, răsună glasul înalt al lui Mitruț. Din gură poți să spui azi una, mîne alta! Mai bine să dai omului însemnare la mînă, cît anume fac acele datorii, bani și roadă. Asta-i una. Iar pe de altă parte, cîte zile a muncit omul de cînd e vecin, el, femeia lui și feciorul lui. Asta-i socoteala, nu aceea pe care umbli tu s-o bolmojești!

— Asta-i socoteala! răsunară izbucnind furtunoase glasurile mulțimii! Așa să ne-o faci! Fără bolmojeală! Și văzduhul răsună pînă departe: Fără bolmojeală!

Slujbașii schimbară fețe, fețe. Înțeleseră că se află înaintea unei puneri la cale întemeiate și căutau să vadă de unde venea lovitura. Cu mînile rezemate pe parmaclîcul cerdacului, Rașpă privi țintă pe Mitruț care stătea înconjurat de prietenii lui, în grămada pestriță a oamenilor.

— D-apoi tu nu mai ai nici o datorie la boier. Ce amestec ai cu iștialalți?

— Nici una! răspunse Mitruț, scurt. Dar e vorba să mă duc pe la marele vornic și mă tem că are să mă întrebe cum socotește boierul nostru pe țărani! Și cum vrei să răspund dacă n-am să fiu de față la socoteală?

Acum o mare tulburare se arătă între slujbași, iar unul dintre ei intră în cămara boierului și se întoarse îndată gîfîind anume poruncă de dezlegare. Era și vremea. Oamenii începură să se burzuluiască și cîțiva pari, rupți la repezeală din gard, se și iviseră în mînile noduroase ale celor mai dîrji. Vătaful ridică mînile să se facă liniște și strigă cu glas mare:

— Bine, oameni buni. Dacă așa vi-i voia, așa să se facă! Vă facem socoteala cum o cereți. Numai să vedem cum... și ce fel...

Prins între mînia mulțimii care nu mai avea răbdare și pedeapsa de la boier, care nezmintit îl va socoti vînzător al socotelilor sale, vătaful nu mai putea alege: primejdia cea mai apropiată era mulțimea și trebui să se supuie ei. Dar aici stătea toată greutatea. Mai marele vătăjilor, asudat, cu mînile moi căzute în lungul trupului și cu vorba bîlbîită și ruptă de frică, se văzu nevoit să mărturisească:

— Oameni buni, cît a plătit boierul pentru voi se găsește însemnat aici... zilele pe care le-ați făcut se pot număra pe răboj... dar ceea ce v-a dat în roadă, ajutorințele adică, nu s-au scris...

O clipă se făcu tăcere. Oamenii aveau nevoie să înțeleagă ce ascunde mărturisirea aceasta. Dacă nu s-a scris, înseamnă că nu se mai știu, și dacă nu se mai știu, cum se face că ei sînt socotiți datori pe viață, mereu, orice ar face și oricît ar plăti? Și dintr-o dată, un vîrtej de strigăte de mînie se învălui și pari și pumni noduroși se ridicară amenințători. Slujbașii dădură înapoi înspăimîntați.

— Tîlharilor! Hoților! se înălțară din toate părțile răcnete zbuciumate. La spînzurătoare cu voi!

— Dacă nu s-a scris, de unde știți că munca noastră n-a ajuns să plătească ajutoarele primite de la boier? izbuti să întrebe întărîtat glasul lui Ionică.

Vătaful înălță umerii și își frînse mînile.

— Așa se știe, pentru toți... izbuti el să bîlbîie. De cînd e lumea... cînd a fost altfel?

Atunci, vijelia răcnetelor celor care descopereau în sfîrșit cum erau tîlhăriți de atîția ani de zile, se dezlănțui uriașă. Văzduhul tremura ca sub bătaia unui talaz și toată liota slujitorilor nenumărați ai boierului Mîndru se făcu nevăzută, lăsînd în cerdac, singur, numai pîlcul celor cîțiva vătăji rezemați de perete, galbeni și gîfîind de spaimă.

— Stați! strigă dintr-o dată, pe deasupra vuietului, bița Lupu. Dacă nu știe el, știu eu cît mi-a dat mie și știți și voi cît v-a dat vouă. Atîta ţinere de minte are fiecare. Să se facă însemnarea după știința noastră. Iacă, eu îți spun, an cu an, ce am primit de la curte. Tu, măi Rașpă, însemnă. Dar dacă pe urmă iese altfel, să știi că se face moarte de om. Bine am grăit, oameni buni?

— Bine! strigară glasurile încă mînioase. Dar să ne dea însemnare la mînă; altfel pînă mîne se răzgîndeşte și iar nu ne mai putem plăti toată viața...

— Așa, așa, răsunară bucuroase strigătele mulțimii și vătăjii răsuflară ușurați. Erau scăpați.

Se grăbiră deci să se aștearnă la lucru, cu mînile încă tremurînd de înfricoșare. Iar oamenii se domoliră cu încetul și se așezară care pe unde putea, ca să-și aștepte rîndul...

Și dintr-o dată, bița Lupu, după ce Mitruț și prietenii acestuia îl trăseseră de mînecă și îi vorbiseră repezit, se întoarse către mulțime și strigă din nou:

— Stați! Stați că socoteala asta are cîntec.

Oamenii își întoarseră capetele și vătăjii se ridicară de la masa lor, cu ochii speriați. Se făcuse tăcere.

— Nu s-a hotărît cîte zile pe an datorăm boierului, după dreptate, urmă bița Lupu. Ați uitat?

Rașpă își întinse gîtul, mirat:

— Apoi nu se știe de cînd lumea?

— Nu se știe de cînd lumea! strigă nestăpînit Ilieș și capul lui zburlit își cutremură pletele lîngă Mitruț. Se știe numai cît ne cere boierul, nu cît îi cu dreptul să ne ceară.

Vătăjii se priviră îngrijorați. La asta nu se așteptaseră, nici nu se gîndiseră.

— Eu, de cînd mă știu, tot opt săptămîni s-au făcut, îndrăzni Rașpă.

— D-apoi tu nu ești feciorul lui Nică Herghelegiu? se auzi dintr-o dată glasul moale al lui moș Bolocan, care cu căciula înaltă și cu mustața albă, căzută ca un caier peste gură, își făcu loc între Mitruț și prietenii săi.

Stătea drept, cu umerii înguști și își îndreptase toiagul alb către Rașpă, ca un deget nemăsurat de lung. Nică Herghelegiul care a pierit dintr-o trîntitură de cal, în Cotul Siretului...

— Ba al lui, mărturisi Rașpă, mirat.

— De ce-ți zici tu Rașpă, măi băiete, nu pricep!

— Da' nu-mi zic eu, moșule! răspunse cu ciudă vătaful și o undă de rîs fremătă deasupra mulțimii. Îmi zic oamenii care n-au alta ce vorbi!

— A-ha! Poreclă! pricepu bătrînul. Blînd și cumsecade om trebuie să fii tu, dacă-ți zic oamenii Rașpă! Apoi, cînd trăia taică-tu tot opt săptămîni făceau vecinii pentru boier?

Rașpă rămase tăcut și oamenii priveau cu capetele întoarse spre moșneag.

— Spune dumneata, moș Bolocan, că trebuie să-ți aduci aminte, îl îndemnară glasuri răzlețe.

Moș Bolocan își îndreptă iar toiagul către cerdac.

— Pe vremea lui taică-tu, măi băiete, trăia baba cea bătrînă, Mîndruloaia, bunica boierului istuia... Era o zgripțuroaică cum nu se mai află... Îi zicea lumea: „Holera!" Iar taică-tu era răzăș, din Cotul Siretului... gospodar la casa lui... nu ajunsese de cabazlîc ca tine în cerdacul boierului... Și a făcut Holera ce-a făcut și i-a furat răzășia. A ajuns omul vecin, herghelegiu la caii boierului, de unde i s-a tras și moartea! Tot Holera a făcut atunci din trei săptămîni, opt! Că trei făceam din vechi. Iacă, dacă Batcă cel bătrîn e pe aici, poate să vă spuie...

Oamenii se vînzoliră nerăbdători și cîțiva scoaseră la iveală pe moș Batcă. Era mai bătrîn decît moș Bolocan și se ținea adus de mijloc.

— Cîte zile făceau vecinii pentru boier, pe vremea dumitale? îl întrebară unii.

Moșneagul își duse palma la ureche, căuș, și deschise gura. Se vedea de departe că e surd. Un om se apropie de urechea lui și strigă răspicat, repetînd întrebarea.

Moșul înțelese. Își înălță capul cu un mărăciniș alb de sprîncene și mustăți și rosti cu glas gros:

— Mama Pădurii a stricat legea veche într-un an de secetă mare... Dar pînă la ea, trei săptămîni făceau oamenii, de cînd lumea...

— Așa-i ! rîse moș Bolocan. Are dreptate surdul ! Eu am uitat că-i zicea și Mama Pădurii... Ei, pe urmă, cînd Holera a pierit, boierul Gavrilă, tatăl aistuia de azi, a încercat să urce zilele la peste opt săptămîni. Dar n-a putut că n-au mai vrut oamenii să iasă la muncă... Iar Țuguiatul, cum îi zice aistuia de azi, a tras atunci cu arcul de colea de pe cerdac și a scos un ochi unui om care se arăta mai dîrz... Că era să se facă atunci moarte de om și boierul a trebuit să ascundă pe Țuguiat o vară întreagă, ca să nu-l prindă oamenii...

— Vra să zică ,trei săptămîni ! strigă bița Lupu, întrerupînd pe moșneag. Auzi, măi Rașpă ? Porunca măriei sale domnului este să facă fiecare pentru boier numai atîta cît e datina locului, nu cît a binevoi boierul. Trei săptămîni să ne socotești. Altfel, noi nu-ți facem nimic nici ție, nici boierului, dar Mitruț al Joldii, pe care îl vezi de față și care a învățat drumul, are să încalece și are să se ducă la Iași cu pîră la domn ! Așa-i porunca... Trei săptămîni. Iar pentru zilele făcute pe deasupra, să ne dai însemnare la mînă, ca să ne răfuim cu boierul... Bun cuvînt ? se întoarse el către ceilalți.

O vijelie de glasuri îi răspunse și iarăși un slujbaș intră în ascunzișul boierului și se întoarse cu anume porunci.

Socoteala începu.

Și deodată, un călăreț străin intră în goană în curtea boierească și întrebă cu glas mare :

— Boierul Mîndru e acasă ?

— Nu-i acasă ! răspunse Rașpă tresărind.

— A-ha ! strigă iar călărețul, zîmbind a batjocură. Rașpă ! Ai scăpat ca prin urechile acului, cînd ai vrut să dai foc morii de la Vadul Părului. Să spui stăpînului tău să nu te mai trimită nici pe tine, nici pe alții. Stăpînul meu, boierul Pătrașcu, a căpătat întărire nouă de la Ion

Vodă și Ion Vodă spînzură pe cei care dau foc și jăcuiesc. Așa să-i spui! S-au mai legănat în ștreang și alți boieri mai mari decît boier Mîndru. S-a legăna și el dacă nu se astîmpără! Auzi? Măria sa nu se rușinează de unul ca dînsul!

Călărețul întoarse calul și porni în goană. Iar oamenii, strînși în preajma cerdacului așteptînd socoteala, după o clipă de uimire, izbucniră într-o veselie nestăpînită. Pînă acuma nu cutezaseră nici măcar să-și închipuie că boierului lor i se poate aduce o asemenea înfruntare!

— Și-a găsit lelea bărbatul! strigă șugubăț moș Bolocan și un hohot uriaș clocoti în ograda boierului de la Putnișoara.

În sara zilei aceleia se auziră vorbe vesele pînă tîrziu pe cărările care coborau către sate, iar din unele luminișuri răsunară frînturi de cîntece, și chiuituri tinerești se înălțară și se pierdură în lunca Siretului, stingîndu-se în vuietul apelor.

3

Într-o după-amiază, Nică aflîndu-se pe cărarea care ducea la Milcov își văzu de departe fratele, călare, oprit lîngă vad și stînd de vorbă cu cineva. Mitruț își dădea capul pe spate și rîdea cu hohote mari, iar calul bătea cu un picior în prund, semn că nu mai avea răbdare și că sfatul acela de la malul apei dura de prea multă vreme. Jos, cu catrința prinsă în brîu, cu un picior desculț și dezvelit pînă la genunchi în apă și cu celălalt pe prund, cu o bucată de pînză în brațe, stătea o fată. Nică nu o mai văzuse pînă atunci. Ținea capul înălțat ca să-l vadă pe Mitruț în față, vorbind și rîzînd și ea, cu glas mare și plin de glume și voie bună. Iar cînd isprăviră sfatul acela vesel, Mitruț întoarse calul și porni spre casă. Din mers întoarse o dată și încă o dată capul, spre apă. Dar fata nu-l mai privea. Se plecase asupra undelor și ghilea pînza

pe care o lăsase desfășurată, s-o bată apa repede și limpede.

A doua zi, Nică văzu iar fata, în același loc. Era singură. O privi o vreme de după un tufar și pe urmă, pentru că o bucată de pînză gata ghilită și întinsă la uscat se răsucise pe iarbă din pricina vîntului, căută două pietre, ieși din ascunzătoare și le așeză pe cele două capete ale pînzei, după ce le întinse frumos pe iarbă. Cînd se întoarse, fata se uita la dînsul. Ținea alt val de pînză de un capăt, ca să nu i-l ia apa, avea părul împletit în cosițe bălăi, prinse în jurul capului, roată, și ochii ei albaștri, cu sprîncenele ridicate, cătau la Nică, veseli și jucăuși:

— Să trăiești, flăcăule, pentru facerea de bine, strigă ea ca să acopere murmuratul apei. Al cui ești tu?

— Al Joldii, de colea de peste deal, răspunse Nică roșindu-se.

Fata ridică și mai mult sprîncenele și zîmbetul ei se adînci. Făcu un pas spre mal și îl întrebă iar privindu-l cu băgare de samă:

— Tu știi că semeni cu cineva?

— Cu bădița Mitruț, scăpă Nică vorba fără să vrea.

— Mitruț îl cheamă?

— Mitruț! Nu ți-a spus?

— Nu. Dar iacă, acuma știu, se bucură ea arătîndu-și dinții mărunți.

— Să nu mă spui! se sperie Nică gîndindu-se că Mitruț ar afla poate pricină de supărare.

— Ți-e frică? rîse fata iar, cu veselie. E așa de rău?

— Nu e rău, îl apără Nică cu aprindere. Frate ca Mitruț nici nu se mai află. Dar să nu se supere...

— Nu te spun, îl încredință ea prietenește. Dar dacă isprăvesc de ghilit, îmi ajuți să duc vălurile acasă?

— Unde acasă? întrebă Nică.

— Colea pe coastă, lîngă pădure.

— Ești fata lui badea Tudose pădurarul?

— A lui.

— Îți ajut, făgădui el, numai să nu vie pînă atunci bădița.

— Și dacă vine?

— Dacă vine și îmi dă voie... Dar poate ți le duce el.

— Călare, rîse iar fata. Cum i-ar sta cu arc, cu ghioagă și cu pînza în brațe, ca femeile?

— Asta, în adevăr, nu se poate! gîndi Nică rușinat. Dar nu avu vreme să gîndească mai mult, pentru că dintre tufe răsări Mitruț, ca adus de vînt.

— Nică, stăi! strigă el oprind calul lîngă apă. Încalecă tu și du calul acasă, că eu mai rămîn puțin pe aici. Hai! Sus!

Fericit, Nică se aburcă pe cal, faptă care se arătă mai grea decît s-ar fi părut de la început. Mai întîi, calul era prea înalt și Nică prea scund, și deci nu putea ridica piciorul pînă la scară. Pe urmă, scările erau prea lungi și picioarele lui prea scurte. Și la necazurile acestea se mai adăugau și arcul și săhăidacul cu săgeți pe care Mitruț i le agățase de umăr, iar un genunchi trebuia să-l ție depărtat, pentru că dădea peste ghioaga atîrnată la oblînc și ghioaga era mai grea decît genunchiul lui. Se văzu totuși călare, în chip de străjăr de margine și plecă atît de fericit, încît uită să-și ia ziua bună de la fata lui badea Tudose pădurarul. Izbuti să-și potrivească tălpile goale în curelele scărilor și dădu la spate săhăidacul și arcul, ca să nu-l mai stingherească. Acuma era chiar ca un Alexandru Machedon! Păcat numai că se isprăvise drumul și calul intrase în ogradă.

Dar, de a doua zi, lucrurile se rînduiră altfel. Nică învăță cum să scurteze scările ca să ajungă pe măsura lui, cum să poarte săhăidacul și arcul, ca nici să nu le simtă și cum se poate lega ghioaga, cu o curea mai lungă, ca să nu mai stinghirească pe un călăreț atît de mic.

Acuma se ducea în fiecare zi, la vremea știută, să-și primească fratele care se întorcea de pe hotar. Îi lua calul, încăleca voinicește și uneori își îngăduia chiar o goană bună pînă acasă. Dar pînă venea Mitruț, Nică stătea de vorbă cu fata. Astfel aflase că o cheamă Domnica și că are numai șaptesprezece ani, ceea ce, pe lîngă cei trei-

sprezece trecuţi ai lui, nu înfăţişau chiar aşa de mare lucru. Mai aflase că n-are mamă şi că îngrijea singură de badea Tudose şi de casă. Badea Tudose ştiuse pe Joldea şi istorisea o mulţime de poveşti despre dînsul. Şi pe mama o cunoştea badea Tudose. Numai fata nu cunoştea pe nimeni dintr-ai lui Joldea şi nici ei n-o ştiuseră pînă acuma. Lucrul nu era de mirare. De la Răchiţi şi pînă la pădurărie era o bună bucată de loc şi nimeni din casa Joldii nu avea treabă pe acolo. Tocmai de aceea Nică nu putea pricepe o faptă care trecea de înţelegerea lui. Într-un rînd adusese moş Mihai nişte faguri. Şi mama învelise doi din ei în frunză de lipan şi-i pusese în mîna lui Nică:

— Aiştia să-i duci Domnicăi deseară cînd îi ieşi în calea lui frate-tu!

Nică i-a luat cu bucurie şi a plecat spre vad, dar în drum s-a oprit lovit de un gînd ciudat: de unde o fi ştiind mama că el se duce să aştepte pe Mitruţ la vad, unde vine şi Domnica? Deci aşteptă pe Mitruţ cu grijă mare şi îi spuse gîndurile şi bănuielile lui, în taină, şoptit, şi cu glasul împiedicat de mare tulburare. Mitruţ însă nu se tulbură. Luă pe Nică de gît, rîse hohotind aşa cum rîdea el cînd era tare vesel şi îi făcu o moară în cap, în glumă.

— De ce te amesteci, măi tîlharule, dacă nu te pricepi? îl întrebase el în joacă şi Nică se roşi de bucurie că băditţa Mitruţ glumeşte cu el şi de ruşine că, în adevăr, nu pricepuse nimic.

4

La curte, răfuiala cu oamenii se isprăvise. Acu ştia fiecare că nu mai are nici o datorie pe anii trecuţi şi zilele de muncă ce aveau a împlini vecinii pentru boier fuseseră hotărîte de isnoavă, la trei săptămîni. În privinţa aceasta, boierul se arătase cum nu se află mai împăciuitor şi mai înţelegător. „Parcă nu-i a bună, ziceau unii oameni, mirîndu-se foarte. Ori i-i frică de altă pîră către domn, ori clocește el ceva!“

Mai greu mergea cu cei care rămăseseră fără nici o palmă de loc. Pentru că erau unii cărora boierul nu le dăduse pămînt de hrană, așa cum era legea vecinului, ci îi pusese la stînă, la vite, la cai, la treburi unde munceau tot anul pentru stăpîn, și unde-i hrănea el, cu te miri ce. Pe aceștia boierul îi tot amîna de azi pe mîine și-i tot purta cu vorba. Dar încet, încet, cei mai îndărătnici și mai stăruitori, tot zmulgeau din mîna lui cîte ceva. Moș baciu, de pildă, izbutise să capete o bucățică de pămînt pe care să se hrănească muncind-o. Dar căzuse la înțelegere cu boierul să mai stea la stînă pînă cînd își va agonisi cele de trebuință la o gospodărioară săracă...

În anul acela, toamna venise devreme. Vînturi fierbinți suflaseră toată vara dinspre miazăzi, meiul rămăsese chircit, iar frunzele lui îngălbeniseră și se făcuseră șfarog. Lujerii de mazăre care se urcau de obicei pe tulpinele de mei se uscaseră, iar păstăile rămăseseră goale.

Noroc avusese numai boierul. Grîiele sale, secerate la începutul lunii lui Cuptor, avuseseră vreme bună. Dar de atunci, nici o picătură de ploaie nu mai căzuse pe pămîntul uscat și peste holdele arse. Frunzele începuseră a rugini de la începutul lui august și pe urmă căzură și se sfărîmară. Iar din cele dintîi zile ale lui octombrie, cerul porni a se întuneca și într-o dimineață începu să fulguiască. Pe urmă, vînturile suflară hăulind peste întinderi și pămîntul îngheță.

Pe o vreme ca aceasta, Mitruț întîlni pe Toma mai amărît decît oricînd. Împingea la o cărucioară goală, făcută dintr-un coș de leasă pus pe două roate, cu care cobora de la curte. Opri în dreptul lui Mitruț și clătină din cap a mustrare:

— Ai văzut cum a ieșit?

— Ce să iasă? întrebă Mitruț, nedumirit.

— Cu boierul! Ce folos că am rămas fără datorii, dacă el nu mai vrea să ne dea nimic la o vreme de nevoie și de foamete ca aiasta? Zice că a pățit-o o dată cu oamenii, nu mai vrea s-o pățească și a doua oară. Dacă

vrem mălai, să se ducă tătuţa la curte să se învoiască cît să-i muncească la vara viitoare. Altfel nu ne împrumută!

— Cu cît să se învoiască? întrebă Mitruţ făcînd ochii mari.

— Cîte un mertic de grăunţe pentru fiecare trei zile de lucru... El zice așa: „Nu vă silesc, zice. Care vrea, bine. Care nu, să nu vie la mine după împrumut!“ Și dacă nu ne ducem, ce să mîncăm?

— Bine, măi Toma, se mînie Mitruț. Tu nu vezi că vă tîlhărește? Tu nu vezi că dacă are să-ţi împrumute treizeci de mertice, are să trebuiască să-i munceşti peste trei luni de zile? Cum are să facă taică-tu o învoială ca asta?

— Dacă n-o face tata, o face mama, vorbi Toma. Ea are de hrănit, pe lîngă noi, trei copile mai mici și un băiat de-o șchioapă. Și toți mînîncă!

— Vra să zică pe de o parte vă stinge datoriile cele vechi și pe de alta vă împinge să faceți altele noi și starea voastră să ajungă iar cum a fost! se mînie Mitruț strigînd în vijelia vîntului care mătura cîmpia.

Dar Toma nu-l mai auzea. Se ducea împingînd la cărucioara lui, învăluit în palele de viscol, care se învîrtejeau pe drum.

În iarna aceea, Mitruț întîlni multe cărucioare de acestea, la care împingeau mai ales femei, coborînd dealul curții, cu chipurile întunecate și cu broboada ridicată pînă peste gură.

Și se duceau şi ele la vale, așa cum se dusese şi Toma, fără să întoarcă ochii, închise în necazul și obida lor fără de leac.

— Boierul Mîndru își scoate paguba! gîndea Mitruț privindu-le și clătinînd din cap. Adică socoate el că toate astea n-au să ajungă la urechea marelui vornic, și de la dînsul la domn? Doar să mor eu, înainte de a vedea pe vreunul din ei...

Și-ar mai fi făcut el și alte gînduri, ca omul singur la drum, dacă nu i s-ar fi speriat calul şi n-ar fi sărit în lă-

turi, gata să-l trîntească. Răsărise la o cotitură un om necunoscut. Nalt, slab, corogit, se sprijinea într-un ciomag și șchiopăta tare. Vîntul îi flutura flendurile unui ilic rupt și omul cu ițarii destrămați, cu căciula spartă și cu opincile sparte tîrîndu-și obielele pe omăt, dîrdîia de frig. Chipul îi era vînăt și mustățile lui cînepii, lăsate peste gură, păreau o tufă mică, plină de chiciură.

Mitruț își domoli calul și privi la străin.

— Încotro? strigă el tare, ca să se facă auzit în vîjîitul vîntului.

Drumețul se opri în marginea șanțului și se sprijini greu în ciomag. Privi pe călăreț dîndu-și capul pe spate. Sprîncenele groase, îmbinate, i se ridicaseră spre frunte și atunci Mitruț scoase un strigăt nestăpînit:

— Biță Gligore!

Omul îl privi cu băgare de samă și cu gura puțin deschisă. Strîngea cu amîndoi pumnii ciomagul și își lăsa asupra lui toată greutatea trupului. Părea năucit, înfricoșat și își înălța umerii, ca și cum ar fi vrut să-și ascundă capul de primejdia unei lovituri.

Mitruț sări jos și se apropie de dînsul.

— Eu sînt, biță Gligore! Mitruț! Nu mă cunoști?

Gligore al Jitarului își înălță ochii spre chipul lui și o clipă lungă păru a socoti ceva în amintire. Apoi, o scînteie de cunoaștere licări în privirea lui. Întinse o mînă, apucă pe Mitruț de suman și capul i se plecă tare într-o parte:

— Sînt degerat, Mitruț!... Du-mă acasă!...

Mitruț își simți inima strînsă. Se uită în jur. Cum să-l ducă acasă? Dacă ar trece careva cu o cărucioară dintracele, l-ar sui în ea și l-ar duce. Dar drumul era pustiu.

— Poți să te sui pe cal? îl întrebă el fără multă nădejde.

Gligore se apropie și întinse brațele să se prindă de oblînc și de coamă. Ciomagul lunecă și căzu în zăpadă. Mitruț se plecă, apucă un picior al degeratului, îl așeză pe scară, puse umărul, aburcă omul în șa și trecînd pe cealaltă parte, îi băgă în scară și celălalt picior.

— Ține-te de oblînc, biță Gligore. Nu de frîu. Mai bine de coamă... Eu duc calul de dîrlogi.

Vîntul răbufni șuierînd și Gligore se făcu ghem. Mitruț prinse calul de dîrlogi și porni.

— Să vezi ce are să se bucure lița Saveta! strigă el peste umăr. Și Profirița... S-a făcut mare... Vra să zică ai scăpat!

Întoarse capul zîmbind către omul din șa. Dar Gligore se plecase atît de tare pe gîtul calului, încît părea culcat. Mitruț opri. Cu cele din urmă puteri, Gligore își încleștase mînile în coamă sprijinindu-se cu picioarele în scări. Mitruț îndemnă din nou calul și începu să alerge alături de dînsul uitîndu-se din timp în timp la călăreț.

Spre răsărit, sub cerul vînăt, se înălțau zbuciumați de vînt cei doi plopi către care mergeau.

PARTEA a III-a

I

Cînd au intrat pe poarta curții de la Țigănași, și cal și călăreț erau din cale afară de vlăguiți.

— Da' l-ai mînat, n-ai șuguit! băgă de samă Truță, flăcăul de la caii boierului Toma Berheaci.

— De, măi băiete, oftă călărețul coborînd greu din șa. Mai faci cîteodată și cum nu ți-e voia.

Truță se uită lung la el și clătină din cap. Îl cunoștea, că a mai venit de cîteva ori pe aici. Dar mare lucru despre el nu știa. Om închis: „Vii de departe, bădiță?" „De departe tare. Din jos". „Îi fi de la Bacău?" „Mț! Tocmai de pe hotar. O săptămînă fac pînă aici!" „Ai treabă cu boierul?" „Am!" Și atîta. Cine poate înțelege ceva de la un asemenea mut? Truță se uită din nou la cal și la călăreț și îl căinează în legea lui, domol:

— Ai avut grabă mare, bădiță. Grea slujbă la boieri și aici și oriunde.

— Grea, măi Truță! Iacă, în patru zile am făcut eu atîta drum... Și parcă văd că boierul tot n-are să fie mulțămit.

— Patru? Parcă spuneai că faci o săptămînă...

— Altădată, da. Dar acuma... Așa-i porunca! Cade într-o noapte la curte un necunoscut venit din lumea lui... ca un fugărit... ca un scăpat din praștie, doamne iartă-mă... se închide cu boierul o bucată de vreme și pe urmă boierul te scoală în puterea nopții și te trimite cu scrisoare la Iași! Ca și cum Iașul îi colea! „Ia aminte, Rașpă! Să nu bei, să nu mănînci, să nu dormi... Numai să ajungi îndată și să nu pierzi scrisoarea!"... „Numai să nu crape calul", zic eu. „Poate să crape, că ți-a da boierul Toma altul!"... Ce poți să faci? Încaleci și gonești. Și dacă ești om de

credință boierului — așa ca mine — crapă și trei cai sub tine, dar ajungi! Ia uită-te la cal. Tot are să trebuiască să-mi deie boierul Toma altul! E acasă?

— Boierul? Acasă.

— Du-te și-i dă de știre că am venit. Spune-i că-i grabă mare...

Truță aleargă. Boierul sare în sus:

— Rașpă, ai zis? Să vie numaidecît!

Și Rașpă intră la boierul Toma, cu cușma în mînă.

Truță a rămas în ușa grajdului, cu mîna la falcă. De o bucată de vreme se petrec atîtea ciudățenii la curte la Țigănași, încît el nici nu se mai miră. Toată iarna au venit, în puterea nopții, sănii peste sănii. Fără clopote, fără zurgălăi! Pe tăcutelea, ca muții! Au coborît boieri necunoscuți, s-au închis cu boierul Toma în iatac, au stat ce au stat și au plecat înainte de a se face ziuă... Mare lucru să nu fi dat lupii peste unii... Au venit și călăreți, iată ca aista de azi... Vin acum la curte unii boieri mai des decît în vremea cînd boierul Toma era logofăt! Truță a început a-i cunoaște. Nu-s mulți. Vreo patru, cinci, iar pe cel de la Bucium îl cunoaște mai de mult, că e doar cumnat cu boierul Toma...

— Truță!

— Aud! sare Truță ca fript.

Boierul Toma stă plecat peste parmaclîcul cerdacului, cu capul gol. Îi bate vîntul în pletele albe și-i zburlește barba rară.

— Încalecă și fugi la Bucium. Spune boierului Sandu să vie îndată la mine. Da, ai venit?

Truță încalecă pe deșelate și gonește. E drum lung. De la Țigănași la Bucium treci Iașul în curmeziș. „Parcă i-a apucat strechea! gîndește el. Cel care l-a trimis pe Rașpă, tot așa, al meu tot așa... Ce, dau turcii? Ba nu dau turcii, pentru că boierul Toma se arătase vesel... Și parcă zîmbea chiar... Numai că era grăbit peste samă!" Truță îndeamnă calul cu pana căpăstrului și cu călcîiele. Vîntul îi vîjîie pe la urechi și se înfundă în pulpanele ilicului. E răcoare. Nu s-a desprimăvărat încă. S-a topit zăpadă multă, dar tot a mai rămas. Pînă la zilele Babei mai este. Calul a încetinit de tot la deal și acuma merge la pas. N-are ce-i face. Sus pe tăpșan, în poarta viilor,

moș Știrbu taie crengile uscate din pomii rari, cu securea. Se oprește din treabă și privește la călăreț.

— Tu ești, măi Truță?

— Eu, sărut mîna, nînașule!

— Pun rămășag că te duci la boierul Sandu.

— La dînsul. Mort, copt, să vie chiar acuma la Țigănași, la curte.

— Dar ce, dau turcii, măi Truță?

— Da' cine știe? A picat un călăreț din jos, tocmai de pe hotar vine și a adus o scrisoare... Și de aceea boierul îl cheamă și pe boierul Sandu... ca de obicei...

— Care obicei, măi băiete?

— Apoi n-a mai făcut așa, nînașule? De cîte ori vine omul ista din jos, de atîtea ori cheamă și pe boierul Sandu. Da' așa de grabnic ca acu, parcă niciodată nu l-a chemat! Ca să facă acela patru zile de pe hotar pînă la Țigănași, vezi bine că-i grabă mare!...

Moș Știrbu se gîndește o vreme și degetul lui cearcă în neștire tăișul securii.

— Cum vine asta, măi Truță, că eu nu pricep? Ce a mai fost? Cînd a mai fost? Ce om? Ce scrisoare?

— Mă grăbesc, nînașule...

— Spune, măi, cînd te întreb! se mînie moș Știrbu.

Și Truță n-are încotro. Spune tot ce știe despre Rașpă, despre cum a venit și alte ori cu scrisori, cum se închide boierul Toma cu unii, noaptea, în iatac, și tăinuiesc și nu mai primesc nici un slujitor la dînșii, și despre cel care, după cum a spus Rașpă, a venit noaptea acolo pe hotar, ca un fugărit ori ca un scăpat din praștie, după care boierul de acolo l-a trimis pe Rașpă în puterea nopții și în goana mare la Țigănași...

Truță a terminat, a zis „sărut mîna, nînașule!" și s-a dus în treaba lui, iar moș Știrbu tot mai stă în poarta viilor cercînd cu degetul ascuțișul securii. Se uită undeva unde nu vede nimic. Într-un tîrziu, își dă căciula pe ceafă, intră între copaci, se pierde în desișul lor și nu mult după aceea iese călare și pornește la vale. Se duce la Iași... Coboară repede clinul pe care omătul se topește, trece peste apa mică și mîloasă a Bahluiului, pătrunde în mahalaua calicilor, intră în tîrg și gonește întins spre curțile dumnealui vornicului Dumbravă.

— Spune-i c-a venit sutașul Știrbu, vorbește el către un slujitor, descălecînd în ograda marelui vornic.

Slujitorul se întoarce repede și-l duce în cămara boierului.

— Ce-i, moș Știrbule? zîmbește dumnealui Dumbravă. Iar ai necazuri cu stolnicul Sandu?

— Eu nu, dar să nu avem necazuri toți cu dînsul! grăiește bătrînul întunecat.

— Cum vine asta? se miră vornicul.

Moș Știrbu se apropie de el și coboară glasul. Își rotește ochii, să se încredințeze că nu-l mai aud și alții, și spune — dintr-o răsuflare — tot ce știe și tot ce bănuiește. Ține capul plecat privind pe sub sprîncene drept în ochii vornicului. Și cînd isprăvește de povestit, întinde palma lui lată, groasă, și numără îndoind deget după deget.

— Vra să zică, de cînd a fost dat afară din slujbă și își roade frîul la Țigănași, boierul Berheaci a început să aibă purtări ciudate, primește musafiri noaptea, fără zurgălăi la sanie — să nu-i simtă nimeni — și musafirii iștia se fac nevăzuți înainte de a se crăpa de ziuă. Ce pun la cale toată noaptea, nu știe nimeni, pentru că nici un slujitor nu poate pătrunde în cămara boierului, cînd sînt ei acolo. La fiecare sfat de taină este chemat numaidecît și stolnicul Sandu, care și el clocește pricini de dușmănie împotriva domnului, de cînd l-a lăsat mofluz de via de la Bucium! Iar pe deasupra, iacă trimis de pe hotar, care ajunge pînă aici numai în patru zile betejind calul, aduce scrisoare grabnică și — într-același ceas — stolnicul Sandu este chemat grabnic la Țigănași să vadă scrisoarea... Cum ți se pare domniei tale, mare vornice?

Dumbravă îl privește întunecat și cu fruntea încrețită. Moș Știrbu se pleacă iar către urechea lui:

— Omul ista, căruia îi zice Rașpă și care zice că e trimis tocmai de pe hotar, a mai fost pe la Țigănași. Aduce scrisori. De la cine și ce scrie în ele, nimeni nu știe. Numai boierul Toma și boierul Sandu... Și pe urmă mi-a spus Truță chiar vorbele lui. Zicea așa: „Vine într-o noapte la curte, pe hotar, un străin din toată lumea... ca un fugărit, ca un scăpat din praștie... aduce scrisoare și se închide cu boierul o bucată de vreme... Și pe urmă, boierul mă scoală în puterea nopții și strigă la mine! Ia aminte,

Rașpă, să nu bei, să nu mănînci, să nu dormi, numai să ajungi îndată și să dai scrisoarea!"... Bătrînul se uită țintă la marele vornic și adaugă dîrz: Și un copil ar bănui că lucru curat nu-i!

Dumbravă se scoală în picioare. Își aduce aminte că a mai venit și altă dată un slujitor la logofăt, după niște leacuri... Se plimbă de două ori în jurul odăii, apoi se liniștește și bate din palme. Un slujitor intră.

— Să vie Niculiță!

Slujitorul dispare și vine Niculiță. E subțirel și sprinten ca o zvîrlugă. Poartă încălțări de piele și pinteni cu spori ascuțiți. Se pleacă adînc și își înalță capul cu mustața mică, bălaie și nas ascuțit:

— Poruncă!

— Este un slujitor străin, venit din jos, la curte la Țigănași, grăi vornicul, scurt. Îl cheamă Rașpă. Are să plece călare peste un ceas, ori peste o zi, ori peste mai multe, pe drumul Romanului, către Milcov. Duce o scrisoare. Îmi trebuie scrisoarea și omul... în mare taină... Ia aminte!

Niculiță se pleacă și iese, după ce îngînă bărbătește:

— Am înțeles, luminate!

Marele vornic se întoarce spre sutaș:

— În Truță aista ai nădejde?

— Mi-e fin, răspunde moș Știrbu.

— Dacă-i om de credință, să vie și să-ți spuie tot ce vede și simte pe la curtea boierului Berheaci. Nu i-a fi degeaba. Boierul acela trebuie pîndit fără răgaz... Iar mișcările stolnicului Sandu poți să le oblicești dumneata singur, moș Știrbu, pentru că toate drumurile lui pe la poarta dumitale trec...

— Pe stolnic lasă-l pe mîna mea, se înclină moșneagul luîndu-și rămas bun.

2

În cămara sa de la Țigănași, boierul Toma Berheaci, fostul logofăt, se plimbă încetișor între divane. Trupul lui subțire, cu umerii aduși, slabi, împungînd giubeaua căptușită cu blană ușoară de iepure, se corogise parcă și mai mult, de cînd Ion Vodă îi luase slujba de încredere pe care o îndeplinise și de cînd boierul găsise că e mai

cuminte să se țină departe de curtea domnească, la moșie. Capul lui albise și mai mult și barba puțină, cu peri rari, nu mai era potrivită frumos, ca mai înainte.

Din timp în timp se oprește în dreptul ferestrei, scoate din buzunarul giubelei scrisoarea pe care i-a adus-o vătaful boierului Mîndru, citește o clipă slovele mari, strîmbe și lătărețe, și iar își pornește plimbarea între divane, cu capul plecat, cu gîndurile duse.

Încremenit în pragul ușii, Rașpă îl urmărește cu ochii lui suri și își face fel de fel de socoteli în minte. Iaca, de pildă, boierul Toma parcă s-a înveselit. Are în colțul gurii o adîncitură, care seamănă a zîmbet ascuns. Și pricina e, fără doar și poate, scrisoarea.

— Cînd zici c-a venit... acela? întreabă dintr-o dată boierul oprindu-se.

— Luni noaptea, tresare Rașpă din gîndurile lui.

— Vra să zică acum cinci zile?

— În zori se împlinesc cinci nopți...

Boierul pășește rar, încet, între divane, și degetele lui se strîng unul după altul în palma palidă, ca și cum fac o numărătoare, mereu înnoită.

Un tropot repezit de cai se aude în ogradă. Boierul Toma își oprește plimbarea și se uită pe fereastră.

— Poți să te duci să te hodinești, vorbește el către Rașpă. Și ține-ți gura, nu uita!

— Se poate să uit? se pleacă Rașpă umilit, ieșind în vîrful picioarelor.

În cămară năvălește acum stolnicul Sandu. Nalt, gros, cu bărbuță săracă pe obrazul smead și cu dinții mari și puternici, pare om pornit, voinic, trăit bine și aplecat spre hotărîri repezi și necugetate.

— Ai ceva? întrebă el cu glas mare și vorbind repede, de cum închide ușa.

— Citește! îi spune scurt fostul logofăt întinzîndu-i hîrtia.

Stolnicul o despăturește nerăbdător, o depărtează de ochi spre fereastră și întinde și cealaltă mînă ca să urmărească rîndurile cu unghia. Se vede că nu e obișnuit cu astfel de îndeletnicire. Citește încet și își mișcă buzele groase. Și deodată sare de pe divan.

— Vra să zică? întrebă el repezit.

Boierul Toma face un semn cu mîna sa slabă și palidă, parcă ar tăia ceva cu un cuțit.

— Gata!

— Chiar acuma?

— Chiar acuma. E pe drum. Petru a făgăduit turcilor de două ori atîta haraci cît plătește Ion Vodă.

— Și dacă dă și Armanul de două ori atîta?

Boierul Toma se oprește în fața lui și rîde fără glas:

— Nu-l cunoști, Sandule. De unde să dea? Din punga lui? Că de la norod n-ar lua un ban peste ceea ce dă el acuma, să-l tai! Nu vrea să se strice cu răzășii! Nu-i rămîne decît să plece!

Stolnicul Sandu își freacă mînile cu putere, își lărgește gura într-un început de rîs, care însă se oprește scurt și boierul se întoarse iar spre fostul logofăt:

— Și dacă ia de la boieri?

— Și noi sîntem nebuni să-i dăm? Sandule, pînă la Milcov nu-i departe. Am pus la cale cu Mîndru, cu Hudăi, cu Voilă tot ce trebuie. Petru abia ne așteaptă. Iar velvornicul Ivașcu din Țara Romînească ne primește cu brațele deschise. Toate sînt socotite cu mare înțelepciune și scumpătate. Cum nu ne-a simțit cînd am trimis plîngerea la Stambul, așa n-are să ne simtă nici acu. N-ai grijă. Se înțelege că am cheltuit cam mult... Turcii sînt nesățioși, n-ai ce le face... Dar ia gîndește-te. Scăpăm de paloșul care ne stă veșnic deasupra capului și pe deasupra, banii pe care i-am împărțit la Stambul ni-i întoarcem în jumătate de an. Petru nu știe cum să ne mulțămească pentru binele pe care i-l facem. Doar cu mînile noastre îl așezăm în scaun. Are să ne dea slujbele pe care i le-om cere. Ivașcu a și pus la cale cele de trebuință. Numai să ne păzim de Golăi...

— Nu te teme! vorbi stolnicul ridicînd din umeri. Nici el nu-l are la inimă pe Arman

— Una-i să nu-l ai la inimă și alta-i să faci ce-am făcut noi, cu primejdia vieții noastre. Ia gîndește ce-ar fi fost dacă prindea Armanul plîngerea către sultan ori vreo iscoadă care ne aducea ori ducea de la noi scrisori peste hotar. Ai? Și pe urmă mai e și cheltuiala...

O slugă intră să aprindă lumînările. Stolnicul Sandu se învîrtește în jurul său ca un prîsnel, căutînd ceva

cu care să arunce în slujitor și, negăsind, se repede si-l pălește cu pumnul în ceafă.

— Ticălosule! Să te înveți minte să mai intri nechemat!

Sluga fuge afară apărîndu-și capul cu brațele și lăsînd pe cei doi boieri în întuneric.

3

Rașpă coborî repede treptele cerdacului, străbătu ograda și se opri în ușa grajdului căutînd cu ochii în toate părțile.

— Truță! strigă el întorcîndu-se spre umbra în care se întindeau ieslele cailor.

Nu răspunse nimeni. Vătaful intră în grajd, mai strigă de cîteva ori și ieși. Se lăsase sara și înlăuntru era întuneric.

— N-ai văzut pe Truță? întrebă pe un slujitor care trecea grăbit.

— Acu era pe aici, răspunse omul, din fugă.

— Truță! strigă în gura mare Rașpă și nerăspunzîndu-i nimeni, se lăsă pe tînjala unui car, să aștepte.

Din grădina din fund, Truță sări pîrleazul și alergă către grajd.

— Mata strigai, bădiță?

— Eu, măi băiete. Da' așa faci tu slujba?

— Am fost oleacă în grădină, se dezvinovăți Truță șovăind și încurcîndu-se în vorbă.

— Asta o văd, dar eu știu că sluga cu credință întîi își isprăvește slujba și pe urmă umblă după fete! îl probozi Rașpă.

Truță își înclină capul și obrazul lui de băiețandru se aprinse ca de rușine.

— Dă fuga după grăunțe și hrănește șargul pînă s-a sătura, vorbi iar vătaful. Și să pui și la desagă, să am grăunțe pe drum.

— Șargul? se miră Truță.

— Șargul! Așa a poruncit boierul Toma

Truță se opri în prag, cu traista în mînă.

— Mare grabă trebuie să ai, bădiță, dacă își dă boierul șargul. Îi iute ca vîntul! Vra să zică, mîne dimineață pornești?

— Înainte de a se crăpa de ziuă îs pe drum.

— La dumneata acolo... la... cum îi ziceai?

— La mine acasă, măi băiete. La boierul meu. Hai, nu mai lungi vorba!

Truță alergă să aducă grăunțe de la sarai. Rașpă își căută un culcuș în fîn.

Lîngă colțul saraiului, Truță se opri, privi o clipă îndărăt și se mistui în niște nalbă înaltă. Alergă în lungul gardului, sări un pîrleaz și se topi în întunericul grădinii. În umbra unui nuc se opri și cătă înapoi. Nu se clintea nimic. Nici cînii nu-l simțiseră. Alergă tupilat pe sub pomi și cînd ajunse sub împrejmuirea de cătină bătrînă din fundul grădinii, tuși încet. Din cătină tuși cineva, tot așa de încet.

— Mata ești, bade Niculiță?

— Eu, șopti cineva, nevăzut.

— Rașpă pornește înainte de a se crăpa de ziuă, suflă grăbit Truță. I-a dat boierul cel mai iute cal din grajd. Și se duce acolo de unde a venit, la boierul lui... n-am putut afla unde anume.

— Nu-i nimic, șopti Niculiță. Aflu eu. Tu numai să știi că pînă ce pleacă el, eu aștept aici. Dacă se schimbă ceva, vii și-mi spui.

— Vin! îl încredință Truță apucînd în goană către sarai. Dar se opri dintr-o dată și se întoarse din drum.

— Bădiță Niculiță, șopti el, calu-i șarg, se cunoaște de departe... Asta ca să știi...

— Pavele, șopti Niculiță în întuneric, după ce Truță se făcuse nevăzut, ia pe Roșu și pe Gherman și alergați la Cele Cinci Izvoare, la răscrucea către drumul Sucevei. Alt loc de trecut n-are. Pînă la miezul nopții să fiți acolo. Să-l așteptați între sălcii. Are cal șarg. Greșală nu poate fi. Dacă-l scăpăm noi pînă acolo, îi ieșiți voi înainte și-l prindeți viu. Ai înțeles?

— Am înțeles! răspunse glasul unui om ascuns în cătină și îndată trei umbre se desprinseră din întunecimea gardului lat și înalt și se depărtară tăcute. În urma lor, liniștea căzu grea, neclintită.

În zori, Rașpă ieși călare din ograda boierului Toma de la Țigănași. Stătu o vreme în poartă, privi în toate părțile cu băgare de samă, apoi își îndesă cușma pe

cap și dădu pinteni. Șargul porni în trap mare pe marginea crîngului care se vedea înnegurînd spre asfințit. O bucată de vreme, Rașpă se ținu în umbra copacilor. Apoi părăsi drumul, intră între niște tufari și urcă un dîmb. Se opri pe creastă și privi înapoi. La răsărit, o geană sură lămurea zarea. Drumul era pustiu și tăcut. Doar niște umbre negre fîlfîiră departe în vale și se șterseră în desimea Crîngului. Rașpă coborî cîțiva pași de cealaltă parte a clinului, descălecă și își plecă urechea la pămînt. Stătu mult, ascultînd cu fruntea încrețită și cu ochii întunecați. Apoi se sculă și se uită îngrijorat în toate părțile. Căuta o scăpare. Drumul bătut făcea un cot lung ocolind văiugi și dîmburi și tufe. Trecea apoi pe muchea unui deal, în zare, și de acolo se îndrepta spre răscrucea Celor Cinci Izvoare. Era cale lungă, dar umblată și ușoară. De-a dreptul, ca să tai adică de-a curmezișul toate acele locuri ocolite de drumul bătut, trebuia să cobori povîrnișuri și văiugi, să urci culmi și creste și să străbați tufărișuri nesfîrșite. Era greu, dar scurtai din drum și nu te mai ajungeau urmăritorii. Rașpă își privi calul dîndu-i ocol. Bătu cu palma peste crupa plină a șargului și se plecă din nou cu urechea la pămînt. Acuma nu mai rămînea nici o îndoială. Tropotul înnăbușit și depărtat al celor ce veneau pe urma lui se auzea deslușit. Se ridică grabnic și îngrijorat și încălecînd porni în goană printre tufe.

În adevăr, pe calea știută grăbea Niculiță cu ai lui. Veneau alergînd pe marginea drumului și urmărind cu privirile urmele proaspete ale șargului, în colbul jilav de rouă.

— Stați! strigă dintr-o dată Niculiță ridicînd brațul. Nu se mai văd urmele!

Se învîrtiră în loc cercetînd cu ochii drumul. Pășiră pe iarbă printre tufe, ascultară cu gîturile întinse și se plecară cu urechea la pămînt.

— Uite-l! făcu dintr-o dată Niculiță întinzînd mîna spre asfințit. Pe sub fagii cei groși... Vedeți?

Departe, urcînd o costișă, pe lîngă un pîlc de fagi cu trunchiurile sure, căciula neagră și înaltă a lui Rașpă se vedea săltînd ușor, în trapul calului, pe deasupra unor tufe.

— Spre izvoare! făcu unul dintre călăreți.

— Spre izvoare, dar nu știu dacă îl mai putem ajunge! vorbi Niculiță.

Porniră cu cea mai mare repeziciune pe drum. Pînă la răscruce, Rașpă mai avea de urcat o coastă înaltă și foarte lungă, pe care nici un cal de pe lume n-ar fi suit-o în fugă.

Vîntul dimineții fîșîia ușor pe la urechile călăreților. Caii împunși cu sporii alergau în copci întinse. Dar era ușor de închipuit că o asemenea goană nu poate dura mult.

— Să nu ne omorîm caii! strigă Niculiță. Fără ei nu facem nimic.

Domoliră fuga și priviră din nou spre costișa cu fagi, dar nu mai văzură pe fugar. Rașpă își odihnea și el calul, într-un desiș, undeva. Soarele răsărise. Călăreții își scoaseră cușmele, își șterseră frunțile de sudoare și bătură caii cu palma peste greabăn.

— Hai! strigă Niculiță neliniștit.

Departe, în niște tufe de alun, Rașpă se ivise din nou, urcînd coasta. Șargul mergea cu pas mare și grăbit, dar nu mai alerga.

— Îl prindem! se bucură Niculiță dînd pinteni.

— Punem mîna pe el chiar la izvoare! socoti unul dintre călăreți, alergînd.

Acuma se țineau mereu în umbra tufelor, să nu fie zăriți de fugar. Dar Rașpă îi știa acolo. Știa de asemenea că numai calul îl poate scăpa. De aceea încetinise fuga, ca să nu-l vlăguiască prea tare. Iar cînd va ieși în drum, s-o poată lua înaintea urmăritorilor, care acum alergau aplecați pe gîtul cailor, tăcuți, cu dinții strînși. Deodată, la un cot, zăriră pe Rașpă trecînd culmea costișei și urcînd în drum.

— Uite-l! strigă Niculiță strîngînd pulpele.

Calul său țîșni într-un galop vijelios și ceilalți îl urmară. Dar depărtarea între ei și cel urmărit era mare. Rașpă își pusese toată nădejdea în șargul său și șargul se dovedea a fi un cal puțin obișnuit. Acum se vedea de departe răscrucea cu Cele Cinci Izvoare și Rașpă gonea spre ele, socotind să intre din nou între copaci și să se facă nevăzut. Dar dintr-o dată strînse frîul și se

ridică în scări: între sălciile de la izvoare zărise căciulile înalte ale celorlalți călăreți, care se țineau în umbră și bănui capcana către care fugea.

— A-ha! își strînse el dinții sucindu-și capul ca în șurub și căutînd o scăpare. Zări spre stînga un drumeag care se depărta de izvoare intrînd sub niște copaci și își îndreptă calul într-acolo.

— Scapă! strigă Niculiță întinzînd arcul.

— Scapă! strigară și cei ascunși în umbra sălciilor și unul dintre ei întinse arcul, ca și Niculiță.

— Ochește calul! strigă altul îngrijorat.

— Ochește calul! strigă și unul din însoțitorii lui Niculiță.

Și cele două săgeți porniră.

Cînd șargul se prăbuși cu gîtul străpuns și cu capul înainte, Rașpă se rostogoli alături, cu o săgeată între umeri. Iar săgeata rămase acolo tremurînd.

— Nu sîntem vinovați! se îndreptăți Niculiță în fața marelui vornic, în sara aceleiași zile. S-au tras două săgeți în același timp. Ceasul rău! Iar scrisoare n-a avut. Numai atîta am găsit la dînsul, arătă el un inel de aramă cu piatră roșie, pe care îl scoase din colțul unui ștergar. În sîn îl ținea, cu ștergar cu tot...

Marele vornic luă inelul și îl cercetă pe gînduri.

— Semn! vorbi el încet. Vestea pe care o ducea era atît de însemnată, încît boierului Toma i-a fost frică s-o scrie... Niculiță, curtea de la Țigănași să nu scape de sub pînda ta, nici zi, nici noapte...

4

Pe coborîșul Buciumului Ion Vodă își făcea plimbarea de dimineață însoțit de o ceată de curteni, cînd un pîlc de călăreți alergară în întîmpinarea sa și marele vornic Dumbravă strigă de departe, stăpînindu-și fugarul:

— Să trăiești, măria ta!

— M-ai găsit și aici, Dumbravă? zîmbi Ion Vodă credinciosului său boier.

— Știam că ai plecat să te mai plimbi oleacă, măria ta, și n-aș fi cutezat, dacă n-aș fi primit chiar acum

veste din jos, că sosește un ceauș de la Țarigrad. Căpitanul Lascăr de la Bîrlad îmi dă de știre că ceaușul este însoțit de o roată de călăreți, pe care i-a luat de la seraschieratul Dunării, de la Silistra.

— Am primit și eu o veste, ieri, Dumbravă. Ne vin porunci de la măria sa sultanul, spuse voievodul, domol.

Dumbravă îi văzu chipul îngrijorat și tăcu. Nu cuteza să întrebe, pentru că știa că de cîte ori era vorba de anume legături cu alți domni și cu alte țări, măria sa se sfătuiește numai cu episcopul Isaia. Dar bănuia că scrisoarea primită ieri nu adusese vești bune și iată că mîhnirea pe care o citea pe obrazul domnului îi întărea bănuiala.

Cu Prea Sfințitul Isaia, vornicul nu avea nici o dușmănie. Dar îl simțea pe domn legat prin anume taine cu acest călugăr tăcut, care putea să se strecoare printre vorbe și întrebări ca un țipar printre degete și de cîte ori îi vedea împreună, se îngrijora. Cu firea lui deschisă, bărbătească, vornicul ar fi vrut să cunoască, el întîi, primejdiile care îl amenință pe domnul său, ca să se arunce întru apărarea sa, faptă pe care n-o putea face Prea Sfințitul, așa slab și domol cum era, cu zîmbet subțire și privire nepătrunsă...

Călărind alături, pe coasta Buciumului, Dumbravă, nemaiputînd răbda tăcerea și îngîndurarea, îndrăzni:

— Măria ta, te văd întunecat...

Ion Vodă își ridică ochii neguroși și vorbi cu glasul surd:

— Ai mai văzut tu trimis de la Stambul care să vie și să ne aducă vreo bucurie? Eu știu că de cîte ori au venit, au cerut... Va cere și acesta și cine știe ce va cere!...

Erau acum pe culmea dealului, acolo de unde zarea se deschidea departe cuprinzînd în vale toată priveliștea Iașului ca într-un fund de blid uriaș. Pe întreaga coastă de către miazăzi coborau, ca niște mici movile înșiruite, butucii de viță încă nedezgropați. Iar sus, pe tăpșanul larg, o livadă bătrînă își întindea crengile negre ale nucilor rotați și ale merilor rari și goi. Pe unele locuri se arăta o urmă de împrejmuire, un șanț plin încă de

omăt sau un șir de cătină bătrînă, prelungit de hălăciuga unor soci înnegriți.

Ion Vodă opri în fața unui podeț dărîmat și privi departe, la potecile de omăt care albeau ici, colo sub copaci.

— Să oprim puțin la răzășia fostului sutaș Știrbu, spuse el domol.

Și îndată, un călăreț din urmă sări peste șanț și alergă să vestească pe stăpînii locului, iar măria sa și Dumbravă intrară în pasul cailor pe cărarea dintre pomi. Din fund, moș Știrbu, cu căciula în mînă, cu pletele în vînt și încins cu brîu peste cămașa de cînepă de sub suman, se grăbea călcînd repede cu pașii lui bătrînești.

— Să trăiești, măria ta! se plecă el în fața domnului și chipul lui arăta mare bucurie și mulțămire. Ai mai venit pe la noi?

— Am venit să văd cum îți arată gospodăria, iarna, spuse Ion Vodă zîmbind bucuros și descălecînd. Și am vrut să te întreb de sănătate.

— D-apoi, văd că iarna se călătorește, măria ta, vorbi bătrînul arătînd cu brațul întins coasta dealului din spre miazăzi, pe care nu mai rămăsese nici urmă de zăpadă. Iar cu sănătatea, cum o știi. Te mai doare ici, te mai înjunghie colea, cu bătrînețea nu se poate lupta.

— Eu te văd destul de voinic încă, moș Știrbule, zîmbi domol. Ba, pe stolnicul Sandu l-ai doborît, cît e el de mare și de tînăr

Bătrînul își întoarse chipul cu barba netunsă de mult, înălțîndu-l spre domn și își scoase cușma din cap.

— Mulțămesc măriei tale, pentru facerea asta de bine, spuse el. De cînd a aflat că pe cumnatul său, pe logofăt, l-ai scos din slujbă, dumnealui stolnicul nici nu mai suflă! Iaca ce-i trăznise prin cap să-mi ia, întinse bătrînul brațul spre costișă. Toată via și toată prisaca! Le-a primit bunicul din mînile slăvitului Ștefan-Vodă și el se jura că-s ale lui! Ba mai aducea și marturi! Noroc, măria ta, că ai aflat la vreme! Altfel mă lăsa calic, stolnicul!

Ion Vodă își plimba privirile pe locurile arătate de brațul moșneagului și clătina din cap, tăcut. Le cunoștea de mult, pentru că în toate plimbările pe care le făcea peste dealul Buciumului, către Vaslui, avea obiceiul să se oprească în livada aceasta liniștită, să stea de vorbă cu bătrînul și cu feciorii lui și să guste o frîntură de fagure și o gură de apă de la izvorul din vale.

Pășea acum încet către prisacă, între bătrîn și Dumbravă, călcînd peste frunzele moarte, scuturate an cu an sub nucii bătrîni.

— Mă gîndesc, cum ai putut afla aici, ce pusese la cale logofătul Toma, se miră măria sa.

— Dar cine nu știe? zîmbi moșneagul, poznaș. Toate dealurile înapoi spre Vaslui și tot prăvălișul către Iași, cu satele lor, au aflat, măria ta. Și rîd de stolnic și de logofăt, cu fel de fel de vorbe și de porecle, după obiceiurile lor cele proaste, iar la numele măriei tale se închină mai plecați decît la icoane! Parcă nu mie mi-ai făcut bunătatea asta, parcă le-ai făcut-o tuturor, atîta se bucură și te pomenesc...

Ieșiră acum în prisacă. Locul era gol și negru și știubeiele fuseseră puse la adăpost. Nu era ce să vezi pe tăpșanul acela, pe care vara zumzăiau albinele și iarba își legăna florile ca un val pestriț și îmbălsămat. Dar de acolo, de sus, privirea străbătea nestingherită de jur împrejur, pînă în fundul depărtărilor care se topeau în zare, unde pămîntul se întîlnea cu cerul. În liniștea aceea neclinită, Ion Vodă stătu și privi îndelung la drumul Vasluiului, pe unde, în curînd, aveau să sosească veștile de la Stambul.

O fetiță cu părul bălai, strîns în codițe subțiri pe cap, lipăi cu picioarele încălțate cu opinci și se ascunse după trunchiul unui pom, de unde i se vedeau numai ochii albaștri licărind în umbră.

— Tot sperioasă ești, Ilenuță? zîmbi domnul vorbind cu glas moale, parcă de frică să nu fugă copila. Iaca, ți-am adus ceva frumos! Și între degetele sale, potrivit așa ca să strălucească în soarele palid, se ivi un gologan de aramă din cei noi.

Ilenuța făcu ochii mari, dar nu cuteză să iasă din ascunzătoarea ei.

— Apoi, dacă nu-l iei tu, îl iau eu și nu-l mai vezi! zîmbi moș Știrbu.

Dar fetița nu putea îngădui o asemenea nelegiuire. Făcu cîțiva pași călcînd cu teamă și trăgînd cu coada ochiului înapoi, ca să-și cunoască bine locul pe unde s-o rupă de fugă la o vreme de primejdie, cătă cu ciudă la moșneag și întinse mîna subțire spre banul lucios.

— Ca gaițele! rîse moș Știrbu. Cum văd ceva strălucind, gata!

Ilenuța alerga acuma fericită, strîngînd în palmă gologanul și săltînd într-un picior, ștrengărește, printre pomii goi. Călăuzit de bătrîn, Ion Vodă intră în căsuța care mirosea a busuioc și a poame coapte. Pe culmea care se întindea cît ținea păretele din fund, se odihneau cîteva cojoace de oaie, cu blana în afară. Cîteva arcuri, sahăidace și ghioage spînzurau în cuie de lemn. Domnul se așeză pe laiță. Îndată, ușa se deschise și Ilenuța intră purtînd cu băgare de samă, pe brațele întinse, un blid cu faguri, acoperit cu un ștergar curat. Așeză blidul în brațele bătrînului și lipăi din nou, după o cofiță cu apă.

— Todeauna mă gîndesc — cum nu ți-e frică de albine, moș Știrbule! zîmbi măria sa primind darul bătrînului.

— D-apoi că mă cunosc, măria ta. Îmi umblă pe obraz și pe mîni de parcă-s îmblînzite, și nimica nu-mi fac.

Ion Vodă gustă dintr-un fagure și din apă, își udă degetele ca să se spele de mierea care se prelinsese pe ele, le șterse de ștergar și mulțămi.

— Dar feciorii unde-ți sînt? întrebă măria sa împingînd cofița către Dumbravă.

— În vie, răspunse moșneagul cu o ușoară mîndrie în glas. Dacă vine primăvara... Ei muncesc, măria ta, de cum se scoală pînă noaptea tîrziu, că alte ajutoare n-am. Dar le-am trimis vorbă și trebuie să se arate numaidecît.

Și în adevăr, pe ușa scundă intrară pe rînd cinci bărbați potrivit de înalți, dar pietroși și bine legați, cu cojocele pe umeri, cu fețele deschise și bucuroase. Își scoaseră cușmele și se plecară adînc.

— Să trăiești, măria ta!

— Parcă v-ați mai împlinit de cînd n-am mai fost pe aici! se bucură Ion Vodă așa cum făcea el de cîte ori vedea un om în care se vădea putere și vrednicie.

— Ne silim să călcăm pe urmele tătuții! răspunse în șagă unul dintre ei.

Rîseră și domnul, și Dumbravă, și bătrînul, și ceilalți.

— Se cheamă că la o vreme de nevoie, eu am oastea mea! se mîndri moșneagul.

— Mai bine să nu vie acea vreme de nevoie! se întunecă măria sa la față. Nimeni nu dorește o asemenea vreme, moș Știrbule, dar mă gîndesc că totuși ar putea să vie și parcă îmi mai astîmpăr grija uitîndu-mă la feciorii tăi.

— Și la mine, măria ta, vorbi bătrînul, că doar la o asemenea nevoie, n-ai să mă lași singur acasă.

— Noi, măria ta, vorbi feciorul cel mai mare al Știrbului, o viață avem și aceea e a măriei tale și a țării. Cînd măria ta ai sărit să ne aperi ocina și dreptul nostru, numai niște mișei le-ar lăsa în mînile dușmanilor.

— Și nu numai ei, vorbi iar moșneagul, pe cînd ieșeau din căsuță. Iaca, uită-te de jur împrejur, măria ta, încotro vrei, și în susul și în josul țării, unul nu este printre răzăși care să nu gîndească la fel. Toți avem în casa noastră un arc și un săhăidac. Toți avem o coasă și un îmblăciu, iar o ghioagă știm s-o tăiem într-o rădăcină de ulm, s-o pîrlim și s-o ghintuim cu niște piroane...

— Știu, moș Știrbule, spuse Ion Vodă cu glasul tulburat. Numai că sămînța voastră, a răzășilor s-a împuținat de la o vreme. Cîți mai sînteți? Unul din zece?

— Om păli și noi unul cît zece, măria ta! îndrăzni cel mai mare dintre feciori, dacă așa e vorba. Nu ne tocmim. Numai să suni buciumul, măria ta, și ai să vezi!

Mustățile vornicului Dumbravă se mișcau, ca să acopere zîmbetul de bucurie pe care nu și-l putea stăpîni la vederea acestor oameni hotărîți și cu pumnii tari ca fierul. Domnul îi privea pe gînduri și ochii lui mici și negri licăreau sub sprîncenele stufoase.

— S-ar putea să-l sun mai degrabă decît vă așteptați voi! vorbi el într-un tîrziu, ca trezit din adînci gînduri. Pe urmă își luă rămas bun de la bătrîn și de la feciorii lui și încălecă. Dumbravă se grăbi în urma voievodului

care călărea la pas, cu capul plecat, gînditor. Se alătură de el, pe nesimțite, și merseră o bucată, tăcuți.

— Are să trebuiască să rînduim gazdă cumsecade pentru acel ceauș, vorbi măria sa dintr-o dată, înălțîndu-și capul... Iar mîne are să trebuiască strîns sfatul de dimineață, pentru primirea lui...

5

Afară, nori de ploaie întunecaseră soarele și călătoreau mînați de vînt, către asfințit. În lumina mohorîtă care se strecura prin ferestrele înguste, în cămara de sfat a curților domnești de la Iași, adunarea boierilor chemați din porunca domnului părea, de departe, neguroasă și nedeslușită. Ici-colo sticleau cătărămile de preț cu care se încheiau hainele lungi de postav sau le împodobeau căciulile de blană scumpă.

Cămara aceasta, în care se primeau de obicei trimișii altor țări și domni, era scundă și lungă. În curmezișul tavanului, făcut din stejar lustruit, treceau grinzi groase de lemn afumat, aproape negre. Scaunul domnului, de asemenea din stejar dăltuit cu meșteșug, purta săpat pe spătarul înalt capul zimbrului Moldovei. De o parte și de alta se aflau două divane lungi, iar între ele, la un capăt, unul mai scurt. Pereții erau împodobiți cu fel de fel de arme, arcuri, buzdugane, suliți, halebarde, iatagane, săbii drepte și archebuze. În fund, în spatele scaunului domnesc, se vedeau două armuri întregi, înălțîndu-se strălucitoare între platoșe și scuturi și straie de zale. Iar într-o latură, doi osteni implătoșați păzeau cu halebardele în mîini o ușă ascunsă de o perdea roșie.

Așezați pe cele două divane lungi, față în față, boierii adunați la sfat stăteau de vorbă cu glasuri scăzute, în așteptarea domnului și a ceaușului turcesc, care venise cu porunci de la Stambul.

Erau de față Ion Golăi, mare logofăt al Țării Moldovei, Dumbravă, mare vornic al Țării de Jos, Grumază, mare vornic al Țării de Sus, Lupe Huru, socrul domnului și pîrcălab de Hotin, Toader, pîrcălab de Neamț, Ion Caraghiuzel, pîrcălab de Roman, fostul pîrcălab Ieremia, nu de mult înălțat portar al Sucevei, Danciul, pîrcălab de Orhei, Petru Mălai, proaspăt postelnic, Grigore spătar,

Iani vistier, Bucium ceașnic, Bilăi stolnic și pa'n Cozma Murgu care nu avea nici o dregătorie, dar care de o bucată de vreme căpătase încrederea domnului și era chemat la toate sfaturile.

Boierii vorbeau aproape în șoaptă. Se știa că Ion Vodă primise alaltăieri o scrisoare grabnică. Se zvonea că și marele vornic Dumbravă primise alta, alaltăieri, și că a alergat cu ea tocmai pe dealul Buciumului, în calea măriei sale, să i-o arate... Unii aflaseră că de la acea plimbare, domnul și marele vornic veniseră întunecați și îngrijorați, cum de mult nu-i văzuse nimeni. Deci veștile pe care le primiseră erau rele. Iar dacă acele vești priveau poruncile pe care le aducea ceaușul de la Stambul, atunci lucrul era de la sine înțeles...

Intr-un astfel de sfat, de care Ion Vodă se înconjurase cu chibzuința și alegerea sa, s-ar fi putut crede că nu se găsesc decît oameni de credință, încercați prieteni ai măriei sale, boieri de nădejde și de sprijin în zile grele și de mare îngrijorare intr-o clipă ca aceasta, în care se putea bănui și aștepta orice. Și cu toate acestea se aflau unii care priveau țintă în ochii altora, își coborau ușor pleoapele, așa numai ca o părere și pe nesimțite și fără să se uite la vecin, îi împungeau genunchiul cu genunchiul lor, ca într-o înțelegere care nu avea nevoie de vorbe. Așa își vesteau unii altora bănuielile, credințele și nădejdile, pentru că nu le puteau vesti cu glas mare. Nu puteau, pentru că se fereau de urechile marelui vornic Dumbravă, care de la locul său pîndea pe fiecare cu ochii săi negri, de sub sprîncenele groase și tăcea îndărătnic și întunecat. Il știau credincios domnului, cu trup și suflet și se temeau de dînsul. Tot așa tăcea și asculta și portarul Ieremia. El era un om închis, care nu se dezvăluia niciodată nimănui și nimeni nu știa ce gînduri cloceau în capul lui. Era deci mai bine și mai înțelept să te ferești de dînsul.

Și mai era unul care tăcea: marele logofăt Ion Golăi. Cu fruntea înaltă și îndărătnică, cu plete lungi, căzute pînă pe umerii puternici și cu barba albă, plină, marele logofăt se așezase trufaș în capătul unui divan, lîngă scaunul domnesc și stătea ca și cum s-ar fi găsit singur într-o pustie. Ochii lui priveau pe deasupra ca-

petelor celorlalți, fără fudulie deșartă, dar cu încredințarea că cel mai însemnat din toată adunarea aceasta, el este. Aștepta să i se facă temenele, ca el să răspundă ușor din cap și să nu învrednicească pe nimeni cu o vorbă de bunăvoință. Și chiar i se făceau temenele, și — cu dînsul de față — ceilalți mai mult șopteau decît vorbeau, semn că înfățișarea acelui boier îi stingherea, îi sfioșa, și că ei singuri recunoșteau însemnătatea lui de om cu averi nemăsurate, cu moșii nenumărate și cu legături puternice peste hotare.

În sfîrșit, un slujitor trase perdeaua care acoperea ușa îngustă și unul din oșteni bătu cu halebarda în pardoseala de lespezi. Măria sa intră cu pasul repede și mlădios. Chipul său ajungînd aproape de grinzile groase ale podului era atîta de încruntat și privirile atît de reci, încît, în cămara lungă și îngustă, parcă intrase un vînt de ghiață.

— Să trăiești, măria ta! îl salutară boierii într-un glas, sculîndu-se în picioare.

O clipă, Ion Vodă îi ținu sub privirea sa licăritoare și nepătrunsă, apoi se așeză în scaun și boierii parcă răsuflînd mai ușurați, se lăsară pe divanele lor. În încăpere nu se mai auzi nici un zgomot și nu se mai simți nici o mișcare.

Cu glasul stăpînit, măria sa începu să vorbească:

— Dragii mei boieri de sfat, am primit veste că astăzi se încoronează la Cracovia urcîndu-se în scaunul Lehiei, prietenă și ocrotitoare a Moldovei, craiul cel nou, de neam franțuz, Henric de Valois, pe care norodul leah și l-a ales să-i fie lui domn și ocîrmuitor. Aflu că alegerea sa a căpătat încuviințarea măritului sultan și așa fiind nici noi nu putem decît să ne bucurăm și să ne punem toată credința în înțelepciunea înaltei porți...

Se înțelege că pentru Ion Vodă și pentru interesele Moldovei, aceasta nu era veste plăcută. Candidatul francez, care fusese ales, încercase cu tot dinadinsul să capete îngăduința porții otomane a așeza el pe viitorii domni ai Moldovei, după trebuințele și nevoile sale și ale Lehiei. Măria sa Ion Vodă spusese nu de mult portarului Ieremia: „Un stăpîn la Cracovia, care să ne îngăduie sau să ne fugărească din scaun, cînd a pofti,

şi altul la Ţarigrad care să ne jăcuiască"... Dar pe de o parte, încercarea noului crai nu izbutise, iar pe de alta, în fața sfatului, voievodul Moldovei nu putea vorbi altfel. Știa doar că unii boieri, dușmani și trădători ai domnului și țării, urechi ai împărăției de la miazăzi, stau la pîndă și așteaptă o singură vorbă, un singur gest necugetat, ca să trimită pîră la Stambul...

— Doamne — vorbi cumpătat marele logofăt — de vreme ce strălucirea sa sultanul a aflat mulțămire în alegerea făcută de prietenii noștri leșii, socot că noi nu avem decît a ne bucura și a trăi în bună pace și înțelegere cu măria sa, craiul cel nou...

— Așa socot și eu, rosti Ion Vodă curmînd vorba asupra acestei trebi. Al doilea, urmă el, avem, de ieri, un musafir scump, întrucît ne aduce vești de la scaunul împărăției. Să-l primim deci cu cinste și să vedem cu ce vorbe și porunci ne învrednicește măritul sultan.

Făcu un semn și ușa care răspundea între cele două divane se deschise, iar ceaușul împărătesc intră cu pas măsurat și ținîndu-și capul sus. Pășind semeț, în straiul de mătasă cu cealmaua lucitoare, cu barba neagră, rotundă și cu fața smolită, trimisul sultanului înaintă pînă în fața scaunului domnesc, unde se opri, își înclină capul cu o mișcare scurtă și îl înălță iar, cu mîndrie. În același timp, pe o ușă lăturalnică, se ivi și tălmaciul, care se opri în spatele scaunului domnesc, în stînga.

— Fii binevenit — rosti măria sa în moldovenește — și spune-ne, rogu-te, ce porunci ne aduci de la slăvita poartă.

Tălmaciul rosti în turcește aceleași cuvinte, după care, trimisul turc vorbi pe limba lui și întinse domnului scrisoarea împărătească.

— Strălucirea sa sultanul, vorbi tălmaciul în limba moldovenească, trimite sănătate măriei sale lui Ion Vodă și această poruncă scrisă. Să binevoiască domnul să o cetească, după care trimisul are să deslușească cu viu grai cele cuprinse în scrisoare.

După aceste vorbe, întinse mîna să primească scrisoarea și s-o cetească tălmăcind-o. Dar Ion Vodă rupse pecetea, desfăcu porunca și o ceti singur, în gînd. Pentru măria sa, mijlocirea tălmaciului nu era decît o sim-

plă formă cerută de ceremonial. El știa turcește tot atît de bine ca și moldovenește și vorbea bucuros în limba turcă — în împrejurări neoficiale — de cîte ori se ivea prilejul. Dar Ion Vodă — domnul — socotea că din scaunul Moldovei nu se putea vorbi decît moldovenește și o făcea cu toată mîndria și cu toată dragostea pe care o purta țării sale.

Tăcuți, cu gîturile întinse și ochii țintă, boierii așteptau lămurirea pe care avea să le-o dea voievodul și — după el — ceaușul.

În timpul acesta, chipul smead al măriei sale se întunecase și în albul ochilor ațintiți asupra scrisorii, se adunaseră vinișoare roșii, iar dunga adîncă dintre sprîncenele stufoase, atît de cunoscută de boieri, se înfipse, neagră în rădăcina nasului. În tăcerea care cădea grea ca o spaimă, hîrtia foșni în palma sa și se încreți între degetele strînse dintr-o dată, ca într-o încleștare puternică. Apoi Ion Vodă își înălță capul și aținti pe ceauș drept în luminile ochilor.

— Porunca strălucitului sultan, vorbi el cu glas stăpînit, are să fie vestită de către domnia mea boierilor de sfat. Iar trimisul are să fie chemat la vreme, spre a i se face știut răspunsul nostru.

După tălmăcirea de nevoie, ceaușul își drese glasul pregătindu-se să rostească deslușirea despre care vorbise adineauri. Dar măria sa făcu un semn tălmaciului și urmă tot în moldovenește:

— Pînă atunci, trimisul strălucirii sale va putea petrece în liniște și pace la gazda aleasă bucurîndu-se de toate bunătățile cu care îi putem sta înainte. De alte deslușiri nu mai avem nevoie.

Mai făcu un semn și ușa din spatele ceaușului se deschise, și turcul, după ce se uită nedumirit la domn și la boieri, înclină capul și ieși tot atît de repede precum venise, iar ușa se închise în urma lui.

În cămara de sfat, tăcerea căzu și mai grea și ochii boierilor străluceau cătînd spre Ion Vodă al cărui chip întunecat îi înspăimînta. Iar el, cu toată greutatea trupului uriaș sprijinit în cotul rezemat de brațul scaunului și cu hîrtia împărătească între degete, rămase o clipă lungă cu ochii ațintiți asupra ușii care se închisese. Pe

urmă, privirea sa se opri asupra boierilor, între care deosebi obrazul îngrijorat al lui Dumbravă.

— Ne cere îndoirea haraciului, vorbi el atunci cu greutate și cu glas străin. Nu știu ce vom face, boieri dumneavoastră, dar de dat, nu văd cum am putea da.

— Să chibzuim, doamne, să vedem de unde luăm și cum... vorbi domol vistiernicul Iani. Poate aflăm putința...

— Putința ar trebui s-o aibă țara, și domniile voastre știți că țara nu mai poate da. Haraciul nu-l plătesc eu și, după cîte știu, nici domniile voastre. Il plătește norodul de rînd... care s-ar cuveni întrebat dacă mai poate ori nu mai poate da...

— Dar dacă ne-am învoi cu mai puțin? cuvîntă și Grumază vornicul. Mai dăm noi, mai lasă ei...

— Dacă nu dăm noi atîta, dă Petru Șchiopul, fratele domnului Țării Romînești, care s-a legat că poate scoate din Moldova cît cere sultanul! lămuri măria sa privind scrisoarea pe care o ținea încă în mînă și glasul său se înălță zădărît.

Atunci, cu toată sfiiciunea pe care cei mai mulți dintre boieri o simțeau în fața lui Ion Vodă, tulburarea nu mai putu fu stăpînită. Vestea era din cale afară de însemnată. Cîțiva își dădură coate și se priviră cu înțeles iar Petru Mălai, noul postelnic, se sculă mînios și mișcîndu-și barba și mustățile castanii, strigă cu glasul său puternic și hotărît:

— Vra să zică s-a pus la cale o adevărată capcană! S-a și găsit om în loc și a rămas acuma pe „care dă mai mult!“ Iar cel care dă, adică țara, nu știe nimic. Cheam-o măria ta, și ai să vezi că n-are să dea, și n-are să facă gustul turcului. Incă n-a pierit vîrtutea din Țara Moldovei!

— Să avem iertare, măria ta și domnia ta, pan Petru, se sculă pîrcălabul Danciul. Dar de cînd e lumea, nici un norod n-a plătit bucuros, haraci. Dacă ai să-l întrebi de poate, se înțelege că are să-ți răspundă că nu poate. Iar dacă ai să-l întrebi de are, se înțelege că are să se jure că nu are. Vra să zică, de ce să-l mai întrebăm? Plătim și gata! Așa s-a făcut totdeauna...

— Pentru că s-a făcut așa cum spui domnia ta, pînă acuma — rosti domnul, cu vorba mereu zădărîtă — de aceea a ajuns turcul atîta de îndrăzneț. Nu-s nici doi ani de cînd s-a hotărît un haraci. Dacă acuma îl îndoiește, de ce peste alți doi ani nu l-ar îndoi din nou? Sau l-ar întrei, sau l-ar împătri? Și atunci de unde mai dai? Îți dăruiești domnia ta averea pentru acest sfîrșit?

Încolțit, pîrcălabul se așeză pe divanul său, sub privirea licăritoare a domnului.

— Vorba măriei tale de la început e sfîntă, se sculă și vornicul Dumbravă. Cheamă țara, așa precum ai spus, și cum a hotărî, așa să se împlinească.

Atunci, marele logofăt Ion Golăi se sculă și în jurul lui se făcu tăcere. Spătos, cu fruntea înaltă, înclinată, și cu barba albă rezemată de pieptul scos înainte, semeț, boierul cuvîntă cu glas măsurat, dar răsunător:

— Măria ta, fie-mi îngăduit să vorbesc întocmai cum cuget, fără frică și fără gînd ascuns. De cînd mă știu, turcii n-au luat în samă hotărîrea noroadelor. Au poruncit și au cerut. Dacă nu li s-a dat, și-au luat singuri. Cine să li se împotrivească? Hotărîrea norodului moldovan, pe care măria ta vrei să-l întrebi? Dar ce înseamnă norodul moldovan și voia lui, în fața puterii padișahului? Nu cumva tulburarea zadarnică a norodului cu asemenea răscoliri și întrebări să aducă urgie asupra țării...

— Rău faci, logofete, că-ți nesocotești norodul din care ai ieșit, strigă postelnicul Mălai cutremurîndu-și barba. Padișahul însuși nu-l nesocotește! Norodul moldovan i-a înfruntat și altă dată urgia și nu s-a căit!

— Socot că turcii n-au uitat încă usturimea de la Racovăț! se sculă și vornicul Dumbravă, înfierbîntat.

— Acestea nu sînt vorbe chibzuite într-un divan în care nimeni nu se gîndește și nici n-ar fi nimerit să se gîndească la un război cu turcii! își înălță iar glasul marele logofăt. Ba chiar socot că nici norodul — dacă ar fi întrebat — nu s-ar arăta bucuros de o asemenea întocmire...

— Nimeni nu s-a gîndit să întrebe norodul asupra unui război cu turcii, îl întrerupse Ion Vodă. S-ar părea, boieri dumneavoastră, că ne-am adunat aici ca să vorbim

de război sau ca să se audă la Stambul că s-a vorbit de război, nu de ce ne doare în clipa aceasta. Nu de război ne-am gîndit să întrebăm norodul, ci dacă poate și are de unde să îndoiască haraciul. Pentru că dacă norodul n-are și n-are, degeaba mai hotărîm noi aici. De unde nu-i, nici dumnezeu nu cere!

— Să-l întrebăm, măria ta! strigă postelnicul Mălai.

— Să-l întrebăm! strigă vornicul Dumbravă.

— Să-l întrebăm! strigară cîteva glasuri, în timp ce ceilalți boieri stăteau tăcuți, cu privirile în pămînt.

De sus, din scaunul său, Ion Vodă îi privea țintă și ochii lui licăreau negru, a primejdie...

I

Cînd se zvoni pe hotar, dinspre Crăciuna, că domnul cheamă norodul la sfat, moș Mihai se uită cu înțeles la Mitruț. Stătu așa o vreme prubuluind ceva în minte și ochiul lui singuratic parcă zîmbi.

— Mergem? întrebă el deodată, bucuros.

— Mergem, moș Mihai! strigă Mitruț, vesel și nerăbdător.

— Așa măi băiete! grăi moșneagul. Să mergem! Poate are nevoie măria sa de noi! Degeaba nu cheamă el țara acolo!

Se pregătiră de drum și rînduiră cine să stea pe hotar în lipsa lor. Toți străjării se arătau neliniștiți și toți săriră cu sfaturi și presupusuri. Iar sara, Mitruț se mistui în întuneric furișîndu-se către gospodăria lui Tudose pădurarul.

Dar cum se făcu nevăzut, mama se și întoarse către moș Mihai privindu-l drept. O luminiță de zîmbet juca în ochii ei înfundați sub frunte. Și moș Mihai zîmbea. I se încrețise obrazul păros, nasul stătea gata să-și ascundă vîrful în tufărișul mustăților și ochiul lui cel sănătos licărea poznaș și neliniștit.

— Rîzi? îl întrebă mama stăpînindu-și zîmbetul.

— Rîd de tine! grăi moș Mihai rîzînd de-a binelea. De cîte ori îl vezi că se duce, parcă îți dă cu cuțitul în inimă!

— Nu chiar așa, Mihai! Ba parcă uneori mă bucur! Dar îl socot crud încă... cu caș la gură!

— Ii străjăr, Zoiță! Cîți ani avea Joldea cînd făcea pe cucul în preajma bătăturii lui taică-tu?

De data aceasta, Zoița rîse cu glas. Povestea aceea cu cîntecul cucului o făcea întotdeauna să rîdă și îi umplea inima de duioșie. Era pe atunci Joldea tînăr și ea tînără... Umbla Joldea primprejurul casei ei și cînd n-o vedea pe afară, îi dădea de știre cîntînd ca cucul!... Așa era între ei înțelegerea. Numai că o dată, sara tîrziu, tatăl Zoiței era acasă și ea nu putea ieși pe prispă. Și, nerăbdător, Joldea începu a cînta.

— Ia pune mîna pe culișerul cela și vezi ce fel de cuc cîntă noaptea prin preajma casei? s-a răstit tatăl Zoiței către mama ei.

Iar mama Zoiței a prins a rîde din inimă, Zoița s-a făcut la față ca para focului și tatăl ei a rîs și el, gros și mucalit, și a ieșit în tindă să cheme cucul în casă!...

Despre aceste lucruri vechi, Mitruț nu știa nimic. El nu cînta ca păsările codrului și nici nu avea nevoie de asemenea cîntare. El știa vremea la care badea Tudose se ațînea la anume poteci în pădure și la care Domnica îl aștepta pe prispa bordeiului. Bătea luna așternînd o brumă de argint peste copacii care înconjurau poiana, peste iarba naltă și peste cosițele împletite cunună pe capul fetei. Susura ușor, în frunze, un vînt nesimțit ca o șoaptă a pădurii, ca un cîntec abia auzit. Și inima lui Mitruț începuse a cînta la fel de o bucată de vreme. La început a fost ca o șagă. Vedea fata la rîu, la ghilit, glumea cu ea și atît. Pe urmă, în floarea albastră a cicorilor înalte care creșteau pe lîngă locul lui de pîndă, pe hotar, începu să vadă ochii ei jucăuși. Atunci el rîdea, rupea o floare, se uita la ea și pe urmă o arunca, pentru că dacă te uiți la flori, nu te poți uita pe hotar, unde-i slujba ta! Într-un rînd, ea i-a spus că se duce la joc, la moș Bolocan, unde o așteaptă cineva... S-a dus și el numai așa, de-o glumă, să vadă cine o așteaptă. Dar băgînd de samă că în afară de dînsul n-o așteaptă nimeni, pricepu șaga și rîse bucuros și mulțămit. Iar sara au plecat amîndoi... În duminicile care au urmat, toată lumea i-a văzut împreună. Iar într-o sară, Mitruț a întîrziat pe prispa ei. Acum întîrzia mereu pe prispa aceea. Nu prea aveau mare lucru să-și vorbească. Dar cum se făcea tîr-

ziu și pleca spre casă, Mitruț își aducea aminte că parcă tot ar fi avut ceva să-i spună. Ba chiar ceva atîta de însemnat și grabnic, încît nici o amînare nu se putea îngădui. Atunci se întorcea îndată, repezit și hotărît. Numai că pînă la prispă uita iar! Se așeza deci încurcat, îndrăznind uneori să ia mîna fetei în palma lui largă, în tăcere...

Așa a fost la început. Pe urmă lucrurile s-au mai schimbat. Într-o zi venind spre casă vorbeau bucuroși și Mitruț își lăsase palma groasă, mare, între mînile ei mici. Și dintr-o dată ea îi prinse degetele și i le strînse cu toată puterea. Voia adică, să-i arate cît de voinică este și ea. Mitruț zîmbi, își strînse palma ușor și fata trebui să se rezeme de pieptul lui. Mîna lui Mitruț nu îngăduia nici un fel de împotrivire și nici o putere n-ar fi putut-o înfrunta. Era ca o capcană de fier care însă nu voia să zdrobească. Și fata, ghemuită la pieptul lui, roșie de tulburare și ne mai putînd să facă nici o mișcare, își asculta inima bătînd ca într-o păsărică prinsă din zbor.

Rîzînd, Mitruț se plecă asupra obrazului proaspăt, cu gene lungi și cu gropițe. Îl privi de aproape, de mai aproape, și pleoapele fetei se zbătură. Iar după sărutarea aceea, care nu ținu de cît o clipă în care inimile amîndurora li se ridicaseră în gît, înăbușindu-i și umezindu-le ochii, se desprinseră și merseră tăcuți, încet, alături. Dar mînile lor rămăseseră ca lipite una de alta. Abia pe prispă vorbi Mitruț, privind în altă parte și încercînd să risipească stinghereala care se așternuse între ei:

—Nu știam că ai atîta putere în mîni! Ai putea să mînuiești o suliță!

— O suliță, nu știu! zîmbi Domnica și dințișorii ei licăriră albi și bine rînduiți. Dar să trag cu arcul, știu!

Mitruț se miră.

— Nu se poate! își deschise el ochii mari. De unde știi?

— M-a învățat tătuța.

— Și poți?

Ea alergă în casă și ieși cu arcul lui badea Tudose.

Era un arc mare, cu cornurile îndoite. Domnica își propti piciorul stîng înainte, apucă cu o mînă arcul ridicîndu-l la înălțimea obrazului, își plecă ușor capul pe umărul stîng și cu mîna dreaptă trase coarda spre ea. O

ţinu aşa, chip să aibă timp să ochească, îi dădu drumul şi îşi întoarse faţa zîmbitoare spre Mitruţ. Obrazul ei era roşu de încordarea la care se supusese.

Mitruţ luă arcul, îi încercă şi el mlădierea şi puterea şi întrebă:

— Dar să ţinteşti, poţi?

— Stai! se repezi ea în casă, întorcîndu-se îndată cu săhăidacul lui badea Tudose. Uite ici! Şi potrivind o săgeată, se întoarse către poiană, ochi mult trunchiul unui copac şi trase. Săgeata zbură alături de ţintă şi se pierdu într-un tufar. Stai! se mînie ea şi potrivind altă săgeată, ochi iar.

— Nu aşa! se apropie Mitruţ pe la spate. Şi apucînd-o de coate, îi ridică braţele cu arcul la înălţime potrivită. Aşa! zise. Şi capul, uite aşa! mai zise el, aplecîndu-i capul cu cosiţe bălăi pe umărul stîng. Era de mirare cum mîinile acele mari şi vîrtoase, puteau să umble cu atîta gingăşie. Prinde săgeata, sus, între două degete, o sfătui el, să nu vîşte nici în dreapta nici în stînga. Închide ochiul stîng, potriveşte vîrful săgeţii spre ţintă... Cînd ţinta nu se mai vede din pricină că o întunecă vîrful săgeţii se cheamă că ai ochit bine... De acu poţi trage coarda, dar nu mişca umerii că se mişcă şi săgeata şi greşeşte... Trage aşa! îi apucă el cotul drept trăgîndu-l înapoi, în vreme ce cu pieptul îi sprijinea umerii să steie drepţi. Ai ochit?

— Da! îngînă ea.

— Dă-i drumul!

Nici acu nu nimeri ţinta. Dar săgeata zbură mult mai aproape de copac.

Ea rămase aşa, cu umerii sprijiniţi de pieptul lui şi el nu se mişcă. Amurgul cădea încet, într-o pace desăvîrşită şi de departe se auzi buciumul lui badea Tudose, vestindu-şi sosirea...

Astfel cei doi tineri născociră o nouă joacă. De acuma înainte copacii din poiană începură a fi scrijeliţi de vîrfurile săgeţilor Domnicăi şi Mitruţ se simţea mîndru de ucenica lui. Îi arătă cum se poate păli şi cu jungherul, de departe. Sîrguincioasă şi fudulă să-şi arate dibăcia, Domnica apuca jungherul de mînerul de corn de cerb, îşi încorda braţul şi-l repezea spre ţintă. Fierul zbura ca un

fulger, se înfigea în lemnul copacului și rămînea acolo tremurînd abia simțit. Din zi în zi, depărtarea între ucenică și țintă se făcea tot mai mare.

— Tu știi că ai putea să fii un ostaș de nădejde? rîdea Mitruț alintînd mîna ei mică, dar vîrtoasă.

— Dacă nu pot mînui ghioaga, degeaba, se întrista ea, lăsîndu-se sprijinită de pieptul lui larg și puternic.

— Încearcă!

Și ea încerca. Dar ghioaga lui Mitruț nu putea fi mînuită de o fetișoară ca dînsa și Domnica se lăsa păgubașă și se cuibărea trudită, pe prispă, cu capul pe umărul lui.

— Dacă știi să arunci jungherul de departe, o mîngîia Mitruț, cel cu ghioaga nu mai are timp să te ajungă!...

Din zi în zi cei doi tineri se despărțeau tot mai greu și tot cu mai multă părere de rău. Și Mitruț n-ar fi lipsit nici într-o zi de pe prispa lui badea Tudose și cu nici un preț...

În sara aceasta însă a trebuit să-i spuie că se duce la Iași, că-l cheamă acolo măria sa, nu se știe pentru ce și că are să întîrzie, poate două, poate trei săptămîni. Iar Domnica a lăcrămat, s-a prins de gîtul lui cu amîndouă brațele și a stat îndelung tăcută, cu fruntea pe umărul lui. Pe urmă l-a petrecut pînă la marginea poienii ținîndu-l de mînă și a rămas acolo mult, luminată de lună, în șopotul pădurii...

Cînd se lumină de ziuă, cei doi străjări se aflau gata de drum, cu caii hrăniți, cu armele toate și cu desaga cu merinde pentru ei și cu grăunțe pentru cai.

Porniră și se îndreptară spre Siret, pe drumul jilav de rouă. Departe, oamenii care începuseră a ieși la arat, cu toate că vremea încă nu se încălzise și se mai așteptau și zilele babei Dochia, se îndreptau de șale și priveau la cei doi călăreți, care treceau cu tropot mare. Stoluri de vrăbii săltau gălăgioase în crengile încă goale ale copacilor și cîrduri de ciori zburau sub cerul cenușiu. Un iepure țîșni departe și dispăru în copci lungi, între tufele unei dumbrăvi. Iar călăreții mergeau în trap domol, așa cum se merge la drum lung, cu grijă de cal și de puterile lui.

Cînd ajunseră în lunca Siretului, se întîlniră cu alții care urmau același drum. Erau și unii boieri și conducători de oaste și erau și țărani și străjări ca dînșii. Se alăturară boierii între dînșii și ceilalți între ei și merseră împreună. Curînd se cunoscu că în adevăr mulți moldoveni aleargă la scaunul domniei, la chemarea domnului. Aduceau oamenii vești din toate părțile, le spuneau în gura mare, se sfătuiau și vorbeau după cum le era feleșagul. Iar sara poposeau în jurul focurilor și adormeau înveliți în cojoace, cu stelele înghețate deasupra și cu murmurul Siretului nesfîrșit și fără hodină umplînd noaptea.

Și într-o sară se pomeniră sub zidurile Iașului. Iar a doua zi dimineață, cînd începură a bate clopotele, intrară în cetate și se bulucіră pe tăpșanul care se întindea pînă departe, în fața curții domnești. Vuietul adînc al mulțimii se împrăștia în văzduhul liniștit. Erau acolo oameni de toate stările, oșteni și meșteșugari și boieri de mîna a doua și a treia și răzăși și preoți, norod venit cu traista de merinde la șold și cu bîta în mînă. Și pridvorul cel deschis al curților era plin. Forfotea de mulțimea boierilor celor mari, a celor cu slujbe însemnate la curtea măriei sale și a mai marilor oștirii și cetăților. Și drept în mijlocul acestei mulțimi se deschidea o cărare de loc slobod, care cobora de la ușile cele mari ale curții pînă la parmaclîc, împărțind în două și pridvorul și boierimea adunată. Iar dacă cineva ar fi privit cu băgare de samă, ar fi cunoscut că pîlcurile marilor boieri stăpînitori de pămînturi, nu se amestecau bucuroase cu pîlcurile marilor povățuitori de oști, comandirilor de cetăți și celorlalți boieri ridicați de mîna lui Ion Vodă. Aceștia erau oameni credincioși măriei sale, fără putință de tăgadă. Doar măria sa îi suise în ranguri înalte și pe lîngă puterea țării, le dăduse pe mîni și avuții însemnate, ca răsplată credinții lor. Erau deci oameni a căror stea ar fi apus o dată cu steaua măriei sale și care aveau numai folos să-l sprijine în toate. Boierii cei mari însă, a căror putere și dobîndă se trăgea din stăpînirea pămînturilor lor din vechi, aveau alte gînduri, alte cumpăniri, și — ținîndu-se mîndri de obîrșia și starea lor — se arătau făloși și se amestecau

mai mult cu cei de o samă cu dînșii întru ranguri și avuții.

De pe dealurile din jur coborau alți oameni, străbăteau în tîrg și se alăturau celor strînși pe tăpșan, iar mulțimea creștea mereu și larma ei se zbătea ca un talaz și se ridica pînă la cer.

Iar în timpul acesta, în cămara sa, Ion Vodă se plimba cu pași apăsați și cu mînile împreunate la spate. După fruntea înclinată tare și după ochii neguroși, aplecați spre pămînt, se cunoștea că era frămîntat de gînduri grele. Dintr-un scaun înalt de stejar lustruit, Prea Sfinția sa Isaia îl privea cu o umbră de mare îngrijorare în ochii adînciți sub arcul subțire al sprîncenelor. În lărgimea scaunului aceluia cît o strană de biserică, trupul său firav și slab părea și mai îngust și mai puțintel.

Ion Vodă își opri plimbarea în fața sa:

— Vra să zică, ești încredințat că cu toată primirea care ți-au făcut-o la Cracovia și cu toată prietenia ce ne-au arătat-o, leșii n-au să ne ajute?

Prea Sfinția sa Isaia clătină ușor din cap.

— N-au să ne ajute, măria ta, vorbi el moale, dar lămurit. Pentru ce să ne ajute? Craiul lor cel nou — franțuzul — s-a suit în scaunul Poloniei cu îngăduința sultanului. Țara lui de baștină este prietenă cu Stambulul, cu care, țara lui cea nouă — Polonia — este legată prin tratate. Și noi cine sîntem pentru dînșii? O țărișoară supusă de turci, înglobată în hotarele acestora și care se ridică împotriva stăpînilor! Dacă ne-ar ajuta și-ar strica prieteniile călcîndu-și tratatele... N-au să ne ajute, măria ta!

— Și totuși vrei să le scriem și să le cerem ajutorul...

— Asta da, măria ta! Să le scriem și să le cerem, ca să ne ușurăm sufletul și de această datorie și să ținem minte că s-au împotrivit! Ziua de mîne nu se știe niciodată.

Ion Vodă îl privi adînc și își urmă plimbarea. De afară, vuietul mulțimii pătrundea prin zidurile groase, numai ca o părere.

— Și cazacii? întrebă deodată măria sa oprindu-și mersul.

— Ei nu au nici tratate, nici prietenii cu turcii, măria ta! Dimpotrivă! Pentru dînșii ar fi încă un prilej să pălească în cei care stau veșnic gata să le cotropească pămînturile și slobozenia. Cazacii ne vor ajuta, măria ta. Numai că ajutorul lor nu va putea fi atît de însemnat cît ne-ar trebui într-o asemenea împrejurare. Ei au a-și apăra pămînturile lor de cînii turcești de la Crîm, de tătarii lui Ghirai care atîta așteaptă: să-i vadă împrăștiați și cu puteri puține. N-ar putea deci veni prea mulți la Moldova...

— M-aș mulțămi și cu atîta! vorbi Ion Vodă. Dacă ei izbutesc să ție pe loc năvala tătarilor lui Ghirai — care nesmintit vor primi poruncă de la Stambul să ne sară în coastă — și dacă pe deasupra ne vor trimite și ajutor de oaste, ce am mai putea cere de la dînșii?

Măria sa tăcu o clipă, cu ochii duși spre priveliștea care se vedea pe fereastră.

— Ai dreptate, Prea Sfinție, urmă el cu glas neliniștit, parcă zbuciumat. Așa am gîndit și eu despre leși și despre cazaci. Am vrut numai să știu cugetul Prea Sfinției tale, să văd dacă nu cumva greșesc...

— Și cu toate acestea, măria ta stărui în hotărîre! clătină din cap episcopul.

— Ți-e frică? îl întrebă Ion Vodă ridicîndu-și capul.

Sfinția sa își înălță umerii înguști, ușor, abia simțit.

— Nu mi-e frică! vorbi el domol. Numai sînt îngrijorat. Am vorbit și eu cu unul și cu altul... Cunosc că mai mult de zece mii de oameni nu putem ridica... și încă cu strînsură cu tot. Vistieria nu are bani mai mulți, iar boierii cu oastea de strînsură se lasă greu! Să nu le rămînă pămînturile nelucrate...

— Și cazacii? își ridică măria sa glasul. Uiți cazacii? Cîtă oaste a avut Ștefan bătrînul la Racovăț, Prea Sfinție? A izbutit el, om izbuti și noi! I-au prins frica — turcii — lui? Ne-or prinde-o și nouă! Și cînd or da în Țara Moldovei peste aceeași vîrtute și hotărîre și-or lua de samă! Părinte — urmă Ion Vodă cu glasul schimbat, mai adînc, mai greu — eu poate am să mor din încercarea aceasta. Dar vreau ca în ceasul cel din urmă să nu-mi fie rușine că am trecut prin scaunul Moldovei și am lăsat-o tot atît de ticăloșită, precum am găsit-o! Am vrut să fac oleacă de bine norodului istuia și sărman și flămînd și

rufos... Și el a văzut și a simțit! Și era atîta de însetat de o facere de bine și de un gînd și o faptă cu dreptate, atîta de flămînd de slobozenia lui și a Moldovei lui, încît abia am aruncat o vorbă și o chemare, și iată-i... Măria sa întinse brațul către fereastra pe care vuietul de afară străbătea acuma ca un val. Și îndată ai să-l auzi — urmă el — ai să-l auzi, Prea Sfinte, cum cere el singur să răspundă turcului, așa cum se cuvine! Să mergem Prea Sfinte și să-l întrebăm... În ușă se opri și adăugă: De șapte ori a trimis pînă acum turcul după răspuns. Acuma are să-l audă!

Afară, tăpșanul se umpluse. Vuietul mulțimii se înălța puternic și se amesteca cu sunetul clopotelor care pornea din toate clopotnițele Iașului auind peste întreaga întindere dintre dealuri. Și toți ochii erau îndreptați asupra pridvorului în care trebuia să se ivească Ion Vodă.

Deodată, un slujitor deschise ușile cele mari din fundul pridvorului și în spatele lui se iviră cîțiva ostași cu halebarde. Toate capetele se întoarseră într-acolo. Vuietul începu a se potoli, iar clopotele tăcură lăsînd în aer numai un fior, ca o tremurare a liniștei ce se lăsase.

În sfîrșit, Ion Vodă se ivi în pragul ușilor, iar în urma sa se strecură și Prea Sfințitul Isaia. Norodul se descoperi. Măria sa aruncă o privire repede peste capetele mulțimii care rămăsese mută și neclintită și, cu mersul său mlădios și tînăr, înaintă către mijlocul pridvorului, pe cărarea rămasă slobodă între cele două pîlcuri de boieri. Era mai înalt cu un cap decît toți cei din preajma sa, iar umerii largi și întreaga lui statură, față de cei din jur, vădeau putere neobișnuită. Boierii se plecară adînc și rămaseră nemișcați, în așteptare.

Măria sa îi privi cu o ochire repede, își înălță capul nedomolit și porni să vorbească cu un glas pătrunzător și limpede, care se auzea pînă la cele din urmă șiruri ale mulțimii:

— Dragilor mei boieri și voi iubitele mele slugi, greul de astăzi întrece toate relele de mai înainte. Tăcu o clipă, ca pentru a răsufla adînc și urmă cu glas și mai puternic: Lăcomia turcilor cere un haraci îndoit!... Un murmur surd străbătu mulțimea și scăzu treptat. De-l vom da — urmă domnul — el nu va zăbovi a ne stoarce și

mai mult, pînă ne va stinge cu totul, căci aceasta o vrea păgînul... Stătu ca norodul să priceapă grozăvia zilelor ce-i așteptau, și ca vuietul care crescu dintr-o dată, ca o apă, să se potolească. De nu vom da — își înălță el din nou glasul — ne așteaptă război, stricarea țării, foc și sabie... Tăcu iar. De data aceasta nu se auzi nici un vuiet și norodul nu se tulbură. Amenințarea rostită nu-l neliniștise și nu-l înspăimîntase. Cugetați și alegeți, întinse domnul brațele în lături, asupra tuturor celor adunați. Supunîndu-ne orbește vrăjmașului nostru vom pieri desigur și vom pieri ca mișei. Sculîndu-ne asupră-i, chiar de nu vom izbuti, pentru păcatele noastre, tot încă vom avea mîngîierea de a pieri bărbătește, noi, femeile noastre, copiii, cu toții !... Răsuflă iar, adînc și urmă : Voi știți că haraciul nu-l plătesc eu, ci voi și ai voștri. Puțin dară mi-ar păsa, de nu m-ar durea inima pentru țară. Mi-e milă de voi și pentru voi toți îmi voi pune capul, dragilor mei. Să chemăm pe dumnezeu într-ajutor, ca să plece pe vrăjmașii noștri, sub picioarele noastre. Să trăim slobozi, ori să piară pînă și urma noastră. Fiți cu mine și cu noi va fi izbînda !

Domnul tăcu și liniștea rămase neclintită. Norodul, luat pe nepregătite, fără un sfat și o chibzuială mai adîncă, după obiceiul lui și cum s-ar fi cuvenit la o cumpănă ca aceasta, nu știa ce să răspundă. Iar boierii se pîndeau, se măsurau și așteptau să vadă cine va apuca taurul de coarne.

Deodată, din pîlcul celor care înconjurau pe bătrînul Berheaci, se înălță un glas ascuțit :

— Să ne ierți, măria ta, dar mirarea de care ne vezi cuprinși ne-a amuțit glasurile. Măria ta ai rostit vorbe care ne umple de adîncă mîhnire și îngrijorare. Să nu uităm că se află în tîrgul nostru un sol al strălucirii sale sultanul, care ar putea pîrî la Inalta poartă cele ce s-au vorbit aici. Și atunci, cine ne va scoate capetele de sub primejdie ? Se cuvine dar să vorbim cu cumpăt și dreptate și să dăm fiecăruia cinstirea ce i se cuvine...

— Dacă vrei să săruți tălpile dușmanului, fă-o singur ! izbucni glasul marelui postelnic Petru Mălai.

— De ce dușman ? se ridică alt glas din pîlcul lui Berheaci. Sînt doar aceiași care acum doi ani l-au adus

și l-au așezat pe măria sa în scaun. Atunci nu erau dușmani? Și tot lor le-am plătit haraci pînă azi și nu i-am mai socotit dușmani. Cum așa, deodată?... Pentru că ne-au mărit haraciul? L-au mărit și mai înainte și nu au mai fost socotiți dușmani. Dacă ei sînt așa cum cutezați a-i numi, ce sînt aceia care îndrăznesc a înălța capul și a nu se supune înfricoșatei lor puteri?

— Oameni întregi! răsună iar glasul lui Petru Mălai. Și moldoveni. Nu vînzători, care-și pleacă fruntea în țărînă și sărută urmele pe unde au călcat vrăjmașii.

— Nu sînt vînzători cei care se supun poruncilor slăvitului padișah, se ridică zădărît alt glas, din stînga pridvorului, ci sînt oameni cumpăniți, care știu că noi nu putem lupta cu puterea lui. Cei pe care îi numești domnia ta vînzători, nu vor să strice țara și să omoare lumea, pentru ca la urma urmei să îngenunche tot în fața aceleiași puteri. Nu uitați că grumazul plecat, sabia nu-l taie! N-a fost așa în vremurile de mai de mult?

— Pe vremurile acele poate erau mai puțini moldoveni care să se arate orbi și surzi, cînd era vorba de necazurile și slobozenia țării! se ridică dintr-o dată mînios glasul marelui vornic Dumbravă. Poate că aveau mai multă rușine și mai multă vîrtute. Zicala aceea cu grumazul plecat și cu sabia a scornit-o un vînzător ca toți aceia care se fac a nu vedea că țara piere sub apăsarea și stoarcerea turcilor!

La aceste vorbe, pîlcurile boierilor celor mari se vînzoliră zbuciumîndu-se, și un murmur lung se umflă ca un val și crescu deasupra mulțimii de pe tăpșan, care asculta sfada dintre boieri.

— Măria ta, după cum înțelegem noi, chemi țara la război! se înălță glasul fostului logofăt Toma Berheaci. Socotit-ai oare, dacă nu cumva războiul pe care îl cauți, va sărăci Moldova mai tare decît haraciul care ni se cere cu pace și vorbă bună? Nu cumva războiul pe care îl stîrnești are altă pricină?

De data aceasta, murmurul crescu chiar în pridvor, în preajma lui Ion Vodă. Numai el rămase împietrit, tăcut și cu ochii duși departe, pe deasupra capetelor mulțimii.

Acum, înfățișarea trufașă a marelui logofăt Golăi, care ascultase neclintit, cu un zîmbet șters în colțul buzelor

strînse, se schimbă și căpătă viață. Trupul lui păru a se înălța cu pieptul înainte și cu capul sus. Barba, ca o coamă albă, tremură pe straiul de mătasă și pletele boierului se clătinară pe umerii lui puternici.

— Cu cine te încumeți să te măsori, măria ta, și pentru care pricină? întrebă el pe domn, cu glas pătrunzător și cu mare cutezanță. Cu oastea turcească? Cea care a cuprins lumea întreagă? Cea care este atît de tare și de făloasă încît n-are să se hodinească pînă n-are să plătească toate batjocurile îndrăzneților ce, socotind că se găsesc acum la adăpost, cred că n-are să-i ajungă niciodată mînia strălucitului sultan? Tremură lumea înaintea padișahului și îngenunche, și cu toate acestea, eu văd aici pe unii care socot că a venit vremea să tremure padișahul înaintea lor! Înaintea Moldovei! Înaintea unui pumn de oameni! Zic că dacă nu plătești aduc pe altul? Au să-l aducă, dacă măria ta te împotrivești poruncii! Ci din două alege-ți pe cea mai bună: sau pleacă-ți capul înaintea sultanului, sau întoarce spatele și părăsește țara! Dar cu turcii nu te apuca la luptă!

Cele din urmă vorbe se pierdură în vuietul care începuse a clocoti cînd cutezătorul boier rostise cuvintele „părăsește țara". Pîlcul boierilor din dreapta pridvorului se zbuciumă năprasnic, iar Dumbravă duse mîna la jungherul care-i spînzura la brîu.

— Asta vreți! strigă el către ceata boierilor care îndrăznise să înfrunte pe domn. Asta vă doare! Nu durerile Moldovei!

Dar Ion Vodă ridică mîna deasupra capetelor tuturora și îndată se făcu tăcere.

— Așadară — vorbi el cu un glas de parcă nimic nu s-ar fi petrecut în jurul său, care să-l zădărască și să-l mînie — așadară, fără să mai întrebe norodul, boierii cei mari ai țării hotărăsc să plătim cît cere turcul și să ne plecăm capul, așa cum zice cinstitul nostru boier Golăi. Asta, nezmintit înseamnă că domnia sa a și aflat de unde putem lua banii care ne sînt de trebuință pentru această întocmire...

Tăcu și toată lumea tăcu la fel și așteptă. Dar nici unul dintre boierii cu pricina nu ridică glasul sau ochii

Stăteau cu privirile în pămînt neîndrăznind să se uite măcar unul la altul.

— Ori n-am înțeles eu cum se cuvine? întrebă Ion Vodă și ochii săi, ca două picături de păcură, licăriră sub sprîncenele stufoase. Dacă haraciul trebuie plătit, așa cum stăruiți domniile voastre, apoi negreșit trebuie luat de undeva. De unde socotiți să-l luăm?

— De unde l-am luat și pînă acuma! răspunse marele logofăt.

— Adică de la norod! spuse Ion Vodă apăsat și cu glasul răsunător, ca să fie auzit pînă departe.

Tăcu și privirea sa grea căzu peste pîlcurile de boiernași, tîrgoveți, meșteșugari și răzăși, grămădite pe tăpșan. Mai așteptă o clipă, dar nimeni nu îndrăzni să înalțe capul.

— Atunci să spuie norodul dacă mai dă! Dacă mai poate da! vorbi din nou măria-sa înaintînd către parmaclîcul de care se sprijini cu amîndouă mînile încliuîndu-și trupul înainte. Privi mulțimea care îl privea și ea în tăcere și nimeni nu cuteză să ridice glasul, ca să rostească răspunsul așteptat.

— Poate că încă nu sînteți destul de deslușiți, spuse Ion Vodă către norod, de data asta cu glas mai potolit și parcă mai mîhnit. Am să vă deslușesc eu, după puterile mele, ca să puteți judeca cu toată știința și înțelepciunea voastră. O clipă tăcu și pe urmă glasul său căpătă acea mlădiere sfătoasă, care te apropie de moldoveni și care te încredințează că cele ce se spun sînt nezmintit adevărate.

— Este, oameni buni, în Țara Romînească un slăbănog, un bicisnic, care poftește scaunul Moldovei. A făgăduit turcilor celor mari de la Stambul că dacă i-l dau, el are să plătească un haraci de două ori mai mare decît acesta pe care îl plătim noi. Și stăruie și se roagă de turci și împarte în dreapta și în stînga peșcheșuri și bacșișuri, numai să-i capete de partea lui și să-i dea Moldova pe mînă. Banii ce-i sînt de trebuință pentru treaba asta, îi ia de la fratele lui, care și el îi stoarce de la necăjitul și sărmanul norod al Țării Romînești, al cărui domn este. Se înțelege că dacă acel bicisnic are să ajungă în scaunul acesta, are să stoarcă de la voi cît i-a trebui,

ca să-și despăgubească fratele. Vra să zică vinde țara înainte de a-i fi pășit hotarul! Îi vinde avuțiile, slobozenia și vă robește turcilor pe vecii vecilor! Iată pentru ce turcii mi-au trimis vorbă că dacă nu dau eu atîta cît le făgăduiește acel Petru Șchiopul, îl ridică pe el în scaunul Moldovei...

Tăcu, își roti privirea peste mulțimea care îl asculta cu capetele înălțate și cu mare băgare de samă și urmă:

— Faceți-vă o socoteală: are să-i trebuiască să-și despăgubească fratele, să plătească haraciul îndoit și să agonisească și el cît a putea mai mult, pentru zile grele... Asta face cam de patru ori haraciul pe care îl plătiți acuma din sărăcia voastră!

Un murmur ca un freamăt de pădure bătută de vînt se înălță din mulțimea care se frămînta pe loc.

— Eu știu, urmă Ion Vodă, că de patru ori haraciul înseamnă ca munca voastră să fie de patru ori mai mare și sărăcia voastră de patru ori mai cumplită.

Oamenii se frămîntară iarăși și freamătul crescu astfel, încît măria sa fu nevoit să se oprească din nou. Așteptă să se potolească și urmă cu glas împăciuitor, de părinte care înțelege și pe care îl doare inima de copiii lui.

— Pe mine însă, mă dor necazurile voastre și ale Moldovei. De aceea, eu nu pot să fac ceea ce are de gînd să facă acel Petru. Dar nici să plec așa cum ar vrea unii — și domnul întinse brațul către stînga pridvorului — și să las Moldova de izbeliște, pradă turcului și gîtuită de însuși domnitorul ei, nu se poate.

— Nu se poate, măria ta, izbucni dintr-o dată glasul bătrînesc al sutașului Știrbu care se urcase pe o piatră în mijlocul mulțimii.

— Nu se poate! strigară îndată după dînsul glasurile feciorilor lui, iar strigătul lor trecu din om în om, se învălmăși și se înălță în văzduh, ca un vîrtej uriaș!

— Asta nu se poate, măria ta!

Ion Vodă se plecă mai tare peste parmaclîcul cerdacului cuprinzînd mulțimea cu privirea. Astfel stătu și așteptă, cu inima bătînd de mulțămire, să se potolească vuietul. Iar cînd sutașul Știrbu coborî de pe piatra lui, domnul își înălță capul și vorbi iar:

— Știu că are să fie greu și pentru mine și pentru țară. Ați auzit doar din gura dumnealui boierului Golăi și știți și voi cît de înfricoșată este puterea turcească și cît de tare și neîndurată și gata de răzbunare este oastea sa. Cu oastea aceasta are să vie turcul să-și ia singur ceea ce nu vrem noi să-i dăm de bunăvoie. Are să trebuiască să ne împotrivim, să-l biruim și să-l gonim din hotarul nostru pentru totdeauna.

O clipă, tăcerea rămase neclintită și parcă plină de spaimă și nehotărîre. Și deodată, un glas tînăr și înalt izbucni de undeva din mijlocul mulțimii:

— Să poftească!... Și-ai să vezi măria ta, cum știm noi să le plătim!...

Privirile domnului căutară pe cel care buciumase acest strigăt de bărbăție, neauzit încă.

— Cine a vorbit? întrebă el, cu o lumină de bucurie în ochii întunecați.

— Mitruț al Joldii, străjărul, se auzi același glas și o ghioagă grozavă se ridică deasupra capetelor celorlalți.

Domnul îl privi cu bucurie.

— Iată, s-a nimerit să fii tu cel dintîi, care să ne arate că nu șovăie, și cutează a se împotrivi poruncii sultanului, Mitruț al Joldii, zîmbi măria sa, cu mare îngăduință, uitîndu-se peste mulțimea care parcă încremenise.

— Și Mihai străjărul! se înălță un glas cunoscut și mînios. Și altă ghioagă, tot atît de fioroasă, se arătă alături de cea a lui Mitruț.

— Vra să zică, doi! numără Ion Vodă.

— Măria ta, se înălță limpede glasul boierului Pătrașcu de la Vadul Părului, eu socot că poți să ne numeri pe toți! Și pe cei de aici și pe cei care au rămas acasă!

— Așa e! izbucniră feciorii Știrbului înălțîndu-și ghioagele. Dacă-i vorba de bătaie, aici sîntem, măria ta!

— Și noi, și noi! se auziră glasuri din toate părțile și alte ghioage se înălțară, urmate de simple ciomege, purtate de oameni care nu aveau asupra lor arme. După ele se înălțară altele și după acestea altele, pînă cînd, deasupra mulțimii părea că crescuse o pădure de ghioage și de ciomege acoperind grămada de oameni, care striga acum furtunos: „Și noi, și noi, măria ta!“, într-o larmă care nu se mai sfîrșea.

Inima voievodului creștea de bucurie. De o jumătate de secol, poporul moldovenesc nu mai fusese tulburat de un asemenea simțămînt de înălțare vitejească. Ion Vodă așteptă să se liniștească vuietul și întrebă iar, cu un zîmbet de mare tulburare:

— Vra să zică toți?

— Toți, toți, măria ta! repetară glasurile oamenilor învălmășite din nou ca într-o vijelie.

— Vă dați sama, vra să zică, de greutăți și totuși nu vi-i teamă și nu dați îndărăt? găsi domnul cuvintele potrivite pentru acea pornire vitejească a mulțimii.

Atunci, bătrînul sutaș Știrbu își ridică statura înaltă, cu pletele sure în vînt și — cu căciula în mînă — cuteză să vorbească el pentru toți:

— Nu ni-e teamă și ne dăm sama, măria ta. Are să se întîmple ce s-a mai întîmplat și înainte de măria ta. Au să vie turcii cu putere și au să năvălească în țară. Asta — cum spun — s-a mai întîmplat. Numai că acuma s-a petrecut ceva ce nu s-a mai petrecut de cînd țin eu minte. Anume, acuma ne-a chemat domnul țării la sfat și a stat cu noi, cum ar sta cu cei de-o samă cu dînsul! Și ne-a întrebat ce-i de făcut, ca pe niște oameni vrednici și plini de vîrtute, fără să caute că sufletul în noi este umilit și bolnăvit de ticăloșiile oamenilor și vremurilor prin care am trecut. Iaca, asta n-au făcut-o domnii pe care i-am apucat. Apoi, dacă măria ta crezi că și noi sîntem oameni și dacă socoți că sîntem vrednici, credem și noi că sîntem vrednici și ne ridicăm capul. Și dacă ai cunoscut în noi vîrtute, apoi oi face și eu ca Mitruț al Joldii: să poftească!

— Chiar dacă ei or fi de zece ori mai mulți decît noi? îl zădărî, cu zîmbetul strîmb, fostul logofăt Berheaci.

— Chiar și așa, boierule, hotărî moș Știrbu dîrz. Iaca, feciorii mei au spus nu de mult că iau pe samă cîte zece dușmani de fiecare. Cîtu-s de bătrîn, iau și eu zece! Voi cîți luați? se întoarse moș Știrbu către ceilalți.

— Și noi! Și noi! Și noi! se auzi din toate părțile și pădurea de ghioage și ciomege se înălță din nou deasupra mulțimii.

— Parcă au mai multă cutezanță și vitejie decît domnia ta! spuse Ion Vodă întorcîndu-se către boier și privindu-l țintă.

— Au și mai puțină cunoaștere și înțelegere, măria ta! se plecă boierul zîmbind veninos. Chiar de aceea am vrut să încerc dacă nu cumva cutezanța cu care se laudă e un fel de joacă...

Fără să-i răspundă, Ion Vodă se întoarse către norod făcîndu-i semn să se liniștească.

— Așa se și cuvenea să răspundă niște moldoveni cu durere pentru țara lor, se bucură măria sa cu glas puternic. Dacă ne mîntuim de turci, se cheamă că vom putea duce aici o viață slobodă, liniștită și mai bună decît pînă acum. Asta se știe. Iar dacă nu vom izbuti, mă gîndesc...

— Nu mai încape gînd, măria ta! strigă moș Știrbu. Și după dînsul, feciorii lui și pîlcul de răzăși mai bătrîni care-l înconjuraseră strigară într-un glas:

— Nu mai încape gînd, măria ta!

— Dacă a fi să murim, urmă moșneagul, om muri! Parcă viața asta de îngenunchiere în fața dușmanului, cu țara închinată turcului, viață se numește?

— Nu uitați că mai sînt și nevestele și copiii... adăugă Ion Vodă privindu-l adînc.

— Și nevestele și copiii, măria ta! Decît să rămîie robi la turci, mai bine să se isprăvească odată. Nu-i așa, măi oameni buni? se întoarse moș Știrbu către ceilalți.

O învăluire de strigăte cutremură văzduhul și ghioagele și ciomegele se înălțară din nou. Glasul tineresc al lui Mitruț se auzi iar acoperind vuietul.

— Murim lîngă măria ta, pentru Moldova! Du-ne și nu te îngriji de viața noastră!

— Murim lîngă măria ta, pentru Moldova! repetă mulțimea aprinsă. Dă-ne arme și du-ne!

— Să juruim! strigă Mitruț mai tare decît toți.

Și glasurile celorlalți se dezlănțuiră ca o răbufnire de vînt:

— Să juruim!...

Ion Vodă își înălță capul și răsuflă adînc. Privi în vălmășagul acelei omeniri — tulburată ca o mare în furtună — cu inima bătînd de bucurie. Ochii lui cercetau

fețele aprinse ale acelor oameni care nu de mult trecuseră printr-atîta umilință și zdrobire și care acum se ridica ca un talaz uriaș, în fața căruia nimic nu mai putea sta. Văzu statura înaltă a lui Mitruț al Joldii învîrtind ghioaga pe deasupra capetelor și strigînd mai tare decît toți și întinse brațul către el. Iar cînd se făcu puțină liniște, îi strigă:

— Dacă-i așa, voi străjării de margine să fiți cu băgare de samă. Primejdia are să vină dinspre Țara Romînească. Acolo-i cel ce ne poftește scaunul! Să nu treacă nici paserea dinspre ei încoace, fără știrea voastră și a mea!

— Să n-ai grijă, măria ta! strigă Mitruț, aprins.

Și glasul lui moș Mihai hui îndată, adînc:

— Să n-ai grijă!

— Iar cît despre juruință, dacă așa vă este voia, să juruim unul altuia, după datina și legea creștinească. Nu mie, ci ca frații de cruce, pe viață și pe moarte...

Și în scurtă vreme, printre cele două pîlcuri de boieri din cerdac, statura înaltă și subțire a Prea Sfințitului Isaia își făcu loc înaintînd spre parmaclîc, cu evanghelia în mînă. Se plecă așezînd-o pe prichiciul unuia din stîlpii de piatră și, ridicîndu-se din nou, întrebă cu glasul său adînc:

— Cine vrea să înceapă?

— Eu! răspunse repede sutașul Știrbu făcîndu-și loc cu coatele, spre cerdac.

Și ajuns acolo, în timp ce episcopul făcea asupra lui semnul crucii, bătrînul ridică brațul, atinse cu degetele marginea evangheliei și rosti rar și limpede, după Isaia, în timp ce oamenii ceilalți îl ascultau în tăcere și cu căciulile în mîni:

— Juruim aici, în fața domnului din cer și înaintea celui de pe pămînt, noi, norodul moldovan care ne aflăm aici, credință și ascultare și ajutorință unul altuia, întru nimicirea dușmanului, pînă la izbînda de istov asupra lui, pînă la izbăvirea norodului de vrăjmași sau pînă la pieirea noastră, cu arma în mînă. Iar pe cel care își va hicleni credința, să-l bată pămîntul, și focul, și apa, și văzduhul, și pînea, și vinul, și sabia, și dumnezeu și Maica Domnului.

Moșneagul își dezlipi degetele de pe marginea cărții sfinte, le sărută și împreunîndu-le își făcu cruce și se dădu la o parte. Îndată, cel mai mare dintre feciorii săi, cu chipul liniștit și senin, cu pletele pieptănate frumos peste cap, atinse marginea evangheliei și rosti și el, apăsat:

— Juruiesc!

Iar după dînsul veniră la rînd ceilalți feciori ai Știrbului și Mitruț al Joldii, și moș Mihai, și tot norodul adunat pe tăpșan, boiernași de țară și tîrgoveți, și meștesugari și țărani, unul după altul, cu aceeași mișcare a brațului ridicat și același cuvînt răsunător „juruiesc", care se înălța în aerul limpede și se amesteca cu vuietul clopotelor ce începuseră să bată.

Întru acestea, boierii de sfat fură poftiți în divanul cel mic, pentru a sta de față cînd domnul va chema pe solul turc, spre a-i face știută hotărîrea sfatului cu țara.

Marele logofăt păși drept pînă în fața scaunului domnesc, se înclină adînc și rosti deslușit:

— Măria ta, mă știi! Eu ce gîndesc, aceea spun. Am socotit să apăr țara și pe măria ta de primejdie și am spus-o! Țara vrea altfel, să fie așa cum vrea ea și măria ta. Dar cugetul meu a fost curat și cinstit. Mă rog de iertare.

Domnul îl privi fără mînie.

— Tocmai pentru că vorbești ceea ce gîndești, mare logofete, și nu umbli cu ascunzișuri și înșelăciune, îmi place să te țin alături de mine! Nu sînt supărat și nu am ce-ți ierta. Așază-te la locul domniei tale, să chemăm pe ceaușul turcesc, care trebuie să fie nerăbdător.

Măria sa porunci ca ceaușul să fie lăsat să intre. Iar cînd acesta pătrunse în cămara de sfat și se opri în fața domnului, semeț, cu capul sus, cu straiul de mătasă și cealmaua strălucitoare, Ion Vodă îl privi o clipă cu ochii aceia negri care biruiau și nimiceau, și rosti puternic și cu mîndrie:

— Pleacă! Pleacă și spune împăratului tău că de azi înainte necum să-i plătim optzeci de mii de galbeni, dar nu va vedea nici cît primea pînă acu. Cu banii haraciului, am să-mi fac oști și apoi vom vorbi. Pleacă.

Plin de cutezanţa neamului său, care pe atunci ţinea ridicat asupra Europei un pumn de veşnică ameninţare, solul îşi înălţă fruntea să dea răspunsul îndrăzneţ pe care îl socotea potrivit. Dar ochii săi întîlniră privirea domnului, fulgerîndu-l întunecat de sub sprîncenele încruntate şi citi în ei atîta ură şi pornire, încît se cutremură, îşi înclină capul şi ieşi înspăimîntat.

1

Acuma, la curtea domnească de la Iași se statornicise o grabă, un du-te vino și o frămîntare, cum nu se mai văzuse pînă atunci. Portarul Sucevei, Ieremia, marele logofăt Golăi, marele vornic Dumbravă, marele vornic Grumază și marele vistiernic Iani erau chemați de mai multe ori pe zi la domn și toată lumea îi vedea umblînd repede, tăcuți și plini de griji.

Alergători pe cai iuți soseau din toate zările și plecau în toate părțile ducînd poruncile și răspunsurile măriei sale. Căpetenii de oștire descălecau la poarta curților de pe cai în spume, așteptau nerăbdători să fie primiți la voievod, iar cînd ieșeau, coborau în fugă treptele, încălecau și porneau gonind. Cămara largă și scundă, cu lespezi și stîlpi de piatră, de lîngă canțelarii, era veșnic plină de oameni care își așteptau rîndul să intre la măria sa.

Ion Vodă aproape nu mai ieșea din cămara sa de lucru. Trimisese sol la Cracovia și la pragurile Dniprului și rînduise adunarea oștilor de nevoie. Crainicii săi îi purtau ca vîntul poruncile, pînă în cele mai depărtate colțuri ale țării și în urma lor, focuri de veste se aprindeau noaptea pe culmi și buciume sunau prelung peste plaiuri.

Din porunca măriei sale, boierii țării erau înștiințați, fiecare pe la așezările lor, să aibă grijă de oastea de strînsură, care după datină cădea sub mîna lor și să stea gata așteptînd semn de la domnie.

Acuma mai trebuiau strînși caii — fără de care nu se putea purcede la război pe vremea aceea — șeile, frîiele, armele, zahereaua, carele cu boi, trebuiau întemeiate tabere de adunare pentru oameni și animale în anume locuri

și trebuia rînduită o tabără mare, la Copou, înzestrată cu toate cele de nevoie. Și toate acestea, măria sa le gîndea, le punea la cale și avea grija împlinirii lor, folosindu-se pînă la istovire de portarul Sucevei, de marele logofăt, de cei doi mari vornici, de vistier căruia îi poruncea zi cu zi ce bani trebuie să sloboadă, de alergători și crainici și oșteni în leafă și slujitori de tot felul.

Doamna cu pruncul domnesc și curtea ei plecaseră să se adăpostească la cetatea Hotinului. Tabăra lor de care și rădvane se îndreptase de mult către miazănoapte, înconjurată de străji călări, înarmate. Pe același drum apucaseră și cele mai multe jupînese și jupînițe ale boierilor mari, care ceruseră îngăduința ca familiile lor să rămînă în preajma doamnei.

În curțile domnești de la Iași stăpînea acum numai freamătul pregătirii războiului.

Iar freamătul acesta trecuse peste zidurile curții și se împînzise în toată țara. Drumurile începură a se umplea de care, de vite, de cai și de oameni. Focuri de popas luminau noaptea neliniștea țării și călăreți grăbiți treceau în goană speriind întunericul și stihiile.

Iar în ceasuri tîrzii, cînd cocoșii cîntau apropierea zorilor, trudit de muncă și veghere, domnul se scula de la masa lui de lucru și își ștergea obrajii cu palmele. Stătea o vreme în picioare la fereastra deschisă să se răcorească și, privind în noapte, către miazăzi, șoptea îngrijorat :

— Numai de-ar veghea toți cu luare-aminte... și străjării de margine din jos...

*

Hotarul de miazăzi al Moldovei, însemnat pe rîul Milcov, n-a înfățișat niciodată o opreliște de neînvins. Apa puțină, domoală, putea fi trecută cu piciorul, ori pe unde. Iar în vreme de secetă se putea sări din piatră în piatră, fără să-ți uzi talpa. Malul moldovenesc era jos, coborît pînă în prundurile albiei. Numai malul dimpotrivă era mai înalt. Primăvara, cînd se topeau zăpezile, apa bătea în malul acela, îl săpa și uneori îl surpa. Atunci, copacul care se afla în dreptul surpăturii se pleca asupra apei, se prăbușea și o pornea și el la vale, cu rădăcinile în sus. Pe unele locuri, malul acela era mai greu de coborît. Dar în cea mai mare parte a anului, în albia largă, mărginită

numai de o șuviță de apă pe sub malul muntean, creșteau buruieni nalte cît omul și mănunchiuri de mladă de răchită. De o parte și de alta, și pe malul moldovenesc și pe cel muntenesc, dumbrăvile se întindeau cît vedeai cu ochii, întrerupte din loc în loc de măguri goale, verzi, iar departe, către Siret, o pădure deasă, bătrînă, nepătrunsă, întuneca zarea.

Așa arătau locurile pe care Mitruț și moș Mihai, ca și ceilalți străjări, trebuiau să le păzească zi și noapte, după porunca măriei sale.

Trecuse pe acolo și un sutaș de la Crăciuna, rînduise pază strînsă, cu schimburi de noapte și de zi, și hotărîse fiecăruia bucata de loc aflată în sama sa. Dăduse sfaturi : dincolo, pe malul dimpotrivă, dușmanul stă la pîndă. Nu se vede, dar e acolo, după tufe, după copaci, culcat în mărăcinișuri, ascuns ca șarpele în iarba naltă și în buruieni. Așteaptă o clipă prielnică să se strecoare dincoace. Să aducă scrisori, înțelegeri cu vînzătorii, semne și porunci și să se strecoare înapoi, cu răspunsurile. Deci străjărul moldovan trebuie să fie mai isteț decît iscoada, mai ager, mai neadormit. Să stea nevăzut, nesimțit și cu ochii în patru. O iscoadă scăpată e o primejdie pentru țară și o batjocură pentru străjăr.

Străjării luară aminte.

Mitruț avea acum locul lui de strajă într-un colț al malului, unde umbra copacilor era atît de deasă, încît ți se părea mereu că se face sară. Cerceta cu ochi ageri ungherele mai întunecate și stătea cu urechea la pîndă. Își lega calul mai în desimea tufărișului, de unde să nu poată fi văzut și auzit. Iar el se aținea cu ghioaga în mînă, gata să sară asupra unei iscoade care nu se mai arăta. Stătea astfel ceasuri întregi în tăcerea care nu era înfiorată decît de susurul nesfîrșit al vîntului în crengile copacilor sau de piuitul ori șuieratul unei paseri de pădure.

Cît făcuse ucenicie, alături de moș Mihai, Mitruț nu simțise toată greutatea răspunderii sale. Poate că nici nu pătrunsese cum trebuia însemnătatea slujbei pe care o făcea. Acuma însă, se schimbase socoteala. Acolo, pe tăpșanul din fața curților domnești de la Iași, înțelesese cumplita primejdie care sta gata să se prăvale peste Moldova și în clipa aceea tîmplele începuseră să-i zvîcnească. Atunci,

fără să mai stea pe gînduri, strigase: „Să poftească!" Și toată țara văzuse cum se prinsese el s-o apere, iar măria sa îi deslușise ce însemna să fii, în clipele acele, străjăr pe hotarul Moldovei. Cînd își aducea aminte de toate acestea, Mitruț strîngea ghioaga mai tare în palma lui pietroasă și gîndea: „N-are să aibă a se jălui de noi, nici măria sa, nici țara! Mai degrabă are să se jăluie dușmanul care mi-a încăpea în mînă!..."

Sara, cînd străjărul care trebuia să vegheze pînă în ziuă îi lua locul pe hotar, Mitruț se întorcea acasă, mînca în grabă și pornea spre pădurăria lui badea Tudose. Acolo afla liniștea și alinarea grijilor lui cele noi. Acolo, o fată cum nu mai era alta pe lume, stătea lîngă dînsul pe prispa de lut, sub lumina de aur a lunii. Cînta pădurea un cîntec abia simțit, alcătuit din șoapte și oftări, foșneau ușor frunzele și sclipeau departe stelele. Pluteau miresme de flori de pădure și de iarbă crudă și uneori — din marginea poienii — un pui de căprioară ori un cerb își scotea capul din umbră și se uita mirat la dînșii. Atunci Domnica se rezema înfiorată de umărul lui căutînd parcă ocrotire și mîna ei mică și caldă strîngea palma lui groasă și mare... Iar a doua zi, pe hotar, Mitruț zîmbea și căuta să ocolească cu privirile florile de cicoare, să nu le vadă, ca să nu-i mai aducă aminte de ochii Domnicăi, tocmai atunci cînd slujba lui îi cerea mai multă luare-aminte...

De cum sosise de la Iași, Mitruț povestise prietenilor săi din satele din vale toate întîmplările de la scaunul domniei. Iar prietenii săi le povestiseră altora împrăștiindu-le din sat în sat și din vale în vale, în toate casele, pe toate prispele și la toate focurile de pe dealuri.

„N-am jurat numai pentru noi cei care ne aflam acolo, îi lămurise Mitruț. Am jurat și pentru voi și pentru toată Moldova. Primejdia ne paște pe toți deopotrivă, după cum și dacă izbîndim, ne vom izbăvi cu toții". Și așa lămureau și ei pe cei care stăteau de vorbă cu dînșii. Acuma, acei prieteni și alți flăcăi din sate băteau drumul, în fiecare duminică, la Răchiți. Și odată ajunși în bătătura lui Joldea, se așezau pe prispă și începeau sfatul. Știau cîte brațe bune de luptă se găsesc în fiecare sat, cum îl cheamă pe fiecare flăcău care ar putea mînui o ghioagă și aduceau la Răchiți aceste științe.

— Pe tine te socotim mai mare peste oastea noastră, iar pe noi ne socotim atamanii tăi! glumeau ei. Oștenii noștri sînt gata. Dar nu avem arme...

— Dar coase aveți? întrebă Mitruț într-o sară.

— Avem, răspunseră ei.

— Și bădița Gligore ce face? se întoarse el către Drăguș.

— S-a îndreptat, spuse Drăguș. E încă slab, dar lucrează în covălie...

— Bun, spuse Mitruț. Haidem la dînsul.

Și se duseră la Plopi, sara, pe lună.

Bădița Gligore nu era „încă slab", cum spusese Drăguș. Din omul puternic, spătos, cu brațul de criță, cum fusese odinioară, rămăsese numai o amintire. Degerăturile îi trecuseră, oblojite toată iarna cu frunze de curechi murat. Dar urmele lor rămăseseră. Nasul mai cu samă, jupuit și cu pete roșii, părea un lucru străin pe obrazul acela cu pielea încrețită bătrînește, înainte de vreme. Părul lui bădița Gligore albise tare, iar sprîncenele, albe și ele, se lăsau ca un mărăciniș peste ochii lui adînciți. Slăbănog, cu oasele mari, al căror ascuțiș se bănuia prin pînza cămășii, Gligore Jitarul nu mai semăna cu cel care fusese nu de mult. Profirița îl privea cu ochii mari și fără pic de zîmbet, iar mîna ei nu mai părăsea poala maică-si. Parcă-i era frică...

Bița Gligore zîmbi lui Mitruț și întinse brațul rezemîndu-și palma de umărul voinic al băiatului. Nu mai uita dimineața aceea de iarnă, cu vînt înghețat care-i vîjîia pe la urechile degerate și flutura coama și coada calului ce-l aducea acasă. Așa trecuseră atunci văile și dîmburile, în izbeliștea vîntului, el culcat pe gîtul calului, iar Mitruț alergînd pe jos și trăgînd de dîrlogi, pînă ajunseseră în fața covăliei. Iar acolo, Mitruț îl luase în brațe ca pe un copil și-l culcase în căsuța înghețată, în care nu se făcuse nici un pic de foc în iarna aceea.

— Bine, măi Drăguș, voi nu aveți nici o surcică? întrebase mirat Mitruț.

— Da' de unde să avem, dacă boierul nu ne dă voie în pădure? răspunsese Drăguș. Nu ne dă voie decît dacă vrem să ne îndatorăm cu muncă pe vara care vine și mama nu vrea să se îndatoreze.

— Și mămăliga cum o fierbeți?

— Mai sînt cîțiva cărbuni pe vatră, în covălie... acolo o fierbem!

— Adu toporul, se mînie Mitruț. Ia și cărutul cela al vostru... și hai cu mine! Dacă sare vreun vătaf, îl culc!

Așa se duseseră în pădure și aduseseră lemne, un căruț, două cărute, trei cărute... Nu i-a prins nici un vătaf, iar bița Gligore s-a putut încălzi.

Dar acestea erau întîmplări trecute. Acuma, bița Gligore stătea în covălie, rezemat de ilău și asculta cererile flăcăilor.

— Stați să vă arăt cum are să fie, spuse el.

Căută o vreme într-o grămadă de fier vechi dintr-un colț și scoase o frîntură de coasă. Drăguș aprinse focul în vatră și începu să mînuiască foiul. Cînd fierul se înroși, bița Gligore îl prinse cu cleștele și îl așeză pe ilău. Potrivi apoi un priboi și Drăguș puse mîna pe baros. Din două lovituri, priboiul făcu două găuri în partea lată a frînturii de coasă. Gligore o aruncă într-un ciubăraș cu apă, ca s-o răcorească. Apoi o scoase, o potrivi în capul unei cozi de coasă, în lung, și o prinse cu o scoabă groasă turtindu-i capetele cu ciocanul. Astfel, din frîntura de coasă ieși o lance lungă și ascuțită.

— Poți să tai cu ea și picioarele la cai și gîtul la dușmani, zîmbi el întinzînd lancea și ținînd-o cu o mînă de capătul cozii și cu cealaltă de coporîie. Dacă o ții cu amîndouă mînile, urmă el, nu mai ai grijă că o scapi ori că ți-o smulge careva...

Puseră la cale să se dea de veste la toți cei din satele lor să-și aducă coasele la covălie, și bădița Gligore se prinse bucuros să lucreze cît a fi nevoie...

— Cînd n-am să mai pot eu, are să fie aici Drăguș și poate că îi veți da și voi o mînă de ajutor...

De la bița Gligore trecură la bița Todirașcu. Luară și de acolo sfaturi și puseră la cale unde și cine și cum au să se facă ghioagele de trebuință.

Iar de la bița Todirașcu coborîră în sat la Seaca și se duseră la moș Bolocan, să-i învețe cum se fac arcurile și săgețile...

Curînd, în tot cuprinsul acela dintre ape, se statornici o forfotă care nu mai înceta nici zi nici noapte. În covălia

lui bița Gligore, foiul sufla ca un vînt fără sfîrșit și ciocanele băteau fără întrerupere. Focul în vatră nu se mai stingea, iar în jurul ilăului se ridicau mănunchiuri de scîntei care pîrîiau și luminau obrazul scobit al faurului. Vuietul năvălea afară, în serile liniștite și se auzea pînă departe. Iar oamenii stăteau nerăbdători rezemînd păreții covăliei şi așteptînd să le iasă lăncile, pentru ca la rîndul lor să le potrivească pe bîtcele înfipte în pămînt, să le bată cu ciocanul ca să le subție tăișul și pe urmă să le netezească cu cutea, pînă vor ajunge ca briciul... Niciodată o coasă n-a fost mai îngrijită și mai ascuțită pe moșia boierului Mîndru, ca în acele zile de pregătire și îngrijorare înfrigurată.

Alții cercetau pădurile tinere căutînd un ulm după măsura trebuințelor lor. Cînd îl găseau, îi dezgropau cu grijă rădăcinile și potriveau din ele o ghioagă grea, cu capul rotunjit și cu coada după puterea brațului celui care o mînuia. Oamenii apucau ghioaga de capătul cozii și o ridicau, o repezeau în dreapta, în stînga și izbeau de sus în jos. Pe urmă mai tăiau din lungimea cozii ori își alegeau alta mai potrivită, pe care o curățau de coajă, o lăsau să se zvînte la umbră cîteva zile și pe urmă o pîrleau la foc potolit, cu răbdare și cu meșteșug. Iar cînd această pregătire era gata, nimereau cu ghioaga tot la bița Gligore, s-o ghintuiască și să-i puie cercurile de trebuință, ca să nu crape de izbituri sau de uscăciune. Pentru ghintuit se alegeau anume colți și piroane, potrivindu-se să se asemene întru totul cu ghioaga lui Mitruț.

La Seaca, în bătătura lui moș Bolocan, se făcea clacă în fiecare noapte. Flăcăii aduceau anume lemn, îl murau, îl zvîntau, îl pîrleau și îl ciopleau sub supravegherea bătrînului. Făceau arcuri, săgeți și săhăidace. Iar duminicile coborau în lunca Siretului și învățau să ochească și să tragă cu arcul. Copacii din lemn moale, aleși drept țintă, erau plini de răni și de zgîrieturi, care vădeau sîrguința acestor ucenici războinici.

„Atamanii“ lui Mitruț erau neobosiți. Se arătau pretutindeni — și la covălie și în casele gospodarilor și în luncă și în bătătura lui moș Bolocan, ori unde se afla nevoie și, sub privegherea lor, flăcăii se deprindeau să asculte și să-și mînuiască armele.

Știința aceasta o dobîndeau de la Mitruț, iar Mitruț, la rîndul său, o învăța de la moș Mihai, pe care îl hărțuia toată ziua. Ar fi pătruns acești „atamani“ și în lunca Milcovului, să-și caute prietenul, nerăbdători să-i dea de știre despre truda lor și despre sporul făcut. Dar în luncă stătea neadormit moș Mihai, care nu vroia ca dușmanul ascuns „dincolo“ să vadă aici mișcare neobișnuită și pregătire. Și cu moș Mihai nu era de glumit. Rămînea deci să se întîlnească în anume bătături și pe anume prispe, unde fetele făceau și ele clacă. Împleteau bete subțiri și tari, din in sau din cînepă, din care flăcăii își făceau lațuri cu care să-și lege ghioaga de încheietura pumnului. Astfel, arma aceea fioroasă nu le scăpa din mînă și nici nu le putea fi smulsă. Numai că betele de trebuință lui Mitruț, se împleteau în altă parte; se împleteau pe prispa căsuței lui moș Tudose pădurarul, în marginea pădurii, departe. Iar Mitruț „mai marele oștirii din satele din vale“ se abătea cît putea mai des pe la acea pădurărie, grijuliu să vadă cum merge lucrul...

2

În umbra verde a copacilor bătrîni, ascuns după un tufar frunzos, Mitruț încremenise. Dincolo, pe malul dimpotrivă se mișca cineva. Nu se vedea cine. Dar tremurau crenguțele subțiri într-un lăstăriș legănîndu-se ușor și doar nu se simțea nici o adiere de vînt, care să le legene și nici o pasăre nu le atinsese. Era încredințat că sub lăstăriș se clintise ceva, numai ca o boare de vînt, și nu se arăta acolo nici om, nici fiară. Mitruț se sprijini în ghioagă și rămase neclintit, cu ochii ațintiți în același loc. Și deodată tresări: deasupra lăstărișului, între vîrfurile subțiri ale mlădițelor, se ivise un cap rotund, cu mustăți. Stătea acolo, încremenit și el ca o cioată uscată, de copac. Clipele treceau una după alta, lungi, cît veșniciile. Mitruț simțea cum îi bate inima și cum îi zvîcnește sîngele în tîmple... „De-ar veni... de-ar trece albia... de-aș pune mîna pe dînsul“... îi trecea lui prin minte, în timp ce ochii îl dureau de încordare. O mierlă fluieră departe într-un frunziș și o ciocănitoare începu a bate toaca într-un copac.

Auzul ascuțit al lui Mitruț deosebea zgomotul abia simțit pe care îl făcea calul departe, în spatele locului de pîndă, rupînd iarba cu dinții. „De nu s-ar auzi", se îngrijoră Mitruț și în clipa aceea capul de dincolo se făcu nevăzut. Ochii străjărului se rotiră speriați. „Unde poate fi ?" gîndea el, necăjit că poate pierduse prilejul, singurul prilej care i se înfățișase de cînd își începuse slujba pe hotar. Dar în aceeași clipă, inima îi zvîcni din nou, puternic : pe malul dimpotrivă, de sub un frunzar care cobora pînă lîngă apă, lunecă la vale trupul lung al unui om cu căciulă și cu traistă pe după gît. „Iscoada!" gîndi Mitruț, umezindu-și buzele care i se uscaseră. Omul păși prin șuvița de apă de sub malul muntean, ieși pe prund între tufele de mladă de răchită și se așeză jos. Își scoase opincile din traistă și începu să se încalțe. Mitruț îi vedea toate mișcările și mîna lui strîngea neliniștită coada ghioagei. În sfîrșit, omul se sculă, stătu o vreme privind în dreapta și în stînga, cu băgare de samă și porni către malul moldovenesc. Nu avea mult de mers, doar zece, doisprezece pași, dar îi făcea cu atîta luare-aminte și pază, încît lui Mitruț i se părea că de la o tufă de mladă la altă tufă de mladă, făcea un ceas. În sfîrșit, omul ajunse la malul scund, moldovenesc. Acuma stătea cu un picior pe prund, cu celălalt pe mal, și cu gîtul întins, cerceta împrejurimea. Mitruț își ținea răsuflarea. Era atît de aproape, încît într-un salt ar fi putut fi lîngă iscoadă. Dar vroia să-l vadă suit cu totul pe mal, ca să fie sigur că nu-l pierde. Și tocmai clipa aceasta de așteptare îi strică toate planurile, pentru că chiar atunci calul său necheză, în ascunzătoarea lui. Speriată, iscoada se răsuci, gata să se arunce înapoi, spre albia apei, între tufele de mladă. Totul se petrecu cît ai clipi. Mitruț, socotind că îi scapă omul chiar de sub mînă, întinse brațul și repezi ghioaga. Nu avusese de gînd să ucidă. Știa doar că o iscoadă trebuie prinsă vie și cercetată cu răbdare, cu știință și meșteșug, pînă spune tot ce trebuie. Așa îl învățase moș Mihai. Numai că asta era cea dintîi pălitură de ghioagă pe care o dădea în plin. Acum afla ce armă primejdioasă este ghioaga și mai afla că el nu știe s-o mînuiască așa cum trebuie. Iscoada zăcea nemișcată, jumătate pe prund și jumătate într-o băltoacă rămasă de la ploi. Mitruț ieși din hățiș și se plecă asupra

lui. Nădăjduia că mai suflă. Dar omul stătea cu fața în sus, cu brațele întinse cruce și cu capul zdrobit. Îl pipăi în toate felurile și îl descinse. Scoase din cingătoarea lui o mînă de bani turcești și un inel de aramă cu piatră albastră. Se uită la el și îl strecură în cingătoarea sa. Știa că inelul este un semn care-i putea fi de folos lui moș Mihai. Altăceva nu mai găsi. Mitruț stătu toată ziua aceea stingherit de vecinătatea mortului. Nu se putea hotărî nici să-l tragă la mal, nici să-l împingă în apă. Și nici nu putea să-l vadă. De aceea stătu toată vremea cu spatele la dînsul. Sara, după ce sosi străjărul care trebuia să facă pînda de noapte, el se duse la moș Mihai, care cercetă îndelung inelul și întrebă:

— Ești încredințat că n-a avut asupra sa altăceva? Vreo hîrtie ori o scrisoare?

— L-am cercetat peste tot, răspunse Mitruț. Afară de inel și niște gologani turcești, nimic nu mai avea.

Moș Mihai fluieră a pagubă privind din nou inelul pe toate părțile și dintr-o dată se mînie, iar nasul lui începu să se strîmbe a primejdie.

— Bine, măi Strîmbă-Lemne! Măi ursule! Măi Sfarmă-Piatră! strigă el la Mitruț care stătea rușinat de isprava pe care o făcuse, cum de te-ai apucat tu să faci una ca aiasta? Umblăm noi, o grămadă de oameni, de două săptămîni, să prindem o limbă și cînd în sfîrșit ne aduce norocul una, tu-i dai la cap s-o amuțești. Cum vine asta? Dacă află sutașul ori căpitanul ori vornicul, de rîs te faci, pe toată viața. Străjăr ești tu? Știi tu ce înseamnă inelul ista? Înseamnă că veștile pe care le aducea iscoada erau atît de însemnate, încît cel care le-a trimis n-a cutezat să le scrie pe hîrtie. Hîrtia se prăpădește ori ți-o fură careva și e primejdie. I-a spus numai din gură ce avea a vesti acolo unde l-a trimis și i-a dat inelul semn. Ca să fie crezut. Și tu te apuci să-l ucizi, în loc să-l cercetăm noi și să aflăm măcar la cine se duce și cine din meleagurile noastre e vînzător, că numai către un vînzător a fost îndreptat. Acuma ce-i de făcut? Acuma nu mai putem face nimic. Numai să știi că cel care l-a trimis are să aștepte răspuns. Și dacă are să vadă că nu vine, are să trimită altă iscoadă. Vezi de-l ucide și pe acela dacă te mănîncă spinarea!

Și din cale afară de supărat, moș Mihai îi întoarse spatele. Mitruț se îndreptă spre casă, amărît. Dar nu făcu nici zece pași și moș Mihai strigă în urma lui:

— Ia mai stăi, ia mai stăi, că fetele le găsești tu și mai tîrziu, și ajungîndu-l din urmă, bătrînul își schimbă glasul și își domoli mînia. Și eu sînt vinovat, vorbi el mai potolit. Nu te-am învățat destul. Nu mai da, măi băiete, cu ghioaga, că tu nu știi s-o stăpînești și îndată faci moarte de om! Dacă vezi că prinsul face urît, dă-i mai bine cu pumnul. Numai așa, ca să-l amețești, pînă-l legi. Moș Mihai privi la pumnii lui Mitruț și se răzgîndi, cu deznădejde. Nu mai da nici cu pumnul! Nu mai da, că ori pumnul tău ori ghioaga, tot una! Mai bine să-i dai o palmă. Are să amețească și are s-o ție minte toată viața. Auzi tu?

Mitruț se uită la palma lui deschisă și vorbi cu îndoială:

— Bine, moș Mihai. Dar are să fie de ajuns o palmă?

— Ajunge, ajunge, se grăbi să-l încredințeze moș Mihai. Să nu-ți pui mintea cu dînsul cumva și să-i dai două! Înțelegi?

— Înțeleg, moș Mihai, una am să-i dau, dar te-aș ruga... despre cel de astăzi...

Bătrînul îl privi pe sub tufele sprîncenelor și zîmbi strîmbîndu-și nasul și făcîndu-și ochiul mic:

— Să nu afle Domnica? Cum să nu afle, măi băiete, că doar nu trăim pe altă lume! Are să afle și are să rîdă cum se și cuvine, nu te teme! Și lăsîndu-l rușinat, își văzu de drum.

Învățătura aceasta de minte folosi lui Mitruț, o săptămînă mai tîrziu. Se așezase la pîndă în același cot, după ce atîrnase de capul calului o traistă cu ovăz, ca să nu mai necheze tocmai cînd nu trebuie. Își potrivise o deschizătură îngustă în desimea hățișului și privea prin ea malul dimpotrivă. Nimeni n-ar fi putut bănui că acolo se ascunde un pîndar. Și iată că dintr-o tufă, de dincolo de apă, se ivi un cap mustăcios, ca și mai dăunăzi. Stătu o vreme mișcîndu-și numai ochii în dreapta și în stînga. Părea el însuși un ciot neclintit, în umbră. După o lungă cercetare, iscoada ieși la iveală.

Era un om slăbănog, cu nasul mare și cu mustățile lungi. Stătu altă vreme privind peste apă și, încredințat că nici o primejdie nu-l așteaptă pe malul moldovenesc, începu să se descalțe. Își luă subțioară opincile și obielele, veni pînă la malul apei și mai stătu de pîndă un timp, cu ochii țintă dincoace. Pe urmă intră în apă și păși încet. Mersul lui nu făcea nici un zgomot. Ieși din umbra pe care copacii o lăsau peste albia rîului. Păși pe prund și se așeză și el să se încalțe, între tufele de mladă, cum făcuse cel'lalt, nu de mult. Pe urmă se sculă și porni să treacă albia cu băgare de samă. Din loc în loc stătea, privea cu luare-aminte fiecare tufă, fiecare adînc de umbră și asculta cu urechea la pîndă, ca un cîne de vînătoare. Pe urmă pornea iar, tot atît de încet și nesimțit. Era un om care știa meșteșugul trecerii peste hotar și se vedea că nu-l face pentru întîia oară. Mitruț, în ascunzătoarea lui, nici nu mai sufla. Așteptă încremenit pînă ce omul puse piciorul pe mal, chiar acolo lîngă dînsul. Era atît de aproape, încît atunci cînd se aplecă să-și lege o nojiță, Mitruț putu să întindă mîna și să-l apuce de picior. Trase, și prinsul se rostogoli cu un strigăt de spaimă, scurt și gîtuit. Omul își sprijini coatele de pămînt și se zvîrcoli ca un țipar. Mînios, Mitruț trase iar de picior și trupul prinsului alunecînd pe iarbă ajunse aproape sub pieptul său, cu fața în jos, așa cum căzuse. Dar acuma, zbuciumul lui ajunse atît de puternic și deznădăjduit, încît Mitruț rămase foarte încurcat. Ridicase o dată pumnul dar își aduse aminte de moș Mihai și se lăsă păgubaș.

„Aș vrea să-l văd acuma pe dînsul, gîndi Mitruț cu ciudă, cum ar face să dea o palmă slăbănogului istuia care nu-mi arată decît ceafa?“ Și, necăjit, îl apăsă cu o mînă lipindu-l cu burta de pămînt și strecurîndu-și cealaltă mînă pe sub fruntea prinsului, îl apucă de nas. Strînse o dată tare și cînd celălalt gemu de durere, îl apucă de umăr și îl întoarse cu fața în sus. Pe urmă, strîngîndu-l mereu de nas, îi trase capul spre el și îl izbi de două ori cu ceafa de pămînt.

Speriat de acest fel de luptă pe care încă nu-l cunoștea, străinul își bulbucă ochii spre străjăr, pe urmă îi închise și se liniști. Mitruț îl privi o clipă cum sta neclintit și vînăt la față, și înspăimîntat dintr-o dată să plecă spre

el, să vadă dacă nu cumva murise și acesta. Dar în aceeași clipă, iscoada îl apucă de gît și începu să strîngă cu deznădejde. Mitruț își încordă spinarea și cu podul palmei izbi în bărbia celui care îl gîtuia. N-a fost nevoie decît de o singură lovitură. Mîinile dușmanului se desprinseră, căzură ca moarte pe iarbă și iscoada rămase nemișcată. Acuma însă, Mitruț nu mai avea încredere. Căută un capăt de ștreang, legă brațele celui leșinat și îl priponi de un copac. Pe urmă se așeză pe iarbă, să se odihnească.

— Ei, bată-te să te bată de păcătos! ocărî el. Ia uite ce muncă pentru un slăbănog viu. Dacă era să dau cu ghioaga, domoleam pînă acuma zece. Numai de n-ar fi murit! se îngrijoră el cu gîndul la moș Mihai. Se plecă asupra prinsului, îl întoarse în toate felurile și, desprinzîndu-l de la pripon, îl tîrî pînă la mal și îl băgă cu capul în rîu. Iar cînd îl văzu că scuipă apa din gură și se scutură ca un cîne ud, se liniști. Îl legă iar de copac și se potoli cu totul. Privi chipul posomorît al omului cu mustățile pleoștite și cu un fir de sînge care mai curgea de la lovitura în bărbie.

— Ai un nas gospodăresc, vorbi el domol. Fără el nici n-aveam cum să te apuc și să te liniștesc. Îl privi o vreme tăcut și îl întrebă foarte firesc: Încotro te duceai?

Omul tăcu posomorît și încăpățînat. Mitruț îl cercetă cu ochii rîzători și vorbi iar:

— Faci rău că nu-mi spui mie. Eu te întreb cu binișorul și nici n-am de gînd să te pun la cazne. Dar dacă te întreabă moș Mihai are să fie rău! Îl cunoști pe moș Mihai?

Străinul deschise ochii în care se vădea o spaimă grozavă.

— A-ha! se bucură Mitruț. Îl cunoști. Ei, dacă te întreabă el, alt chip nu-i decît să-i spui tot. Așa te sfătuiesc eu! De ce stai așa de amărît? Ori poate te-ai supărat că te-am pălit? N-am avut încotro! M-ai izbit cu picioarele și te-ai zbuciumat ca o zvîrlugă. Ce te apucase? Acuma, dacă ți-ai mușcat limba cînd te-am pocnit, să vezi că iar se mînie moș Mihai. Nu zău, chiar nu poți vorbi?

Iscoada își încleștase fălcile și privea neclintit în pămînt. Mitruț îl lăsă în pace, și stătu, păzindu-l, pînă veni străjărul de noapte.

— Ai prins o spurcăciune? se bucură acesta.

— Am prins, biță Păune, dar mă tem că-i mut! se jălui Mitruț. Nu scoate nici o vorbă!

Păun străjărul se învîrti în jurul iscoadei și îl privi în față, cu băgare de samă.

— Nu l-am mai văzut, grăi el, dar pare a fi un țăran de-ai noștri. Cască gura! se răsti el la prins. Iar cînd acesta se supuse la poruncă, Păun se întoarse către Mitruț: văd că limbă are! Și de auzit, aude!

— Aude și înțelege.

— Apoi, nu-i mut. Du-l la moș Mihai și ai să vezi cum are să vorbească.

Legară prinsul de oblînc cu o frînghie care să-i îngăduie să meargă pe jos, în urma calului, și Mitruț porni ducîndu-l. Merse o bucată de loc la pas. Și deodată simți că frînghia se întinde mai tare decît ar fi fost firesc. Mitruț se întoarse din șa, privi în urmă și, mînios, sări jos. Iscoada își răsucea mîinile cu deznădejde chinuindu-se să scape din laț. Dacă n-ar fi băgat de samă, ar fi rămas fără el. Se apropie de dînsul, cu sprîncenele încruntate.

— Vra să zică tot moș Mihai a avut dreptate, strigă el. Trebuie numaidecît să-ți cîrpesc o palmă ca să te liniștesc? Eu am vrut să te iert. Dar dacă nu se poate, nu se poate! Ce să fac? Și în aceeași clipă îl pocni atît de repede și de puternic, încît omul căzu frînt în două, ca un vreasc netrebnic. Mitruț îl prinse în brațe, îl aburcă pe cal în fața lui și porni la trap.

Din dumbrava în care păzea moș Mihai, îl întîmpină glasuri furioase și vuiet de luptă. Mitruț se repezi. Trei osteni străini îl încolțiseră pe moșneag cu sulițele repezindu-se la el din trei părți iar moș Mihai singur, se apăra și ataca în același timp. Calul său cel unguresc, ridicat în două picioare, stătea gata să se prăbușească peste unul din cei trei. În aceeași clipă, ghioaga cea grozavă a bătrînului, frîngînd una din sulițe, se plecă fulgerător, izbi în cap pe ostașul astfel dezarmat și se întoarse spre celălalt, care îl amenința din coastă. Al treilea însă, scăpat de sub amenințarea calului, se pregătea să străpungă pe bătrîn din spate. Mitruț văzu primejdia și sări. Ostașul nu avu vreme nici să se vaite. Ghioaga lui Mitruț îl doborî dintr-o lovitură. Răsucindu-se sprinten, Mitruț se repezi îndată spre cel care mai rămăsese, dar nu mai

avu vreme să-l ajungă. Silit să facă o mișcare în lături, ca să se ferească de calul ce dădea peste el, omul primi drept în creștet ghioaga lui moș Mihai și se prăbuși. Moșneagul sări jos. Privi la cei trei doborîți și răsuflă ușurat.

— Ia te uită păcătoșii! gîfîi el. Ai văzut cum au închipuit ei să treacă hotarul? Unul a venit drept spre mine. Părea singur. Și s-a repezit cu sulița. Pînă să-l pocnesc, ceilalți doi și trecuseră malul, unul prin dreapta, celălalt prin stînga. Dacă nu veneai tu... Moș Mihai tăcu și privi din nou trupurile răsturnate în iarbă. Dacă nu veneai tu, aveam acuma trei iscoade scăpate pe pămînt moldovenesc. Păcat că a trebuit să-i ucidem! oftă el nemulțumit. Acuma nu mai putem afla nimic de la dînșii...

— Am eu o limbă, se grăbi Mitruț, bucuros. De la amiazi ți-o păstrez, că mie nu vrea să-mi spuie nimic! Și vesel și mîndru sări jos și dezlegă prinsul, îl coborî și îl puse binișor la picioarele bătrînului.

— Nu cumva?... se sperie moș Mihai, plecîndu-se spre iscoadă și văzîndu-i obrazul vînăt și ochii închiși.

— Trăiește, trăiește! se apără Mitruț. Nu i-am dat decît o palmă cînd umbla să scape din legătoare. Cu pumnul n-am dat!

— Adu-l colea lîngă apă, să-i facem o scăldătoare. Dacă trăiește ai să vezi cum își vine în fire, grăi moșneagul.

Mitruț își luă prinsul subțioară, îl coborî la mal, îl băgă iar cu capul în apă, așa cum mai făcuse o dată în acea zi. Și în adevăr, omul deschise ochii. Era încă amețit.

— L-ai pălit tare, băgă de samă moș Mihai.

— Nu se află! strigă Mitruț dezvinovățindu-se. Numai l-am atins o dată și atîta. Da-i un slăbănog, nu-l vezi?

Omul cătă la Mitruț cu ochii încă împăienjeniți, coborî privirile spre mînile lui uriașe și se înfioră.

— A-ha! se bucură moș Mihai. A început să te cunoască de stăpîn. Acuma să facem un focușor și să-l încălzim puțintel, ca să mă cunoască și pe mine. Să vezi tu ce repede vorbește el cu moșul. Are să spuie și laptele pe care l-a supt de la maică-sa!

Neliniștit, omul prinse a se suci și a căta în lături.

— Îl vezi? se bucură bătrînul. A și început a pricepe. Eu n-am să te rog, vorbi el către străin. Nici măcar n-am să te întreb. Ai să-mi spui tu singur, de bunăvoia

ta, tot ce știi. Pe urmă ai să aștepți să văd dacă ai spus adevărul ori nu și dacă ai să te dovedești om cinstit, la urma urmei, poate ai să capeți și slobozenia să te întorci la cei care te-au trimis. Dar pentru treaba asta, eu tot trebuie să-ți mulțămesc încălzindu-te puțintel, că e păcat ca un om ca tine să moară de umezeală din pricina nepriceputului istuia de băiet, care te-a vîrît îmbrăcat în apă!

În adevăr, straiele prinsului ciuruiau și Mitruț credea că lui moș Mihai chiar i se făcuse milă de străin și că vrea să-l usuce și să-l încălzească. Dar omul nu era de aceeași părere. Își bulbucase ochii înspăimîntați și se uita la moșneag, care scăpără într-un amnar ca să aprindă o bucățică de iască și să dea foc unor găteje, în dosul unor tufe, așa fel încît flacăra să nu se vadă de dincolo de apă. Iasca se aprinse. Moșul suflă în ea, o înconjură cu un mănunchi de iarbă uscată, suflă iar și cînd o flacără palidă îi lumină mustața zburlită și nasul poznaș, vîrî șomoiogul sub găteje și se lăsa mulțămit pe iarbă.

— Acuși e gata, se bucură el ca de o ispravă bună și nevinovată. Bagă de samă peste apă, Mitruț! Să nu ne pomenim cu alții peste noi!

Acuma, flăcările se înălțară luminînd tufișurile întunecate și făcînd să pîrîie vreascurile uscate. Moș Mihai arătă cu un deget picioarele iscoadei și îl pofti frumos:

— Descalță-te!

Omul își strînse picioarele sub dînsul și în ochii lui se întunecă o spaimă grozavă.

— Nu binevoiești? îl întrebă bătrînul, cu dulceață.

Celălalt începu să tremure și Mitruț se uita la el cu mirare pentru că i se părea că străinul cunoaște mai bine pe moș Mihai decît îl cunoaște el însuși.

— Vrei să te descalț eu? mai întrebă moșul și nasul începu să i se strîmbe a primejdie.

Străinul își strînse și mai tare picioarele sub el și izbucni răgușit:

— Nu-i nevoie! Spun singur! Nu-i nevoie!

Moșneagul îl privi cu îndoială.

— Mă tem că tot are să trebuiască, măcar așa, de-o cercare, vorbi el, pentru că de spus, vezi bine că ai să

spui, numai că ai să spui minciuni și pe urmă, n-ai să spui tot ce știi. Mai întîi dă-mi scrisorile.

— N-am nimic, spuse celălalt speriat. Nici scrisori, nici semn. Caută-mă! N-am venit pentru ce crezi dumneata. Sînt ostaș, nu iscoadă plătită...

— Așa! se minună moș Mihai. Apoi dacă ești ostaș, de ce te-ai îmbrăcat ca un om de rînd?

— Așa am socotit, ca să nu fiu cunoscut.

— A-ha! Și ce căutai aici?

— Am venit numai ca să dau o raită pînă jos la cotul Siretului, la moșia boierului Voilă și să mă întorc înapoi.

Moș Mihai fluieră încetișor, cu fruntea dintr-o dată încrețită și întunecată.

— Așa! răsuflă el adînc. Vra să zică cunoști locurile?

— Sînt moldovan, răspunse omul, cum să nu le cunosc?

Bătrînul tăcu o clipă, ca lovit cu ceva în cap. Apoi se ridică în genunchi, se sprijini cu pumnii în iarbă, se plecă spre iscoadă și îl scuipă drept în ochi, cu silă.

— Ești moldovan, păcătosule! Și încă mai spui! Vorbește tot ce știi că te zdrobesc aici! strigă el cu glas atît de grozav, încît și Mitruț se înfioră.

— Vine oaste! scînci celălalt înspăimîntat. Vine oaste multă turcească și muntenească, să puie domn la voi pe Petru Șchiopul... Atîta știu!

— Cîtă oaste? se repezi moșneagul la dînsul.

— Nu știu, gemu iscoada. Da-i cîtă frunză și iarbă!

— Unde i-ai lăsat?

— Cînd m-au trimis încoace, muntenii poposeau la Buzău și așteptau pe turci. De atunci nu-i decît o zi și o noapte.

— Vin repede?

— Așteaptă! Așteaptă și pe turci și vești de dincoace, că au trimis mai multe iscoade, arătă el spre cei trei ostași, care zăceau în întuneric și urmă: Iar cu turcii trebuie să se întîlnească înainte de a ajunge la hotar...

— A-ha! bătrînul tăcu o clipă și se scărpină în cap. Ochiul lui cel sănătos sticlea sub tufa sprîncenei. Apoi se întoarse către Mitruț: Tu ții minte ce a spus păcătosul ista?

— Vorbă cu vorbă, îl încredință Mitruț.

— Bun, spuse moș Mihai întunecat. Și tu mai știi ceva? întrebă el pe cel culcat la picioarele lui.

— Nimica, mărturisi acesta. Am spus tot ce am știut. Mă jur...

— Nu te jura. Am eu altă putință să mă încredințez. Descalță-l, Mitruț!

Mitruț îngenunchie lîngă prins și îi scoase încălțările, cu tot zbuciumul, zvîrcolirile și rugămințile lui.

— Tot am spus, strigă omul înspăimîntat. Să n-am parte să-mi văd copiii acasă, dacă am ascuns ceva. Nu mă calici, moșule! Fă-ți pomană cu mine și nu mă calici! Că-mi rămîn copiii pe drumuri! Nu-s iscoadă! Sînt oștean în leafă! Nu-s iscoadă! Iartă-mă, moșule dragă, că ți-oi sluji ca un cîne. Ia-mă rob, dar nu mă calici.

— Dacă a spus tot, îndrăzni Mitruț, ce nevoie...

— Tu să taci! îl repezi bătrînul. Aici nu-i vorba de tine sau de mine, să-l iertăm sau să-l credem cînd vrem noi. E primejdie pentru tot norodul, auzi tu? O singură minciună îl poate prăpădi. Ține-i piciorul pe jăratic.

Ocărît, Mitruț trase piciorul omului către jăratic.

— Iartă-mă, moș Mihai, că nu mai fac! răcni iscoada zvîrcolindu-se.

— Ce-ai spus? se miră bătrînul ridicîndu-și sprîncenele. De unde mă cunoști tu pe mine?

— Eu sînt feciorul lui Zamfir de la boierul Voilă, moș Mihai. Am fugit de sub vînzare, că ne dăduse tătuca pe toți boierului. Am fugit cînd eram tinerel, de aceea nu mă cunoști... Și de aceea sînt acuma în leafă la munteni. Acolo am fugit.

Mitruț îi slobozi piciorul din strînsoare și moș Mihai îl privea aiurit.

— Acolo ai fugit! repetă el răsuflînd greu. Te-ai dus la plăcinte! Nu-i tot atîta de necăjit norodul de acolo?

— Tot...

— Nu-i tot prigonit și jăfuit și stors de puteri, ca și aici?

— Tot...

— Și tu — acolo — nu ești tot vecin, cum erai aici lîngă taică-tu? Nu tot sub biciul unui vătaf?

— Tot...

— Atunci ce ai folosit, păcătosule? Și de ce vii acu împotriva părinților și neamurilor tale?

Omul își plecase capul umilit și mustața udă îi cădea jalnic peste gură.

Moș Mihai îl fulgeră cu ochiul său singuratic și deodată păru a-și aduce aminte de ceva și întrebă aspru:

— Știe taică-tu că tu faci pe iscoada?

— Nimeni nu știe, moș Mihai, mărturisi omul cu glas rugător. Numai boierul Voilă știe și boierul Hudăi și boierul Mîndru... de cînd le-am adus scrisori de dincolo. Da' acuma nici nu-s iscoadă! Am trecut numai...

— Stai! răcni bătrînul mînios dintr-o dată. Cînd le-ai adus scrisori?

— Să tot fie două luni...

— Dar răspunsurile lor le-ai trecut în Țara Romînească?

— Răspunsuri nu mi-au dat! Să n-am parte să-mi văd copiii!

Moș Mihai se ridică în genunchi, îl cercetă cu ochiul lui singuratic și dintr-o dată își înălță ghioaga. Prinsul se cinchi la pămînt.

— Și acuma de ce-ai trecut? tună glasul bătrînului, atîta de cumplit, încît Mitruț se cutremură.

— Am vrut să spun tătuții s-o ia încolo spre munți că vine prăpădul...

— Te-a apucat mila de taică-tu, ai? Da' aista ce-i? răcni moș Mihai apucînd mîna iscoadei și trăgîndu-i din deget un inel de aramă cu piatră verde.

Iscoada căzu cu fața la pămînt. Dar cînd simți că ghioaga străjărului se înalță iar, își ridică mînile slabe ca să-și apere capul și scînci:

— Nu da că spun tot, moș Mihai! Mă duceam la boierul Mîndru de la Putnișoara să-i spun să strîngă boierii credincioși lui, să iasă cu ei înaintea măriei sale Petru și să-l ducă în scaun la Iași!

— Atîta? răcni iar moșneagul, cu ghioaga sus.

— Atîta! mărturisi omul, ridicîndu-se și el în genunchi și făcîndu-și cruce. De acuma poți să mă omori!

— Bine! vorbi moș Mihai, mai potolit. Măi Mitruț, omul ista a spus drept. Acu eu zic să-l iei și chiar în

clipa asta să pornești cu dînsul la Iași, la donın. Așa i-am făgăduit, așa facem!

— Îl duc, răsuflă Mitruț, bucuros.

— Da' nu-l scapi? mai întrebă moșul arătînd spre cel care rămăsese în genunchi, ca la rugăciune.

— Nu fug! strigă el, cum să fug după ce-mi dăruiești viața? Ba-ți sărut mîna, moș Mihai, că m-ai cruțat și au să te pomenească copiii mei toată viața lor...

— Mîna mea nu are a fi îmbălată de toate spurcăciunile! îl repezi moșneagul, furios. Ia-l, Mitruț, și s-o ții numai o goană. E primejdie mare. Pricăjitul ista de fecior al lui Zamfir să ia calul meu. Auzi tu, măi păcătosule? se îndreptă el spre iscoadă. Dacă mărturisești măriei sale ce-i cu scrisorile pe care le-ai adus de dincolo pentru boierii iștia vînduți, poate să scapi cu viață. Cu toate că dacă ai crăpa într-un șanț, n-ar fi nici o pagubă.

Bătrînul îi întoarse spatele cu scîrbă și grăi către Mitruț:

— Tu, Mitruț, să nu sufli o vorbă pe drum despre cele ce ne-a spus păcătosul ista. Iar dacă vrea să vorbească el, ucide-l pe loc!

— Moș Mihai, făcu Mitruț plecîndu-se în șa, să spui mămuței...

— A-ha! bombăni moșul, numai ei?

— Și lui Nică...

— Și Domnicăi nu? îl fulgeră el cu ochiul lui ca de uliu.

Rușinat, Mitruț trecu o frînghie peste legătura mîinilor celui dat în sama sa, lăsîndu-i numai putința să țină între degete frîul și cînd fu gata cu această treabă, răspunse cu glasul gîtuit:

— Ba... dacă vrei... și ei!

— A-ha!

Atîta mai avu vreme moș Mihai să rîdă, căci caii porniră în goană pe drumul dintre sate, ca să iasă la șleahul cel mare, către Siret.

Moș Mihai rămase singur în întunecimea dumbrăvii.

Sus pe muche, Mitruț trase de frîu și opri. Privi o vreme spre răsărit, în umbra îndepărtată în care dormea

pădurăria lui badea Tudose. Pînă acolo n-ar fi fost decît o fugă de cal... Își întoarse capul spre iscoada care se gheboșase pe cal și oftă. Apoi strînse pulpele și porni către miazănoapte.

3

În noaptea aceea, tropotul cailor care duceau pe Mitruț al Joldii și pe prinsul său la Iași, trezi răsunete adînci în tăcerea satelor dintre ape.

În întuneric, covălia lui bița Gligore se vedea de departe, cu ușa larg deschisă. Înăuntru se mișcau umbre nedeslușite, luminate numai de cărbunii de pe vatră și de un opaiț, pe care un braț îl ținea sus, deasupra capetelor. Ciocanele băteau cu sunet mare, iar scînteile săreau roșii și dese. Din fața covăliei și de pe prispa căsuței o grămadă nelămurită de oameni se ridică neliniștită la auzul tropotului grăbit. Mitruț opri. Oamenii se apropiară. În covălie, vuietul încetă. Gligore ieși în prag. În spatele său se zăreau capetele „atamanilor" lui Mitruț.

— Tu ești, Mitruț?

— Eu, biță Gligore.

— Încotro?

— La Iași, duc un prins...

— Nu-l duci la Crăciuna?

— Nu. De-a-dreptul la domn. Așa am făgăduit, așa facem...

— D-apoi singur, măi băiete?

— Singur. L-am legat fedeleș. Nu mi-e frică de dînsul...

— Nu ți-o fi ție frică, dar pînă la Iași e departe... Mai este și truda... și somnul... doar e o săptămînă de drum... Eu nu zic că nu se poate, dar e greu... Aș zice să iei pe Drăguș să-ți ajute.

— Merg, Mitruț! sări Drăguș arătîndu-se în lumina opaițului, cu părul lui zburlit, cu ochii piezișii și cu obrazul uns de funingine.

— Da' noi, adică, de ce să nu mergem? se auziră glasurile tinerești ale „atamanilor", care își făcură loc și se apropiară.

— Și coasele și arcurile și ghioagele pe seama cui le lăsați? îi întrebă Mitruț.

— Îs gata toate, n-ai grijă! îl încredință Ilieș.

— Mergem, măi Mitruț, stărui Ionică. Nu-i bine să umbli singur cu prinsul. Mai știi ce se poate întîmpla? Mergem cu toții și îl păzim cu toții. Dacă îl duci tu la domn, apoi degeaba nu-l duci. Cine știe ce poamă e și ce vești aduce...

Oamenii înconjuraseră calul iscoadei și priveau mirați la călăreț. Prinsul se gheboșă în șaua lui.

— Ptiu, spurcăciune! îl scuipă lița Saveta, ieșită de undeva din întuneric. Ia-i, Mitruț, dragul mamei, vorbi ea cu glas mare. Ia-i, să nu scapi păcătosul ista pe drum. Dacă i-a trebuit juvăț, de juvăț să aibă parte!

— Dar de unde cai? se mai împotrivi Mitruț, care ar fi fost bucuros să aibă însoțitori pe drum.

— De la Scridon Herghelegiul! strigă grăbit Drăguș. Am pus la cale cu dînsul toate cele de cuviință. Ne dă cai, că doar nu vine vătaful să i-i numere în fiecare zi. Ne dă cîți ne trebuiesc. Iaca, pînă ieși tu în deal la Brusturi, noi sîntem în urma ta, cu caii...

Flăcăii se făcură nevăzuți în noapte. În sat se auzeau uși scîrțîind. Alți oameni se adunau în jurul călăreților. Păreau niște umbre negre care alergau și se strîngeau într-un întuneric și mai negru.

— Vine dușmanul? întrebă un glas din mulțime.

Mitruț tăcu o clipă gîndindu-se.

— Poate că moș Mihai să știe mai multe decît mine, răspunse el șovăind.

Oamenii înțeleseră că străjărul nu putea vorbi.

— Spune domnului că sîntem aici! strigă cineva din grămadă.

— Am să-i spun! făgădui Mitruț pornind.

Și se făcu nevăzut în noapte lăsînd în urmă tulburare și grijă și pe unele prispe bocete de femei înfricoșate...

Pe locurile acele se știa din părinți și din bunici ce înseamnă năvala și prada dușmanilor. De aceea stăteau cu urechile la pîndă, ca la cel dintîi semn să pornească bărbații la luptă și femeile în bejenie.

În zori, o ceată de călăreți ieși dintre lanuri și porni în goană pe șleahul cel mare. În frunte călărea Mitruț

cu prinsul lui. Iar în urmă, pe cai fără șele, alergau patru flăcăi cu cușme înalte, cu ilice zdrențuite și rupte în coate, cu ițari sparți în genunchi și cu opinci bine sprijinite în scările de lemn. Purtau pe umeri arcuri, la șold săhăidace cu săgeți și la oblînc ghioage fioroase cu colți de fier... Vîntul le șuiera pe la urechi. Siretul vîjîia coborînd larg către miazăzi și crengile din luncă se plecau legănîndu-se asupra lor. Curînd se pierdură în depărtare și tropotul cailor se stinse.

I

De dimineaţă, alergători grăbiţi venind dinspre răsărit trecură în goană spre curtea domnească. Ostaşii din tabăra de la Copou priviră lung în urma lor. Nu mult după aceea începură a bate clopotele şi dinspre cetate se simţi mare mişcare. Porţile cele mari de la curtea domnească se deschiseră larg şi domnul, călare pe armăsarul său de Anatolia, ieşi în pas grăbit şi se îndreptă spre dealul Copoului. Îl urmau călări boieri, curteni, ostaşi şi slujitori, alcătuindu-i un alai strălucit. Toţi păreau înfriguraţi şi neliniştiţi. „Vin cazacii", îşi şopteau unii altora înălţîndu-se în şei şi privind spre răsărit, cu palma pavăză la frunte. Într-acolo privea şi domnul, cuprins parcă de aceeaşi nelinişte. Buluciţi la porţi şi suiţi pe garduri, tîrgoveţii priveau alaiul cu cuşmele în mîini. Dimineaţa era senină şi cerul se boltea înalt, albastru.

Pe coasta dealului, către Fîntîna Păcurarului, păşteau slobozi caii oştirii moldoveneşti tăbărîtă pe tăpşanul înalt şi larg al Copoului. În dreapta taberei, carele cu podvezi şi zaherea aşteptau nemişcate, cu tînjalele îndreptate către miazăzi şi cu jugurile rezemate de pămînt, alcătuind un şirag al cărui capăt se pierdea în zare. La vale, în cîmpul întins ca un islaz nemărginit, păşteau boii, sub privegherea unor ostaşi călări. În fundul priveliştii, către răsărit, se înălţau corturile căpeteniilor oştirii, înconjurînd cortul larg şi cu flamură deasupra, ridicat în mijlocul celorlalte, pentru domn. De cîteva zile, Ion Vodă chiar se şi mutase în cortul său. Era mereu gata de drum. Numai aseară trebui să coboare la curte, unde-l aşteptau anume treburi grabnice. Acuma primise veşti bune şi se întorcea

în tabără, grăbit și parcă bucuros. În drumul său, vuietele obișnuite unei mari îngrămădiri de osteni se potoleau și oamenii se grămădeau să-l vadă.

Ajuns sus, se întoarse cu fața spre răsărit și își duse mîna la frunte, ca să se apere de soare. Stătu așa o vreme și deodată se înălță în scări și își plecă trupul înainte. Pe drumul bătut și vînăt, în ceața subțire a răsăritului, o oaste de călăreți venea în trap domol și în rînduri regulate și strînse. Deasupra capetelor celor ce soseau, vîrfurile lănciilor se plecau ușor, iar săbiile late legate de cingători, luceau în soare și se loveau cu clinchet slab de scările șeilor.

La această priveliște, Ion Vodă își duse mîna la ochi, ca să-și ascundă o mare tulburare și poate și o undă umedă. Pieptul i se umflă ca ușurat de o mare grijă și brațul lui făcu un semn spre curteni. Atunci începură a suna surlele și a bate tobele, iar cîntecul acesta ostășesc se înălță în văzduhul dimineții amestecîndu-se cu tremurul adînc al clopotelor, care trecea departe, peste dealuri.

În vuietul necurmat de mare sărbătoare și bucurie, tropotul cailor se apropie și îndată, în fața lui Ion Vodă, se opri un călăreț înalt și slab, cu căciula mică pusă pe o sprînceană, cu o șuviță de păr bălai tremurînd în vînt și cu o mustață la fel de bălaie, lăsată în jos. Străinul călărea pe un cal sprinten, cu cap mic și isteț și cu urechi neliniștite.

— Svercevski, dragul meu! strigă Ion Vodă tulburat și, plecîndu-se într-o parte, din șa, se îmbrățișă cu cazacul care rîdea cu toată gura. În spatele lui Svercevski se înșiruiseră, într-o clipă, cu deosebită măiestrie, călăreții sosiți. Știam eu că n-ai să mă lași! urmă Ion Vodă, îmbrățișîndu-l din nou și ștergîndu-și ochii umezi. Ce mi-ai adus?

— Puțin lucru, măria ta, numai douăsprezece sotnii, vorbi cazacul arătînd spre ostașii săi.

— Nu-i puțin, răspunse domnul, cu aceeași tulburare. Cine vă cunoaște, cum vă cunosc eu, știe că fiecare sotnie face cît o mie de osteni dușmani.

Vorbeau în limba rusească, pe care Ion Vodă o cunoștea încă din vremea în care stătuse la Crîm și colin-

dase meleagurile Dniprului. Tot de atunci îl știa pe Svercevski și pe alte căpetenii ale căzăcimii, cu care legase prietenii.

Măria sa făcu un semn și slujitorii se apropiară cu darurile pregătite pentru mai marii sotniilor. Împărți cu vorbe bune de bucurie și de bună venire săbii de preț, șei împodobite, frîie cusute cu fir de argint și de aur, dăruindu-i pe toți.

Astfel isprăvindu-se ceremonia acelor clipe sărbătorești, multe dintre căpeteniile oștirii moldovenești se repeziră să-și îmbrățișeze prietenii ce se găseau printre cei sosiți. Se cunoscuseră și luptaseră împreună cînd hatmanul Tomșa se sculase împotriva lui Despot Vodă, cu vreo unsprezece ani în urmă. Chemase atunci Tomșa pe cazaci în ajutor scriindu-le cum pradă Despot bisericile de odoare și cum umblă să strice credința creștinească ortodoxă și să treacă întregul norod moldovan la biserica protestantă. Și cazacii veniseră cum făcuseră și acum. Iată pentru ce bătrînul sutaș Știrbu apucase în brațe pe un cazac înalt, cu ciuful și mustața cărunte și se bucurau amîndoi ca doi frați regăsiți. Iată pentru ce căpitanul de călăreți Bardașul prinsese mîinile unui cazac mustăcios și i le scutura, rîzînd amîndoi cu gura pînă la urechi. Și iată pentru ce, dumnealui Zurbă, căpitan de panțiri, om mare și greu, cu pletele bălăi pînă la umeri, înaintase între oaspeți, prinsese între brațele lui groase pe un cazac subțire ca o nuia și-l strîngea și-l ridica de la pămînt și se băteau amîndoi cu palma peste umeri și rîdeau vorbind într-o limbă pe care ei o înțelegeau cu mare ușurință: oleacă moldovenește, oleacă rusește și mai mult semne și schime numai de ei știute. În limba aceasta, întrebările curgeau ploaie:

— Ați venit? întrebau bucuroși moldovenii.

— Cum să nu venim? rîdeau cazacii. Nu-i vorba să batem pe turci? Nu sînt ei dușmanii noștri cum sînt și ai voștri? Nu umblă să ne răpească și nouă pămînturile și slobozenia, cum umblă să vi le răpească și vouă? Se putea să nu venim?

— Așa-i! strigau moldovenii tulburați și cu inima caldă de mulțămire și dragoste. Și îmbrățișările și strîngerile de mîini se făceau mai puternice și mai bărbătești.

— Dar Casian unde-i ?
— În stepă, pe urma tătarilor care ne necăjesc !
— Și Stiopa ?
— Tot acolo !
— Dar Bodnarenko ?
— L-au ucis turcii, toamna trecută !
— Și Lesov ?
— Și !...

O clipă, ochii prietenilor se plecau, ca spre cinstirea amintirii acelor viteji cazaci, morți în lupta cu dușmanul lor de totdeauna și pe urmă întrebările porneau din nou.

Masă lungă și îmbelșugată fu întinsă în fața corturilor, sub frunzișul copacilor rari, care împodobeau dealul Copoului. Cei cîțiva dintre boierii credincioși care însoțiseră pe Ion Vodă în tabără, boierii de sfat, căpeteniile oștirii moldovenești și cele ale sotniilor căzăcești se așezară în jurul ei. Măria sa pofti la dreapta sa pe Svercevski, cu care porni să-și aducă aminte despre locurile depărtate ale căzăcimii, despre viața de neliniște și vitejie a neamului aceluia de oameni care luptau fără hodină și fără frică împotriva acelora care le pîndeau slobozenia și neatîrnarea, despre cunoscuții și prietenii lor și despre întîmplările crîncene sau vesele prin care trecuseră.

La dreapta și la stînga lor, căpeteniile cazace așezate între cele moldovenești păreau la ele acasă. Cu gluma pe buze, cu glasuri puternice, cu suflet deschis, priveau drept în ochii gazdelor, închinau paharul și rîdeau bucuroși. Mulți moldoveni, purtați prin lupte și prin locuri depărtate, știau rusește și unii cazaci, care mai călcaseră pămîntul acesta cu alte prilejuri, știau moldovenește. Deci vorbe bune începură a zbura de la unul la altul și glume porniră a se încrucișa peste masă. Numai în ochii unora dintre gazde mai stăruia nedumeriri și parte din ei se uitau la oaspeți cu ochi mirați ! Aceștia să fie oare vajnicii luptători care stăpîneau stepele Ucrainei și a căror vitejie gonea pe tătari în bîrlogul lor din Crîm, zgîlțîia tronul Lehiei și strica somnul și liniștea sultanului de la Țarigrad ? Dar erau oameni ca toți oamenii ! Iată, acuma cînd și-au lăsat cușmele de o parte, par niște oaspeți liniștiți, puși pe petrecere și voie bună, cu zîmbet larg, cu ciuful

pe frunte tremurînd ușor în vîntul care vine dinspre răsărit și cu mustața plină, bălaie, lungă, lăsată de o parte și de alta a gurii... Niște oameni cumsecade care n-ar face rău nimănui! E greu să ți-i închipui pornind ca o vijelie din malurile Dniprului, străbătînd stepa nesfîrșită către miazănoapte și izbind ca trăznetul cetățile mîndrilor pani ai Lehiei... Ori pornind în jos, cîntînd legănați pe crupele neostoite ale cailor de stepă și pierzîndu-se în ierburile nalte cît omul, ca dintr-o dată să se ivească în jurul aulelor tătărăști, strigînd, tăind, descătușind robii și pornindu-i spre casele lor, spre slobozenie... Ori vîslind pe apele neliniștite ale Mării Negre, ținîndu-se în umbra malurilor rîpoase, cățărîndu-se pe ele într-o noapte fără lună, izbind cetăți, țărmuri bogate, case de piatră și întorcîndu-se pe aceeași cale, urmăriți de corăbiile turcești, neputincioase...

Cine să se poată păzi de acești stăpîni ai stepei fără sfîrșit, a căror sete de neatîrnare nu putea fi potolită decît cu moartea, a căror vitejie întrecea cele povestite despre ei la vetrele bordeielor, pe prispele căsuțelor, la focurile de pe dealuri, cîntate de cîntăreții rătăcitori, și trecute din gură în gură, ca niște basme neasemuit de frumoase...

Da, așa erau cînd se arătau ca dușmani, ca luptători, ca răzbunători... Dar ca prieteni, iată-i! Închină paharul rostindu-și urarea cu glas tare, cîntă toți împreună cîntece legănate, care îți aduc aminte de nesfîrșirea stepelor părăsite ca să-ți dea ajutor ție, și se bucură ca niște frați adevărați cînd se revăd după ani de despărțire! Sînt atît de plini de prietenie și de dragoste, încît în fața lor, inima ta se deschide și îi primește și îi îmbrățișează.

Șase butoaie cu vin moldovenesc fură desfundate în cinstea acelei sărbători. Închinară deci și cinstiră cu bucurie frățească și se veseliră vorbind despre isprăvile lor trecute și cele ce aveau să vie, ca la un ceas ca acela de bună înțelegere și bărbătească tovărășie de arme.

Și tocmai în ceasul acela, un tropot de cai răsună peste veselia tuturora și Mitruț al Joldii, venit din prundurile Milcovului cu tovarășii săi, descălecă și ceru unui curtean să-l ducă numaidecît la măria sa. Curteanul se plecă la urechea domnului și îndată măria sa își înălță capul cu

ochii sfredelitori. Văzu pe Mitruț care stătea de o parte, cu cușma în mînă și fața sa se lumină.

— Tu ești? întrebă el bucuros.

— Eu, măria ta. Mitruț al Joldii, străjărul. Îți aduc o iscoadă.

— Cu ce fel de vești? întrebă Ion Vodă îndepărtînd paharul din fața sa.

O clipă, Mitruț stătu în cumpănă. Își aduse aminte de moș Mihai.

— Măria ta, vorbi el tare, am poruncă să-ți grăiesc numai între patru ochi...

Domnul se sculă și intră în cortul său și Mitruț păși după dînsul învîrtindu-și căciula în mîni. Iar peste o clipă ieșea să-și aducă prinsul și un slujitor chema în cort pe Dumbravă, pe portarul Sucevei și pe marele logofăt Golăi.

În fața acestora, prăbușit în genunchi, prinsul adus de Mitruț își spuse toată povestea despre oastea dușmană care venea și care poposise la Buzău și mai cu samă despre scrisorile pe care le purtase între vornicul Ivașcu din Țara Romînească și boierii Hudăi, Voilă și Mîndru din Moldova...

— Boieri, căpetenii de strînsură! strigă domnul năpraznic și vinișoare roșii se adunară în ochii lui scăpărători.

Marele logofăt stătea neclintit și cu ochii pierduți în gol. Ieremia rămăsese încremenit și se făcuse galben. Iar Dumbravă își netezea în neștire barba și se gîndea adînc, cu ochii țintă la prins. Și deodată îl întrebă:

— Tu nu cumva cunoști pe unul Rașpă?

— Cunosc! răspunse iscoada. Rașpă îi omul de încredere al boierului Mîndru de la Putnișoara...

Marele vornic își trecu palma peste frunte și răsuflă adînc:

— Măria ta, vorbi el, dacă e vorba așa, am pus mîna pe toți vînzătorii. Rașpă acela pe care l-au ucis oamenii lui Niculiță, înainte de a-l fi putut cerceta, purta veștile de la Putnișoara lui Mîndru la Țigănașii lui Berheaci și Buciumii lui Sandu... Am mărturii, oameni care știu și au oblicit că adevăratul cuib al vînzătorilor, la Țigănași se găsește... Ce poruncești?

Ion Vodă se sculase cît era de înalt și chipul lui arăta atît de încruntat și de întunecat, încît Mitruț se feri într-o parte.

— Berheaci și Sandu în fiare... și cei care s-or mai găsi în legătură cu dînșii. Pînă în sară îi judec... Unde se găsesc acum Voilă, Mîndru și Hudăi ?

— În drum, măria ta. De ieri trebuia să fi plecat cu neamurile și slujitorii lor încoace, spre tabără... Aduc și cete de strînsură de pe pămînturile lor.

— Bine ! spuse domnul. Dă poruncile de trebuință pentru Berheaci...

Dumbravă ieși. Ieremia rămăsese mut, gheboșat dintr-o dată.

— Îți aduci aminte cînd îl apărai pe fostul logofăt ? îl fulgeră măria sa cu ochii. Ieremia încremenise cu privirile în pămînt. Ion Vodă se plimbă o clipă cu mînile împreunate la spate, după obiceiul său, călcînd apăsat, și, dînd peste trupul iscoadei, prăbușită la picioarele sale, se întoarse din nou către Ieremia : Să-l ia de aici ! porunci el.

— Măria ta, îndrăzni Mitruț, moș Mihai a spus către păcătosul ista așa : „Măi, i-a spus, dacă mărturisești domnului cum a fost povestea cu scrisorile și vînzarea boierilor, poate scapi cu viață..."

Ion Vodă se oprise în fața lui și îl privea întunecat.

— Dacă cu prețul ista i-a smuls Mihai străjărul mărturisirile... bine ! vorbi el. Dar vînzătorii și uneltele lor nu sînt vrednici de milă, Mitruț al Joldii. Nu uita !

Mitruț se plecă umilit și se trase în colțul lui.

— Să-l ia de aici și să-l bage în temniță, porunci iar măria sa făcînd un semn spre iscoadă și un slujitor se repezi. Tu, Ieremia, se întoarse Ion Vodă către portarul Sucevei, adu aci pe boierii de sfat, pe căpeteniile oștirii și pe Svercevski.

Ieremia ieși repede să împlinească porunca, bucuros parcă să se depărteze din preajma mîniei domnului.

Mitruț stătea mereu lîngă intrarea cortului, cu căciula în mînă.

— Tu, străjărule, du-te și te hodinește...

— Nu-s trudit, măria ta. Eu mai bine aștept afară poruncile măriei tale... că după cît văd, îi grabă mare...

Se plecă adînc și ieși să-și găsească tovarășii.

Curînd, în cortul măriei sale se adună sfatul de război.

Cei chemați nu aveau pe ce să se așeze. Stătură deci în picioare, iar Ion Vodă, cu mînile la spate și privirea grea, în mijlocul lor.

— Vin dușmanii, vorbi el scurt. O oștire de munteni întîrzie lîngă Buzău... Așteaptă să sosească altă oștire, de turci, de la Dunăre și să se unească cu dînsa... Vra să zică, luptă în cîmp deschis împotriva lor — noi avînd numai nouă mii de ostași moldoveni și o mie două sute de cazaci — nu putem da. Socot deci că mai cuminte ar fi să-i tragem la un loc închis, un loc pe care să-l alegem noi, după nevoile și puținătatea noastră. Iar pentru această ispravă, iarăși socot că nimic nu poate fi mai potrivit decît o hărțuială de zi și de noapte, care să-i ducă pe nesimțite acolo unde ne va veni nouă bine... Tăcu o clipă, privi întunecat la cei din jur și urmă : — Trebuiesc păliți fără veste, cu oști puține și repezi, care să se tragă înapoi într-o clipeală, să-i pălească în altă parte, unde nu se așteaptă, să taie, să ucidă, să înspăimînte și repede să alerge tocmai în partea dimpotrivă, să-i izbească și acolo, să-i taie și acolo, să-i lase năuciți și peste un ceas de vreme să se arate unde nici nu visează dușmanul și să facă aceeași ispravă... Pentru o oaste care luptă pe pămînt străin și necunoscut, nimic nu este mai grozav decît spaima de un potrivnic pe care nu-l vezi, n-ai de unde-l apuca, nu-i cunoști puterile, nici planurile, care te ține în veșnică neodihnă și neliniște și teamă...

Căpeteniile se priviră cu înțeles. Se pricepeau și ei la o astfel de luptă care șpîrcuie puterile vrăjmașului, înainte ca acesta să poată să te silească la o bătălie hotărîtoare.

— Pentru asemenea război, urmă măria sa, trebuie oaste sprintenă... călăreață...

— Mă duc eu — vorbi Dumbravă hotărît — cu călăreții mei...

— Și eu, rosti Svercevski întrerupîndu-l.

Domnul îi privi o clipă și rosti simplu :

— La voi mă și gîndeam, dragii mei. Va trebui să plecați chiar acum. În șase, șapte zile sînteți la hotar. Îmi trimiteți zilnic vești, în urmă. Noi aceștialalți, cu grosul oștirii, ne mișcăm mîine în zori și umblăm mai încet, să nu trudim caii și gloatele... Dumbravă, în drum ai să întîlnești pe Voilă, pe Hudăi și Mîndru cu ai lor... Pune mîna pe boieri și ține-i bine pînă sosesc eu... Așază în locul lor alte căpetenii peste cetele de strînsură...

Cînd domnul ieși din cort, cinci flăcăi cu cinci cușme înalte pîndeau de sub umbra unui copac, să-l vadă. Ochii lor străluceau de mulțămire și bucurie. Își smulseră căciulile de pe cap și strigară toți într-un glas, ca sfătuiți:

— Să trăiești, măria ta!

Ion Vodă îi privi mirat. Mitruț cuteză să se apropie:

— Măria ta, sînt flăcăi de la noi, care m-au ajutat să aduc prinsul. Acolo la noi, lumea și-a făcut arcuri și ghioage și săgeți și stă să audă porunca. Cînd am pornit noi într-acoace, norodul aștepta să vie boierul cu porunca măriei tale și să-l urmeze, după rînduiala oștilor de strînsură. Mi-au spus: „Spune măriei sale că sîntem aici"... Și la noi, oamenii sînt tari, măria ta... Tăcu nemaiștiind ce să spuie și dintr-o dată își aduse aminte: Măria ta, eu și prietenii iștia ai mei îndrăznim în fața măriei tale cu o rugăminte... Să ne lași să luptăm sub mîna dumnealui vornicului... să nu mai stăm adică sub mîna boierului nostru Mîndru de la Putnișoara cum e datina... că ne-ar fi rușine!

Domnul îl privea cu ochii îmblînziți.

— Bine, Mitruț străjărule, vorbi el cu bunătate. Să se facă voia ta și a istorlalți. Dar vornicul pleacă chiar acuma... trebuie să vă grăbiți!

— Să trăiești, măria ta! strigară cei cinci flăcăi înălțîndu-și cușmele în mînile lor groase și bătătorite. Și alergară într-un suflet pe urma marelui vornic.

O clipă, Ion Vodă rămase în ușa cortului privind după ei și ochii lui se micșorară și se luminară de un zîmbet scurt.

Departe, o ceată de călăreți alerga cu frîiele slobode către Țigănașii lui Toma Berheaci și alta urca dealul Buciumului către curțile stolnicului Sandu. Spre apus, soarele cobora într-o mare de sînge.

Cu Svercevski și Dumbravă în frunte și cu Mitruț chiar în urma lor, călăreții moldoveni și cazacii zaporojeni treceau în trap ușor prin umbra verde a luncii Siretului. Se lăsau legănați în șeile înalte tătărăști, de cîntecele ciudate pe care acei călăreți, veniți din stepele îndepărtate ca să lupte pe viață și pe moarte cu oștile sultanului turcesc, le cîntau, de parcă mergeau la nuntă. Cazacii aveau cai sprinteni, cu capul mic și chișița subțire, dar cu pieptul lat și puternic. Uneori, cîțiva cai care păreau slobozi, fără călăreți, porneau din rîndurile din urmă, treceau înaintea tuturora în goană alergînd cu urechile plecate pe spate, ca nişte sălbăticiuni, se înălţau în două picioare, săreau cu toate patru copitele o dată și își răsuceau în toate părțile capetele cu gura căscată, ca după un dușman închipuit, pe care umblau să-l sfîșie. Și deodată, de sub ei, se iveau și călăreții, cu căciulile pe ceafă, cu moțul de păr fluturîndu-le pe frunte, cu frîul în mînă și cu zîmbetul larg, pînă la urechi. Așa intrau la locurile lor, între ceilalți cazaci care îi sărbătoreau, cîntînd în limba lor vorbe potrivite cu împrejurarea. Sara se opreau la popas, intrau călări în apele Siretului, așteptau să se adape caii îndelung și se așezau pe urmă în jurul focurilor, între moldovenii cu care se împrieteniseră de părea că se știau de cînd lumea. Astfel mergeau domol și poposeau devreme, ca să nu trudească prea mult caii, a căror întreagă vlagă le era de trebuinţă în luptă.

La un asemenea popas le ieșiră înainte cetele de călăreți și glotași ai boierilor din ținutul Putnei și al Tecuciului. Era oaste de strînsură, îmbrăcată țărănește și înarmată cu arcuri, cu lănci făcute din coase, cu ghioage, topoare și baltage cu două tăișuri și coadă lungă. Iar printre căpetenii se vedea boierul Mîndru avînd de o parte pe boierul Hudăi și de cealaltă pe Gavrilaș Voilă, toți trei purtînd căciuli rotunde cu pană albă și haine scurte, mărginite cu blăniță ușoară, aruncate pe un umăr, peste cămașa de zale. Se vedea de asemenea boierul Pătrașcu de la Vadul Părului, tînăr, sprinten și voinic, călărind un cal neastîmpărat și purtînd căciuliță neagră cu

pană de cocoș, scurtă de postav și, la șold, sabie lungă și lată, cu mînerul cruce. Și mai erau și alți boiernași de țară, fiecare aducînd ceata de glotași de pe pămîntul lui.

Ostașii din ambele părți chiuiră și își aruncară cușmele în sus. Erau bucuroși de întîlnire și mulți din cei sosiți aveau cunoscuți și prieteni între călăreții lui Dumbravă. Mitruț alergă în întîmpinarea lor. Văzu pe cei din Plopi și din Seaca și din Brusturi și din Putnișoara, și se bucură tot atît cît s-ar fi bucurat dacă ar fi văzut pe mama și pe Nică și pe moș Mihai.

— Ne-au venit cazacii în ajutor! le dădu el de veste arătînd spre sotniile care opriseră într-o rînduială desăvîrșită.

Oamenii se grămădiră să vadă pe acei vestiți luptători, ale căror vitejii treceau din gură în gură și îndată se amestecară, se însoțiră și se împrietenirà la focurile de sară.

Un oștean chemă în cortul marelui vornic pe boierul Pătrașcu și boierul descălecă sprinten și alergă la poruncă.

— Mitruț! strigă de departe un glas cunoscut și Toader ciobanul își făcu loc prin mulțime. Purta arc și săhăidac atîrnate pe după gît.

— Ce faci aici, bădiță Toader? întinse brațele Mitruț, bucuros.

— Iaca, sînt oștean în ceata de strînsură a boierului Mîndru! grăi ciobanul cu chipul întunecat și ochii crunți. A slobozit poruncile acu o săptămînă și am și pornit. Din toată stîna numai eu. Ceilalți îi păzesc oile în Poiana Surului, iar moș baciu ne-a lăsat cu sănătate.

— Cum! tresări Mitruț ca lovit drept în inimă și ochii lui priviră îngroziți la cioban. Cum ne-a lăsat cu sănătate?

— Da, își înclină capul Toader, moș baciu s-a dus acolo unde nu mai sînt necazuri, nici boieri ca al nostru... și nici nu mai este nimeni vecin!... Își trase cușma din cap, își făcu cruce și rosti cu glas înăbușit privind în jos: — Dumnezeu să-l ierte!

— Dumnezeu să-l ierte! îngînă și Mitruț, cu căciula în mînă și cu ochii în lacrimi. Spune-mi, biță Toader, cum

s-a putut întîmpla una ca asta? Cum să moară? A ridicat careva mîna asupra lui?

— La noi la stînă, nimeni, măi băiete! Nimeni nu-i vinovat! Fără decît opincile lui Cozma Prepeliță... dacă opincile ar avea înțelegere și suflet... Altul nimeni!

Se traseră de o parte din hărmălaia oștirii de strînsură care se vînzolea împrejurul lor și Toader ciobanul povesti cum murise cel care fusese moș baciu.

Cinci zile după plecarea lui Mitruț cu prinsul său la scaunul domniei, zările către răsărit începură a se roși noaptea și focuri de veste, depărtate, se aprinseră pe culmi. Asta însemna — după semnele și obiceiurile acelor vremuri — că unele ceambuluri de tătari din Buceag fuseseră slobozite să bată în iureș curmezișul țării, împrăștiind spaimă și bejenie și pojar... Așa își pregăteau turcii războiul lor în Moldova...

O noapte întreagă, moș baciu a stat la stînă, cu privirile îndreptate spre răsărit și cu palma pavăză la ochi prubuluind depărtările și iuțeala iureșului. Iar în ziuă, cînd văzu că se aprind focuri de veste din ce în ce mai aproape, s-a hotărît. Și-a luat din cui opincile cele căpătate la tîrg la Putnișoara, de la Cozma Prepeliță — și pe care nu le purta decît pe vreme rea — le-a privit o vreme cu sprîncenele coborîte peste ochi, s-a încălțat, și-a luat ciomagul lui vechi și lung cu măciulie de plumb și a grăit așa:

— Măi, oameni buni, eu de acu mă duc! Am o datorie de plătit lui Cozma Prepeliță la Sînger și am și un legămînt luat către dînsul și către Pavăl Pricup. Trebile stînei și ale boierului or mai aștepta pînă m-oi întoarce!

Și-a făcut cruce și s-a dus. Ciobanii au rămas cu cușmele în mîini și Ghivirdic plîngea.

Pe urmă, în aceeași zi, un slujbaș de la curte a adus poruncă lui Toader să vie îndată în oastea de strînsură care se aduna la Putnișoara și celorlalți să plece grabnic cu oile...

Moș baciu s-a tot dus la vale și a umblat toată ziua aceea cu pasul lui lung, cu trupul drept și cu cușma dată pe ceafă, cum avea obiceiul. Iar noaptea, cînd a ajuns la malul Siretului dinspre Sînger, a găsit mare răcnet și zbucium. Trecuse o parte din oameni luînd fiecare ce a

putut să ia — ca la o grabă ca aceea — și acuma se grăbeau să urce rîpele malului, se vînzoleau, împingeau la căruțe și la tărăboanțe și răcneau îndemnîndu-se. Răcneau și cei care rămăseseră pe celălalt mal și trăgeau zadarnic de odgonul podului, iar podul stătea neclintit la malul cestalalt, cu un colț băgat în niște răchitiș.

— Cozma Prepeliță e aici? a început a striga moș baciu străbătînd cu greutate prin mulțime. Măi Cozma! Măi Pavăl! N-auziți?

— Nu-i mai striga degeaba, că ei n-au izbutit să treacă! țipă ascuțit o femeie cu un prunc în brațe. Nu-i auzi cum răcnesc de dincolo? S-a rupt o funie și ei nu pot trage podul înapoi!

Moș baciu înțelese. Sări pe pod și începu a căuta beteșugul. Era lună și vînt și larmă mare și dinspre răsărit se ridicau vîltori de foc, din ce în ce mai aproape. Moșneagul își băgă ciomagul cu un capăt în apă și merse așa de jur împrejurul podului căutînd capetele odgonului rupt. Găsi un capăt de funie, găsi și pe celălalt, se culcă pe pod cu fața în jos, mocoși îndelung și în sfîrșit se sculă și răcni către malul dimpotrivă.

— Trageți!

Și îndată podul se clinti și începu a luneca în curmezișul apei.

Bătrînul stătea luminat de lună, singur în mijlocul podului, în picioare, cu cușma pe ceafă și cu ciomagul în mînă.

— Tu ești, bade baciule? răcni un glas de dincolo.

— Eu, Cozmo, răspunse bătrînul, liniștit. Nu ți-am spus c-am să vin?

Deodată, podul se opri în mijlocul apei. Nodul făcut de moșneag ajunse la vîrtej.

— Nu mai trageți! strigă moș baciu și se culcă din nou cu fața în jos. Împinse nodul cu amîndouă mînile sîngerîndu-și degetele, potrivi funia pe jghiabul vîrtejului și se sculă. Trageți, răcni el gîfîind.

Dar în clipa aceea, umbrele călări ale unei trîmbe de tătari se și iviră pe muchia dealului. Un răcnet uriaș se înălță în noapte. Podul lunecă smuncit pînă aproape de mal și se opri. Umbrele negre călări, alergau acuma la

vale către apă, una cîte una, pe cărarea îngustă. Oamenii lăsară odgoanele. Nu mai aveau vreme să se slujească de pod. Unii se mistuiră în întunericul luncii, alții săriră în apă și începură să înoate către malul dimpotrivă.

— Trage, Cozma! Trage Pavăl! Repede! răcni moș baciu, speriat.

— Tragem! se auziră glasuri învălmășite și podul se clinti iar. Dar acuma era prea tîrziu. Cel dintîi călăreț ajunsese la mal. Împunse cu o suliță și vîjîi un juvăț. Un răcnet deznădăjduit se înălță deasupra larmei și podul se opri.

— Nu ne lăsa, bade baciule! se înălță dintr-o dată glasul lui Cozma și, de pe pod, moș baciu îi răspunse liniștit:

— Nu vă lasă baciul, măi copii!

Își slobozi ciomagul în unde, căutînd adîncimea. Și cînd se încredință că apa nu-i ajunge decît pînă la piept, sări. Înaintă cu greu împotriva șuvoiului și puse piciorul pe mal, lîngă o răchită groasă. Se înălță în umbra întunecată a copacului și își învîrti ciomagul cu măciulie de plumb. Izbi și, cu o icnitură adîncă, un tătar se rostogoli de pe cal. Din întunecimea altor răchiți, Cozma Prepeliță și Pavăl Pricup învîrtiră în același timp ciomegele lor grele, de carpen. Cîțiva cai se desprinseră și se învălmășiră fără călăreți. Cîteva leșuri zăceau între copaci. Șiragul tătarilor se opri. Apa se umpluse de oameni care înotau cu deznădejde. Se întoarseră către apă și moș baciu și Cozma și Pavăl. Dar nu avură vreme să se clintească din umbra răchiților. Tătarii se bulucură. Suliți lungi împunseră întunericul de sub copaci. Dar sulițele zburară pe sus, sub izbiturile puternice ale ciomegelor. Un cal pălit îngenunchie astupînd drumul celorlalți și îndată după dînsul altul. De la adăpostul acestui stăvilar, ciomegele vîjîiră năpraznic și alte trupuri de tătari căzură sîngerate lîngă cai. Atunci un juvăț șuieră în văzduh și moș baciu își simți grumazul apucat. Bătrînul prinse cu stînga juvățul și cu dreapta izbi. Capul ras al tătarului se repezi către umăr și trupul păgînului se nărui în lături. Calul stătu. Moș baciu trase de juvăț să-și sloboadă gîtul. Dar

frînghia era legată la oblînc. Se înălță să pășească spre calul tătarului și spre oblînc. Atunci alt juvăț vîjîi și bătrînul se simți apucat din nou și tras în partea dimpotrivă. Se răsuci năpraznic și păli cu deznădejde. Doborî și pe acest nou dușman, dar calul înspăimîntat sări în lături, iar juvățul legat de șa se întinse și strînse grumazul moșneagului, într-o încleștare smuncită. Moș baciu îngenunchie și mîinile lui scăpară ciomagul. O clipă prinse în pumni o creangă de răchită și încercă o împotrivire. Dar tot atunci, o suliță îl păli între umeri și se înfipse adînc. Trupul lui, tras de calul speriat, lunecă pe iarbă și se opri neclintit, pentru totdeauna, lîngă o tufă de salcie... Cu altă suliță înfiptă în grumaz, Cozma Prepeliță își dădu sufletul lîngă o movilă de leșuri, iar Pavăl Pricup, care trăsese jos de pe cal un tătar, îl apucase cu dinții de gîtlej și se rostogoliră amîndoi în iarbă. Tătarul îl prinsese și el cu mîna de gît și strînseră și unul și altul, unul cu dinții, celălalt cu degetele, strînseră cu deznădejde, cu furie și ură, pînă ce își dădură sufletul amîndoi, în aceeași clipă.

Toader ciobanul isprăvise de mult de povestit și Mitruț încă tot stătea mut, cu cușma în mînă și cu ochii îngroziți privind în gol.

— Așa mi-au povestit și mie băjenarii care au scăpat, vorbi iar Toader și eu, măi Mitruț, n-am să mă las, pînă cînd, pentru omul ista, pentru moș baciul nostru, n-am să omor măcar zece păgîni, cu mîinile iste ale mele!... Poate nu m-a lua dumnezeu pînă atunci!

— Te căutăm! strigară de departe „atamanii" lui Mitruț alergînd. Boierul Mîndru și boierii Voilă și Hudăi, care au venit acu în fruntea oștirii de strînsură, au fost chemați la marele vornic. Noi ce facem?

În clipa aceasta, ura și mînia crîncenă, grămădite în inima lui Mitruț la vestea morții lui moș baciu, își găsiră un drum pe care să se reverse și un nume asupra căruia să se abată: boierul Mîndru! Ticălosul de la care au pornit toate necazurile lor și ale lui moș baciu. Și fără să răspundă, Mitruț alergă la cortul marelui vornic. Curînd ieși și își strînse prietenii.

Boierii Mîndru, Hudăi și Voilă descălecaseră și împărțiseră porunci cetașilor, pentru popas și hrană. Iar cînd un ostaș veni să-i poftească — după cuviință — la domnia sa vornicul, ca pe niște oaspeți scumpi ce se aflau, se bucurară și se îndreptară spre cortul lui Dumbravă, pe care îl aflară sub pază strașnică. De o parte și de alta, cetașii boierului Pătrașcu stăteau încremeniți, ca de piatră, iar intrarea era păzită de însuși boierul de la Vadul Părului. Cei trei boieri zîmbiră tainic. O strajă ca aceasta arăta, fără putință de tăgadă, în ce spaimă trăiește marele vornic pornit la război!... „Iată, își ziceau ei, cine cutează să se împotrivească puterii înfricoșate a padișahului"...

Trecură mîndri prin fața boierului Pătrașcu, pătrunseră în cort și îndată, în spatele lor, răsări Mitruț cu „atamanii" săi. Dumbravă îi aștepta în picioare, cu chipul întunecat și cu mîna pe crucea paloșului care-i atîrna de cingătoare.

— Intrați, intrați! îi pofti el, părîndu-i-se că musafirii șovăie în prag. Vă aduc știri de la dumnealui Toma Berheaci, de la Țigănași!

Pe chipurile celor trei boieri se zugrăvi o mirare fără margini. Cum, știri de la fostul logofăt? Să fi intrat și marele vornic, adică, în lagărul lui Berheaci?

Dar Dumbravă nu le dădu timp să se dumirească:

— Aflați, urmă el, că în ziua în care am plecat într-acoace dumnealui Toma Berheaci se afla în temniță, împreună cu prietenii săi întru uneltiri și așteptau judecata domnului și osînda, cu lanțuri la mîni și la picioare. Iar la ceasul ista sînt încredințat că se leagănă în ștreanguri! Ați mai rămas numai domniile voastre credincioși ai boierului Toma la hotar și oameni ai marelui vornic Ivașcu din Țara Romînească...

Chipurile celor trei boieri se făcuseră cenușii. Vînzătorii înțeleseră că se află la capătul vieții lor. Un vînt de spaimă și deznădejde li se învîrteji în minte. Fără veste, Voilă și Hudăi își scoaseră săbiile late. Dar, în aceeași clipă, brațele lor fură răsucite cu putere, săbiile căzură

zăngănind și ei se pomeniră cu mînile goale, în fața lui Mitruț și a prietenilor săi. Numai boierul Mîndru nu încercase nici o împotrivire. Se gheboșase, își înălțase umerii ca spre apărare și buza de jos îi căzuse, groasă, descoperindu-i dinții galbeni și rari. Ochii lui se uitau țintă la Dumbravă, micșorați, lăcrimoși. Dintre flăcăii care stăteau la spatele lor, Mitruț îl privea cu scîrbă.

Ceilalți doi boieri, după o zvîrcolire zadarnică, încremeniseră, domoliți, iar privirile lor țintea u cu ură neputincioasă pe marele vornic.

— Nu așa! îi dojeni acesta. Aș fi putut să scot și eu sabia și să ne batem în luptă dreaptă. Dacă nu pieream eu, piereați voi de moarte cinstită și ostășească... Dar asta nu se cuvine. Pe voi trebuie să vă judece numai domnul și să vă ucidă numai gîdele! Sînteți doar vînzători de țară!... Iar cu asemenea spurcăciuni, nici eu și nici alt ostaș cinstit n-ar încrucișa sabia! Căutați-i, porunci el flăcăilor.

Dar nu era nevoie să caute mult. Din brîul cel de mătasă roșie al boierului de la Putnișoara căzu singura scrisoare pe care o aveau asupra lor. Dumbravă o ceti clătinînd din cap și privi cu atîta mînie, încît toți își plecară ochii înfricoșați.

— Poruncă de la Petru Șchiopul! tună marele vornic, abia stăpînindu-și mînia. Petru Șchiopul vă poruncește vouă! Poruncă să se ducă boierii țării și să i se închine dincolo de hotar... să-l aducă în scaun, cu alai... iar voi să treceți în partea lui în toiul luptei cu ostașii voștri!...

Își înălță capul și-i fulgeră cu ochii.

— În toiul luptei! Mișeilor! Să se ucidă moldovan pe moldovan! Și voi să treceți de partea dușmanului, să-l ajutați să strîngă juvățul în jurul gîtului Moldovei!... A Moldovei care v-a îmbogățit și v-a umflat de bunătăți și v-a îngăduit pe pămîntul ei ca pe niște șerpi, ca pe niște fiare turbate!... Ticăloșilor! Ticăloșilor! Ticăloșilor!

O clipă, mînia păru că-l îneacă. Cei trei vînzători își pierdură toată îndrăzneala. Atîrnau ca niște cîrpe în mînile flăcăilor care îi țineau.

— Pătrașcu! strigă Dumbravă. Luați-i! Duceți-i în tabăra de care, în urmă. Legați-i! Să fie păziți ca ochii din

cap, pînă la sosirea domnului... Și băgați de samă să nu moară! Mai cu seamă să nu moară vreunul!...

— Pe aista dă-mi-l mie! se rugă Mitruț de marele vornic, apucînd brațul boierului Mîndru.

— E al domnului, nu al tău! îi răspunse Dumbravă, încruntat.

— Măcar să-l judec pînă la tabăra de care...

— Judecă-l, dar răspunzi cu capul de viața lui...

— Răspund!

Legară cu mînile la spate pe cei trei vînzători și ieșiră. Afară era noapte. Ceata de călăreți ai boierului Pătrașcu îi înconjură. Micul pîlc trecu tăcut printre ostașii care se pregăteau de hodină. În întuneric nu se vedea pe cine duc. În marginea taberei se opriră.

— Să se ducă cineva după cai, se rugă Mitruț de Pătrașcu. Tabăra de care a rămas tare departe, în urmă. Dacă mergem pe jos, pierdem toată noaptea!

Ilie și Drăguș se desprinseră și dispărură în noapte. Mitruț se apropie de boierul Mîndru și îi cercetă legăturile.

— Să nu cumva să te rătăcești prin întunericul ista! se îngrijoră el.

Se descinse și își trecu betele prin nodul care lega mînile boierului.

— Iaca, urmă el, ți-am lungit frînghia de la pripon!

Boierul Mîndru gemu scurt și se prăvăli. Trebuiră să-l urce pe un cal.

În tabăra de care, prinșii rămaseră în paza cetei boierului Pătrașcu. Mitruț și „atamanii" săi stătură să vadă cum sînt legați fiecare din ei în alt car și se încredințară că nu mai au nici o putință de scăpare.

Suit cu un genunchi pe draghina căruței, Mitruț se plecă asupra boierului Mîndru, care gemea încetișor. Două șiraguri de lacrimi ieșeau din ochii stăpînului de la Putnișoara și-i curgeau pe obrajii buhăiți.

Mitruț se strîmbă cu greață:

— Plîngi, spurcăciune? Și un voinicos ca tine a putut să țină șapte sate de oameni vrednici, sub genunchi, atîta vreme!... Și să uneltească și vînzarea țării!

Scuipă cu scîrbă într-o parte și coborî din căruță.

In aceeași noapte, marele vornic așeză alte căpetenii în locul celor trei vînzători și a doua zi porniră iar, cu aceeași rînduială, mereu către miazăzi.

Intr-o sară, Mitruț începu a se ridica des în scări și a privi în toate părțile. Începuse a cunoaște dealurile, dumbrăvile și tufele. Își făcu o socoteală și se alătură de Dumbravă vornicul.

— De-acuma, zise el, ajungem în locuri care pot fi călcate de iscoade dușmane, dacă au scăpat cumva din mîna străjilor.

— Dacă e așa, spuse Dumbravă, tu și cu prietenii tăi, care cunoașteți cărările și coturile, luați-o înainte. Împînziți-vă și în lături, cercetați toată împrejurimea și deschideți ochii. Umblați cu băgare de samă, să nu vă simtă nimeni. In șleah, la o fugă bună de cal în urma voastră, am să trimit o ceată de călăreți, pentru ajutor la nevoie... Și vă așteptăm aici...

Astfel, oștirea rămase pe loc, iar Mitruț cu „atamanii" săi se pierdură după niște tufari. Trecură în curmeziș lunca și intrară în gura unei văi, de unde începea moșia boierului Mîndru. Urcară o costișă și se opriră privind dincolo de muche. Jos se întindea albia Milcovului, care șerpuia liniștit printre prunduri și tufe. Nici urmă de oaste dușmană. Nici pîndarii munteni, care se vedeau uneori în anume locuri nu se zăreau. Numai un vuiet nedeslușit, departe, slab, se ridica din jos, poate de dincolo de pădurea care înnegrea în depărtare, spre pîrîul Rîmnei.

Își luară caii de căpăstru și coborîră în luncă. Merseră de-a dreptul spre locul de pîndă al lui moș Mihai și zăriră printre tufe pe moșneag. Moș Mihai părea crunt și îngrijorat.

— Vin spurcații! aținti el pe Mitruț cu ochiul său negru și neliniștit. Îi auzi?

— Îi aud, vorbi Mitruț, dar nu știu unde-s.

— Vuietul vine de jos, dinspre Rîmna. Bănuiesc că-s dincolo de Poiana Trecătoare, departe, dar nu se văd din pricina dîmburilor. Și poți să vorbești mai tare, că pîndarii lor au fost trași înapoi, de cum a sosit oștirea. Pe

urmă, straja au s-o facă ostașii. Deocamdată umblă să treacă iscoade, în putere, cît mai multe deodată, să știricească despre oastea noastră. Unde-i domnul?

— Vine, moș Mihai, dar eu nu mă pot înfățișa înaintea măriei sale fără nici o știre. Trebuie să mă încredințez, să văd dușmanii cu ochii mei și să știu ce să-i spun. Eu trec dincolo! Și voi treceți cu mine! se întoarse el spre ceilalți.

Moș Mihai îi privi întunecat.

— Dacă nu veneați voi treceam eu, măi copii. Nu vedeți cît îs de tîlhari și de isteți? S-au oprit tocmai la dracu-n praznic ca să nu le știm de știre prea devreme. Dar voi cunoașteți drumurile cele bune?

— Peste apă și prin pădure, răspunse Mitruț.

— Luați-o mai înspre Siret, îi sfătui moș Mihai, că și pîndarii lor de acolo au fost trași înapoi. Și nu ieșiți din pădure pînă nu se mai înserează. Atunci vă suiți pe dealul de dincoace de Rîmna și nu se poate să nu-i vedeți. Dintr-acolo se aude vuietul.

— Am fost pe acolo cînd am pornit cu oile la Brăila, spuse Mitruț.

Încălecară. Din urmă, glasul lui moș Mihai se auzea sfătuindu-i:

— Și nu vă repeziți ca proștii. E bine să nu afle ei că noi am prins de veste. Poate prindeți și o limbă, măi băiete. Tu, Mitruț, bagă de samă, ucide-o dacă vrei să vezi pe dracu...

Codrul tăiat de apa Milcovului încăleca hotarul și părea fără sfîrșit și spre miazăzi, în Țara Romînească, și spre miazănoapte, în Moldova. Cei cinci flăcăi străbătură cotul păduros păzit de badea Tudose și se opriră o vreme lîngă un vad. Cercetară cu ochii și cu urechile desimile și tăcerile și pe urmă își îndreptară caii către apă. Trecură hotarul, fără supărare, se încredințară că locurile sînt pustii și porniră, în buiestru lin, către miazăzi. Cînd ieșiră din pădure, vuietul acela nedeslușit crescu năprasnic înălțîndu-se de dincolo de măgura la poalele căreia curgea pîrîul. Mitruț știa că într-acolo se adăpostește, între dîmburi, sătucul Jiliștea. Urcară coasta, străbătură un crîng cu iarbă deasă și ajunseră pe muchea măgurii. Descălecară și se întinseră drept pe muche. Înlăturară

buruienile care le împiedicau vederea și, scoțînd capul printre ele, întinseră gîtul deasupra tăpșanului care se vedea jos, coborît abrupt sub ei.

Și atunci trebuiră să-și stăpînească un strigăt de mirare și obidă. Jos, între dîmburi domoale, ca în fundul unui găvan neasemănat de mare, acolo unde făcuse Mitruț popas cu moș baciu în drum spre Brăila, furnica hărmălaia nesfîrșită a unei mulțimi fără număr. Care venind unul după altul dinspre miazăzi scîrțîiau intrînd pe tăpșanul care înfățișa fundul găvanului. Boi mugeau, cai nechezau, oameni se vînzoleau, strigau, ridicau corturi, trăgeau puștile cele mari, aprindeau focuri, într-o lipsă de rînduială atît de cumplită, încît se vedea că nu au nici o grijă și că nici nu se gîndesc la putința unei întîlniri cu dușmanul. De sus de pe muche sunetele se auzeau limpezi și puternice. Era o adevărată tabără tabăra dușmană, uriașă, de zece ori mai mare decît cea pe care o văzuseră la Copou. Și cu mulțimea aceasta nesfîrșită aveau să se măsoare călăreții lui Dumbravă și ai lui Svercevski și puțina oaste cu care vine domnul din urmă! Abia atunci înțelese Mitruț întreaga grozăvie a cumpenei care venea peste țară. Stătură să-și dea sama de locuri și împrejurimi. Cum ședea cu spatele către Milcov — care rămăsese cale de un ceas în urmă — Mitruț avea în față tabăra dușmană, în fundul căreia, către miazăzi se vedea pîrîul Rîmna, iar dincolo de pîrîu, șleahul cel mare către Brăila, pe care îl știa. Măgura pe care stătea el împiedica vuietul să se răspîndească spre miazănoapte și ascundea tabăra de către hotar. In dreapta și în stînga taberei, alte dîmburi se învăluiau lin și între ele, văiugile care le despărțeau erau pline de iarbă.

Mitruț înțelese de ce moș Mihai auzea numai un vuiet nedeslușit, dar nu vedea nici o mișcare. Jos, furnicarul urma să se învălmășească, urias. Oameni mulți scoteau caii din tabără, le puneau piedici la picioare și îi mînau spre văiugile ierboase dintre dîmburi.

„Ii mînă la păscut, gîndi Mitruț. Și dacă-i împiedică, înseamnă că nu au de gînd să-i păzească. Se simt ca acasă la ei..."

Privиră iar tăpșanul și împrejurimile pînă departe spre pădure, spre Rîmna și îndărăt spre lunca Milcovului, unde aștepta moș Mihai.

Acuma, jos în tabără, o mișcare deosebită le atrase luare-aminte: o ceată de călăreți se alegea într-o margine, gata de plecare. Cei cinci flăcăi deschiseră ochii mari: dacă totul părea pornit pe hodină lungă și fără grijă, ce voiau acești călăreți care se și puseră în mișcare ieșind din tabără printr-o văiugă și pornind încet spre hotarul moldovenesc?

— Străjile! se dumiri Mitruț dintr-o dată.

Coborîră măgura în fugă, își prinseră caii care pășteau slobozi, încălecară și intrară în pădure. Goniră pe margine, fără să piardă din vedere pîlcul străjilor care, călărind fără grijă către lunca Moldovei, se opriră la jumătate cale, se împînziră într-un șirag lung, cu un capăt spre pădure, cu celălalt către sihlele dinspre asfințit și se liniștiră.

Mitruț își îndemnă calul și „atamanii" săi făcură la fel. Porniră în goană. Dar cînd ajunseră în lunca Milcovului, Mitruț smunci dintr-o dată frîul și opri. Un gînd ascuțit îi fulgeră prin minte: mama și Nică! Dacă puhoiul uriaș al dușmanului se va revărsa peste hotar, ce se va face mama și Nică și... Domnica? N-ar fi mai bine să treacă întîi pe la Răchiți și să le dea de veste? Întoarse capul și căută cu ochii locurile lui dragi. Privi cerul, văzu umbrele amurgului și înclină capul. Cînd să se mai ducă? Îl aștepta Dumbravă și oastea și poate și măria sa!... Își închipui cu cîtă grijă și nerăbdare privesc ostașii și mai marii lor către miazăzi, în calea lui, în calea veștilor și își strînse umerii ca de frig. Ce să facă? Să trimită pe unul din „atamani"? Dar ei ar vrea să zboare mai întîi la ai lor... să-i vestească, să-i puie la adăpost! Cum să-i mai împiedice, cînd el însuși ar ruga pe unul din ei să se ducă la Răchiți? Și chiar dacă ar trece unul și pe la Răchiți, ce-ar zice vornicul cînd l-ar vedea pe dînsul, pe Mitruț, venind singur? Mai privi o dată umbrele serii căzînd peste întinderi, își îndepărtă cu greu din gît un suspin care se încăpățîna să pornească și strînse pulpele. Ai lui l-or pricepe și l-or ierta! Tăcuți, „atamanii" se urniră după dînsul. De cînd văzuseră tabăra dușmană, le pierise graiul.

Iar pregătirile lor de luptă și înarmare, de la covălia lui bița Gligore și moș Bolocan, li se păreau neînsemnate, în fața prăpădului care venea.

5

— Vin! strigă Mitruț, descălecînd înaintea lui Dumbravă. Și gîfîind, povesti tot ce văzuse.

În graba cea mai mare, Dumbravă trimise alergători să iasă înaintea domnului și să-i dea de știre. După aceasta se sfătui cu Svercevski și puseră la cale prinderea străjilor dușmane. Alergară la Milcov să cerceteze locurile cu ochii. În fața lor, o cîmpie se întindea plină de iarbă legănată de vînt, pînă departe către tabăra dușmană. În dreapta cîmpiei, măgurile, sihlele și hățișurile se învăluiau domoale, iar în stînga înnegrea pădurea de către Siret, pe care o străbătuse Mitruț cu prietenii săi. Între pădure și sihle, de-a curmezișul cîmpiei, trecea o dungă de copaci singuratici, la mare depărtare de hotar.

— Aiasta-i Poiana Trecătoare și acolo sînt înșirate străjile! arătă Mitruț cu mîna spre acea dungă de copaci. Păzesc locul ista, pentru că numai pe aici ar putea veni o oaste mai mare asupra lor. Dincolo de pădure e Siretul, iar dincolo de sihle încep măgurile care nu se mai mîntuie pînă în munți...

Dumbravă privi îndelung peste apă.

— Îi învăluim pe departe și-i prindem pe tăcute! hotărî el. Unul singur dacă scapă și duce vestea în tabără, ne strică toate socotelile! Tu numai arată-ne pe unde putem trece apa fără să ne simtă străjile lor de hotar.

— Pe acelea le-au tras înapoi de cum a sosit oștirea, răspunse Mitruț aducîndu-și aminte de vorbele lui moș Mihai.

Dumbravă și Svercevski chemară pe sutași și dădură porunci. Două șiraguri de călăreți trecură apa, în cea mai mare tăcere, se împînziră ca două brațe, unul prin sihlă și celălalt prin pădure și, în scurt timp, capetele celor două brațe se întîlniră în spatele șiragului de străji închizînd cercul. Atunci, unii călăreți descălecară și porniră tîrîș.

Iarba se învălura ca de vînt. Curînd, unele icnete, unele gemete, răcnete scurte și bușiri surde se auziră ici-colo, dar fură repede stinse. Pe urmă cazacii și moldovenii, care înaintaseră tîrîș, se sculară în picioare și la anume semn, cercul începu a se strînge și a cerceta fiecare tufă, ca nici un dușman să nu rămînă pitit pe undeva. Și cînd se încredințară că nimeni nu scăpase, își împinseră prinșii spre hotar și, trecînd apa, se traseră spre tabăra moldovenească. Aici, Dumbravă porunci să i se înfățișeze prinșii, ca să-i cerceteze. Era o ceată de oameni necăjiți, țărani din Țara Romînească, pe de o parte rușinați că fuseseră prinși dormind, pe de alta bucuroși că pentru dînșii războiul se isprăvise. Dumbravă le privea mînile bătătorite și negre și chipurile tăbăcite.

Oamenii spuseră că în jos, la Jiliștea, au sosit și turcii și muntenii și că sînt atît de mulți, încît tabăra lor de care ține tot drumul pînă la Rîmnic. Că oastea muntenească este cumplit de vlăguită și că chiar de aceea domnul Alexandru al Țării Romînești cu fratele său Petru, pe care îl aduce să-l așeze în scaunul Moldovei, au poruncit un popas mai temeinic. Vor aștepta în vremea aceasta să le vie și puștile cele mari, care au rămas în urmă, cu boii osteniți... Din pricina asta, nu-i nici o grabă să treacă hotarul, cu atît mai mult cu cît au fost înștiințați că în sus de Milcov nu se vede nici picior de ostaș moldovan și deci este vreme destulă de așteptare și hodină... Acum s-au așezat la somn...

Dumbravă chibzui îndelung cu Svercevski și chemă iar pe Mitruț.

— Hai să văd și eu locurile și tabăra dușmană, porunci el. Încet și cu băgare de samă, să nu ne simtă.

Și nu peste multă vreme se aflau amîndoi culcați în iarbă pe muchea măgurii, de pe care se uitau în tabără ca într-un blid.

— Iaca văile unde pasc caii lor, arătă Mitruț trecătorile dintre dîmburi.

Vornicul stătu mult și privi împrejurimile. Pe urmă rămase cu ochii ațintiți drept înainte, acolo unde înserarea cădea peste întinderi nedeslușite.

— Acolo-i spatele taberei, Mitruț? arătă el cu mîna.

— Spatele taberei! întări Mitruț.

— Ce-i acolo?

— Șleahul cel mare către țara lor, către Dunărea, către Brăila... Pe acolo au venit. Altă trecere pentru puștile cele mari nici nu-i. Din șleah dai în Rîmna și din Rîmna pe tăpșan. Treci tot printre dîmburi, ca și aici...

— Este loc pe unde să ajungi acolo, primprejur, fără să te simtă dușmanii?

— Este, răspunse Mitruț. Din malul Siretului, prin spatele făgetului de colo, trecem Milcovul, după ce facem o bucată de loc prin pădure. Acolo-i postata care cade în răspunderea lui badea Tudose pădurarul. Pe urmă străbatem dumbrăvile, care se văd în mîna stîngă și ieșim în șleah, în spatele taberei.

— Se poate strecura pe acolo o oștire, noaptea, pe tăcute?

— Se poate. Merg eu și-i arăt drumul!

— Bun, Mitruț. Prietenii tăi cunosc acuma locurile ieste? Știu pe unde se poate veni încoace? Pot arăta drumul la nevoie?

— Cît și mine! îl încredință Mitruț. Îs oameni de nădejde...

Mai priviră o dată spre tabără. Nu se vedea nici o mișcare și nu se auzea nici un vuiet. Dușmanii dormeau.

Porniră înapoi și ajunseră la timp: alergătorii aduseseră vestea sosirii măriei sale și tropotul greu al grosului oștirii începuse a se desluși în noapte.

Dumbravă ieși înaintea măriei sale. Alaiul era strălucit. Ion Vodă cu platoșă de argint purtînd pe cap o căciuliță leșească cu surguci și la șold o sabie ușoară, cu mîner bătut în pietre scumpe, călărea pe armăsarul său negru de Anatolia. Pe un umăr i se legăna în vînt haina de postav subțire, mărginită cu blăniță cenușie și prinsă cu cataramă de aur sub bărbie, iar brațele îi erau ocrotite de umerare de argint și mîneci din inele de zale. Puțin în urmă și în stînga sa, îmbrăcat în cămașă de zale, călărea marele spătar purtînd buzduganul și sabia cea grea de luptă a măriei sale. Iar în rînd cu marele spătar și în dreapta domnului strălucea împlătoșat pan Ieremia, portar al Sucevei și mare hatman al oștirii moldovenești. După ei, în șiraguri largi, veneau călări boierii cei mari, curtenii și slujbașii domnești și boierești. Penele de la căciulițele

lor de preț se legănau în pasul cailor, săbiile clincheteau ușor, lovite de scările șeilor și lumina scăzută a amurgului strecurată printre copacii luncii arunca luciri fugare pe platoșe, pe zale și pe arme. În urma lor, oastea moldovenească cu căpeteniile ei se întindea în șiraguri dese și pămîntul vuia surd sub tropot.

Voievodul opri în dreptul lui Dumbravă și hotărî pe loc popas pentru tabără. Și îndată și măria sa și boierii descălecară și ținură sub copaci sfatul de război de trebuință.

Dumbravă istorisi prinderea străjilor și mărturisirile lor. Arătă cum era așezată tabăra vrăjmașă dincolo de Poiana Trecătoare și ce anume văzuse pe tăpșanul de la Jiliștea. Dădu sama că are oameni care știu drumul și locurile, cunoscîndu-le și noaptea pe întuneric și că acei oameni așteaptă acu poruncile măriei sale...

Ion Vodă ascultase în tăcere privind în jos. Ceru apoi să i se mai spuie o dată așezarea taberei de la Jiliștea întrebînd despre cele mai mici semne și amănunțimi și pe urmă vorbi cumpănind cu băgare de samă fiecare vorbă și fiecare gînd :

— Un oștean vrednic, călare, e mai tare decît cinci oșteni descălecați. Mai gîndi o clipă și întrebă : Spune-mi, Dumbravă, ce depărtare să fie de la gura acelor văiugi în care pasc caii pînă la pădure ?

— Să tot fie patru, cinci sute de pași, măria ta ! răspunse Dumbravă.

— S-ar putea găsi atîția oșteni aleși și dibaci, care să cuteze a se strecura, a tăia piedicile cailor, a-i mîna în pădure și a-i împrăștia acolo, fără să fie simțiți de dușman ?

— Cerem sutașilor să aleagă pentru treaba asta toți oamenii pricepuți la cai, măria ta. Herghelegii. Nu se poate să nu izbutim. Caii aceia n-au pază.

— Atunci trimite și bagă de samă ! Treaba asta e grea din cale afară. Sînt cai mulți.

Dumbravă se repezi să dea poruncile de trebuință și se întoarse îndată.

— Pe urmă — vorbi iar Ion Vodă — cele trei văiugi unde pasc acuma caii și care duc de-a dreptul în tabără, ca niște trecători, — cum spune Dumbravă — să fie apucate

la noapte de oastea noastră, fără ca dușmanul să prindă de veste. Pentru aceasta, Ieremie, împărțim oastea în trei cete mari, de cîte două mii de oameni. Fiecare ceată are a apuca o trecătoare. Zici că ai călăuze bune, Dumbravă ?

— Flăcăi din partea locului, măria ta, care cunosc toate cărările și coturile ! încredință Dumbravă gîndindu-se la prietenii lui Mitruț.

Domnul își trecu privirile negre peste ceata boierilor și curtenilor și vorbi iar :

— Ieremie !

— Poruncă, măria ta ! se plecă portarul Sucevei.

— Tu ai să duci ceata din stînga și ai să apuci trecătoarea din stînga !

Ieremia se plecă și se trase un pas înapoi.

— Grumază ! chemă iar Ion Vodă.

— Poruncă ! înaintă marele vornic al Țării de Sus.

— Tu apuci trecătoarea din dreapta !

— Ascult, măria ta ! se plecă și Grumază.

— Iar pe cea din mijloc, o apuc eu ! urmă domnul. Tu, Petrea, privi el pe marele postelnic Mălai, te așezi în capul oștirii care rămîne și aștepți, la o bătaie de săgeată în urma mea, să-ți trimit poruncă. Atunci năvălești pe toate trei trecătorile dintr-o dată. Altfel, nu te miști. Să ne rămîie o parte din oștire hodinită...

— Ascult, măria ta ! grăi Petrea Mălai plecîndu-se adînc.

— Tu, Dumbravă și tu, prietene Svercevski, mai stați. Am să vă spun cînd să porniți și să apucați vrăjmașul prin spatele taberei, ca să-l luăm din două părți. Deocamdată, cei arătați să se ducă și să privegheze ca cele hotărîte să se făptuiască întocmai. Pe urmă veniți la mine să chibzuim asupra năvalei. Iar pînă atunci, nici un vuiet, nici un nechezat, nici o flacără, nici o vorbă.

Portarul Ieremia, Dumbravă, Grumază și Mălai se repeziră printre cetele de oșteni căutînd pe căpetenii. Îndată, vuietele se potoliră și nici un foc nu se aprinse în tabără. În adîncurile luncii se simți o mișcare uriașă, tainică, tăcută și din oastea venită cu Ion Vodă se despărțiră trei șiraguri lungi, care se furișară în noapte, sub arătările „atamanilor“ lui Mitruț. Curînd se pierdură în întuneric.

Ceata boierilor și curtenilor rămase tăcută sub copaci. Nu lipsea dintre boierii de sfat decît marele logofăt Ion Golăi și marele vistiernic Iani, rămași la Iași pentru împlinirea unor anumite porunci lăsate de măria sa. Curînd, Dumbravă și Ieremia se arătară din întuneric și se alăturară lor. Într-o latură a luncii, în umbră, cazacii lui Svercevski așteptau neclintiți.

Acuma, glasul Siretului care își mîna apele la vale se înălța singur în răcoare și întunecime și pusese stăpînire peste întinderi. Ramurile copacilor din luncă tremurau nevăzute și printre ele susura, abia simțită, boarea care venea dinspre apă.

Ion Vodă păru că ascultă o vreme această răsuflare a nopții, ușoară ca o dezmierdare. Pe urmă înălță capul și întrebă cu glas adînc:

— Unde-s vînzătorii?

— La tabăra de care, măria ta! răspunse Dumbravă.

— Adu-i!

Dumbravă făcu un semn și cineva se desprinse din mulțime și se făcu nevăzut încolo, spre fundul taberei.

Din nou se lăsă asupra tuturor vuietul atotstăpînitor al Siretului și boierii de față părură dintr-o dată gîrboviți, într-o așteptare plină de spaimă. Portarul Sucevei, Ieremia, încremenise cu capul plecat și cu obrazul vînăt. Se auziră pași grei, o cărare se deschise în rîndurile celor de față și în fruntea unui pîlc păși repede boierul Pătrașcu, de la Vadul Părului. Se înclină adînc:

— Să trăiești, măria ta!

Trei umbre negre căzură la picioarele voievodului.

— Îndurare! izbucni plîngător un glas gîtuit de frică. Milă!

Și alt glas, după dînsul, repetă ca un ecou:

— Îndurare!

— Îndurare? bubui dintr-o dată mînia dezlănțuită a măriei sale. Glasul său se înălță năprașnic. Milă pentru vînzătorii țării? Cu cine ați uneltit? repezi măria sa întrebarea, ca o lovitură în capul celor îngenunchiați.

— Cu vornicul Ivașcu, bîlbîi unul din glasuri.

— Cu clucerul Balotă, șopti altul.

— Ce ați pus la cale? scrîșni cu aceeași mînie, abia stăpînită.

Dumbravă întinse măriei sale scrisoarea găsită asupra lui Mîndru.

— Să trecem de partea lor cu călăreții, în toiul luptei... răspunse Hudăi.

— Călăreții știu?

— N-am avut vreme! sughiță de spaimă unul dintre glasuri. Dumbravă ne-a...

— A-ha! se dumiri Ion Vodă. Vra să zică dacă nu era Dumbravă... Cine mai era cu voi?

— Toma Berheaci... el ne-a scos din minți, el a făcut jalba la Stambul... el ne-a legat de Ivașcu și de Balotă... Noi am dat numai parale și i-am purtat scrisorile... atîta!

— Vra să zică sînteți nevinovați! tună Ion Vodă privindu-i cum se tîrăsc la picioarele lui și sărută pămîntul. Mielușeilor! Aduceți dușmanul în țară, îi dați Moldova pe mînă s-o prade, s-o îngenunche și mai tare, s-o nimicească și n-ați făcut decît „atîta!" Ticăloșilor!

Era atîta dispreț și silă în cuvîntul acesta, încît cei de față se cutremurară.

— Nu ne lăsa, Ieremie, bociră dintr-o dată cei trei vînzători și frunțile lor se plecară lovind pămîntul.

Vînăt, Ieremia tresări, își înălță umerii și își rezemă barba în piept.

— Și aiștia sînt prietenii tăi? îl întrebă Ion Vodă, cu același nesfîrșit dispreț în glasul nedomolit.

— Dacă au vîndut, nu mai sînt prietenii mei, răspunse portarul Sucevei, sugrumat.

Un scîncet gîtuit se auzi și boierul de la Putnișoara se lungi moale, pe iarbă, la picioarele voievodului.

— Dumbravă! strigă măria sa, nepotolit. Să-i ia și... juvățul!

Înălță un braț către crengile copacilor și întoarse spatele către cei trei ticăloși.

Se auzi o vînzoleală prin întuneric, cîteva strigăte repede înăbușite și se făcu tăcere. Dumbravă se arătă dintre copaci și în spatele lui se iviră, tăcuți, boierul Pătrașcu și Mitruț, care se apropie într-o latură, cu cușma în mînă, cu arcul pe umăr și cu ghioaga rezemată de celălalt...

Se făcuse dreptate.

Și iarăși, o clipă lungă, se înălță deasupra tuturor glasul covîrșitor al Siretului.

O vreme Ion Vodă se plimbă în sus şi în jos, cu mînile strînse la spate şi cu capul plecat. Din pricina întunericului, faţa lui nu se vedea. Numai sporii de la încălţări zuruiau lin, abia auzit. Boierii stăteau încremeniţi privindu-l şi aşteptînd poruncile de trebuinţă pentru clipa grea care venea.

Dintr-o dată, măria sa se opri şi îşi înălţă capul.

— Acuma tu, Dumbravă, vorbi el. Zici că te duce careva pînă în spatele taberei ?

— Flăcăul ista, măria ta, Mitruţ al Joldii, străjărul.

— Tot tu eşti ? întrebă mai potolit Ion Vodă în întunecime.

— Tot, măria ta, se auzi glasul lui Mitruţ, înalt şi tînăr.

— Ştii tu un asemenea drum, Mitruţ ?

— Ştiu, măria ta. Cu ochii închişi îi duc.

— Şi în cîtă vreme crezi tu să fii acolo, cu oastea călare ?

— Măria ta, cum dăm în spatele pădurii, putem să alergăm în fuga cea mai mare, că nu ne mai aude nimeni din tabără. Şi dacă mergem aşa, într-un ceas de vreme socot să ajungem. Să punem două, pentru că mergem o bucată de loc prin pădure. Luna, măria ta, iese tîrziu, dacă n-a fi nour...

— Nici nu e nevoie de lună, spuse Ion Vodă. Dumbravă, cum ajungi, aprinde un foc să-l văd şi eu. În clipa aceea am să pornesc eu din partea asta şi tu cu Svercevski din spatele taberei. Ar fi bine să se potrivească cam către crăpatul zorilor. S-avem o zare de lumină. Dar nu prea multă.

— Am înţeles, măria ta.

Ion Vodă îmbrăţişă pe cei doi căpitani şi, întinzînd braţul, îşi rezemă palma de umărul lui Mitruţ. Tăcu o clipă şi spuse cu glasul scăzut :

— Duceţi-vă !

C A P I T O L U L   V

1

Noaptea e străvezie și cerul senin. Călăreții lui Svercevski și ai lui Dumbravă merg tăcuți către miazăzi. S-a dat poruncă să nu se audă nici un vuiet, de aceea ei umblă pe iarbă, ca să nu se deslușească nici tropotul adînc al cailor.

În fruntea șiragului, alături de marele vornic și de căpetenia cazacilor, călărește Mitruț arătînd drumul. În spatele lor, între ostașii călări, vin alături, scară lîngă scară, legănîndu-se pe cai, „atamanii".

Mitruț tace. Străbat acum locurile pe care și-a petrecut toată copilăria lui. Iată măgura pe care păștea oile în fiecare an la vremea asta. Își aduce aminte de Hoțu, cu capul lui mare și cu ragila pe pieptul lat. Stîna se vede întunecată și părăsită. Pe ce coclauri or fi alergînd ciobanii ca să ferească avuția boierului din calea oștilor? Acum, călăreții aleargă pe sub poala dumbrăvii, pe drumul pe care de mult moș Mihai îi povestea despre boierul de la Putnișoara. „Caua", își aduce aminte Mitruț. Dar „Caua" spînzura acum de creanga unui copac și cînd au să afle aceasta oamenii din satele obijduite de el, au să răsufle mai slobod. Iată vadul de la apa Putnei. Aici, moș Mihai se așezase cîndva jos încălțîndu-și opincile și îl lămurise de ce trebuia să păzească el, Mitruț, oile boierului Mîndru...

Iată și tăpșanul pe care păștea el vaca și tăia capul buruienilor cu iușca, închipuindu-și că taie turci, cînd era mic... În străveziul nopții, cei doi frasini se mai pleacă și azi, ocrotitori, peste căsuța lui Joldea, ca niște pete înalte, mai negre decît noaptea. Undeva urlă un cîne. Satul pare

pustiu. Nici o zare de lumină, nici un opaiț, nici o vatră cu tăciuni...

Mitruț se înfioară. Oare dorm toți oamenii din sat și n-au aflat nimic despre primejdia care-i paște?

— Aș opri numai o clipeală, să bat în ușa ceea de colo, spune el lui Dumbravă, cu glas rugător.

— Casa ta? întrebă vornicul trăgînd de frîu.

— A mea...

Mitruț descalecă și Drăguș se repede să-i ție calul. De departe, ușa pare deschisă, Mitruț aleargă: „Or fi fugit... s-or fi pus la adăpost"... Se împiedică și cade. Sub el, un trup cu brațele cruce. Se ridică speriat în genunchi și întoarce trupul. Răcnește: „Nică!" și rămîne aiurit. Nică e țeapăn, cu gîtul aproape despărțit de trup, de o tăietură groaznică... Mitruț își duce mîna la ochi, își strînge obrajii în palme, privește năucit în jur și i se pare că în prag zace alt trup. Se tîrăște... Cei din drum îl privesc tăcuți, cu ochii mari, cu inimile strînse. Îl văd cum pășește pe genunchi, cum se apleacă asupra pragului și îl aud cum scîncește ca un copil părăsit: „Mămuță!"

Atît. Trupul lui Mitruț s-a plecat mult asupra pragului. Din drum nu se vede ce face. Numai plînsul lui zguduitor tulbură tăcerea.

Dumbravă descalecă și cei patru „atamani" sar jos. Aleargă. Înconjoară pe Mitruț să-l ajute, să-l mîngîie. Dar ce-i pot spune? Își scot cușmele, își fac cruce și se trag într-o parte. Au văzut: mama zace cu fruntea spintecată de iatagan...

O vreme trece așa. Apoi, Dumbravă se apropie încet, se pleacă asupra lui Mitruț și îl atinge ușor cu palma. Rostește cu glas mîngîietor, de tată îndurerat:

— Nu întîrziem, Mitruț?

Plînsul s-a oprit. O clipă lungă, Mitruț nu s-a mișcat. Parcă revine dintr-o lume străină, de foarte departe. Caută mîna mamei și își pleacă obrazul pe ea, cu un suspin atît de adînc și sfîșietor, încît cei din jur se înfioară. Se ridică încet. Pășește pînă lîngă Nică. Se pleacă asupra lui, îl ia în brațe și îl așază pe prispă. Intră în tindă, se întoarce cu trupul mamei în brațe și îl așază lîngă al lui Nică. Mai stă o clipă privindu-i și — cu mersul șovăitor — se întoarce și își caută calul... Svercevski se apropie de el și îl

prinde de mijloc. Cazacul îi vorbeşte ceva în limba sa îmbărbătîndu-l, strînge în faţa ochilor lui un pumn mare şi ciolănos şi cu un gest arată ghioaga care atîrnă fioroasă la oblînc. Apoi îl apucă de braţ, uşor ca o mîngîiere şi ca un semn de prietenie.

Mitruţ înţelege. Îi rămînea ghioaga să plătească... şi va plăti ! Dar inima lui e prea plină de durere. Merge încet, între Svercevski şi Dumbravă şi, din vreme în vreme, un suspin izvorît din adînc şi repede înăbuşit, îi cutremură umerii. Un gînd ascuţit îl ghionteşte dintr-o dată : dacă s-ar fi abătut pe acasă, acum cîteva ceasuri, n-ar fi scăpat şi mama şi Nică ? Nu cumva el singur este vinovat de moartea lor ? Îşi înclină capul tare şi e gata să izbucnească în plîns : „Mămuţă !"... Ascultă tropotul adînc al cailor, simte lîngă el dragostea şi inima caldă a „atamanilor" şi a tuturor celorlalţi şi îşi înalţă capul. Priveşte în jur. În bătăturile căsuţelor din Răchiţi se văd alte leşuri cu braţele cruce. Fusese măcel...

Acuma se apropie de pădure. Inima lui se strînse de o nouă grijă. Intrară în poiana în care căsuţa lui badea Tudose pădurarul îşi arăta pereţii vineţi şi prispa scundă de lut. Mitruţ ieşi din rînd şi alergă. Sări jos de pe cal, intră în casa rămasă cu uşa deschisă, privi cu băgare de samă în jur şi răsuflă uşurat. Domnica fugise la vreme.

Încălecă şi porni în trap grăbit, cu şiragul călăreţilor după el. Intră în pădure şi încetini mersul. Sub crengi, întunericul se lăsase asupra lor ca un hobot. Vreascuri uscate se rupeau sub copitele cailor, iar troznetul lor străbătea desimea stîrnind ecouri scurte şi strîngînd inimile de grijă. Cu ochii măriţi, călăreţii cercetau întunericul, iar urechile lor stăteau la pîndă, cu auzul încordat.

Şi deodată, un glas grozav izbucni în noapte, chiar lîngă Mitruţ :

— Stai, că dau ! Care eşti acolo ?

Glasul răsună ca un tunet amorţit, pînă în fundul pădurii şi călăreţii, fără să vrea, strînseră frîiele.

— Nu da ! strigă în aceeaşi clipă glasul înalt al lui Mitruţ. Nu da, moş Mihai, că eu îs !

— Tu, Mitruţ ?

— Eu, moş Mihai !

— Cu cine eşti ?

— Cu-ai noștri. Vrem să trecem dincolo și să cădem în spatele dușmanilor.

— Atunci mergem și noi! hotărî bătrînul. Aici nu mai avem ce face! Ne-am strîns mai mulți ca să ne împotrivim iscoadelor. Umblă să treacă în putere, cîte zece, cincisprezece o dată... Ce te faci tu singur în fața lor? Iacă și Tudose și Domnica... Pînă s-a lămuri într-un fel e mai bine aici decît acasă...

— Numai mămuța și Nică au rămas! șopti Mitruț sugrumat.

— Ai trecut pe acasă? tresări moșneagul.

Un singur suspin îi răspunse.

— Au dat spurcații peste ei, vorbi moș Mihai și glasul lui se muiase atît de tare, încît nu mai era de cunoscut. Nu s-a mai putut păzi hotarul cum trebuie! Au trecut... pe unele locuri!... Și Nică a sărit să-și apere mama! Așa trebuie să fi fost! Că n-am putut, măi Mitruț, să las hotarul și să mă reped să-i sfătuiesc și să-i duc undeva la adăpost!... N-am putut!... Moș Mihai își înclină capul ca un vinovat.

Mitruț tăcea. Moș Mihai „nu putuse", așa cum nu putuse nici el. Și dacă moș Mihai a gîndit așa, înseamnă că nici el, Mitruț, nu greșise. Și totuși îl durea, îl durea, încît îi venea să răcnească în neștire, pînă cînd usturimea aceea din inima lui s-ar fi mîntuit o dată cu ghemul de plîns ce i se așezase în gît iar, și îl sugruma gata să izbucnească și să umple lumea... Și atunci, o mînă mică și caldă, o mînă pe care o cunoștea, se strecură între cureaua frîului și palma lui și rămase acolo, ca o mîngîiere liniștită și sfioasă.

— Să mergem, Mitruț! șopti glasul abia auzit al Domnicăi, cu o mlădiere de plîns. Ne așteaptă oastea...

Mitruț își scutură umerii și își înălță capul.

— Mergem, rosti el peste umăr, ca să-l audă toți, și porni înainte. În dreapta i se alătură moș Mihai și în stînga, Domnica. Lîngă ea, badea Tudose clătina o ghioagă cît un bostan și mîrîia vorbindu-și singur:

— Lasă, măi băiete! Îți sărez eu inima, n-ai grijă! Dacă nu dobor zece pentru unul, să nu-mi zici tu mie Tudose!

— Şi tu unde mergi? tresări Mitruţ deodată, cătînd înspre Domnica.

— Merg cu tine, Mitruţ, spuse ea firesc. Cum am să rămîn singură în pădure! Şi în altă parte, unde să mă duc?

Mitruţ tăcu. Fata avea dreptate. Singură, acolo, era mai rău decît în mijlocul bătăliei. Cazacul Svercevski îşi scoase jungherul de la cingătoare şi îl întinse fetei, ca să aibă şi ea o armă de apărare, pentru orice împrejurare. Mergeau la luptă doar. Iar Mitruţ vorbi îngrijorat:

— Să te ţii în spatele meu şi al lui moş Mihai, auzi? Şi iacă şi jungherul meu. Îţi mai aduci aminte cum îl foloseşti?

Fata şopti:

— Da, Mitruţ!

— Şi nu uita: un jungher cu care păleşti de departe, este un jungher pierdut. Dacă dai cu al meu, îţi rămîne celălalt, al hatmanului! Pe acela să nu-l azvîrli! Îl ţii strîns şi te aperi de aproape... Nu sări în luptă şi nu te grăbi... Numai la mare nevoie, Domnica, auzi?

— Da, Mitruţ!...

Trecură Milcovul şi se adunară din nou în codru.

— Mai la stînga, Mitruţ, se auzi dintr-o dată glasul lui moş Mihai. La stînga tare, să nu dăm peste spurcăciuni!...

Şi Mitruţ făcu la stînga către Siret. Ieşiră curînd în marginea pădurii, de către apă. O limbă de pămînt, îngustă de cîţiva stînjeni, închipuia un drum acoperit de iarbă, care înăbuşea tropotul cailor, porniţi în goană. Vuietul greu al copitelor se amesteca cu murmurul fără sfîrşit al apei şi cu freamătul pădurii, pe care un vînt dinspre apus îl ridica uneori ca un vîjîit depărtat de valuri. Nu scotea nimeni nici o vorbă. În fundul apei, care îşi mîna undele la vale, tremurau stelele unui cer curat şi rareori o pasăre de noapte tăia, speriată, o linie neagră în văzduh. Pe nesimţite, drumul se depărta de malul Siretului cotind spre asfinţit. Ocolea larg marginea pădurii, urca şi cobora cîteva dîmburi şi dintr-o dată, zarea se lămuri. Mitruţ opri la malul Rîmnei.

Tabăra vrăjmaşă era departe, în dreapta lor. O poruncă alergă înapoi printre rînduri şi întregul şirag de călăreţi

trecu rîul fără cel mai mic zgomot. La răsărit, cerul pălea către zori. O strajă trimisă înainte se întoarse ca o umbră și vesti că dușmanii dorm fără grijă. Asta însemna că nici nu simțiseră nimicirea străjilor lor. Călăreții înaintară pe șleahul cel mare, pînă ajunseră în dreptul taberei și acolo se buluciră închizînd trecătoarea largă care ducea pe tăpșan. Era ca un fel de poartă a lagărului, singura lui poartă către miazăzi.

La un semn al lui Dumbravă, cazacii și călăreții moldoveni rămaseră neclintiți și orice zgomot se stinse.

2

Cînd umbrele nopții deveniră cenușii, Dumbravă ridică mîna. Moș Mihai bătu în amnar și îndată, cu iarbă uscată și cîteva vreascuri, un foc înălță flăcări neliniștite în vînt. Și dintr-o dată, de departe tare, de dincolo de tăpșan și de apă, se înălță un vuiet fără seamăn, un răcnet speriat și repetat de zeci de mii de guri — și o învălmășeală cumplită puse stăpînire pe întreaga tabără.

Dincoace, cazacii și călăreții moldoveni se împînziră și cînd Dumbravă, suit pe un dîmb, văzu întreaga oștire dușmană — zăpăcită, înspăimîntată, sculată din somn adînc, cuprinsă de panică și vînzolindu-se într-o lipsă de rînduială cumplită — ridică brațul și strigă o poruncă. O ceată de cazaci se repezi și într-o clipă căruțele dușmanilor, care împiedicau drumul, fură date la o parte făcînd loc iureșului călăreților.

Și atunci începu cea mai ciudată năvală pe care și-a închipuit-o cineva vreodată. Caii cei sprinteni ai cazacilor, cu călăreții culcați pe gîtul lor, de părea că nu se află nimeni în șa, se repeziră prin locul slobod, ca o herghelie sălbatică. Străbătură depărtarea ca o vîntoasă împotriva căreia nimic nu mai putea sta și căzură în spatele dușmanilor, ca un vîrtej. Călcau cu copitele dinainte, zvîrleau cu cele dindărăt, se ridicau în două picioare și se prăbușeau peste trupurile celor care nu mai aveau unde se feri, mușcau ca fiarele în dreapta și în stînga și rînchezeau fioroși, cu ochii aprinși ca niște cărbuni și cu gurile căscate. Astfel

pătrunseră în rîndurile dușmanilor înspăimîntați năruindu-i unul peste altul, împingîndu-i, zdrobindu-i, înainte de a avea vreme să apuce o armă sau să încerce o apărare. Iar cînd această năvală ajunse atît de adînc înlăuntrul taberei, încît orice înaintare devenise peste putință din pricina desimii celor grămădiți, de pe grumazul și din coama acelor cai turbați se dezlipiră, înălțîndu-se în șei, cazacii, cu săbiile late în mîni, urlînd ca lupii și tăind în grămadă cu o iuțeală și cu o putere, în fața căreia nimeni și nimic nu se mai putea împotrivi. Cărări acoperite cu leșuri se deschideau de o parte și de alta a iureșului și dușmanii prăbușiți își ridicau mînile, ca să-și apere capul și să nu mai vadă moartea care venea asupra lor. Cei de pe laturile acestui drum al pierzaniei se trăgeau în întuneric cu nădejdea mîntuirii, dar această nădejde nu ținu nici o clipă. Cu un chiot care făcu să tremure inimile dușmanilor, călăreții moldoveni se repeziră pe urmele cazacilor lărgind cărarea tăiată de aceștia. Sulițele lungi împunseră în grămezile prăbușite ale dușmanilor și ghioagele se ridicau și se lăsau ca trăznetul sfărîmînd oasele, spărgînd capetele, rupînd spinările, prăbușind în colburi — unii peste alții — pe cei îngenunchiați spre îndurare, pe alții care mai încercau o apărare deznădăjduită, și pe cei care își căutau izbăvirea în fugă. Pe o latură, Mitruț, cu fruntea încruntată, cu ochii întunecați și cu un ascuțiș în inimă care-i aducea aminte de mama și de Nică, ridica ghioaga fioroasă cu care luptase și Joldea și o lăsa cu atîta putere, încît dușmanul cădea trăznit, rupt, cu ciolanele fărîme. Brațul lui se înălța și cădea ca fulgerul, iar calul i se ridica în două picioare călcînd și mușcînd, așa cum făceau caii cazacilor. Ca un vîrtej al mîniei, al durerii și al morții, așa înainta Mitruț, cu dinții strînși, cu răsuflarea șuierătoare și cu puterea lui de uriaș dezlănțuită, să pedepsească, să sfărîme, să turtească, să nimicească pe răufăcătorii care năpădiseră locurile moldovenești să prade și să ucidă, așa cum îi uciseseră mama și fratele...

La spatele său, ghioaga cît un bostan a lui badea Tudose sfîrșea ce mai era de făcut după Mitruț. Se înălța și se prăbușea, cu o bătaie neîndurată și regulată, în mijlocul vaietelor și răcnetelor, iar calul său strivea cu copi-

tele piepturile celor căzuţi, astfel ca nimic viu să nu mai rămînă în urma celor doi luptători.

Pe cealaltă latură, fruntea o ţinea moş Mihai. Răcnea atîta de cumplit, izbea atîta de iute cu ghioaga lui cea cu colţi fioroşi sfărîmînd fără alegere cai şi călăreţi, privea atît de străpungător cu singurul lui ochi care ardea ca un cărbune aprins, încît în faţa lui se făcea locul gol şi duşmanii, luaţi fără veste şi înspăimîntaţi, se rostogoleau unii peste alţii ca să ajungă mai repede dincolo de depărtarea la care putea păli ghioaga aceea blestemată şi luptătorul acela fioros. Cînd ajunse în dreptul corturilor, moş Mihai se repezi atîta de puternic, încît cei care mai stăteau în faţa lui se prăbuşiră cu faţa în ţărînă. Calul bătrînului se înălţă în două picioare şi se nărui peste cel dintîi cort care îi stătea în cale. Sub pînza prăvălită, trupuri se vînzoliră zbuciumîndu-se. Ghioaga lui moş Mihai se înălţă şi se abătu în grămadă, o dată, încă o dată şi încă o dată. Gemete grele crescură şi se stinseră şi calul bătrînului sări către alt cort. Îl nimici şi pe acesta, el dintr-o parte şi badea Tudose din alta, în timp ce Mitruţ sărise către al treilea, cel mai mare şi cu două tuiuri în faţa intrării. Dar cînd calul său ridicat în două picioare stătea gata să se prăvale peste cort, un alt cal, la fel de mare şi furios, se înălţă în faţa sa şi o sabie lungă îi fulgeră prin faţa ochilor. Sabia lunecă în lungul ghioagei lui Mitruţ şi călăreţul turc se trase cu grijă într-o parte. Dar în aceeaşi clipă sări din nou. Duşmanul mînuia sabia cu o mînă puternică şi dibace şi o înălţa vîjîind şi răsucind-o primejdios asupra lui Mitruţ. Badea Tudose rămase cu măciuca în văzduh şi un strigăt uşor şi subţire se auzi de la spatele lui. Dar în acelaşi timp, jungherul dăruit de Svercevski Domnicăi zbură prin aer şi se înfipse în obrazul vrăjmaşului, sabia întîlni măciuca lui Mitruţ şi se rupse ca o surcică, iar ghioaga, dezlănţuită, se abătu peste capul calului, zdrobindu-l şi trîntind jos şi cal şi călăreţ. Mitruţ călcă peste ei spărgîndu-le coastele cu copitele furioase ale fugarului şi trecu înainte ducînd prăpădul şi moartea tot mai adînc în rîndurile duşmanilor, în timp ce, în cealaltă parte a taberei, larma se auzea din ce în ce mai puternică şi vaietele din ce în ce mai cumplite.

Acolo, poruncile lui Ion Vodă fuseseră împlinite întocmai. Caii dușmanilor rătăceau acuma împrăștiați prin pădure, iar în locul lor, în văiugile care dădeau pe tăpșan, se grămădiseră cele trei oști moldovenești, împărțite sub ascultarea domnului, a lui Ieremia și a lui Grumază. Iar cînd dinspre Rîmna, focul aprins de moș Mihai își înălță flăcările, măcelul începu. Din trei părți, pe cele trei guri, călăreții moldoveni țîșniră în iureș cumplit. „Taie, ucide!" se înălța pînă la cer strigătul lor de luptă, într-o larmă uriașă, chiuită de mii de glasuri. Părea că văzduhul întreg se cutremură.

Deșteptați din somnul lor adînc, în acest prăpăd care se rostogolea peste dînșii, buimăciți, fără cai, și negăsindu-și în întuneric armele, dușmanii nu mai aveau decît un singur gînd: să fugă, să-și caute scăparea. Dar din gurile celor trei văi izvorau fără sfîrșit călăreții moldoveni, iar în spate, departe, se înălța, ca un uragan, vuietul luptei cazacilor și călăreților lui Dumbravă. Din față, oștirea moldovenească înainta ca un zid împungînd cu sulițele, tăind cu săbiile și zdrobind cu ghioagele, răcnind, chiuind și călcînd în picioarele cailor pe oricine s-ar fi încumetat să se împotrivească. În fruntea bulucului din mijloc înainta însuși Ion Vodă avînd de o parte și de alta, ca strajă, pe bătrînul sutaș Știrbu, care nu voise cu nici un preț să rămînă acasă și pe cei cinci feciori ai lui, cu ochii aprinși ca jăraticul, cu brațele încordate și cu ghioagele sus. Sabia măriei sale, lungă și lată, pe care alții abia ar fi învîrtit-o cu amîndouă mîinile, vîjîia în văzduh, se abătea ca un fulger și se înălța iar, repezită și în lături și în jos, ca și cum pălea din toate părțile dintr-o dată. Iar trupul uriaș al domnului, călare pe calul puternic și înalt, se înclina ușor în șa, la fiecare lovitură, în timp ce ochii săi negri se umpluseră de vinișoare roșii și licăreau în pîcla cenușie din preajma zorilor.

În spatele măriei sale, marele spătar nu se mulțămea să poarte buzduganul și cealaltă sabie a voievodului după datină, ci fulgera cu acel buzdugan în dreapta și în stînga împărțind loviturile după dreptate și vorbind singur: „Na și ție! Na și ție!" Și de cîte ori izbea, își dobora dușmanul fără greș.

Lîngă dînsul, ceilalți boieri veniți cu măria sa nu se lăsau mai prejos. Domnia sa Cozma Murgul își dăduse căciulița pe ceafă, își suflecase puțin mîneca dreaptă, ca la o treabă ca aceea și pălea atîta de furios, încît sabia se părea că fulgeră. La fel luptau și dumnealui Lupe Huru, pîrcălabul de Hotin, și dumnealui pîrcălabul de Neamț, și dumnealui pîrcălabul de Roman, și marele stolnic, și marele comis, și atîția alții. Iar domnia sa Bucium, ceașnicul, care fusese împuns ușor de sulița unui turc, mai mult din greșeală, se mîniase atîta de rău, încît își apucase cu amîndouă mînile paloșul greu și lung și îl mînuia atît de cumplit și răcnea atîta de fioros, încît în fața sa dușmanii cădeau cu fața la pămînt.

Astfel înaintînd în lumina tulbure a zorilor, oastea de sub ascultarea lui Ion Vodă întîlni pe cea de sub mîna lui Ieremia, împreunîndu-se și luptînd alături.

— Să trăiești, măria ta! strigă de departe portarul Sucevei.

Domnul nu răspunse. Brațul său se mișca repede ca o pîrghie neostenită, în timp ce cu ochii căta din vreme în vreme la isprăvile lui moș Știrbu. Sutașul nu mai semăna cu bătrînul pe care îl știa măria sa. Părea un uriaș dezlănțuit, în fața căruia vrăjmașii cădeau unii peste alții rostogolindu-se în pulbere.

— Taie, ucide! răcnea bătrînul pălind cu ghioaga cînd în dreapta, cînd în stînga calului.

— Taie, ucide! răspundeau de alături glasurile feciorilor săi, care trăzneau fără hodină, cu sete, cu icnet, zdrobind totul în jur și înaintînd pas cu pas, ca niște uriași înfuriați, fără oprire și fără îndurare. Taie, ucide! răcneau ei iar și strigătul acesta era repetat după dînșii de mii de glasuri puternice băgînd spaima în inimile dușmanilor.

Lîngă ei, boierul de țară Pătrașcu își pusese căciulița în brîu, ca să-i fie mai ușor, își suflecase mînecile și lupta cu amîndouă mînile: cu dreapta tăia cu sabia și cu stînga se apăra cu sulița. „Taie, ucide!“ răcnea și el o dată cu feciorii Știrbului ducîndu-și calul numai cu strînsoarea pulpelor și lucrînd cu amîndouă brațele. „Taie, ucide!“ și, repezindu-se cu calul, prinse în vîrful suliței o căpetenie

turcească, îl săltă de la pămînt şi-l azvîrli între duşmanii îngroziţi.

— Pătraşcu îţi zice? strigă în clipa aceea Ion Vodă izbind cu sabia sa de sus în jos într-un vălmăşag de turci.

— Pătraşcu, măria ta! răspunse bucuros boierul împungînd cu suliţa şi tăind cu sabia în acelaşi timp.

Fără să privească la isprăvile celorlalţi, marele vornic Grumază număra.

— Şaptesprezece! striga el cu glasul gros şi în aceeaşi clipă, sabia sa culca la pămînt un duşman. Optsprezece, nouăsprezece...

— Douăzeci, nu nouăsprezece! îl îndreptă de departe strigînd dumnealui Lupe Huru, socrul domnului care, ştiindu-i obiceiul trăgea cu coada ochiului urmărindu-i loviturile.

— Cum, douăzeci? se mînie marele vornic repezind trei izbituri una după alta, fulgerătoare. Nu te mai amesteca, pîrcălabe, că-mi uit socoteala! Iacă, trebuie s-o iau de la început! Şi ca să arate că hotărîrea domniei sale era neclintită, marele vornic dădu altă izbitură şi strigă tare şi gros, ca să se ştie: Una!...

Zăpăciţi, înspăimîntaţi, duşmanii aruncau armele. Zădarnic glasurile căpitanilor răcneau ca să-i îmbărbăteze şi să rînduiască măcar o ceată de apărare pentru domnul Ţării Romîneşti, pentru fratele său care poftea scaunul Moldovei şi pentru căpeteniile turceşti. Nimeni nu mai asculta, nimeni nu mai ştia încotro să-şi afle mîntuirea. Ici, colo, oameni care nu mai aveau nici o nădejde, se repezeau, zăpăciţi, să scape, să fugă încotro vedeau cu ochii. Dar cădeau zdrobiţi sub picioarele cailor, năruiţi sub prăpădul ghioagelor, urlînd sub împunsătura suliţelor şi tăietura săbiilor. Cîte un pîlc cuprins de deznădejde năvălea ca într-un vînt de nebunie, cu armele sus, să-şi vîndă scump viaţa. Cădeau atunci şi unii moldoveni şi unii cazaci, aşa cum se întîmplă în orice luptă. Dar pîlcul acela era de îndată nimicit, şpîrcuit, spulberat şi dacă mai rămînea vreun duşman, acela îngenunchia cerînd iertare, sau

arunca arma și murea cu brațele ridicate deasupra capului, ca spre cea din urmă apărare!

În mijlocul taberei, cîțiva căpitani turci izbutiseră să înjghebe o ceată rînduită în patru laturi, cu sulițele întinse, dese ca peria, și cu oștenii atît de înghesuiți unul în altul, în rînd și în adîncime, încît păreau un singur trup. Era ca un arici uriaș, care — de unde te uitai la dînsul — nu-ți arăta decît țepi, ca să nu ai de unde-l apuca. În jurul acestui nou fel de luptă, călăreții se roteau, izbeau fără mare folos și se vînzoleau în lumina tulbure a zorilor. Și tocmai atunci, sotniile de cazaci, care străbătuseră toată tabăra călcînd peste trupuri omenești, văzură ariciul dușmanilor. Svercevski se înălță în scări. În focul luptei, căciula îi lunecase pe ceafă și ciuful lung și bălai îi flutura în vînt. Sub nasul drept, mustățile îi cădeau de o parte și de alta a gurii și broboane de sudoare luceau pe obrazul și pe fruntea lui. Numai ochii albaștri îi licăreau ca oțelul vînăt și o dungă adîncă i se ivise între sprîncene. Ridică sabia deasupra capului și răcni o poruncă. În aceeași clipă porni ca vîntul și cînd ajunse lîngă pîlcul dușman, calul lui își făcu vînt, sări ca într-un zbor pe deasupra capetelor și căzu drept în mijlocul grămezii, turtind, dărîmînd, învălmășind totul în jurul său. După el, ceilalți cazaci săriră la fel și cît ai clipi întreaga ceată fu împrăștiată, năruită, ucisă.

Acum nu mai era nici un chip de împotrivire. Dușmanul nu putea folosi puștile lui cele mari. Învălmășeala era atît de mare, încît orice lovitură de tun ar fi vătămat deopotrivă și prieteni și dușmani. Din această pricină, nu putură folosi nici archebuzele, nici arcurile, cu toate că lumina zorilor se mai limpezise. Pe de altă parte, oastea domnului Alexandru al Țării Romînești aflînd slobod fundul taberei, care în urma înaintării cazacilor și călărimii lui Dumbravă rămăsese nepăzit, se repezi ca printr-o poartă deschisă, scăpă de pe tăpșan și se împrăștie alergînd peste lanuri și prin dumbrăvi. Și curînd după dînsa porniră să alerge, spre acea poartă, cete răzlețe de oaste turcească,

nemaivrînd să știe de îndemnurile și răcnetele deznădăjduite ale mai marilor.

Ridicat în scări, Ion Vodă văzu și înțelese că biruința era a sa. Dar oastea dușmană trebuia prinsă, nimicită și făcută nevătămătoare. Măria sa repezi porunci către postelnicul Mălai să astupe celelalte trecători și să prindă fugarii, și către Dumbravă, Svercevski, Grumază și Ieremia, să pornească de o parte și de alta a tăpșanului închipuind brațele unui clește uriaș și să astupe și acea poartă dinspre miazăzi. Și împlinirea acelor porunci începu.

„Taie, ucide!" strigau oștenii moldoveni de sub ascultarea măriei sale, a portarului Ieremia și a vornicului Grumază, înaintînd pas cu pas și călcînd în sîngele și peste leșurile dușmanilor. „Taie, ucide!" răspundeau din cealaltă parte oștenii de sub mîna vornicului Dumbravă, care luptau alături de cazaci. „Taie, ucide!" strigau și cazacii, bucuroși că învățaseră acele două vorbe moldovenești, de mînie și izbîndă.

Înfierbîntat, Dumbravă pășea acum înaintea călăreților săi și paloșul său lat fulgera ca un șarpe care se abătea, sărea, izbea și se înălța iar. Aici, Svercevski, moș Mihai, Mitruț și badea Tudose pădurarul înaintau mereu pe caii lor care ajunseseră atît de furioși, încît se repezeau singuri asupra dușmanului. Și după ei, întreaga oaste moldovenească și căzăcească mergea pas cu pas curățind drumul de cei din urmă năvălitori care cutezau să le mai stea în cale sau nu mai puteau și nu mai aveau pe unde fugi.

Astfel, încet, brațele cleștelui se apropiau și luptătorii moldoveni, care înaintau unii către alții, începură să se deslușească.

— Aici sînt, Mitruț! izbucni deodată glasul tineresc al lui Ionică al lui Lupu Condrea. Și după dînsul, toți „atamanii" lui Mitruț îi dădură de veste strigînd: „Și eu! Și eu! Și eu!" Și la fiecare strigăt, brațele lor învîrteau ghioagele și izbeau de nădejde, să-i vadă „căpitanul" lor cît sînt de vrednici. Pînă și Toma, amărîtul acela de Toma,

cu nasul lui lung şi strungăreaţa largă, se arăta vesel şi înfierbîntat.

— Uite, ia! striga el repezind coasa prefăcută în lance de biţa Gligore şi de fiecare dată, duşmanul pălit se prăbuşea.

Dar Mitruţ, luptînd între moş Mihai şi badea Tudose, nu avea vreme să le răspundă. Înălţaţi în scări şi cu pieptul plecat asupra vrăjmaşilor, cei trei ţărani călări, cu cuşmele mari pe ceafă, cu pletele lungi căzute în ochi şi peste obraz, cu ghioagele uriaşe, mînuite cu iuţeală şi dibăcie, păreau în faptul dimineţii trei arătări din vremurile de început ale omenirii. Ţineau gurile pe jumătate deschise, ca să răsufle mai în voie şi la fiecare izbitură, din pieptul lor se auzea un icnet înăbuşit, ca la oamenii care taie copaci în pădure şi lovesc cu toporul în trunchiurile groase şi tari.

Cînd cele două braţe se împreunară în fundul taberei, luptătorii se opriră şi Ion Vodă răsuflă uşurat. Duşmanii care mai rămăseseră teferi pe tăpşan îngenunchiaseră şi cereau îndurare, cu glasuri mari, pe limba lor, iar învingătorii începură să lege prinşii. Întinderea pe care stăteau împrăştiate carele, chervanele pline ale duşmanilor, animalele, armele rămase în mînile biruitorilor, era nesfîrşită. Iar vrăjmaşii prinşi, morţi şi răniţi, înfăţişau un număr de oameni mult mai mare decît al moldovenilor şi cazacilor la un loc...

3

Acuma, sutaşii străbăteau cîmpul de bătaie căutîndu-şi morţii. Îi ridicau pe tărgi de creangă de copac şi-i rînduiau de o parte, la umbra unui dîmb. Iar cînd sfîrşiră această treabă, îşi traseră cuşmele de pe cap, şi îşi făcură cruce.

Ion Vodă se apropie și se descoperi. Se descoperiră și boierii aflați în urma sa și toată oștirea rînduită în șiraguri strînse.

Măria sa privi îndelung pe cei adormiți pentru totdeauna și dintr-o dată tresări:

— Acela nu-i sutașul Știrbu? întrebă el făcînd un pas către morți.

— El este, măria ta, tătuța! răspunse gîtuit unul din feciorii Știrbului.

— Și cel de alături? întrebă iar domnul făcînd alt pas.

— Bădița Ștefan! răspunse același glas. Tata Ilenuței.

O clipă, măria sa rămase pe loc uitîndu-se la cele două trupuri neînsuflețite și gîndul său mîhnit pînă la durere zbură la răzășia aceea liniștită din dealul Buciumului. Pe urmă păși încet de-a lungul cărării lîngă care se aflau așezați cei uciși, veni înapoi către mijloc și se opri.

— Să se ia însemnări și să se trimită marelui logofăt la Iași, porunci el. Țara Moldovei trebuie să răsplătească vitejia și viața lor! Apoi își făcu cruce și rosti cu glas tare: Dumnezeu să-i ierte!

— Dumnezeu să-i ierte! spuseră și boierii, urmînd pilda măriei sale.

— Dumnezeu să-i ierte! se închină întreaga oștire și glasurile mulțimii se pierdură în vînt, ca un răsunet depărtat.

Sutașii priveghiară astrucarea[1] cuvenită.

Moș Mihai și badea Tudose pădurarul stăteau tăcuți unul lîngă altul, rezemați de cai. Erau trudiți. La spatele lui Mitruț, Domnica își ținea calul de frîu și își mușca buzele neștiind ce să facă. Cu gîndul s-ar fi întors acasă, bucuroasă că scăpase de învălmășeala care trecuse ca un vis rău; cu inima n-ar fi vrut să-l lase singur pe Mitruț... cînd mai erau poate atîtea primejdii de înfruntat!... Chiar

[1] Astrucare — înmormîntare.

ghiontise de vreo două ori pe badea Tudose încercînd să-l întrebe și să se sfătuiască. Dar badea Tudose se supărase:

— Aici poruncește domnul, copilă, nu eu!

Și Domnica rămăsese cu ochii la măria sa care stătea de vorbă cu Svercevski, cu Dumbravă, cu Ieremia și alte căpetenii.

Ion Vodă nu era mulțămit.

— Am scăpat din mînă și pe domnul Alexandru şi pe fratele său Petru, spunea el. Vra să zică rădăcina răului n-a fost smulsă, pentru că au să vină iar și poate cu puteri și mai mari... Trebuiesc urmăriți și prinși. Au fugit călări cu cîțiva dintre cei mai credincioși ai lor. Nu se ascund prin ogoare, ca nimernicii. Se duc să se închidă într-o cetate undeva... cum e Brăila de pildă...

— Măria ta, își scoase cuşma moș Mihai, dacă nu v-a fi cu bănat, eu am văzut încotro au luat-o. Cei dintîi care au scăpat au pornit spre Brăila. Ceilalți s-au împărțit: o parte a rupt-o la fugă încolo în jos, către Gura Ialomiței; cealaltă a luat-o spre asfințit, către București!...

— De mult, Mihai străjărule? întrebă Ion Vodă cunoscînd îndată glasul și chipul ciudat al bătrînului.

— Măria ta, cei care au fugit către Brăila socot că nu mai pot fi ajunşi. Ceilalţi, s-ar putea, cu cai hodiniți și de-a dreptul, cine știe scurta drumul, pe cărări... Numai cai şi oameni hodiniți să fie, măria ta!

— Să vie postelnicul Mălai cu ceata lui hodinită! strigă domnul. Iar cînd postelnicul se înfățișă, porunci: Mergem spre București, Petrea! Mergi și tu, Dumbravă, cu oamenii tăi! Iar tu, prietene Svercevski, cu cazacii şi călărimea lui Ieremia și Grumază, te duci spre Brăila. Dacă au ajuns şi s-au închis în cetate, mă așteptaţi înconjurîndu-i, vorbi iar Ion Vodă. Cine arată drumul?

— Eu, măria ta, ieși Mitruț cu un pas înainte şi Domnica își înălță capul, cu chipul îngrijorat.

— Tot tu, Mitruț străjărule? zîmbi domnul și o clipă chipul său întunecat se însenină. Du-te, Mitruț, și să te întorci sănătos!

Măria sa stătu de vorbă cu Svercevski pe limba acestuia și flăcăii din satele boierului Mîndru se rînduiră în spatele lui Mitruț.

— Cine cunoaște drumul către Gura Ialomiței ? mai întrebă Ion Vodă.

— Eu, măria ta, își scoase cușma, ținînd cu stînga ghioaga lui cît un bostan, Tudose pădurarul...

— Bine, Tudose pădurarule, rosti măria sa, du-te și arată drumul și să te întorci sănătos!

— Tu să te duci acasă și să mă aştepți ! șopti badea Tudose către Domnica.

— Rămîi sănătos, moș Mihai, vorbi și Mitruț. Spune oamenilor din satele dintre ape și celor care au mai rămas la stînă că au scăpat de boierul de la Putnişoara. L-a spînzurat măria sa în lunca Siretului... Să aibă încredere, că îi scăpăm noi și de turci. Și, moș Mihai, să îngropi pe mămuța și pe Nică !... Glasul lui Mitruț se frînse.

Bătrînul clipi din ochiul lui cel sănătos mai repede decît ar fi fost de trebuință și răspunse cu glasul mai hodorogit decît totdeauna :

— Am să-i îngrop, Mitruț !

— Și, moș Mihai... ia-o pe Domnica... și ai grijă de dînsa...

— Am, dragul moşului ! șopti moș Mihai, încet, stins.

— Mitruț ! se apropie și Domnica de dînsul și mîna ei se rezemă de greabănul calului. Mitruț, acuma dacă ai să te întorci, n-ai să găsești pe nimeni acasă... să vii la noi...

Mitruț își plecă spre ea privirile adînci, întunecate. Văzu ochii ca cicoarea care îl priveau sfioși și stingheriți și simți o undă caldă în piept.

— Am să vin, Domnică, să mă aștepți... Și deodată își aduse aminte : Tu ai azvîrlit cu jungherul în obrazul celui care mă încolțise cu paloșul lîngă corturi ?

— Eu ! și ochii Domnicăi rîseră ca două albăstrele proaspete, așa cum rîseseră de mult, la ghilit pînza, pe malul apei...

Mitruţ strînse mîna pe care fata n-o trăsese încă de pe gîtul calului şi se înălţă în şa.

— Să trăieşti, măria ta! strigă el tare.

Şi toată oastea umplu văzduhul cu un strigăt covîrşitor :

— Să trăieşti, măria ta!

Pămîntul vui de tropot. Ion Vodă încălecă şi, urmat de Dumbravă, de postelnicul Mălai, de boieri şi de oştire, porni către asfinţit. Ceilalţi porniră, o parte spre miazăzi, ceilalţi către răsărit. Încet, încet se făcură nevăzuţi între sămănături şi mănunchiuri de copaci şi de tufe, iar vuietul copitelor se auzi din ce în ce mai slab, pînă se stinse.

PARTEA a IV-a

CAPITOLUL I

I

Peste cîmpia Țării Romînești s-a întins un cer posomorît de fum și funingine. Noaptea zările se aprind și snopi de scîntei zboară duși de vînt și se sting îndată. Ard curțile boierești și coșerele golite și cirezile de paie și toată strînsura lor, și pe drumurile lungi, către Moldova, curg mereu cîrduri de vite și de cai și de oi și căruțe acoperite cu covergi...

Înspăimîntați, boierii Țării Romînești — acei care n-au urmat pe Alexandru spre Moldova — și-au părăsit moșiile și au fugit care încotro. Unii au apucat spre Dunăre, căutînd scăpare sub aripa turcească. Alții au trecut munții, cerînd sprijin și ocrotire de la voievodul Ștefan Bathory al Transilvaniei. Iar cei mai puțini, cei care n-au putut fugi, ori erau deprinși să pescuiască în ape tulburi și dușmăneau pe domnul lor, s-au strîns la București, socotind ca acolo să-și cruțe capetele, să aștepte întîmplările, să uneltească și să-și pregătească sforile pe care să le tragă împotriva oricui și pentru binele și huzurul lor.

Iar în ziua în care au pornit a bate clopotele și s-au auzit în depărtare surlele și tobele și a urcat către cer vuietul îngrămădirii oamenilor de rînd, ei au alergat pînă în lunca Colentinei să întîmpine acolo pe biruitori și să-și plece capul lîngă scara de argint în care se odihnea încălțămintea colbăită a acelui neînfricat călăreț.

Acuma, din înălțimea scaunului în care se află așezat și înconjurat de boierii cu care venise din Moldova, Ion Vodă îi privește tăcut, gîndind întrucît ar putea ajuta rînduielilor și trebuințelor sale necredința și nestatornicia lor ?

Iată-i. Strînși umăr în umăr — în fundul încăperii divanului celui mare al Țării Romînești — cu chipurile galbene și ochii speriați și fugari, boierii stau de față și așteaptă să se isprăvească țeremonia urcării în scaun a măriei sale Vintilă. Abia după aceea au a sta de vorbă cu măria sa Ion Vodă al Moldovei, a se închina lui și a-i asculta poruncile sau osînda...

Popii cîntă cu glasuri mari. Lumînări înalte de ceară de albine își fulgeră lucirile pe odăjdii. Vuietul adînc al clopotelor intră învălmășit pe ferestrele deschise larg. Fumul subțire de tămîie urcă din cățui, se risipește sus în bagdadia cu grinzi groase și iese cenușiu, împrăștiindu-se în lumina aurită a primăverii de afară.

În picioare, lîngă Ion Vodă al Moldovei, măria sa Vintilă se uită pe deasupra celor adunați în jurul său, lăsîndu-și privirile să rătăcească peste acoperișurile cetății spre cerul luminos de mai. Gînduri grele, învălmășite, rupte de cîntecul popilor și de neașteptatul împrejurării în care se află, se ciocnesc în mintea sa. Cu o săptămînă în urmă nici nu visa la o asemenea răsturnare de istov a vieții sale. Trăia liniștit în îmbelșugata sa așezare, acolo în pacea întinderilor păduroase, departe de uneltirile obișnuite ale boierilor munteni și craiovești, departe de mîniile sîngeroase ale lui Alexandru Vodă și străin de cele puse la cale pentru sugrumarea Moldovei și stăpînirea tronului de la Iași.

Și iată, ca un vîrtej, Ion Vodă a spulberat puterea lui Alexandru, a pus stăpînire pe Țara Romînească și același vîrtej s-a abătut și asupra sa, a lui Vintilă, l-a ridicat ca pe o frunză în vijelie și l-a coborît în scaunul lui Alexandru. Și toate acestea s-au petrecut atît de fără veste, încît nu era de mirare că în ochii noului voievod al Țării Romînești mai stăruia încă o umbră vădită de neliniște și teamă.

Fumul din cățui urca spre bagdadie și cîntările puternice ale popilor bubuiau în cămara divanului.

Pe fereastra deschisă a încăperii Ion Vodă văzu doi călăreți oprind în poarta curților domnești, vorbind cu străjile și descălecînd. Și dintr-o dată măria sa își înălță ușor capul și privi țintă. Unul dintre călăreți era acel străjăr de margine pe care-l chema Mitruț al Joldii și

care, de la Jiliștea, pornise cu Svercevski și cu Ieremia spre Brăila, să le arate drumul.

Domnul făcu un semn ușor către Dumbravă, și marele vornic, veșnic la pîndă, ca un cîne credincios, îl înțelese din ochi, aruncă o privire pe fereastră și ieși nesimțit.

Acuma, înalt prea sfințitul mitropolit ridică evanghelia cu amîndouă mînile, făcu cu ea semnul crucii în aer, către răsărit, și o înfățișă măriei sale Vintilă, cuvîntînd :

— Dumnezeu să dea putere măriei tale să stăpînească această țară, după lege și datină !

Vintilă Vodă își făcu cruce, se plecă și sărută cartea sfîntă. Apoi se înclină către Ion Vodă și pe urmă către boieri și mitropolit, care se îndrepta către domnul Moldovei.

— Înalt prea sfinte, — grăi acesta, — aș pofti ca domniile lor, boierii, care s-au grăbit să primească și să îmbrățișeze pe noul lor domn, să-i juruiască credință și supunere, cu mîna pe evanghelie și în fața înalt prea sfinției tale.

Mitropolitul se înclină tăcut și se întoarse spre boieri. Și în timp ce aceștia se grăbeau să împlinească porunca, fără să mai numere de cîte ori juraseră în viața lor și își călcaseră juruința, Dumbravă se ivi în prag și se plecă la urechea domnului. Ion Vodă se sculă și ieși în cămara alăturată.

— Ce este, străjărule ? întrebă el cu un zîmbet mare, dar cu ochii neliniștiți.

— Să trăiești, măria ta ! se înclină Mitruț și chipul lui străluci de bucurie și tulburare, așa cum se întîmpla ori de cîte ori se afla în fața domnului său. Aduc vești de la domnia sa Svercevski.

— Spune-le, Mitruț ! îngădui Ion Vodă, așezîndu-se.

— Domnia sa Svercevski te poftește la Brăila, măria ta ! începu Mitruț. Zice așa : „Spune măriei sale că vînatul pe care îl caută se află în cetate la Brăila. Nu știu dacă amîndoi hăituiții s-au oploșit acolo, dar unul din ei este, fără chip de tăgadă !" Și zice : „Eu n-am atîta oaste cît să împresur cetatea și s-o bat. Nici hușnițe n-am și nici măcar treascurile de trebuință la o asemenea îndeletnicire nu le am. Dar, — zice, — am apucat toate drumurile și de scăpat, vînatul, nu scapă. Numai că, — zice, — am oblicit că pînă a nu apuca noi drumurile, dușmanul a slo-

bozit alergători către Bugeac ori către Cetatea Albă. Iar dacă-i vine ajutor de la turci ori de la tătari, — zice domnia sa Svercevski, — eu n-am să pot face două trebi dintr-o dată: să mă împotrivesc lor adică și să țin și drumurile!... Deci, — zice, — să poftească măria sa cît a putea mai repede și să aducă și puștile cele mari!"... Atîta-i, măria ta!

În liniștea care se lăsă, domnul își plecă ochii și rămase tăcut. Dumbravă îl privea țintă și aștepta. De alături se auzeau nedeslușit glasurile celor ce jurau credință lui Vintilă Vodă.

— Cînd ai plecat de acolo? se întoarse Ion Vodă către străjăr.

— S-au împlinit patru zile și patru nopți, măria ta, răspunse Mitruț. Am venit repede și aproape fără popas, pentru că am dat, mai peste tot, de ostași moldoveni în dobîndă și am schimbat mereu caii. Numai un popas mai îndelung am făcut într-un bordei, nu departe de apa Buzăului...

Mai tăcură un timp. De dincolo străbăteau acu glasul noului domn al Țării Romînești, care vorbea cu boierii.

— Bine, Mitruț străjărule! grăi iar Ion Vodă. Du-te și te hodinește, pentru că are să trebuiască să pornești înapoi. Iar după ce Mitruț, plecîndu-se cuviincios, ieși din cămară, măria sa se întoarse spre Dumbravă: Să vie și Vintilă Vodă, — porunci el, — și să ne sfătuim. Văd că are să trebuiască să ne despărțim...

— Și despre Alexandru n-ai nici o știre, măria ta? întrebă Vintilă Vodă după ce ascultase veștile aduse de Mitruț și stătuse îndelung cu capul în mîni.

— Încă nu! răspunse Ion Vodă. Și nu pricep... Dar eu știu la ce te gîndești; te îngrijorează să nu fi scăpat Alexandru...

— Nu la el mă gîndesc atîta, măria ta, — vorbi Vintilă Vodă, — cît la zăvozii lui, la vornicul Dragomir, la comisul Mitrea, și paharnicul Bratu, și pîrcălabul Ioan... cei cu care a gîtuit țara și au muls-o întru folosul lor! Au acești boieri cetele lor tari, cît în leafă, cît în dobîndă, și-s deprinse la harț și la năvală... Că dacă și ei au scăpat, cu ce

putere aș cuteza eu să mă împotrivesc, rămînînd fără măria ta și singur ?

— Din prăpădul de la Jiliștea nimeni și nimic n-a scăpat teafăr, îl încredință Ion Vodă. Și să zicem că Alexandru ar fi slobod și te-ar putea păli cu puterea pe care o mai are. Dar ce oaste a mai putut să-i rămîie ! Iar cît despre împotrivire, îți las pe Dumbravă și îți las și anume oaste bună și încercată...

Chipul lui Vintilă Vodă se lumină și privirile lui și ale marelui vornic Dumbravă se căutară, se găsiră și ei zîmbiră bucuroși.

— Numai că, — îi sfătui Ion Vodă pe amîndoi, — să fiți cu ochii în patru. Cu oastea pe care v-o las puteți izbîndi într-o împotrivire, dar nu puteți bate un război. Va trebui să faceți la loc oastea Țării Romînești, și s-o faceți cît s-a putea mai grabnic. Iată : boierii care au juruit credință măriei tale chiar acu și care așteaptă dincolo în cămara divanului, să alerge îndată la moșiile lor și să adune, în graba cea mai mare, oaste de strînsură — în leafă și în dobîndă — cît or putea mai multă. Dumbravă să dea acelor boieri semnele de trebuință, ca să nu fie prinși și stingheriți de cetele moldovenești... Să dați sfoară în țară pentru adunarea oștilor celor risipite ale lui Alexandru. Făgăduiți-le răsplată și leafă și țineți-le gata pentru orice nevoie. Nu uitați că primejdia cea mare e turcul, nu Alexandru... Iar pe măria ta, doamne, — grăi el către Vintilă Vodă, — te sfătuiesc ca la orice nevoie îi avea, pe norod să te sprijini și pe boieri aleși, bine știuți și credincioși. Fă oamenilor dreptate și ei s-or închina în numele măriei tale. Apără-i de asupriri și ei te-or îmbrățișa și te-or sluji cum nu te-a slujit nimeni în viața măriei tale. Iar dacă ți-or simți sufletul aplecat asupra necazurilor lor, și-or înțelege că în vîrtutea lor ți-ai pus nădejdea și pe brațul lor ți-ai sprijinit credința, te-or răsplăti punîndu-și viața pentru măria-ta și te-or ocroti pînă la cea din urmă suflare... Că-s vrednici și tari cît niște uriеși și sărmani și necăjiți ca niște robi, măria ta !... Iar boierii, îi știi ! Cei credincioși vor să domnească domnul. Alții vor să domnească ei, fiecare pe moșia lui ! Aiștia, cît ești tare și ei înțeleg că au a tremura în fața puterii tale, dau pe brînci, se arată supuși și credincioși și nu te sapă decît

cu băgare de samă și în mare taină! Dar cînd or simți că-ți apune steaua, te înfruntă pe față și te vînd pentru o lingură de apă! Pentru dînșii, îngenuncherea în jugul turcesc nu-i robie! Nu-i osîndă! Nu-i rușine! Și mulți îl caută și-l poftesc și se închină acelui jug care le dă putere împotriva domnului și a norodului... Poți avea credință în ei?

Măria sa Ion al Moldovei tăcu, privi chipul îngîndurat al lui Vintilă Vodă și adăugă cu glas adînc și tulburat:

— Dacă om pune umărul amîndoi și om izbuti să ne izbăvim noroadele de sub puterea și de sub jăcuirea turcească, se cheamă că am dobîndit dreptul să închidem ochii împăcați și cu încredințarea că țărișoarele istea ale noastre nu s-or prăpădi și ne-or slăvi în veac!... Iar dacă n-om izbuti, măria ta, și-om pieri în strînsoarea asta cu dușmanul... cu mai mult de o moarte nu sîntem datori! Dar om pieri ca niște bărbați slobozi și vrednici, iar nu ca niște mișei sub genunchiul vrăjmașului...

Măria sa Ion tăcu o vreme și nimeni nu cuteză a-i întrerupe gîndurile.

— Dumbravă, — vorbi el într-un tîrziu, cu glasul scăzut, — să vie postelnicul Mălai și ceilalți boieri și să punem la cale cele de trebuință.

2

— Porunca măriei sale este să pornești îndată! vorbi marele vornic Dumbravă, privind cu mare îngăduință chipul zîmbitor al lui Mitruț. Te-ai hodinit?

— Dacă-i calul bun, nu mai am nici o grijă! răspunse Mitruț. Am învățat să dorm în șa! Dar nu dorm decît cu un ochi. Cu cel'lalt îs treaz și nu mă încred în nimeni, milostive! Așa-i porunca lui moș Mihai al meu!

— Îl știu, Mitruț! zîmbi marele vornic, aducîndu-și aminte chipul ciudat al acelui vestit străjăr de margine. Mai ai vreun tovarăș de cale?

— Am unul care a ajuns aici odată cu mine...

— Numai unul?

— Mai am alți doi care vin pe alt drum. Cînd plec, le ies înainte și-i iau cu mine, dacă-i trebuință. Numai că...

pentru aista care-i aici... aș avea a-ți face o rugăminte, dacă nu ți-a fi cu bănat!

— Spune, Mitruț.

— Aista-i un pribeag și un năpăstuit, milostive. Îi vrednic și tare și cumsecade și de credință cum nu se mai află! Dar la Brăila nu poate merge. Se roagă el, și mă rog și eu pentru dînsul, să îngădui, milostive, să rămîie aici și să lupte sub mîna milostivirii tale...

— De ce să nu poată merge la Brăila? se miră marele vornic. A făcut ceva pe acolo? Are pe cuget vreo faptă osîndită de lege? Ori îi fugar din temniță, ori ce-i?

— N-a ucis și n-a prădat, milostive, nici din temniță n-a fugit. Numai a dat un năcaz peste dînsul! A scăpat, vra să zică, mîna în părul domniei sale boierului la care era vecin...

— Ce? își înălță capul Dumbravă. Cum se poate una ca asta?

— Năpastă! urmă Mitruț, ca cerîndu-și iertare. Omul n-a vrut! Nici nu s-a gîndit, milostive! Numai de mare durere și usturime, că l-a bătut cu harapnicul, cu plumbi și i s-a făcut negru înaintea ochilor! Și atunci a repezit mîna, a înfipt-o și a tras! Nu s-a mai gîndit că-i capul dumnealui Albului!...

— Alexa Albu? tresări marele vornic.

— Domnia sa! întări Mitruț. Dar de tras n-a tras omul decît o singură dată, că l-au doborît vătăjii!...

— Cum îl cheamă pe omul acela? se întoarse spre Mitruț Dumbravă.

— Drăgan îi zice... din Covurlui.

— L-aș ține aici la mine, — grăi marele vornic, — dar grija ta este zădarnică. Din partea domniei sale Albului, nimic nu i se poate întîmpla. Drăgan să nu aibă frică. Tu să vorbești cu domnia sa Svercevski și cu dumnealui marele hatman Ieremia, că omul se află sub ocrotirea domnului, pentru că din porunca domnului pornește el cu tine în chip de alergător. Iar vorba asta s-o afle și dumnealui Albul, care are a răspunde în fața domnului și a mea de viața lui Drăgan. Deci ia pe Drăgan și pe ceilalți doi alergători pe care-i aștepți, împînziți-vă, ca să

puteți întîlni cetele ce se află în dobîndă în Munteneasca și strigați tuturora porunca măriei sale; care cum auzi-o, să întoarcă și să pornească în cea mai grabă spre Brăila, unde au a se înfățișa măriei sale. Iar pentru orice zăbavă ori neascultare, vinovatul își primejduiește capul. Ia-te după fum, după pojar, după bucium, prinde știri de la oștile întîlnite pe drum, trimite în toate părțile vorbă strașnică și arată peste tot pecetea măriei sale, pe care am să ți-o dau ca să fii crezut, și poruncile să fie ascultate și împlinite. Iar de hodinit... te-i hodini la Brăila! Iar oștile pe care le-i întîlni sînt datoare a-ți da cai de schimb. Pînă aici ai înțeles, Mitruț?

— Înțeles! răspunse Mitruț care stătea nemișcat, cu ochii țintă la marele vornic și asculta poruncile cu cea mai mare băgare de samă.

— Bun! grăi Dumbravă. Ascultă mai departe: dacă în drumurile tale oblicești ceva despre oastea muntenească fugită de la Jiliștea spre Gura Ialomiței, unul dintre oamenii tăi să se întoarcă numaidecît și să aducă știrea măriei sale Vintilă, la București. Iar tu să porți acea veste la domnul nostru, cînd te-i înfățișa lui la Brăila.

— Am înțeles! șopti Mitruț.

— Acu, — urmă marele vornic, — dacă tot drumul nu afli nici o știre despre acea oaste fugară, te înfățișezi domniei sale marelui hatman Ieremia și domniei sale hatmanului Svercevski și le spui așa: Măria sa domnul a pornit din București și vine atît de repede cît îi îngăduie căruțele cu arme și zahereaua. Are să trimită în fiecare zi alergător cu vești, ca domniile voastre să vă faceți socoteala de trebuință. Dar măria sa nu are nici o știre dinspre Gura Ialomiței. Deci să se sloboadă îndată iscoade istețe într-acolo, și să se adune grabnic vești. Și mai poruncește măria sa să se trimită iscoade și către Cetatea Albă, ca să oblicească despre lucrarea acelor alergători turci, care au scăpat într-acolo, după cum i-a trimis vorbă domnia sa Svercevski... Atîta-i, Mitruț! Acuma spune, dacă ții minte tot și dacă ai înțeles cum se cuvine.

Iar Mitruț — vorbind rar și cu luare aminte — spuse aproape cuvînt cu cuvînt tot ce rostise marele vornic.

— Bine, Mitruț, încuviință acesta cu anume tulburare în glas. Acuma, măi copile, noi doi ne despărțim. Eu rămîn aici. Ne-om mai vedea... nu ne-om mai vedea — nimeni nu știe ziua de mîne! Și mai cu samă la război... Viața unui om nu prețuiește nici cît un pai... Marele vornic se sculă și își puse mînile pe umerii străjărului. Mergi cu bine, Mitruț! adăugă el. Și dacă a fi să nu ne mai vedem și om pieri, măcar să pierim cu vrednicie și cu cinste. Să afle dușmanul că pămîntul nostru-i păzit și apărat și că nu-i sat fără cîni... cum a socotit el!

La fel de tulburat și cu o mare greutate pe suflet, Mitruț se înclină adînc și ieși. Iar marele vornic se întoarse spre fereastră și stătu mult, singuratic, împietrit în gîndurile lui și cu chipul întunecat.

Cînd ieși pe poarta curților domnești, cu Drăgan după dînsul, Mitruț zări la o fereastră statura uriașă a domnului Moldovei și tresări. Zîmbi cu mare bucurie, strigă la Drăgan, își scoase amîndoi cușmele și trecură înainte, încet, cu capetele întoarse, descoperite. Abia mai departe — cînd nu mai erau în vederea curții — își aduseră aminte, își puseră cușmele pe cap și răsuflară adînc. Strînseră frîiele și porniră în goană, pierzîndu-se în depărtare.

În aceeași zi, căruțe cu covergă, răspîndite pe meleaguri muntenești, prinseră a durui, depărtîndu-se către răsărit.

Mitruț și soții săi fură văzuți pe șleahurile cele mari, pe șleahurile cele mici, pe drumuri de țară și la focurile de popas ale oștenilor, și peste tot vorbele lui și pecetea măriei sale stîrneau grabă și frămîntări și porunci repezite și plecări neașteptate în puterea nopții. Iar alergătorii nu zăboveau nici o clipă. Strigau poruncile, schimbau caii și plecau mai departe, fără popas.

Numai despre oastea care fugise către Gura Ialomiței, Mitruț și soții săi nu aflară nimic, oricît întrebară și cercetară și obliciră. Se părea deci că acea oștire ori se închisese în cetate și se tupilase acolo vlăguită și înspăimîntată, ori se risipise de istov pe drum.

Și mai era un lucru care nu avea nici un înțeles și nu putea fi lămurit cu nici un chip. Unde se mistuise oastea moldovenească plecată spre acea cetate, sub călăuzirea lui badea Tudose pădurarul?

A doua zi sara, Mitruț și soții săi își opriră caii însetați la apa largă a Buzăului, acolo unde aceasta — fremătînd și strecurîndu-se printre limbi înguste de prund — primește revărsarea grăbită, puțină și plină de zvon a apei Slănicului.

Trecură apa și se depărtară în trapul cel mare al cailor către răsărit. Iar umbrele amurgului căzură încet peste dînșii.

I

În adevăr, Svercevski „apucase drumurile" așa cum spusese Mitruț al Joldii vorbind către domnul Moldovei.

Cu cei o mie de cazaci care-i rămăseseră după bătălia de la Jiliștea și cu călărimea lui Ieremia și Grumază, Brăila nu putea fi înconjurată și ținută temeinic. Dar oastea aceasta fusese de ajuns pentru paza tuturor drumurilor care duceau la cetate și faptul se dovedise a fi de cea mai mare însemnătate. Cele din urmă întîmplări se petrecuseră atît de repede și de fără veste, încît nici oastea turcească aflată în cetate, nici norodul — alcătuit tot din turci — care furnica în tîrgul acela vestit pe atunci în părțile acestea de lume, nu se așteptaseră și nu se pregătiseră cu cele de trebuință la o asemenea vreme de război și împresurare.

Ședeau deci ziua întreagă pe ziduri, căutînd cu ochii în toate părțile, doar or zări vreo tabără de care, ori vreo turmă de vite sau de oi, trimise cine știe de unde pentru îndestularea lor, așa cum pornise cîndva, spre același tîrg, moș baciu și Mitruț, cu oile, de la țarcurile din Putnișoara. Iar cînd zăreau în adevăr vreo tabără ori o turmă înnegrind zarea, ostașii turci din cetate se repezeau în iureș grăbit să le înconjoare și să le ducă la adăpost. Dar cazacii și moldovenii, veșnic trezi și la pîndă, le ieșeau în cale. Cete de călăreți tăiau cîmpul în curmeziș, le cădeau în coastă, îi păleau din față, din spate, din lături și după o crîncenă învălmășeală îi goneau înapoi spre cetate, în timp ce alte cete puneau mîna pe carele cu zaherea sau pe turme și le mînau în tabăra lor din bălțile Brăilei.

Atunci ostașii biruitori chiuiau aruncîndu-și cușmele în sus și prinzîndu-le în suliți, iar turcii le arătau pumnii,

de pe ziduri, și răcneau sudalme și amenințări. Și nu rareori unii dintre ei — care se simțeau mai în putere și mai cu știință întru mînuirea armelor — se repezeau pe poartă, ieșind la harț. Atunci cazacii, și după ei moldovenii, le săreau înainte. În luptele acestea singuratice — după anume datină împămîntenită în oastea leșească și în țările din asfințit — nu era îngăduit să sară mai mulți asupra unuia singur și această regulă era păzită cu cinste și de o parte și de cealaltă. Se vedea atunci un cal repezindu-se asupra altui cal, și în mînile călăreților săbiile încovoiate ale turcilor și săbiile drepte ale cazacilor și moldovenilor fulgerau în văzduh, izbeau vîjîind și scoteau scîntei. Iar caii, îndemnați de pintenii și genunchii luptătorilor, se împingeau unul într-altul, se despărțeau, se roteau și se mușcau, parcă dușmănindu-se și ei de moarte, ca și oamenii din șa. Uneori lupta se isprăvea repede. Unul dintre călăreți, lovit de sabie sau împuns cu sulița, se lăsa păgubaș, îmboldea calul și părăsea cîmpul de luptă. Alteori însă, călăreții se înverșunau, se repezeau scrîșnind unul asupra celuilalt, loveau cu furie, sulițele se rupeau zburînd în aer, săbiile fulgerau rotindu-se și pălind și deseori unul dintre luptători scăpa frîul și arma și se răsturna din șa pe iarbă. Atunci cei de pe ziduri, urmărind lupta, strigau bucuroși și batjocoritori cînd învingătorul era de-al lor, și izbucneau în amenințări neputincioase cînd biruitor era dușmanul.

În întîlnirile acestea sîngeroase, Svercevski se dovedise a fi luptătorul cel mai de temut. Calul lui cel sur, cu capul mic și cu urechile neastîmpărate, se repezea în copci lungi, alergînd ca un iepure, drept spre dușmanul ales pentru luptă, de ai fi spus că înțelege și el despre ce este vorba și că are o anume socoteală pusă la cale cu călărețul. Niciodată nu se oprea lîngă dușmanul ales. Ci trecea ca o săgeată pe lîngă dînsul, și, în aceeași clipă, Svercevski făcea două mișcări fulgerătoare și totdeauna aceleași: cu cea dintîi izbea în sabia dușmanului, aruncîndu-i-o în aer, iar cu a doua pălea în plin. Și trecea înainte fără să se mai uite în urmă. Se știa că nu mai are de ce zăbovi. Dușmanul lovit scăpa frîul și se rostogolea jos, cu piciorul în scară. Nici o apărare nu era cu putință în fața acelei săbii care nu greșea niciodată și dușmanul asupra căruia se ridica

se știa dinainte pierdut. De aceea, de la o vreme turcii începură a-l cunoaște de departe, iar cel către care se repezea nu mai aștepta întîlnirea ci întorcea calul și o rupea de fugă.

Cu totul altfel se purta în asemenea împrejurări marele vornic Grumază, cel care avea obiceiul să-și numere loviturile și dușmanii răpuși. Domnia sa Grumază era om greoi. De aceea și avea un cal pe măsura sa, înalt, mare și puternic. Și mai era și om cu socoteală: stătea întîi să vadă care dușman se arată mai grozav și are mai multe izbînzi și răspîndește mai multă spaimă în jurul lui și, cînd îl ochea, strîngea frîul și pornea asupra lui, mînînd din ce în ce mai repede de părea că se cutremură pămîntul. Și cînd îl ajungea pe cel ales, strîngea frîul atît de scurt și repede, încît calul se ridica în două picioare, gata să cadă peste calul dușmanului, care se ferea, grăbit, într-o parte. De această mișcare se folosea domnia sa vornicul să-și lovească vrăjmașul, fără greș. Uneori îl pălea cu sabia și isprăvea cu dînsul. Alteori însă, poftind dumnealui să ia plean, lăsa sabia și punea mîna pe buzdugan. Avea marele vornic al Țării de Sus un buzdugan scurt, cu măciulie cît un ou de gîscă, cu opt colți potriviți cu mare meșteșug de către un meșter de la Liov și strașnic de greu. Cu buzduganul acesta își pălea dușmanul drept în coif. Și atunci se puteau întîmpla două lucruri: ori se spărgea coiful și turcul cădea moale în brațele învingătorului, ori se înfunda coiful peste ochii dușmanului, orbindu-l, și atunci marele vornic îl apuca de apărătoarea de fier din jurul gîtului și, cu tot cu cal, îl tîra spre tabăra moldovenească. Cîte odată se întîmpla chiar să-l smulgă din șa și să-l așeze de-a curmezișul pe calul său cel mare și greu și așa îl ducea viu, nevătămat, între ai săi. Că era dumnealui Grumază om tare și cu braț care nu se mai află de puternic și iute.

Marele hatman Ieremia nu se amesteca în aceste încăierări. Zicea că slujba domniei sale nu se potrivește cu asemenea jocuri, care oricît de sîngeroase or fi, nu au a face cu o bătălie adevărată în care domnia sa să stea și să poruncească cum se cuvine unui hatman, și nimeni nu-l ținea de rău, pentru că toată lumea știa că marele portar al Sucevei e om care nu se dă în lături de la o întîlnire cu dușmanul.

Boierul Pătrașcu însă, cel de la Vadul Părului, nu avea pricină să stea cu mînile încrucișate. Își sufleca ușurel mînecile, apuca în dreapta sabia, în stînga sulița și pornea. Și era atît de sprinten și el și calul său, încît parcă numai pe dînsul îl vedeai alergînd, lovind, apucînd prinși, lepădîndu-i între oamenii săi și pornind iar tot atît de repede și neostenit.

Cîteodată, însă, în aceste lupte, în care cel dintîi cuvînt îl aveau sabia și sulița, se amestecau și ghiogarii. Dar meșteșugul acestora — în luptele singuratice — trebuia să fie de două ori mai mare și mai greu. Pentru că ghioaga nu avea nici tăișul, nici apărătoarea pentru mînă a săbiei și nici ușurința ei. Ghioagele erau grele ca niște maiuri și pentru mînuirea lor cu iuțeală trebuiau brațe neobișnuit de puternice și sprintene. De aceea erau puțini ghiogarii care se încumetau să înfrunte un dușman înarmat cu iatagan. Iar printre cei puțini, Mitruț era cel dintîi. Dar nici el n-a cutezat pînă ce n-a cerut mai întîi, de la domnia sa boierul Pătrașcu, sfat și învățătură. Dar cînd boierul Pătrașcu i-a arătat cum se poate păzi cu ghioaga de o pălitură de sabie și ce trebuie să faci cu calul cînd te strînge un dușman cu suliță mai lungă decît ghioaga ta, îndrăzneala lui n-a mai cunoscut margini. Sărea unde era primejdia mai mare, iar după luptă număra pe coada ghioagei tăieturile care fuseseră hărăzite lui, dar nimeriseră în lemn.

— Domol, și cu socoteală! îl probozea mereu boierul Pătrașcu, uitîndu-se la dînsul cu mare dragoste, dar și cu anume grijă. Domol și cu socoteală, pentru că o singură dată dacă greșești, ori îi dușmanul mai iute și mai ager decît tine, nu mai ajungi tu să vezi Răchiții, măi băiete!

Dar tinerețea și vrednicia lui Mitruț aveau atîta socoteală și meșteșug și înțelepciune, încît și boierul Pătrașcu și ceilalți povățuitori din oastea moldovenească și căzăcească se uitau la dînsul ca la un luptător desăvîrșit și ca la un viteaz fără pereche. Iar purtarea lui din timpul bătăliei de la Jiliștea era povestită la focurile de veghe, cu deosebită mîndrie și fală, de către moldovenii care-l știau de mai de mult și îl văzuseră crescînd.

Chiar peste un asemenea harț dădură Mitruț și Drăgan în clipa în care intrau în tabăra moldovenească, venind

dinspre București. Drăgan privi o clipă priveliștea și, cum stătea călare, își trase săhăidacul dinainte și puse mîna pe arc. Dar Mitruț îl opri:

— Nu se poate, bade Drăgan, spuse el. Legea harțului îi alta. La harț trebuie să-și arate omul vrednicia fără ajutorul altuia. Dacă nu se simte în putere, să nu iasă, că doar nu-l trimite nimeni. Asta-i luptă de bunăvoie. Numai cînd dușmanul ar călca legea și s-ar grămădi mai mulți asupra unuia singur dintr-ai noștri, putem sări și noi mai mulți. Altfel stăm și ne uităm!

— Dar am putea sări cu ghioagele, tot așa cum sar și ei cu săbiile. Adică om asupra om! Nu se poate?

— Cu caii iștia trudiți, nu se poate! zîmbi Mitruț de graba pe care o arăta Drăgan. Lupta iasta îi grea și cu primejdie. Privește!

Stătură deci călări și așteptară să se isprăvească harțul, ca să se înfățișeze cui trebuia cu veștile și poruncile ce aduceau.

Departe, calul lui Svercevski alerga ca o sălbăticiune, cu urechile pe spate. Haina călărețului flutura în urmă ca un steag. Sabia lui dreaptă și lungă lovea cu mișcări scurte, abia văzute și îndată calul dușmanului pornea încotrova zăpăcit, tîrîndu-și stăpînul rămas cu un picior în scară.

— Așa! striga Drăgan, lovindu-și palmele una de alta și nemaiputîndu-se stăpîni. Așa! Încă unul! Și acu să vezi că năruie pe altul!

— Acela-i hatmanul Svercevski! îl dumiri Mitruț. Încă nu s-a născut dușman care să-l lovească! Iar cel'lalt, cela cu calul cît o mănăstire, care aleargă de duduie pămîntul, acela-i domnia sa marele vornic al Țării de Sus, Grumază. Uită-te la dînsul, că ai ce învăța!

Și în adevăr avea Drăgan ce vedea și învăța! Calul marelui vornic se ridicase în două picioare, cum avea obiceiul, și dușmanul se ferise plecîndu-se în lături și întorcîndu-și pe jumătate și calul. Dar în aceeași clipă buzduganul cel ghintuit la Liov îl păli drept în vîrful coifului și turcul se pomeni apucat de apărătoarea gîtului, scos din șa, purtat pe sus și lepădat ca un lucru netrebnic în mijlocul ostașilor moldoveni.

— De pielea gîtului! Ca pe căţei! strigă Drăgan cu un rîs uriaş. Aista om! se întoarse el spre Mitruţ, hohotind.

Dar Mitruţ nu-l asculta. Stătea cu gîtul întins şi privea cu mare băgare de samă şi grijă undeva pe cîmpul de bătaie. O învălmăşeală mare se iscase într-un loc. Un călăreţ moldovan dăduse gata un duşman care se rostogolise pe iarbă între picioarele cailor şi alergase asupra altuia, care, după înfăţişare, părea să fie un povăţuitor, o căpetenie, un fruntaş cu mare însemnătate, pentru că, la ivirea lui, turcii rămaseră privind, cu armele în mîni. Călăreţul moldovan însă nu se înspăimîntă. Se repezi cu suliţa pe care o ţinea în mîna stîngă şi în clipa în care duşmanul izbi cu iataganul ca să înlăture lovitura, el păli cu sabia pe care o ţinea în mîna dreaptă. În aceeaşi clipă iataganul zbură pe sus, cum zboară o aşchie de sub tăişul toporului, şi vîrful paloşului moldovenesc intră adînc în grumazul turcului. Un zvon cumplit de răcnete urcă în văzduh şi o ceată de duşmani se repezi. Dar în acelaşi timp, Mitruţ înfipse pintenii şi porni cu Drăgan după el. Ajunseră în preajma călăreţului biruitor în acelaşi timp. Ghioagele se înălţară şi izbiră în grămadă fulgerător, o dată şi încă o dată. În acelaşi timp, călăreţul lovea şi el tot atît de repede şi cu suliţa şi cu sabia. Iar de departe, sosea strigînd puternic un pîlc întreg de oşteni moldoveni, cu armele sus. Turcii se lăsară păgubaşi şi se traseră spre cetate. De pe ziduri se înălţară strigăte şi blesteme, iar oştenii moldoveni şi cazaci, stăpîni pe cîmpul de luptă, chiuiră după obicei şi îşi aruncară cuşmele în sus.

— Am să ţin minte, Mitruţ! strigă călăreţul cel vajnic, către străjăr, apropiindu-se de dînsul.

— Bine te-am găsit cu sănătate! strigă şi Mitruţ bucuros, scoţîndu-şi cuşma. Iar dacă turcii rup datina harţului şi sar buluc, apoi să nu le pară rău dacă om rupe-o şi noi! Domnia ta să nu te superi, milostive boier Pătraşcule, că am sărit! Că doar nu era să lăsăm să te baţi cu o liotă întreagă! Am socotit că e bine să le dăm oleacă de învăţătură!

— Cum să mă supăr, Mitruţ? rîse domnia sa Pătraşcu, prinzînd cu braţul umerii străjărului. Dacă nu veneai la vreme, nu ştiu ce se putea întîmpla. Dar cine este

istalalt voinic, care umblă pe lîngă tine, ca umbra pe lîngă om?

— Aista-i Drăgan, milostive! Alergător al măriei sale domnului și al domniei sale marelui vornic. Iar povestea lui am să ți-o istorisesc mai tîrziu, cînd om fi singuri și mai ales cînd n-om trece prin preajma domniei sale Alexa, pe care-l văd colo!

Boierul Pătrașcu privi la Drăgan, întoarse capul să vadă pe boierul Alexa stînd cu picioarele depărtate și cu mînile în șold, departe, în pragul unui cort, și se uită iar la Mitruț.

— Bine, Mitruț! vorbi el nedumirit. Să fie cum zici tu. Spune-mi cînd ai sosit și ce vești aduci?

— Acu am sosit! răspunse Mitruț, mergînd alături de boier. Iar despre vești, dacă ai bunăvoință să mergi cu mine la domnia sa Svercevski, pe care-l văd cu marele vornic Grumază, ai să le auzi îndată. Eu ți le-aș spune aici, numai vezi că am poruncă să le spun domniilor lor, nu domniei tale... să nu-ți fie cu bănat, milostive. Porunca... știi domnia ta!...

— Știu, Mitruț, și așa te vreau! se bucură Pătrașcu. De aceea ai și fost trimis tu la o treabă ca asta, de mare taină și încredere, pentru că te-au știut vrednic și înțelegător și cuminte. Hai să mergem la ei!

Și porniră spre corturile hatmanilor, cu umbra lui Drăgan după dînșii.

Chiar în sara acelei zile, alergători aleși cu grijă porniră către miazăzi spre Gura Ialomiței și alții către miazănoapte, spre Bugeac și Cetatea Albă.

Mitruț aduse pe Drăgan la focul de veghe al „atamanilor" săi și îl dădu în grija și paza acestora. Deocamdată boierul Alexa nu știa nimic despre sosirea lui Drăgan în tabără și deci nu era nici o primejdie. Va afla însă, fără îndoială, și atunci nu se știa ce se va putea întîmpla. Boierul era din cale afară de iute și necugetat și mai totdeauna amețit de băutură.

Cînd ieși din cortul marelui hatman Ieremia, unde povestise toate cele poruncite de la București și văzute și aflate de el însuși, față fiind hatmanul Svercevski, marele vornic Grumază și domnia sa Pătrașcu, Mitruț văzu focu-

rile nenumărate care înconjurau tîrgul Brăilei și la care veghea oastea moldovenească și cea căzăcească. Un vînt ușor bătea dinspre apă clătinînd flăcările și purtînd scînteile de ici-colo. Pe zidurile cetățuiei se clătinau alte flăcări, zugrăvindu-se pe cerul de noapte. Turcii stăteau și ei de veghe, cercetînd cu îngrijorare focurile celor care-i împresurau.

2

În dimineața aceea, peste zvonurile obișnuite ale pîlcurilor de călărime care păzeau drumurile ce duceau la cetate, un glas de bucium depărtat se înălță dintr-o dată ca o adiere. Curînd un altul îi răspunse, parcă mai aproape, și oștenii înălțară capetele. Pe zidurile cetății se arătă îndată anume mișcare și neliniște. Și, fără veste, sunete slabe de surle și bătăi de tobe răzbătură din depărtare și străjării de veghe, de pe dealurile și dîmburile din zare, alergară ca vîntul spre corturi, dînd de știre cu glasuri mari:

— Vine domnul!

Îndată căpeteniile oștirii încălecară să-i iasă în cale și o mare bucurie cuprinse întreaga tabără. Pe ziduri se iviră fruntașii oștirii turcești, care priviră îndelung de sus și se sfătuiră între ei. Și cum cele dintîi rînduri ale oștirii moldovenești începură a se arăta, tunurile mici ale cetății trosniră toate o dată și crestele zidurilor se acoperiră de fum. Cetatea dădea astfel de veste că e păzită și că nu gîndește să se închine.

Dar tunurile ei nu făcură nimănui nici un rău. Oastea moldovenească se întinse în jurul tîrgului ca două brațe uriașe și curînd împresurarea fu încheiată, iar treascurile sosite bubuiră de jur împrejur, ca și cei din cetate să știe că puterea măriei sale Ion Vodă nu are a se teme nici de ziduri, nici de tunuri. Îndată oștirea moldovenească strigă cu un singur glas uriaș: „Să trăiești, măria ta!“, și strigătul puternic se urcă spre cer, văzduhul se cutremură și stoluri nesfîrșite de păsări se înălțară din smîrcurile Dunării și bătură grăbit din aripi, depărtîndu-se. Zidurile cetății se făcură negre de lume.

Domnul își opri calul și privi neclintit într-acolo. În urma sa opri întreaga ceată a boierilor și căpeteniilor. Vîntul clătina ușor penele de la coifuri și căciuli. Colburile și ostenelile drumului se cunoșteau pe straiele strălucite ale soților măriei sale.

Tăcut, Ion Vodă descălecă și intră în cortul lui Ieremia. Purta încălțăminte înaltă de piele moale, roșie, și platoșă de argint peste cămașa de zale. Penele de la coiful său scurt tremurau ușor la fiecare pas și, de sub marginea coifului, ochii săi întunecați și neliniștiți priveau cercetător în jur. În urma sa intrară toți boierii de sfat, iar Svercevski, Ieremia și Grumază se plecară adînc și stătură în picioare, gata să dea samă de slujbele pe care le împliniseră.

Domnul îi privi cu zîmbet și prietenie și întrebă uitîndu-se la Ieremia:

— Ați păzit bine vizuina?

— Am păzit-o, măria ta! răspunse hatmanul. Și de scăpat, n-a scăpat nimeni, dar mă tem că nu ascunde în ea decît un singur mistreț. Avem prinși din cetate, pe care i-am cruțat anume pentru vestea asta. Dacă măria ta binevoiește a-i asculta...

— Adu-i, Ieremie! vorbi domnul și, la un semn, un oștean ieși în goană.

Îndată un turc mare și gras, cu mînile legate, cu straiele rupte și cu urme de grea cercetare, fu împins în fața sa. Prinsul dădu în genunchi și mărturisi pe limba lui tot ce știa. Nu se afla în cetate decît Petru Șchiopul. Despre măria sa Alexandru nu mai știa nimic, încă de la Jiliștea. Oastea din cetate are merinde și arme și pulbere mai multă decît îi trebuie. Numai tîrgul nu are ce mînca și așteaptă, de la Cetatea Albă, ajutor de oaste, care nu poate zăbovi. Iar cetatea nu poate fi luată decît prin foame, pentru că zidurile ei sînt întărite și nici de hușnițe n-au grijă...

Alți doi prinși mărturisiră la fel. Fruntea măriei sale se întunecase.

— Așadar, — vorbi el, după ce prinșii fură îndepărtați, — numai Petru este în cetate. Celălalt mistreț, de colții căruia aș fi avut mare trebuință să i-i scot, a scăpat. Tăcu o vreme gînditor, uitîndu-se în pămînt. Și deodată în-

trebă, fără veste: Spune-mi, Ieremie, cine a pornit cu oastea de la Jiliștea către Gura Ialomiței?

— Am rînduit luptători vrednici, măria ta! răspunse hatmanul. Vrednici și cu deprindere la război și la toate cele ale lui. Iar în fruntea lor a fost pus Slăvilă hatmanul și ca drept mînă de ajutor, pentru orice împrejurare, i s-a dat și pe Bilăi stolnicul...

— Slăvilă hatmanul și Bilăi stolnicul! murmură Ion Vodă, privind mereu în pămînt.

Tăcură toți și vuietul taberei pătrunse în cort, nedeslușit.

— Și de la dînșii nici o veste? întrebă dintr-o dată domnul.

— Nici o veste!... Am trimis iscoade și alergători...

Liniștea căzu iar grea. De departe, zvonul oștilor care rînduiau cele de trebuință pentru o temeinică împresurare, străbătu potolit, șters, cuprinsul. Boierii se uitau unii la alții, stingheriți. Iar dumnealui boierul de sfat Cozma Murgu se făcuse galben și își plecase capul. Se știa neam și prieten cu Slăvilă și cu Bilăi și pomenirea numelor acestora cu gînd de bănuială sau neîncredere, îi cădea greu pe suflet.

— Bine! sparse în sfîrșit liniștea Ion Vodă, sculîndu-se și făcînd cîțiva pași după vechea sa obișnuință. Era cu un cap mai înalt decît cei din jurul său. Să ne mulțămim deocamdată cu un singur vînat. Celălalt va trebui să mai aștepte puțin, dacă altfel nu se poate!

Măria sa porunci să se împingă treascurile de jur împrejur, apropiindu-se la anumită depărtare de cetate, să se așeze lîngă ele pulberea și ghiulelele de trebuință, ca pentru o lungă bătălie, să se hodinească oastea și să i se dea hrană îndestulătoare, ca să prindă puteri. Totodată să pornească alergători înapoi pe drumul Bucureștilor, pentru a grăbi mersul hușnițelor, rînduindu-li-se din loc în loc schimburi de bivoli, astfel ca mersul lor să nu înceteze nici zi, nici noapte.

Pe urmă alcătui vorbă către mai marele cetății, cerîndu-i să lepede de la sine pe acei care porniseră război pentru scaunul Moldovei și acu se adăpostesc în cetate.

Iar pentru purtarea acestei solii, hotărî să se ducă domnia sa Pătrașcu, ca unul ce știa limba turcească și ca

luptător vestit ce-și cîștigase faimă în fața cetății și era bine cunoscut și prețuit de luptătorii turci.

3

Cînd intră în cortul său, domnia sa Cozma Murgu dădu peste boierul Alexa Albu, care nefiind nici divanit, nici căpetenie însemnată în oștire, nu putuse lua parte la sfatul domnesc.

Boierul Alexa era băut, ca de obicei, supărat și venise după știri. Ascultă cu fruntea încrețită și neliniștit cele petrecute în cortul lui Ieremia și întrebă deodată, mînios:

— Ei, și? Acu ce aveți de gînd să faceți?

Domnia sa Murgu zîmbi cu îngăduință prietenească și vorbi domol:

— Ai luat-o cam de dimineață, pan Alexa! Acu, ce să avem de gînd? Mai întîi să smulgem pe Petru din mîna turcilor și să-l spînzurăm de un copac. Pe urmă, să batem pe turci, să-i fugărim de pe pămîntul nostru și să ne întoarcem acasă!

— Și atunci cine are să fie stăpîn în Țara Moldovei? întrebă boierul mînios și cu ochii tulburi.

— Cine să fie? Măria sa Ion și... noi! Cum a fost și pînă acu! Domnia ta vrei altfel?

— Eu nu vreau nimic! se apără boierul Alexa, întunecat. Eu vreau să nu faceți pe proștii! Asta vreau! repetă el sculîndu-se în picioare. Adică voi nu știți ce înseamnă stăpînirea lui Ion Vodă, fără turci? Ai? se plecă el de mijloc, mirosind a vin și privind încruntat la boierul de gazdă. Mai încearcă tu o judecată — ca din vechi — cu un nimernic de răzăș, dacă-ți dă mîna! își repezi el vorbele stropindu-le printre dinți. Mai încearcă tu, boier, să fii domn și împărat pe moșia ta, cum ai apucat de la părinți! Să poți osîndi un păcătos care se pune de pricină! Să poți îngenunchea un zurbagiu, care nu-și pleacă grumazul! Încearcă! Încearcă, pan Murgule! Să vezi atunci cum îți zboară capul de pe umeri! Neam de neamul vostru are să pomenească prostia pe care o faceți!...

Încremenit o clipă, boierul Murgu se repezi la intrarea cortului, își scoase capul să privească afară și, încredințîndu-se că nu a fost nimeni în preajmă care să audă cele spuse de bețiv, se întoarse spre el, furios:

— Pan Alexa, — vorbi el apăsat şi stăpînindu-se, — cînd îi pofti să mai vorbești cum ai vorbit acu, te rog să-ți cauți alt cort și alte urechi! Eu țin sama că ești băut și nu știi ce faci! Altfel...

— Eu nu știu? se mînie boierul cu încăpățînare de om beat. Eu nu știu, ori voi? De ce faceți pe fățarnicii? Pe mine nu mă prostiți cu strîmbăturile voastre. Dacă turcii nu mai țin din scurt pe domnii Moldovei şi nu ne mai ocrotesc pe noi împotriva lui, două parale nu mai face pielea noastră, cît om fi noi de boieri! Doar știți bine că dacă am adunat oleacă de stare și avem oleacă de putere, stăpînirii turcești o datorăm! Și voi în loc să sărutați turcului papucul, ajutați pe Ion Vodă să-l dea afară din țară!

Cozma Murgu nu se mai putu stăpîni. Apucă pe nepoftit de mijloc, îl împinse afară din cort și, astupînd intrarea cu umerii săi largi, îi hotărî:

— Pan Alexa, în cortul meu te poftesc să nu mai intri. Nici chiar cînd îi fi teafăr! Eu nu vreau să-mi primejduiesc capul pentru că domnia ta bei zi și noapte și nu mai știi pe ce lume ești! Îmi pare rău de prietenia noastră cea veche, dar mai mult nu te pot răbda!

Se uită iarăși în jur, cu grijă, și apoi trase perdeaua de la intrare, lăsînd pe boier afară.

— Vă știu eu, fariseilor și fățarnicilor! strigă furios, vorbind singur, dumnealui Alexa Albu. Toți gîndiți ca mine, dar toți vă prefaceți, vulpoi bătrîni ce sînteți! Am băut! Și ce-i dacă am băut, iscariotule? mai întrebă el o dată, depărtîndu-se. Am băut din via ta?

4

Domnia sa Pătrașcu își încinse sabia și jungherul, își încătărămă platoșa și își puse pe cap coiful scurt, cu pană îngustă de vultur și apărătoare pentru ceafă.

— Îmi ajung cinci oameni, vorbi el către Mitruț care umbla în jurul lui, ajutîndu-l. Tu și „atamanii“ tăi. Că și așa sînteți prea mulți. Datina solilor este alta.

— Dacă n-a fi cu bănat, — stărui Mitruț, — acu între „atamani“ a intrat și Drăgan, milostive. Trebuie să-l luăm și pe dînsul, că — după cum ți-am povestit, — să-l lăsăm singur în tabără, nu-l putem lăsa! Dă domnia sa Alexa peste dînsul și nu-l mai găsim cînd ne întoarcem!

— Bine, îngădui Pătrașcu. Să meargă. Mi s-a părut că-i braț de nădejde.

— Cît zece! se bucură Mitruț. Dacă se iscă o nevoie, ceva, n-are să-ți pară rău!

Afară îi așteptau „atamanii“ cu Drăgan, călări și voioși că sînt luați la o treabă ca aceea. Străbătură tabăra și cînd ajunseră sub împrejmuirea tîrgului, Mitruț desfășură flamura albă.

Se văzu atunci mișcare pe ziduri, porunci fură strigate, o punte fu lăsată peste șanț și o poartă îngustă fu deschisă într-o latură.

Călăreții intrară într-o uliță îngustă și strîmbă. În colbul pînă la glezne, copitele cailor nu se mai auzeau. De o parte și de alta, cocioabe scunde și sărmane se înghesuiau sprijinindu-se una pe alta, iar obloanele de lemn, lungi cît toată fațada lor, lăsate înspre drum și sprijinite pe țăruși, slujeau și de tarabe și de ferestre. Din loc în loc, case de lemn mai răsărite și mai încăpătoare se vedeau în mijlocul ogrăzilor largi, pline de saraiuri, de grajduri, de țarcuri și de ocoale. Adăposturi de ziduri groase, joase și boltite după moda turcească, ascundeau roadele care porneau din Țara Romînească și se scurgeau fără preget prin mîinile neguțătorimii din tîrgul acesta, către foamea niciodată astîmpărată a Stambulului. Și cu cît drumul se lungea mai către apă și cetate, cu atîta aceste așezări se dovedeau a fi mai multe și mai bogate, pentru ca pe malul Dunării să se întindă cît bătea ochiul. Pe apă se legănau încet corăbiile care așteptau să fie încărcate și să pornească spre Stambul.

Pătrașcu opri calul, privi lung și vorbi cu năduf:

— Munca și avuția Țării Romînești, măi copii! Se scurg pe aici, după cum munca și avuția Moldovei se scurg pe la Galați! Iar tîlharii, care le jăfuiesc și le duc, sînt cei

ce stau colo și ne privesc arătîndu-și colții ca niște cîni prinși în lanț!

În adevăr, încremenită de o parte și de alta a uliței, mulțimea oamenilor bărboși, cu turban, cu ilic și șalvari, privea tăcută și încruntată ceata de călăreți cu steag alb. De cînd se ivise oastea lui Ion Vodă și de cînd tîrgoveții zăriseră de pe ziduri împresurarea puternică din care nu mai vedeau cum ar putea scăpa, purtarea lor se schimbase. Nu mai strigau ocări și blesteme din înaltul parapetelor și nu mai arătau pumnii. Acu priveau cu chipurile îngrijorate și teama pusese stăpînire pe inimile lor.

Călăreții ajunseră la cetate și Pătrașcu bătu puternic, cu mînerul săbiei, în poartă. Un oblon se deschise într-o latură și capete de oșteni turci se arătară înghesuindu-se și privind întunecat.

— Ce poftești? întrebă un glas de dincolo de poartă.

— Sînt solul măriei sale domnului Moldovei și vreau să vorbesc cu mai marele cetății.

O clipă se făcu tăcere și pe urmă același glas răspunse:

— Mai marele cetății e aici și ascultă.

— Măria sa domnul și stăpînul meu, — rosti Pătrașcu rar și cu glas puternic, — întreabă dacă voievodul Alexandru al Țării Romînești și fratele său Petru Șchiopul, care au pornit cu război și silă asupra Moldovei, se află ascunși în cetate. Dacă cei căutați se află în adevăr aici, măria sa domnul meu cere mai marelui cetății să-i scoată și să-i lepede în mîinile mele, adică ale solului său. Iar dacă mai marele cetății va urma să le fie lor gazdă și ocrotitor și nu va da ascultare cererii făcută de domnul și stăpînul meu, cu cinste și pace, atunci cetatea va fi bătută pînă cînd se va nărui de istov și apărătorii ei vor fi hărăziți morții fără alegere și fără cruțare. Iar tîrgul va fi trecut prin foc și pradă și sabie!...

Pătrașcu tăcu și o liniște grea căzu peste ceata de călăreți de dincoace și peste turcii de dincolo de poartă. De pe ziduri, ostașii dușmani priveau neclintiți, muți.

— Spune stăpînului tău, — răsună deodată același glas de dincolo de poartă, — că-i vom trimite răspunsul în tabăra sa, mai tîrziu!

Și oblonul se închise.

O clipă Pătrașcu rămase nehotărît. Nu se așteptase la un asemenea răspuns. Dar nu mai putea face nimic. Întoarse calul și, urmat de soții săi, porni la pas pe uliță și ieși pe poartă. Mitruț înfășură flamura albă care nu mai era de nici un folos.

Străbătură cîmpul în curmeziș, mergînd la trap mare, și cînd ajunseră în tabără, încetiniră. Oamenii printre care treceau îi priveau cu gîtul întins. Voiau să știe cu o clipă mai devreme răspunsul dușmanului, de care atîrna pacea sau războiul.

Deodată, dintre corturi, un om se repezi și prinse de hăț calul pe care călărea Drăgan. Ceata se opri și Pătrașcu întoarse capul: boierul Alexa Albu, cu pumnul strîns pe frîu, se uita țintă la călăreț. Duhnea și mai tare a băutură și pleoapele grele îi acopereau pe jumătate ochii. Din înălțimea calului său, Drăgan îl privea cum privește uliul puiul de găină și chipul lui se boțise, se întunecase și se încruntase atît de tare, încît cei din jur simțeau clipa în care mîna lui are să se ridice și ghioaga pe care o strîngea între degete are să sfarme capul boierului.

— De unde ai scos arcașul ista? întrebă domnia sa Alexa uitîndu-se la boierul Pătrașcu și vorbind cu limba grea.

— Ia mîna de pe frîu, boier Alexa! rosti Pătrașcu cu glas aspru. Ostașul se află sub ocrotirea mea și după cum vezi face parte din straja solului. Ori nu știi că-ți primejduiești capul atingîndu-te de sol și de ai lui?

— Îi omul meu! se încăpățînă boierul smuncind cu putere frîul. Îi omul meu și fac cu el ce vreau!

— Pan Alexa, dacă ai ceva să-mi spui mie, despre omul ista, ori despre altele, te aștept după ce voi da sama domnului. Acuma lasă-ne să mergem că așteaptă măria sa! Dă drumul!

— Nu dau! smunci iar boierul, de frîu. N-ai decît să te duci singur, că doar tu ești sol, nu păcătosul ista! Nu te amesteca unde nu-ți fierbe oala!

Pătrașcu nu mai pierdu vremea. Ridică teaca săbiei, izbi cu ea peste mîna boierului și plecă înainte urmat de „atamani“ și de Drăgan, care nu deschisese gura și nu făcuse o mișcare tot timpul cît a durat această întîmplare.

Boierul Alexa Albu își duse la gură mîna pălită și privi cu ură în urma lor.

5

Pe șleahul cel mare care ducea de la București la Brăila venea un om trudit. Mergea pe jos ducîndu-și calul de căpăstru. Pășea rar, cu opincile mari și nerase și arăta a fi înalt și voinic, dar se purta puțin adus, de trudă. Pe umărul stîng se hlobănau încet arcul și săhăidacul... Iar calul călca șchiopătînd și ducea, legată de oblinc, o ghioagă mare cît un bostan.

O strajă dădu semn dintr-o culme și alta ieși înaintea drumețului. Pe urmă, omul fu îndreptat către tabără și alt semn de bucium pluti peste cîmpie, în timp ce el cobora încet, privind oștirea care înconjura tîrgul și zidurile înalte ale cetății cu umbrele negre ale străjărilor dușmani.

În tabără, drumețul ceru să vorbească cu domnia sa Dumbravă. Iar cînd înțelese că acesta se află la București, se scărpină îndelung pe sub căciulă răscolindu-și pletele cărunte și pe urmă, hotărîndu-se, ceru să fie dus la măria sa.

— Pentru asta are să trebuiască să mai aștepți, — i se răspunse, — și mai întîi să ne spui cine ești și de unde vii ?

— Eu sînt Tudose pădurarul, răspunse drumețul. Am fost trimis călăuză cu oastea spre Gura Ialomiței... și-am venit să dau samă...

Se vede că vestea aceasta era mult mai însemnată decît își închipuiseră cei care primiseră pe badea Tudose, pentru că îndată se făcu anume învălmășeală, cîțiva osteni strigară, alergară și se întoarseră și drumețul fu poftit în cortul domnului, fără altă zăbavă.

Badea Tudose își trase cușma din cap, își netezi pletele cu palma și intră. Strigă din ușă : „Să trăiești, măria ta !“ și rămase acolo încremenit. Nu e chiar așa de ușor să vorbești cu domnul țării !

Ion Vodă făcu grăbit un semn și un pisar care ședea jos pe pămînt, la picioarele sale și scria pe genunchi, își

luă ulcica cu zeamă de poamă de boz și mănunchiul de pene de gîscă, se sculă şi se strecură afară.

— Dă-te mai aproape, Tudose pădurarule, — rosti atunci domnul, — şi spune ce este la Gura Ialomiței?

— La Gura Ialomiței îi pace și bine, măria ta! răspunse badea Tudose, după ce tuși să-şi dreagă glasul, că era tulburat tare și nu-şi găsea vorbele. Îi pace și bine! mai spuse el o dată, înghițind în sec.

— Spune ce-ați făcut acolo? îl îndemnă Ion Vodă cu glas potolit şi prietenos.

— Apoi, ce să facem? îi mai veni bătrînului inima la loc. În dimineața ceea, cînd ne-ai trimis măria ta, noi am pornit ca vîntul. Știam drumul de puteam să merg cu ochii închiși. Dar multă vreme n-am putut oblici urmele dușmanului, fiind atuncea zi de sărbătoare şi cîmpurile pustii. Le-am aflat tocmai sara și atuncea ne-am încredințat că n-are să fie chip să ajungem pe fugari. Aveau multe ceasuri de drum înaintea noastră — se vede treaba că erau tare grăbiți — că, de cînd lumea, iepurele fuge mai iute decît vînătorul!...

Măria sa binevoi să zîmbească auzind această dreaptă și potrivită zicală moldovenească, şi badea Tudose urmă:

— Și cum zic, încredințîndu-ne noi că sîntem pe urme bune și socotind că ei s-or închide în cetate și noi i-om păzi pe dinafară pînă cînd ni-i trimite măria ta ajutor, am mers gospodărește şi a doua zi sara am ajuns. Așa hotărîseră şi poruncisеră și domniile lor Slăvilă şi Bilăi, care erau căpitani. Bun! Dar cînd am ajuns şi am stat noi în vederea cetății, ș-am întrebat pe unul și pe altul — să iertați de cuvîntul cel prost — am rămas cu gura căscată! Dușmanii nu erau aici! Ce-i dreptul, trecuseră pe lîngă cetate, dar nu se opriseră decît un ceas, cît a fost de trebuință celor dinăuntru să se pregătească, să iasă buluc și să pornească și ei cu fugarii spre asfințit! Iar în cetate nu rămăseseră decît străjile! Am stat noi să chibzuim, ș-am făcut tabără de noapte, ș-am pus străji, ș-am aprins focuri de veghe, iar domniile lor, căpitanii, se tot frăsuiau că nu pricepeau încotro să fi fugit dușmanii şi pentru ce să fi fugit, dacă era acolo cetate unde să se puie la adăpost?

Iar în sara aceea am prins doi turci care veneau, tîrziu, cu căruța cu pește de la baltă. Și prinzîndu-i noi și strîngîndu-i puțintel, au spus turcii aceia tot ce știau: adică cum veniseră fugarii, cum aveau între dînșii și căpetenii însemnate turcești, cum căpeteniile au dat poruncă oştirii care se afla înlăuntru pentru paza cetății şi cum au ieșit aceia din cetate și au pornit cu toții spre asfințit, tot ținînd malul Dunării!

Domnul se mişcă neliniștit în scaun și badea Tudose urmă:

— Se duceau, vra să zică, să facă strigare mare și să cheme oameni în dobîndă și în leafă, ca să întregească oștirea lor cea sfărîmată și să izbăvească țara de urgia măriei tale... Iar după cît oblicisera turcii aceia, măria sa domnul Țării Romînești se afla între fugari...

Badea Tudose tăcu şi îşi șterse mustățile cărunte cu dosul mînii, iar domnul se uită lung și întunecat într-o parte. Și abia atunci văzu pădurarul că în cort, mai într-o latură, erau și alții care stăteau în picioare, neclintiți, și ascultau. Tuşi deci iar ca să-și dreagă glasul și povesti înainte:

— Și atunci, în vederea noastră, a oştirii, domniile lor Slăvilă și Bilăi au chemat sutașii și au făcut sfat. Și au zis așa: Să bată cetatea şi s-o cuprindă, n-aveau cu ce; cu ghioaga și cu arcul nu se pot lua cetăți, nici atunci cînd îs apărate numai de strajă. Asta-i una. Și pe urmă, ce să facă cu o cetate pustie? ziceau. Să pornească pe urma fugarilor... las' că nici nu ştiau unde să-i afle, dar fugarii era acu întăriți cu oastea din cetate și se întăreau mereu cu cei strigați în leafă... și în dobîndă... Iar dacă au apucat spre apus, apoi nesmintit au să deie peste măria ta, care tot într-acolo ai apucat! Așa ziceau.

Badea Tudose se mai opri o clipă şi privi chipul întunecat al măriei sale, care acu părea încremenit, ca de piatră. Urmă:

— Au hotărît deci să sloboadă oastea în pradă, că se aflau, — ziceau, — pe pămînt dobîndit cu arma. Și aflînd domniile lor gîndul ista bun şi cu folos, s-au cinstit cu vin toată noaptea aceea de marți spre miercuri, iar miercuri, fiind vlăguiți, s-au hodinit pînă în sară... Po-

runca fusese dată ca cei plecaţi în dobîndă să se întoarcă tot pe acolo, iar drumul înapoi spre Moldova să-l facem împreună... Ș-am stat noi ș-am aşteptat pînă acu patru zile, cu strajă puţină, să vie oastea și n-a mai venit. Și aflînd noi de la alţii precum că cei sloboziţi în pradă au aprins nişte curţi boiereşti și încet, încet s-au tot tras cu dobînda lor către miazănoapte, spre casă, straşnic s-au mîniet domniile lor căpitanii noștri și au strigat, și de scîrbă s-au apucat iar să se cinstească...

— „Vrednici şi cu deprindere la război și la toate cele ale lui"... Ieremie! rosti domnul întorcînd capul spre boieri, iar vorbele sale căzură ca plumbul, sfredelind tăcerea. Nu răspunse nimeni și măria sa își întoarse chipul spre pădurar. Două șănţulețe de mare amărăciune se adînciseră pe obrazul său, pornind de la colţurile gurii, în jos.

Iar badea Tudose urmă:

— Noi i-am lăsat să se veselească între domniile lor și am adormit... Dimineaţa cînd ne-am trezit, însă, nu mai erau acolo! Încălecaseră mînioși aşa cum se aflau și încălziţi de vin și porniseră și domniile lor spre casă, numai cu cîțiva străjări după dînșii... Acu, măria ta, eu ce era să mai fac? Am luat pe cei doi-trei străjări care mai rămăseseră şi am pornit. Iar cînd am ajuns în șleahul cel mare, străjării s-au tot dus către miazănoapte, către ţară adică, iar eu am venit într-acoace...

Badea Tudose se opri dintr-o dată înspăimîntat. Chipul domnului se întunecase atît de cumplit şi ochii săi cătau atîta de încruntaţi, încît bătrînul dădu un pas înapoi. Dar măria sa nu se uita la dînsul. Măria sa căta iar către șiragul de boieri care stăteau neclintiţi în umbră și priveau îngrijoraţi. Unul din ei mai cu samă, cu chipul cenușiu, cu cercuri vinete sub ochi şi cu barba castanie, săracă, se gheboșase de parcă stătea gata să intre în pămînt. Iar altul, negricios, cu mustăţi lungi, negre și barbă rotundă, scurtă, parcă tot voia să se ascundă după spatele celorlalți. Și toţi pînă la unul stăteau încremeniţi și galbeni sub privirea grea a domnului. Iar tăcerea care se lăsase peste ei părea şi mai grea decît privirea aceea.

Încet, măria sa își întoarse ochii spre bătrîn şi întrebă cu glas schimbat şi abia stăpînit:

— Spune-mi, Tudose pădurarule, tu de ce nu te-ai dus spre țară cu străjării aceia? De ce ai venit încoace?

— Vezi că, — se îndreptăţi badea Tudose înghițind în sec și vorbind cu mare sfială, — cînd am ajuns în şleahul Brăilei am aflat că măria ta ai trecut cu oastea într-acoace... Și atunci am stat eu ş-am chibzuit: Măi, am zis, ţie ți-a încredinţat măria sa o slujbă! Ți-a poruncit: „Du-te și arată drumul și să te întorci sănătos!" Apoi, unde să te întorci sănătos? Acasă? Pe cuptor? N-ai a da samă de slujba ta? Ș-am venit să dau samă!

Trupul măriei sale se răsuci năpraznic spre boieri și aceștia tresăriră.

— Aţi auzit? se dezlănțui glasul lui Ion Vodă, ca scăpat de sub o puternică stăpînire. Tudose pădurarul socoate că are a da samă! Tudose pădurarul — trimis numai călăuză — vine să dea samă! Și dumnealui Slăvilă hatman, şi dumnealui Bilăi stolnic, socot că nu au a da samă! Nu vin să dea samă domniile lor! Dar lasă oastea dușmană să fugă 'nezăticnită, să crească, să se întărească şi să străbată spre Bucureşti, unde am lăsat pe Dumbravă numai cu oleacă de oaste și fără tunuri!

Abia acu înțeleseră boierii toată greutatea purtării celor doi căpitani şi se cutremurară. Iar badea Tudose văzu pe cel negricios, cu mustăți lungi, negre şi barbă rotundă, ieșind în faţa celorlalți și vorbind cu mare plecăciune:

— Măria ta, boierii Slăvilă și Bilăi mi-au fost neamuri și prieteni pînă a nu cuteza să facă ce-au făcut! Din clipa asta, însă, nu-mi mai sînt nimic. Poruncește, măria ta, să răscumpăr eu fapta lor cea nechibzuită, dă-mi oastea de trebuință şi lasă-mă să alerg la Bucureşti în ajutorul lui Dumbravă. Ori îmi las ciolanele acolo, ori îţi aduc izbîndă!

Boierii ceilalţi îl priviră adînc și chipul măriei sale parcă se mai îmblînzi.

— Îi prea tîrziu, pan Murgule! grăi domnul. Cîte zile au trecut de atunci pînă azi și cîte or mai trece pînă cînd ai ajunge domnia ta la Bucureşti? Îi prea tîrziu!

Mă mir chiar că n-am primit încă vestea cea rea. Dar de întîrzit, nu mai poate să întîrzie...

Corogit sub izbucnirea de mînie a domnului, badea Tudose se trăsese pe nesimțite înapoi și ieșise din cort, tulburat. Cugetul lui, de om cumpătat și plin de bunăcuviință, îi spunea că nu mai are ce căuta acolo unde el își isprăvise treaba, iar măria sa își probozește boierii, ori poate chiar îi osîndește. Iar afară dăduse peste Mitruț, care aflase despre sosirea lui, alergase într-un suflet și acu îi ținea calul de dîrlogi.

Din cort, boierii ieșiră și trecură tăcuți pe lîngă dînșii. Numai unul din ei șopti către cel cu care mergea alături :

— Ai văzut cap la Murgu ? Îi neam cu cei doi și se temea !... Și cu o singură vorbă a izbutit să înlăture mînia domnului de deasupra lui, ba încă să se arate mai credincios și mai cu durere decît toți, pentru cele ce au putut să se întîmple lui Dumbravă !

— Se gîndea el să pornească la București cum mă gîndesc eu acu să mă fac mitropolit ! mormăi celălalt, trecînd înainte.

Iar Mitruț, întorcîndu-se, cunoscu pe dumnealui hatmanul Ieremia și pe dumnealui Grumază, marele vornic al Țării de Sus.

6

Vestea că măria sa domnul s-a închis în cortul său și stă acolo singur, scîrbit și mînios, străbătu în scurtă vreme tabăra și stîrni fel de fel de vorbe.

— Dacă Alexandru Vodă a izbutit să-și alcătuiască altă oaste, să știți că mîine-poimîne ne cade în spate și ne ia ca din oală ! se înspăimîntau unii, ascunși în corturile lor și vorbind pe șoptite.

Mînia domnului apăsa pe umerii fiecăruia și cobora asupra cugetelor tuturora o îngrijorare și o teamă de fiecare clipă. Mulți stăteau cu ochii spre zidurile cetății dincolo de care Petru Șchiopul aștepta să-i sosească ajutoare, să spargă încercuirea și să se repeadă ca un hul-

tan asupra scaunului Moldovei. Și atunci — socoteau aceștia — ce se va alege din boierimea care-l ținea acu împresurat în cetate și lupta împotriva lui?

Erau unii care înălțau umerii, gata să scuture de pe ei greutatea acestei rînduieli. Dar își aduceau aminte de Ion Vodă și dîrzenia lor îngenunchea îndată sub apăsarea acestei amintiri, a chipului acela hotărît, care-i privea cu ochii sfredelitori, și a voinții aceleia neîndurate și zdrobitoare în fața căreia nimeni și nimic nu se putea împotrivi. Și atunci umerii lor cădeau neputincioși și capetele lor se plecau înfricoșate. Iar gîndurile de închinare către Petru Șchiopul, către cel care, dacă va birui, va stăpîni peste ziua lor de mîne, se risipeau în vînt.

Dar cugetele acestor șovăielnici nu aflau liniște niciodată. Alexa Albu — și mai erau și alții ca dînsul — se pricepea de minune să răscolească gîndurile, să vînture spaimele și să ațîțe zbuciumul.

— Nu e vorba de puterea lui Alexandru Vodă sau de mîniile lui Petru Șchiopul! zicea el. Deschideți-vă ochii! E vorba de puterea turcească, boieri dumneavoastră! Domnii trec, dar turcii rămîn! Domnii te pot ierta și te pot milui, după buna lor voință. Dar de turci cine te mîntuie? Și credeți, domniile voastre, că turcii au să uite usturimea de la Jiliștea?

Atunci gîndurile acelor boieri se zvîrcoleau neputincioase și liman nu aflau nicăieri.

Altfel cugetau și vorbeau însă oștenii de rînd, adică oamenii de jos, vecinii și răzășii care-și lăsaseră pămînturile și meșteșugurile și alergaseră la chemarea buciumului.

— Cum să nu fie mînios și scîrbit? grăiau aceștia privind cu îngrijorare și părere de rău spre cortul domnului. A avut în mînă pe domnul Munteniei, să-i plătească după cuviință, și nu-l mai are. A avut nădejde în domnul cel nou de la Țara Romînească și în domnia sa Dumbravă și nădejdea aceea i s-a spulberat în vînt. A mai avut și oastea pe care a trimis-o în jos, la Gura Ialomiței, și s-a irosit și aceea, risipindu-se și întorcîndu-se toți la vetrele lor, pentru că domniile lor căpitanii au lenevit și s-au

îmbătat! Apoi ce nădejde să mai ai într-înșii și cum să mai lași țara pe mîna unor asemenea boieri și căpitani?

— Pe boierii de sfat i-a probozit și i-a rușinat în fața mea! spunea badea Tudose, care rămăsese în tabără să se hodinească după truda drumului său cel lung și singuratic. Le-a zis: „Iaca un pădurar ca Tudose, o călăuză vra să zică, a socotit că are a da samă de faptele sale, iar domniile lor au gîndit că-i mai bine să lese totul baltă și să se întoarcă în Moldova!“ Așa a strigat la dînșii! Iar ei tăceau și stăteau cu frunțile plecate și cu ochii în pămînt.

Așa vorbeau oștenii și orice voie bună se stinsese în tabără și din șaga celor mai tineri și mai fără grijă nu se mai auzea nici un zvon.

Și în liniștea aceasta plină de mîhnire și de zbucium ascuns răsunară dintr-o dată trîmbițele din cetate și pe ziduri se văzu anume mișcare. O poartă îngustă se deschise într-o latură, o punte căzu peste șanț sunînd din lanțuri și îndată ieșiră în cîmp patru călăreți, purtînd flamură albă. În urma lor, pe jos, mergeau patru osteni de rînd, purtînd pe brațe o mare greutate înfășurată într-o pînză de cort.

— Solii! Solii! se auzi din toate părțile și cercul de oșteni din jurul cetății se deschise lăsînd loc de trecere spre tabără.

Călări, cu bărbile late răsfirate pe pieptarele de zale, cu mîna în șold, semeți, solii turci se apropiau în pasul cailor, uitîndu-se în dreapta și în stînga, cu capul sus, cu privirea batjocoritoare.

În picioare, în fața cortului său și înconjurat de boierii de sfat, domnul îi privea venind. Buciume sunau stăruitor din depărtare, dar în clipa aceea nimeni nu le luă în samă.

Solii se opriră în fața măriei sale și — fără plecăciunea de cuviință și fără măcar să descalece — unul din ei încercă să vorbească.

— Jos de pe cal! tună atunci, fără veste, marele vornic Grumază, făcînd un pas înainte și glasul său grozav făcu să tresară inimile celor de față. Iar chipul său era atîta de roșu și mînios și întreaga lui înfățișare atîta de

dîrză și pornită, încît turcii se grăbiră să descalece. Învățaseră să cunoască pe marele vornic din luptele singuratice de sub zidurile cetății și știau ce fel de om este și ce sabie nebiruită și nepotolită are.

Domnul fulgeră cu ochii spre îndrăzneț, dar în privirea sa nu era mînie, ci mulțămire și îngăduință.

Și în clipa în care turcii puneau piciorul pe iarbă și întindeau brațul să prindă caii de frîie, domnia sa Pătrașcu, sosit în goană, își făcu loc și se plecă la urechea măriei sale. În spatele său se opri șchiopătînd un oștean acoperit de colburi și cu toate semnele unui drum din cale afară de lung și trudnic. Pătrașcu vorbea încetișor, acoperindu-și șoapta cu palma, cu ochii plecați și cu fruntea încrețită, iar domnul îl asculta nemișcat, cu privirea neclintită și din ce în ce mai întunecată. Cînd Pătrașcu isprăvi, chipul lui Ion Vodă era atît de împietrit, atît de schimbat, atît de cenușiu, încît boierii dădură un pas înapoi și făcură loc gol în jurul lui. Numai domnia sa Pătrașcu rămase alături, parcă așteptînd porunci. Iar oșteanul cel trudit rămăsese neclintit la spatele său. Dar măria sa nu dădu nici o poruncă și nu făcu nici o mișcare din care să se înțeleagă pricina acelei schimbări. Stătu o vreme așa împietrit și pe urmă, făcînd un semn către căpetenia solilor, acesta își înălță capul semeț și începu să vorbească cu glas tare și cu mare cutezanță:

— Înălțimea sa mai marele cetății știe că tu ești unul din supușii strălucirii sale sultanului, altfel nu s-ar înjosi să stea de vorbă cu tine!

La aceste vorbe, sabia domniei sale marelui vornic Grumază zurui puternic, lovită de lanțul cu care era legată, iar cîteva murmure se auziră în rîndul boierilor. Numai domnul rămase nemișcat și cu aceeași privire împietrită.

— Înălțimea sa, — urmă solul, — nu ascunde că unii din cei pe care îi cauți tu se află în cetate. Dar îți dă de știre că ei se găsesc sub ocrotirea sa, de sub care tu nu ești vrednic a-i scoate și a-i ucide, așa cum ai făcut cu atîta oaste împărătească, ridicîndu-te împotriva poruncilor măritului sultan, ca un răzvrătit și hain ce ești.

Din nou se auzi sabia lui Grumază şi murmurul boierilor, şi din nou domnul rămase neclintit, dînd pildă de răbdare şi înţelepciune.

— De aceea, — vorbi înainte solul, — înălţimea sa îţi trimite vorbă să-ţi ridici de îndată oastea din jurul cetăţii şi să te supui poruncilor strălucirii sale padişahul. Iar dacă nu vrei să asculţi această poruncă şi stărui în răzvrătirea şi rătăcirea ta, şi vrei să guşti numaidecît din bunătăţile ce ascunde tîrgul nostru, înălţimea sa mai marele cetăţii îţi trimite o probă din bucatele cu care are să te ospăteze, pînă cînd n-ai să mai poţi şi ai să le lepezi înapoi pe gură...

Turcul făcu un semn şi cei patru pedestraşi, care veniseră în urma solilor, făcură un pas înainte şi, desfăcînd pînza de cort pe care o ţinuseră în braţe, dezveliră la picioarele domnului zece ghiulele mari de huşniţă, zece ghiulele mai mici de treascuri şi două săgeţi turceşti, scurte şi cu vîrful lat.

În tot timpul acesta domnul nu făcuse nici o mişcare, iar chipul său rămăsese încremenit şi întunecat, aşa cum se arătase după şoaptele lui Pătraşcu. Iar cînd trimisul turcesc îşi isprăvi solia şi tăcu, cu capul sus, falnic şi cu un braţ întins spre grămada de ghiulele, măria sa întoarse uşor capul şi rosti un singur cuvînt răguşit şi fără răsunet, o poruncă :

— Gîdea !

Domnia sa Pătraşcu se repezi să împlinească porunca. Boierii, unii îşi înălţară umerii ca spre a-şi ascunde capul şi îşi înăbuşiră un geamăt de spaimă, alţii îşi zăngăniră săbiile mulţămiţi. Numai turcii — neînţelegînd despre ce este vorba — rămaseră senini şi semeţi. Iar cînd gîdele se înfăţişă urmat de ajutoarele sale, cu acelaşi glas răguşit de mînie, rece, tăios şi fără răsunet, domnul, întinzînd braţul spre soli, porunci osînda. Şi acolo, sub ochii tuturora, într-un vălmăşag de răcnete şi zbucium, li se tăie nasul pe care şi-l ridicaseră mai mult decît se cade, buzele cu care îşi rostiseră cutezanţele şi necuviinţele şi urechile cu care ascultaseră poruncile stăpînului lor, socotind că acela e stăpîn şi peste domnul Moldovei. Iar după ce s-au împlinit acestea toate, solii acei semeţi fură ţin-

tuiţi de una şi aceeaşi bîrnă, străpungîndu-li-se cu piroane potrivite gleznele picioarelor, ca la berbecii tăiaţi pentru ospeţele strălucirii sale sultanul. Şi aşa, fură duşi şi zvîrliţi la poarta cetăţii, spre pilduirea înălţimii sale mai marelui şi a celor ocrotiţi şi găzduiţi de dînsul...

Iar cînd toate acestea se isprăviră, măria sa păru a se înălţa ca de sub o grea apăsare, îşi întoarse capul către mai marii oştirii şi glasul său obişnuit tună:

— Strîngeţi împresurarea! Năvală!... Pradă şi foc!... Întîi tîrgul! Unul să nu rămîie! Nici sămînţă de tîlhari să nu rămîie! Treascurile să steie gata îndreptate asupra porţilor cetăţii şi să aştepte porunca! Repede!...

Ieremia, Svercevski, Grumază şi Pătraşcu se repeziră. Se repeziră după ei şi ceilalţi mai mari ai oştirii. O larmă uriaşă se ridică dintr-o dată, umplînd văzduhul. Cît ai clipi, cazacii fură sub împrejmuirea tîrgului, acolo unde treascurile de pe ziduri nu puteau bate. Oastea moldovenească strînse cercul împresurării şi se buluci cu strigăte de moarte. Treascurile cetăţii începură a bubui şi crestele zidurilor se umplură de fum. Pedestraşi săriră peste împrejmuirea tîrgului, tăiară într-un iureş împotrivirea tîrgoveţilor şi deschiseră porţile cele mari.

Şi atunci năvala începu. Un vaier cumplit cutremură văzduhul, şi cetele de călăreţi şi pedestrime, intrate în goană pe poarta tîrgului, se risipiră pe uliţele întunecoase şi strîmbe. Şi dintr-o dată se deschiseră şi porţile cetăţii. Puntea cea mare coborî de-a curmezişul şanţului şi oastea turcească se buluci să iasă în iureş năvalnic, să zăgăzuiască prăpădul, să apere tîrgul. Dar treascurile moldoveneşti, îndreptate toate asupra acelei ieşiri, bubuiră năprasnic şi bulucul se frînse. O nouă încercare se prăbuşi sub alte bubuituri. Cîteva pîlcuri izbutiră totuşi să străbată afară. Socoteau să tragă după ele oastea moldovenească şi cea căzăcească repezite în tîrg şi să mîntuie ce s-ar mai putea mîntui. Dar în cîmp pîlcurile dădură peste domnia sa Pătraşcu, cu oştirea lăsată deoparte, tocmai pentru o asemenea împrejurare. Şi vînătoarea de turci începu. Dezlănţuiţi într-o goană fără frîu, Mitruţ şi „atamanii" săi, printre care se numără acuma şi Drăgan şi se alăturase şi badea

Tudose, porniră în frunte. Izbite din toate părţile, pîlcurile turceşti se risipiră ca un stol de paseri la ivirea vindereului. Le mai rămînea o singură putinţă de mîntuire, dincolo de poarta pe care ieşiseră. Dar acea poartă, bătută fără hodină de treascurile moldoveneşti, nu mai putea fi folosită. Şi atunci turcii se întoarseră şi făcură faţă morţii. Păleau şi ei, cu dinţii strînşi, cu cele din urmă puteri adunate în ochii crunţi şi în braţele încordate şi cădeau fulgeraţi sub ghioagele care se prăbuşeau asupra capetelor lor ca o năvală de trăsnete fără sfîrşit. „Unul să nu rămîie!“ strigase măria sa adineauri, şi Mitruţ şi ceata lui şi ceilalţi ostaşi se grăbeau să împlinească porunca domnului!...

Iar cînd văzu că toate se rînduiesc şi se împlinesc după porunca sa, Ion Vodă întoarse spatele cetăţii şi intră în cortul său, urmat de acel oştean şchiop şi trudit, care pătrunsese în preajma sa, adus de domnia sa Pătraşcu, şi care stătuse tot timpul nemişcat şi mut, deoparte.

7

De două zile negutătorii turci din tîrgul Brăilei plăteau cu viaţa şi cu avuţia lor neîndurarea cu care bîntuiseră zeci de ani pămînturile de la Dunărea, jăcuirile, uciderile şi sărăcia cumplită în care ţinuseră noroadele acestor meleaguri, pe care se socotiseră stăpîni. Erau căutaţi cu răbdare şi stăruinţă şi scoşi de prin beciuri, de prin poduri, de sub clăile de fîn şi din movilele uriaşe de grîie care le umpleau saraiurile. Şi judecata lor se făcea pe loc, cu sabia şi cu ghioaga. Flăcări înalte se ridicau din lemnăria veche a caselor şi cocioabelor, fumul îneca tot cuprinsul şi din sipetele cercuite cu fier şi sparte în curmezişul uliţelor scăpau lucirile uşoare ale galbenilor de aur şi ale şiragurilor de mărgăritare, asupra cărora se plecau mîinile lacome ale boierilor amestecaţi în pradă. Ei ştiau ce să aleagă şi cu ce să-şi umple buzunarele...

Cei din cetate, stînd mereu sub amenințarea treascurilor care băteau fără hodină crestele zidurilor și sub apăsarea oștenilor lui Pătrașcu, gata în orice clipă să se repeadă asupra lor, nu puteau da nici un ajutor tîrgoveților și stăteau ascunși la umbra întăriturilor, speriați și cu sufletul la gură.

Iar în timpul acesta domnul aștepta în cortul său să se împlinească osînda și să se plătească dobînda nelegiuirilor făptuite din veac de asupririle și siluirile turcești.

A doua zi sara sosiră hușnițele și îndată fură îndreptate asupra zidurilor. Trăsnetul lor zgudui pămîntul și ghiulelele izbiră întăriturile iscînd nouă spaimă și mare îngrijorare între apărătorii lor.

Și tot în sara aceea iscoadele trimise de către Svercevski spre Cetatea Albă și Bugeac se întoarseră cu vești însemnate: o oștire întreagă de turci se grăbea către Dunărea să dea ajutor celor încercuiți la Brăila. Iar după un scurt sfat de război, cazacii părăsiră tabăra pe tăcute, ca să nu prindă de veste cei din cetate și porniră cu iuțeală în întîmpinarea ei...

Dar oricît de meșteșugit și tainic a fost înfăptuită această pornire, totuși dușmanii prinseră de veste. Și sfătuindu-se ei și socotind că prin această despărțire de oști puterea lui Ion Vodă a slăbit și s-a împuținat, hotărîră să încerce o nouă ieșire din cetate cu toată sila și cu tot sprijinul pe care îl puteau aștepta de la treascurile lor. Dar și de data aceasta socotelile lor dădură greș. Treascurile moldovenești bătură cumplit poarta vrăjmașilor, împrăștiindu-le bulucul, iar călărimea lui Ieremia și Grumază tăiară în curmeziș drumul năvălitorilor. Trîmbițele de pe ziduri sunau mereu semne de îmbărbătare și în adevăr turcii se băteau ca niște viteji. Dar nici o vitejie de pe lume nu putea sta în fața dezlănțuirii moldovenești. Și de data aceasta oastea boierului Pătrașcu se arătă vrednică de cinste. Iar în fruntea ei, ceata lui Mitruț cu Drăgan și badea Tudose, se prefăcuse într-un vîrtej care mătura totul din fața sa. Luau prinși, îi înconjurau cu caii lor, îi mînau în goana cea mai mare spre tabără, îi lepădau în brațele celor

care așteptau acolo anume pentru această treabă și se întoarceau alergînd iepurește, trăsnind cu ghioagele lor neobosite, împrăștiind spaima cu strigătele lor: „Taie! Ucide!“ și desprinzîndu-se iar de grosul oștirii, cu alți prinși pe care îi împingeau cu sulița în coastă, spre tabără.

Călare pe calul său înalt și puternic, Ion Vodă stătea neclintit și privea desfășurarea luptei, iar ochii săi întunecați se luminau privind isprăvile de laudă și de mirare ale acelui străjăr de margine, pe care el îl scosese din vecinie și-i dăduse slobozenie și care se numea Mitruț al Joldii. Îi plăcea de asemenea și vrednicia celorlalți care luptau alături de dînsul și îi plăcea mai cu samă purtarea acelui pădurar care fusese călăuză la Gura Ialomiței și care acuma se arăta a fi un luptător din fața căruia dușmanii fugeau ca iepurii din fața vînătorului. Măria sa privea ghioaga aceea care nu semăna cu nici o altă ghioagă și dintr-o dată își aduse aminte că o mai văzuse la lucru, acolo unde bătălia de la Jiliștea fusese mai grea și mai crîncenă și zîmbi mulțămit în barbă.

— Dar ce mai caută ei aici, cînd slujba lor e acolo pe hotar? gîndi măria sa cu mirare, privindu-i cu îngăduință și nedumirire.

Domnul cuprinse cu ochii întreg cîmpul de luptă, apoi dădu o poruncă și buciumele moldovenești izbucniră aruncînd semne tari și repezi. Și dintr-o dată, pe poarta cea mare a tîrgului se buluci ieșind la luptă toată ostășimea moldovenească care mai rămăsese înlăuntrul tîrgului, cercetînd cele din urmă uliți și mahalale.

De sus de pe ziduri, mai marele cetății văzu primejdia și sunete de trîmbițe chemară oastea turcească la adăpost. Și curînd cîmpul de luptă se liniști și, deasupra lui, numai trăsnetul hușnițelor care băteau fără răgaz cetatea rămase stăpîn.

Oprit lîngă perdeaua pe sub care intrase în cortul domnesc, Mitruț își ținea cușma în mînă și aștepta să audă porunca pentru care fusese chemat. Din scaunul

său măria sa îl privea cu zîmbetul de mare îngăduință, care se vedea acu, pe fața sa, din ce în ce mai rar.

— Ți-am văzut isprăvile, Mitruț străjărule, — grăi domnul domol, — și pentru purtarea ta în luptă și aiurea, socot că ești vrednic de laudă. Dar ți-ai împlinit datorințele peste cele de trebuință și a venit vremea să te întorci acasă. Drept e că avem și aici lipsă de oameni tari și cu vîrtute, dar și pe hotar trebuiesc asemenea oameni, Mitruț străjărule. Întoarce-te deci la locul tău, pe hotar, și ia și pe acel Tudose pădurarul care s-a arătat luptător cumplit și om cinstit și cuminte, și care iaca lipsește și el de la slujba lui, de atîta vreme!

Mitruț își plecase ochii, își învîrtea cușma în mînă și pe fața lui se lăsase o mare mîhnire. Tăcu o clipă și pe urmă, socotind că tăcerea, cînd domnul așteaptă, este o necuviință, se hotărî cu greu și grăi:

— Măria ta... să nu-ți fie cu bănat... dar eu cu mîna goală nu mă pot întoarce acasă!... Și cetind pe chipul măriei sale o adîncă 'nedumirire, tuși încurcat și urmă: Măria ta... poate-ți aduci aminte cînd am fost eu la scaunul măriei tale la Iași, cu moș Mihai... Îngenuncheam eu atuncea la mila măriei tale pentru slobozenie din mîna stăpînului meu și moș Mihai îngenunchea pentru norodul din satele boierului Mîndru, cerînd de la mila măriei tale pămînturile furate de acel boier. Iar măria ta ai poruncit atunci să se facă grea cercetare și acele pămînturi, care s-or găsi furate, să se ia de la boier și să se întoarcă celor obijduiți și prădați de domnia lui... Pe urmă au venit vremurile ieste și cercetările acele s-au curmat. Dar măria ta ai binevoit a da poruncă să fie spînzurat boierul Mîndru ca vînzător și hain ce se afla. Vra să zică, dacă a pierit acel boier, cercetarea poruncită nu mai este de trebuință. Asta-i drept! Numai că oamenii tot fără pămînturi au rămas și așteaptă porunca măriei tale să și le ieie înapoi. Și acea poruncă, ei așteaptă să le-o duc eu... ca unul care cunosc năcazul ista și care am stat cu slujba în preajma măriei tale... Iar dacă eu m-oi duce fără poruncă, oamenii au să fie tare scîrbiți și n-au să mai aibă nădejde în mine, care le-am adus întîi și întîi cuvîntul măriei tale.

Tăcu o clipă, privi în jos ca rușinat și grăi iar, mai încet și frămîntîndu-și cușma:

— Mai cu samă în fața lui moș Mihai nu cutez a mă înfățișa cu mîna goală, măria ta! Că de gura și de rîsul lui nimeni și nimic nu mă poate mîntui! Încît stau eu și mă gîndesc ce-am să pot să-i spun întru apărarea mea?

Mitruț grăise atîta de amărît și uitîndu-se atîta de stăruitor la cușma lui, încît nu văzuse zîmbetul care creștea pe buzele domnului — pe măsură ce el vorbea — și dezvelea dinții albi și puternici ai măriei sale.

— Asta era povestea! se dumiri Ion Vodă, vorbind cu adîncă bunătate în glasul parcă pornit pe șagă. Apoi asta nu-i pricină de supărare, Mitruț străjărule. Spune oamenilor să-și ia fiecare ce-i al lui și să fie vrednici să-și apere răzășiile! Că, uite, dușmanii!... Iar tu să ții răbuș de toate cele și să știi că are să vie slujbaș domnesc la fața locului, să se încredințeze de dreptul fiecăruia și să tragă hotar nou. Pentru că ceea ce n-a fost furat de la răzăși, adică adevărata moșie a celui spînzurat, îi dreptul domniei!...

Inima lui Mitruț se umpluse de atîta dragoste și dăruire către domnul care se arăta înțelegător și cu dreptate pentru norodul său, încît vorbele se înnodară în gîtul străjărului și ochii lui se umeziră.

— Măria ta, dacă faci una ca asta... începu el, dar nu putu să-și isprăvească vorba și nici nu știa ce să mai spuie. De zeci de ani jaful boierilor întinsese sărăcie cumplită în satele „dintre ape“, de zeci de ani țăranii se jăluiau, răbdau și se tîrau muncind pe pămînturi furate spre folosul stăpînilor și abia acu căpătau din nou pămîntul lor, dreptul lor și slobozenia lor, iar cel care le ducea acasă dreptatea lui Ion Vodă era el, Mitruț al Joldii! Copleșit de tulburare, Mitruț dădu să-și plece genunchiul la pămînt, dar domnul îl opri. Îi puse palma pe umăr și-i vorbi rîzînd:

— Iar lui moș Mihai al tău să-i spui că așa îi trimit eu vorbă: țara care are străjări ca dînsul și moșul care are nepot ca tine au a se mîndri și a sta cu fruntea în

sus în fața lumii! Așa să-i spui! Iar cît despre rîs, Mitruț, moș Mihai șuguiește ca un om cumsecade, precum se află!...

8

Badea Tudose s-a culcat pe suman cu capul pe cușmă și a ațipit. Focul de veghe al „atamanilor" înalță flăcări drepte în văzduhul liniștit, luminînd chipul trudit și ars de soare al bătrînului. Barba lui netunsă de mult e căruntă tare și acoperă obrazul ciolănos cum acoperă otava — după cosire — un fînaț.

Flăcăii îl privesc din timp în timp și vorbesc încetișor, să nu-l trezească. Vorbesc anume lucruri de taină, care — și fără asta — nu trebuiesc auzite de badea Tudose și nici nu se cuvin spuse cu glas tare. Iată, Ilie al lui Niculai Miron din Seaca ține de mînecă pe Mitruț și-i șoptește cu mare însuflețire și stăruință:

— Eu nu știu ce-ai găsit tu la Ghivirdic acela al tău, de-l tot lauzi! Mai întîi și mai întîi că-l cheamă Ghivirdic! Aista-i nume de om? Și pe urmă îi cîrn! Și cu obrazul cela prelung și numai ochi!... Acela-i flăcău? Apoi dacă-i om de treabă cum zici tu, ce caută el să se amestece unde nu-i fierbe oala? Cînd îl cauți, Ghivirdic pe prispă la bița Oană al lui moș Bolocan! Este careva de sama lui acolo? Nu-i! Că doar Olina nu-i de nasul lui! Spune și tu! Da-i atita de prost, bre, că nu pricepe! Și dă buzna. Mai ales acu, că a rămas acasă — că el era la oi cînd am plecat noi — să vezi că toată ziua acolo-i curg ochii! Tu, dacă te duci acasă și-l vezi, mai deschide-i capul. Iar dacă treci pe la bița Oană, spune Olinei că eu îs sănătos... iar de cele ce știe ea... om grăi cînd m-oi întoarce acasă...

Mitruț privește chipul bălan, cu ochii albaștri, senini, ai lui Ilie și-i vine să rîdă: Ilie vorbește de rău despre nasul lui Ghivirdic, că adică Ghivirdic e cîrn! Dar și Ilie e cîrn! Cum de s-au întîlnit amîndoi, nas în nas, lîngă șperla aceea de fetișcană a lui bița Oană?

— Mitruț, — îl ghiontește pe furiș Ionică al lui bița Lupu Condrea, — dacă ajungi acasă, treci și pe la Brusturi. Spune tătuții și mămuții că-s sănătos și mă port cuminte... să nu aibă grijă... Numai lui bădița Nistor, care stă alături de noi, să nu-i spui nimic. Nu știu de ce se tot încruntă cînd mă vede! Dar dacă te uiți în ograda lui și zărești pe Elinca singură... ei poți să-i spui... dacă te întreabă... Iar dacă nu te întreabă... nu-i mai spune nici ei!...

Mitruț îl privește mirat. Mucalitul acesta de Ionică, îndesat, neastîmpărat, sprîncenat și pistruiat și cu nasul sumes, parcă s-a schimbat dintr-o dată. De obicei rîde mereu. De obicei, acolo în sat, afli cîte trei-patru fete în jurul lui. Și toate rîd cu dînsul! Ce l-a găsit acu' să se întunece la față, să-și plece ochii și să gîngăvească și să rupă în neștire o frunză lungă și tăioasă de papură, ca o sabie? Negruța aceea de Elinca? D-apoi el nu știe că Elinca moare după dînsul?

— Are să întrebe, Ionică! îl încredințează el zîmbind. De tine să nu întrebe? Parcă tu nu știi?

Dar Ionică nu arată chiar atîta de încredințat. O clipă în ochii lui s-a aprins scînteia aceea nebiruită a veșnicei lui veselii. Dar se stinge îndată și flăcăul întoarce capul.

— Doar nu-i prost să te creadă! bodogănește amărît Toma către Mitruț. Ele acolo... voi aici... Dracul mai știe ce-a mai fi prin sat?

— Bine, Toma, — îl zădărește Mitruț, — să știi că dacă văd pe Parasca lui Trifan Oniță, așa am să-i spun! Să știe și ea ce credință ai tu într-însa!

— Da' ce am eu cu Parasca lui badea Trifan? mîrîie Toma. Nu m-a ocărît maică-sa și a aruncat cu o scurtătură după mine, cînd m-a prins prin jurul bătăturii sara? Aceea așteaptă un răzăș... ori chiar un fecior de boier s-o ieie! Nu știu eu cine-i Parasca? Are să se uite ea la un nimernic de ficior de vecin ca mine?

Chipul smolit și posomorît al lui Toma s-a întunecat de tot. Ochii lui negri lucesc neliniștiți deasupra nasului lung, iar dinții lui, cu strungăreață largă, parcă stau gata să muște.

— Tu nu mai ești vecin, Toma! grăiește Mitruț cu glas potolit, dar îndesat. Iar cînd ai să ajungi acasă, Parasca are să știe că a venit feciorul răzășului Costache al Vadanei, care stăpînește iar pămîntul ce i-l furase boierul. Așa are să afle și are să se bucure! Lasă că și fără asta... dar nici tu nu crezi ce spui, bre! O fi zvîrlit maică-sa cu scurtătura... nu zic nu! Mamele cam așa fac cînd te arăți prea des pe la poarta lor... Dar Parasca n-a zvîrlit. De ce vorbești cu păcat?

Toma îl privește cu ochi mari.

— Răzaș? Tu rîzi de noi, Mitruț?

— Porunca măriei sale, Toma! Cine să rîdă de ea?

Toma lui bița Costache al Vadanei se scoală în picioare, ca prins de o mare 'neliniște, și repede se așază din nou pe ilic:

— Mare poznă! Mitruț rogu-te, — vorbește el cu glasul schimbat, — dacă-i așa, tu ai să treci pe la tătuța, vezi bine!... Și dacă vrei să treci și pe la bița Trifan Oniță, spune-i și lui... Și n-are decît să audă și Parasca, numai așa... să vedem ce are să zică!... Iar pentru măria sa, măi oameni buni, brațele mi le dau, pielea mi-o dau, capul mi-l dau... chiar dacă nu mi le cere!

Flăcăii rîd înfundat, cu mîna la gură, ca să nu-i audă badea Tudose, și Toma se oprește înciudat.

— Dar tu, — se uită Mitruț la Drăguș, — n-ai nici o vorbă a trimite la Plopi? Are să mă întrebe Dușca și n-am să știu ce să-i spun.

Drăguș rîde tăcut și dinții lui albi sclipesc în umbră. Iar ochii pieziși rîd și ei sub fruntea înaltă și sub hălăciuga de păr nedomolit care se clatină pe capul lui descoperit.

— Să-i spui că eu mănînc turci fripți, ca să mai cresc! răspunde el copilărește. Că zice că-s mititel, măi oameni buni, și mă tot amînă pînă ce-oi crește mare! se jăluie el mucalit. Dar dacă ea e mare, cum se crede, de ce mi-a făcut baiera asta de la ghioagă atîta de slabă, încît s-a și destrămat? Drăguș rîde și arată celorlalți betele țesute de Dușca! Așa să-i spui, Mitruț, și să-mi facă alta!... Și flăcăul se pleacă dintr-o dată la urechea lui

Mitruț și șoptește îngrijorat: Cînd am plecat, mămuța era bolnavă, Mitruț! Nici nu s-a putut scula să mă petreacă pînă în drum!... Iar Profirița plîngea în jurul ei, de-ți era mai mare jelea!... Nu știu ce-a mai fi pe acolo!

Ochii lui Drăguș clipeau des și Mitruț îl privea cu inima strînsă, cu palma pe umărul lui.

— Întîi pe acolo am să mă duc! îl încredință el tot atîta de încet și tăcură amîndoi, cu ochii îndreptați spre jocul flăcărilor. Cineva mai aruncă pe foc un snop de papură uscată și toți rămaseră muți și nemișcați. Își simțeau sufletul plin și gata să reverse o năvală de vorbe și amintiri și înduioșări. Dar niciunul nu se pricepea să vorbească atîta cît ar fi vrut și cum ar fi vrut. Iar badea Tudose, de la o vreme, se întoarse pe cealaltă parte. Numai un ochi din cale afară de cercetător ar fi putut desluși — pe chipul lui de om care doarme adînc — un zîmbet ușor, ascuns și șugubăț.

Mitruț se sculă. În ziuă trebuia să pornească și mai avea a-și lua rămas bun și de la alții. Trecu încet printre trupuri adormite cu mîna pe ghioagă și cu arcul alături, uitîndu-se cu băgare de samă la fiecare. Căută îndelung și se așeză încet în preajma altui foc, lîngă ošteanul acela necunoscut adus de domnia sa Pătrașcu cînd cu osîndirea solilor și care, pe urmă, intrase după domn în cortul măriei sale. Și cu acel om stătu de taină pînă în zori. Iar cînd încălecă cu badea Tudose și porniră amîndoi pe drumul care ducea către Moldova și către Răchiți, chipul lui arăta atît de întunecat și trist, încît bătrînul își coborî cușma pe frunte, se încruntă și călări alături multă, multă vreme, fără să scoată un cuvînt.

9

Pădurea vîjîie.

Vuietul pornește din depărtări neștiute, se apropie ca un talaz care umple cuprinsul, crește stăpînind întreg văzduhul, zbuciumînd copacii, frămîntînd frunzișurile și

izbind între ele crengile înnebunite, și se sparge ca o năvală dezlănțuită de ape.

— Așa huiește numai pădurea de stejari, grăiește domol badea Tudose, ridicînd un deget către uriașa neliniște a codrului. Pădurarul care a avut poruncă să-și dureze coliba într-o poiană ca aiasta, și nu-i om tare de feleșagul lui, poate înnebuni de la o vreme. Că nu oricine poate asculta cu liniște cum se prăvale lumea peste dînsul! Dar dacă-i om așezat și domol, se deprinde și cu asta și încet-încet, nici nu mai aude vîjîitul. Dacă pădurea-i de fagi, de pildă, altfel sună. Și altfel cea de ulmi, ori de carpeni. Fiecare fel de copac sună altfel. Eu, dacă-s pădurar de atîta amar de vreme, cunosc copacii fără să mă mai uit la dînșii. Numai după sunet îi cunosc. Iaca, nu avem prin părțile ieste brazi. Dar dacă ai auzi tu cum sună vîntul într-o pădure de brazi, nu l-ai mai uita în viața ta! Nu vîjîie greu ca-n stejari. Dar șușuie atîta de puternic și atîta de năvalnic, încît fără să vrei îți pleci capul. Se sfîșie în frunzele subțiri și tari ca acele și șuietul acela nu coboară spre tine, să te ieie, să te cuprindă cum îi aista care-l auzi. Dar rămîne acolo sus, huind necurmat, de parcă gonește o apă a văzduhului peste puțintica tină din care sîntem noi plămădiți... Pe urmă mai sînt și copacii cu frunza subțire și măruntă, care sună fiecare după puterea lui: freamătă numai ca o năframă bătută de vînt, ori țiuie ca un roi de gîze deasupra unei bălți, ori oftează ușurel și fără popas, șuierînd din vreme în vreme, ca un om știrb... Așa-s răchițile și sălciile și salcîmii... iar plopii se pleacă pînă la pămînt și frunza lor flutură și tremură și se întoarce pe dos...

Badea Tudose tace și se gîndește ce să mai spuie. Toate cîte le știe din îndelungata lui slujbă de pădurar, toate cele văzute și înțelese de dînsul în umbra codrilor și în amurgul rariștilor și în lumina poienilor, toate le spune și ar mai spune și altele, la popasul acesta, numai să vadă că gîndurile lui Mitruț au luat alt drum, că fața lui se înseninează și că se hotărăște și el să grăiască măcar un cuvînt în această lungă călătorie a lor către Moldova.

Stau amîndoi la umbra unor stejari şi se hodinesc. Caii pasc alături. Badea Tudose a scos din traistă turta de mei şi legăturica de sare, a pus alături cîteva cepe şi ospătează încet, vorbind domol şi furînd cu ochii chipul întunecat al lui Mitruţ. Iar Mitruţ stă cu o bucată de turtă între degete şi priveşte tăcut la zbuciumul greu al frunzişurilor şi la înfăţişarea împrejurimii aceştia, pe care o ştie şi o cunoaşte. Iată colo, sub poala copacilor din cealaltă margine a poienii, se înălţase odată cortul acelui neguţător turc, pe care l-a prins Zamfir fugarul, ajuns lotru în stufăriile apelor megieşe. Iar aici, chiar unde s-a aşezat el la popas cu badea Tudose, a poposit atunci acel om minunat care fusese moş baciul, şi cu el, şi cu ceilalţi ciobănaşi, a făcut focul şi a stat în preajma oilor pînă cînd le-au luat lotrii şi le-au dus în stuf...

Amintirea trece ca un zbor prin mintea lui Mitruţ şi gîndurile lui se opresc iar la pricina de jale şi la greutatea de cuget de care nu se poate scutura...

— Bade Tudose, — grăieşte el de la o vreme, — mata nu l-ai cunoscut pe dumnealui Dumbravă vornicul. L-ai văzut atunci în bătaie la Rîmna, dar nu l-ai cunoscut. Nici n-ai ştiut că era un om care nu se mai află de vrednic şi de cu dreptate şi credinţă către măria sa şi către cei necăjiţi! Odată în viaţa lui l-a cunoscut pe moş Mihai şi nu l-a mai uitat. Iar pe mine m-a îmbrăţişat de la început şi m-a ajutorat şi s-a purtat cu mine şi m-a sfătuit ca un tată... Bade Tudose, iaca, nu-s nici două săptămîni de cînd şi-a pus, uite aşa, mînile pe umerii mei şi a grăit cu adîncă tulburare: „Mergi cu bine, Mitruţ, — mi-a zis, — iar dacă a fi să nu ne mai vedem şi om pieri, măcar să pierim cu vrednicie şi cinste!"... Parcă ştia că-l paşte prăpădul şi zdrobirea...

Tace o clipă şi îşi trece palma groasă peste frunte.

— A pierit? tresări badea Tudose, înălţîndu-şi sprîncenele cărunte.

Mitruţ îşi îndreaptă cuşma pe cap şi îşi stăpîneşte tulburarea.

— N-a pierit, — vorbeşte el, — dar a trecut prin grea cumpănă şi a fost înfrînt şi umblă pribeag pe la uşi

străine să-și puie capul la adăpost. Un om ca dînsul atîta de vrednic și atîta de viteaz să-și plece genunchiul la mila unor oameni pe care nici nu-i cunoaște și care-l pot vinde, ori îl pot ucide cînd or vrea... Bade Tudose, îmi vine să răcnesc că nu pot să zbor la dînsul, să-i dau o mînă de ajutor, cum mi-a dat el mie, la vremea lui...

Badea Tudose l-a ascultat cu răbdare și în tăcere. Acuma în ochii lui joacă o lumină de adîncă înțelegere și de mare mulțămire. Îl doare inima și pe dînsul de neizbînzile și întîmplările cele crîncene ale vornicului Dumbravă, dar pe lîngă aceasta, tatăl Domnicăi mai simte și o tainică bucurie că feciorul Joldii se arată așa cum este: cu dragoste și cu durere către cel care i-a arătat dragoste și sprijin, plecat să plătească facerile de bine pe care le-a primit și cu inima proaspătă, fragedă, neîntinată de ticăloșiile vieții și neînvîrtoșată de zdrobirile lumii acestia.

Deasupra, codrul de stejari geme și vîjîie răscolit din adîncuri. Dincolo de drum, valurile verzi de stuf se frămîntă alungate de vînt. Iar badea Tudose, gîndindu-se adînc, găsește în sfîrșit gîndul și vorba care să-l tragă pe flăcău către lumină și zîmbet:

— Sînt oameni pe care nu-i poți doborî în luptă dreaptă, măi băiete! grăiește el încet și cu socoteală. Așa a fost cu taică-tu, pe care numai săgeata l-a putut ucide, pentru că săgeata pălește de departe și fără veste, iar cel care o azvîrle nu-i vrednic să-ți steie înainte. Pe cei mari însă, dacă-s vrednici, nu-i doboară decît vînzarea, pentru că de vînzare nu te poate păzi tăria brațului! De aceea zic, dacă domnia sa Dumbravă îi așa cum spui tu, și dacă n-a aflat vînzare în jurul lui, să n-ai grijă. A scăpa fără ajutorința nimănui și s-a întoarce iar sub mîna măriei sale Ion, cum a mai fost. Iar eu zic să spunem și Domnicăi cum este acel bărbat viteaz și cu milă și înțelegere către tine și-ai să vezi că Domnica îndată are să facă o rugăciune și are să aprindă o lumînare pentru sănătatea și izbînda lui... Iar rugăciunile celor curați la suflet îs primite și împlinite, măi băiete...

Mitruț rămîne cu ochii duși și, încet-încet, chipul lui parcă se mai îmblînzește. O clipă — din fundul amintirii

— privirile ca două albăstrele ale Domnicăi se îndreaptă asupra lui rîzînd... ca acolo la malul apei, la ghilit pînza... ca în serile cu lună, pe prispa pădurăriei... și trupul ei puțintel, dar tare și sprinten ca o zvîrlugă, se pleacă ușor asupra unei lumînări aprinse departe... în colțul întunecos, cu icoană...

Mitruț înalță capul. Valurile de stuf se alungă mătăsoase și însorite, ca apa mării sub vînt, iar pădurea vuiește altfel...

Iar de aci înainte călăresc mai repede și fac popasuri mai rare, ca doi oameni grăbiți precum se află.

I

Călare, cu pletele în vînt, cu buciumul legat de o șitoare, peste umăr, în curmezișul spatelui, Ghivirdic alerga către satele dintre ape.

Ghivirdic nu mai era acel băiețaș mititel, slăbuț și gata de plîns, care se lipise de Mitruț ca puiul de cloșcă cu atîția ani în urmă. Ci un flăcău năltuț, cu plete castanii, cu ochii mari, căprui, plini de înțelegere, cu fața prelungă și cu boiul drept și sprinten. Din fosta răzășie a părinților lui căpătase numai o bucățică de pămînt pe care să se hrănească singur. Așa hotărîse boierul Mîndru cînd plecase la război, și tot atunci pusese și anume opreliște: Ghivirdic nu trebuia să părăsească stîna decît după sfînta Maria Mică, adică după ce s-or aduna oile birnicilor la țarcurile de la Putnișoara. Dar cînd aflară că din porunca măriei sale boierul pierise în ștreang, iar curtea de la Putnișoara se risipise și se pustiise, ciobanii își împărțiră oile între ei și porniră fiecare spre bordeiele lor, așteptînd ca dreptatea lui Ion Vodă să le întoarcă răzășiile furate. Așa pornise și Ghivirdic. Iar cînd Toader ciobanul, trimis cu oastea spre Gura Ialomiței, a ajuns acasă singur, flămînd și trudit, și fără să fi săvîrșit vreo ispravă, ceilalți ciobani îi dădură și lui atîtea oi cîte i se cuveneau, cu dreptate și fără obijduire, și se simți și acesta, deocamdată, mulțămit și împăcat. Izbutise să smulgă de la boier un capăt de ogor, ca și ceilalți, și acu trudea cu gîndul la ceasul izbăvirii de istov a silniciei, asupririi și apăsării pe care le îndurase atîta amar de vreme.

Cînd s-a zvonit, ca dintr-un vînt purtat peste ogoare, că la Răchiți, la pădurăria lui badea Tudose, ar fi poposit Mitruț, Ghivirdic n-a mai așteptat. A prins un cal de pe cîmp — acuma caii boierului pășteau slobozi și rătăciți pe imașuri — a încălecat pe deșelate și a pornit vijelie. Iar în bătătura lui badea Tudose a sărit drept în brațele lui Mitruț. I se părea că regăsise tot sprijinul lui pe lumea aceasta și toată mila și crezarea și dragostea, pentru că Ghivirdic era un biet copil fără părinți și în scurta lui viață numai dragostea și ocrotirea lui Mitruț le cunoscuse.

Stătură deci îndelung de vorbă și cînd înțelese bine ce are de făcut, Ghivirdic porni.

Acum iată-l: aleargă furtună, cu pletele în vînt, cu buciumul în curmezișul spatelui, oprește pe creasta dîmburilor, trage buciumul către gură și sună prelung a bucurie, a chemare, a veste mare, a poruncă. Și cînd socoate că a fost auzit de toată suflarea, coboară dîmbul în goana calului, intră în sate și strigă din răscruce în răscruce și din ușă în ușă, gîfîind:

— A venit Mitruț! Aduce poruncă de la măria sa! Oameni buni, măria sa domnul ne dă pămînturile înapoi, așa cum au fost ele cînd ni le-a luat boierul cu japca! Căutați-vă pecețile cele vechi și duceți-vă la Răchiți, la badea Tudose! Vă așteaptă Mitruț, care are să facă însemnări pe răbuș, să iasă toate cu dreptate...

Zicea, bătea calul cu călcîiele și pornea iar ca vîntul, să ducă vestea peste tot.

Un zbucium și o zvoană cumplită puseră stăpînire peste sate. Oamenii își căutau tășulcile în care își țineau îndreptările și pecețile cele din vechi și alergau spre Răchiți. Iar Toader ciobanul, călare și ducînd de căpăstru un al doilea cal înșeuat, gonea în vremea aceasta la mănăstioara de sub munte, să aducă pe cuviosul Filimon, ca să aibă cine ceti și tălmăci acele peceți și îndreptări și izvoade...

Iar la pădurărie toate se petreceau ca în vis sau într-o poveste frumoasă. Cel puțin așa i se părea Domnicăi, ai cărei ochi albaștri se deschideau cu mirare spre atîtea fapte neobișnuite și atîta bucurie, și atîta viață nouă,

stîrnite de Mitruț „al ei“, care se arăta a fi cel mai însemnat om din cîți cunoscuse ea pînă acum.

Îmbrăcați cu schimburi curate, spălate și ghilite de mîna Domnicăi, badea Tudose și moș Mihai stăteau pe prispa pe care Domnica așternuse un lăicer țesut de mînile ei. Chipurile lor erau liniștite și zîmbitoare, iar vorbele potolite și înțelepte, cum se cuveneau la bătrînețele și la starea lor de sfetnici și de neamuri ale unui om ca Mitruț al Joldii! Stăteau marturi doar la o faptă cum nu se întîmplă două într-o viață și mîndria că Mitruț al lor poartă porunca și voia domnului, și aduce bucurie și dreptate pentru toți, le umplea inimile de mulțămire. Din pragul ușii, cele două albăstrele proaspete ale Domnicăi rîdeau spre cei care veneau să ceară sfat și deslușiri, iar Mitruț, cuminte și așezat ca totdeauna, se scula în picioare în fața celor mai bătrîni, grăia domol, povestea cele întîmplate acolo unde domnul și căpitanii săi și norodul adunat purtau război împotriva dușmanilor, lămurea porunca dată de măria sa și punea la cale cele ce sînt de făcut pentru împlinirea ei.

— Băgați de samă, măi oameni buni, — grăia la urmă moș Mihai, — să se tragă haturile cele noi după dreptate și să nu se treacă cu nici o palmă de loc peste cele ce sînt scrise în peceți și în îndreptări. Că tot ceea ce nu este legiuit al vostru, este al domniei, și băietul ista are a răspunde în fața măriei sale pentru toți. Să nu-l facem de rușine, după ce el ne face nouă numai bucurie și bunătate!

Iar oamenii plecau voioși și cu inima plină să-și vadă locurile care fuseseră mai de mult ale lor și să pună anume semne ca să ușureze munca hotărnicirii care trebuia făcută cu socoteală și cu mărturii, ca să rămîie tare și neclintită pînă în veac!

Bătrînii, ca moș Bolocan și Batcă cel surd și alții, fură scoși din bordeiele lor și trimiși la Răchiți. Ei cunoșteau hotarele cele vechi, care acum nu se mai vedeau, iar atunci cînd pecetea domnească scria, de pildă, că marginea cutării răzășii „pornea din dîmbul lui Beg și mergea la vale pînă la balta lui Ivăncuț“, ei știau care fusese dîmbul lui Beg, căruia acu i se pierduse numele, și unde sticlise balta lui Ivăncuț, secată cu mulți ani în urmă.

Numai că moș Bolocan se lăsa greu.

— Măi oameni buni, — grăi el hotărît, — asta-i o treabă atît de mare și atîta de strașnică și nemaivăzută pe meleagurile ieste, încît nimernici am fi dacă n-am cinsti-o după cuviință! Și pe urmă, cum să calci tu, om bătrîn, atît amar de loc, atîtea hotare, fără să găsești din popas în popas măcar oleacă de lapte, să mai prinzi putere?

Bătrînul zîmbea poznaș și ochii lui mici luceau neastîmpărați sub cătina sprîncenelor.

— Dar ce, tot n-ai înțărcat încă, moș Bolocan? îl împunse Anica lui Dumitrache Carare, văduna, care știa multe din vremea cînd lui moș Bolocan abia îi mijea mustața.

— Nu-i vorba de ce ții tu minte și-ți pare rău că nu mai este! îi plăti îndată moș Bolocan împunsătura. Bătrînii sug altfel de țîță, Anica! Tu n-ai auzit că vinu-i laptele moșnegilor?

Moș Batcă ascultase cu palma căuș la ureche și cu gura deschisă ca orice surd. Dar tîlcul acestor vorbe îl prinse mai repede decît s-ar fi putut aștepta și îndată rîse bucuros și mulțămit.

— Asta așa-i! încuviință el gros și mucalit. Tîlharul ista de Bolocan a simțit că în pivnița ceea părăsită, de la curte, au mai rămas niște poloboace...

— Acelea-s pentru altă trebuință! sări Anica, fulgerînd cu ochii spre Domnica și spre Mitruț.

— Acelea-s pentru altă trebuință! întări și lița Saveta a lui Gligore Jitarul, care — de la moartea Zoiței — socotindu-se un fel de mamă a lui Mitruț, venea în fiecare zi la pădurărie și ajuta la cele de cuviință pentru noua căsnicie ce se punea la cale.

Din pragul ușii unde stătuse, Domnica se mistui rușinată în umbra bordeiului, iar Mitruț, cercetînd cu băgare de samă tăișul baltagului lui badea Tudose, se prefăcu a nu auzi și a nu înțelege.

Bătrînii zîmbiră cu tîlc.

— Adevărat! grăi moș Mihai, domol. Muierile ieste au pus gînd rău pivniței celui spînzurat. Dar, dragă Anică și dragă Savetă, cînd oamenii își văd înapoi răzășiile, după atîta vreme de robie, nu se cheamă că au o sărbă-

toare mai însemnată chiar decît o nuntă? Și pe urmă, eu zic că s-a găsi acolo destul și pentru o trebuință și pentru alta... Mă mir cum de n-au năvălit unii să mîntuie de istov tot ce ce se află ascuns în întunericul hrubelor...

— Ar fi năvălit, — lămuri Anica, — dar cînd au dărîmat curtea, au năruit peste gura pivniței și gîrliciul și căsuțele vătăjilor, care erau alături. Are să trebuiască să mergem cu sapele și cu topoarele... să dezgropăm...

— Om merge! îngăduiră bătrînii.

Și s-au dus.

Iar ceea ce aflară în hrubele întunecoase ale fostelor curți de la Putnișoara, îi răsplăti îndeajuns pentru muncă și osteneală.

Ca să nu zăhăiască treaba, rînduiră să nu iasă la cîmp toate neamurile care alcătuiau obștiile răzășiilor ce urmau a fi din nou hotărnicite. Ci fiecare obștie să trimită numai pe cel mai bătrîn dintre oamenii ei, sau pe cel cu mai multă știință a locurilor și hotarelor. Iar pentru început, hotărîră să meargă din neamul Condrenilor numai bița Lupu, iar din obștea răzășiei Palmașilor — care se megieșea din vechi cu cea a Condrenilor — să meargă numai bița Ion, cel care cînta din fluier la jocurile de duminică. Duceau într-o căruță un maldăr de țăruși ascuțiți cu toporul, o balercuță, cîteva ulcele și o turtă de mei într-o traistă. Se opriră într-o dumbravă rară, mai mult cioate decît copaci și, o clipă, priviră tăcuți peste întinderi. Apoi bița Lupu scoase din brîu tășulca cu pecețile, le desfăcu, își făcu cruce și începu să le citească. Hotarul răzășiei trebuia să pornească din colțul acelei dumbrăvi, să coboare către apa Putnei pînă într-un cot al albiei, însemnat cu niște plopi străvechi, și să se întoarcă pe muchia unei costișe care fusese de la început hotarul de către miazăzi între răzășia lui bița Lupu și cea a lui Ion Palmașu.

Bătrînii pășiră căutînd cu băgare de samă cornul dumbrăvii, iar acolo își puseră palmele pavăză la ochi și cătară în zare. Cunoscură plopii cei mari de lîngă apa Putnei și malul rîului și văzură costișa cu pricina, coborînd în văiugi și urcînd pe muchie. Iar cele știute de ei, potrivindu-se cu cele scrise în peceți, însemnarea hotarului putea începe.

Atunci moș Mihai scoase cepul de la balercuță, lăsă să curgă șipotul grăbit al vinului în ulcele și întinse fiecăruia cîte una:

— Pentru sănătatea măriei sale Ion Vodă! rosti bătrînul și ca la o poruncă toți își traseră cușmele din cap și stătură drept, neclintiți, în lumina crudă a dimineții. Pentru o asemenea facere de bine, — urmă moș Mihai, și glasul său tremura, — nu sîntem vrednici a-i mulțămi și orice am face și orice am spune, nu poate plăti mila și dreptatea lui... Doar cu viața...

— I-oi da-o! grăi bădița Lupu, răgușit, dintr-o dată. Am trimis feciorul în bătaie, m-oi duce și eu și, dac-a fi trebuință, mi-oi lua și muierea... i le-om da pe toate... Bădița Lupu tăcu, înghițind în sec și privind într-o parte.

— Dumnezeu să-l răsplătească și să-l aibă în grija și în paza sa!

Băură toți și badea Toader și moș Mihai își șterseră mustățile și grăiră amîndoi într-un glas:

— Poți începe, Lupu...

Bița Lupu alese din căruță un țăruș și luă toporul. Păși pînă lîngă copacul din cornul dumbrăvii, așeză țărușul cu vîrful în pămînt și, ridicînd toporul, izbi odată cu muchia. Dar îndată, parcă aducîndu-și aminte ceva, lăsă toporul jos și își duse mîneca ilicului la ochi... Apoi se întoarse către Mitruț, îl cuprinse cu amîndouă brațele și îl strînse cu putere la sine.

— Pentru tine, care ai stăruit și ai alergat și ne-ai adus poruncă, Mitruț, n-am închinat, dragul bădiții! Ochii omului erau uzi și tulburarea îi gîtuia vorbele. Ne-a fost bucuria atîta de mare, că te-am uitat... Să ne ierți! mai izbuti el să grăiască și tăcu.

— D-apoi că de asta nu-i nici o supărare, încercă moș Bolocan să șuguiască mai mult ca să-și ascundă tremurul glasului. Și scoțînd din nou cepul balercuții, umplu ulcelele.

— Dragul bădiții, — închină Lupu Condrea, — am fost cu taică-tu ca un frate și tu-mi ești ca un fecior... Și te-ai dovedit asemenea lui, care nu avea asemănare!... Numai că el nu ajunsese pînă la măria sa, nici pentru dînsul, nici pentru alții... cum ai ajuns tu... să ne dai... și nemaigăsind vorbele de trebuință, bădița Lupu tăcu, întinse

spre Mitruț țărușul pe care îl avea în mînă și își întoarse chipul în altă parte.

Se întoarse și moș Mihai către dumbravă, și badea Tudose către apa Putnei, ca să bea în liniște și fără să se vadă unii pe alții. Iar bădița Lupu bău ulcica pînă în fund, o izbi de roata căruții, sfărîmînd-o, și apucînd un braț de țăruși porni să-și însemne harnic hotarul răzășiei...

2

Vestea întîmplărilor și bucuriilor de la Răchiți și din satele dintre ape trecu Siretul și se răspîndi ca un vînt pînă în depărtări. O aflară oamenii de la Sînger — acolo unde pierise moș baciul luptîndu-se cu tătarii — și de acolo trecu în satele de pe moșia celui ce fusese Gavrilaș Voilă și mai departe pe pămînturile celuilalt spînzurat, boierul Hudăi. Și în toate satele acele se ridică zvoană mare și oamenii fură cuprinși de neliniște și porniră sfaturi nesfîrșite.

Și la pădurăria lui badea Tudose era mare forfotă și zvon. Mitruț nu mai dădea pe acasă decît noaptea, fiind prins toată ziua de trebuințele hotărnicirilor.

Moș Mihai și badea Tudose se întorseseră la treburile lor în lunca Milcovului și în pădure și se arătau numai la ceasurile îngăduite de aceste datorințe. Dar la pădurărie, Domnica nu rămînea singură nici o clipă. Pentru niște copii fără mamă, cum era și ea și Mitruț, se găsiseră dintr-o dată trei mame. Întîi era lița Saveta, care nu uita niciodată cît bine îi făcuse Mitruț și cum — după ce ceruse de la domnie slobozenia lui bița Gligore din temniță — i-l adusese acasă într-o iarnă, degerat și aproape mort. Fără să-i fi spus nimeni, lița Saveta știa că în casa lui badea Tudose trebuia să se facă nuntă, că Domnica și Mitruț, fiind din cale-afară de săraci, nu aveau nici de unele și că, pentru noua căsnicie, lipsurile trebuiesc împlinite. Venea deci din zori de zi cu Profirița după dînsa și se apuca de treabă. Iar după ea venea Irina lui Ilie Sumanaru, veșnic mîhnită după pierderea năprasnică a bărbatului ei și veșnic gata de plîns și îndată se arăta și

cealaltă vădană, Anica lui Dumitrache Carare, umplînd casa cu vorba ei puternică și repezită, cu rîsul ei molipsitor și cu hărnicia ei neastîmpărată. Cele două vădane, care nu puteau uita pe Zoița, socoteau pe Mitruț ca pe un copil al lor și se credeau datoare să-l sprijine și să-l ocrotească, mai ales într-o împrejurare plină de bucurie și de dragoste și înduioșată tulburare, cum era pregătirea nunții lui cu Domnica. De aceea, cum veneau, începeau a desfășura valurile de pînză aflate în zestrea Domnicăi, și altele aduse de ele, și măsurau cu cotul și tăiau cu foarfeca, după o anume știință a lor, și porneau a coase și a încerca și a încheia, sporovăind mereu ca la o clacă veselă precum și era. Storceau zeamă de toporași și de frunză de nuc ori de poamă de boz, sau de cireșe negre, pădurețe, scoteau astfel boiele rare, pe care le fierbeau cu oțet acru de perje, ca să le întărească, și muiau în ele fire subțiri de cînepă și de in, să aibă cu ce coase altițe și izvoade și cu ce țese cele de trebuință pentru zestrea miresei și a mirelui. Zestrea creștea. Domnica, bucuroasă și harnică, trebăluia învîrtindu-se ca un prîsnel și cele trei femei rîdeau și povesteau. Pe urmă, vădanele își aduceau aminte cum le-au pierit bărbații, odată cu Joldea, în luptă cu tătarii, cum le-a făcut farmece baba Păduroaia, cum s-au dus să le citească părintele Paramon, și cît îs ele de amărîte și de singure, și atunci prindeau a lăcrăma... Iar bordeiul era mereu plin de vorbă și de neastîmpăr...

Într-o asemenea zi poposiră la pădurărie oameni străini. Cerură a vorbi cu Mitruț, ori cu moș Mihai, ori cu badea Tudose și neaflînd pe niciunul, întîrziară hodinindu-se sub copaci, căci veneau de departe. Iar sara, cînd cei căutați sosiră acasă, îi găsiră în jurul unui foc, afară, ospătînd din puțina merinde pe care o aduseseră în traiste.

Erau niște oameni sărmani — cu obrajii scobiți și ochii înfundați sub frunte — de pe moșiile de dincolo de Siret. Veniseră desculți și zdrențăroși, cu ițarii suflecați și picioarele pline de glod pînă sub genunchi. Plouase două zile și ei călcaseră de-a dreptul prin bălți și prin noroaie.

— Am venit după sfat și ajutorință! grăiră ei către badea Tudose și moș Mihai, după ce spuseră cine sînt

și de unde vin. Am aflat și noi cele ce petrec aici, că huiește lumea de norocul vostru și de dreptatea lui Ion Vodă. La noi, acolo, toate s-au întîmplat cu boierii și cu pămînturile întocmai ca la voi. Tot așa ne-au obijduit boierii și sub strînsoarea lor ne-am prăpădit răzășiile și am ajuns vecini. Şi tot așa acei boieri ai noștri au fost prinși de măria sa cu uneltire și vînzare și au fost puși în ștreang, cum a fost pus și al vostru. Căci boierii noștri erau acel Gavrilaş Voilă din ținutul Tecuciului și acel Hudăi, a cărui moșie era jumătate tot în ținutul Tecuciului, iar cealaltă jumătate trecea în ținutul Covurluiului și se întindea pînă în hotarul pămînturilor domniei sale Alexa Albului. Iar curțile lor au fost arse de norod și s-au risipit în patru vînturi. Numai pămînturile au rămas cum au fost, că — din pricina războiului, se vede — n-a venit nimeni să facă rînduială și n-am avut cui ne jălui... Acu, am zis noi așa: Măi oameni buni, dacă în satele dintre ape a venit feciorul Joldii cu poruncă de la măria sa și dă înapoi oamenilor pămînturile furate de cel spînzurat, se vede că așa se cuvine și așa-i dreptatea lui Ion Vodă. Vra să zică am putea și noi să ne luăm înapoi pămînturile furate de spînzurații noștri!... Numai, vedeți voi, noi nu avem poruncă de la măria sa și fără poruncă nu cutezăm... De aceea am venit să vă facem știință și să rugăm pe feciorul Joldii că dacă a isprăvi treaba aici, să vie și la noi... s-o isprăvim și acolo!...

Moș Mihai se scărpină repede-repede în barba netunsă de mult.

— Dreptatea lui Ion Vodă așa-i cum ați socotit voi! grăi el cîntărindu-și vorbele. Asta-i adevărat. Dar de potrivit, nu ne potrivim, oameni buni! Pentru că despre cum au fost aici stările și obijduirile și cum au urmat tîlhăriile boierului, în satele dintre ape, măria sa știe de mai bine de un an de zile, de cînd am fost noi la domnie, cu pîră... trimiși de norod. Și încă de atunci măria sa a dat marelui vornic poruncă să facă cele cuvenite ca să-l dovedească pe boier de japcă și furtișag. Fosta-ți voi să îngenunchiați cu pîră din partea voastră?

— N-am fost...

— Apoi dacă n-ați fost, de unde vreți să știe măria sa necazul vostru? Asta-i una. Și al doilea, feciorul Joldii, pe care-l vedeți aici lîngă mine și care mi-i nepot, are porunci numai pentru satele dintre ape și pentru moșia boierului Mîndru. Pentru satele și moșiile boierilor voștri n-are. Iar dacă voi, care sînteți cu paguba și cu păsul, nu cutezați fără poruncă, cum să cuteze el, tot fără poruncă și încă și fără știință de cele ce sînt pe la voi?

Oamenii se priviră cu chipurile amărîte și își plecară capetele. Bătuseră atîta cale purtînd încoace o licărire de nădejde a lor și a tuturor acelora care-i trimiseseră și acuma înțelegeau bine că trebuie să se întoarcă cu mîna goală.

— Nu vă mîhniți, oameni buni! le vorbi și Mitruț, îmbărbătîndu-i. Cine îl știe pe măria sa cum îl știu eu, cunoaște și este încredințat că dreptate trebuie să se facă. Pentru că nu-i pe lumea asta om mai bun și mai cu milă și mai cu înțelegere pentru cel nedreptățit. Numai cît am deschis gura și am îndrăznit a-i aduce aminte și mi-a și poruncit: „Să-și ia fiecare ce-i al lui, dar să nu apuce din dreptul domniei la împărțeală. Și să-și apere răzășiile, că uite dușmanul!“...

— Le-om apăra! grăi hotărît unul din oamenii de peste Siret. Doar pricepem noi singuri că boierii nu le apără. Cînd a buciumat porunca de război și s-au vînzolit vătăjii să cheme strînsura sub steag, boierii au strîns numai cîțiva oameni și s-au dus cu aceia. Noi, cei mai mulți, am fost lăsați acasă, să muncim pe lanurile boierești... Da' acu... dac-a fi să ne luăm înapoi pămînturile, cine să mai rămîie acasă?

— Asta așa-i! grăi iar Mitruț. Vra să zică are să fie nevoie să ajungeți și voi la măria sa, să-i înfățișați pîra și să căpătați porunca... Numai că acu îi vreme tulbure tare! Măria sa bate război cu turcul și acolo are altele pe cap... Are să trebuiască să așteptați să isprăvească și să se întoarcă iar în scaun! Și atunci îți afla vremea cu priință...

Oamenii își plecară din nou capul și priviră în jeratic.

— Poate a avea nevoie de noi și ne-a chema la sine, acolo! grăi deodată unul din ei, sculîndu-se neliniștit și cu o lumină nouă în ochii adînciți. Ne-am duce, l-am ajuta și i-am spune...

— Și asta s-ar putea! îngădui Mitruț. Numai că o asemenea chemare ar trebui să vă găsească pregătiți... Să știți dinainte adică cine are să meargă și cine are să rămîie acasă, să aveți arme, adică ghioage și arcuri și săgeți și baltage și coase și cai... Iar cei care au a merge, să știe a mînui o armă și să știe a încăleca un cal... Și dacă stai și te gîndești bine, asta ar fi cea mai nimerită împrejurare, ca să vă dobîndiți înapoi pămînturile furate!

Un mare neastîmpăr puse stăpînire pe oameni. Inconjurară îndată pe Mitruț și-i cerură deslușiri despre război, despre măria sa și despre cele de trebuință ca să ajungi pînă la el. În noaptea aceea stătură pînă tîrziu, iar în ziuă drumeții se sculară și porniră către satele lor depărtate. Și din clipa aceasta o nouă nădejde însufleți norodul din cele două ținuturi și în fiecare bordei, și la fiecare foc de sară, și la fiecare popas, oamenii își spuneau unii altora veștile de pe cîmpul de bătaie, pătrunse pînă la ei, și se pregăteau, așteptînd, ori să se isprăvească războiul, ori să-i cheme măria sa la sine și ei să pornească cu mic, cu mare ca să-i dea ascultare și ajutorință...

3

Peste pădurăria lui badea Tudose amurgurile acelea de mai cădeau încet, străvezii. Soarele cobora nesimțit, departe, dincolo de pădurile nesfîrșite, dincolo de apa Siretului, lăsînd în urma lui cerul roșu, scăldat ca într-o apă verzuie. Umbrele se lungeau mereu spre răsărit, pînă înecau tot cuprinsul. Și atunci lița Saveta și cele două vădane părăseau bordeiul pădurăriei și grăbeau spre gospodăriile lor.

Departe, pe dealuri, buciumele se îngînau. Luna urca de undeva din codri, mare și roșie. Cîte un foc de veghe licărea într-o culme și altul se zărea mai departe. Abia

atunci pe cărare se auzea tropotul cailor celor duşi. Veneau Mitruţ şi moş Mihai şi badea Tudose, toţi trudiţi şi flămînzi. Descălecau, îşi îngrijeau caii şi se adunau în jurul mămăligii şi fierturii de sară... Pe urmă, bătrînii se aşezau pe prispă, la sfat, şi tinerii, aproape de ei, în poiană, în lumina săracă a lunii.

Glasurile groase ale moşnegilor se auzea vorbind domol. Copacii foşneau uşor în boarea vîntului de sară şi greierii ţîrîiau umplînd văzduhul. Uneori, o bufniţă se jăluia într-un desiş şi un liliac trecea negru şi tăcut, aproape. Rar un strigăt de spaimă, scurt şi neomenesc, spărgea tăcerea codrului, departe, lăsînd în urma lui o înfiorare. Dar liniştea cobora iar, îndată. În pădure, ca şi pretutindeni în lume, stăpînea domnia celui mai puternic.

Domnica trăia ca în vis. Luna lumina pentru ea, pădurea şoptea pentru ea, greierii cîntau pentru ea şi toată lumea aceasta parcă se îmblînzise, parcă se făcuse mai bună, fără dureri şi fără suferinţe, numai de dragul copilei lui badea Tudose pădurarul, care avea să se mărite cu feciorul Joldii, cel mai vrednic şi mai vestit şi mai chipeş fecior din ţara asta a Moldovei!...

— Spune-mi cum a fost atunci cu lupta ceea? întreba ea ţinîndu-şi mîna mică şi caldă în palma groasă şi mare a flăcăului.

— Cu care luptă? se făcea a nu pricepe Mitruţ.

— Aceea cu turcii, despre care vorbea tătuţa! Cînd umblau să iasă din cetate! Ştii tu!

— Cum să fie? ocolea Mitruţ întrebarea. Ca orice luptă. Turcii păleau în noi... noi păleam într-înşii... şi pînă la urmă i-am răzbit.

— Nu-i adevărat! se mînia Domnica îndărătnică. Unde te arătai tu, pustiu se făcea locul şi cînd păleai tu, oborai trei duşmani! Şi ai băgat spaima într-înşii şi ai luat prinşi şi au să te ţie minte şi pe lumea cealaltă!...

— Am făcut şi eu ce au făcut toţi oştenii! se apăra stingherit Mitruţ. De unde scoţi tu că numai eu?...

— Mi-a spus tătuţa! se înciuda fata. Oştean ca tine, — zice, — n-a mai pomenit! De ce nu vrei să-mi spui?

— Nu s-a pomenit oștean ca dînsul, Domnica! răspundea Mitruț, cinstit. Tu nu l-ai văzut cum a luptat la Jiliştea?

— Ba l-am văzut, că doar eram la spatele lui! Dar nu lupta ca tine!

— Apoi, dacă-i vorba așa, — şuguia Mitruț, — stăi să-ți spun eu! Cînd am dat o dată cu ghioaga, a căzut o jumătate din dușmani. Cînd am dat a doua oară, a mai căzut o jumătate din dușmani. Iar a treia oară, am pălit în zid și s-a năruit cetatea și a căzut în apa Dunării și s-au înecat și turci și turcoaice, și tot...

De data aceasta Domnica se mînia de-a binelea. Trebuia ca Mitruț s-o împace și s-o îmblînzească și treaba asta mergea greu, pentru că Mitruț nu se pricepea la vorbe cu meșteșug, iar cît despre îmblînzit, ar fi fost mai la largul lui să îmblînzească un cal nărăvaş. Pînă la urmă Domnica se împăca singură și atunci se repezea cu altă întrebare:

— Care turcoaice?

— Apoi nu ți-a spus badea Tudose că am intrat în tîrgul Brăilei și că erau acolo neguțători turci și turcoaicele și copiii lor?

— Despre turcoaice nu mi-a spus!...

— A fi uitat! Dar era tîrgul plin...

Domnica alerga la taică-su să se încredințeze și se întorcea gînditoare.

— Mitruț, — grăia ea pe jumătate hotărîtă, pe jumătate rugîndu-se, — de acu înainte am să merg și eu cu tine!...

Bătea luna printre crengi și pădurea șoptea domol. Licurici se aprindeau clipocind ca niște lumînări în poiană, și în fundul codrilor boncăluiau cerbii. Sus, departe, ardeau nemișcate stelele și, în frunzișuri, privighetorile își făceau de cap. Iar ei stăteau alături, neclintiți, în strălucirea domoală a lunii și socoteau că viața asta ar putea trece și așa cum o simțeau ei acuma, unul lîngă altul, fără necazuri, fără lupte cu vitregia boierilor și fără războaie cu turcii.

Intr-un tîrziu, moș Mihai se sătura de vorbă și pornea spre căsuța lui, șontîcăind pe cărarea plină de iarbă

și bocănind cu ciomagul lui gros. Atunci badea Tudose striga pe Domnica și totul intra în liniște și rînduială.

Despre nunta care se pregătea, bătrînii încă nu vorbiseră așa cum cerea datina. Numai într-o sară, plecînd, moș Mihai se opri în mijlocul cărării și, întorcînd capul, grăi parcă mai hîrîit decît de obicei:

— Tudose, mîne dimineață, duminică, nu mă duc pe hotar. Am să vin încoace, cu Saveta... și aș vrea să te găsesc acasă...

Badea Tudose rămase tăcut o clipă și pe urmă vorbi și el cu glasul schimbat:

— Să veniți sănătoși, Mihai!...

Și a doua zi moș Mihai și lița Saveta veniră împreună la pădurărie. Bătrînul avea o înfățișare sărbătorească. Era îmbrăcat cu neobișnuită grijă: purta cămașă albă ca laptele, ițari curați și opinci cu nojițe negre, încrucișate pînă sub genunchi. Avea barba tunsă cu deosebită băgare de samă, chiar de lîngă piele, astfel că obrazul lui părea ras, iar mustățile stufoase i se clătinau ușoare la fiecare pas. Chiar pletele, de obicei nedomolite, erau acuma retezate frumos și rînduite cum se cuvine sub căciulă. Iar lița Saveta purta o broboadă galbenă, proaspăt despăturită, cămașă cu altițe liliachii, cu mîneci largi strînse creț lîngă pumn și catrință cu dungi late, curmezișe.

Intrară, dădură bună dimineața cuviincioși și moș Mihai își scoase cușma și o așeză alături, pe laiță.

— Tudose, — grăi el tulburat, după ce tuși îndelung să-și dreagă glasul, — noi am venit pentru băiet... adică pentru fată... Se opri din nou, tuși iar să-și alunge din gît un fel de ceață și nu găsi ce să mai spuie. Se uită în pămînt, icni ca atunci cînd ridici o mare greutate și urmă: Tudose, pe băiet îl știi și ne știi... Ce să mai spun? întrebă tot el, parcă nedumirit, și ajuns la capătul cuvîntării.

— Îl știu și vă știu! grăi și badea Tudose răgușit și, nemaiaflîndu-și nici glasul, nici vorbele de trebuință, se sculă în picioare cît era de înalt, netezindu-și pletele cu palma. Și dintr-o dată își aduse aminte: Mihai, — vorbi el iar, — fata n-are zestre!

— Nici băietul! grăi și moș Mihai, stingherit. Doar știi...

— Nu-i adevărat! se repezi atunci lița Saveta. Au amîndoi straie pentru nuntă și schimburi noi-nouțe!... Iar hîrburi, cîte au rămas de la Zoița și cîte are Domnica, ajung. Cît despre pămînt, Domnica are a primi ogorul părintesc — atunci bade Tudose, cînd a hotărî ursita și ți-a veni ceasul cela neștiut de nimeni — iar Mitruț are pămîntul rămas de la părinții lui...

— Și de la mine! întrerupse moș Mihai.

— Poftim! își întinse brațele în lături lița Saveta, roșie de tulburare și neastîmpăr. Iată zestrea! Să fie ei sănătoși și să poată lucra cum trebuie și cît trebuie! Și dacă n-or putea, or face copii care să-i ajute la muncă și să le bucure gospodăria!

— Da' bine, asta-i casă pustie? strigă badea Tudose sculîndu-se iar în picioare. N-avem noi fată mare și întrebată? N-avem noi oleacă de vin în balercuța ceea cu care am fost la hotărnicii?

Dar nimeni nu răspunse la strigătele lui, iar lița Saveta ieșind să caute fata, o găsi ghemuită pe prispă și plîngînd cu lacrimi și suspine! Se plecă asupra ei s-o cuprindă, s-o mîngîie și s-o ogoaie, iar fata o strînse la sine cu amîndouă brațele și atunci plînseră amîndouă, cu lacrimi curate și suflete ușoare, pînă se liniștiră și se uitară una la alta, rîzînd.

Iar cînd intrară în bordei purtînd cofița cu vin și ulcelele, aflară pe bătrîni mai liniștiți, grăind așezat și rar, ca de obicei. Domnica sărută dreapta lui moș Mihai și moș Mihai, așezîndu-și palma pe creștetul ei, mîngîie ușor cosița bălaie și frumos pieptănată. Pe urmă, Domnica sărută dreapta liței Saveta și îngenunchie cu capul plecat în fața tatălui său. Iar badea Tudose, împreunîndu-și degetele, făcu semnul crucii asupra ei și rosti cu mare tulburare:

— Dumnezeu să-ți deie noroc, copilă! Și cînd copila, izbucnind în plîns, fu scoasă afară de brațul ocrotitor al liței Saveta, bătrînul puse mîna pe ulcică și rosti cu mare îngăduință și bunătate un singur cuvînt:

— Muieri!

Iar moş Mihai zîmbi tot atît de îngăduitor, bău ulcica pînă în fund şi, ştergîndu-şi mustăţile cu palma, rosti şi el cu adîncă înţelegere şi iertare:

— Ce să le faci!

Cinstiră iar cîte o ulcică de vin şi puseră la cale nunta, în două vorbe:

— Om chema pe cuviosul Filimon să le cetească şi gata! Băietu-i aici... fata aici... ce atîta nuntă?

Numai că liţa Saveta, ca o femeie cu ştiinţă şi cu credinţă pentru datini şi obiceiuri, precum se afla, avea alte socoteli. Auzi de pe prispă cele prubuluite de bătrîni şi îndată tăbărî asupra lor asuprindu-i şi ruşinîndu-i cu glas înalt şi mînios:

— Cum se poate una ca asta? se minună ea plesnindu-şi palmele una de alta. Da' ce, sînteţi păgîni? Treaba asta are o rînduială şi o lege! Cum să-i cunune un călugăr? Călugărul poate ceti o slujbă, dar nu poate săvîrşi o cununie, că el nu are „dar" cum are popa! Ia uitaţi-vă şi cruciţi-vă, dragele mele, se jălui ea către un sobor nevăzut de femei: cînd îi vorba de cele sfinte, să te ferească dumnezeu să încapi pe mîna unor bărbaţi, că rămîi necununată şi nelegiuită în vecii-vecilor!...

Bătrînii se uitară unul la altul, cu umerii şi cu sprîncenele ridicate. La treaba asta, în adevăr nu se pricepeau!

— Şi pe urmă, — vorbi iar liţa Saveta, — cum vine asta: „băietu-i aici... fata-i aici"...? Da' voi, cînd v-aţi însurat, aţi stat pînă la cununie sub acelaşi acoperiş cu fata? Unde s-a mai pomenit aşa ceva? Dacă n-aş băga de samă, fata asta n-ar mai putea scoate capul în lume de ruşine şi de vorbele ce i-ar ieşi! Află, moş Mihai, şi află, bade Tudose, că în clipa asta în care noi cinstim vin şi punem la cale, Irina lui Ilie Sumanaru şi Anica lui Dumitrache Carare se află la bordeiul Joldii, curăţind şi măturînd şi muruind, că n-a mai intrat nimeni în el, de la moartea Zoiţii şi a lui Nică, dumnezeu să-i ierte! Şi după ce-or isprăvi, călugărul Filimon are să cetească în acel bordei o slujbă pentru hodina şi liniştea răposaţilor şi pentru alungarea duhurilor cele necurate, care or fi sălăşluit acolo, ca în orice casă pustie. Iar după toate aiestea, Mitruţ al nostru are să se mute acolo

și are să steie singur pînă la cununie. Că doar este o datină și o lege, pe care numai păgînii și oamenii fără dumnezeu le calcă...

Umiliți și rușinați astfel, bătrînii se dădură bătuți:

— Savetă, fă cum știi și cum crezi! Noi... de! ca cei mai bătrîni... și cum zici tu: ca bărbații!

Și punînd mîna pe cofiță și pe ulcele, se traseră deoparte, în poiană, la umbră, lăsînd pe Saveta să rînduiască și să poruncească după datină și lege...

4

Doi vornicei coboară coasta dealului către Seaca.

Unu-i Ghivirdic, flăcăiaș cu tuleie castanii sub nasul cîrn, parcă șăgalnic. Celălalt e Toader ciobanul, flăcău tomnatic, îndesat, cu umeri puternici și mustața plină. Amîndoi poartă solia mirelui către norodul satelor dintre ape. Deocamdată se duc să vestească druștele care au a îngriji de mireasă și a o însoți pînă la despărțirea ei de părinți. Și pentru acest sfîrșit, călăresc veseli către gospodăria lui bița Oană al lui moș Bolocan. Este acolo o fetișoară pe care a ales-o mai mult Ghivirdic, decît Domnica. Iar Mitruț s-a uitat la nasul vornicelului, a zîmbit a șagă și s-a gîndit îndată la „atamanul" Ilie al lui Niculai Miron, care, acolo sub zidurile Brăilei, îi încredințase lui anume vorbe pentru fetișoara aceea...

Caii celor doi vornicei sînt atîta de îngrijiți și curățați, încît părul pe ei strălucește. Poartă fiecare cîte o basma albă, legată de căpețeală sub bărbie și spînzurînd spre pămînt, iar de-o parte și de alta a tarniței, prinse în belciuge, atîrnă cîte un ulcior de lut închistrit și astupat cu dop de salcie și cîte o ulcică cu toartă.

Cu pene de cocoș la cușmele înalte, cu opincile bine rezemate în scările de lemn și îmbrăcați cu bundițe din blană de miel, scurte și fără mîneci, cei doi călăreți vin drept către căsuța lui bița Oană. Olina e afară. Muruie prispa. Îi vede de departe și înțelege. Se repede în casă izbind ușa. Își bagă mînile într-o strachină cu apă să le spele de humă, se învîrte într-un picior prinzîndu-și ca-

trința de duminică, își aruncă pe umeri broboada cea curată a maică-si și, pînă să ajungă oaspeții în bătătură, află vreme să iasă afară, să rupă o floare de nalbă dintr-o tufă de lîngă prispă și să și-o prindă în cosiță.

În urma ei iese bița Oană și după dînsul se arată și gospodina, lița Nasta, scuturîndu-și catrința.

Călăreții opresc în dreptul lor și își scot cușmele, iar Toader ciobanul — ca maï mare între vornicei — cuvîntează după datină și după știința rămasă din moși-strămoși și din nuntă în nuntă, și cere gospodarului și gospodinei să împrumute pentru domnița lui Alb-împărat pe fetișoara lor: ceea mică, subțirică, iute ca o rîndunică, cu lumina ochilor, cum îi frunza codrilor și iarba poienilor... că de cînd împărăteasa și-a întors de la lume fața, și-a pus fruntea la pămînt, s-a dus și n-a mai venit, sărăcuța domnița, singurică-singurea, plînge ca o turturea că n-are cu cine sta, nici n-are cu cin' se duce, nici pînă la sfînta cruce, n-are cine-o milui, pînă s-a spovădui, nici cine-o ajutora, pînă cînd s-a cununa...

Toader ciobanul tace, desprinde un ulcior din belciugul tarniței, umple o ulcică și o întinde lui bița Oană. Mai toarnă una și o întinde către lița Nasta și cuvîntează iar, cu veselie și cu ulciorul înălțat:

— Ne plecăm în fața voastră, să gustați din cinstea noastră. Pentru dumnealui gospodarul, închinăm ulcior cît carul, iară către gospodină, cum îi floarea din grădină, închinăm ulcica plină.

Olina își ține capul în pămînt și buzele ei se frămîntă să stăpînească rîsul care o muncește de cînd s-a ivit Ghivirdic. Iar Ghivirdic s-a îmbujorat la obraji, umblă cu ochii fugari și nu cutează să se uite la fată. Vezi că acuma el e gătit nevoie mare! Are opinci noi cu nojițe negre, cămașă albă cum îi lamura, bondiță de blană de miel, albă, cu floricele negre și căciulă înaltă, nouă! Iar dracul de copilă știe că opincile și bondița și căciula sînt de împrumut! Le cunoaște! Și de gura și de rîsul ei se teme Ghivirdic mai tare decît de orice!

Lița Nasta gustă rușinoasă din vin, iar bița Oană își șterge mustățile, pregătindu-se, bea ulcica pînă în fund, gospodărește, și întinzînd-o, goală, vornicelului, grăiește bucuros:

— Mulțămim de cinste vouă, vorniceilor, și măriei sale împăratului și domniței pentru care umblați, pămîntul cutreierați, soață bună să-i aflați! Dar ceea ce căutați dumneavoastră nu se află-n casa noastră. Iar aceea frumușață, cît la trup și cît la față, cu lumina ochiului, cum îi iarba cîmpului și poiana codrului, n-o cunoaște și n-o știe, în aiastă-mpărăție, nici bătaia vîntului, nici apa pămîntului, nici lumina zilelor, nici știrea copilelor!

Bița Oană tace, întinde brațul și ia din mîna lui Toader a doua ulcică plină, după rînduială. Și tot după datină și regulă, Toader ciobanul întoarce capul spre Ghivirdic și-i face semn să urmeze, cum îi datoria celui de al doilea vornicel la o treabă ca aceasta. Iar Ghivirdic tușește, se face stacojiu la față și se pregătește să înceapă. Dar chiar atunci face greșeala să fure cu coada ochiului pe Olina. Iar în ochii Olinei este atîta rîs și atîta pornire spre veselie și hîrjoană și atîta cazna să nu izbucnească, încît Ghivirdic, care deschisese gura, rămîne cu ea deschisă, căutînd cu privirile zăpăcite un ajutor care nu vine de nicăieri! Lița Nasta simte de unde pornește stricăciunea și își fulgeră fata cu ochii, iar Olina bufnește o dată, își astupă rîsul cu amîndouă palmele și țîșnește pe ușa tinzii, în casă!

Toader ciobanul rîde bucuros, bea și el o ulcică închinînd cu bița Oană și pe urmă, văzînd că Ghivirdic nu și-a venit în fire, urmează tot el cu aceeași temeinică știință:

— Biță Oană, dumneata ai o fată chiar așa, cum o cere domnița. O luăm, ori o furăm și cu lacrimi te lăsăm?

— Ba v-o dăm de bunăvoie, că după o asemenea răutate nu mai lăcrămează nimeni! se preface lița Nasta mînioasă, stricînd rînduiala și trăgînd cu sila din casă pe fetișoara care se împotrivește și ține o mînă la ochi ca să-și ascundă plînsul.

S-ar părea în adevăr că Olina e rușinată tare și nu mai poate de părere de rău că, cu purtarea ei nechibzuită, a tulburat datina poftirii. Dar Ghivirdic nu-i prost și știe cu cine are a face! Se uită la fată, o vede cum își mușcă buzele cu dinții, ca să-și stăpînească rîsul, îi vede pe sub mîna pe care ea o ține la ochi gropițele din

obraji, pe care știe că nu le face decît cînd rîde și nu se înșeală. Inghite în sec, se înalță în scări ca orice bărbat în toată firea și privește mîndru în altă parte. Dar în gînd nu se poate opri să nu ocărască amărît:

— A dracului șperlă!

La bădița Trifan Oniță din Putnișoara, însă, se schimbă socoteala. Mai întîi și mai întîi, bădița Trifan Oniță n-a fost niciodată vecin. Și pe urmă, e om mîndru care nu se mai află. Iar Parasca lui, mîndră ca și tatăsu, nu se uită chiar așa la fiecine. Alege! De aceea, iaca a trecut de douăzeci de ani și nu se mărită! S-au tot învîrtit pe la poarta ei unii și alții, și printre ei și Toma cel știrb al lui bița Costache al Vadanei, dar fata nu s-a prea uitat la dînsul. Pe de o parte, Toma e și mai tînăr decît ea, iar pe de alta, nici nu-i place. De o bucată de vreme însă, și anume de cînd a venit Mitruț în sat cu poruncă domnească și Toader ciobanul a intrat în stăpînirea fostei lui răzășii, lucrurile parcă ar merge către o anume dezlegare. Pentru că Toader nu mai este omul acela amărît, încruntat, cu vorba aspră și repezită, de la stîna boierului Mîndru. Toader s-a schimbat cu totul. A înălțat capul, umblă îmbrăcat cu cămașă albă și cu ițari curați, grăiește liniștit și așezat și pare alt om. Iar într-o zi a oprit-o pe Parasca în drum și a întrebat-o a șagă:

— Ce ai de gînd, tu, Pachiță? Nu socotești că ți-a venit vremea?

— Da' de ce îmi ții mie socoteală, bădiță Toader? s-a îndîrjit Parasca, rumenindu-se. Ți-e de șagă, ori de batjocură?

— Nici de una, nici de alta, Pachiță, i-a răspuns Toader, domol. Dar cunosc eu pe cineva care acu are cu ce să ție o femeie ca tine, ca pe palme!...

— Acela, dacă-i bărbat și nu i-i rușine, să poftească la tătuța! i-a întors vorba Parasca, mîndră. Și oi cîntări eu atunci cît îi poate vorba și lauda!

Și s-a dus.

Pe urmă s-au mai întîlnit ei, și Toader hojma rămînea în drum și se uita lung după dînsa. Iar ea trecea

fudulă și numai din colțul uliței se răsucea pe jumătate și îl fura cu coada ochiului.

Acuma, iată, la ușa lui bădița Trifan Oniță, Toader stă pe cal în chip de al doilea vornicel și Ghivirdic rostește poftirea cum făcuse Toader la ușa lui bița Oană. Iar Parasca, cu cozile groase puse cunună pe cap, cu ochii plecați și chipul frumos rumenit, ascultă dreaptă și fără zîmbet. Numai inima îi ciocănește tare. Știe ea că Toader este acela care a ales-o drușcă și faptul acesta o tulbură peste măsură. Pentru că să fii drușcă la nunta lui Mitruț, doar nu-i șagă!

— ...iară pentru gospodină, cum îi floarea din grădină, închinăm ulcica plină! își isprăvește Ghivirdic poftirea, întinzînd cîte o ulcică de vin către bița Trifan și către lița Stanca.

Iar bița Trifan şi lița Stanca prețuiesc cum se cuvine cinstea care se face fetei și casei lor și mai știu și acele puține întîmplări care s-au urmat între Toader vornicelul și fata lor. Și Toader vornicelul ar fi tocmai pe gustul lui bădița Trifan și al liței Stanca! De aceea gospodarul și gospodina beau închinînd cu mare cuviință și bița Trifan răspunde după datină, mulțămind de cinste și rostind cu zîmbet mare că: „Aceea frumușață, cît la trup și cît la față... n-o cunoaște și n-o știe!“...

Dar cînd ajunge la aceste vorbe rînduite și știute, Toader ciobanul se înalță în scări voinicește și, privind țintă la Parasca, rostește cu glasul lui de mai de mult, cel aspru și îndîrjit, ca la stîna privegheată de moș baciu:

— Biță Toader, dumneata ai o fată chiar așa, cum o cere domnița. O luăm, ori o furăm, și cu lacrimi te lăsăm?

Lița Stanca a tresărit și s-a uitat la fata care-și mușca buzele și se făcuse ca bujorul. Iar bița Trifan Oniță și-a înălțat capul, și-a lunecat privirile spre nevastă și spre fată, a tușit cu tîlc și a înălțat dintr-un umăr, așa cum avea el obicei:

— Vornicele, dumneata, fata mea nu mi-i fura, dacă n-a fi voia mea! Tăcu o clipă ca să-și adune vorbele, care de acu erau altele decît cele din datină și știință,

și rosti rar și apăsat: Da' de-om sta și-om chibzui, poate că ne-om învoi... dac-om avea ce cinsti!...

— Avem! strigă Toader ciobanul, sărind sprinten de pe cal cu ulciorul în mînă. Dă-te jos, bre Ghivirdic! adăugă el tulburat. Este oleacă de zăbavă, dar nu-i nici o pagubă, că pînă în sară mai va!

Și Ghivirdic descalecă foarte mirat de cele ce vede și înțelege și gîndește în sinea lui: „Ia te uită! Să știi că lui Toma cel știrb are să i se lungească nasul încă o dată pe atîta! N-aș vrea să mă văd în pielea lui!..."

De acu înainte munca celor doi vornicei se dovedi a fi mult mai ușoară. Opreau caii din ușă în ușă, turnau în ulcele și, întinzîndu-le către gospodari, îi pofteau frumos la nunta lui Mitruț al Joldii cu Domnica lui badea Tudose pădurarul. Și oamenii mulțămeau cuviincioși, bucurîndu-se, închinau către vornicei și beau ulcelele pînă în fund. Dar mai ales fetele și flăcăii se bucurau, iar în satele dintre ape porni o pregătire înfrigurată, veselă și plină de neastîmpăr: fetele să-și rînduiască gătelele, fără de care niciuna n-ar fi cutezat să se arate la o asemenea petrecere, iar flăcăii să pună la cale vămile și încurările de cai, fără de care nu se putea pomeni nuntă de oameni vrednici.

Nici la pădurărie nu era liniște. Lița Saveta, Irina lui Ilie Sumanaru și Anica lui Dumitrache Carare nu mai aveau astîmpăr și hodină. Bătrînii făceau drumuri la pivnița cea dezgropată de la fostele curți ale boierului Mîndru, de unde agoniseau vin să fie cu îndestulare pentru tot norodul poftit la nuntă, iar Mitruț umbla după un cal frumos, să-l aibă ținut deoparte pentru vama cea mare!

Neastîmpărul pusese stăpînire și pe gospodarii din sate. Mitruț doar era acela care adusese porunca măriei sale și-i înstăpînise pe fostele lor răzășii. Se putea să se ducă la nunta lui cu mîna goală? Nu se putea! Dar nici ce-i duce nu aveau. Foștii vecini erau tot atît de sărmani ca și mai înainte, pentru că abia își recăpătaseră pămînturile și abia începuseră să muncească pe ele. De aceea peste cugetele lor stăpînea și bucuria și un simțămînt de stinghereală și amărăciune.

Nunta fusese hotărîtă pentru duminica după care urma hramul Sfinţilor Împăraţi. Iar cu trei zile înainte, adică joi pe la chindii, din toate culmile şi văile satelor dintre ape porniră a suna buciumele. Repezeau chemări tari, vesele, grăbite, care se îngînau, alergau una după alta şi se ţeseau ca o cîntare a văzduhului risipită peste toată întinderea. Şi pe cărări se iviră călăreţi veseli, cu straie albe, cu pene de cocoş la căciulă şi cu basmale fluturînd la căpeţelele cailor. Nu erau decît flăcăi şi mergeau voioşi, purtînd buciumele legate în curmezişul spatelui. Dealurile răsunau de chiote şi prin sate femeile şi fetele ieşiseră pe prispe şi pe culmi să-i vadă. Iar ceata se depărta încet către Milcov, întîlnindu-se la răscruci cu alte cete pornite din alte sate, spre aceeaşi ţintă. Aşa întîlniră şi ceata din Brusturi cu Ion Palmaşu în frunte, şi Ion Palmaşu se legăna în tarniţă şi zicea din fluier, şi aşa, cu chiote şi cîntec, intrară în Răchiţi şi se îndreptară spre căsuţa lui Joldea.

Sub umbra ocrotitoare a celor doi frasini bătrîni, căsuţa părea mai mică şi mai sărmană decît totdeauna. Dar bătătura era măturată, păreţii proaspăt muruiţi, uşa de la tindă era dată la o parte şi de vîrtejul ei spînzura un ştergar alb, pînă în pămînt. În prag, Mitruţ cu capul descoperit, cu zîmbet mare şi cu plosca sus, îşi primi oaspeţii după datină. Şi oaspeţii descălecară, îl înconjurară şi, îndemnaţi de fluierul lui Ion Palmaşu, învîrtiră în jurul lui o voinicească furtunoasă, ale cărei strigături şi chiote se înălţară în văzduh, trecură dîmburile şi toloacele şi se auziră pînă sub coasta codrului, la pădurăria lui badea Tudose. Acolo, Domnica şi femeile care lucrau sprintene şi voioase tăcură o clipă, plecară urechile şi se uitară una la alta cu înţeles şi zîmbet larg.

Iar după ce se mai domoliră chiotele şi voiniceasca, Ion Palmaşu căută în tindă şi scoase la vedere scăuieşul cel cu trei picioare — care slujea şi pentru mestecatul mămăligii — îl aşeză la umbra frasinilor, pofti pe Mitruţ să şadă şi porni a scociorî în traista pe care o purta cu baiera pe după gît. Scoase la lumină o custură, făcută dintr-un vîrf de coasă ruptă, o scafă de sal-

cie nouă-nouţă, frumos scobită şi rotunjită, şi o pereche de foarfeci lungi şi groase, din cele pentru tuns oile. Şi porni să săvîrşească cea din urmă tunsoare a mirelui, ca flăcău. Potrivi pletele negre ale lui Mitruţ, netezindu-le frumos peste cap, aşeză scafa deasupra şi vorniceii o apucară de o parte şi de alta şi o ţinură nemişcată, cu marginile lipite de ceafă. Iar Ion Palmaşu, suflecîndu-şi mînecile, puse mîna pe foarfeci şi porni să reteze pletele, cu grijă şi băgare de samă, drept pe sub acea margine, ca nici un fir să nu rămîie mai scurt sau mai lung.

În jurul lor, flăcăii se făceau a plînge, îşi ştergeau ochii cu mînecile cămăşilor, boceau în gura mare, se apucau cu mînile de plete — cu mare jale şi deznădejde — şi cîntau ca popa la îngropăciune. Iar alţii scăpărau cu amnarele, aprindeau cîte o bucăţică de iască, dădeau foc părului tăiat şi căzut în iarbă şi se afumau unul pe altul, să le treacă sperietura şi să gonească primejdia care ar putea da şi peste dînşii, cum a dat peste Mitruţ — doamne fereşte!...

Iar Mitruţ stătea cuminte sub scafa şi foarfeca lui Ion Palmaşu, rîdea de poznele flăcăilor şi aştepta cu răbdare să se isprăvească şi această datorinţă.

De custură, Ion Palmaşu nu avu trebuinţă. O adusese să radă barba mirelui, dar obrajii acestuia — afară de tuleiele negre de sub nas — erau curaţi şi fragezi ca ai unei fete! Îşi strînse deci uneltele, le băgă în traistă şi puse mîna pe fluier. Iar Mitruţ aşeză pe prispă balercuţa cu vin dinainte pregătită, scoase cepul şi umplu ulcica şi, din prag, închină pentru toţi oaspeţii lui şi în chip deosebit pentru Ion Palmaşu, mulţămindu-i pentru osteneală, şi bău el întîi. A doua închinare o făcu Ion Palmaşu, iar ceilalţi flăcăi se rînduiră cu larmă şi bucurie mare către şipotul acela vesel de vin, care suna curgînd în ulcele şi făcea stropi jucăuşi ca mărgelele.

În sara aceea, flăcăii s-au întors tîrziu pe la casele lor şi pînă către miezul nopţii dealurile răsunară de buciume şi chiote voiniceşti.

Vineri fiind zi de post, în care datina și popii nu îngăduie petreceri, babele din satele dintre ape ridicară mare glas de împotrivire și probozenie, și flăcăii nu avură încotro. Trebuiră să se domolească.

Dar sîmbătă era hotărîtă a fi „ziua cernutului“, și asupra acestei datini nici o împotrivire nu se mai putea ridica. Porni deci zvoană mare peste dealuri și Mitruț, călare și cu pană 'naltă la cușmă, fu dus cu alai la casa miresei. De data aceasta însă veniseră numai vorniceii și flăcăii cei mai de aproape ai mirelui, iar la ei se adăugară gospodarii prieteni ai lui moș Mihai și ai lui badea Tudose, avînd în fruntea lor pe bița Gligore din Plopi, pe Lupu Condrea din Brusturi, pe Costache al Vădanei din Putnișoara și pe Niculai Miron din Seaca, părinții „atamanilor“ care fiind departe, acolo unde Ion Vodă bătea război cu turcii, nu puteau lua parte la nunta „căpitanului lor“. Iar druștele, femeile gospodarilor poftiți, și fetele, prietene ale Domnicăi, așteptau la pădurărie desfășurarea obiceiurilor, după lege.

Cu Mitruț în frunte, alaiul de călăreți opri în poiană, la cuviincioasă depărtare de casă, și glasuri vesele și pornite pe șagă și petrecere cerură să vadă mireasa. Îndată druștele și fetele și gospodinele, strînse ceată în prag, făcură loc dîndu-se într-o latură și în alta, și printre ele — adusă de mijloc, gătită cu ștergare albe, lungi, care-i ascundeau fața, și cu cunună de maci roșii, mari, pe cap, acoperindu-i părul cu totul — „mireasa“ înaintă puțin și rămase nemișcată.

— Iaca mireasa, nuntași dumneavoastră! vorbi cu glas mare lița Saveta, care se arăta a fi căpitanul întregii orînduiri de la pădurărie. Are părul ca fuiorul și trupul ca răschitorul, iar pentru obrajii ii, se bat în iad tartorii, și juruiesc mărturii, jos pe talpa iadului, că alta mai brează nu-i!

Fetele și femeile din jurul „miresei“ își țineau cu greu rîsul, iar călăreții strigară care mai de care cu larmă veselă:

— S-o vedem! S-o vedem!

Și atunci lița Saveta, cu mișcări încete și socotite, ridică ștergarele și îndată de sub cununa de maci și

între nodurile albe ale gatelilor se ivi negru chipul slut al babei Păduroaia, cu zbîrciturile ei adînci în lungul obrajilor, cu negi păroși în bărbia ascuțită și cu un larg rînjet de veselie, care-i descoperea gingiile goale, cu cei doi colți galbeni și tociți din față...

Un hohot de rîs prelung urcă sub bolta copacilor și stîrni în pădure ecouri depărtate, iar o samă de flăcăi se făcură a se repezi cu caii asupra babei care fugi speriată! Iar în locul ei, în pragul ușii, între cele două druște ale sale stătu mireasa cea adevărată, cu obrajii rumeni, cu flori în cosițe, cu ochii strălucitori, plini de zîmbet și voie bună. Un háulit puternic și vesel o primi și flăcăii își fluturară cușmele și descălecară. Descălecă și Mitruț și stătu între cei doi vornicei ai săi.

Cu mare grijă și băgare de samă, lița Saveta puse pe brațele Domnicăi cămașa de mire, păturită frumos și cusută și înflorată de mînile harnice ale Domnicăi în acele zile de neastîmpăr și pregătire, și mireasa, înaintînd încet către Mitruț, se opri în fața lui, cu ochii în jos, se plecă frumos și îi întinse — cu amîndouă mînile — darul. Iar Mitruț se înclină în fața ei, primi cămașa și o trecu vorniceilor, și în timp ce flăcăii chiuiau bucuroși, lița Saveta prinse pe mireasă de mijloc și, întorcînd-o, o duse din nou în casă. Pînă după cununie nu era îngăduit fetei să întîrzie mai mult lîngă flăcău.

Acuma badea Tudose și moș Mihai înaintară cu capetele descoperite către oaspeți și poftiră pe gospodari la masă. Iar — ca un fel de hrană pentru flăcăi și fete — Ion Palmașu își trase fluierul din brîu și începu o cîntare săltăreață și măruntică, la auzul căreia nu se aflau picioare care să se împotrivească. Îndată flăcăii se repeziră, fetele zburară în brațele lor, fustele largi se rotiră ca niște flori uriașe și pămîntul dudui...

Iar cînd răsări luna și vîntul de sară adormi în copaci, femeile și gospodarii se sculară. Ion Palmașu își strînse fluierul în brîu și porniră cu toții spre case, pentru că a doua zi era nunta și oamenii trebuiau să se hodinească. Și cu toate acestea, pădurea mai răsună o bucată de vreme, repetînd chiotele celor care nu se îndurau să se despartă.

5

Din vechea herghelie a boierului de la Putnișoara, cel spînzurat în lunca Siretului, nu se mai alesese nimic. O parte din cai plecase la război cu oastea de strînsură adunată de acel boier, alți cai fuseseră luați de vătăjii care fugiseră înspăimîntați cînd — după moartea boierului — vecinii dărîmaseră curțile dîndu-le foc, iar ceilalți, rămași fără pază, se risipiseră pe cîmp și prin pădure și fuseseră prinși de oameni, care acum îi întrebuințau la muncile cîmpului.

De cînd însă Mitruț adusese vorba măriei sale, cum că, din averea boierului spînzurat, tot ceea ce nu este de drept al țăranilor este al domniei, oamenii începuseră să se îngrijoreze.

— Are să trebuiască să dăm caii cînd or veni slujbașii domnești să vadă cum și ce! Mai bine să le dăm drumul de pe acuma, decît să pățim cine știe ce rușine!

— Nu! se împotrivise Mitruț. Eu socot că nu au a se mînia acei slujbași, că ați ținut caii sub pază și i-ați hrănit și i-ați îngrijit. Mai bine de cît să se rătăcească și să-i mănînce dihăniile codrului, țineți-i și mai departe, și cînd a fi i-ți da cui trebuie și-ți primi și mulțămire.

De aceea oamenii i-au păstrat și i-au îngrijit, iar acu — adunați cum sînt în poiana cea mare de lîngă pădurărie — ți-e mai mare dragul să te uiți la dînșii. Părul lor strălucește în soarele acelei dimineți de mai, în care iarba plină de rouă și toate florile poienii și tufele de liliac, care înconjoară căsuța pe trei sferturi, îmbălsămează tot cuprinsul, învăluindu-și miresmele pînă departe. Căpețelele cailor sînt împodobite cu flori și cu basmale albe, tarnițele sînt acoperite cu lăicere curate și ei înșiși, caii, parcă simt că se află la o sărbătoare neobișnuită. Sforăie, bat pămîntul cu copitele proaspăt curățate și nechează răspunzîndu-și unul altuia, bucuroși.

Iar oamenii sînt mulțămiți. Atîta de mulțămiți, cum nu-și aduc aminte să mai fi fost vreodată. Flăcăii zburdă umplînd poiana cu neastîmpărul lor bucuros, iar bătrînii și ceilalți gospodari, așezați pe iarbă la o parte, își spun unul altuia vești aflate cine știe cum din bătăliile lui Ion Vodă, își întorc capetele către răsărit, într-acolo, pe

unde măria sa fugărește pe dușmani și-i doboară și-i spîrcuie, și făcîndu-și cruci cu gestul încet și solemn, rostesc cu glasuri groase și din fundul inimii:

— Ține-l, doamne!

De acolo, din poiană, pînă departe la malul Milcovului, întinderea coboară lin și slobodă de orice dîmb, sau văiugă, sau copac. Pe acolo se ducea Dom'nica să ghilească pînza la rîu și tot acolo o petrecea Mitruț acasă, sara, ducîndu-i în brațe valurile ghilite. Acuma, vremea aceea de joacă a trecut, valurile de pînză au fost prefăcute în zestre, gata pregătită sub privegherea liței Saveta, iar pe drumul dragostei de atunci vor încura astăzi, călări, flăcăii care așteaptă neliniștiți, trăgîndu-și caii de urechi și încercînd cu grijă chingile tarnițelor.

În fund, lîngă malul apei, oamenii au înălțat o movilă de prundiș și au înfipt în ea un țăruș înalt, cu ștergar alb în vîrf, ca să se vadă bine de departe. Încurarea va trebui să pornească din poiană, să ajungă la Milcov, să înconjoare movila de prund și să se înapoieze de unde a plecat. Privegherea sosirii o va face însăși mireasa, iar înconjurul movilei de prund — ca să nu fie nici o pricină de bănuială sau neînțelegere între alergători — îl va priveghea chiar mirele.

Acuma lița Saveta a scos din casă o laiță îngustă pe care a așternut un lăicer și, așezînd-o la umbră, într-o lature, poftí să șadă pe ea mireasa și așeză, în dreapta și în stînga ei druștele. Zece flăcăi încălecară grăbiți și, strîngînd pulpele, se opriră unul lîngă altul, la cuviincioasă depărtare în fața miresei. Glume și rîsete porniră din toate părțile și gospodarii se sculară în picioare să vadă mai bine. Numai cei zece călăreți nu rîdeau. Strîngeau fălcile, strîngeau în mîna stîngă frîiele, strîngeau în mîna dreaptă cîte o nuia de alun curățată de frunze și așteptau cu ochii la mireasa care privea zîmbind.

Acuma Parasca se plecă la urechea ei, șoptind, iar Domnica ridică în aer un ștergar alb, ținîndu-l cu amîndouă mînile. Stătu așa o clipă — în care se făcu tăcere mare de jur împrejur — și îndată scutură ștergarul în văzduh. În aceeași clipă porniră și caii. Chiotul și șuierăturile flăcăilor rămași izbucniră puternic pe urma lor.

Dintre caii porniți, unii alergau cu urechile pe spate, iepurește, luînd-o în fruntea tuturora, alții rămaseră în urmă, năzuroși și speriați, iar doi se învîrteau pe loc, săreau în două picioare și aruncau cu copitele dindărăt, de cîte ori călăreții, furioși, îi loveau cu nuielile. Asupra acestora mai cu samă tăbărîră rîsetele, glumele și împunsăturile celor din poiană. Cînd, în sfîrșit, porniră și cei doi întîrziați, ceilalți erau departe. Flăcăii din poiană săriră pe cai să vadă mai bine. Strigau îndemnuri către cei ce alergau, își îmbărbătau prietenii și își aruncau părerile în vînt, neîntrebați și neascultați de nimeni. Neastîmpărul întrecerii pusese stăpînire pe toți cei de față. Domnica și druștele se ridicaseră de pe laiță și se tot săltau în vîrful picioarelor, privind după călăreți.

— Au ajuns! strigă cineva.

— Înconjoară movila! strigă altul.

— Mitruț le face semn cu cușma!

— Se întorc! Ia! Cine-i în frunte?

— Nu se cunoaște!

— Uitați-vă! Îl întrece altul! Și încă unul trece înainte! Ca iepurii! Hai!... Hai!... Hai!...

Copitele bufnesc înfundat. Mireasa și druștele s-au suit în picioare pe laiță. Și primul călăreț sosit își scoate cușma înaintea miresei și i-o întinde gîfîind și asudat. Domnica ia cușma, prinde de ea, de jur împrejur, un stergar subțire de in și o întoarce biruitorului, care și-o așază pe cap așa fel, încît partea cea lungă a ștergarului să-i atîrne peste ceafă, la spate.

Flăcăii chiuie și biruitorul rîde bucuros și coboară de pe cal, să-l mîngîie, să-l șteargă de sudoare și să-l hrănească, din mînă, cu mănunchiuri de iarbă proaspătă, pentru că în curînd are să aibă iar nevoie de el.

Alți zece călăreți se înșiră în fața miresei și pornesc la semn. Poiana zumzăie ca un stup uriaș și fluierături haiducești și chiote prelungi sfredelesc văzduhul și întovărășesc pe cei care se duc și se întorc ca vîntul. De trei ori pornesc cîte zece flăcăi, iar a patra oară numai șase se duc și se întorc, pentru că, cu aceștia, se pune capăt celor care au năzuit la întrecere. În cele cinci sate dintre ape nici nu se aflau mai mulți flăcăi. Patru dintre ei poartă acuma, mîndri, ștergare albe prinse la

cușmele înalte și printre ei, Toader ciobanul și Ghivirdic. Și mai cu seamă Ghivirdic e fudul tare și atîta de neliniștit și îmbujorat și îngrijorat, încît petrecerea nu-i tihnește. Pentru că întrecerea nu s-a isprăvit. Cei care au biruit pînă acuma, au a mai alerga o dată, numai ei, și abia atunci are să se aleagă învingătorul adevărat! Iar Ghivirdic ar fi vrut — tare ar fi vrut — să dovedească Olinei lui bița Oană cine-i el adică și ce poate!...

Dar deocamdată caii trebuie să se odihnească și Ion Palmașu a scos din brîu fluierul. Astăzi Ion Palmașu are și un ajutor. Este un omuleț smolit și cu mustăți lungi, care strînge la subsuoara stîngă burduful de capră al unui cimpoi. Și cunoaște omulețul acela atîtea „mărunțele" și „voinicești" și le zice atît de bine și de repede și cimpoiul țipă atît de tare, încît se aude pînă departe în pădure și nu-i chip să stai liniștit cînd îl auzi! Iar alături de cîntecul pătrunzător al cimpoiului, fluierul lui Ion Palmașu mlădie un șuier ca de grangur, ușor, plin, cald, săltăreț și poiana bubuie și fustele largi ale fetelor se rotesc, și flăcăii chiuie...

Numai mireasa stă neclintită la locul ei. În locul druștelor care joacă în poiană trecînd din mînă în mînă, de o parte și de alta a Domnicăi s-au așezat lița Saveta și lița Anica și lița Irina, cele trei „mame", care au pregătit petrecerea aceasta. S-au grămădit toate în jurul miresei și o țin de vorbă, pentru că mireasa nu are voie să joace decît după cununie și atunci începînd numai cu mirele. Dar atunci nu se vor mai juca jocurile acestea mai mult băiețești, zbînțuite și fără socoteală. Ci jocul va fi dus, după cuviință, de moș Bolocan și de bița Lupu Condrea, cu rînduiala știută din vechi. Așteptînd, cei doi fruntași stau între bătrîni, sfătuiesc, cinstesc vin din ulcele noi și țin în mînă toiagul poleit, care arată înalta însemnătate a slujbei lor, într-o împrejurare ca aceasta.

În sfîrșit, Ion Palmașu și-a pus fluierul în brîu, cimpoiul a mai scos un țipăt scurt și gîtuit și s-a oprit, iar dănțuitorii au început a se împrăștia, făcînd loc larg în mijlocul poienii. Cei patru învingători au strîns chingile tarnițelor, au încălecat și s-au înfățișat, unul lîngă altul, în fața miresei. Domnica s-a ridicat în picioare, și-a înălțat brațele, cu ștergarul întins. Cei patru

călăreți înghițiră în sec, își strînseră buzele și se îndesară în scări. Și deodată ștergarul flutură în vînt și caii porniră furtunos. Toată lumea din poiană, urcată pe cai, pe buturugi, pe prispă, și — cei mai tineri — prin copaci, păru să-și ție răsuflarea. Druștele Domnicăi se suiră pe laiță. Se sui după ele și mireasa. Parasca se făcuse galbenă și strîngea dinții. Olina încremenise cu un zîmbet pe buze și cu ochii țintă, iar mîna ei răsucea în neștire capătul unei năframe. Numai Domnica era liniștită. Mitruț al ei nu lua parte la întrecere. Așa era datina și legea mirilor.

— Toader a trecut înainte! strigă un glas și oamenii întinseră gîturile și puseră palmele la frunte.

În adevăr, dintre cei patru alergători care merseseră pînă acum aproape în rînd, unul izbea calul cu nuiaua și se depărta vădit de ceilalți. Obrajii palizi ai Parascăi se îmbujorară dintr-o dată și fata oftă încetișor. Iar mîna Olinei rămase încremenită și umerii ei începură a cădea încet.

— Sînt aproape de movilă! strigă un glas tulburat din cale afară.

— Uitați-vă! Uitați-vă! strigă alt glas nestăpînit. Îl ajunge altul din urmă!... L-a ajuns!... Îl întrece!... Înconjură movila! I-a luat-o înainte!...

— Ghivirdic! îl recunosc dintr-o dată unii flăcăi și alții strigă tare, îndemnînd, mirîndu-se, bucurîndu-se sau întristîndu-se: Ghivirdic! Ghivirdic!

Olina a prins brațul Domnicăi și strînge tare. Umerii căzuți i s-au înălțat iar. Ochii ei nu mai rîd ca de obicei. Și-au apropiat pleoapele una de alta și privirea lor se strecoară printre gene ca două tăișuri negre. Parasca a îngălbenit din nou!...

Alergătorii se apropie. Ghivirdic, în adevăr, e în frunte și Toader îndată după dînsul. Poiana freamătă și strigătele privitorilor umplu văzduhul și hăulesc, îngînîndu-și ecourile în codru. Și deodată, din urmă, un cal roib țîșnește ca o sălbăticiune, se întinde în copci lungi, cu urechile pe spate, trece de Toader, trece și de Ghivirdic și acu ține fruntea lăsînd între el și ceilalți depărtare din ce în ce mai mare. Călărețul nu-și bate calul. S-a plecat pe tarniță atît de mult, încît chipul

lui amestecat cu zbuciumul coamei, nu se mai vede. Numai căciula i se vede, iar ștergarul cel alb dat de mireasă saltă pe sus și flutură în vînt.

— Îi Isac al lui bița Petrea Ghindă! îl cunoaște cineva, mai mult după cal.

— Isac! Isac! strigă flăcăii peste măsură de tulburați.

Bița Petrea Ghindă din Seaca s-a suit pe o buturugă și își duce amîndouă palmele la frunte, ca să se apere de soare. O fetișoară negruță, cu cozile pe spate și cu ochii pieziși, se cațără pe un cal, la spatele unui flăcău, și de la acea înălțime rîde arătîndu-și toți dinții și bate dintr-amîndouă palmele de să și le rupă!

Lupta însă nu s-a sfîrșit. Calul lui Toader ciobanul, îndemnat de călăreț, cu călcîiele și cu nuiaua, trece dintr-o dată pe lîngă Ghivirdic și se apropie primejdios de cel din frunte. Dar mai mult nu poate face și această din urmă zvîcnire l-a prăpădit. Rămîne în urma lui Ghivirdic și îndată rămîne și în urma celui de al treilea călăreț...

Calul lui Isac izbucnește în poiană ca aruncat din praștie și oprește greu în fața miresei. Larma a ajuns atît de puternică, încît nu se mai înțelege nimic. Domnica pune în capul calului o cunună de liliac, iar călărețul sare din tarniță, se pleacă în fața miresei și spune ceva care nu se aude.

Pocăit și parcă gata să plîngă, Ghivirdic își domolește fugarul înaintînd spre laiță, fără nici o tragere de inimă. Știe că-l așteaptă rîsul și împunsăturile Olinei și i se pare că se duce la moarte. Dar Olina nu rîde. Olina are ochii umezi de mare tulburare și obrajii îmbujorați. Face doi pași dinaintea călărețului, pune și ea o cunună de flori de cîmp în capul calului care nu biruise și, rezemîndu-și palma de grumazul lui, privește la călăreț.

— Nu fii mîhnit! șoptește ea cu mare sfială. Tu ai făcut ce-ai putut. Numai calul n-a fost vrednic... Sandule...

Fata s-a tras repede spre laița ei și Ghivirdic a rămas aiurit! De cînd ține el minte nu i-a mai spus nimeni Sandule! Sare jos ca luat de vînt, cu obrajii în flăcări, cuprinde gîtul calului cu amîndouă brațele, gata

să-l sărute, și pornește cu el pierzîndu-se în larma uriașă care cutremură poiana.

Parasca stătuse neclintită privind cu mare nedumirire la cele ce făcuse Olina. Și dintr-o dată obrazul ei întunecat se luminează, un zîmbet senin îi îmblînzește ochii și fata pune mîna pe cununa ei de flori de cîmp și încet, cu băgare de samă, să n-o strice, o atîrnă de grumazul calului lui Toader, care s-a oprit în fața ei.

— Pachiță, — grăiește Toader, tulburat și vlăguit, îmblînzindu-și chipul întunecat de luptă și încordare, — Pachiță, dacă ar fi fost să alerg pe jos, nu m-ar fi întrecut o sută ca Isac!...

— Știu, bădiță! șoptește fata și se trage și ea repede de-a stînga miresei.

Cimpoiul și fluierul izbucnesc pe deasupra vuietului și neastîmpărului tuturor și flăcăii se pregătesc de joc. Dar lița Saveta se ivește dintr-o dată în mijlocul poienii, învîrtindu-se cu brațele în lături.

— Opriți, nuntași dumneavoastră! strigă ea cu glas înalt. A ajuns soarele în crucea amiezii și pînă în sară mai avem și alte rînduieli. Acu lăsați jocul și poftim la masă!

Și bucuroși, nuntașii pornesc a se așeza pe iarbă, la umbra copacilor sub care cele trei „mame" și alte femei, grăbite să dea o mînă de ajutor, rînduiesc de o bucată de vreme blide cu mîncare și ulcioare cu vin...

6

La chindii, pe cărarea care șerpuia de la Răchiți pînă la bisericuța din lunca Siretului, șiragul nuntașilor înainta încet, unduindu-și culorile sub lumina soarelui de mai. Duceau pe mire între lița Saveta și Irina lui Ilie Sumănaru și pe mireasă între bița Lupu și moș Bolocan nănașele și nănașii rînduiți de bătrînii casei. Cînta fluierul lui Ion Palmașu și cimpoiul cimpoierului, sunau toate buciumele nuntașilor și glasul lor se înălța în văzduhul liniștit, umplîndu-l, de parcă tot cuprinsul cînta. Flăcăii călări își încurau caii peste cîmp de o parte și de

alta a șiragului, rîsetele izbucneau, țîșneau ca izvoarele de munte și chiotele se înălțau puternice stăpînind întinderea. Și întreg alaiul intră în lunca Siretului și se pierdu către bisericuță, în umbra sălciilor și răchiților sub care, nu de prea multă vreme, Ion Vodă judecase și osîndise pe boierii vînzători de țară.

Și nu mult după aceea șiragul nuntașilor se ivi din nou, ieșind din umbra luncii și făcînd cale întoarsă. Numai că de data aceasta — pentru că popa săvîrșise cununia și dăduse binecuvîntarea lui — Mitruț mergea alături de Domnica, amîndoi bucuroși și rîzători. Iar înaintea lor jucau, mergînd, vornicelii și druștele și băteau talpa și alți flăcăi și alte fete, pe cînd fluierul și cimpoiul, îndîrjite ca într-o întrecere pe viață și pe moarte, parcă înnebuniseră!

De la o vreme, făcîndu-i-se lehamite de atîta hărmălaie și chiot, moș Mihai făcu semn cîtorva mai bătrîni și, strîngînd frîiele cailor, porniră în goană spre casă. Iar cînd ajunseră în vederea pădurăriei, buciumară puternic să iasă Anica lui Dumitrache Carare, rămasă să păzească și să rînduiască toate. Și cum o văzu, moș Mihai strigă la ea cu glasul lui grozav:

— Anică, iată cad la ușa asta niște drumeți vlăguiți și morți de sete! Cu ce le stai tu înainte?

Anica se învîrti într-un picior — de parcă nu avea atîția ani în spinare — scoase la vedere un ulcior și o ulcică și, ridicîndu-le în slavă, strigă bucuroasă și cu glas mare, așa cum avea ea obicei:

— Ia stați, și descălecați, și din cinstea mea gustați!

Și toți descălecară repede și însetați. Numai moș Bolocan, luîndu-i vorba anapoda și rîzînd mucalit pe sub mustață, află pricină de cîrtire:

— Anică... de! Eu ți-aș face gustul, dar... am trecut de optzeci de ani și la anii iștia!...

Și rîseră bătrînii cu glasuri groase și puse pe șagă și Anica, cu gura ei mare și vorba bogată, răspunse rîzînd cu toți dinții pe care, în ciuda anilor, îi avea sănătoși:

— Da' bine că te-a domolit dumnezeu! Că pe vremea dumitale, șapte sate nu aflau liniște!

Iar cînd sosi nunta, îi găsi așezați temeinic pe treabă, cu un ulcior între dînșii și cu ulcelele în mînă.

Dar mirele și mireasa nu putură ajunge nestingheriți la ușa casei. O trîmbă de călăreți se învîrteji în poiană și se așeză ca un zid, între ei și pădurărie.

Nunta se opri și cîntăreții tăcură.

— Mitruț, — strigă unul dintre călăreți cu glas mare, — dacă vrei să intri în casă și să stai la masă, să dai vamă pe mireasă, că doar cu noi îi crescută, cu noi ocrotită, de noi îi jucată și n-o dăm de-a gata!

— Dau! strigă Mitruț bucuros și rîzînd din toată inima. Pentr-o zînă ca a mea, dau oala și balerca! Și arătă pe prispă, gata pregătită, o balercuță cu vin, acoperită cu un snop de flori de liliac.

Zidul de călăreți se sparse și flăcăii porniră cu balercuța sub copaci.

În pragul ușii se ivi atunci lița Saveta, ținînd pe palmele întinse o pîne de casă așezată pe un ștergar alb și alături un pocriș cu sare și, pe un blid, un fagure de miere. Mirele și mireasa se apropiară, în timp ce lița Irina le tăie drumul, vărsînd în curmezișul cărării o cofă cu apă, iar lița Anica, cu gestul străbun al semănătorilor, aruncă pe urma apei o mînă de boabe de grîu. Și în timp ce mirii frîngeau cîte o bucățică de pîne o întingeau în sare și o duceau la gură, pentru ca pe urmă să guste din fagure, lița Saveta rostea asupra lor binecuvîntarea cea din veac întocmită anume pentru asemenea împrejurare:

— ...pentru cei încununați, cu sfîntul mir însemnați, și se-nchină aici de față, dă-le doamne viață cu dulceață! de-or ieși la plug, să are bielșug, de-or ieși cu coasa, să le umple masa, și-mprejur gloată, să-ncheie roată și să umple lumea toată!...

Se înțelege că mireasa se rușină și mirele se prefăcu a nu pricepe. Dar ceilalți rîseră și își dădură coate și numai Ion Palmașu și cimpoierul puseră capăt glumelor, în timp ce baba Păduroaia boscorodea descîntînd la spatele liței Saveta, deasupra unei oale din care ieșeau aburi.

Cîteva scînduri așezate pe țăruși bătuți, în pămînt, în lungul prispei, și acoperite cu ștergare albe de in pe care se

înșirau blidele, ulcioarele și ulcelele, înfățișau masa cea mare, în capul căreia fură rînduiți Mitruț cu Domnica. Pe de lături se așezară moș Mihai și badea Tudose, cele trei „mame“, cu bița Gligore, druștele cu părinții lor, și vornicеii și moș Bolocan și bița Lupu cu toiegele lor poleite.

Și abia se așezară mesenii și abia se umplu cel dintîi rînd de ulcele, că moș Bolocan, ca nun mare și cel mai bătrîn dintre nuni și ca răzăș precum se afla, se sculă, își dădu pe ceafă cușma înaltă și țuguiată, și rosti cu glas mare:

— Tu, Mitruț, și tu, copilă, pentru voi și pentru gloata ceea de care grăia Saveta, „pun pe masă“ o vițea care are astăzi un an și jumătate și care, cînd a porni gloata, vițeaua are să fie vacă și are să vă îndestuleze casa!

Se înțelege că moș Bolocan nu punea pe masă darul făgăduit. Dar dacă spunea el așa, însemna că a doua zi dimineață vițeaua are să fie nesmintit la ușa însurățeilor.

Iar cînd bătrînul isprăvi vorba și mirele cu mireasa se plecară în fața lui mulțămindu-i, cimpoiul și fluierul țîșniră de undeva din umbră, se opriră la spatele moșneagului și cîntară în cinstea sa cîntec de slavă și bucurie. Muzicantul acela negricios, cu cimpoi din burduf de capră, se dovedea a fi om purtat și cu știință multă în împrejurări de acestea. Și Ion Palmașu se arăta un învățăcel cu multă tragere de inimă, pentru că după ce cîntară în cinstea lui moș Bolocan, cîntară si în cinstea lui bița Gligore, care „puse pe masă“ o ghioagă nouă cu măciulie de plumb și cu colți de fier ascuțiți și rotunjiți cu pila, și în cinstea tuturor răzășilor care se grăbeau să dăruiască ce puteau: un caș, un miel, un blid cu faguri, un ulcior cu oloi, o măsură de grîu... după putința și sărăcia fiecărui.

Și cînd se isprăvi rînduirea răzășilor la masa cea mare, bița Lupu se sculă în picioare și îndată, de-a dreapta și de-a stînga lui, se iviră cele două fetișoare ale sale. Una ținea în brațe un snop de iarbă amestecată cu flori de cîmp, așa cum fusese cosită din fînaț, cealaltă

un mănunchi de grîu, verde, crud și abia crescut de două palme.

— Mitruț, — grăi bița Lupu, tulburat, — noi aiștia-lalți... care abia acu am căpătat răzășiile, n-avem ce pune pe masă...

În spatele lui bița Lupu se rînduiseră acu toți vecinii scăpați de sub japca boierului Mîndru și îi sprijineau vorbele :

— Așa... așa !

— Om avea la toamnă cînd om culege și atunci brazda cea dintîi și snopul cel dintîi pentru tine și pentru casa ta au să fie !... aiasta punem pe masă, că deocamdată... tot atît de sărac cît sîntem și noi te știm...

— Așa... așa !... întăriră ceilalți.

— Tot atîta de sărac, măcar că nouă ne-ai adus atîta pămînt ș-atîta dreptate... ș-atîta slobozenie... care cu nici un fel de roadă pe lumea asta nu se poate plăti... Mitruț !

— Așa... așa !... se umflară ca un val glasurile celorlalți.

— Da' pînă atunci, iaca așternem sub picioarele voastre o pală de iarbă și un mănunchi de grîu verde, cosite de pe pămînturile noastre... acelea pe care ni le-a întors dreptatea lui Ion Vodă ! Bița Lupu dezlegă la picioarele mirilor iarba și grîul și urmă : Iar atunci cînd îi avea norocul să-i mai stai în față, să-i spui... așa să-i spui, Mitruț : Măria ta, eu am călcat cu picioarele mele pe pămîntul lor, pe iarba lor, pe grîul lor, și m-am încredințat, măria ta, că dreptatea măriei tale s-a împlinit... Și oamenii aceia pe care i-ai miluit, făcîndu-le dreptate, sărută pămîntul, sărută fînațul și ogorul, îngenunchind în fața măriei tale și mulțămindu-ți !...

Oamenii rînduiți la spatele lui bița Lupu își traseră cușmele din cap, și ceilalți, care se îngrămădiseră de jur împrejur, făcură la fel. Și de jur împrejur se făcu tăcere mare.

— Și să-i mai spui, Mitruț, că și cei pe care i-a ajuns dreptatea și mila lui, și cei care au auzit de ea și o așteaptă de acu înainte, se juruiesc, cu inima și cu trupul se juruiesc, să fie oamenii lui ! Să poruncească, și ne-om su-

pune! Să ne cheme, ș-om veni! Să aibă trebuință de viața noastră, ș-om pieri! Așa să-i spui!

Bița Lupu tăcu peste măsură de tulburat și valul glasurilor tuturor celor adunați acolo crescu.

— Așa! așa!

Departe, în fundul codrului, ecoul păru a se izbi de un zid, se umflă și se întoarse limpede, izbucnind sub bolțile frunzișurilor:

— Așa! Așa!

Bițu Lupu se așeză pe laiță și puse mîna pe ulcică și Ion Palmașu își duse fluierul la gură. Dar cimpoierul îl trase de mînecă:

— Pentru măria sa, — grăi el, — nu sînt vrednice cîntecele noastre! Doar să cînte toată Moldova și să strige chiuind toată Moldova, ca să ajungă chiotul și cîntecul pînă la el... Și parcă tot n-ar ajunge!...

Și atunci, ca la un semn și ca la o poruncă, un chiot puternic izbucnit din pieptul tuturora, în cinstea lui Ion Vodă, țîșni către bolțile întunecate și urcă năprasnic, cutremurînd văzduhul și izbind adîncurile codrului. Și altul îi urmă tot atît de puternic și clocotitor, și oamenii își aruncară cușmele în sus, prinzîndu-le din zbor și bucurîndu-se ca într-o dăruire de istov a inimilor lor, ca și cum Ion Vodă ar fi fost de față și i-ar fi văzut și s-ar fi bucurat o dată cu dînșii.

Și tot atunci porniră și fluierul și cimpoiul, iar moș Bolocan și bița Lupu se sculară de la masă cu toiegele lor polcite și jocul începu după datină și cuviință...

Rînduielile cele vechi se isprăviseră de mult și acuma oamenii de la masa cea mare stăteau la vorbă și la cinste.

Lița Saveta atîrnase un opaiț de o creangă, iar deasupra, peste întinderea cu ape și păduri și plaiuri a acelui colț de țară, se aprinseseră stelele și luna. În poiană, flăcăii și fetele hrăneau necurmat un foc uriaș care își pîlpîia para, în timp ce frunzișurile megieșe se luminau dintr-o dată, sau se întunecau fără veste, după cum scădeau și se înălțau flăcările.

Larma nuntașilor nu înceta nici o clipă, iar cîntecul fluierului și al cimpoiului nu se întrerupea decît atunci

cînd cei doi muzicanți puneau mîna pe ulcele, să se răcorească. Decît acuma nu se mai juca după regulă ca sub porunca lui moș Bolocan și a lui bița Lupu. Acu pămîntul duduia sub vîrtejurile furtunoase ale fetelor și flăcăilor, rămași de capul lor, iar cei doi fruntași se trăseseră către masa cea mare ca spre un loc de hodină și binecuvîntată răcoare.

Era aici o voie bună și un rîs cum nu se mai pomenise pe acele locuri. Ulcelele pline umblau hojma din mînă în mînă, bătrînii se încălziseră și amintirile lor din vremea tinereții nu mai aveau sfîrșit. Mai cu samă moș Mihai și moș Bolocan erau înconjurați și ascultați, și mai cu samă de snoavele lor se făcea hazul cel mare...

— Vra să zică, — își urmă moș Mihai snoava, — iaca vine măria sa Ștefan Vodă cel Sfînt, trage o bătaie muntenilor și le ia ținutul ista al Putnei ! Că zicea el, măi, aici se face niște vin, din care numai moldovenii se cade să beie, că numai ei se pricep la asemenea bunătate ! Că este omenire pe lumea asta fel de fel, dar care nu-i deprins cu asemenea împărătească băutură, nici n-o prețăluiește cum trebuie, nici gustul nu i-l află ! Că dacă la treaba asta omul n-ar fi om și n-a avea vîrtute, nimica nu face ! Iar măria sa știa ce pot moldovenii lui ! Bun !... Și dacă a luat ținutul Putnei și a așezat hotar, a pus străjări după cuviință și le-a hotărît : Măi, băutura-i băutură, și hotaru-i hotar ! Să nu vă prind că nu vă faceți paza cum trebuie, că al vostru-i dracul ! Drujba-i drujbă, da' slujba-i slujbă ! Și oamenii au luat aminte ! Acu, iaca, se arată într-o zi un muntean, cere îngăduință să treacă apa și se ia la sfadă cu unul de-ai noștri : — Măi, zice, de ce ați luat voi viile ieste, dacă nu știți ce să faceți cu dînsele ? Voi, — zice, — știți ce-i aceea băutură ? Da' moldoveanul de colo, zice : — De ce să ne sfădim degeaba ? Hai și ne-om întrece, și care știe mai bine, s-a vedea ! Și se pun ei pe băutură ? Beau cîte o balercuță de căciulă, se uită unul la altul — teferi ! — Mai bem cîte una ? zice moldoveanul. — Mai bem ! face munteanul. Și mai beau ei cîte una și iar se uită unul la altul. Teferi, măi, oameni buni, de parcă atunci se sculaseră din somn. Erau oameni vrednici, nu ca Bolocan care dacă bea două-trei vedre se duce acasă să se culce ! Bun !

Acu, caută moldovanul în traistă și scoate la vedere un mălai și o legătură de ceapă și sare. Și mai scociorăște el ce scociorăște și scoate o frunză de hrean în care învelise un boț de brînză frămîntată, iute bre de să-ți sară cușma din cap! Și zice el către muntean: — Hai, bre, să gustăm oleacă de brînză cu ceapă și pe urmă om da cep la altă balercuță! Da' munteanul de colo face: — Nu umbla tu să mă prostești pe mine! Adică să mă umflu cu mîncare și să n-am unde turna băutura? Mănîncă tu! — Bine, — zice moldovanul, — iaca mănînc! Și s-apucă, măi oameni buni, și mănîncă el toată brînza ceea și ceapa. Da' acu îl ustura gura de-i venea să șuiere! Și dau ei cep la altă balercuță ș-o beau și pe aceea, și cum băuse pe nemîncate, se moaie munteanul de tot și începe a gîngăvi ca pruncii cei din covățică, de nu se mai înțelegea nimica ce spune! — Ai schimbat ochii cu dracul! face moldovanul nostru. Mai poți? — De băut, pot! bîlbîie munteanul, numai mîna n-o pot ridica să duc ulcica la gură! — Ei, atunci, — îl ia în rîs moldoveanul, — să caut niște oameni să te ajute. Doi să te ridice de cap și unul să-ți toarne! — Dar nu s-ar putea — face munteanul, — să mă ridice numai unul și să-mi toarne doi? Că era și acela, măi oameni buni, o sculă de om care nu se mai află! Intrase în joc, juca! Numai picioarele le aducea strîmb. Și începe a-l adăpa moldovanul, ca pe copiii cei mici; parte dreaptă! Numai că din trei ulcele, două le scăpa pe gîtul lui! Vezi că muncea omul și i se făcea sete! Și cînd a ajuns vremea în desară, s-a dărîmat munteanul ș-a adormit acolo pe loc. Iar moldovanul se uita la dînsul și-l prohodea în legea lui: — Măi, — îi zicea, — dacă n-ai fi adormit tu de băutură, se isprăvea vinul și muream eu de sete!

Hohotele de rîs care izbucniseră în tot timpul povestirii crescură acuma topindu-se într-unul singur, puternic și nestăpînit. Iar ulcelele avură îndată mare și bucuroasă căutare.

— Și iaca de atunci s-a făcut Mihai străjăr de margine! puse moș Bolocan un fel de sfîrșit la istorisirea moșneagului.

— Ce are a face? îl aținti moș Mihai cu ochiul cel sănătos, nepricepînd.

— Are! rîse moș Bolocan. Că dacă vine alt muntean la întrecere, tu ce mai bei?

Și rîsetele se înălțară din nou, clocotind

Spre răsărit cerul se rumenea.

Lița Saveta făcu semn mirilor și apoi se plecă la urechea lui moș Mihai și a lui badea Tudose.

Mitruț și Domnica se sculară în picioare. Se sculară și ceilalți meseni, iar Ion Palmașu și cimpoierul se apropiară îndată. Băură cu toții ulcica pentru cale albă, lița Saveta, moș Mihai și badea Tudose mai binecuvîntară odată pe miri, iar druștele și vorniceii îi înconjurară și-i porniră către apă, spre căsuța lui Joldea, în timp ce fluierul și cimpoiul cîntau și flăcăii chiuiau. Dar nu făcură zece pași și un lanț de flăcăi, ținîndu-se braț de braț, le ațînu calea. Muzicanții tăcură și strigătele încetară.

— Mitruț, — se înălță un glas tineresc în întuneric, — flăcău de-o samă ne-ai fost și ți-ai întors fața de la noi; frate ni te-ai arătat și la bătut potecile, și la rezemat prispele, și la jucat mîndrele, și ne-ai lăsat ca să nu te mai întorci; căpitan te-ai înălțat și cînd a fost vorba de luptă ne-ai uitat și te-ai dus să te bați singur cu dușmanul! Cu ce ți-am greșit să ne osîndești și să ne obijduiești, și ce avem noi să facem fără un flăcău de-o samă, fără frate, fără căpitan?

Mitruț înălță capul și zîmbi.

— Puteți să mă proboziți, — grăi el cu glasul lui înalt și limpede, — dar să nu mă părăsiți! Că vă las zălog, căluț pintenog, cu jar destulat, cu vin adăpat, cu șa înșeuat — cînd a necheza o dată, am să fiu la voi la poartă, să mă-nchin iar ca un frate, și la bine și la toate!

Fluierul și cimpoiul izbucniră furtunos. Ghivirdic alergă la un șopron dosnic și scoase de acolo calul pe care Mitruț îl pregătise de mult pentru această opreliște care se chema vama cea mare și flăcăii își desfăcură brațele să treacă mirele, cu mireasa, cu druștele și cu vorniceii. Iar ei rămaseră pe loc, cu muzicanții în mijlocul lor, frămîntînd pămîntul într-o voinicească vijelioasă, în timp ce mica ceată a celor plecați se ducea încet, sub lumina lunii, departe, către căsuța ocrotită de cei doi frasini bătrîni și gheboșați peste acoperișul ei.

Iar la masa cea mare — după ce scuturase ștergarele, le așternuse din nou și umpluse ulcelele — lița Saveta aduse pe un blid un cocoș întreg, fript și învelit cu penele lui, cu creasta pe o ureche și cu coada secere. Și pînă să pună mîna bătrînii pe ulcele, și pînă să se gîndească să se înfrupte din friptură, cocoșul începu să cînte „cucurigu" cu glas zgîriat și gîtuit și rupt. Parcă băuse și el și nu mai putea.

— Ei, bată-te dumnezeu de gobaie! tresări un uncheș care se muiase de tot de băutură.

— Ia vedeți, bre, care cirîie sub masă? se dumiri moș Bolocan și îndată oamenii scoaseră dintre țăruși pe baba Păduroaia, cu gura pînă la urechi și cu cei doi colți galbeni, la vedere.

— Cîntă cucoșii, oameni buni! strigă ea cu același cotcodăcit zgîriat. Se face ziuă!

Și bătrînii o luară la goană, stropind-o cu vin din ulcele dar se sculară încet-încet, mulțămind pentru ospăț și închinîndu-se către gazde.

Iar pînă după răsăritul soarelui, peste tot cuprinsul satelor dintre ape, hăuliră văile și răsunară ponoarele de chiotele și cîntările celor ce se întorceau de la nunta lui Mitruț al Joldii!

CAPITOLUL IV

1

În tabăra măriei sale Ion Vodă au sosit oaspeți.

De dimineață — vestit de buciumele străjilor de departe și de mai aproape — domnia sa Luca Repede, mai marele tuturor îngrijitorilor și vătăjilor de pe moșiile măriei sale, s-a arătat la cornul unei dumbrăvi, mergînd domol, la țăcăneală, cu patru osteni după dînsul. Astfel apropiindu-se de tabără, boierul și-a lăsat calul la pas și a început a cerceta cu ochii acea vremelnică așezare de război a oștirii. Iar cînd ajunse între corturile cele mari, se pomeni strigat cu glasuri bucuroase, din toate părțile, și vorbe de bună venire se încrucișară, întîmpinîndu-l.

Boierul opri, rîzînd. Domnia sa era foarte cunoscut și foarte căutat pentru feleșagul său de om deschis, fără ascunzișuri și răutăți și pentru vrednicia cu care făcea față și la treabă și la pahar. Iar de slujba pe care o avea, și care-l ținea mereu în preajma și în încrederea domnului, nu se folosea să umble cu vorbe ori cu pîră. Și mai avea boierul Luca Repede o fire veșnic plină de voie bună și de zîmbet. Nimeni nu l-a văzut niciodată mînios ori întunecat. Iar chipul lui de om îngăduitor, cu obrajii rotunzi și roșii, cu mustața lungă și dreaptă și cu fruntea înaltă, de sub care te priveau drept doi ochi ca cerul primăvara, înlătura ori ce gînd de dușmănie ori de răutate.

Acum, cînd a coborît de pe cal, se vedea bine că avea și oleacă de pîntec, poate că chiar mai mult decît se cuvenea. Cu toate acestea, mișcările lui erau iuți și mai sprintene decît s-ar fi putut crede.

Cu zîmbet mare strînse mînile care se întindeau spre dînsul și intrînd, mai mult dus, în cortul unui boier, se silea să răspundă tuturor întrebărilor cu care-l copleșeau.

Da, fusese și pe la Iași, dar mai de mult. Acu venea de la moșii, să vadă pe domn și să dea sama despre toate.

Da, anul se arată bun. Grîiele au crescut de două palme și-s dese ca peria. Și meiul e frumos, dar plin de buruiană. Fînețele-s aproape gata, dar este nevoie mare de oameni mai mulți la munci...

— Dar ce stau eu să vă deslușesc pe domniile voastre, care sînteți oameni mai cu cap decît mine și cunoașteți mai multe? Mai bine să mă duc la domn, să nu afle că am venit și că nu m-am grăbit...

— Acu nu te poți duce, grăi careva. Domnul și-a chemat pisării și pe urmă au intrat la măria sa și domniile lor Grumază și Ieremia. De acuma, pînă pe la amiază, nu-l mai poți vedea.

— Ba, Grumază și Ieremia au ieșit, vesti alt glas. Iată-i colo, stau de vorbă cu marele paharnic...

— Ei, cu paharnicul aș avea și eu o vorbă, mai pe îndelete, desară de pildă! șugui boierul Luca. Numai să aibă cele de trebuință după un drum ca aista pe care l-am făcut!

— Are! se lumină dintr-o dată Alexa Albu. Și încă lucru bun, de la Cotnari! Da-i zgîrcit, foc! Poate domnia ta să scoți ceva de la dînsul!

— Fiecare îi zgîrcit în felul lui, pan Alexa. El la vin, domnia ta la oameni și la cheltuieli... Dar nu te supăra! Desară ne împăcăm noi, n-avea grijă! rîse iar boierul Luca cu mare veselie și ieși din cort să se ducă la măria sa.

2

Așezat în fața domnului, pe un scăuieș de lemn, domnia sa Luca Repede își întrerupse dintr-o dată povestirea și privi cu băgare de samă chipul lui Ion Vodă.

— Să nu fie cu bănat, măria ta, dar mie îmi pare că te-ai mai tras la față.

— Se poate, Luca! răspunse domnul cu glasul scăzut, prietenesc. Ostenelile! De atîta vreme numai pe cal și numai în tabără... de fier să fii!... Și, pe urmă, grijile... Și cum spuneai?

— Spuneam, măria ta, de Hotin. Iaca, am cutezat fără să te mai întreb. Am mai încărcat cinci cară cu cele de trebuință — merinde vra să zică — și le-am trimis să aibă doamna și curtea sa. Am pus de toate, măria ta, ba am mai adăugat și niște miei vii și niște cuști cu păsări... Să aibă. Și am trimis vorbă și la curțile boierilor, ale căror jupînese și jupînițe s-au dus cu doamna și s-au adunat de la fiecare cîte un car, două pe deasupra... Încît, pînă la urmă, s-a făcut o tabără întreagă... Am rînduit strajă bună și, la vremea asta, socot că au ajuns. Sameșul care s-a dus cu carăle are cu dînsul izvoadele de cuviință și la întoarcere trebuie să aducă scrisoare de la măria sa doamna...

Ion Vodă asculta încuviințînd, domol, din cap.

— Cum îs grîiele? întrebă el.

— Strașnice! ridică boierul o mînă să arate, cît de nalte au crescut. A dat dumnezeu an bun. Numai meiul e cam buruienos... și nu prea am ce-i face, că n-am cu cine...

Luca Repede își înălță privirile așteptînd o întrebare Dar domnul tăcu și el urmă:

— Iaca izvoadele, măria ta, de la mori, de la piuă, de la oloiernițe, de la prisăci, de la sare și de la pește... Îs însemnate toate pe rînd cu mîna mea. Și făcînd eu o socoteală, una peste alta, pot spune cu toată încredințarea că și din partea asta am avut un an bun... Acu, măria ta, aiestelalte izvoade înfățișează toată socoteala cu pan Tadeus Cazimir...

— A venit? tresări, parcă bucuros, Ion Vodă.

— A venit, măria ta, și încă cu mare împuternicire de la tatăl său, pan Cristofor. Iaca scrisoarea. Zice așa, că pan Cristofor și pan Martin Camenis, din porunca domniilor lor Albert Lasky și Constantin Curnar, poftesc să cumpere toată roada pe care o avem de prisos. Că, aflîndu-ne noi în război cu turcii, se cheamă că nu mai sîntem datori să ascultăm de opreliștile lor asupra negoțului nostru, și vra să zică putem vinde și în Lehia, ca și oriunde

vrem, numai să avem de vînzare. Iar domniile lor au mare nevoie de roada noastră...

Domnia sa Luca Repede tăcu o clipă, căută privirile domnului și, neaflînd în ele nici încuviințare, nici împotrivire, urmă:

— ...Și aflînd eu această judecată și dreaptă și cu priință, și căpătînd preț foarte bun la toate... am vîndut!... Adică am făcut socoteală și izvod și am luat și o parte din bani înainte, dîndu-i dumnealui Iani vistiernic în păstrare. Numai, neavînd îngăduința măriei tale pentru asemenea însemnată vînzare, am pornit către hotar o parte din cele vîndute — cu cîte cară am putut aduna — dar m-am înțeles cu pan Tadeus să nu treacă în Lehia pînă nu aduc dezlegare de la măria ta... De aceea am și venit. Iaca, am aici izvodul cu socoteala oilor și deoparte izvodul lînei. Iaca și socoteala grîului și deoparte a făinei, cît apucasem a măcina pînă atunci. Aici avem însemnarea cailor și a vitelor cornute și a porcilor... Iar dincoace, iaca mierea, ceara, oloiul și vinul. Mare parte din ele au rămas pe loc, că n-am avut în ce le încărca. Pan Tadeus, cum a ajunge în Lehia și a descărca, are să se repeadă înapoi, aducînd și căruțe leșești, cu cai, și atunci i-oi mai da și eu cară cîte oi putea, să încarce tot... Mai avem, măria ta, vin vechi și piei de vite și de cai și blăni de lup și de vulpi și vidre, dar pentru aieste, feciorul lui pan Cristofor n-a avut poruncă...

Tăcut, Ion Vodă cetea cu băgare de samă izvod după izvod, făcea socoteli în gînd și apoi așeza izvoadele unul peste altul, în bună rînduială. Pe chipul său liniștit se vedea mulțămirea.

— Bine, Luca! vorbi el potolit. Ai oprit cele de trebuință nouă, pînă la roada viitoare?

— Am oprit, măria ta, cît ar trebui, chiar dacă anul care vine ar fi secetă.

— Așa! își înclină capul Ion Vodă, cu îngăduință pentru cumințenia boierului. Ai căpătat prețuri de zece și de douăzeci de ori mai bune decît cele pe care le-am fi putut căpăta de la turci.

— Apoi... turcii pradă, măria ta! Iștialalți cumpără! rosti boierul încetișor.

— Trimite alergători pe urma lui pan Tadeus, — vorbi iar domnul, — să-i spuie că poate scoate din țară tabăra de cară și se poate înapoia, cît mai curînd, să încarce ce-a mai rămas. Trimite vorbă și vătăjilor ce au de făcut...

— Asta am și rînduit-o, măria ta. Am oameni de credință și cu anume știință în treaba asta. Și pe urmă, dacă oi isprăvi aici treaba ce-o mai am cu măria ta, am să mă grăbesc și eu într-acolo...

— Despre ce altă treabă-i vorba? își înălță sprîncenele, domnul.

— O treabă foarte însemnată, măria ta, grăi boierul. Pe la noi s-a iscat o zvoană cum că o parte din oaste a fost slobozită să se întoarcă acasă, la muncile cîmpului...

— Da... s-au dus unii, vorbi cu zăbavă Ion Vodă. Boierii, stăpînii lor, au rămas datori să-i aducă înapoi îndată ce s-a ivi nevoia...

— Apoi, măria ta, eu și pentru treaba asta am venit. N-am cu cine isprăvi muncile. Am scos muierile... au ieșit și copiii... Măria ta, — adăugă el, — sloboade măcar pentru două-trei săptămîni oamenii noștri, să vie acasă. Ne piere meiul și fasolea în buruiană. Ii mai înalt știrul decît cînepa, iar bostanul nici nu se mai vede! Ce mă fac eu?

Ion Vodă nu răspunse. Prin intrarea cortului, a cărui perdea rămăsese ridicată, privirile sale rătăceau neliniștite asupra taberei. Dezbrăcați de ilice și cu capetele descoperite sub bătaia soarelui de mai, ostașii își vedeau de treburile lor. Fumuri subțiri se ridicau în văzduhul străveziu dintre corturi. Departe, pe sub marginile unei costișe, carele cu zaherea închideau tabăra din trei părți. Treascurile și hușnițele, rînduite la adăpostul unui dîmb, luceau ușor în lumină, alături de o pădure de lănci înfipte cu cozile în pămînt. În depărtare, caii și bivolii pășteau liniștiți, răspîndiți pe cîmpia verde. De acolo răzbătea slab cîte un nechezat de cal, cîte un muget prelung.

Boierul Luca Repede rămăsese neclintit, așteptînd răspunsul.

— Ascultă, Luca, — vorbi, în sfîrșit, domnul, — am îngăduit să plece unii oameni acasă, pentru puțină vreme, ca să nu mai văd chipuri întunecate în preajma mea și ochi răi. Au cerut-o asta boierii cei mai zgîrciți și mai

apucători. Li e frică să nu rămînă săraci, dacă n-or munci pămîntul la vreme! Și ei se scaldă în aur, Luca! Dar așa-i vremea! Am nevoie de toată suflarea și de toată bunăvoința și sîrguința fiecărui. De aceea m-am plecat. Acuma însă, ...Svercevski, cu cazacii lui, îi departe. Curăță locurile de cele din urmă cete de turci care or mai fi rămas între Cetatea Albă și tabără... Din oastea moldovenească, afară de cei sloboziți la munci, am trimis strajă tare pe Nistru, de către tătari. Am trimis alte străji și iscoade și umblători în jos, departe, de către Țara Romînească și de către Brăila, a cărei cetate am lăsat-o întreagă... Aștept să sosească dușmanii dintr-acolo, Luca. Și au să sosească. Cum au să mă ierte turcii și domnul Alexandru și bicisnicul cela de frate-su? Au să sosească, și eu nu știu cînd! Pot oare să mai slăbesc oastea care mi-a rămas pe loc? Negreșit, Svercevski trebuie să pice din zi în zi. La cea dintîi buciumare trebuie să alerge și oamenii care au fost sloboziți la muncile cîmpului. Dar dacă or zăbovi?

Boierul ascultase cu toată băgarea de samă și cu un fel de încordare, pe care domnia sa o simțea ori de cîte ori stătea în fața domnului. Acuma însă, brațele îi căzură neputincioase și chipul i se întristă.

— Fără oameni, măria ta... anul ista are să iasă rău...

— Are să iasă cum a putea, Luca. Crezi că pe mine nu mă ustură paguba? Dar deocamdată nu cutez. Aștept vești. Din multe părți aștept vești. Or fi bune? Nu pleci de aici cu mîna goală. Or fi rele? Te-i întoarce acasă și mi-i trimite și oamenii care au mai rămas acolo! Am avut ani buni... om avea și unul rău, dacă nu s-a putea altfel! Vra să zică mai zăbovește cîteva zile și atunci om putea ști ce să facem...

3

Și mai sosi un oaspete de departe, fără veste, în tabăra lui Ion Vodă.

De data aceasta nu mai era un călăreț care să-și mîie calul după pofta inimii și din înălțimea lui să pri-

vească în voie toate cele din jurul său. Ci un vîrtej de cai sloboziți în goană peste hopuri, bulgări și hîrtoape, ducînd, ca luat de vînt, un călător care dîrdîia, scuturat, clătinat, zbuciumat într-o căruță ce suna din toate mădularele ei de lemn uscat și răsunător ca toaca.

Vîrtejul se opri între corturile cele mari și omul care mîna de-a călare se întoarse să vadă dacă nu cumva și-a pierdut pe drum călătorul.

Și tot atunci marele vornic Grumază își înălță brațele către cer și se repezi peste măsură de mirat.

— Prea sfinția ta ești ?

Dar prea sfinția sa nu putea răspunde. Era în adevăr episcopul Isaia, tot atîta de îngust în umeri și puțin la trup ca totdeauna. Dar acu, cum stătea pe maldărul de fîn acoperit cu o cergă, cu brațele în lături și cu mînile strînse cu deznădejde pe draghinile căruței, avea un chip atîta de împietrit de spaimă și niște ochi atîta de rătăciți, încît marele vornic se sperie.

— Ce-i ? își plecă el făptura mare și puternică asupra căruței. Ți-i rău, prea sfinţite ? Nu poți coborî ?

— Nu pot ! făcu semn din cap episcopul.

— Ce-ai făcut, măi, cu prea sfinția sa ? se întoarse Grumază către vizitiul care descălecase și privea și el de cealaltă parte a căruței, stînd cu biciușca într-o mînă și cu cușma în alta.

— Nu i-am făcut nimica, milostive ! se dezvinovăți el cu glas gros. Se vede că l-a zdruncinat puțintel căruța ! Pe drumurile iste... căruțele cam scutură. Eu zic să-i dăm oleacă de apă !

— Stai să te ajut eu ! se plecă iar marele vornic asupra drumețului. Și, apucînd în brațele sale puternice trupul acela firav, îl săltă ca pe o pană și-l așeză, ușurel, cu picioarele pe pămînt. D-apoi prea sfinția ta, cu asemenea mișelie de cărucioară călătorești ? se minună el cu mîna la gură.

Episcopul se mai ținu o vreme de gîtul vornicului, așteptînd să-și vie în fire și să-și înzdrăvenească picioarele amorțite de drum lung și, în sfîrșit, se simți în stare să vorbească, mai mult șoptind :

— Dar cu ce alta ? Călare nu pot ! Cu rădvanul, de-a dreptul peste cîmp și peste curmături și hîrtoape, aș fi

rămas cine știe pe unde! Și eu aveam mare grabă... Dar căruța asta iaca m-a adus!...

— Putea să te omoare, părinte! se înspăimîntă marele vornic. Prea sfinția ta nu-i deprins cu asemenea osteneală și asemenea alcătuire bună numai pentru ruperea ciolanelor!

— Iaca, nu m-a omorît! șopti prea sfințitul Isaia, regăsindu-și zîmbetul său subțire. Ce face măria sa?

Dar domnia sa Grumază nu avu vreme să răspundă. Atrași de vuietul căruței și de înfățișarea ciudată a călătorului pe care nu-l cunoscuseră de departe, boierii aflați în împrejurimi se grăbiră să se apropie și acum plecăciunile și glasurile învălmășite cu „sărutăm dreapta, prea sfințite", nu se mai isprăveau. Ceva mai înzdrăvenit, episcopul ridicase mîna cu degetele împreunate și acum făcea semnul crucii asupra celor ce se plecau și răspundea mai mult cu zîmbetul decît cu vorba la întrebările care se încrucișau din toate părțile. Mai cu samă boierii de sfat ar fi poftit să știe rosturile acestei călătorii neașteptate și mai cu samă lor se silea episcopul să nu le răspundă.

Ceva mai încolo o ceată de ostași se opri privind și oamenii își scoaseră cușmele cu mare cuviință la vederea acelei însemnate fețe bisericești. Prea sfinția sa Isaia înălță iar brațul, îi blagoslovi de departe și ostașii se traseră înapoi, mulțămiți.

— Aș vrea să văd pe măria sa, grăi el, domol.

— Îi singur! Acu vin de la dînsul, se repezi boierul Pătrașcu să ducă veste în cortul domnului. Și ieșind îndată, ținu perdeaua ridicată pînă ce intră oaspetele, pe urmă o lăsă să cadă și rămase drept ca de strajă, lîngă ea.

O clipă, ceilalți boieri îl priviră mirați, ridicînd din umeri, și încet-încet se împrăștiară.

Măria sa se sculă repede, cum se scula el de obicei în fața episcopului Isaia, și-i întinse mîna de departe.

— În sfîrșit, ai venit! grăi el cu glasul scăzut și părînd ușurat ca de o greutate. Îl trase ușor spre un scăunieș de lemn și, lăsîndu-l să se așeze, îi cercetă cu ochii chipul. Nu pari prea bucuros! adăugă el privindu-l țintă. Ai fost?

— Am fost, măria ta, oftă Isaia încetișor.

— Spune...

Domnul își trase alt scăuieș în fața episcopului și așteptă.

— Am fost întîi la voievodul Ștefan, după poruncă...

— Da...

— Și... nu ni s-a dovedit dușman. Dar mi-a arătat buzduganul și sabia pe care sultanul Selim i le-a trimis acu un an, statornicindu-l voievod, cu tribut, al Ardealului și dîndu-i în același timp și porunca să nu facă prietenii cu nici un prinț creștin, fără știrea Înaltei Porți..

— Și el, creștin, a rămas credincios unui asemenea legămînt ?

— Așa l-am întrebat și eu, măria ta. Și atunci a scos și mi-a arătat altă poruncă a sultanului, pe care a primit-o acu vreo lună și jumătate. „Iată, — mi-a spus, — îmi scrie sultanul tot ceea ce s-a petrecut în Moldova și în Țara Romînească, de la mazilirea lui Ion Vodă pînă acuma. Și îmi cere să trimit grabnic ajutor către Alexandru Vodă, toată oastea mea, cu căpitani și treascuri, împotriva domnului de la Moldova. Iar eu, prea sfințite, m-am grăbit, după poruncă, dar pînă acu n-am putut trimite nici un ostaș"... Așa mi-a spus ! Și vorbind așa, voievodul Ștefan s-a uitat la mine cu adînc înțeles și a mai spus o dată, apăsat : „N-am putut !" Și pe urmă a vorbit așa : „Eu știu ce are să urmeze acu. Acu are să mi se trimită altă poruncă și are să mă probozească și are să mă amenințe. Și eu am să mă silesc din toate puterile mele să mă supun poruncii... Dar dacă iar n-am să pot... ce vinovăție îmi poate găsi !... Iar voievodului de la Moldova să-i spui că dacă n-aș fi legat de învoiala cu turcul și de porunca cu care sultanul m-a statornicit aici, nesmintit ar avea în ajutor toată oastea mea de creștini împotriva necredincioșilor... Așa să-i spui !" Și iaca, măria ta, ți-am spus...

Măria sa rămase o vreme cu cotul pe genunchi și cu obrazul în palmă, privind în jos. Pe urmă vorbi cu anume greutate, clătinînd din cap :

— Chiar dacă a vrut să spuie cu asta că n-a vrut să împlinească porunca sultanului, cu chip să mă ajute și să mă ușureze pe mine... și chiar dacă a fost așa cum a lăsat el să se înțeleagă, asta nu însamnă că nu m-a lăsat singur împotriva dușmanului ? Singur...

— Da, măria ta, grăi prea sfinţitul Isaia, aproape şoptit. Voievodul de la Ardeal are minte ascuţită şi limbă dezlegată... Şi se pricepe! Dar în vreme de război se preţuiesc mai cu samă faptele...

Ion Vodă îşi mişcă umerii, parcă vrînd să scuture de pe ei greutatea unui gînd sau a unei strînsori.

— Pe urmă? întrebă el cu glas surd.

— Pe urmă, m-am dus la Cracovia... Măria ta, — vorbi Isaia, hotărît dintr-o dată, — aici nu s-a mai încurcat nimeni cu îngăimări diplomaticeşti ca voievodul de la Ardeal. Aici luminăţia sa riga a vorbit lămurit: „Nu putem da nici un ajutor voievodului de la Moldova, pentru că avem tratat şi prietenie cu turcii. Nu ne stricăm prietenia turcească, pentru că nu avem nimic de cîştigat de la cea moldovenească!" Iar marilor boieri — binevoitori măriei tale — care totuşi stăruiau pe lîngă dînsul, le-a hotărît cu glas de poruncă: „Pe mine şi pe domniile voastre trebuie să ne doară mai mult liniştea şi huzurul Lehiei, decît soarta Moldovei!" Altfel ar fi stat lucrurile, măria ta, dacă alegerea de anul trecut n-ar fi adus pe tronul Lehiei pe franţuzul acela!...

Prea sfinţitul Isaia privi o clipă chipul împietrit şi întunecat al domnului şi urmă:

— Şi tot nu m-am lăsat bătut, măria ta. Am stat de vorbă în taină cu prietenii măriei tale, m-am sfătuit cu dînşii şi am stăruit să vorbesc iar cu luminăţia sa. Şi cînd am izbutit, i-am spus: „Orice om cuminte înţelege că luminăţia ta nu poţi strica pacea ţării, călcînd tratatul cu turcul pe care toţi îl ştim cît de rău şi de viclean este. Vra să zică, pe faţă, luminăţia ta nu ne poate da nici un ajutor şi de aceea nici nu-l mai cerem. Cerem numai, cu adîncă plecăciune şi cu mare îndatorare către scaunul Lehiei, ca luminăţia ta să nu se împotrivească şi să steie, ca şi cum nici n-ar auzi strigarea pe care avem de gînd s-o facem aici la Cracovia şi la Leopol şi la Cameniţa şi în alte tîrguri ale ţării leşeşti. Vrem, luminate doamne, nu să strigăm ca din porunca sau cu îngăduinţa luminăţiei tale, ci numai aşa... neguţătoreşte, cum s-ar spune: „Care vrea să vie în leafă, oştean, la măria sa Ion Vodă, să vie şi are să aibă plată cît a cere, şi straie şi arme şi toate

cele de trebuință... Atîta! Iar luminăția ta n-ai să știi si n-ai să auzi nimica!“

— Așa! răsuflă adînc Ion Vodă. Și?

— Și nici aiasta n-a îngăduit-o, măria ta! „Ce fel de rigă aș fi eu, — zicea, — dacă n-aș cunoaște cele ce se întîmplă în tîrgurile mele? Și ce aș putea răspunde sultanului dacă m-ar întreba?“... Și iaca, se cheamă că am venit acasă cu mîna mai goală decît oricînd!.

Domnul se sculă, făcu cîțiva pași apăsați și se opri în fața episcopului și solului său.

— Vra să zică singuri ca totdeauna, părinte! oftă el. Dacă n-ar fi fost nici cazacii... Și totuși, — își înălță el capul nedomolit, — vom avea ajutor de oaste leșească. fără știrea rigăi și fără voia lui! Numai că aici încetează treaba și știința solului! Iar despre prietenia și bunăvoința cu care ne-a primit și ne-a îmbărbătat la nevoia în care a căzut Moldova, vom ține minte!

Mai făcu cîțiva pași și, întorcîndu-se către oaspete, păru că abia acu vede starea de adîncă osteneală și slăbiciune în care se afla acesta.

— Du-te și te hodinește, prea sfințite, vorbi el cu glasul dintr-o dată scăzut și îmblînzit. La anii pe care îi ai și la șubrezenia trupului prea sfinției tale, înțeleg cît trebuie să fii de trudit după un asemenea drum... Ș-om vorbi mai încolo...

În prag, episcopul ridică brațul și făcu semnul crucii asupra capului plecat al domnului. Apoi se întoarse tăcut și ieși.

În urma sa, Ion Vodă rămase o vreme gînditor, plimbîndu-se cu ochii plecați. Se opri dintr-o dată și bătu din palme.

Boierul Pătrașcu se înfățișă de îndată și măria sa îl privi mirat.

— Domnia ta ești? întrebă el.

— Sînt de strajă! se îndreptăți boierul. Ș-am socotit că atîta cît îi vorbi cu prea sfinția sa, e bine să steie lîngă perdea cineva în fața căruia urechile cele îndrăznețe să se depărteze... Ș-am stat eu.

— Cum adică? își ridică Ion Vodă sprîncenele. Cortul ista nu are straja lui?

— Ba are, măria ta! De jur împrejur are strajă, după cuviință! Sînt oamenii mei și de ei răspund eu, cu capul...

Domnul îl privi lung și, o clipă, își rezemă palma de umărul boierului de la Vadul Părului.

— Am început să te cunosc cum trebuie, Pătrașcule, vorbi el, domol. Trimite, te rog, să vie Luca Repede la mine.

Și boierul Luca se înfățișă îndată.

— Luca, — vorbi domnul, — cunoști unde-și are moșia pan Cristofor Cazimir, în Lehia?

— La hotarul nostru de miazănoapte, măria ta, în fața Hotinului, peste apă...

— Și moșia lui pan Martin Camenis?

— Alături, în hotar cu pan Cazimir, și mai către miazănoapte...

— Așa! Poți trece la dînșii fără să te simtă nimeni? Adică străjile crăiești?

— Cu ochii închiși, măria ta! Vorbesc leșește ca pe apă și am și anume cimotie în partea locului...

— Ascultă Luca, — vorbi Ion Vodă după o clipă de tăcere, în care ochii săi priviră țintă în jos, — am cerut craiului ajutor de oaste și nu mi-l dă. I-am cerut să ne îngăduie să facem strigare în leafă, prin tîrgurile leșești și nu ne îngăduie. Nici boierilor săi nu le îngăduie să ne ajute... I-i frică de turci și n-are inimă pentru Moldova!... Și atunci m-am gîndit că nici nu avem nevoie de strigare. Am să scriu prietenilor noștri — cărora le-ai vîndut roadele — și care sînt și prietenii domniei tale. Și am să scriu și marilor mei prieteni Albert Lasky și Constantin Curnar... Iar cu scrisorile ai să te duci domnia ta. Or face cum or ști și ți-or pune la îndămînă oameni... cît mai mulți și cît mai voinici... Și or plăti cu banii pe care mi-i datorează pentru vînzarea de däunăzi... Dacă n-or ajunge trimite alergător la Iași, la pan Iani! Și oamenii pe care îi capeți, îi treci peste hotar, îi lași în mîna domniei sale Lupe Hurul, pîrcălabul de la Hotin, și el îi va îmbrăca, le va da cele de trebuință și mi-i va trimite încoace!... Îi treci noaptea, Luca! Să nu simtă nici pămîntul! Și repede! Am mare nevoie de dînșii!

— Măria ta, sînt gata! se plecă boierul Luca Repede. Dă-mi scrisorile și pornesc! Am cai buni și soți tari. In patru-cinci zile socot să trec hotarul...

— Așa! Du-te și te pregătește. Iar aici, toată lumea să știe că te întorci la moșii... la treabă!

Boierul Luca se plecă adînc asupra mînii pe care domnul i-o întinse prietenește.

4

Cu turban pestriț și ilic albastru peste brîul lat care-i încingea șalvarii, turcul — cu mînile legate la spate — călărea corogit. Alături, călărețul care-l aducea ținea, legat de oblînc, capătul unei frînghii trecute prin legătoarea prinsului.

Priveliștea era ciudată și neobișnuită. Ostașii din tabăra lui Ion Vodă o priviră o vreme de departe și pe urmă se îngrămădiră.

— Uite turcu! strigau ei rîzînd. Ce cauți aici, Ali? Te-a trimis sultanul să ceri pace?

— Salamaleikum! îl salută unul în bătaie de joc, plecîndu-se pînă la pămînt.

— Salam Alecu! auziră și repetară ceilalți, rîzînd. De unde știi că-l cheamă Alecu?

— Il cheamă Mahomet, — strigă alt glas, — așa cum îl cheamă pe Cristosul lor, către care are să se ducă îndată! Nu simțiți că a început să miroasă a pămînt?

— Ascultă, Mahomet, — rîse altul mergînd în pas cu calul prinsului, — voi cînd mai dați pe aici, să vă aduceți și săpunul, în buzunarul șalvarilor, că gîdea ista al nostru n-are decît frînghie...

In rîsetele care nu se mai isprăveau, boierul Pătrașcu alergă

— De unde-l aduci? întrebă el pe oștean.

— Din jos, de la Coada Iezerului. Mi l-a dat în primire altă strajă, care și el îl primise de la altul și mai din jos...

— L-ați căutat?

— I-am luat armele...

Se adunară îndată și cîțiva boieri.

— Trebuie să aibă scrisori! vorbi unul din ei.

— Se poate, vorbi domnia sa Decusară. Dac-or fi, are să i le găsească domnul.

— Să-l căutăm noi! se repezi Albu.

— De ce noi? se amestecă și căpitanul Arbore. Avem noi îngăduința asta?

Domnia sa Pătrașcu, care știa turcește, întrebă pe prins dacă are asupra sa scrisori și, la răspunsul acestuia, se întoarse către boieri:

— Dacă are scrisori, acelea se cuvine să le vadă întîi măria sa, după cum bine au spus domniile lor Decusară și Arbore. Pe urmă le-om cunoaște și noi... dacă vom avea îngăduința... Coborîți-l de pe cal! porunci el oștenilor. Și cînd prinsul ajunse cu picioarele pe pămînt, boierul porunci iar: Aduceți-l la cortul măriei sale.

— Dar pînă cînd să ne tot lăsăm călcați în picioare de boierașul ista? strigă dintr-o dată dumnealui Alexa Albu, tăind drumul Pătrașcului. Cine ești domnia ta, aici, de poruncești tuturora ca un hatman? se propti el în picioare, ridicîndu-și capul cu ochii tulburi și obrajii înflăcărați.

Domnia sa Pătrașcu îl privi din înălțimea trupului său puternic, cu umeri largi.

— Atîta vreme cît sînt eu de strajă peste tabără, eu poruncesc, pan Alexa! răspunse el. Cînd îi fi domnia ta de strajă, îi porunci domnia ta! Și asupra acestor vorbe îi întoarse spatele și se depărtă cu prinsul, în timp ce două suliți se încrucișară în fața ochilor dumnealui Albu.

Boierul dădu înapoi, speriat. De la capătul unei suliți îl priveau, micșorați ca de mare șagă și obraznică veselie, ochii pieziși ai „atamanului" Drăguș; de la capătul celeilalte îl ațînteau ochii adînci și întunecați, scobiți parcă în obrajii creți ai lui Drăgan. Boierul avu o tresărire nestăpînită, de parcă ar fi vrut să se repeadă. Dar căutătura aceea neagră era atîta de cruntă și hotărîtă, iar boldul suliței se apropiase atît de mult de chipul său, încît socoti mai cuminte să se mai tragă cu doi pași înapoi și să se amestece în ceata celor ce se depărtau. Boierii Grumază, Șeptelici, Decusară, Arbore îl priviră fără bunăvoință

— Intr-o zi ai să dai de dracu', pan Alexa! îl probozi întunecat Decusară.

În cortul lui Ion Vodă, prinsul dădu în genunchi.

— Cine ești? întrebă domnul în turcește.

— Mehmet ceauș! făcu o mătanie turcul, la picioarele măriei sale.

— De unde vii?

— De la Stambul...

— Ce cauți?

— Am dus o scrisoare la Ibraila...

— Și?

— Și mă duceam în Ardeal, de-a dreptul...

— De-a dreptul? Atunci cum de te-au prins?

— S-au revărsat apele... Și am tot ocolit, am tot ocolit... pînă m-am rătăcit! Așa m-au prins...

— Ce să faci în Ardeal?

— Duceam și acolo o scrisoare către măria sa voievodul Ștefan...

— Unde-i?

Prinsul își plecă privirile către brîul său lat, roșu și răsucit de mai multe ori în jurul mijlocului.

— Pătrașcu! porunci domnul.

Boierul Pătrașcu se plecă, desfășură brîul și găsi scrisoarea.

— Altăceva mai ai?

— Numai viața, măria ta, — făcu prinsul altă mătanie, — și sărăcia și copiii... îndură-te!...

Și în timp ce ceaușul încremeni la pămînt sub ochii boierului Pătrașcu, măria sa desfăcu scrisoarea și citi:

„Voievodule al Ardealului Ștefan Bathory, puternicul dumnezeu să-ți dea viață îndelungată. Sosind acolo porunca aceasta, așa să știi: Ai trimis la Înalta Poartă o scrisoare în care m-ai vestit că ai pregătit oștirea ta, treascurile tale și celelalte unelte de război și le-ai trimis lui Alexandru Vodă din Muntenia. Dar pînă acum nu le-a primit. Mă mir că atîta timp ai întîrziat trimiterea ajutorului, pentru că de atunci de cînd porunca împăratului a sosit la tine și ai și răspuns, au trecut douăzeci și trei de zile. Vra să zică de douăzeci și trei de zile oastea ta n-a ajuns unde trebuia. Dacă o vei trimite după ce lucrul va fi scos la capăt și nu va fi plăcut împăratului, degeaba îți va fi munca și fără folos ajutorul tău. Trimite deci oastea ta îndată ca să fii pe placul împăratului și de oare-

ce înțelegi ce înseamnă asta, nu te mai sfătuiesc. Deocamdată Ion Vodă, făcătorul de rele, a ars și a pustiit biata țară muntenească. De aceea pe ceaușul Mehmet nu pentru altă l-am trimis la tine, ci după ce-ți vei trimite oastea, să trimiți și mai multă după ea, treascuri cît vei putea, iar căpitanii care s-or duce cu oastea să nu zăbovească pe drum ci să grăbească cît vor putea. Iar cînd vor fi împreună cu oastea muntenească, cu beiul de Nicopole și cu cel de Vidin, să treacă apa Siretului. Beglerbegul de Rumelia cu nouă sangiaci și cu două mii de ieniceri și douăzeci și cinci de treascuri, să meargă din altă parte asupra lui. Și tot atunci va năvăli și hanul tătăresc cu beiul de Akkermann. Iar ție îți poruncim ca oastea ta să fie acolo mai înainte de a fi trecut beii Dunărea. Așa să știi."

Ion Vodă mai ceti o dată sfîrșitul acestei scrisori pe care marele vizir o trimisese lui Ștefan Bathory: ...„Beglerbegul de Rumelia, cu nouă sangiaci și cu două mii de ieniceri..."

Vra să zică aceasta era: beglerbegul de Rumelia cu nouă sangiaci, două mii de ieniceri, oastea lui Ștefan Bathory, cea a lui Alexandru, cea a beilor de Nicopole și de Vidin și de Cetatea Albă și tătarii!... Cîți tătari? Cîți tătari?...

Domnul se lăsă greu pe scaunul său de lemn și păru, dintr-o dată, gîrbovit. Atinse cu piciorul fruntea prinsului și porunci:

— Scoală-te! Iar după ce acesta se ridică în picioare, măria sa vorbi iar, tot atît de scurt și de tăios: Vrei să vorbești fără cazne?

— Orice! se plecă iar pînă la pămînt prinsul. Spun orice, numai îndură-te, măria ta!

— Știi ce scrie în scrisoarea aceasta?

— Știu cît s-a șoptit pe la curtea marelui vizir... Oamenii vorbesc...

— Știi cîți tătari a cerut sultanul la Crîm?

— Cincizeci de mii, se spune...

— Și cîți oameni au a ridica sangiacii și beii și voievozii?

— Peste tot... și cu tătarii, o sută cincizeci de mii... poate mai mulți, poate mai puțini... eu am auzit numai zvonuri...

În tăcerea și umbra cortului, vorbele ceaușului căzură grele ca plumbul. De aci, vuietele taberei se auzeau șterse, depărtate. Pătrașcu încremenise cu chipul alb și privind statura, parcă ostenită, a domnului.

Măria sa își înălță dintr-o dată umerii și întrebă iar:

— Ce făcea beglerbegul cînd ai plecat tu la drum?

— Își striga oastea și corăbiile care sînt departe, pe mare...

— Și cînd socotea să pornească?

— Cu toată graba, pînă într-o lună n-are să poată pleca, măria ta... Încarcă zahereaua s-o aducă pe mare... și trebuie să aducem noi răspunsurile de la Crîm, din Ardeal...

— Cînd ai plecat tu de acolo?

— Acu cinci zile, măria ta... pe apă...

O clipă tăcerea căzu iar grea, nepătrunsă. Pe urmă, domnul se întoarse spre boier:

— Pătrașcu, — grăi el romînește și parcă mai răgușit, — ceea ce am auzit noi aici, nu trebuie să mai audă nimeni! Cunosc pe unii care au suflet de iepure și limbă de babă bocitoare! Și o dată speriați, nimeni și nimic nu i-ar mai putea îmbărbăta! Omul acesta nu trebuie să mai poată vorbi... Ia-l și...

Ion Vodă făcu un semn și boierul Pătrașcu, înclinîndu-se în chip de supunere și ascultare, ieși cu prinsul.

5

În umbra cortului, boierul Luca Repede rămase nemișcat lîngă intrare.

— Pleci chiar acuma, Luca! își urmă domnul poruncile începute. Și te abați pe la Hotin. De acolo iei pe doamna cu curtea ei și tot ce are asupra sa, o treci hotarul și o duci la curtea lui pan Lasky... Iată, i-am scris și doamnei și lui pan Lasky, ca să nu mai fie trebuință să dai alte lămuriri. Aveți grijă de cocon... Măria sa tăcu o clipă, își alungă din gît un fel de răgușeală stăruitoare și urmă:

Pîrcălabul Lupe Hurul să rămîie în cetate cu toată straja... Să poruncească meremetisitul stricăciunilor, dacă zidurile au stricăciuni... Poate să avem nevoie de ea! Iată scrisoarea către pîrcălab. Are să primească zaherea destulă... să aibă grijă s-o adăpostească și să nu se părăduiască nimic. Iar asupra acestei porunci, iată scrisoare către marele logofăt Golăi și către marele vistiernic Iani. la Iași, să facă cele de cuviință...

— Trec pe la Iași, măria ta?

— Treci pe la Iași... în mare grabă. Și ajungînd acolo, dai porunca asta marelui logofăt Golăi, să cheme în leafă și să-mi trimită grabnic aici pe toți oamenii vrednici de luptă din breslele meșteșugarilor și negutătorilor și totodată slobozi poruncile de trebuință către privighetorii moșiilor și către vătăjii lor. În zece zile — cel mai tîrziu — să primesc aici, sub mîna vătăjilor, toți oamenii de pe toate moșiile domniei, care sînt în stare să poarte armele. Să li se dea cai, cîți avem, și opinci bune și armele care ne-au mai rămas la păstrare...

Domnia sa Luca Repede rămăsese cu sprîncenele ridicate și cu ochii bulbucați. Auzea și nu-i venea să creadă.

— Toți oamenii, măria ta? Păi... munca...

— Știu, Luca! Dar nu mai este vorbă de tărăgăneală și de jăluit asupra pagubei pe care om avea-o! Om păgubi un an... și... poate... om trăi o viață întreagă, slobozi...

Boierul își înclină capul. Știa că nici o împotrivire nu-i cu putință. Pe urmă întrebă cu glasul scăzut:

— Vin dușmanii, măria ta?

— Credeai că n-au să vie, Luca? Au întîrziat numai ca să se pregătească mai temeinic!

— E primejdie, măria ta? întrebă iar boierul, cu glasul tainic, dintr-o dată.

— Primejdia are să dăinuiască pînă om tăia de istov ghiarele lupilor de la Stambul! Și tot pînă atunci n-om avea liniște...

— Apoi dacă e vorba așa, să facă toată boierimea jertfa pe care o faci măria ta! grăi Luca Repede. Să-și lase și ei moșiile nelucrate și să-și aducă oamenii la bătălie...

— Au să-i aducă! răspunse domnul. N-au să aibă încotro! O cută întunecată i se înfipse ca o săgeată în rădăcina nasului și rămase acolo amenințătoare. Au să-i

aducă, repetă el. Iată și celelalte scrisori, urmă Ion Vodă. Ia-ți oamenii și du-te!

— Ascult, măria ta! se plecă boierul asupra mînii pe care domnul i-o întinse prietenește.

— Trimite-mi din Lehia oameni cît mai mulți... cît mai mulți... Și aveți grijă de cocon... și de doamna!...

In cortul încăpător al domnului, boierii chemați la sfat de război se rînduiră după rang și însemnătate. Chiar în fața măriei sale se grămădiră sfetnicii divanului domnesc, care se aflau atunci în tabără. In frunte stătea — după dreaptă cuviință — prea sfinția sa Isaia, care încă nu se simțise destul de hodinit, ca să plece către treburile și datorințile sale. La dreapta se afla portarul Sucevei, Ieremia, iar la stînga marele vornic al Țării de Sus, Grumază. Și îndată după dînșii se rînduiau marele postelnic Petrea Mălai, domnia sa Cozma Murgu, marele spătar Gligorie, marele ceașnic Bucium, pîrcălabul de Neamț, Toader, pîrcălabul de Cetatea Nouă, Ion Caraghiuzel și pîrcălabul de Orhei, Danciul. Iar după aceștia stăteau amestecați mai marii oștirii, hatmani și căpitani și stolnici.

Stăteau în picioare, pentru că în cort nu se aflau atîtea scaune cîți oameni. Iar pentru deosebită cinstire către anii și cinul călugăresc al episcopului, măria sa pofti să se așeze numai pe prea sfinția sa Isaia.

Chipurile boierilor erau îngrijorate. Știau toți că asupra acelui ceauș prins se găsise cel puțin o scrisoare și că desigur turcul nu fusese dat pe mîna gîdelui pînă nu spusese tot ce știuse. Era vorba deci de o veste mare, iar adunarea aceasta neașteptată, în sfat de război, arăta tuturora despre ce putea fi vorba.

— Dragilor mei boieri și căpitani, — vorbi domnul cu glas stăpînit, — așteptarea noastră aici în tabără se sfîrșește. Am primit veste, fără putință de tăgadă, că dușmanul s-a hotărît să ne izbească. Deocamdată se află încă dincolo de hotare, unde-și strînge oaste și cele de trebuință... Tăcu și privi chipurile boierilor care rămăseseră nemișcate, ca împietrite. Numai obrazul unora se făcuse mai galben și al altora mai roșu. Boierii priveau pe domn cu ochii ațintiți și tăceau. Acuma, dragilor mei, v-am poftit să chibzuim, urmă Ion Vodă. Trebuie mai în-

tîi să alegem noi locul bătăliei, unde adică ne-a veni nouă mai bine... și pe urmă să ne rînduim oastea potrivit cu locul și cu puterea dușmanului.

Tăcu iar și așteptă cu ochii întrebători.

Portarul Ieremia făcu un pas înainte.

— Pentru o oaste vrăjmașă, mare, — vorbi el, — locul ales de noi ar putea fi prea mic și atunci dușmanii s-ar feri să intre în capcană... după cum pentru o oaste mică s-ar putea să fie prea larg și nu ne-ar fi de nici un ajutor. Vra să zică dacă nu știm care este puterea dușmanului, nu avem de unde ști ce fel de loc s-ar potrivi, măria ta.

— Socoteala e ușoară, Ieremie, vorbi domnul. Dacă noi am izbutit a nimici oastea lor de la Jiliștea, se înțelege că acuma au să vie cu alta mai mare...

— Așa e! Poate chiar de două ori mai mare! grăi marele vornic Grumază.

— Se poate! îngădui domnul. Vra să zică avem a alege un loc potrivit pentru o putere, să zicem, de două ori mai mare decît cea de la Jiliștea și a ne rîndui oastea noastră pentru o asemenea putere. Iar ca să nu greșim, ca-n toate cele bune chibzuieli, hai să trecem de la noi și să zicem... de trei ori mai mare decît cea de la Jiliștea! Mai mult decît atîta nici nu știu să fi trimis turcii vreodată în Moldova!

Boierii se mișcară stingheriți și chipurile lor se întunecară.

— Cine cunoaște locurile prin partea asta de țară, să vorbească! sfîrși domnul.

— Le cunosc eu, grăi domnia sa căpitanul Arbore, mișcîndu-și mustățile grele și bălăi. Și socot că știu și locul care ne-ar fi cu priință. Este măria ta, dincoace de Oblucița, și pornind chiar de lîngă Dunărea, un iezer ce-i zic iezerul Cahulului. Îi lung, măria ta, de peste zece miluri și are păpuriș și mîluri și bulboane și adîncimi, încît dacă pui tabăra pe malul lui, nici un dușman nu te-ar putea lua fără veste din partea aceea. Aiasta-i una. Pe urmă, către răsărit de dînsul, este alt iezer, mai lung și mai mare, căruia unii îi zic iezerul Cohurluiului, alții îi zic al Ialpugului. Eu le știu pentru că sînt de loc de prin părțile ieste. Ș-aista pornește tot de lîngă Dunărea și depăr-

tarea între dînsele să tot fie șase-șapte miluri. Vra să zică dacă ne punem tabăra între iezerele ieste, se cheamă că o avem păzită și din dreapta și din stînga, și chiar între dînsele, pe Dunărea, vine Oblucița... Dacă vine turcul pe acolo, cum are el obicei, al nostru-i! Într-un ceas de vreme, cu treascurile mele, nimic nu mai rămîne dintr-însul!...

— Mai cunoaște careva locul acela? întrebă domnul uitîndu-se la boieri.

— Cunosc eu, răspunse domnia sa Țarălungă. Cînd am fugărit o dată pe tătarii care năvăliseră în iureș peste Prut, pe acolo am trecut, și pot spune că dumnealui căpitanul Arbore are dreptate.

— Măria ta, am să pun oameni cu știință și cunoaștere să cerceteze, — vorbi hatmanul Ieremia, — și dacă-i așa cum spun domniile lor, putem zice că locu-i găsit...

— Mă duc și eu cu acei oameni ai domniei tale! vorbi și boierul Pătrașcu. Și dacă locul acela n-a fi potrivit, om căuta altul fără să mai zăbovim și tot în preajma Dunării. Cu chipul ista, dușmanul n-are să poată pătrunde adînc în țară, să facă stricăciuni...

— Bine, îngădui domnul. Om cerceta, om vedea și om hotărî. Acuma, dragilor mei, socotind că locul de trebuință a fost găsit, vă întreb pe domniile voastre cum socotiți să rînduim noi oastea ca să facă față unei puteri de două... ori de trei ori mai mare decît cea cu care am luptat la Jiliștea?

Tăcură toți, uitîndu-se unii la alții. Ce fel de întrebare era asta? Rînduiala oștirii se face după cum se arată și se poartă dușmanul. Cum s-o hotărăști înainte?

— Noi nu înțelegem despre care oaste-i vorba, măria ta, vorbi iar boierul Pătrașcu. Că doar ne aflăm aici tot cu oastea cu care am luptat la Jiliștea... ba încă mai împuținată, după toate luptele ce le-am purtat de atunci pînă acu, și mai slăbită! Eu unul nu socot că această oaste ar putea sta în fața unei puteri dușmane de două, ori de trei ori mai mare... Și pe urmă, la Jiliștea, am izbit fără veste, noaptea... i-am prins dormind! Altfel ar fi fost greu să răzbim unul împotriva cinci! Dar acu, dacă-i vorba

de o putere dușmană îndoită, ori întreită și nemaiputîndu-ne sprijini pe o izbitură fără veste, apoi eu socot, mă rog de iertare dacă greșesc, eu socot că oastea aceasta pe care o avem aici ar trebui împătrită... dacă nu încincită...

Boierul Pătrașcu tăcu. Domnul îl privea țintă, neclintit. Ceilalți se mișcară stingheriți și se uitară unii la alții. Toți înțelegeau că Pătrașcu are dreptate. Dar oastea, aceasta era, nu alta! Cum s-o înmulțești?

— Eu socot ca și domnia sa Pătrașcu! grăi căpitanul Arbore.

Și după dînsul boierii Șeptelici, Decusară, Buhuș și marele vornic Grumază stăruiră cu adîncă încredințare:

— Așa! Așa!

— Măria ta, — vorbi portarul Sucevei, Ieremia, — eu zic să mai încercăm la vecini... În Lehia m-aș duce chiar eu... Măria ta știi cîți ani am trăit eu acolo, cîți boieri cunosc și pe cine... Nu se poate să mă întorc cu mîna goală! Iar în Ardeal s-ar putea duce dumnealui Toader, pîrcălab de Neamț, care cunoaște comandiri în preajma domnului de acolo și ar putea afla sprijin...

Episcopul Isaia privise neclintit pe cel ce vorbise și pe chipul său abia se zărea o părere de zîmbet pornit din crețurile ochilor micșorați. Iar acu, după ce Ieremia tăcuse, prea sfinția sa își strînse buzele și își înclină capul tăcut.

Răspunse domnul:

— Îți mulțumesc de sfat și de gîndul cel bun, Ieremie. Dar sfatul pe care ni l-ai dat, nu ne poate fi de folos. Am căpătat dovezi că nici riga Lehiei, nici voievodul Ardealului n-au să se miște în ajutorul nostru. Frica de turc îi mai mare decît datorința pe care ar avea-o acei domni creștini în fața legii lui Hristos...

— Vra să zică sîntem singuri, măria ta! izbucni dintr-o dată glasul parcă mînios al pîrcălabului Danciul.

— De ce singuri, Danciule? întrebă domnul, potolit și cu sprîncenele înălțate a mirare. Cum putem spune că sîntem singuri, cînd avem Moldova, toată Moldova cu noi?

— Dar Moldova-i aici, măria ta! se încălzi Danciul. arătînd cu brațul întins către tabără. Ii atîta cît se vede!

Cu murmur greu, cei mai mulți dintre boieri își ridicară capetele și își înălțară umerii, arătînd că și ei înțelegeau lucrurile ca și pîrcălabul. Asta așa era. Moldova, adică atît cît putuse da Moldova, se vedea afară, în jurul lor. Dar nu toți gîndeau la fel.

— Asta-i Moldova? se miră făcînd ochii mari domnia sa Buhuș. Mîna asta de oameni?

Și după dînsul boierii Șeptelici și Decusară și Zurbă întrebară cu mare uimire:

— Asta-i Moldova?

— Aș vrea să spun și eu o vorbă, grăi Pătrașcu, uitîndu-se la domn.

— Spune Pătrașcule, îl îndemnă Ion Vodă. De aceea v-am chemat, să vorbiți și să chibzuim.

— Vreau să spun că domnia sa pîrcălabul are dreptate! începu Pătrașcu. Măria sa îl privi țintă în vreme ce Danciul pîrcălab își rotea ochii în toate părțile, cu mare mulțămire și fudulie, iar Buhuș și cei care-i sprijiniseră vorbele se mirară și mai cumplit.

— Are dreptate! repetă Pătrașcu. Moldova-i aiasta care se vede și mai cu samă aceea care a rămas acasă! Cu aceeași mișcare, boierii de față își întoarseră capetele către stăpînul de la Vadul Părului. Și ca să nu mai fie chip de tăgadă, — urmă acesta, — eu aș întreba pe dumnealui Danciul pîrcălab, cîți oameni a adus la oaste, din cele opt sate și opt moșii ale sale?

La aceste vorbe, cu toată sfiala pe care o simțeau în fața măriei sale și bunacuviință pe care o păstrau de obicei cu plecată umilință, boierii capi de oaste își îngăduiră să rîdă tăcut, iar ceilalți se arătară neliniștiți și mînioși, și murmurul lor crescu. Ce se amesteca acest boiernaș de țară, pe care nimeni nu-l știa mai de aproape, în cele ce făceau și dregeau domniile lor marii boieri! Nu le cerea domnul socoteala cîți oameni au adus la război, și le-o cerea calicul acesta de la Vadul Părului! Cine a auzit de o moșie adevărată care se cheamă Vadul Părului? Este

drept că se știa de mult o datină: boierul mare are a îmbrăca și înarma și a aduce la război atîția oameni, boierul de mijloc atîția și boierul de țară — dacă se poate numi boier — atîția! Dar datina aceasta s-a pierdut de mult și nici alți domni n-au dezgropat-o, nici Ion Vodă nu le-a hotărît nimic în privința aceasta. Atunci?

— Patruzeci am adus! își înălță glasul pîrcălabul Danciul scuturîndu-și brațul în aer, cu chip să capete ascultare. Patruzeci de arcași. Nu-s de ajuns? Să spuie dumnealui care mă întreabă, domnia sa cîți a adus?

— Eu, boierule, — vorbi iar Pătrașcu, — n-am opt sate și opt moșii! N-am niciuna singură mai de doamne ajută. Am un petic de pămînt și o moară, clironomie de la bătrîni. Și tot am adus cincizeci de oameni. Și pentru că mi-au mai rămas cîțiva la vite și la cai, am să le trimit vorbă să lase vitele pe sama copiilor și să vie și ei!... Eu, cînd are nevoie Moldova, nu mă tîrguiesc! Văd de pe chipurile domniilor voastre că unii stau gata să rîdă — de prostia mea, adică — iar alții stau gata să se mînie. Dar nu vă supărați degeaba. Eu, adevărat este, nici nu sînt boier așa de mare ca domniile voastre, nici n-am slujbe și averi. Dar am fost la Iași cînd a chemat măria sa țara la sfat și am juruit să apăr Moldova. Nu vă mai aduceți aminte cum ați jurat și domniile voastre? Iaca, prea sfințitul Isaia e aici... că după prea sfinția sa am rostit noi atunci, cu mîna pe evanghelie: „...Credință... și ascultare... și ajutorință unul altuia... întru nimicirea dușmanului... pînă la izbăvire ori pînă la pieirea noastră cu arma în mînă"... Așa am juruit și eu și domniile voastre, boieri! Apoi cum vreți să nimicim dușmanul? Cu cei patruzeci de arcași ai domniei sale Danciului? Poate că mintea mea e puțină și neînțelegătoare, dar eu am gîndit așa, să sărim cu toții, toți care pot ține o armă în mînă... boier, răzăș, vecin, care și cum ar fi! Tot norodul a juruit și a înțeles ca și mine. Numai că trebuie adus aici... să lupte! Cum să-și ție el juruința, dacă domniile voastre l-ați lăsat acasă?

Peste vorbele cutezătoare ale boierului de la Vadul Părului, o tăcere grea căzu și se statornici în lumina puțină a cortului. Boierii se uitau în pămînt, stingheriți și încurcați și domnul îi privea mut și nemișcat.

— Aista-i gîndul domniei tale! rupse tăcerea Danciul pîrcălab. Dar nu poate fi al nostru. Domnia ta singur ai spus că n-ai decît un petic de pămînt. Așa fiind, ce nevoie ai de oameni să-i ții acasă? I-ai adus aici pentru că nu te doare! Cu noi însă, se schimbă socoteala. Noi avem pămînturi și pămînturile se cer lucrate! Ori îi liniște, ori îi război, cum a fi, se cer lucrate. Altfel boierul sărăcește, și dacă sărăcește boierul, vra să zică sărăcește și țara! Apoi cine să le lucreze dacă om aduce toți oamenii aici, cum îți trece domniei tale prin cap? Iar cît mă privește pe mine, am adus și eu cum au adus toți. Iaca, domnia sa Ieremia, cu toate pămînturile sale, a adus numai o sută cincizeci de oameni și toți de strînsură... cu coasele. Și domniile lor Bucium și Gligorie și Murgu și alții care nu-s aici... Numai dumnealui, postelnicul Mălai, a adus mai multișor, domnia sa căpătînd abia nu de mult satele și neavînd încă o rînduială temeinică a moșiei... Iar dacă marele vornic Grumază a adus oameni mulți și pregătiți și înarmați... de! domnia sa stăpînește peste un colț întreg de țară. Are de unde!

— Dar dacă am lăsa oamenii acasă pe moșii și ar năvăli turcii și-ar prăda roada trudită de dînșii, cum ar fi? întrebă cu glas mare dumnealui Buhuș.

— Nu-i mai bine să alungăm întîi pe dușman și pe urmă să ne întoarcem pe moșiile slobode și scăpate de grija lui? răsună și glasul domniei sale Decusară.

— Pe care moșii? îi tăie vorba boierul Cozma Murgu, înfruntîndu-l. Pe sforile voastre de pămînt, late cît palma?

— Vra să zică asta vă este juruința! spuse Pătrașcu clătinînd din cap cu adîncă amărăciune și dezamăgire și privind pe Cozma Murgu și pe Danciul.

— Am jurat să luptăm, nu să sărăcim! răspunse mînios Danciul. Și... luptăm!

— Dacă ați fi vorbit așa atunci, la Iași, eu socot că măria sa nu se mai încredea în juruința domniilor voastre, și dacă nu se mai încredea, poate că făcea altfel... Noroc că a juruit și norodul! Și norodul se ține altfel de vorbă!

Tăcură toți stingheriți, întunecați, mînioși. Și dintr-o dată glasul domnului sparse tăcerea.

— Mă uit la domniile voastre, dragilor mei, și mă prinde mirarea. Despre ce-i vorba aici? Despre lucrul cîmpului, ori despre război? Drept este că la început, neștiind nimeni cum are să se înfățișeze războiul acesta, a adus fiecare ce a putut și cum a putut. Acu însă, e altăceva. Acu, știm! Și pentru că știm, am fi niște nebuni să ne lăsăm oamenii la secere și la coasă, cînd ne calcă turcul țara cu chip să ne ia și secera și coasa și roada! Ce-am folosi? Iar această judecată, eu socot că este la mintea fiecăruia. De aceea, altăceva trebuie să vă lămuresc eu acu. Noi nu avem atîta nevoie de strînsură, de oameni în dobîndă adică, cum au adus cei mai mulți din domniile voastre. Turcul nu vine cu strînsură. Turcul are cea mai tare oștire din lume. De aceea avem nevoie de osteni în leafă, bine înarmați și cu știință la război, că arme sînt. Trimite porunci, Ieremie, să ni se aducă toate armele dobîndite la Jiliștea, precum și praful și ghiulelele cele mici și mari. Am să scriu și eu domniei sale Golăi să poruncească meșterilor din tîrguri sulițele și lăncile de trebuință. Iar domnia ta, căpitane Arbore, cercetează toate treascurile și hușnițele, și cele vechi ale noastre și cele dobîndite de la dușmani, și rînduiește să fie meremetisite și puse în stare să bată. La fel să faci și domnia ta, căpitane Buhuș, cu archebuzele domniei tale. Iar domnia ta, Ieremie, și domnia ta, Arbore și domnia ta, Buhuș, să veniți și să-mi dați sama ce ați făcut. Cît despre oameni... aflați boieri dumneavoastră că chiar în clipa aceasta în care noi ne sfătuim aici, domnia sa Luca Repede, pleacă din tabără în graba cea mai mare și duce poruncile mele la Iași către marele logofăt Golăi, către marele

vistiernic Iani și către toate moșiile domniei. Chem în leafă pe meșteșugarii și tîrgoveții care nu trudesc acu pentru îndestularea oștirii. Vistieria are să plătească. Pe urmă, eu știu, dragilor mei, că din răzăși au rămas tare puțini acasă. Moșnegii și neputincioșii. Ceilalți sînt aici. Dar vecinii sînt mult mai mulți decît răzășii în țara asta a Moldovei. Și nădejdea noastră se sprijină pe ei ca și pe răzăși. Iar eu, care stăpînesc cele mai multe sate și moșii și am cei mai mulți vecini, am socotit să aduc la bătălie oastea care se cuvine potrivit cu starea mea. Este drept că au mai rămas și la mine mulți oameni tari și în stare să poarte o armă. Apoi, domnia sa Luca Repede tocmai după aceștia se duce. Domnia sa Golăi are să rînduiască cu mai marii satelor și tîrgurilor, domnia sa Iani are să plătească, și la mine pe moșii n-are să mai rămîie niciunul dintre aceștia! Am să păgubesc, dragilor mei, și are să-mi rămîie holdele pe cîmp. Asta-i drept. Dar nu-i mai bine să putrezească pe cîmp decît să le dea foc ori să le prade dușmanul? Mă gîndesc că la vara care vine, dacă scăpăm de turci, om face roadă îndoită!... De la domniile voastre, însă, nu cer atît!

Tăcu o clipă, iar boierii își înălțară capetele pîndind și parcă înseninîndu-se la față.

— După socotelile mele, — urmă domnul, — oastea noastră, ca să poată sta cu cinste în fața dușmanului care vine, trebuie cel puțin... întreită... dacă nu împătrită. Vra să zică, cine a adus la început... o sută de oameni, să zicem, să mai aducă măcar două sau trei!... Am spus „măcar", pentru că cu cît mai mulți, cu atît mai bine! Despre aceasta, domnia ta Grumază, să ții izvod cu cea mai mare strășnicie, iar domnia ta, portare Ieremie, ca hatman ce te afli, să-i iei în primire de la marele vornic și să-i imparți, după puterea și știința fiecăruia, la lănci, la arcuri, la coase, la halebarde ori la puștile cele mari... Iar porunca aceasta s-o știe toți cei aflați în tabără și toți boierii mari și mici care nu sînt în tabără și stau în huzur pe la curțile domniilor lor... cum sînt, de pildă, cei care au fost la Gura Ialomiței și atîția alții...

La aceste vorbe, boierul Cozma Murgu se făcu alb la față, se plecă adînc și vorbi către domn:

— Măria ta, cînd s-a isprăvi sfatul... aș avea a-ți spune o vorbă.

— Bine, pan Murgule, să mi-o spui, răspunse domnul. Vra să zică — urmă el, — să fie înștiințați toți, cu bucium, cu crainici, să vie aici la datorința lor. Așa este porunca mea și nimeni să nu facă altfel. Iar domniile voastre și ceilalți boieri, aflați în tabără, trimiteți umblători la moșiile domniilor voastre să ducă porunci și să aducă oamenii, cu izvod... Grumază și Ieremia au a veni la mine în fiecare zi și a-mi da sama!

Domnul se sculă în picioare. Vorbise mai domol și mai binevoitor decît totdeauna, dar atît de hotărît, încît fiecare își dădu sama că împotrivire ori neascultare nu se poate. Ieșiră deci încet, unul după altul, cu chipurile întunecate și îngrijorate, rostind din prag cuvenitul „Să trăiești, măria ta!“

Pătrașcu privi în jur, văzu pe cei care-i sprijiniseră spusele — Arbore, Buhuș și Decusară — și ieși cu ei o dată.

Cozma Murgu rămase singur în fața domnului. Alături, pe scăuieșul lui, prea sfințitul Isaia stătea nemișcat.

— Ce este, pan Murgule? întrebă Ion Vodă.

— Măria ta, — șovăi boierul, — ți-ai adus aminte adineauri de păcătoșii aceia de Slăvilă și Bilăi...

— Da...

— Că adică stau în huzur acasă și nu binevoiesc să vie la datorința lor... Și eu am vrut să-ți spun că nu stau în huzur și nu stau acasă... dar nu cutează, măria ta, să se arate, știindu-te atît de mînios pe dînșii... Ei îngenunche la iertarea măriei tale, să se uite faptele lor cele proaste și nechibzuite, pe care nu le-au făcut cu cuget rău și să îngădui măria ta să-și ia fiecare slujba și ostenelile sale, în tabără, întru mulțămirea măriei tale...

Domnul tăcu o vreme, privind în lături.

— Ți-s neamuri, pan Murgule?

— Neamuri, măria ta, nu mi-ar mai fi fost!

— Pan Murgule... vezi și domnia ta că acu... nu e vremea să ne lipsim de ajutorul nimănuia... Să fie iertați și să-și ia fiecare slujba lui! Dar nu-i nevoie să se înfățișeze la mine... Altă dată! Mai tîrziu! Pe domnia ta, însă, te rog să-i iei sub strînsa domniei tale priveghere. Au făcut fapte nechibzuite... să nu mai facă, pan Murgule. Sfătuiește-i și ține-i din scurt! Sînt aici?

— În cortul meu, măria ta...

— Bine, pan Murgule. Și să-și aducă fiecare oamenii lor de la moșii. Cît mai mulți!...

PARTEA a V-a

1

La Răchiţi, viaţa curgea paşnică şi liniştită. Moş Mihai se mutase la pădurărie cu badea Tudose, iar Mitruţ şi Domnica stăteau în căsuţa lui Joldea. Ar fi vrut ei să stea toţi împreună, dar amîndouă căsuţele erau din cale afară de strîmte. Cînd nu erau de rînd pe hotar şi în pădure, bărbaţii munceau la cîmp, în timp ce Domnica îngrijea de amîndouă gospodăriile. Mitruţ muncea cît doi şi nu ostenea niciodată. Cînd isprăvea treaba pe ogorul lui, trecea pe ogoarele bătrînilor şi o isprăvea şi acolo. Puterea braţelor lui părea fără capăt.

— Joldea în picioare! tăinuia moş Mihai cu badea Tudose. Că nici pe Joldea nu l-am văzut niciodată ostenind!

Iar cînd străjării cu ogoare megieşe le strigau bineţe şi vorbeau despre vreme şi roadă, bătrînii se mîndreau cu asemenea nepot şi asemenea ginere.

„Moşul care are asemenea nepot...!“ îşi aducea aminte moş Mihai vorbele pe care i le trimisese măria sa, şi rostea aceste vorbe şi cînd se potrivea, şi cînd nu, fălindu-se cu ele.

— Asta numai pentru că în clipa aceea măria sa nu ştia că Mitruţ are să se însoare! îşi făcea socoteală badea Tudose. Că de-ar fi ştiut, ar fi spus ceva şi despre socru! Altfel nici nu s-ar fi putut!

Moş Mihai îl lăsa să se mîngîie cu asemenea gînduri deşarte şi ochiul lui cel sănătos licărea a şagă şi a voie bună.

Erau zile frumoase de mai, şuierau granguri în pădure şi cîntau cucii. Rezemat în coada sapei, moş Mihai

se hodinea cu privirile pierdute în limpezimea văzduhului albastru. Își aducea aminte de vremea cînd Joldea cînta ca cucul, s-o scoată pe Zoița afară din bordeiul părinților ei. Și ar fi vrut să zvîrle o șagă despre cuci și despre unele tinereți, dar își aducea aminte de moartea năprasnică a lui Joldea și cea tot atît de cumplită a Zoiței și a lui Nică și tăcea.

„Aici, pe hotar, nu moare nimeni de moarte bună!" gîndea el, plecîndu-se din nou asupra ogorului.

Sara, cînd se întorceau acasă, Domnica îi aștepta cu fiertura gata. Mîncau în liniștea înserărilor limpezi, ascultînd glasul privighetorilor și freamătul pădurii. Pe urmă, bătrînii rămîneau așezați pe prispă, cu palmele pe genunchi și cu bătaia lunii în pletele sure. Erau trudiți. Iar Mitruț și Domnica porneau spre căsuța lor care aștepta pitită sub revărsarea de crengi și frunze a celor doi frasini, să adăpostească dragostele și tinerețile lor fără prihană.

A doua zi, munca începea din nou, aspră, grea, obositoare, și ei — ca toți oamenii săraci — n-o puteau întrerupe niciodată. Căci străjării erau săraci. Abia puteau să-și sclipuiască cele de trebuință pentru viață, pentru un strai, pentru o opincă... Iar la cîmp umblau desculți, să cruțe opincile. Erau slobozi și aveau ogoarele lor, asta era adevărat, dar ogoarele erau mici și rodeau puțin. Trebuia trudă multă ca să-ți ții zilele. Totuși erau mulțămiți că nu aveau stăpîn cu vătăji și cu silnicii.

Cu oamenii din satele dintre ape abia se mai vedeau. De cînd își recăpătaseră pămînturile, oamenii aceia munceau atîta de cumplit, încît își uitaseră și sărbătorile. Munceau cu rîvnă, cu dragoste, cu patimă, și încredințarea că și pămîntul și roada sînt ale lor, numai ale lor, că sînt slobozi și nu mai au a da samă vătăjilor de la Putnișoara, le alunga orice osteneală.

Și peste liniștea și încordarea aceasta în muncă trecu dintr-o dată un fior. De departe, de foarte departe și numai ca o părere, străbătu într-o zi o adiere de bucium. Alte adieri plutiră după o vreme, tot atît de departe și tot dinspre răsărit, și se stinseră.

La capătul ogorului său, Mitruț rămase nemișcat, cu ochii mari și urechile la pîndă. Pe urmă se îndreptă de

şale şi privi într-acolo. Din ogorul alăturat, moş Mihai îl privea ţintă. Îşi scoase căciula, părîndu-i-se că aşa aude mai bine. Iar mai încolo, badea Tudose, cu un braţ înălţat către zare, părea că arată ceva celorlalţi străjări de pe cîmp, care stăteau şi ei nemişcaţi şi ascultau.

Buciumele acele se stinseseră de mult, dar oamenii au stat toată ziua gînditori. Sub sară, buciumele începură iar şi parcă mai aproape. Mitruţ lăsă sapa şi urcă o culme. Stătu acolo vreme îndelungată, umbră înaltă şi nemişcată zugrăvită pe siniliul cerului de răsărit. Se întoarse încet şi nedumirit.

— Se aud din locuri deosebite, — lămuri el, — dar toate dinspre răsărit se aud şi unele parcă se apropie. Nu-i vorba de tătari. Pentru tătari s-ar aprinde focuri de veste. Sînt ai noştri... Ori au mîntuit războiul şi se întorc acasă, ori aduc porunci...

Acasă, Domnica îi întîmpină tăcută şi cu ochii întrebători. Privirile ei cercetau îngrijorate feţele închise şi îngîndurate ale celor trei bărbaţi. Noaptea aceea trecu liniştită, dar Mitruţ nu dormi. Se scula din vreme în vreme, asculta încordat cum ţiuie tăcerea uriaşă a întinderilor şi, neauzind altăceva, se culca iar. Dar în ziuă, pe cînd se pregăteau să plece la locurile lor de strajă, un bucium izbucni undeva aproape şi îndată tropote grăbite răpăiră ca un vîrtej care umplu pădurea şi se opri în poiană. Pînă să se dumirească Mitruţ, „atamanii" şi săriseră de pe cai şi-l apucaseră în braţe din toate părţile, chiuind.

O învălmăşeală de strigăte şi rîsete umplu văzduhul şi bătrînii ieşiră din casă, nedumiriţi. Numai că — pentru orice împrejurare — îşi luaseră şi ghioagele în mîni.

— Da' astîmpăraţi-vă măi dracilor, că speriaţi lumea! probozi bodogănind Drăgan cu glasul lui gros, uitîndu-se la ghioagele bătrînilor şi ruşinat de purtarea nestăpînită a „atamanilor".

Şi „dracii" se astîmpărară într-atît cît să stea o clipă liniştiţi şi rîzători în faţa gazdelor şi să se plece cuviincioşi către mînile lor aspre, cît să răspundă la cele dintîii întrebări ale lor şi cît să rămîie cu ochii largi şi cu gurile pînă la urechi în faţa Domnicăi, care — cu broboada femeilor măritate pe cap — ieşise în pragul uşii

şi îi privea rîzînd cu toată primăvara caldă a minunatelor ei albăstrele.

Pe urmă fură întrebările și răspunsurile şi lămuririle și peste veselia celor dintîi clipe veştile din tabără şi ameninţarea duşmană plutiră încet ca o umbră, iar albăstrelele Domnicăi feriră în lături şi își stinseră strălucirea.

„Atamanii“ se grăbiră către casele lor, după ce lăsară cuvînt să se întîlnească a doua zi și să hotărască ce este de făcut, iar Drăgan rămase la pădurărie să stea de vorbă pe îndelete cu Mitruţ și să-i povestească toate cele de trebuinţă.

Glasuri de bucium se auzeau acum lămurit, străbătînd pe departe şi pe mai aproape curmezișul Moldovei. Străjării de margine din Răchiți aflară despre sosirea celor din tabără și veniră după veşti. Stăteau la umbră, în poiană, cu spatele rezemat de trunchiurile copacilor groşi și ascultau tăcuţi. Iar Drăgan povestea, cu rînduială şi fără să uite nimic, întîmplările toate, așa cum urmaseră ele de cînd Mitruț şi badea Tudose părăsiseră tabăra de la Brăila. Rînd pe rînd, vorbind cu glasul lui gros și arătînd cu mînile puternice cu degete boante, omul istorisea, faptă după faptă și bătălie după bătălie, cum a luptat și ce a făcut domnul, cum au pălit şi s-au purtat „atamanii“ şi el însuși, Drăgan, și cum a luptat domnia sa Pătraşcu în toate locurile și împrejurările. Iar oamenii ascultau tăcuţi, strîngînd în palme ciomegile ce purtau, încordîndu-se cînd Drăgan ajungea cu povestirea la toiul unei lupte şi răsuflînd uşuraţi cînd aflau că bătălia a fost cîștigată şi duşmanul nimicit.

— Iar acu, — sfîrși Drăgan, — domnul avînd nevoie de oaste mai multă, mai cu samă în leafă, noi sîntem trimiși — în chip de umblători domneşti, vra să zică — să aducem vestea asta aici în satele dintre ape, care au rămas fără stăpîn și n-au boier să împlinească datorințele datinei către domnie. Iar eu mai am a mă duce şi la Vadul Părului, să dau o scrisoare şi să iau în primire o ceată de oameni... De arme nu-i nevoie. Arme sînt destule din dobînda luată la Jiliștea și domnul a dat poruncă să

se împartă oamenilor care or veni. Numai mie îmi trebuie o anume armă, cum încă nu s-a văzut! Eu, măi oameni buni, am fost bătut în viața mea cu biciul cu plumbi. Și cunoscînd eu usturimea făcută de o asemenea sculă, vreau să pălesc pe turci și să-i fugăresc din țară cu biciul cu plumbi. Am eu așa o socoteală! Îmi trebuie însă un bici pe măsura mea. De aceea am rugat pe domnia sa căpitanul Buhuș să-mi deie o bucată de plumb de la căruțele archebuzelor sale și am adus-o în traistă. Am mai adus sub tarniță o piele de bivol, să-mi fac curelele cuvenite, iar „atamanul" Drăguş mi-a făgăduit că tatăl lui are să-mi dureze un bici cum îmi place mie, el fiind și oleacă de meşter faur şi avînd și scule de trebuință...

Oamenii îl ascultau acuma numai cu o ureche. Se gîndeau la porunca măriei sale şi la chipul în care ar putea-o ei împlini.

— Dar despre străjării de margine n-ai nici o poruncă? întrebă dintr-o dată Păun străjărul, întrerupînd vorba lui Drăgan.

— Despre asta, — răspunse acesta, — n-am auzit. Da' adică străjării nu sînt oameni ca ceilalți?

— Sînt, da'... se cheamă că au slujba lor... Fără poruncă anume n-o pot lăsa! Și au căpitan... la Crăciuna...

— Poate să primim poruncă de la căpitan, Mitruț! grăi moș Mihai, limpezindu-și glasul. Eu zic să ne pregătim!

— Să ne pregătim! spuse și badea Tudose, neliniştit.

Oamenii îi priviră mirați. Moș Mihai era îmbătrînit tare. Prin deschizătura cămăşii, vinele gîtului său scorojit se vedeau ca nişte funii subțiri. Sub ochiul cel scurs pielea se boţise, încrețindu-se neagră şi păroasă. Obrazul lui bătrîn şi slăbit era brăzdat de crețuri adînci, iar cu piciorul cel șchiop călca din ce în ce mai greu. Numai ochiul cel teafăr licărea viu şi neastîmpărat. Iar badea Tudose bolea încă de la nunta lui Mitruț, tușea rău și arăta trudit, cu umerii căzuți și spinarea puțin adusă. Domnica îl îmbia mereu cu ulcica cu fiertură de buruiene,

care însă nu-i făcea nici un bine. Ce fel de oșteni puteau fi ei pentru ostenelile unui război ca acela care se aștepta?

Așa cugetau oamenii, dar în fața lor nimeni nu cuteza să se împotrivească. Și așa cugeta și Mitruț.

— Moș Mihai, — grăi el cu greutate, — eu zic că mata și tătuța Tudose să așteptați porunca de la Crăciuna, și dacă porunca aceea a zice să porniți, îți porni. Eu însă nu pot aștepta. Eu mă socot dator să duc măriei sale oamenii pe care i-a ocrotit și i-a împămîntenit pe locurile lor și să dau samă de faptele mele. A zice domnul după aceea să vin acasă și să stau pe hotar? Oi veni și oi sta pe hotar. A zice să rămîn acolo și să lupt? Oi rămîne și oi lupta. Vra să zică m-oi supune poruncii lui. Mata însă și tătuța Tudose nu aveți nici poruncă, nici a da samă. Vra să zică nu puteți părăsi hotarul, cum nu-l poate părăsi nici bița Păun, nici ceilalți străjări.

— Asta așa-i! încuviință gros Drăgan, care înțelesese că Mitruț vrea ca bătrînii să rămînă acasă, însă nu cutează să le amintească de anii și neputințele lor, nici să le clatine credința că sînt încă în putere și pot birui ostenelile unui război. Asta așa-i! Măria sa, dacă ar fi vrut să-i aducem acolo și pe străjări, ne-ar fi poruncit: „Aduceți străjării!“ Dar dacă nu ne-a poruncit nouă, se vede că a poruncit altora și au să vă spuie aceia ce aveți de făcut. Ori poate că are trebuință să păziți hotarul...

— Și asta se poate! vorbi Păun străjărul.

Judecata aceasta fiind limpede ca ziua, bătrînii trebuiră să se dea bătuți. Dar se sculară să-și cerceteze ghioagele și arcurile și săhăidacele, să încerce curelele șeilor și chingile și căpețelile, să se uite cu băgare de samă la potcoavele cailor și să ceară Domnicăi să ție gata merindea de nevoie pentru drum...

Iar Domnica se zbuciuma să le facă pe toate și tăcea îndărătnică, cu capul înclinat și broboada trasă pe frunte. O lacrimă limpede se aninase de genele ei lungi și tremura acolo parcă speriată. Iar albăstrelele ei se întunecaseră ca două floricele veștejite.

După ce trimise pe Ghivirdic şi pe Toader ciobanul peste Siret, să scoale satele boierilor Voilă şi Hudăi, Mitruţ se repezi în satele dintre ape. Dar aici nu mai găsi nimic de făcut. „Atamanii“ împliniseră porunca. Nici ei nu avuseseră mult de furcă. Vestea că măria sa a trimis umblători anume, să-i poftească la război, străbătu ca vîntul în bordeie, colindă dealurile şi umplu tot cuprinsul.

— Să vedem cine-i acela care rămîne acasă? strigase biţa Lupu Condrea, ca un fel de ameninţare, care însă se dovedise zădarnică.

Oamenii nu aveau nevoie de asemenea îndemn. Își aduceau aminte vorba lui Mitruț din ziua în care le-a adus porunca domnului să-şi ia fiecare pămîntul lui: „Să le ia şi să fie vrednici să-și apere răzăşiile, că uite dușmanul!“ Apoi, pentru ce îi cheamă măria sa la bătălie? Nu să-și apere pămînturile?

Iată de ce în fiecare bordei se pregăteau de luptă şi tata și feciorul, iar femeile şi fetele coceau în spuză turte de mei — să aibă oamenii hrană pe drum — spălau rufele celor ce plecau și împleteau pentru ei bîrnețe, să aibă cu ce-şi lega ghioagele de încheietura mînii. Lucrau și suspinau în taină, ruşinoase să nu fie văzute plîngînd. Ar fi rîs de ele bărbații și flăcăii, al căror neastîmpăr nu-şi mai afla margine.

— Luați caii boierului! îi sfătuia Mitruţ. Caii iștia sînt ai domnului. Și îi ducem domnului, acolo unde are trebuință! Pregătiți tarniţe și scări și căpețele și traiste şi duceți caii la potcovit la bița Gligore. Măria sa are să ne deie arme. Ne înfățișăm adică, nu ca strînsură, în dobîndă. Ne înfățișăm ca ostași în leafă şi om lupta cu armele care ni s-or da! Dar ghioagele şi arcurile să nu le lase nimeni acasă! Îi drum lung și poate fi primejdie!

Și oamenii se pregăteau după povața aceasta. De cînd Mitruț le împărţise pămînturile din porunca măriei sale, și acuma purta în traista lui răbușurile şi însemnările acelor pămînturi, însemnătatea lui crescuse uriaşă și în ochii celor mai bătrîni decît dînsul, iar povețele lui

erau socotite drept porunci. Îl priveau toți ca pe un fel de căpitan în care măria sa are credință și nădejde! Întocmai așa cum îl priveau „atamanii".

De aceea îi vedeai acu muncind fără oprire, tăind din piei de vită opinci și curele de trebuință pentru scările de lemn, întocmindu-și tarnițele după toată rînduiala, strigînd la femei să isprăvească mai repede traistele și desagii, cercetîndu-și caii și alergînd cu ei la Plopi, la bița Gligore, să le bată potcoavele.

Iar la bița Gligore, în ogradă și în drum și împrejurul casei, erau atîția oameni și cai, încît nici nu mai puteai străbate pînă în covălie. Și era de mirare cum șperla aceea de copilă a lui bița Mateiaș Păcurarul, căreia îi rămăsese numele Dușca de cînd fusese mititică, era de mirare cum se putea strecura ea prin asemenea desime, cu cofa cu apă rece, pînă în pragul covăliei! Dar se strecura pe mică pe ceas și întindea de departe cofăielul către Drăguș, care, cu mînecile suflecate și muruit tot de funingine și colb de cărbune, ajuta lui bița Gligore la ilău. Mai înlăuntru nu cuteza fata să intre, pentru că neastîmpăratul cela de Drăguș, oricît era de înglodat în munca aceea fără hodină și fără răsuflet, tot găsea vreme să întindă un deget plin de funingine și să facă un benchi pe nasul fetei! Ceea ce văzînd Dușca, se mînia atît de cumplit, încît nu mai aducea apa rece decît hăt... peste un ceas de vreme. Și atunci, din fundul grădinei megieșe, unde sta ea, trecea dupăind cu altă cofiță cu apă, ștergîndu-și nasul cu mîneca și fără să vadă pe lița Saveta care o urmărea cu un zîmbet șugubăț, ascuns în colțul gurii.

De data aceasta mai era un meșter în covălie. Era Drăgan, care, în fundul colibei, se așezase în genunchi pe pielea de bivol adusă sub tarniță din tabără și croia din ea, cu o custură de coasă, curelele de trebuință, pentru biciul pe care-l prubuluia. Lucra cu mare grijă și băgare de samă să scoată curele lungi, de cel puțin doi coți și late de două degete, să fie și să ție! Iar cînd isprăvi această însemnată îndeletnicire, se alătură de vatră

şi începu să poarte foiul, călcînd tălpigul de lemn, fără să se mai oprească. Socoteala lui era să ajute pe meşteri să isprăvească mai repede treaba şi să se apuce de scula care îi trebuia lui. Dar rîndul său veni abia după miezul nopţii, cînd biţa Gligore şi Drăguş cădeau de osteneală.

— Cum zici să fie? îl întrebă atunci faurul, istovit.

— Iată cum... îşi scoase Drăgan din traistă bucata lui de plumb. Taie-mi plumbul ista în zece bucăţi tot una, fă-le rotunde și dă-le bortă la mijloc, să am pe unde trece curelele. Și pe urmă îi facem o codirișcă...

Biţa Gligore îl privi mirat:

— Dar cît de mari ai vrea să fie? Mai mari decît nucile?

Drăgan se scărpină sub căciulă:

— Socot să iasă mai mari decît două nuci! Că plumb este...

— Apoi dacă tai eu tot plumbul ista numai în zece bucăți, au să iasă cît merele!

— Așa! Cît merele! se bucură Drăgan. Chiar așa îmi şi face trebuinţă!

— Dar cine crezi tu că are să poată purta un asemenea bici? se minună biţa Gligore.

— Eu am să-l port! rosti Drăgan frecîndu-şi palmele. Eu îl port, numai să ţie codirișca!

— La asemenea greutate ar trebui o codirişcă de fier! își făcu socoteala bița Gligore.

— Să-i facem! se grăbi omul, cu piciorul pe tălpigul foiului.

Iar cînd, către ziuă, isprăvîră şi această treabă, Drăgan mulțămi frumos și, încălecînd, porni spre pădurăria lui badea Tudose, cu biciul pe umăr.

— Acu aș vrea să văd pe acela care se poate apropia de mine! vorbi el singur pe drumul bătut de lună.

Și învîrtind acea nemaipomenită armă pe deasupra capului, izbi într-un copăcel care se afla în fața lui și trecu înainte. Iar în clipa aceea frunzarul des și rotat al copăcelului se frînse pîrîind şi căzu în iarbă, iar trunchiul lui rămase ciuntit şi despicat ca de trăsnet.

3

Cele trei zile și trei nopți care trecuseră de la sosirea „atamanilor“ din tabără, Domnica le petrecuse mai mult pe afară. Își găsea fel de fel de treburi, unele mai grabnice decît altele, alerga de ici-colo cu broboada mereu trasă pe frunte şi stătea mai ales întoarsă cu spatele către cei de față și atît de tăcută, încît bătrînii îi uitaseră glasul. Numai că bătrînii nu puteau fi înşelați. Ei ştiau că fata își ascundea jalea și nelinişte a şi plînsul. Se uitau unul la altul, se scărpinau în cap pe sub cuşmă şi înălțau din umeri, privind în altă parte.

„Asta-i acu! gîndeau ei stingheriți. Dar ce are să fie cînd om pleca şi noi?“

Pentru că ei erau încredinţaţi că porunca — ce desigur s-a dat pentru străjări — are să sosească nesmintit și de aceea se şi pregătiseră temeinic şi erau gata. Războiul şi legea oșteanului și poruncile domnești, gîndeau ei, nu au a se înduioşa de bocetul muierilor! Le e greu și lor, asta-i la mintea oricui, dar aşa-i datina şi scrisa muierilor, de cînd lumea!

Nici Mitruţ nu putea fi înşelat. Știa și el că Domnica plîngea noaptea și își stăpînește cu greu suspinele care i se grămădesc în gît. Nu-i văzuse ochii de trei zile, atîta de bine ştia ea să și-i ferească. Dar şi-i închipuia plînşi şi întunecaţi şi uzi și plini de deznădejde și lui îi părea rău de i se frîngea inima și nu putea spune nimic pentru alinarea ei. Nici nu se pricepea la asemenea vorbe. Se făcea că nu vede şi că nu înțelege. Se silea să vorbească cu glas obişnuit și chiar vesel, ca şi cum nimic deosebit nu se întîmpla, dar cînd încăleca să se ducă în sate pentru rînduirea celor din urmă pregătiri, își mîna calul cu atîta iuțeală și zbucium, încît bătrînii îl priveau cu spaimă.

Nici celelalte neveste din sate nu o duceau mai bine, iar fetele se ascundeau pe după bordeie, să plîngă în voie.

In noaptea cea din urmă — a treia — cei doi trimişi în satele de dincolo de Siret sosiră în goana cailor. Isprăviseră toată treaba și a doua zi oamenii de acolo au să-i aștepte în drum să meargă o dată cu oamenii dintre

ape. Aflînd deci vreme slobodă pînă în ziuă, Ghivirdic stătu pe prispă la bița Oană, alături de Olina, iar Toader pe prispă la bița Trifan, alături de Parasca, în văzul lumii și fără teamă de gura satului. Acu nu mai avea nimeni nici un fel de taină și nici un ascunziș. Iar pe celelalte prispe, alți flăcăi și alte fete își luau rămas bun, despărțindu-se și făgăduindu-și să se întoarcă și să se aștepte...

Decît că în noaptea aceasta vremea trecea mai repede decît totdeauna și dintr-o dată toți cucoșii satelor porniră a cînta din trîmbițe.

Ghivirdic și Toader ciobanul săriră pe cai și porniră fără să se mai uite în urmă, lăsînd pe prispele celor două căsuțe două umbre frînte de mijloc și cu umerii zbuciumați de plîns stăpînit... întocmai așa cum se vedeau alte umbre pe prispele celorlalte căsuțe...

La pădurărie, Drăgan, cu cei din Vadul Părului, sosise. Purta pe umăr arma ceea ciudată întocmită de bița Gligore și despre care vorbea acum toată lumea ce se frămînta acolo neliniștită și nerăbdătoare, privind-o cu mirare și nepricepere.

Începură a sosi și „atamanii" cu cetele lor. Acuma poiana era plină de tropot de cai și de glasuri. Se înțelege că nu se găsiseră atîția cai cîți oameni și o bună parte din cei ce plecau trebuiau să facă drumul pe jos. Dar Mitruț rîndui să meargă toți o dată, așa cum toți o dată vor trebui să se înfățișeze domnului, fiecare „ataman" avînd a sta în fruntea călăreților și pedestrașilor din satul său.

„Atamanii" se aflau însă parcă încurcați și oarecum sfiiți. Erau acolo și bița Lupu Condrea din Brusturi, tatăl lui Ionică, si bița Costache al Vădanei din Putnișoara, tatăl lui Toma cel știrb, și bița Niculai Miron din Seaca, tatăl lui Ilieș, și bița Gligore din Plopi, tatăl lui Drăguș. Și flăcăii se simțeau stingheriți să aibă adică, sub mînă și sub povață, pe bătrînii lor! „Bătrînii" era numai o vorbă pe care o obișnuiau feciorii cînd vorbeau de părinții lor. Dar oamenii aceia nu erau bătrîni. Erau în toată puterea lor, încă neajunși la cincizeci de ani,

pietroşi, cu muşchii de criţă şi deprinşi cu truda şi răbdarea. Numai biţa Gligore rămăsese, din temniţă, mai şubred şi părea mai îmbătrînit. De aceea chiar liţa Saveta se împotrivise la început:

— Unde te duci, omule? lăcrimase ea, luînd de marturi cerul şi pămîntul. Nu te vezi? Acolo abia o duce unul care-i de două ori cît tine! Dar tu?

— Savetă, — grăise domol, dar hotărît, biţa Gligore, — nu plînge degeaba! Aşa cum mă vezi, slăbănog şi sur, măriei sale îi datoresc viaţa. Că dacă măria sa nu dădea poruncă să mă sloboadă, îmi putrezeau ciolanele în temniţă şi acum îmi făceai parastase. Apoi nu-i mai bine în bătaie? Eu ştiu că nu-s chiar cît trebuie de voinic. Dar dacă n-oi putea lupta, măcar oi potcovi caii şi tot oi da o mînă de ajutor, cînd mi-o cere domnul! Că acolo unde-s cai, trebuiesc şi potcoave...

— Iar eu merg cu barda! rîse biţa Todiraşcu. N-oi avea ce ciopli, oi da cu ea în vrăjmaş, că asemenea sculă, pentru orice trebuinţă îi bună. Şi punîndu-şi barda în brîu, se alătură de biţa Gligore.

Şi liţa Saveta n-a avut încotro. S-a uitat la femeia lui Todiraşcu şi femeia lui Todiraşcu s-a uitat la ea. Şi au tăcut. Acu liţa Saveta stă rezemată de un copac, cu Profiriţa de mînă, şi îşi plimbă ochii de la bărbat la fecior şi înapoi.

Iar „atamanii“, sfătuindu-se, hotărîră ca fiecare din ei să-şi lase ceata de pedestraşi sub mîna bătrînului său şi îndată se simţiră mai uşori şi cu cugetul mai slobod.

— Sîntem toţi aici? strigă Mitruţ dintr-o dată, cu glas mare.

— Toţi! răspunseră care mai de care, strigînd, şi femeile tresăriră.

Se aflau acolo nevestele şi mamele şi fetele şi pînă şi moşnegii. Nalt, cu umerii înguşti şi cu mustaţa pleoştită, moş Bolocan păşea încet printre cete, sprijinindu-se în băţul său poleit, pe care îl luase aşa cum îl lua numai la mari sărbători, pentru a duce fruntea jocurilor. Bătrînul arunca vorbe de şagă, în dreapta şi în stînga, după cum îi era feleşagul. Dar glasul lui era schimbat, iar un nod care se pusese de-a curmezişul se încăpăţîna să rămîie mereu în gîtlejul lui uscat. Moş Batcă, cel adus de

şale, prinsese a lămuri pe nişte flăcăi ce-i de făcut atunci cînd tu eşti cu coasa şi duşmanul vine cu calul asupra ta. Şi — surd fiind — nu auzea nici întreruperile, nici întrebările celor care îşi stăpîneau zîmbetul. Iar moş Mihai şi badea Tudose prinseseră pe Mitruţ de pulpanele ilicului şi-i dădeau de grijă, vorbind amîndoi o dată:

— Cum ajungi, măi băiete, vezi: s-a dat ori nu s-a dat porunca ceea pentru străjări? Ori poate or fi uitat-o şi domnul nu ştie nimic! Şi trimite-ne răspuns să venim!

Iar Mitruţ le răspundea în neştire şi cu ochii aiurea. Pentru el venise acuma clipa cea mai grea. Trebuia să-şi ia rămas bun de la Domnica şi pe de o parte îi era un fel de ruşine de lumea care se uita la dînsul, iar pe de alta se temea că Domnica are să plîngă şi asta nu s-ar fi cuvenit într-o asemenea clipă şi într-o asemenea împrejurare. O căută cu ochii şi o văzu ascunsă pe jumătate după calul lui. Ţinea capul calului în braţe, îşi lipise obrazul de fruntea lui şi cu palmele îi bătea uşor grumazul, mîngîindu-l. Un suspin stăruitor i se suia de la inimă pînă în gît şi ea îl stăpînea şi îl trimitea înapoi cu toate puterile, cu fruntea încreţită sub îndărătnicia împotrivirii şi hotărîrii ei, şi cu un singur gînd bătînd în mintea deşartă de orice altă înţelegere: N-am să plîng! N-am să plîng! N-am să plîng!...

Cu paşi hotărîţi, Mitruţ se apropie. Purta pe umăr arcul şi săhăidacul. Îşi agăţă ghioaga la oblînc, încercă chinga şi se întoarse spre Domnica:

— Tu, copilă, — grăi el mai mult şoptit, — să ai grijă de bătrîni...

Domnica îşi înclină capul în chip de supunere şi privi în jos:

— Ei n-au să plece? întrebă ea tot atît de încet.

— Mă tem că nu, dar nu le spune...

Domnica dădu repede din cap şi îşi prinse degetele în coama calului:

— ...Da, Mitruţ... şopti ea înghiţindu-şi vorbele.

— Eu am să vin... adăugă el. Să mă aştepţi...

— ...Da, Mitruţ...

— ...Atunci... aşa...

Ea dădu repede din cap, cu ochii ţintă la opinca lui:

— ...Da, Mitruţ...

— Apoi... încercă el să spuie cea din urmă vorbă, dar nu avu vreme.

— Sărută-ţi nevasta, Mitruţ! se auzi glasul cald al liţei Saveta.

Şi ca împins de spate, se plecă asupra obrazului înflăcărat al nevestei lui, o sărută apăsat şi repede şi, în aceeaşi clipă, sări în şa.

— Apoi... eu zic să pornim! strigă el înălţîndu-se în scări.

— Pornim! strigară glasuri repezite şi oamenii încălecară.

În învălmăşeala care se făcu, femeile şi fetele se dădură în lături şi Mitruţ porni.

— Sărutăm dreapta, moş Mihai şi tătuţă Tudose! spuse el trecînd pe lîngă bătrîni.

— Nu uita! strigară ei, înălţîndu-şi braţele. Iar el dădu din cap şi trecu înainte.

Încet-încet se urniră toţi. Acuma, din poiană, nu se mai vedea decît spatele celor din urmă pedestraşi, cu crîngul lor de lăncii îndreptat spre cerul limpede. Iar de dincolo de dîmb se auzi dintr-o dată fluierul lui Ion Palmaşu, care — pornind şi el la luptă — înţelegea să umble cîntînd...

Şi abia atunci Domnica, izbucnind în plîns, se răsuci în braţele ocrotitoare ale liţei Saveta...

Dar femeile şi fetele porniră în goană să urce culmea, să-i mai vadă o dată cum se duc. Şi după ele porniră şi liţa Saveta şi Domnica şi Profiriţa... Acu stăteau toate înşirate pe muchia acoperită cu iarbă mare şi priveau spre răsărit, cu palmele la frunte. Şiragul lung al celor ce se duceau şerpuia pe drumul de ţară, printre fîneţe şi ogoare. Fluierul lui Ion Palmaşu se stinsese de mult şi un glas de bucium depărtat se înălţă deasupra oştenilor duşi de Mitruţ al Joldii măriei sale Ion Vodă. Pe urmă nu se mai auzi nici buciumul, cei din urmă oşteni trecură de cotul unei dumbrăvi şi umbrele lor se şterseră în pîcla depărtării.

Pe culme, femeile şi fetele se lăsară în iarbă, cu picioarele tăiate ca de mare trudă. Şi rămaseră acolo, zugrăvite pe zarea răsăritului, pînă trecu soarele de crucea amiezii...

Drumeţii trecură Siretul pe la Sînger, călăreţii prin apă şi pedestraşii pe podul umblător pe care trecuse cîndva şi moş baciu, ducîndu-se la moarte. Buciumară de pe mal şi îndată le ieşiră înainte, gata de drum, oamenii locului. Iar în frunte alergau cu frîiele slobode Ghivirdic şi Toader ciobanul.

— De acu noi ne ducem drept înainte prin satele pe care le-am sculat, să le dăm de veste că veniţi, strigară ei. Şi să grijim să nu fie zăbavă...

Şi îndată întoarseră caii şi porniră în goană. Iar buciumele lor se auziră din ce în ce mai slab.

Aşa trecu Mitruţ şi oamenii săi prin satele de pe moşia lui Gavrilaş Voilă şi ale lui Hudăi, cei spînzuraţi în lunca Siretului din porunca măriei sale. Aflară acolo oamenii care fuseseră nu de mult la pădurăria lui badea Tudose şi care hotărîseră încă de pe atunci să ajungă la măria sa, dacă-i va chema. Poposiră, în amurgurile limpezi de mai, în satele acelor oameni, aprinseră focuri de veghe şi se hodiniră în jurul lor, în timp ce buciumele lui Ghivirdic şi Toader ciobanul se auzeau tot înainte, mereu înainte.

Iar la chemarea lor, cetele de răzăşi, care mai rămăseseră încă la vetrele lor, nu mai avură răbdare pînă la sosirea lui Mitruţ cu ai săi, ci îi ieşiră înainte şi poposiră în drumul lui, cu caii, merindele şi armele lor.

Cînd ajunseră la marginea ţinutului Tecuci, cei doi buciumaşi se întoarseră vlăguiţi şi vestiră că de aci trec în ţinutul Covurluiului, pe alte moşii care au stăpînii lor şi vra să zică, au isprăvit cu satele ale căror boieri au fost spînzuraţi, şi că de acu pînă or da în şleahul cel mare al Bîrladului au a întîlni mai cu samă cete mici de răzăşi stîrniţi de crainici şi bucium.

Mitruţ se uită în urmă. Şiragul celor sculaţi să meargă în ajutor măriei sale se întindea şerpuind pînă departe. Din fiecare sat se sculaseră oamenii cu mic cu mare şi porniseră după el, fără zăbavă şi fără să mai ceară lămuriri, şi peste tot rămăseseră numai moşnegii, femeile şi copiii. Nu întîlniseră bocete şi jale, cum era obişnuită lumea din alte războaie. Drept că femeile şi

fetele mai lăcrimaseră uneori după cum îi feleşagul lor blestemat din veac, dar bărbaţii porniseră dîrzi, fără a se mai uita îndărăt iar Ion Palmaşu îşi aflase tovarăşi de fluier şi mulţimea mergea acuma ca orice oaste alcătuită cu temei şi cu fluieraşii în frunte. Iar cînd făceau popas pe unele coaste de dealuri — cu toată truda lor — flăcăii începeau să chiuie ca la nuntă, văzduhul răsuna şi cîrduri speriate de raţe sălbatice zburau grăbite către păpurişuri depărtate.

— Îţi aduc oaste mai multă decît aduc boierii, măria ta! îşi şoptea Mitruţ singur, în nopţile în care privea cu mîndrie şi mulţămire mulţimea focurilor de veghe din jurul său. Primeşte-o, măria ta, şi nimiceşte duşmanul, nimiceşte-l să nu mai rămîie unul şi să ne izbăvim de spurcăciuni ţara şi ogorul şi bucăţica noastră de mămăligă!...

În nopţile acele, oamenii de dincolo de Siret se strîngeau în jurul lui, povestind şi ascultînd istorisirile altora. Îşi spuneau necazurile care — de cînd se pomeniseră ei — erau aceleaşi pe pămîntul oropsit al Moldovei şi nădejdile către care se înălţau toată vrerea şi setea lor de dreptate şi slobozenie. Ştiau ce făcuse Ion Vodă pentru oamenii „dintre ape", îl socoteau deci om drept şi alergau nădăjduind în dreptatea lui...

La un popas, într-o sară, dădură peste un pîlc de oameni necunoscuţi. Purtau cuşme înalte şi ţuguiate, opinci de piele crudă şi nojiţe din păr de cal. Aveau arcuri şi săhăidace, iar din brîul lat, cu care era încins fiecare, se vedea ieşind mînerul unui cuţit lung, în teacă de piele. Aceasta părea o ciudăţenie la care oamenii priveau cu nedumirire. Dar ceea ce părea şi mai ciudat erau iataganele turceşti care spînzurau la şoldul acelor străini, prinse de cîte o curea lată, trecută în curmeziş peste umăr.

Stăteau în jurul unui foc sărac şi ospătau peşte fript pe cărbuni, fără pită, fără turtă de mei şi fără sare. Iar la sosirea oamenilor lui Mitruţ se opriră din mîncat şi stătură tăcuţi şi cercetînd cu ochii, fără frică şi fără sfială.

— Bună vremea! le spuseră noii sosiţi, descălecînd.

— Bună vremea! răspunseră ei.

— V-am văzut venind de cum aţi intrat în valea Suhatului, — adăugă unul, — ş-am înţeles că sînteţi singuri... De aici, de pe culme, se vede pînă la Siret...

— Cum adică, singuri? se miră „atamanul" Drăguş, care se potrivise lîngă ei.

— Aşa... singuri!... răspunse unul dintre străini, cu glas ciudat de hodorogit. Adică... fără stăpîn... fără boier... de capul vostru, vra să zică!... Vă duceţi la măria sa?

— La măria sa! răspunse Drăguş. Şi voi tot acolo?

— Tot acolo! răspunse omul. Sînteţi „dintre ape"?

— „Dintre ape"! se bucură Drăguş. Ne ştii satele?

— Le ştiu! Era acolo odată un baci... la o stînă... poate ai auzit de dînsul. Şi avea el un ciobănaş... feciorul Joldii, străjărul...

— Mitruţ! strigă Drăguş răsucindu-se în şa. Iaca, avem tovarăşi la drum... şi un om care l-a ştiut pe moş baciu şi te ştie şi pe tine!

Mitruţ se apropie şerpuind cu calul printre oameni. Străinul cu care vorbise Drăguş îl privea ţintă. Avea obrazul negricios, brăzdat adînc de creţuri pornite în jos spre curmătura fălcilor şi plete sure ieşite încîlcit de sub cuşma neagră.

— Mitruţ — grăi el cu acelaşi glas hodorogit, — nu mă mai cunoşti?

Mitruţ îl privea cu ochii mari. Nu-l cunoştea.

— Mi-ai dat bucăţica ta de mămăligă, cînd umblai cu oile boierului de la Putnişoara, vorbi din nou necunoscutul. Iar pe şleahul Brăilei, în marginea stufului, ţi-am luat oile şi ţi-am plătit răscumpărare...

— Bădiţă Zamfir! îşi aminti Mitruţ. Dumneata eşti?

— Eu, măi băiete! Eu şi oamenii mei! M-am schimbat tare, ştiu! În stuf îi greu de trăit! Şi tu te-ai schimbat! Ai crescut, te-ai împlinit şi, din ciobănaş cum te ştiam, te aflu în fruntea oştii iştia, ca un „ataman"! Te duci la măria sa?

— Mă duc, bădiţă...

— Eu te-aş ruga să descaleci şi să zăboveşti oleacă, Mitruţ, — grăi Zamfir cu o urmă de rugă în glas, — că am a-ţi încredinţa o vorbă... mai în taină!

Și cînd Mitruț, descălecat, se așeză la focul oamenilor din stufurile Siretului, Zamfir își coborî glasul și grăi cu mare tulburare:

— Măi Mitruț, măi dragul bădiții, noi acolo în stuful nostru am aflat despre toate faptele care s-au petrecut în țara asta de o bucată de vreme încoace. Știm despre osînda care s-a dat boierului care te-a robit pe tine și despre osîndirea boierului din pricina căruia m-am îngropat eu în stuf... Mă bătea o dată gîndul să ajung și eu pînă la măria sa și să-i pup încălțarea: „Bine ai făcut, măria ta! Să trăiești!“ Numai vezi tu, măi băiete, eu nu pot avea asemenea îngăduință! Eu sînt hoțul din stuf! Lotrul Zamfir!... S-au jăluit boierii și turcii împotriva mea și într-o vreme s-au trimis călărași să mă stîrpească... Cum să mă duc? Am aflat și de dreptatea lui Ion Vodă, pe care ai dus-o tu în satele „dintre ape“ și stăteam în cumpănă: să ies din stuf, acu cînd boierul meu a fost spînzurat... să nu ies... ce să fac? Capul meu îi pus la preț de unii boieri pe care i-am supărat mai tare!... Ajung eu pînă la măria sa? Nu cumva mă ucid slujbașii și boierii înainte de a afla domnul de mine și de a-i spune eu cum și ce?

Zamfir oftă din adînc și capul lui, cu chipul încrețit de foame îndelungată și de răbdări și de suferință, se plecă greu, luminat de flăcările galbene. Urmă:

— Iaca de ce, măi Mitruț, cu toate că boierul meu a fost spînzurat, eu tot în stuf am rămas... Acu, am auzit buciumele. Am ieșit la lărgime să văd ce-i și am aflat că cheamă măria sa țara la luptă. Și după altele pe care ți le-oi spune, am pornit cu toți ai mei!... Sîntem doisprezece... Ți-am știut toate faptele și mișcările și de două zile te așteptăm aici... pentru că, măi Mitruț, noi am avea o mare rugă către tine...

Zamfir fugarul își scoase cușma din cap, o puse alături pe iarbă și vorbi iar, cu aceeași tulburare:

— Măi, dragul bădiții, nu știi tu ce a făcut badea baciul, dumnezeu să-l ierte, cu răscumpărarea pe care i-am plătit-o pentru oi... acolo în stuf?

— Cum să nu știu? grăi Mitruț, bucuros de această aducere aminte. Două săptămîni eu am tot umblat din poartă în poartă și din om în om! Îi chemam să vie la

stînă! Şi moş baciu le punea în palmă răscumpărarea oilor, pe care le-ai dat-o dumneata...

— Şi a plătit-o tuturora, Mitruţ, dragul bădiţii?

— Tuturora, bădiţă Zamfire! Şi toţi oamenii aceia şi-au făcut cruce şi s-au închinat pentru sănătatea matale! Aşa a fost! Iaca, cei mai mulţi dintre ei sînt aici. Biţă Niculai! strigă el către Niculai Miron din Seaca, făcîndu-i semn cu mîna. Şi cînd omul se apropie: Îţi mai aduci aminte de răscumpărarea aceea pentru oi, pe care ţi-a adus-o moş baciu din stufurile Siretului?

— Cum să nu-mi aduc aminte? rîse biţa Niculai, bucuros. Aceea a fost ca o pomană căzută din cer!...

— Iaca cine ţi-a trimis-o! arătă Mitruţ pe Zamfir.

Biţa Niculai făcu ochi mari şi Zamfir se uită la dînsul cu grijă, cum te-ai uita la un judecător. O clipă ochii lor se întîlniră şi Niculai, întinzînd braţul, apucă pe străin de umăr.

— Să trăieşti, om bun! grăi el cu mare mulţămire şi cu mare zîmbet. Află că în anul acela, atîta aveam la viaţa mea: cinci mioare! Şi mi le luase turcul, pe nimica, lăsîndu-mă calic! Să trăieşti că ne-ai făcut dreptate! Noi am auzit multe, că s-au şi grăit multe despre tine. Dar ştiind noi că faptele sînt mai tari decît vorbele, ţi-am pus numele „Om bun“ şi aşa ai rămas!

Zamfir îl asculta cu adîncă tulburare şi părea că toată fiinţa lui soarbe mulţămire şi bucurie din vorbele calde ale omului.

— Mitruţ, — grăi el cu mare uşurare, — dacă te-ar întreba măria sa, aşa ai spune şi tu?

— Tot aşa, bădiţă Zamfire! Cum altfel?

— Atunci iaca ce te rugăm noi, măi băiete: noi, faţă de lege şi de datină, nu mai sîntem oameni ca toţi oamenii. Sîntem lotri şi lotrul trebuie prins şi spînzurat, dragul bădiţii. Aşa-i legea lui! O ştim, dragul bădiţii, şi cu toate astea eu vreau să mă înfăţişez măriei sale! Vreau să îngenunchi la mila lui cu toţi oamenii iştia ai mei şi să-mi supun capul. Poate să capăt iertare, Mitruţ, şi să-mi îngăduie să lupt şi eu cu turcii ca oricare, şi dacă oi scăpa din război, să mă întorc în lume... acasă... că nu mai pot! Că viaţa aiasta pe care o duc eu nu-i viaţă de om, Mitruţ! Aiasta-i viaţă de fiară fugărită,

flămîndă, pîrjolită de soare și vîntoase, bătută de geruri și udă de ploi și mucegăită în baltă! Cine s-o mai rabde? Și-am zis că poate tu, care ai stat de vorbă cu măria sa și ai intrare la dînsul, să mă iei și pe mine și să mă ocrotești pînă oi ajunge la picioarele sale. Altfel mă spînzură cei care m-or prinde și nu mai ajung eu să văd chipul domnului...

Zamfir stătu cu capul înclinat și cu spinarea corogită, și din glasul lui străbătea o hotărîre nestrămutată și o deznădejde adîncă.

— Bădiță Zamfire, — vorbi cu milă Mitruț, — eu te duc. Numai că stau și mă întreb: dacă legea aceea despre care vorbești îi atîta de aspră... ce nădejde mai ai? După cît îl știu eu, măria sa îi om drept... Are să calce el legea?

— Poate s-a îndura de mine, dragul bădiții! Așa am eu o socoteală și o încredințare. Mai întîi și mai întîi eu nu mă duc cu mîna goală! Îi duc măriei sale zălog de preț, care nu se mai află!

Zamfir se sculă, strigă către oamenii lui să se dea la o parte și îndată Mitruț și cei din jurul său văzură — trîntit în iarbă și legat de mîni și de picioare — un turc cu chipul cenușiu, cu barba rară și încîlcită și cu capul sur.

— Măria sa mai marele cetății Brăila! rosti lotrul cu glasul lui hodorogit.

Oamenii săriră în picioare și priviră mirați la prins și la cei care îl străjuiau acolo.

— Puteți să-l vedeți mai de aproape! vorbi iar Zamfir, că nu mai mușcă! L-am îmblînzit! Și așezîndu-se din nou în fața lui Mitruț, urmă: Noi, dragul bădiții, am aflat de la cunoscuții noștri „dintre ape" și de la cei din satele de dincoace de Siret care au fost la Răchiți, ori au venit, sloboziți fiind din tabără, am aflat, zic, de toate cele întîmplate la Brăila cînd cu împresurarea cetății de către măria sa. Știm vra să zică despre arderea și prada tîrgului, despre cum a înfruntat mai marele cetății pe măria sa și despre cum au plătit cu viața — solii turcești — cutezanța mai marelui lor. Și putem să-ți spunem, Mitruț, că aflîndu-ne noi pe aproape — în bălțile Brăilei — îndată după plecarea

măriei sale și a oștirii moldovenești, am stat marturi cum au sărit turcii din cetate, hămesiți de foame, și cum au umplut toată împrejurimea căutînd de mîncare. Ca lupii umblau în toate părțile mușluind și șpîrcuind de ți se rupea inima de biata omenire care încăpea pe mîna lor. Atunci ne-am aținut din stufurile noastre și am pălit. Și iarăși pot a-ți spune, dragul meu, că am ucis de ne-au amorțit brațele! Și de făcut n-aveau ce ne face, pentru că ei necunoscînd potecile noastre, nu ne puteau prinde în stuf. Iar care a încercat a fost sorbit de mîluri și a pierit acolo, neștiut și neajutorat de nimeni. Așa am stat noi la pîndă și la harță pînă acu două zile. Iar acu două zile am pus mîna pe tatăl lupilor acelora! Pe dumnealui mai marele cetății! Venise cu cîțiva soți să se încredințeze și să vadă cu ochii lui ce este acolo, în locurile acele în care se prăpădește atîta oștire și ce are domnia sa de făcut întru apărarea de cuviință! Și a văzut! Cu arcanul l-am prins de gît, l-am smuls din șa și l-am tras în stuf! Și cercetîndu-l și aflînd noi că în adevăr prinsul îi acel om însemnat care a cutezat a înfrunta și a se împotrivi măriei sale, n-am mai stat pe gînduri! L-am legat precum îl vedeți, l-am suit pe cal și am pornit să-l ducem domnului. Aista-i mînfuirea noastră! am zis eu către soții mei, iar ei m-au crezut și m-au urmat, încredințați fiind într-o răscumpărare și o iertare a păcatelor noastre de lotri!

Tăcu o vreme și în gîtul lui scorojit și vînos nodul ascuțit al înghițitoarei urcă și coborî zbuciumat. Urmă:

— Bun! Vra să zică aista-i zălogul! Îl punem la picioarele măriei sale și înghenunchiem alături: „Măria ta, aista-i un dușman al măriei tale și al Moldovei. L-am prins cu mînile noastre și ți-l dăruim. Și-ți aducem pe lîngă dînsul, capetele noastre, pentru că noi sîntem lotri în stufurile Siretului și bălților și — lotri fiind — cerșim viață de la mila măriei tale. Iar cum am hoțit noi acolo a pune mărturie credinciosul măriei tale Mitruț al Joldii, străjărul, și oamenii lui. Ne rugăm numai să nu fim uciși fără mărturia asta a lor!... Iar tu, Mitruț, și oamenii iștia, îți spune cum îți ști!...

Tăcu, își înclină fruntea și oamenii îl priviră înfiorați.

— Mergi cu noi, bădiţă Zamfire! vorbi Mitruţ cu glasul coborît de milă şi de tulburare. Te-om duce la măria sa şi ne-om pune chezaşi. Şi după cum îl ştiu, eu socot că n-are să se grăbească să te judece, pînă n-a chibzui şi n-a cumpăni toate faptele şi dreptăţile care te-au mînat. Măria sa îi domnul dreptăţii, bădiţă Zamfire!...

5

Dincolo de apa Prutului, pe şleahul care cobora de la Cahul spre Dunărea, tăind în două fosta aşezare tătărască din Cişmichioi, treceau mereu cete mai mici şi mai mari de oameni înarmaţi către tabăra lui Ion Vodă. Armele lor erau mai cu samă arcurile, ghioagele, baltagele şi coasele, şi cele mai multe cete stăteau sub mîna cîte unui vătaf boieresc, chemat de stăpîn pentru împlinirea poruncii măriei sale. Se cunoştea că acea poruncă — cu toată îndărătnicia unora — aflase anume ascultare. Buciume depărtate vesteau că alte cete se grăbeau spre acelaşi drum.

Oprită la popas pe tăpşanul din marginea şleahului, oastea lui Mitruţ se odihnea, privind. La focuri rare şi sărace oamenii îşi pregăteau prînzul, scoţînd din traistele trecute pe după gît merindea luată de acasă, o trîntură de turtă de mei, coaptă în spuză, o fărîmă de brînză, o ceapă... Potriveau ceapa pe genunchi, o sfărîmau cu pumnul, întingeau bucăţele în sarea din colţul ştergarului şi ospătau cu ochii la drumeţi.

Pe şleah treceau către tabără oameni fel de fel şi mai mult pedestraşi. Opincile lor, în colbul drumului, nu făceau nici un vuiet. Cîte un bucium izbucnea fără veste, după un dîmb, şi îndată altă ceată se arăta păşind prin colbul moale către miazăzi, cu coasele şi suliţele pe umăr.

Şi deodată un vuiet adînc şi depărtat străbătu cuprinsul, întîi slab, mai mult ca o părere, ca o tremurare a văzduhului şi crescînd cu fiecare clipă pînă cînd se lămuri într-un tropot regulat de cai.

— Călăreţi mulţi! rosti Mitruţ, sculîndu-se în picioare.

Se ridicară şi alţii şi priviră cu capetele întoarse către miazănoapte-răsărit, de unde se auzea tropotul. Un şirag lung de călăreţi se zugrăvea acum pe zarea albăstrie, mergînd în pasul larg al cailor, pe un drumeag de ţară, coborînd în şleah şi apucînd spre Cişmichioi.

— Cazacii! strigă Mitruţ cunoscînd de departe caii suri şi cuşmele scurte ale călăreţilor.

— Cazacii! se răspîndi vestea din om în om, şi acum toată oastea, în picioare, privea către şleah.

Mitruţ porni în goană, coborî tăpşanul şi sări în drum. Săriră în urma lui şi „atamanii" şi Drăgan. Se înşirară în curmeziş şi cei dintîi cazaci se opriră în faţa lor.

— Mitruţ! se bucură hatmanul Svercevski, trăgînd de frîu.

Nu ştia moldoveneşte mai marele cazacilor, dar prinsese dragoste de Mitruţ şi punea preţ de viteaz pe vitejia acestuia.

— Mitruţ! strigară şi sutaşii şi cazacii ceilalţi, rîzînd către el cu dragoste şi prietenie.

Iar sutaşul Kozlovski, care ştia moldoveneşte, sări îndată în ajutorul tuturora, lămurind şi pe unii şi pe alţii, în chip de tălmaci. Astfel află Mitruţ de ispràvile cazacilor care curăţaseră pămînturile către răsărit de cei din urmă turci — scăpaţi pînă atunci cine ştie cum — şi aflară Svercevski şi ostaşii lui cum putuse aduna Mitruţ atîta oaste s-o ducă măriei sale.

— N-am adunat-o eu! se împotrivi Mitruţ, parcă dezvinovăţindu-se. S-au sculat ei singuri, fără îndemn şi fără zăbavă, să ajungă cît mai repede la domn şi să deie ochii cu turcii. Moldovenii noştri îs oameni tare necăjiţi, — urmă el, — grăind către mai marii zaporojenilor. Ei ştiu că turcii sînt aceia care-i farmă sub puterea lor şi le fură bucăţica de la gură. De aceea şi socot ei, cu adîncă încredinţare, că a ucide turc, ori a ucide tătar, nu-i păcat! Iar în măria sa ei şi-au strîns toate nădejdile... să-i ducă la izbîndă, să le deie înapoi slobo-

zenia și să le facă dreptate! Iaca de ce s-au grăbit să lase la pămînt toate ale lor şi să pornească...

Ostaşii cazaci se împrăştiaseră pe tăpșan, aciuindu-se la focurile moldovenești. Chiotele flăcăilor îi primiră cu mare pornire tinerească şi dragoste. Ospătară, vorbiră prin semne şi rîseră pînă osteniră. Și curînd, cîntece bărbătești, în care se legănau nesfîrşirile stepelor părăsite, isprăvile fără asemănare ale eroilor cazaci și vitejiile acelor neîmblînziţi străjări ai vieţii fără jug și fără stăpîn urcară în aerul limpede şi umplură cuprinsul.

— Dacă primejdia din partea turcului nu-i prea grabnică, — spunea Svercevski așezat la focul lui Mitruţ, — eu aş mai trage o raită, către miazăzi... prin Bugeac. Parcă nu mă rabdă inima să mă ştiu atît de aproape de cînii aceia de tătari și să-i las în pace!

Mitruţ rămase o vreme cu ochii duși.

— Tătarilor, — grăi el, — aş avea și eu a le plăti o datorie... care mă ustură... Oare n-aș putea să merg și eu? întrebă el dintr-o dată întorcîndu-se către hatman. Rog bunătatea domniei tale, milostive, să mă ieie și pe mine... cu încă patru-cinci oameni ai mei. N-are să-ţi pară rău! Și de pe sufletul meu ai să ridici mare negură și apăsare!

Cazacul zîmbi bucuros și îl bătu peste umăr cu palma lui largă și aspră.

— Ca un viteaz din neamuri vestite de viteji care nu ştiu ce-i teama şi truda, Mitruţ! grăi el domol. Ai un ghimpe în inimă și ai umbla mări şi țări să cauți alinare! Așa avem noi cîntece pe care le știm din veac, despre suflete nedomolite și brațe cum nu se mai află... care s-au ridicat pentru dreptate şi au plătit după cuviință. Cum să nu te iau, Mitruţ? Numai că are să trebuiască să capeți îngăduinţă...

— Am s-o capăt! grăi Mitruț hotărît.

Și multă vreme după aceea stătu tăcut şi cu gîndurile duse. Iar după ce plecară cazacii și rîndurile lor — ca trase cu sfoara — porniră a ocoli și a coborî către Cişmichioi, Mitruț își chemă „atamanii“ și le vorbi, întinzînd un braț într-acolo:

— Ii vedeți? Iaca așa se cuvine să meargă o oștire! Nu cu grămada și ca la nuntă! Așa! Să-i crească inima măriei sale cînd ne-a vedea!

6

Tabăra lui Ion Vodă sosise de mult pe locul ales de către căpitanul Arbore și care se dovedise a fi bun. Oastea se statornicise cu o latură apărată de iezerul Cahulului și cu fața către miazăzi. În întinderea dintre iezerul Cahulului și cel al Ialpugului, care — cu cinci miluri mai spre răsărit — pornea din preajma Dunării și se lungea către miazănoapte, oastea avea unde se mișca în voie, iar domnul socotea acea apropiere a Ialpugului drept altă apărare din stînga. Astfel, aflîndu-se între cele două ape stătătoare și cu Dunărea în față, tabăra putea să fie încredințată că din cele trei părți nu va putea fi lovită fără veste, iar loc avea destul unde să-și rînduiască puterea, după trebuințele luptei.

— Numai de ar intra ei între ape! se îngrijoră Grumază privind, cu mîna la frunte, depărtarea spre miazăzi.

— N-au să aibă încotro! vorbi potolit domnul, care — din drumul lui de priveghere prin tabără — se oprise acolo unde marele vornic aștepta cetele cele noi de oști. Dacă-i pălim la Oblucița și ne tragem cu spatele încoace, n-au să vie după noi?

— Se înțelege că au să vie! Numai că eu mă gîndesc dacă au să vie pe la Oblucița!

— Așa e, că tu nu știi! se dumiri domnul. Ceaușul pe care l-am prins dăunăzi a mărturisit că dușmanul își aduce zahereaua și tunurile cu corăbiile pe mare. Și vadul lor — de zeci de ani de zile — la Oblucița este. Acolo le-om aține calea!

— Înțeleg, doamne!... Vra să zică, dacă i-am păli cum se cuvine la Oblucița, poate n-or mai avea putere să vie-ntr-acoace!...

— Așa zic și eu, Grumază! grăi domnul întorcîndu-se încet către bărăganurile dinspre miazănoapte, călcate și pustiite de mult de podghiazurile tătărăști. Dintr-a-

colo spatele taberei nu avea nici o apărare. Are să trebuiască să avem grijă din partea aceea, adăugă Ion Vodă dus pe gînduri. Pe urmă își plimbă ochii peste forfota necurmată din tabără, care acuma părea mult mai mare decît totdeauna şi, întorcîndu-se către marele vornic, întrebă: Cum îi cu însemnările domniei tale?

— Îi bine, măria ta, răspunse Grumază apucînd un izvod din mîna pisarului care scria pe genunchi la picioarele sale. Iaca, pînă acu s-a făcut oştirea de trei ori cît am avut-o la Jiliştea, măcar că am mai prăpădit oleacă de oaste chiar acolo, oleacă am dat-o lui Dumbravă, oleacă a mai rămas de istov la Brăila și la Tighina și la Căușăni... Război fără asta nu se poate! Dar iaca tot s-a făcut de trei ori mai mare...

— Mai trebuie, Grumază, mai trebuie! grăi domnul, domol şi dus pe gînduri.

— Mai trebuie! Și cazacii, ieri au sosit şi azi se pregătesc iar de drum! se miră marele vornic, nedumirit.

— Da... dar numai pentru zece zile, răspunse domnul. Nu-i rău să vadă ce fac tătarii în Bugeac și să-i scarmene oleacă! Măcar de ei să ne încredințăm că nu ne-or sări în spate! Svercevski îi știe și-i scoate şi din bortă de şărpe!

Buciume se auziră de departe pe drumul dintre Cișmichioi şi domnul și marele vornic își întoarseră capul într-acolo.

— Vin alţii, măria ta! se bucură Grumază.

În adevăr, pe coasta domoală care cobora prelung spre iezer se ivi de după cotul unui dîmb — ieșit ca un pinten spre şleah — un șirag de călăreți. Și îndată după dînșii, o ceată deasă de pedestraşi ocoli dîmbul, mărşăluind în urma călăreților, într-o fluturare vînătă de colb. Și nu isprăviră bine pedestrașii să treacă de pintenul acela, că de dincolo de dîmb se iviră alţi călăreți şi după dînșii alţi pedestraşi și alţii, şi alţii, într-o rînduire de oșteni vechi și hîrşiţi în ştiința meșteșugului ostășesc.

Domnul își dusese palma la frunte şi privea mirat frămîntarea de colb sub care pășea acea nesfîrşită înșiruire de oameni. Glasuri de bucium pluteau din ce în ce

mai aproape și dintr-o dată boierul Pătrașcu răsări de undeva din tabără alergînd către cei care veneau.

— Îi cunoști, Pătrașcule? strigă Grumază după dînsul.

Boierul își întoarse capul și, văzînd pe domn, se opri.

— Măria ta, un bucium l-am cunoscut. Sînt oamenii mei de la Vadul Părului. Ceilalți... nu pot ști...

— Dar e o oaste întreagă! rosti domnul, uimit. Cine o poate aduce?

Și ca un răspuns la această nedumirire, fruntea șiragurilor acelora, ocolind coada iezerului, intră în tabără și opri într-o latură. Iar în spatele celei dintîi cete se rînduiră îndată celelalte și, ca la o poruncă, oamenii își traseră cușmele din cap, sloboziră un strigăt puternic: „Să trăiești, măria ta!" și rămaseră pe loc, încremeniți. Iar Mitruț, descălecînd, alergă spre domn cu cușma în mînă și — roșu de tulburare și mulțămire — se opri la cîțiva pași și strigă și el, cu mare și bucuros zîmbet:

— Să trăiești, măria ta!

— Tu aduci oștirea asta? făcu domnul ochii mari, nevenindu-i să creadă.

— Eu, măria ta! se roși și mai tare Mitruț. Adică... au venit ei singuri... eu numai i-am sfătuit... și i-am rînduit...

— Dar de unde i-ai luat? mai întrebă domnul, tot atîta de mirat.

— Apoi, aiștia-s oamenii către care m-am dus eu de la Brăila cu porunca măriei tale... pentru pămînturi... „Acu, — au zis ei, — măria sa ne-a dat pămînt și iaca ne buciumă să ne ducem și să ni-l apărăm. Haidem!" Ș-au venit!

— Atît de mulți erau oamenii aceia? mai întrebă domnul.

— Nu se află, măria ta! Aici mai sînt și cei din satele celorlați spînzurați... Voilă și Hudăi. Și boierii aceia au prădat pe răzăși ca și boierul Mîndru. Numai că pe oamenii de pe moșiile lor încă nu i-a ajuns dreptatea măriei tale! Dar au zis ei: „Pruncul pînă nu plînge, mă-sa nu-i dă țîță!" Ș-au venit să bată pe turc și să se înfățișeze măriei tale cu necazul lor!... Și mai

sînt răzășii din ţinutul Putnei şi al Tecuciului şi al Bîrladului, și alţii mai de sus, care abia așteptau să-i buciumăm, măria ta!

Ion Vodă mai cătă o dată la rîndurile dese ale celor sosiți şi care-l priveau de departe, cu cuşmele în mîni, neclintiți. Pe urmă se întoarse încet către Grumază și Pătraşcu, privindu-i și pe ei adînc.

— Iată ce poate face un singur om atunci cînd are dragoste şi osîrdie pentru împlinirea poruncilor noastre! Alții... n-au făcut nici pe sfert! Oftă încetișor clătinînd din cap şi vorbi iar: Însamnă-i, Grumază! Iar Ieremia să-i împartă după trebuinţă...

— Măria ta, — cuteză Mitruţ, — noi am socotit că ni s-a îngăduit să luptăm sub mîna domniei sale Pătrașcului... Ni-i megieş cu pămînturile şi-l știm...

— Bine, Mitruț! îngădui măria sa cu bunăvoință. Ia-i, domnia ta, Pătrașcule!

Boierul se înclină mulțămit:

— Ascult, doamne!

— Și pentru că acu ai să ai nevoie de sutaşi, — urmă măria sa, — iacă ţi-l dau pe Mitruț, străjărul! Îl primești?

— Cu amîndouă mînile îl primesc, măria ta, pentru că știu că are să-mi fie de folos şi mînă dreaptă!... Mulțămește măriei sale! șopti el către Mitruţ.

— Să trăieşti, măria ta! se plecă și Mitruţ, stingherit. Eu... nici n-am visat una ca asta! Și mă tem că nici n-am să pot... că doar nu cunosc... Eu la altă rugăciune mă gîndeam!

— Care alta, sutaşule? Spune-o! îl îndemnă domnul.

— Eu, măria ta, am grăit cu domnia sa Svercevski să mă ieie şi pe mine în Bugeac... Am eu a plăti acolo o usturime!... Și dacă măria ta îngădui...

— Bine, sutașule. Te poți duce și acolo și cînd te-i întoarce, să-ţi vezi de slujba ta. Despre ce usturime vorbești?

— Măria ta, — grăi cu multă cuviinţă Mitruț, — acu nu de mult, cînd au dat tătarii pînă-n Siret, ş-au ars, ș-au prădat, baciul sub mîna căruia slujeam eu la stîna boierului s-a dus la Sînger să-și ajute nişte cunoscuți, și dacă a putea, să-i mîntuie de spurcăciuni. Și

l-au ucis tătarii! Iar eu, fiind un copil fără tată, atîta am avut pe lumea asta: pe moş Mihai — pe care-l cunoşti — pe moş baciu, aista pe care l-au ucis şi pe... măria ta! Fiecare fiindu-mi ca un tată şi ocrotindu-mă și ajutorîndu-mă! Acu, aflîndu-mă eu aici în coasta Bugeacului și potrivindu-se ca și domnia sa Svercevski să pornească într-acolo, m-am gîndit să-mi plătesc cuvenita datorinţă de suflet către acel părinte al meu! Să ucid măcar zece spurcăciuni şi pe urmă să pot zice, cu inima ușurată: „De acu poţi dormi liniștit, moș baciule, că Mitruț al matale nu te-a uitat!“ Răsuflă adînc, se uită cu îngrijorare la chipul măriei sale și grăi iar: Și mai am acolo o treabă, măria ta. Se află acolo mulţime de moldoveni prinşi cu arcanul de tătari, pe care n-a avut cine-i răscumpăra. Cine poate ști ce-or fi făcînd, cum or fi muncind, ce-or fi mîncînd?... Mă bate gîndul, măria ta, să mă străduiesc întru mîntuirea lor și să aduc acasă cîţi oi putea!... De aceea ziceam...

Mitruţ se înecă și tăcu. Domnul făcu un pas către dînsul, îl prinse de umăr şi acu — cu ochii lui ageri și străpungători — se uita ţintă în ochii mari ai străjărului și părea el însuși nespus de tulburat.

— Să te duci așa cum ţi-e voia, Mitruț sutaşule! vorbi Ion Vodă stăpînindu-și glasul. Dumnealui Pătrașcu are să te aștepte să-ți iei slujba sub mîna sa cînd îi veni. Mă bucur, copile, de cum gîndești tu, de cum făptuiești și te înfățișezi... și cu un oștean ca tine mă pot mîndri oriunde și oricum! Du-te, copile! Iar cînd oi avea răgaz, om îngriji şi de oleacă de zestre pentru sutaș, după datină!

Mitruţ încercă să-şi plece genunchiul, dar domnul îl opri.

— Ce neam de oameni cuminți și viteji și cu inima pe palmă are Moldova asta... atîta de zbuciumată și atîta de fără noroc! îngînă Ion Vodă, uitîndu-se cu ochii micșorați după Mitruţ care alerga spre şiragurile lui de oşteni.

De departe, alte buciume se auziră și curînd, în faţa domnului, feciorul cel mai mare al Știrbului îşi scoase cuşma și zîmbi cu sfiiciune și cuviinţă:

— Să trăiești, măria ta!

Iar răzășii din ținutul Iașilor și al Cîrligăturii și al Romanului și al Vasluiului, buluciți în spatele său, cu cușmele în mînă și cu chipurile aprinse de osteneală și tulburare, strigară într-un glas:

— Să trăiești, măria ta!

7

În lumina săracă a cortului domnesc, Zamfir stătea în genunchi, ținîndu-și cușma la piept cu amîndouă mînile. Pletele lui cădeau în neorînduială peste obrajii ciolănoși, supți și arși de vînturi. Iar gîtul, scorojit și numai vine, ieșea din gulerul descheiat al cămășii arătîndu-și nodul ascuțit și neliniștit al înghițitoarei.

Lîngă intrare, Mitruț încremenise cu ochii la domn, iar boierul Pătrașcu aștepta în picioare, într-o latură. Într-un colț, zăcea legat prinsul din bălțile Brăilei.

— Așa a fost, măria ta! își sfîrși Zamfir istorisirea și dezvinovățirea. Ș-atunci cînd am văzut că pămîntul mi l-a prădat boierul, c-am ajuns vecin, sărman, că mi s-au împrăștiat copiii de foame și sărăcie, ș-am rămas singur pe lumea asta, și fugar și fără a afla nicăiri milă și crezare... ce era să mai fac? Să mă dau cu capul într-o fîntînă? Ori să intru în stuf? Ș-am intrat în stuf!...

Domnul stătea neclintit, privindu-l.

— Alegere n-am avut, măria ta! urmă Zamfir limpezindu-și glasul. Da' și-n stuf trebuia să mănînc. Și de la cine să mănînc? De la cei obijduiți ca și mine și care nu aveau nici ei? Ori de la cei care nu mai puteau de bine și tîlhăreau și apăsau? Ș-am pălit în cei bogați și răi, ș-am dat și altor sărmani! Asta am făcut! Iar cînd prindeam un turc, îl beleam și întorceam păgubașilor toată prada! Pe turc nu l-am iertat niciodată, măria ta! Că eu știu că de la dînsul pornește toată răutatea și stricăciunea în țara asta!... Iacă, băietul ista ți-a spus cum a fost cu oile... ș-or spune și alții!...

...Acu, am auzit buciumul măriei tale. Ș-am zis așa: Iaca, am doisprezece oameni. Vra să zică doisprezece

ostași împotriva dușmanului! Îi iau și mă duc! Duc măriei sale și turcul ista care a cutezat pe pămîntul nostru ca acasă la el! A vrea măria sa să mă ierte și să-mi îngăduie să stau în rînd cu oștenii? Bine! A vrea să mă spînzure după cum îi legea lotrilor? Am să-l rog, în genunchi am să-l rog, să mă spînzure după război! Să îngăduie întîi să-mi sărez inima și să ucid în dușmani, pînă mi-or amorți brațele! Că viața mea nu mai are preț, măria ta! Ce-s eu mai mult decît un cîne turbat, de baltă și de stuf? Legea mă hăituiește, boierii mă hăituiesc, turcii mă hăituiesc... iar viața mea, acolo, să n-o mai trăiască nimeni. Măcar dac-o dărui... s-o dărui pentru o treabă acătării: să dau adică o mînă de ajutor întru izbăvirea pămîntului istuia...

Tăcu. Își pusese cușma jos, lîngă genunchi, întinsese brațele — numai ciolane și vine — către domn, își înălțase capul și aștepta osînda...

— Dar cînd ai aflat că boierul tău și-a ispășit păcatele în ștreang, de ce n-ai venit la mine, să-mi spui și să te îndreptățești? întrebă iar domnul, cu același glas potolit.

— Frica și nepriceperea mea, măria ta! Că dacă nu era războiul ista și buciumul măriei tale și turcul ista pe care am pus mîna, nici acum nu ieșeam din stuf!

— Vra să zică numai pentru război și pentru prins ai ieșit?

— Numai, măria ta! Altfel nici nu mai apucam eu să văd fața măriei tale! Că pînă la dumnezeu...

Se făcu iar tăcere. Ochii lui Mitruț lunecară spre chipul boierului Pătrașcu, căutînd un semn de înțelegere sau de îndemn spre ajutorarea lui Zamfir. Dar boierul Pătrașcu stătea, neclintit, cu privirile ațintite la domn.

— Nimeni nu are îngăduința în țara asta să săvîrșească faptele de care se jăluie unii că le-ai săvîrșit tu, grăi măria sa după o lungă tăcere. Poate că toate cele spuse de tine sînt adevărate. Dar decît să fi intrat în stuf, mai bine veneai la mine de la început, iată, cum a venit Mitruț... sutașul, și nimic din toate acestea nu s-ar mai fi întîmplat. Mărturia pe care o face Mitruț cîntărește ușor în cumpăna ta, omule! Iar fapta că ai ieșit din stuf ca să te bați cu turcii, după ce ai stat lotru atîta

vreme, nu cîntărește mai greu... Mai greu cîntărește prinderea dușmanului istuia, fiind o faptă vitează... De război... De aceea, rămîi sub chezășia lui Mitruț — cum a cerut el — și te luptă. Iar după ce s-or isprăvi toate, am să pun să se cerceteze faptele tale şi ale soților tăi, și dacă s-or dovedi așa cum le-ai spus tu, aveți să vă întoarceți toți la casele şi răzăşiile voastre! Pentru că de izbăvit fără cercetare și dovadă, nu vă pot izbăvi...

Zamfir se plecă adînc şi sărută pămîntul. În ochii lui scobiți în crețurile obrazului tăbăcit licări o undă umedă și nodul ascuțit al gîtlejului i se zbătu.

„Să trăiești, măria ta!“ voi el să strige, dar nu mai putu. Și deodată își puse cușma la frunte și rămase așa, nemișcat.

Mitruț îl prinse de umăr și îi făcu semn să iasă. În prag, Zamfir se întoarse și mai îngenunchie o dată, plecîndu-se și sărutînd pămîntul. Și ieși încet, cu spatele înainte.

— Ești de strajă, Pătrașcule? întrebă Ion Vodă.

— De strajă, măria ta.

— Să vie Ieremia și Grumază cu izvoadele. Ia şi prinsul şi... ștreangul.

— Ascult, măria ta!

8

În cortul portarului Sucevei, Alexa Albu făcu o plecăciune mai adîncă decît de obicei și vorbi cu mare zîmbet:

— Pan Ieremia, am adus făgăduința. Îi cal vrednic de hatmanul oştirii moldovenești, și la înfăţişare şi la umblet. Dacă binevoiești a-ţi da puţintică osteneală, poţi să-l vezi, că-i chiar aici.

Ieșiră din cort şi Ieremia stătu o vreme privind animalul cu încîntarea omului care cunoaşte și prețuiește. Buzele sale subţiri, întinse şi lipite de dinții galbeni, stăruiau într-un zîmbet ciudat, fără veselie. Iar ochii lui fugari treceau iscoditori de la crupa lustruită a calului la grumazul încordat, la chişiţa subțire şi la pieptul lat, oprindu-se asupra argintăriei podoabelor și fugind din nou spre alte semne și înfățișări. În lumina soarelui, chipul prelung al portarului Ieremia se vedea bine. Obrajii

scobiţi şi ciolănoşi nu izbuteau să-şi ascundă culoarea cenuşie sub umbra bărbii sărace, castanii. Iar cercurile vinete de sub ochi parcă erau mai late şi mai întunecate. Boierul Albu îl privea cu băgare de samă, căutînd pe obrazul lui un licăr de mulţumire şi, neaflîndu-l, strigă:

— Dinţii, Jujău!

Şi Jujău se alătură de grumazul calului, apucă cu amîndouă mînile botul cald şi îi suflecă buzele. Dinţii puternici ai animalului se arătară în lumină, mestecînd neliniştiţi fierul căpeţelii.

— Încalecă-l! strigă iar boierul Alexa.

Vătaful sări călare şi porni în pas jucat, în sus şi în jos. Calul se arăta a fi un animal minunat, tînăr, frumos şi bine ţinut.

— Bine! vorbi în sfîrşit Ieremia. Numai să nu fie prea scump, pan Albule!

— Am spus, de cînd am plecat, că are să te coste mai nimic! răspunse repede şi bucuros boierul. Şi mă ţin de vorbă, pan Ieremie!

— Spune! stărui marele portar.

Pan Alexa privi în jur şi îşi scăzu glasul:

— N-am putea intra în cort! întrebă el repede. Şi fără să aştepte răspunsul, strigă către Jujău: Dă calul în mînile slujitorilor domniei sale hatmanului şi aşteaptă-mă!

Intrară şi rămaseră în picioare, gazda privindu-şi oaspetele cu răbdare şi nedumirire:

— Spune, pan Alexa!

— Nimic! răspunse cu zîmbet larg boierul. Chiar nimic! O neînsemnată îngăduinţă, care nu preţuieşte nimic. Îngăduie, pan Ieremie, ca oamenii pe care i-am adus eu să rămîie sub mîna mea! Ştiu că a dat poruncă măria sa să-i împarţi pe toţi după anume rînduială...

— Şi după rînduiala aceea i-am şi trimis, jumătate către Decusară şi cealaltă jumătate către Manole Grabă, adică ghiogari şi cosaşi...

— Asta-i adevărat! zîmbi iar, larg, Alexa Albu. Domnia ta i-ai trimis, numai că ei nu s-au dus!... I-am oprit eu, să vorbesc întîi cu domnia ta şi să te rog...

— Îmi primejduiesc capul, pan Alexa! se lepădă Ieremia de ispită. Cum, sub mîna domniei tale, dacă dom-

nia ta nu ești nici măcar sutaș! Pot eu să te fac comandir? Și ce răspund măriei sale dacă face o întrebare? Ia-ți calul, pan Alexa, că ceea ce vrai domnia ta nu se poate! Acu, dacă după noua rînduială ți-am luat strînsura de sub mînă, domnia ta urmează să lupți ca orice boier care n-are drept de poruncă, adică sub mîna mea, în călărimea boierească... ușoară! Cum ai să lupți în călărime, cu pedestrașii domniei tale?

— Eu am aflat o rînduială care nu înfățișează nici o primejdie pentru domnia ta și nici o călcare de poruncă! stărui, cu glas șoptit, boierul. Domnul a îngăduit ca Slăvilă hatmanul să-și împlinească iar slujba și datorințele sale de căpitan de sulițași, după cum domnia ta cunoști. Iar Slăvilă hatmanul mă primește cu bucurie cu toți oamenii mei și are și suliți...

Pentru întiia oară ochii fugari ai lui Ieremia se opriră mai cu stăruință asupra boierului.

— Da... grăi el șovăind. Asta s-ar putea... Dar spune-mi, pan Albule, ce folosești domnia ta din treaba asta?

— Pan Ieremia, domniei tale îți spun drept: pe mine mă doare inima de oamenii mei! Nu că-s cine știe ce odoare! Că-s niște păcătoși leneși din care numai cu biciul poți scoate vreun folos. Dar așa cum sînt, iaca eu mă slujesc de dînșii. De ce să-i las pe mîna altuia, care dacă nu-i cruță, eu plec acasă de aici, singur... și atunci cine-mi mai muncește moșia? Dacă ar fi sub mîna mea, i-aș mai... cruța! I-aș mai... feri... că are să fie un măcel aici cum nu s-a mai văzut pe lume!

Ieremia îl privi mai cu băgare de samă.

— Asta de unde-o știi, pan Alexa?

Din pragul ieșirii, Alexa Albu își roti ochii în toate părțile și se întoarse iar spre Ieremia:

— Din întîmplare, vătaful meu a auzit o vorbă între domn și marele vornic! răspunse el aproape șoptit. Se bucura, adică, marele vornic că oastea moldovenească a ajuns acu de trei ori cît a fost la Jiliștea și că mai vin cete peste cete. Și domnul nu s-a arătat mulțămit! Zicea: „Mai trebuie, Grumază, mai trebuie!" Așa zicea și se arăta întunecat și îngrijorat. Întreb eu, pan Ieremia, de unde știe domnul că mai trebuie? Știe

el ceva ce nu știu boierii și comandirii? Vezi bine că știe, că doar scrisorile ce s-au aflat asupra ceaușului celui prins, numai el le-a văzut! Știe! Și pentru că știe se arătă atîta de îngrijorat și spune: „Mai trebuie! Mai trebuie!“ Vra să zică vine prăpăd, pan Ieremie! Prăpăd! Și hatmanul oștirii moldovenești, portarul Sucevei, nu știe nimic! Dus de nas ca un prunc!... Iartă-mă, pan Ieremie, n-am vrut să te mînii! se plecă el dintr-o dată, văzînd chipul mai cenușiu decît oricînd al marelui portar întorcîndu-se încruntat spre dînsul.

— Vrei să spui că Grumază știe mai multe și le tăinuiește? întrebă Ieremia, răgușit.

— Nu, n-am vrut să spun asta! se apără boierul, îngrijorat. Iacă, despre marele vornic nici n-am întrebat! Dacă socoți... vătafu-i aici...

— Cheamă-l! porunci scurt Ieremia. Și cînd Jujău intră în cort, înfricoșat, frînt de șale și cu ochii pînditori, adăugă: Întreabă-l!

— Nu mi-ai spus, ce a răspuns marele vornic, atunci cînd măria sa i se jăluia: „Mai trebuie, mai trebuie!“ se întoarse pan Alexa către vătaf.

— Eu, milostive, am băgat de samă mai mult la vorbele măriei sale, se îndreptăți Jujău, frîngîndu-se iar de șale. Dacă aș fi știut...

— Adu-ți aminte! se încruntă pan Alexa bătînd din picior și ochii de viezure ai vătafului clipiră înspăimîntați.

— Îmi aduc aminte, — șovăi el, — dar nu chiar așa, vorbă cu vorbă...

— Spune așa cum știi! porunci boierul.

— Domnia sa marele vornic a înălțat din umeri și a zis... cam așa: „Apoi dacă nici aiștia nu ajung, de ce ai îngăduit cazacilor să plece, că-i văd pregătindu-se de drum!“ Atîta știu, milostive!

— Și pe urmă?

— Pe urmă, domnul și marele vornic s-au întors către cetele care intrau în tabără și eu văzînd că pot trece fără să mă bage în samă, am fugit...

În umbra cortului, chipul lui Ieremia părea încremenit. Cercurile vinete de sub ochii lui mici arătau mai

adînci și mai întunecate, iar privirile lui, de obicei fugare și neliniștite, lunecaseră pe sub perdeaua ridicată a intrării și rămăseseră nemișcate asupra păpurișului din iezer, unde nu vedeau nimic. Așa stătu o vreme, neclintit, iar boierul Alexa, tot atît de nemișcat, îl pîndea cu ochii tulburi și bulbucați.

— Bine! spuse în sfîrșit Ieremia. Pan Alexa, ia-ți oamenii și du-te la hatmanul Slăvilă. Să le dea sulițe și să-i învețe cum să le poarte și cum să lupte cu dînsele...

Boierul Albu se înclină cuviincios și șopti:

— Să stăpînești sănătos calul, pan Ieremie! Il cheamă Iluță... și vine cînd îl strigi...

9

In cortul domniei sale Alexa Albu, boierii cinstesc. Pentru această gospodărească îndeletnicire au făcut o tovărășie ciudată, dar care lor li se pare dreaptă: gazda a pus băutura, iar oaspeții bucuria lor care se cere numaidecît udată! Pentru că oaspeții sînt hatmanul Slăvilă și stolnicul Bilăi, cei care și-au luat pe samă slujbele lor cele vechi și au cutezat, în sfîrșit, să părăsească ascunzătoarea din cortul domniei sale Cozma Murgu și să iasă la lumina soarelui, fără frică. Acum lucrează: domnia sa Slăvilă își rînduiește oastea de sulițași al cărei comandir este, iar domnia sa Bilăi, cu sutașii de cuviință, își învață oamenii să mînuiască sulița, cu toate că oamenii aceia nu prea au nădejde în arma asta, nouă pentru dînșii.

— Eu, fraților, dacă trebuie să împung cu sulița, oi împunge cu sulița, dar ghioaga n-o părăsesc! a grăit de la început Bubuioc către ceilalți. O bag în cureaua cu care mă încing peste brîu, la spate — ca să nu mă stingherească — și o țin acolo. Se rupe drăcia asta de suliță? Ce mă fac eu dacă rămîn cu bățul în mînă? Așa... scot ghioaga și dau!

Și așa făcură toți. Dar mînuirea suliței trebuiră s-o învețe.

— Și o știu! se laudă în cort stolnicul Bilăi, încălzit de băutură.

Mai este în cort și domnia sa Cozma Murgu, venit după o șoaptă a dumnealui Albului:

— Să vii că am să-ți spun o taină mare!

Și a venit. Dar gazda nu poate vorbi slobod, atîta vreme cît Jujău n-a isprăvit cu rînduirea băuturii și a celorlalte lucruri de trebuință la o asemenea întocmire.

In sfîrșit, vătaful a fost dat afară și boierul Cozma s-a repezit:

— Acuma spune!

Și povestea cu vorba dintre domn și marele vornic fu șoptită și tălmăcită cu toate înțelesurile și spaimele pe care le putea ascunde. Bărbile boierilor tremurau deasupra ulcelelor pline și chipurile lor se făcură galbene.

— La sfatul de război ne-a spus că s-ar putea ca turcul să aducă o putere de două sau de trei ori mai mare... S-avem adică grijă să crească și puterea noastră de două, de trei ori... șopti boierul Cozma, cu umerii ridicați a nepricepere. Cum, acuma?...

— Iaca s-a făcut de trei ori și mai mult încă! îl înfruntă domnia sa Alexa. De ce „mai trebuie?“ Să vă spun eu de ce! Pentru că domnul n-a vrut să spuie cinstit atunci: „Boieri dumneavoastră, vine prăpădul! Dacă nu ne-om mîntui singuri, fiecare cum a putea, n-are cine ne mîntui!“ N-a spus-o, dar a știut-o și acu se zbate singur cu spaima: „Mai trebuie! Mai trebuie!“ Ai înțeles acu, pan Cozma, ce caută în tabără cele cîteva sute de leși cu care dumnealui Buhuș își stupește sufletul să-i învețe a trage cu archebuzele? Și ai înțeles de ce le plătește domnul leafă de trei ori cît unui moldovan? Pentru că „mai trebuie“, pan Cozma. Și să nu te miri dacă-i mai vedea și alte lepădături, și de la unguri și de la nemți și cine mai știe de pe unde! Oricine! Ori de unde! Care cum are să vie, are să fie bun! Cît mai mulți! Cît mai mulți! Cît mai mulți! Pentru că „mai trebuie!“ Iar Luca Repede și prea sfințitul Isaia nu umblă degeaba pe unde umblă! Ca omul la deznădejde, pan Cozma!

— Cu plecăciune! răsună din prag glasul boierului Pătrașcu și cei de față tresăriră speriați, iar gazda se sculă în picioare. Măria sa îți trimite armele ieste, pan

Alexa, pe care domnia ta le-ai... uitat într-o învălmășeală la vadul Slobozieі, urmă boierul Pătrașcu. Și-ți mai trimite măria sa și o vorbă care zice așa: „Pe ucigaș, domnul îl spînzură, chiar dacă a fost beat cînd a ucis!" ...Atîta! ...isprăvi domnia sa Pătrașcu, întinzînd gazdei sabia și jungherul aduse de Mitruț.

Boierul Alexa Albu îl lăsă cu mîna întinsă și ochii lui se întunecară și cătară crunți.

— Aiasta-i treabă de copil de casă, nu de boier! răspunse el răgușit de mînie. N-am știut că măria sa ți-a făcut atîta cinste și te-a înălțat pînă la rangul ista de slugă!... Dar am să chem slujitorii să le dai armele, dacă așa ai poruncă!

Boierul Pătrașcu îl privi întunecat, aruncă armele jos și puse talpa pe ele:

— Nu-s nici copil de casă, nici slugă, ci boier ca și domnia ta, pan Alexa, răspunse el, stăpînit. Drept este că pentru o asemenea vorbă către domnia ta ți-aș fi putut trimite un slujitor din ogradă, ori de la vite... că tot atîta folos aveam. Am socotit însă că așa cum te știu, ai putea să te repezi la un asemenea trimis și atunci a zis domnul să vin eu, ca să aibă cine-ți da peste bot, dacă s-a arăta trebuința... Domnia ta, pan Murgule, să mă ierți că v-am stricat sfatul cel de taină!...

Boierul Pătrașcu ieșise de mult și oaspeții Albului stăteau încă încremeniți uitîndu-se unii la alții, iar pan Cozma Murgu rămăsese înlemnit și prăbușit în scaun, de parcă primise o lovitură în frunte!

— Am spus eu că domnia ta nu poți aduce decît pacoste pe capul celor ce te cunosc! se sculă el dintr-o dată, furios. Ce nevoie ai avut să sari la om? Ce ți-a făcut? Aducea doar o vorbă a domnului! Și dacă mă întrebă măria sa?

— Dacă te întreabă măria sa, sau dacă îi întreabă pe domniile lor Slăvilă și Bilăi, spuneți la fel! rînji boierul Alexa, punînd mîna pe ulcică. Nu s-a purtat cu destulă cuviință față de niște boieri ca noi și l-am probozit! Între noi și un boiernaș de țară ca acela, n-are să creadă domnul pe Pătrașcu!... Iar domnia ta, pan Cozma, nu

uita că ți-am făcut azi o slujbă pe care nici un frate nu ți-ar fi făcut-o!

— Ce slujbă? se întoarse boierul, mînios.

— Ți-am deschis ochii, îl privi Alexa Albu, cu ulcica în mînă. Și încă o dată îți spun: Ține minte, dacă nu ne mîntuim singuri capul, nu ni-l mîntuie nimeni!

Gazda își duse la gură ulcica și bău adînc, cu sete, iar boierul Cozma Murgu se repezi nestăpînit, să plece. Dar rămase în prag, sub perdea, pentru că nu voia să fie văzut de marele portar ieșind de la Alexa Albu. Iar marele portar stătea neclintit în fața cortului său, singur, cu umerii căzuți și privirile în pămînt. În jurul său locul era pustiu și tăcut. Vîntul se juca ușor cu cîteva fire de paie, mînîndu-le spre iezer, și împingea într-o parte barba rară a boierului, fără ca acesta să bage de samă și fără să-l tulbure din gîndurile lui.

— Îl vezi, pan Murgule? șopti Alexa Albu, apropiindu-se și el de perdea. I-am făcut și lui același bine și stă omul să se gîndească. Nu sare la mine cu vorbe de ocară!

Boierul Cozma Murgu dădu drumul perdelei și se prăbuși din nou în scaun, cu mînile la tîmple.

10

Dinspre vadul Slobozieі, Dragomir Mirăuță venea călărind singur într-o pîclă străvezie de colb. Calul pietros călca în buiestru lin, lunecînd printre tufarii tineri de sălcii și răchiți. Soarele sticlea frîngîndu-și lumina în ochiuri depărtate de baltă și cîrduri repezi de rațe sălbatice, cu gîturile întinse, zburau pe deasupra păpurișurilor.

Un bucium își mlădie glasul peste întinderi și Dragomir Mirăuță află slobozenie să intre în tabără.

Descălecă lîngă cortul domnului și după puțină vreme căpătă îngăduință să se înfățișeze măriei sale.

În fața lui Ion Vodă omul îngenunche, își puse cușma jos și scoțînd din brîu un sul de hîrtii, îl întinse și-l așeză pe colțul unei măsuțe.

— De la domnia sa pîrcălabul! rosti el domol.
— De la Hotin vii? întrebă domnul.
— De la Hotin.
— Ce este acolo?
— Ii bine, măria ta! Domnia sa pîrcălabul umple cetatea cu zaherea și întărește zidurile. Ii bine. Numai jupînesele și jupînițele plîng că le-a părăsit doamna.
— Și doamna?
— Am trecut-o cu bine dincolo, cu coconul și cu toate ale sale. A trimis luminăția sa Lasky rădvan cuviincios și străji ș-am încărcat-o. Iar domnia sa pan Cazimir a venit la malul apei să se închine măriei sale doamnei noastre. Este aici însemnare scrisă, arătă el către hîrtiile aduse. Tăcu o clipă și adăugă plecîndu-și capul pe un umăr: Iar drumul ista în curmezișul apei, mai cu samă coconului i-a plăcut! Și dacă ar fi fost după voia sa, ar fi trebuit să-l mai facem o dată!
Un licăr de zîmbet luci în ochii întunecați ai domnului. Întrebă:
— Și boierul Luca?
— Domnia sa zace! A avut o săgeată în picior, dar i-am scos-o. Acu ar fi bine, dacă ar putea pune piciorul în pămînt. Dar nu poate, că se tămăduiește tare greu! Și de la domnia sa este însemnare.
— Săgeată? se miră domnul. Ce săgeată? Ce s-a întîmplat?
— Măria ta... dincolo de apă s-a întîmplat ce s-a întîmplat. Au venit străji crăiești multe și umblă hojma pe hotar, încît nu-i chip să mai trecem nici un om! De acu, gata cu strigarea în leafă de la leși! Pe noi ne-au oblicit într-o noapte și ne-au fugărit. Atunci au tras și au pălit pe dumnealui Luca. Noroc că l-am putut trece dincoace! În spate l-am adus!
Ion Vodă îl cercetă o vreme cu ochii. Pe urmă îl întrebă:
— Tu ai știință că faptele aceste trebuie să rămîie tăinuite?
— Am și juruit, măria ta! se plecă omul. Am juruit și domnia sa Luca are nădejde în mine. Eu îs om de credință de la Miroslava măriei tale și mă cheamă

Dragomir Mirăuță. Iar în slujba măriei tale umblu de doi ani, fără sminteală.

— Bine! rosti încet domnul. Du-te și așteaptă porunci!

Acuma, în umbra cortului, nu se mai auzea decît foșnetul hîrtiilor. Ion Vodă cetea încet, își înălța uneori capul, privind cu ochii micșorați într-un ungher în care nu se vedea nimic și începea din nou să citească în tăcere.

Așa îl găsi Ieremia venit cu izvoadele sale. Portarul Sucevei părea trudit, mai închis decît oricînd și mai neliniștit. Cearcănele vinete de sub ochi arătau mai late și mai adînci, iar obrajii cenușii, mai scobiți. Se părea că chipul lui bolnăvicios slăbise și mai mult într-o singură noapte. Dădu samă de toate rînduielile puse la cale și de poruncile împlinite de istov, cetind din izvod pe rînd și cu socoteală, așa cum îi plăcea domnului.

— Acu ne-au sosit și cele din urmă hușnițe, spuse el luînd altă însemnare. Vra să zică, pe lîngă cele șaizeci de treascuri, avem optzeci de hușnițe, ceea ce — după socotința mea — este mai mult decît poate aduce dușmanul la o asemenea depărtare... Le-a luat pe samă dumnealui Arbore să le cerceteze și să le grijească... Din prada de la Jiliștea am dat o parte din arme domniei sale Pătrașcu. Oastea, pe care măria ta i-ai pus-o sub mînă, învață acu să taie cu sabia... I-am mai dat și sulițe. Vrea să învețe pe unii călăreți să lupte și cu sabia și cu sulița... cu amîndouă mînile o dată! Așa obișnuiește domnia sa.

Domnul își aduse aminte de isprăvile boierului Pătrașcu la Jiliștea și zîmbi.

— ...Sulițe ne-au sosit și de la meșterii din Iași și din Vaslui, din Roman și Tîrgul Doamnei. Și avînd de unde, am mai dat și domniei sale Slăvilă, care are acu pîlcuri tari și le învață zi și noapte, urmă Ieremia. Platoșele și zalele și coifurile, rămase din pradă, le-am pus la îndemîna dumnealor Zurbă și Grumază, să-și împlinească trebuințele panțirilor... Iar archebuzele, cîte au mai fost, le-am dat domniei sale Buhuș... Acolo învățătura merge bine și leșii aceia care ne-au venit se dovedesc a fi meșteri... Numai că domnia sa căpitanul îmi

spune că i-ar mai trebui... Ochii mici ai marelui portar se zbătură și cătară ascuțit la domn. Tot de aiștia i-ar trebui, măria ta... adică tot leși... și i-am spus că au să mai vie și am să-i dau...

Ieremia tăcu și privirile lui iscoditoare rămaseră ațintite asupra chipului neclintit al lui Ion Vodă. În sfîrșit acesta vorbi și glasul său păru domol și stăpînit:

— Să cauți în strînsură, ori la alți căpitani și să-i împlinești trebuința cum îi putea, Ieremie, că leși n-au să mai vie de acu! Iar de archebuzieri avem mare nevoie!

Ieremia clipi repede și ochii lui rămaseră la pîndă:

— N-au să mai vie, măria ta? Atîta au fost?

— Atîta, Ieremie! răspunse domnul, parcă trudit.

Tăcerea căzu grea.

— Nici din altă parte? cuteză într-un tîrziu marele portar.

Răspunsul veni tot atît de tîrziu, de scurt și plin de înțelesuri:

— De nicăiri...

Cercurile de sub ochii lui Ieremia parcă se mai adînciră și se mai întunecară, iar chipul lui se făcu mai cenușiu și mai tras. Stătură așa o vreme, unul în fața altuia, privind în jos.

— Și... dacă „mai trebuie“? cuteză boierul, aproape șoptind.

Ion Vodă înălță ușor din umeri.

— Chiar dacă mai trebuie, Ieremie! Atîta-i! Cu asta trebuie să luptăm și să biruim. Și vom birui! Cu orice preț vom birui, Ieremie! își înălță domnul glasul dintr-o dată, sculîndu-se de pe scaun și începînd să se plimbe neliniștit, după obiceiul său. Avem tunuri mai multe decît pot aduce ei! urmă el nedomolit. Optzeci de hușnițe! Ce oaste poate năvăli în fața a optzeci de hușnițe? Și treascurile! Am să mă duc să văd ce face Arbore și ce ajutor îi mai putem da! Și Buhuș! Să-i dăm de două ori atîția oameni cîte archebuze are. Moare unul, să-i ia altul arma! Am mare nădejde în panțiri! Trebuiesc cercetați caii lor cu cea mai mare băgare de samă! Potcoavele, chingile, apărătorile, genunchierile, armurile călăreților și armele și știința lor... Grumază-i

om de nădejde! Și Zurbă!... Bine face Pătrașcu! Avem trebuință de cît mai multe săbii! Turcii nu se așteaptă să afle aici sabie împotriva sabie! Și cu călărimea ușoară ce-ai făcut?

— S-a înmulțit, măria ta! răspunse Ieremia tulburat de puterea care părea că se risipește din glasul, din vorbele, din făptura lui Ion Vodă, pe care el o crezuse adineauri prăbușită sub greutatea primejdiilor ce aveau a veni. Avem acu, cu slujitorii lor cu tot, treisprezece mii de călăreți, — urmă el, — boieri fără slujbe în tabără, feciori de boieri, oameni de neam, cu cai hodiniți și tari, cu arme bune și cu meșteșug cuviincios. I-am pus sub mîna hatmanilor Veronic și Asan și Arapu și Carabăț și stolnicilor Ceaur și Goian și Crisobenghi și Darie și Crupenski și Ropcea... oameni cu bună știință, care-i scot în fiecare zi la învățătură și nu-i lasă să se liniștească decît noaptea la culcare...

— Așa! răsună iar puternic glasul lui Ion Vodă. N-avem nevoie de leși! Să fim noi tari în vîrtutea și credința noastră și vom birui! Am să mă duc să văd ce face Șeptelici și Țarălungă și Decusară și Manole Grabă, cu arcașii și lăncierii și ghiogarii și cosașii și halebardierii. I-am văzut la Jiliștea! Sînt și ei oameni de nădejde! Am să cobor printre cele două iezere pînă la Dunărea. Vreau să văd cu ochii mei toate laturile, toate împrejurimile și tot ce le mai rămîne turcilor de făcut!

Ridică perdeaua cortului și privi în lungul taberei. Departe, în fund, o dungă întunecată se unea cu cerul. Pe acolo, în umbra sălciilor bătrîne, dincolo de zăvoaie și desimi și păpurișuri curgea Dunărea și de acolo venea primejdia. Din acea adîncime de sub zare porneau, pe dreapta, către tabără, stufăriile nesfîrșite ale iezerului.

Ieremia rămase în picioare, în umbră. Tăcu și el îndelung, cumpănindu-și gîndurile, și șopti dintr-o dată rar și lămurit:

— Și dacă or veni mulți... cîtă frunză și iarbă... și n-om putea...

Ion Vodă lăsă perdeaua și se întoarse spre dînsul:

— Ieremie... ție pot să-ți spun! Numai ție! Ești prietenul meu cel mai bun, cel mai vechi și în tine am nădejde și credință că n-ai să vinzi vorba mea și n-ai să

împrăștii spaima. Vin, în adevăr, Ieremie! Mulți, cîtă frunză și iarbă, cum spui tu! Dar asta s-o știm numai noi amîndoi! Nu uita că în luptă frica-i mai grea decît sabia! Vine cumpănă mare, dar nu mă tem! Dacă om fi vrednici... și bărbați... și înțelepți... om izbîndi! Iar dacă a fi să murim, Ieremie, om muri, și gata! Măcar om muri cu mîna pe armă și luptînd. Și mai mult decît c-o moarte nu sîntem datori! Dar eu nu mă gîndesc la moarte! Moldova asta are nevoie de brațe tari, nu de oameni morți! Iată, îmi scrie socrul meu, pîrcălabul. Întărește zidurile și îndestulează cetatea cu cele de trebuință! Și... ne așteaptă!

— Hotinul?

— Hotinul! Putem aștepta acolo să vie iarna cu omătul și cu gerul! Iarna nu-i ca prietenii noștri din Lehia! Ea vine! Și o dată cu ea om ieși și noi din cetate și om ucide ce-a mai rămîne din dușmani... dacă nu i-om putea obori aici...

Tăcură iar o vreme, fiecare cu gîndurile sale. Și iar șopti Ieremia, cu glasul sugrumat:

— Socot, măria ta, că te-ai gîndit la toate... Crede că nu la mine cuget și nu la ciolanele mele! Ci la paza și la ocrotirea măriei tale... Dar... și cetățile cad!...

— Ei, Ieremie! Cad cetățile, cad domnii și cad și sfetnicii domnilor, e adevărat! Dar dacă n-om cădea, află că de la Hotin numai treci apa și te pomenești pe drumurile pe care le-am bătut amîndoi altădată, cu căruța mea de negutător! Atuncea cînd pîndeam clipa nimerită să intru în Moldova părintelui meu, să apuc un Scaun care mi se cuvine și să fac o fărîmă de bine țării iștia... Dacă a fi să batem iar acele drumuri, le-om bate! Le-om bate pînă om putea intra iar, să strîngem puteri și să izbăvim pentru totdeauna Moldova... Ieremie! Eu atîta năzuință mai am în viața mea! Cu ea mă culc, cu ea mă scol, cu ea trăiesc!... N-oi izbuti acu, am să izbutesc mai tîrziu, dar am să izbutesc!...

În umbra cortului, portarul Sucevei mai rămase o vreme tăcut și cu gîndurile vîjîind. Va să zică primejdia e atît de mare, încît domnul s-a gîndit la toate! Și la Hotin și la iarna care are să vie și pînă și la drumurile Lehiei!... Drumurile Lehiei pentru el însuși, pentru Iere-

mia... Căruța de negutător și hai... hai... străin în țară străină, fără culcuș, fără căpătîi... pribeag... pribeag... pribeag... hăituit veșnic ca orice dușman al lui Petru Șchiopul... biruitorul... domnul Moldovei...

Cînd ieși, lăsînd perdeaua să cadă după dînsul, Ieremia se opri o vreme lîngă cortul domnului. Privi îndelung către miazăzi, spre dunga întunecată a zării, și pe urmă porni, pășind repede și dînd din mîini, așa cum nu făcea altădată.

De departe, oamenii îl priveau nedumiriți.

11

Acuma, cînd tabăra s-a statornicit pentru mai multă vreme în același loc, boierii din jurul măriei sale au aflat vreme să întindă, în spatele cortului domnesc, corturile de trebuință pentru bucătării, cămări și slujitorime, iar ceilalți dregători mai însemnați ai curții, stolnicul cel mare și clucerul cel mare, au putut rîndui ca obiceiurile pentru masa și viața domnului să urmeze neschimbate. Cămările începură a fi îndestulate cu vînat proaspăt, mai ales pană — aflîndu-se din belșug în împrejurimi — și pește prins în fiecare zi în bălțile Dunării și în apa Prutului.

Acum marele postelnic Petrea Mălai supraveghează de aproape pe boierii slujbași ai curții domnești, intră singur la domn la ceas hotărît și — înlăturînd pe boierul înălțat în această slujbă — toarnă apă rece din ibric de argint, ca măria sa să-și spele mînile, iar dumnealui Bucium, mare ceașnic, drege cîte puțintel vin în cupa domnului, luînd credința la fiecare masă.

Din tabără nu se vede mișcarea oamenilor curții în jurul acestor treburi și obiceiuri, pentru că toate corturile acele sînt legate între ele. Dar cînd vînătorii aduc rodul ostenelilor lor, oștenii îi văd și își întind gîtul. Mai cu samă Zamfir își întinde gîtul după tăgîrțele cu pește și nările lui adulmecă mirosul cunoscut căruia îi duce dorul. Și atunci se întoarce către iezer și privește îndelung, pe gînduri, unduirea molcomă a păpurișurilor.

— Lasă-mă, milostive, să pescuiesc în iezer! se roagă el de boierul Pătrașcu. Cui îi poate strica un pește fript pe cărbuni? Ne mai aducem aminte de stufurile noastre... Este nu departe, în luncă, un plop bătrîn de cînd lumea. Doborît cum se află de furtuni și vechime, îl mănîncă bureții și putregaiul. Nu-i păcat? Într-o zi, cu oamenii mei, scobesc într-însul o ciobacă de-a mai mare dragul!...

Domnia sa Pătrașcu rămîne cu ochii duși asupra stufurilor.

— Du-te, Zamfire! îngăduie el. Dar eu nu mă gîndesc la pește. Eu aș vrea că — dacă-ți scobești ciobaca de care vorbești — să colinzi iezerul în lung și-n lat, să-i afli adîncimile și grindurile și mîlurile și să capeți de istov încredințarea că prin apă și prin stuf nu se pomenește trecere... Îi bine să știm totdeauna ce se află în spatele nostru și mai cu samă dacă nu ne-am putea sluji noi la nevoie de o asemenea știință...

Zamfir a înțeles. Plopul cel mare din luncă s-a dovedit mai puțin putred decît a crezut el, iar oamenii săi, încălecîndu-l, l-au cioplit și l-au ciocănit cu barda și au scos dintr-însul o ciobacă gospodărească de zece coți. Osebit, oamenii aceia au mai cioplit din lemn de salcie și au alcătuit — prinzînd lobdă de lobdă, cu cepuri de lemn — trei plute mai mici, ușoare și bune de mînat cu prăjina pe cărările din stuf. Iar după ce au cioplit și vîslele și prăjinile de trebuință, au adus cai și le-au tîrît pe toate pînă la coada iezerului, împingîndu-le pe apă și legîndu-le de țăruși. S-au dus apoi să-și pregătească scule pentru pescuit, după știința lor, și într-un zori de zi s-au făcut nevăzuți intrînd în desimile de papură.

S-au întors în amurg. Și în vreme ce oamenii săi pîrpăleau pești pe jăratic, Zamfir scoase din brîu un capăt de creangă de salcie, în coaja căreia crestase semne albe fel de fel și începu să le citească cu glas. Astfel domnia sa Pătrașcu află că dincolo de perdeaua de stuf, care închide vederea spre asfințit, se întinde un luminiș de apă care merge către miazăzi pînă la capătul dinspre Dunărea și în care adîncimea coboară mai jos de două staturi de om. Că dincolo de acel luminiș pornește iar pădure de papură cu mîluri și adîncimi și grinduri înșelătoare gata să soarbă în adîncul lor pe oricine s-ar în-

cumeta să treacă peste ele. Că mîlurile acele gem de forfota racilor, iar adîncimile se întunecă de mulțimea peștilor, lucruri care sînt de mare însemnătate și vrednice de știut... Cît privește drumurile cele mai bune și mai de-a dreptul de pe malul ista al iezerului, pînă la malul celălalt — pe pămînt tare — Zamfir are a le învăța, cu oamenii săi, în zilele ce urmează... că doar, deocamdată, nici nu au alta de făcut...

În cortul său, domnia sa Pătrașcu mînîncă încet peștele proaspăt și ascultă tăcut cele ce i se spun. Pe urmă, Zamfir se duce să se așeze la focul oamenilor săi și boierul rămîne singur. Pe sub perdeaua ridicată, ochii săi cercetează cu băgare de samă mișcarea ferită, tainică, pînditoare, plină de teamă și de îngrijorare, care s-a statornicit de cîteva zile între unii boieri din tabără. Boierul Pătrașcu stinge opaițul și rămîne în întuneric. Și tot prin întuneric vin la el să stea de vorbă prietenii Decusară, Șeptelici și Arbore.

Afară, sub lumina săracă a lunii, oameni tăcuți, cu umerii ridicați, străbat locurile slobode și se fac nevăzuți dintr-o dată. Pe urmă, pe pînza unor corturi, luminate dinlăuntru de pîlpîirea feștilelor, umbre mari, negre, joacă crescînd și, scăzînd odată cu flacăra, se apropie barbă lîngă barbă și șoptesc gheboșate, strînse în cerc, cu brațul ridicat, cu umerii cutremurați ca de spaimă. Tîrziu, se ridică și se despart, strecurîndu-se tăcute, tainice, prin întuneric, călcînd cu fereală spre corturile lor și privind cu frică în toate părțile.

În cortul domnului lumina se stinge tîrziu. Și după ce sub lună nu mai rămîn în picioare decît caraulele sprijinite în suliți, boierul Pătrașcu și prietenii săi mai văd o umbră care încă nu s-a îndurat să se ducă la culcare. Stă nemișcată, cu umerii înguști, cu capul plecat și barba ușor împinsă de vînt, privind încolo spre miazăzi, pe deasupra taberei, pe deasupra tuturor. De jur împrejur e pustiu și tăcere. Numai chipul acela rămîne treaz și nemișcat în fața cortului marelui portar, pînă tîrziu. Iar cînd, în sfîrșit, se hotărăște să intre la culcare, boierul Pătrașcu și ceilalți cunosc pasul și statura slăbănoagă a domniei sale Ieremia și, izbiți de bănuieli și uimiri, stau încă multă vreme cu capul în

palmă, trudindu-se să priceapă înțelesurile ascunse ale unor asemenea fapte și faptele ascunse ale unor asemenea oameni.

— Ce coace oare capul acela cu obraz scofîlcit și cu purtări pline de taină? întrebă, șoptind înfiorat, domnia sa Decusară.

— Ce coc capetele tuturor guzganilor care se tem să nu ia foc corabia! răspunde adînc Pătrașcu. Numai că el îi mai sus decît toți, are în mînă putere, că-i hatman, și de aceea deasupra lui stă ochiul domnului... Ar fi deci cel dintîi guzgan care și-ar pierde capul, dacă l-ar simți măria sa! Asta gîndește și tăinuiește și-l muncește...

— Să băgăm de samă! șoptește și domnia sa Șeptelici, să băgăm de samă, să băgăm de samă...

Și au dreptate.

Tîrziu în noapte, boierul Cozma Murgu se strecoară prin întuneric și intră în cortul marelui hatman. Ieremia nu doarme. Stă treaz în culcuș, cu ochii deschiși, cu urechile la pîndă. Se răsucește către musafir și întreabă, răgușit:

— Tu?

— Eu! șoptește boierul Cozma, căutîndu-și un loc prin întuneric, să se așeze.

— Ai vești de samă?

— Am și unele vești, dar mai ales o vorbă tainică aș avea a-ți spune!...

— Spune-o!

— Pan Ieremie, Alexa Albu știe că oștirea care vine asupra noastră îi mult mai mare decît ne închipuim noi și decît vrea domnul să ne spuie. Domnul se ascunde de noi și ne înșeală! Și zice Alexa că ți-a spus-o și domniei tale! Vra să zică o știi! Și eu nu mă mir că Ion Vodă ține vestea asta în mare taină. El se gîndește la zilele lui, nu la ale noastre. Dar domnia ta, hatmane, dacă o știi, de ce taci? Ce ai de gînd? Ne duci la tăiere cu bună știință? Ori socoți să batem cu mînile noastre toată împărăția turcească?

Ieremia se scoală într-un cot:

— Spune bețivanului să-și ție gura! rostește el mînios. Să nu se împrăștie și să nu se afle o veste ca asta, că ar zice domnul că eu am împrăștiat-o!

— Ar zice domnul? Vra să zică ți-a spus-o și domnul?

— Mi-a spus-o! Numai mie mi-a spus-o și vra să zică numai de la mine se poate afla! Ține-l pe Albu din scurt, îți spun! Să nu-și primejduiască viața, că eu nu șuguiesc!

— Bine, am să-l țin din scurt! Dar nu-i vorba de capul lui! Îi vorba de capetele noastre ale tuturora! Că dacă ți-a spus și domnul, însamnă că-i așa! Și dacă-i așa, ce avem de făcut? Cum ne păzim? Ar trebui să chibzuim! Să punem la cale pînă nu-i prea tîrziu! Pan Ieremie, mă știi că sînt omul domniei tale! Și te slujesc cu credință! De ce te ferești de mine?

— Nu mă feresc, Murgule! Dar nu știu nici eu! Singur mă gîndesc și singur mă frămînt, pentru că n-am credință în nimeni! Și nu știu ce să fac! Încă de la Iași, de cînd s-a hotărît nesupunerea la porunca turcului, mă frămînt. Dar poți să-l scoți pe Ion Vodă din hotărîrile lui? Voi nu-l știți. Dacă aș fi încercat, acu cine știe unde mi-ar putrezi ciolanele! N-am putut! Am gîndit să tac, să mă fac frate cu dracul pînă oi trece puntea! Și iaca se apropie funia de par și nu știu încotro s-o apuc. Sînt mare hatman, înțelegi? Ce poate să facă un mare hatman cînd Ion Vodă îi stă în coastă și-i cetește gîndurile? O vorbă, o mișcare nelalocul ei și capul meu zboară! La asta te-ai gîndit? Ce să fac ca să ocolesc primejdia? Să iau un cal și să pornesc singur, într-o noapte, încotro oi vedea cu ochii? Unde? Iar peste hotare? Iar pribeag? M-am săturat! Și tu vii să mă întrebi ce-i de făcut? Te întreb eu, Murgule, ce-i de făcut?

Cozma Murgu rămăsese cu capul plecat, cu gîndurile vraiște. Venise înspăimîntat să caute o dezlegare, un sfat către mîntuire, și iată ce afla!

— Te-am rugat, — urmă Ieremia, — să cercetezi, să oblicești, să te strecori în sufletul și în cugetul fiecăruia, ca să aflu și eu în cine mă pot încrede și în cine nu. Poate să ne fie de folos cînd a veni vremea. Mi-ai adus unele vești și unele bănuieli. Nu sînt mulțămit! Nu știu încă pe cine să mă sprijin la o vreme de nevoie! Du-te! Caută! Și ai nădejde în mine! Că doar nu-ți în-

chipui că eu am să pornesc la tăiere cu mînile legate! Vrea Ion Vodă să se ducă el, treaba lui! I-am fost credincios cît a fost cuminte și înțelept. Nu mai vrea să fie? Eu mă trag într-ale mele! Am împărțit cu dînsul pînea amară a pribegiei. Vrea el să pornească iar în pribegie? Îi poftesc drum bun, dar fără mine! Vrea să moară sub securea gîdelui turcesc? Moară! Eu nu l-oi urma! Mie nu mi-au făcut turcii nici un rău și eu n-am nimic cu dînșii! Eu vreau să trăiesc aici în Țara Moldovei, lîngă pămînturile și strînsura mea, în pace și înțelegere și cu turcii și cu toți! Asta vreau! Dar cum am să mă mîntui și am să ajung să-mi împlinesc gîndul, nu știu! Aștept. Așteaptă și tu! Iar dacă vrei să-ți spun ce să faci tu, iaca: Să se vadă că ești om credincios lui Ion Vodă! Să se vadă că ești oștean viteaz pentru dînsul și gîndurile lui! Să te gîndești mereu că ai un cap pe umeri și că îl porți în tabăra și în oastea lui Ion Vodă! Și că Ion Vodă ți-l poate tăia, dacă te simte cu vicleșug! Ai înțeles?

Tăcu. Un cal speriat necheză departe.

Cozma Murgu își înălță capul, ascultă o vreme și șopti:

— Am să aștept! Dar mi-e frică, pan Ieremia! Mi-e frică... Și să știi: trebuie să ne păzim de Pătrașcu! Și să nu ne încredem în Decusară, nici în Arbore, nici în Șeptelici, sau Buhuș, sau Manole Grabă...

— Căpitanii și comandirii nu-s boieri ca noi! șopti și Ieremia, întrerupîndu-l. Sînt căpătuiții lui Ion Vodă. Tot ce au, el le-a dat! Cum vrei să nu ție cu dînsul? Asta o știam, Murgule. Altăceva ai mai aflat?

— Nici în răzăși să nu ne încredem... Și ei și vecinii sînt de partea lui...

— Doar nu-i fi crezînd că sînt cu noi! Prostimea socoate că el îi domnul ei! Nu-l cunoaște! Nu degeaba-i prostime! Du-te, Murgule, și cercetează. Cercetează zi și noapte și vină și-mi spune! Ține din scurt pe bețiv! Nu uita! Mă tem că odată și odată avem s-o pățim rău din pricina lui!... Și ține-ți și tu gura, Murgule! Nici lui taică-tu! Nici maică-ta din groapă! Înțelegi?

I

Aulul[1] pare pustiu. Bordeiele rare, lipite cu lut galben, pe jumătate vîrîte în pămînt și acoperite cu șovar, abia se văd din iarba și beldiile de floarea-soarelui, între care sînt risipite.

În bătăturile înguste, vetrele de lut afumate își arată cenușa rece, alături de parul prepeleacului în care se zvîntă o oală de pămînt ars și o scafă de lemn. Largi lese de nuiele împletite, ridicate pieziș, ca niște acoperișuri deasupra bătăturilor, se sprijină pe pari bătuți în pămînt și țin umbră. Sus pe lese se usucă la soare iarbă proaspăt cosită.

Deasupra, în văzduhul limpede, berze albe vîslesc domol, coborînd departe asupra unor maluri nevăzute. Le ajung din urmă șiraguri negre de nagîți, zburînd unul după altul ca trași cu ața.

În liniștea uriașă, aulul pare în adevăr părăsit.

Numai pe cărare trece un om. Îl cheamă Huseim-abî. Are numai o mînă și un picior. Așa a venit cîndva dintr-un podgheaz în Moldova. Dar Hangarei-abî, care știe să cioplească în lemn fel de fel de lucruri, i-a făcut două cîrje legate între ele printr-o spiță, astfel ca schilodul să le poată mișca pe amîndouă cu o singură mînă. Și ajutîndu-se cu ele și cu piciorul cel sănătos, Huseim-abî merge mai repede decît un om întreg și mînuiește biciul de piele ca un voinic. Iar capul lui ras, cu căciulița cît un pumn pusă pe creștet, cu obrazul negricios, rotund, tăiat de șfichiurile lungi ale mustăților, se mișcă în toate părțile, parcă speriat. Mai cu samă azi pare speriat

[1] Aul — sat tătărăsc. (N. A.).

Huseim-abi. Bocănește repede cu capetele cîrjelor pe cărare, își zvîrle trupul înainte printre ele, se sprijină în piciorul sănătos și iar bocănește cu cîrjele, întinzîndu-le într-un pas uriaș.

Așa, iese din cărare, intră în iarbă, străbate fînațul în curmeziș, gîfîie, grăbește înălțîndu-se în cîrji și cu mare greutate ajunge în marginea unei întinderi cosite.

Doi oameni adună cu țăpoaiele fînul uscat și-l încarcă pe o leasă largă, lîngă care așteaptă un singur bou, înhămat. Alți cîțiva boi pasc mai încolo, și o cireadă de vite se vede în depărtare, păzită de haidăi risipiți pe cîmpie.

Cei doi oameni sînt aproape goi. Zdreanța de pînză, care spînzură pe trupul lor numai piele și os, mai mult îi descoperă decît îi îmbracă. Desculți, cu picioarele cenușii de gloduri uscate, cu mînecile sfîșiate, cu bărbile cărunte, nerase, zburlite, murdare, cu pletele căzute în ochi și în lungul obrazului scofîlcit, oamenii aceia par niște animale ciudate, flămînde, costelive, de care cineva și-a rîs azvîrlindu-le în spinare o ferfeniță fără nume, tăvălită prin gloduri.

— Alergați la cireadă! strigă la ei Huseim-abî. Să fugă! Să fugă repede! Să...

Dar nu-și mai isprăvește vorba. Spaima care l-a cuprins pe dînsul se vede că a cuprins și pe alți tătari din Iactî-Cul. Cîțiva călăreți, gheboșați pe cai, aleargă spre cireadă. Alți călăreți care stătuseră pînă acum nemișcați pe culmi, străjuind întinderile în jurul cirezii și părînd a sprijini zarea în suliți, le ies înainte. Sună unul din corn de bou, aproape, îi răspund alții de mai departe, și haidăii — oameni tot atît de goi ca și cei de la strînsul fînului — înalță ciomege, strigă la vite, se grămădesc, se învăluie și pornesc cireada spre miazănoapte. Bicele lungi de piele ale călăreților se învîrtesc prin aer ca niște șerpi subțiri, negri, și izbesc spinările goale ale haidăilor.

Cei doi oameni care strîng fînul lîngă sat au rămas cu țăpoaiele în mîini și privesc nedumiriți. Huseim strigă la ei cu ochii ieșiți, crunți, scuipînd vorbe neînțelese, gîtuite. Se apropie, se sprijină numai în cîrji și cu brațul sănătos desfășură un bici de piele și izbește. Oamenii

își pleacă spinările și se supun poruncilor. Apucă hamul boului, se chinuiesc să-l desprindă de leasă, și mînile lor tremură. Huseim izbește înainte ca înnebunit. Pe cărările dintre bordeie cîțiva tătari călări aleargă răcnind. Femei cu șalvari albaștri și părul negru împletit in codițe multe, date peste cap, străbat în goană cărările în curmeziș, cu cîte un copil de mînă, cu altul în brațe, și se mistuie îndată în iarba înaltă. Intr-o clipă, aulul a rămas iar pustiu.

Acum tropotul se aude deslușit. E grăbit, din ce în ce mai puternic și cade peste aul ca o prăvală nesfîrșită de pietre uriașe repezite din vîrf de munte. Șumuiege de paie aprinse, purtate în vîrful sulițelor de călăreți pe cai suri, aprind acoperișurile de șovar ale bordeielor și lesele de fîn uscat care umbresc bătăturile. Focul pîrîie și flăcările se înalță în învăluiri vălătucite de fum.

Un glas de bucium se înalță dintr-o dată și oamenii bătuți de Huseim își înalță spinările. Nu mai simt loviturile. Se uită unul la altul cu ochii bulbucați, cu gurile căscate. Nu le vine să creadă.

— Bucium! șoptește unul și buzele lui tremură.

— Bucium, bucium! șoptește celălalt și ochii lui se umplu de lacrimi.

Cînd buciumul se aude a doua oară, oamenii sar în sus. Nu mai este nici o îndoială.

— Ai noștri! strigă ei parcă înnebuniți. Aici! Aici! Aici! răcnesc cît pot și înalță brațele slabe spre cer.

Unul și-a băgat două degete în gură și șuieră ascuțit, puternic, șuieră fără oprire, pînă ce-și pierde răsuflarea. Inghite o gură de aer și șuieră iar. Huseim a întors spatele și grăbește, șchiopătînd, spre iarba înaltă, să se facă nevăzut. Biciul desfășurat se tîrăște în urma lui ca un șarpe negru. Oamenii l-au văzut.

— Apoi nu! se repede unul ridicînd țăpoiul. Să stai aici la judecată, cîne!

Țăpoiul izbește în cîrji și trupul călăului schilod se prăbușește la pămînt.

Ca un vîrtej, cîțiva călăreți cu caii suri se ivesc la capătul postatei. Cei doi oameni înalță brațele, fac semne deznădăjduite și strigă gîtuit:

— Aici! Aici! Aici!

Călăreții îi înconjură.

— Moldoveni? răsună un glas înalt, tînăr.

— Moldoveni, mulțămescu-ți ție doamne! răspund oamenii și dintr-o dată chipurile lor supte șiruie de lacrimi.

Dau în genunchi și își fac cruce.

— Ridicați-vă! strigă același glas înalt. Am venit să vă scăpăm! Unde-s tătarii?

— La fîn! arată un om cu brațul întins spre răsărit

— Și vitele, caii, oile, robii, știți unde-s?

— Robii sîntem noi!

— Alții nu-s?

— Ba sînt... la cireadă și la herghelie și la oi... vă ducem în toate părțile, numai urcați-ne călare! răspund oamenii zbuciumați, nemaiputîndu-și stăpîni tulburarea.

Un călăreț înalt se apropie de ei, se pleacă din șa și privește vîrcile proaspete, sîngerii, pe care biciul lui Huseim le-a lăsat pe pielea lor. Călărețul întreabă ceva și oamenii nu-i înțeleg limba. Dar pricep după glas că li-i prieten și-i bănuiesc întrebarea. Se întorc, arată pe Huseim care se răsucește jos ca o rîmă și unul din ei se pleacă și prinde cureaua biciului, pe care tătarul îl mai strînge încă în mînă.

— Aista-i cînele cel mai rău din tot satul, așa schilod cum îl vedeți! vorbește omul cu năduf.

Fără vorbe, un alt călăreț se apropie și își pleacă sulița. O clipă, trupul schilodului se zbuciumă pe sus, în vîrful suliței, pe urmă este zvîrlit departe, în iarbă, ca un stîrv netrebnic.

Cei doi robi încalecă la spatele călăreților din frunte. Unul din ei strînge în palmă codirișca biciului lui Huseim. Celălalt a rămas cu țăpoiul în mînă.

— Unde mergeți întîi? întreabă ei.

— Întîi oamenii, tătarii adică. Pe urmă robii și vitele.

— Luați-o încolo către răsărit, colo unde se zăresc stoguri...

— Sînt mulți?

— Tot satul. Adică vreo sută de bărbați, răspunde omul uitîndu-se îngrijorat în jur. Or fi destui călăreți să-i doboare? și cînd vede înșirați în urmă pe toți cei o mie de cazaci ai lui Svercevski, chipul lui se înseninează.

Toată întîmplarea aceasta i se pare un vis. Nu știe nici cine sînt călăreții, nici cum au ajuns aici să-i sloboadă pe dînșii din robie. Știe însă că a scăpat, și bucuria și tulburarea îl cuprinde ca un vîrtej.

— Îi înconjurăm! strigă el zbuciumat. Niciunul nu poate să scape! Sînt colea lîngă heleșteu... în dreptul stogurilor... iată colo unde coboară cîrdul cel de rațe sălbatice... Acolo-s spurcăciunile. Fac cu mîna lor singura treabă care zic că nu-i necinstește. Așa zic! Strîng fîn să aibă ce da iarna la cai. Toate celelalte munci le facem noi, robii... și acasă, muierile. Ei stau, mînîncă semințe de floarea-soarelui, scuipă coji și pun la cale. Iar vara pleacă în podgheaz, la furat! Atîta! Dar pentru cai fac orice. Pentru că fără cai sînt morți. Și acuma, la fîn, sînt descălecați...

Mitruț — la spatele căruia călărește robul care nu mai tace — vorbește cu sutașul Kozlovski, iar Kozlovski tălmăcește hatmanului, care înalță un braț și oprește. În spatele lui s-a oprit întreg șiragul. Cîțiva cazaci descalecă și pornesc înainte, pierzîndu-se în iarba înaltă. Alte străji și iscoade pornesc în lături, după meșteșugul căzăcesc în stepă, unde ei se simt ca acasă la dînșii...

Curînd iscoadele se întorc. Hatmanul ascultă știrile și rînduiește lupta. Două șiruri de cazaci pornesc lungindu-se ca două brațe de clește. Merg încet prin iarba înaltă, în timp ce grosul oștirii așteaptă. Un braț înconjoară heleșteul și năvălește în fînaț, chiuind. Năuciți, înspăimîntați, tătarii aleargă în partea dimpotrivă. Abia atunci se înalță din iarbă celălalt braț al cleștelui. Prinși în capcană, zăpăciți, se învîrtesc, se întorc și năvălesc spre apus, spre aul. Dar aici dau peste grosul oștirii căzăcești. Răcnetele lor se înalță deznădăjduite în văzduhul limpede. Se apără cu țăpoaiele, se reped să spargă încercuirea. sînt viteji în adevăr. Dar împotrivirea lor se sfîrșește repede. Cazacii aprind stogurile și flăcările urcă spre cer.

— Acuma arată-ne unde sînt robii! întreabă Mitruț, socotind că treaba lor aici la fînaț se sfîrșise.

— Robi sînt peste tot! grăiește omul așezat la spatele lui. Și la cireadă și la herghelie și la oi... Eu aș zice să luăm întîi herghelia, să nu fugă...

Svercevski dă altă poruncă şi acum toată oastea lui călăreşte repede peste cîmpiile cosite, către miazănoapte.

— Herghelia trebuie luată din două părţi! spune el lui Kozlovski. Din faţă şi din spate. Altfel, dacă-i lăsăm loc să pornească în galop, n-o mai prindem.

Kozlovski tălmăceşte porunca hatmanului şi robul gîndeşte o clipă şi răspunde chibzuit:

— Este colea, pe dreapta, o vîlcea care poate ascunde cai şi călăreţi cîţi vrei. Pe acolo poate porni o parte din oaste, care cînd a da de malul unui pîrîu, să buciume şi să urce în cîmpie, fără grijă. Să pornească pe urmă către noi, iar noi, auzind buciumul, om porni către dînşii! Şi... aiasta-i! Herghelia se cheamă că-i la mijloc! Unde să mai fugă?

Şi în timp ce hatmanul împarte poruncile de cuviinţă, omul îşi înalţă capul către Mitruţ şi întreabă încet, nedumirit:

— Da... dumnealor cine-s?

— Cazacii! răspunse Mitruţ, zîmbind.

— Cazacii! şopteşte robul, cu sprîncenele ridicate a nepricepere. Şi tu tot cazac eşti?

— Eu sînt moldovan ca şi dumneata, bădiţă! zîmbeşte iar Mitruţ.

— Aşa! se miră robul. Mie îmi pare că te cunosc şi nu ştiu de unde! îl priveşte el lung.

Ar vrea să mai întrebe, să iscodească, să se dumirească, dar nu are vreme. Svercevski a făcut semn şi oastea s-a pus în mişcare. O parte porneşte prin vîlceaua plină de iarbă, care se lungeşte către miazănoapte. În fruntea ei, alături de sutaş, călăreşte Drăgan, cu buciumul pe un umăr şi cu biciul lui cu plumbi pe altul. Cealaltă parte porneşte în urma hatmanului, mergînd mai încet şi cu băgare de samă.

Cîmpul pare nesfîrşit. Iarba se leagănă domol, alungîndu-şi valurile pînă departe. Florile se pleacă şi se ridică lin. Un pitpalac se aude aproape. Altul îi răspunde departe. Prepeliţe se ridică fără de veste de sub pasul cailor şi dumbrăvence greoaie, cu pene verzi şi cenuşii, zboară jos şi se pierd în aerul care tremură uşor deasupra stepei.

Deodată, de departe, se aude buciumul. Svercevski se întoarce și înalță sabia. Pornesc în goană. Mitruț duce buciumul la gură și răspunde prelung. Curînd se zărește herghelia. Paznicii cei cu suliți aleargă nedumiriți de la unul la altul. Mai sînt paznici călări, dar nu au suliți. Au numai ciomege lungi pe umeri și bice de cînepă.

— Robii! strigă omul care călărește la spatele lui Mitruț. Să mai buciumăm! Să înțeleagă ei că vine mîntuirea și să vezi că-i ucid singuri pe tătari. Cu bîtele!

Mitruț buciumă. De departe buciumă și Drăgan. Sulițașii tătari se zbuciumă între caii hergheliei să-i sperie, să-i pornească în goană încotrova, să scape. Dar nu mai au timp. Acum cazacii strîng herghelia din toate părțile, iar între cai, robii fac rînduială. Nu mai au nevoie de nici un ajutor. Bîtele se învîrtesc în aer, sulițele zboară frînte, tătarii se prăbușesc cu piciorul în scară și caii nu mai tîrăsc în urma lor decît leșurile lor sfărîmate de copite. Robii aleargă cu brațele ridicate spre mîntuitori.

— Moldoveni! strigă ei de departe, cu glasuri sugrumate de tulburare, cu pletele în vînt. Moldoveni!

— Moldoveni! strigă Mitruț, făcîndu-le semne cu brațele.

— Moldoveni! strigă „atamanii", aruncîndu-și cușmele în capătul ghioagelor și ridicîndu-le în sus.

Robii descalecă din goană. Îmbrățișează grumazul cailor. Îmbrățișează picioarele călăreților.

— Fraților!... Fraților!... Fraților!...

În ochii lor lucesc lacrimi. Pe chipul lor zîmbetul a rămas încă nedumirit. Nu înțeleg.

— Luați-vă herghelia și porniți cu ea spre asfințit! le strigă Mitruț. Spre Moldova! Acasă! Acasă! La noi acasă! Că de acolo au furat-o tîlharii!

Acuma oamenii parcă înțeleg mai bine. Sar în sus. Își zvîrl cușmele în aer. Încearcă să chiuie și nu pot. Își simt gîtlejurile strînse ca în clește. Se aruncă pe cai, gata să înfăptuiască porunca.

— Stați! le strigă Mitruț. Cu socoteală, nu așa. Mergem o dată cu toții, dar luăm și oile și vitele!... Tot... tot ce au prădat ei de pe pămînturile noastre!

Svercevski și cazacii au privit zîmbind bucuria dezrobiților. Și ei știu ce este robia.

Hatmanul dă alte porunci și sutașul Kozlovski le tălmăcește. Oastea se împarte în trei. O parte pleacă spre stînă. Ghivirdic și Toader ciobanul, cu buciumele în curmezișul spatelui, călăresc în frunte.

— Buciumați de departe, și moldovenii noștri — dacă au ciomag în mînă — se mîntuie singuri! le strigă Mitruț din urmă.

Altă parte pornește, cu „atamanii" în frunte, spre cireadă. Iar cei care rămîn cu Svercevski și Mitruț întorc spre aul, unde robii au a le arăta gropile cu grîie puse la păstrare.

Descoperiră gropile cu grîie și le dădură foc. Descoperiră ascunzișurile prăzilor și le împărțiră. Și arseră ceea ce mai rămăsese nears.

Departe se aud buciumele celor ce adună robii și oile și vitele să le ducă înapoi în Țara Moldovei...

2

Spre răsărit, cerul se luminase și hatmanul dădu poruncă de plecare. Se pregătiră deci în grabă, încălecară și porniră. Mitruț și „atamanii" săi dădură ocol hergheliei, cirezii și turmei de oi, să vadă dacă toate sînt în bună rînduială. Întorceau în Moldova avuția care fusese prădată și simțeau că pe umerii lor apăsa o mare și însemnată greutate. Pentru asta doar plecaseră în Bugeac, și pentru slobozenia robilor. Se bucurau — mai ales Mitruț se bucura — că va putea plăti și datoria lui de suflet către moș baciu. Dar toate acestea se legau una de alta și se împleteau și cu gîndul cel ascuns al hatmanului Svercevski, care căuta să pălească pe tătari atît de tare, încît să nu mai aibă grijă că — în toiul luptelor de la Cahul — ei ar putea să cadă în spatele oștilor lui Ion Vodă. De aceea, tot drumul, de la tabără pînă la Iactî-Cul, îl făcu-

seră ocolind pe departe toate aulele și așezările tătărăști, ca să nu fie simțiți. Iar Iactî-Cul era așezarea cea mai de către răsărit a Bugeacului. De aci — către apus — pînă ce vor putea ajunge iar în tabără, vor putea merge drept, fără zăbavă, nimicind puterea tătarilor care nu se așteptau la acest atac.

— Nici un tătar din Bugeac nu se așteaptă să fie lovit dinspre răsărit! spusese Svercevski.

Și avusese dreptate. Spre răsărit, Bugeacul nu avea decît prieteni: turcii de la Cetatea Albă. Cine să-i pălească?

Cu toate acestea, cel dintîi aul spre apus de Iactî-Cul fu aflat pustiu. Se făcuseră nevăzuți și oamenii și vitele. Pe multe vetre cenușa era caldă încă, semn că cei de acasă fugiseră în pripă, de curînd.

— Au fost vestiți! clătină din cap hatmanul.

— Hm! Eu am spus să curățim locul de muieri și de copii! vorbi înciudat un dezrobit. Aistora trebuie să le zdrobești capul ca la șarpe, fără milă! Că nici ei nu au milă! Acu au să alerge din aul în aul cu vestea și avem să-i aflăm pregătiți... ori fugiți!

Căutară gropile cu grîie și le dădură foc. Aprinseră și stogurile de fîn și bordeiele și își urmară drumul către răsărit.

— Acum mergem către Acbunar! înștiință unul dintre dezrobiți, care cunoștea locurile. Îi așezare mare, cu oameni mulți și au sămănături... Aista-i semn că au și robi...

În adevăr, peste puțină vreme, drumeagul pe care se înșiruise oastea începu a se înfunda printre beldii crude și scurte de floarea-soarelui și niște ciocleji nalți cît omul, subțiri, galbeni, cu spic lung și rășchirat în vîrf.

— Noi îi zicem mălai tătărăsc! vorbi același dezrobit. Are spicul plin de semincioare bune dacă le fierbi cu lapte, iar cioclejii îs buni de foc. Pe aici nu-s lemne. Culegeam tot anul bălegarul de la vite și de la cai, îl puneam la uscat și-l clădeam sub lese lîngă bordeie, alături de beldiile de floarea-soarelui și de ciocleji de-aiștia. Asta ard tătarii. Cîte bătăi am mîncat pentru bălegarul ista, numai eu știu! Iată colo și ovăz! Samănă ovăz pentru cai! La dînșii, calul mînîncă mai bine decît omul. Ei își

subție mațele cu catic[1], cu ieremcic[2] și cu lapte de iapă, în care frămîntă turte de mălai tătărăsc coapte în spuză. Carne, cînd taie cîte o oaie, numai ei o văd! Și oasele le rod! Ca niște cîini flămînzi! Iar noi ne zămoram cu airan[3] și uneori sugeam la vaci — pe furiș — cîte o gură de lapte! Că dacă ne prindeau era vai de noi!

Departe, în fața lor, pe o cărare lăturalnică, grăbea gîfîind și șchiopătînd — cu un picior zgîrcit — un tătar tînăr, aproape un copil. Parcă voia să ajungă pe cineva din urmă și nu putea. Il strigară și el, șchiopătînd și mai tare și sprijinindu-se într-un ciomag, încercă să se facă nevăzut în sămănături. Il prinseră și-l aduseră la hatman. Dar nu se puteau înțelege cu el. Bîiguia nănăind pe limba lui, arăta cu mîna spre miazănoapte și învîrtea ochii negri, pieziși și înspăimîntați, în timp ce boabe de sudoare îi cădeau pe obrazul negricios. In sfîrșit, unul dintre dezrobiți izbuti să înțeleagă cîteva vorbe: oamenii din Acbunar, vestiți de sosirea cazacilor, fugiseră. Se adăpostiseră într-un loc către miazănoapte, pe care tătarul îl știe, dar a rămas în urmă fiind șchiop...

— Au cai? îl întrebară.

— N-au...

— Au arme?

— N-au...

Tălmăciră hatmanului și Svercevski stătu pe gînduri. Privi îndelung la prins și prinsul vărsă lacrimi de frică și deznădejde...

— Spune-i că dacă-l prindem cu minciuna, piere! grăi hatmanul către tălmaci.

Și tălmaciul, cu puținele vorbe pe care le putea rosti, se sili să facă pe tătar să priceapă.

— Nu spun minciuni! se dezvinovăți prinsul, vorbind prin semne și asudînd și lăcrămînd.

— Să meargă înaintea noastră! porunci Svercevski.

Șchiopul porni șontîcăind. Străji călări fură repezite ca înaintași pe noul drum și alte străji se împînziră în lături. Dar se dovedi îndată că nu puteau face nici o ispravă. In stînga, locul cu mălai tătărăsc, des și înalt,

[1] Catîc — lapte acru. (N. A.)
[2] Ieremcic — mîncare de lapte. (N. A.)
[3] Airan — lapte acru subțiat cu apă (N. A)

nu putea fi cercetat, iar în dreapta, floarea-soarelui, naltă numai pînă la genunchiul calului, nu putea ascunde nimic. Astfel se depărtau mereu de drumul Acbunarului şi prinsul mergea înainte cu piciorul lui zgîrcit şi din ce în ce mai şchiop.

— Ia-l pe cal! strigă cineva către străjărul care mergea pe cărare înaintea oştii.

Oşteanul se plecă, apucă pe şchiop de umăr şi-l săltă să-l urce pe greabănul calului. Dar îndată îl lăsă să cadă la pămînt şi, plecîndu-şi boldul suliţei asupra lui, strigă speriat:

— Staţi! Nu-i şchiop! Ne-a păcălit, spurcăciunea!

Cei din fruntea şiragului alergară, înconjurîndu-i.

— Cum, nu-i şchiop?

— Nu-i şchiop! Cînd l-am ridicat în sus, a uitat că are un picior zgîrcit! Şi l-a întins! Ne ducea să ne bage în cine ştie ce capcană!

Oşteanul îşi apăsă suliţa şi, sub ascuţişul boldului, iscoada se zvîrcoli ca un vierme şi îşi întinse amîndouă picioarele. Şi tot atunci un nor de săgeţi zbură din desimea beldiilor de mălai şi se abătu asupra şiragului de oşteni.

În aceeaşi clipă, hatmanul strigă o poruncă şi tot rîndul de oşteni, care se abătuse din drumul către Acbunar, descălecă şi rămase neclintit la adăpostul cailor şi al înălţimii beldiilor. Departe, în urmă, cei care mînau vitele se opriră întinzînd gîtul speriaţi.

Săgeţile urmau să cadă zbîrnîind, înfigîndu-se în pămînt, dincolo de cărare, între tulpinile de floarea-soarelui. Din dosul calului său, Svercevski cercetă împrejurimile. Şiretlicul tătarilor era acum limpede. Au vrut ca toată oastea căzăcească să se înşire călare pe marginea postatei de mălai tătărăsc, din desimea căreia ei să-i poată lua la ochi fără greş, ostaşii călări fiind mai înalţi decît beldiile înspicate! Cu chipul acesta ar fi putut nimici o oaste întreagă, dacă acea oaste s-ar fi încăpăţînat să nu descalece! Postata de mălai era lungă şi lată şi cobora — în partea dimpotrivă — pînă la malul unui heleşteu lung şi îngust.

„Pe acolo şi-au pregătit fuga!" gîndi Svercevski, dîndu-şi sama că o năvală călare asupra duşmanului, ascuns

în pădurea aceea de beldii, era peste putință fără mare pierdere de oameni.

O vreme stătu nemișcat. În adăpostul lor, cazacii așteptau cu ochii țintă. Privirile hatmanului alergau în toate părțile, căutînd o ieșire. Făcu un semn, și oșteanul care stătea aproape i se alătură.

— Scapără! îi porunci șoptit.

Și după ce cazacul aprinse o bucată de iască, Svercevski rupse un cioclej de mălai și încercă să-l aprindă. Dar cu toate că părea aproape uscat, ciocleјul nu se aprinse și nu arse cu flacără, așa cum nădăjduise el.

— Kozlovski! chemă el, punînd talpa pe iasca fierbinte. Și cînd sutașul își plecă urechea, îi șopti poruncile de cuviință și adăugă grăbit: Repede!

Kozlovski porni în goană înapoi spre drumul Acbunarului și îndată cele din urmă două sotnii descălecate, cu caii de dîrlogi, se făcură nevăzute în spatele postatei. Dincoace, în cărare, cazacii își ridicară cușmele în săbii, astfel ca numai vîrfurile lor să se vadă deasupra întinderii de spice.

Îndată un val de săgeți se abătu asupra lor, zbîrnîind. Cușmele fură aplecate și înălțate iar, și din nou aplecate și înălțate, ca să țină toată luarea aminte a dușmanului ațintită asupra lor...

Și deodată bătaia săgeților se curmă. În adîncul lanului se simți o mișcare furișă, tîrîtoare, foșnitoare, și o învăluire ca o izbitură de vîntoasă porni a zbuciuma desimea înspicată. Svercevski se prinse cu amîndouă mîinile de șa și își înălță capul deasupra spicelor. Nici o săgeată nu mai fu aruncată asupra sa. Tot fundul postatei — de către heleșteu — se învălura la fel.

Hatmanul sări jos și strigă o poruncă. Cît ai clipi, caii fură înlăturați din cărare, iar cazacii își traseră săbiile și așteptară. În jurul lui Mitruț, „atamanii“ își pregătiră ghioagele. Și la altă poruncă, uriașul lanț de ostași descălecați și strînși cot la cot intră între beldii și porni, pas cu pas, înainte.

O clipă, mișcarea celor ascunși în desime se opri. Apoi un urlet deznădăjduit izbucni în tot lungul lanului, iar săbiile și ghioagele se ridicară și se abătură cu mișcări iuți, puternice, cu bufnituri înăbușite, adînci. Ca o apă

bătută de furtună, întreaga întindere cu mălai tătărăsc se zbătu. Și peste zbuciumul valurilor de spice, săbiile și ghioagele izbeau fără hodină, iar urletele unite într-unul singur, înalt, chiuit, ca urletul unei fiare uriașe, cu laba prinsă în capcană, umplea văzduhul. In cărare, caii își înălțau capetele, își ciuleau urechile și băteau în pămînt cu copitele, neliniștiți.

De departe, cei care nu luau parte la această luptă ciudată se suiau pe spinările cailor și boilor ca să vadă mai bine. Iar vitele, speriate, cătau în lături loc de fugă.

Cînd între cazacii care înaintau și cei care veneau dinspre heleșteu nu se mai afla nici un dușman, oștenii își băgară săbiile în teacă. Ieșiră în cărare, încălecară, alergară înapoi spre drumul Acbunarului și, lăsînd strajă tare pentru vite, porniră spre aul ca o vijelie. Puseră foc bordeielor, pătulelor, stogurilor, umbrarelor și gropilor cu grîie, aprinseră toate întinderile cu ovăz, izbiră în străjării care încă nu apucaseră să pună la adăpost vitele și caii și slobozîră robii. De data aceasta muierile și cei ascunși în fînețele înalte nu mai aflară cruțare. Robii sloboziți intrară după ei să-i caute și să le plătească după cuviință. Iar goana ținu pînă în amurg și se isprăvi cînd luceafărul de sară străluci ca o flacără aprinsă deasupra asfințitului sîngeriu

3

Acuma oastea lui Svercevski înainta cu mare chibzuială. Străji cu rînduială înțeleaptă colindau dealurile și văile la mare depărtare, cercetau zările și desimile și dădeau de veste. Iar în urma lor, oștirea se mișca încet, ca să nu lase prea mare loc slobod între ea și tamazlîcuri și cai și turme.

— Sîntem în țară dușmană, lămurea Svercevski pe sutașii săi. I-am luat fără veste și asta-i pricina pentru care n-am întîlnit pînă acum decît puțină împotrivire. Dar țara asta nu-i nici pustie, nici lipsită de apărare. Iar oamenii ei au dovedit de multe ori că sînt viteji și în război au meșteșugul lor care-i vrednic de ținut în samă. Trebuie să fim cu luare aminte.

Intr-o zi aflară vestea că străjile cele mai depărtate au oblicit fuga — din aulele către care mergeau — a tamazlîcurilor și hergheliilor, pornite cu mare iuțeală către miazănoapte. Mitruț alergă la hatman să-i ceară încuviințare și ajutor să le prindă și să le îndrepte și pe acelea pe drumul Moldovei. Dar hatmanul se împotrivi.

— Mitruț, — îi vorbi el cu bunăvoință, ca de obicei, — noi n-am venit în Bugeac numai să întoarcem țării tale prada cu care au sărăcit-o altădată tătarii. Se înțelege că e bine să facem și treaba asta cînd putem. Dar truda noastră are mai întîi alt temei. Noi trebue să dăm de puterea tătarilor și s-o nimicim, ori măcar s-o slăbim și s-o împrăștiem într-atîta, încît să nu mai avem și grija ei atunci cînd om lupta la iezerul Cahulului cu turcii! Se înțelege că tătarii din Bugeac nu înfățișează o putere ostășească de care să ne temem prea tare. Ei sînt mai mult tîlhari decît ostași. Dar cînd tu îți îndrepți toată vîrtutea și vlaga să lupți cu un dușman mai tare decît tine — cum sînt turcii — orice altă putere, cît de mică, dacă te pălește pe la spate, îți poate lua din mînă izbînda. Așa a gîndit și măria sa. Că dacă a fi să luptăm acolo cu turcii și poate și cu tătarii de la Crîm, măcar de cei din Bugeac să ne luăm de grijă!... De aceea nu-mi pot împrăștia oastea cum îmi ceri tu. N-o pot slăbi!

— Dar nu-i vorba s-o slăbim! stărui Mitruț. Cu o sotnie iau toate vitele Bugeacului și toți robii! Și pe urmă, unde-i puterea lor? Doar fug! Fug noaptea, înspăimîntați...

— Cine fuge? zîmbi Svercevski cu mare îngăduință. Ai aflat de la străji că fug turmele și vitele. Dar despre oameni n-ai aflat nimic. Și n-ai aflat, pentru că oamenii nu fug. Sînt încredințat că se adună undeva, că ne pîndesc și se pregătesc să ne întîmpine, să ne izbească și să ne ia înapoi prada pe care am făcut-o pînă acuma și să ne ia și viața! Trebuie să fim cu ochii în patru, Mitruț!

Ingrijorat, Mitruț se întoarse la ai săi. Înțelesese grijile hatmanului și temeiul cel mai de samă al trudei lor în Bugeac.

„Atamanii“ îl așteptau așezați la popas pe malul unui pîrîiaș care șerpuia domol printre ierburi. Tăiaseră un miel luat din turmă, îl spînzuraseră într-o cujbă deasupra

unui foc de beldii uscate și-l sprijineau cu vîrful sulițelor ca să se frigă pe toate laturile. Și rîdeau. Lui Toma, căruia îi crescuse de mult tuleie negre și dese deasupra buzei de sus, începuse acum a-i crește și barbă, dar numai pe partea aceea de obraz care nu fusese răsluită de suliță în bătălia de la Tighina. Cealaltă parte rămăsese lucioasă, trandafirie și stearpă, ca un obraz de fată. De aceea de cîte ori se uitau la dînsul, și împinși mai cu samă de Drăguș care se ținea de ghidușii, „atamanii" pufneau de rîs.

De cele mai multe ori Toma punea mîna pe o jordie și se lua după făptaș. Se începea atunci o goană și o hîrjoană care nu se isprăvea decît cînd Drăguș era prins. Atunci Toma, care era mai mare și mai înalt, se arunca asupra vinovatului, îl ghemuia la pămînt, îl turtea cu toată greutatea lui și Drăguș cerea în gura mare ajutor. Săreau deci ceilalți „atamani", săreau și cazacii cei mai tineri care stăteau de față veselindu-se și, punînd mîna pe Toma, începeau să-l tragă în toate părțile ca să scoată pe cel de sub el. Il apucau de brațe, de picioare, de brîu, de fundul ițarilor. Și Toma se ținea cu amîndouă mînile de Drăguș, de iarbă, de buruieni, de picioarele altora și nu se da! De obicei Drăguș scăpa ciufulit și roșu și asudat și gîfîind. Dar mîntuitorii lui, făcîndu-se că n-au băgat de samă, trăgeau înainte întinzînd trupul lui Toma în toate părțile, pînă cerea și el ajutor. Și atunci se auzea glasul gros al lui Drăgan, probozindu-i:

— Treabă-i asta, măi dracilor? Ori faceți a vreme rea! Astîmpărați-vă, că vă vede hatmanul și-i mai mare rușinea! Nu știu ce-a gîndit măria sa și dumnealui hatmanul să facă ostași din toți plozii!

Ceea ce văzînd și auzind „plozii" — moldoveni și cazaci — își puneau o mînă pe inimă, se prefăceau pîșini și pocăiți și se plecau în fața lui Drăgan, cinstindu-l ca pe un bătrîn acsacal! Și pînă să-i ajungă bătrînul acsacal cu șfichiul unui bici tătărăsc, ca să le mulțămească de cinste și supunere, ei erau cine știe unde, zbînțuindu-se și sărind „capra" cu o iuțeală și sprinteneală de mirare. De departe, Drăgan îi privea ocrotindu-i cu zîmbetul, cu ochii, cu dragoste. Și dacă nu i-ar fi fost rușine, mai că

s-ar fi amestecat și el să sară capra și să-și aducă aminte de copilărie!

Popasurile de noapte, însă, treceau liniștite. Așa era și porunca hatmanului și așa erau și sufletele ostașilor. „Atamanii“ se adunau în jurul lui Mitruț, își aduceau aminte de acasă, povesteau și uneori rămîneau tăcuți vreme îndelungată. Ghemuit lîngă Mitruț, Ghivirdic se gîndea la Olina lui și ofta încetișor, parcă să nu-l simtă nimeni. I-ar fi mărturisit el sutașului, o vorbă, dar îi era rușine. Iar Mitruț, cu gîndul la Domnica, închidea ochii și o vedea aievea cum se mișcă, cum vorbește și cum îl privește cu albăstrelele ei de primăvară. Uneori ofta atît de puternic, încît Ghivirdic tresărea speriat și se uita la dînsul cu mare îngrijorare. Și cînd își dădea sama că și pe Mitruț îl dor aducerile aminte și-l frămîntă dorul de acasă, se alătura mai tare și se îndesa în coasta lui să i se simtă dragostea și mîngîierea și jalea lui pentru amarul prietenului...

Oftau și ceilalți în nopțile acele cu lună plină, ori numai cu stele și cu cer limpede și adînc și adormeau tîrziu, întinși pe cîte o brazdă de iarbă și cu capul pe cușmă. Numai Drăgan nu avea liniște. Se scula din vreme în vreme, pornea să cerceteze tamazlîcurile, caii, turmele și stătea îndelung în fața căruțelor tătărăști, chibzuind. În drumul de pînă aici aflaseră prin aule căruțe de cele cu roți înalte și covergă, pe care moldovenii le cunoșteau de mult, pentru că le văzuseră colindînd meleagurile lor, venind goale și plecînd pline cu pradă și păzite de ceambulurile tîlharilor. Le umpluseră deci și ei cu hamurile, armele și șeile găsite în bordeiele părăsite, înhămaseră la ele cai din herghelii și le purtau în urma oștirii, înmulțindu-le mereu, la fiecare alt aul întîlnit în cale...

Într-o asemenea noapte îi deșteptă din somn tropotul repezit al unei străji care venea în goana mare și tot atunci aflară veștile aduse: dușmanii porniseră să se miște. Trîmbe grăbite alergau în noapte către anume locuri, se adunau alcătuind tabunuri întunecate și — fără glas de corn și fără zare de foc — călăreau ca niște umbre tăcute, bulucindu-se între dîmburile și valuri de pămînt depărtate, de la Alibei. Iar acel Alibei era un braț mort al pîrîului Aliaga, care curgea către miazăzi, tăind în două

cîmpiile pînă în jos la iezerul Chitailor... Deci, oricine se ducea drept către Moldova, trebuia să treacă și pîrîul și acel braț mort. Numai că dacă pîrîul putea fi trecut fără nici o greutate, brațul cel părăsit al apei avea malurile atît de pline de smîrcuri și bălți și mocirle, încît — dacă nu cunoșteai locurile — nu puteai cuteza să le înfrunți, pentru că te afundai în ele cu cai cu tot...

— Dacă-i așa, de ce se mai bulucește oastea lor într-un singur loc, cum spui tu? întrebase hatmanul, nedumirit. N-ar avea decît să steie în smîrcurile lor și să ne vîneze de acolo ca pe iepuri!

Întrebare la care straja n-a putut da nici un răspuns.

Chiar în noaptea aceea doi sutași, însoțiți de oameni de nădejde, porniră cu poruncă să aștepte ziua și să vadă la lumina soarelui locurile, oblicind gîndurile dușmanului, avînd grijă strașnică să nu cumva să fie simțiți de tătari. Și poate că or putea prinde și o limbă...

Ostașii hatmanului Svercevski au stat toată ziua aceea în așteptare, chibzuind și cercetîndu-și caii și armele. Mitruț își aduse aminte de vorbele de deunăzi ale hatmanului, și rușinat, își făcu socoteala cîte mai are de învățat din meșteșugul războiului.

„Nu ajunge să fii voinic și să pălești cu ghioaga!" gîndi el privind la Svercevski cu mare dragoste și închinare în sufletul lui. Trebuie să fii înțelept, să știi a te gîndi la toate și a descurca cugetul cel ascuns al dușmanului...

În amurg, străjile se înapoiară aducînd și un prins. Nu fuseseră simțiți de dușmani și veștile lor erau acuma limpezi: între viroagele și valurile de pămînt de la Alibei, în fundul văii prin care trecea fosta albie a pîrîului, era o iezetură. Iezetura — lată, făcută din pămînt bătut între garduri de nuiele împletite — acoperea în curmeziș brațul de apă, smîrcurile și mocirlele dintr-o parte în alta. Din partea aceasta nu se putea vedea ce se petrece între viroagele și valurile de pămînt de dincolo. Dar nici de acolo nu se vedea ce se petrece dincoace, dacă te așezai la adăpost. Dar cel care — coborînd coasta malului — ar fi ajuns jos pe iezetură, ar fi putut fi luat la țintă, fie dintr-o parte, fie din alta, fără nici un chip de apărare...

— Acu înţeleg! se dumiri Svercevski. Asta era! Aduceţi prinsul.

Şi, cu jungherul la gît, prinsul răspunse şi unul dintre dezrobiţi tălmăci:

— Cîţi sînteţi?

— Vre-o cincisprezece sute...

— Unde v-aţi aciuat?

— Între valurile de dincolo... în vîlcele...

— Ce aveţi de gînd?

— Să vă lăsăm să treceţi şi să vă sărim în spate fără veste, iar iezetura s-o batem cu săgeţile, de la adăpost...

— Ce arme aveţi?

— Arcuri, săgeţi, săbii...

— Alt loc de trecere nu-i?

— Nu-i!

— Ajutoare aşteptaţi?

— N-au de unde ne veni...

— Unde sînt mai marii voştri, batîrii, mîrzacii, bărbile-albe?

— Nu ştiu...

— Bine! Crestaţi-i tălpile şi pîrliţi-i-le la foc! Poate îşi aduce aminte!

Şi cînd cazna se dovedi fără folos, hatmanul porunci:

— Legaţi-l şi luaţi-l cu noi. Spuneţi-i că dacă a spus drept, îi iert viaţa. Dacă nu, îl jupuim de piele! Mai are vreme să se gîndească şi să mărturisească...

Porniră în noaptea aceea şi merseră încet şi fără vuiet. În zori, culcaţi în iarbă deasupra iezeturii, hatmanul şi sutaşii săi cercetau locurile cu ochii. Capcana era în adevăr bine aleasă. De dincolo nu se simţea nici o mişcare.

Fu adus din nou prinsul.

— Unde sînt? întrebă Svercevski.

— După culmi. În toate vîlcelele de dincolo.

— De ce nu se simte nimic?

— Aşa a poruncit Hasan-batîr.

— De ce nu nechează caii?

— Le dau ovăz din cuşme...

— Zici că nu-i alt loc de trecere?

— Nu-i!...

Lăsară străji tari pe culmi și se întoarseră la oștirea care rămăsese departe în urmă, pe malul pîrîului Aliaga ca să nu fie simțită de tătari.

Hatmanul chemă pe Mitruț.

— Trimite buciumași în urmă, îi spuse el. Să meargă înapoi pe unde am venit și să nu buciume pînă n-or ajunge la jumătatea drumului. Acolo să buciume din vreme în vreme și să aștepte pînă le-om da noi semn să se întoarcă. Vreau să înțeleagă dușmanul că sîntem acolo, nu aici!

Pentru împlinirea poruncii plecară Toma și Toader ciobanul. Ghivirdic și ceilalți rămaseră cu Mitruț. Svercevski se sfătui îndelung cu sutașii. Intr-un tîrziu aduseră prinsul și-l cercetară iar:

— Tot așa arată Alibei, în tot lungul lui?

— Tot...

— Pînă unde?

— Pînă departe, în jos, spre Chitai-aul...

— Și de unde începe?

— De departe... arătă tătarul cu mîna către miazănoapte.

— Știi drumul?

— Știu...

— Kozlovski, — chemă hatmanul, — ia-l! Ia și cîțiva oameni și du-te în goană pînă unde pornește brațul Alibei. Trimite strajă înainte. Vezi, se poate trece acolo pîrîul ca să luăm pe dușman pe la spate? Să nu te simtă!...

Și Kozlovski cu o roată de călăreți și prinsul, legat pe cal, porniră și se făcură îndată nevăzuți în ierburile înalte.

In ziua aceea stătură pitiți pe malul apei Aliaga, pîndind tăcuți. De departe tare, Toma și Toader ciobanul dădeau din buciume semne aproape stinse, aduse rar pe pale de vînt.

Abia pe la chindii se întoarse Kozlovski cu caii în spume.

— Este loc! gîfîi el sărind din șa. Dacă nu putem trece iezetura pe aici, trecem peste Aliaga pe la coada albiei celei vechi unde apa-i numai pînă la genunchi și mocirlă nu se vede. Ocolim mîlurile și mergem pe pămînt tare pînă în spatele dușmanilor!

— Bun! se bucură Svercevski. Am putea trece și iezetura, dar, din ascunzișurile lor, ne-ar nimici tîlharii. I-om sili însă să treacă ei și i-om nimici noi. Iar pentru acest sfîrșit, împărțim oastea în două. O jumătate se duce pe drumul aflat de Kozlovski, le cade — nesimțit — în spate, noaptea, cînd nu se pot folosi de arcuri, și-i împinge către iezetură. Nici n-au să știe cine-i pălește! Au să fie bucuroși să treacă ei pe istlalt mal și să scape din măcel, pentru că pe noi ne socot departe, acolo unde sună buciumele!... Iar cealaltă jumătate îi așteaptă dincoace, în capul iezeturii, între văiugi și viroage...

Cînd se înnoptă, cazacii își adăpară caii în rîu, le dădură ovăz din cușme ca să nu necheze și așteptară. De departe se auzeau uneori înmlădiindu-se în văzduh sunete ușoare de bucium, semn că Toma și Toader ciobanul își făceau slujba după cuviință.

Tîrziu, cînd Rarița porni să urce către adîncimile din răsărit, iar Cloșca cu Pui începu a coborî încet din crucea cerului înspre zările dimpotrivă, un răcnet uriaș umplu dintr-o dată noaptea, sfărîmînd tăcerea și văzduhul păru că se cutremură. Cazacii încălecară tăcuți și, alergînd în urma hatmanului și sutașilor, străbătură pînă la malul Alibeiului, se pitiră între viroagele și curmăturile și valurile de pămînt de deasupra iezeturii și stătură neclintiți, cu urechile la pîndă și ochii deschiși larg în întuneric.

Drumul, care urca de pe iezetură spre ei, făcea un cot pe culmea malului și, intrînd într-o vîlcică, ieșea îndată la lumină și se pierdea departe între dîmburi. Acolo, la cotul acela, de o parte și de alta a drumului, se așezară la pîndă Mitruț și Drăgan și „atamanii". O poruncă străbătu șirurile de oșteni: nimeni să nu fie zărit de departe și nici un vuiet să nu se audă. Și întreaga oaste se făcu una cu iarba și cu întunericul.

Așteptară mult. Pe malul cel'lalt bătălia se desfășura din ce în ce mai crîncen. Răcnete furioase sau deznădăjduite zguduiau văzduhul, strigătul de luptă al cazacilor înfiora întinderile și bufniturile loviturilor repezite în plin se auzeau limpede. Și totuși nimeni nu-și căuta mîntuirea pe iezetură, care rămînea pustie, luminată slab numai de sclipirea stelelor. De două ori hatmanul

s-a strecurat pînă în marginea ei și de două ori s-a întors neliniștit și gînditor. În sfîrșit, un călăreț se văzu țîșnind din umbră, în capătul de dincolo al iezeturii. Își opri calul cu o smucitură, înaintă la pas pînă la mijlocul văii și, oprindu-se, privi încordat spre capătul de dincoace, cercetînd cu ochii și întorcîndu-și capul în toate părțile. Dar umbrele stăteau neclintite și tăcerea rămînea desăvîrșită. Încredințat, călărețul alergă înapoi și porunca aruncată de el izbi ca o plesnitură de bici vuietul bătăliei. Îndată, din întunericul de dincolo se desprinse alt călăreț și după dînsul alții. Și cît ai clipi, iezetura se umplu de călăreți alergînd în fugă deznădăjduită să treacă apa și să se mîntuie.

— Gata, flăcăi! șopti Mitruț de după curmătura în care se adăpostiseră.

„Atamanii" răsuflară adînc și își băgară pumnii prin lațul betelor din capătul ghioagelor.

— Acu! gemu și Drăgan din viroaga de peste drum, strîngînd în palma lui pietroasă codirișca biciului cu măciulii de plumb.

Pămîntul dudui și cei dintîi călăreți dușmani, urcînd în goană de pe iezetură, se risipiră pe mal. În dreptul lui Mitruț o ghioagă întinsă între picioarele celui dintîi cal îl făcu să se împiedice și îl dădu peste cap. Ghioaga se abătu asupra călărețului, bufnind înfundat. În dreptul lui Drăgan, biciul izbi cu o răpăială de oase rupte și cal și călăreț se prăbușiră trăsniți. Un al treilea fugar, țîșnind printre cei doi, se nărui doborît de sulița unui cazac, cu doi pași mai încolo. În întuneric caii veniți din urmă se împiedicară de cei căzuți și se prăbușiră peste ei. Ghioagele se abătură în grămadă, se înălțară și se abătură iar, și de acu încolo izbiră mereu cu rînduială și cu mare sîrguință. De peste drum, biciul lui Drăgan pîrîia rupînd picioarele cailor și fulgerînd moarte fără să scape nici un dușman.

— De sufletul matale, moș baciule! șoptea Mitruț la fiecare lovitură, izbind cu evlavia cu care altul și-ar fi făcut cruce.

Iar Drăgan, învîrtind neobosit fioroasa lui armă, mîrîia ca un urs înfuriat:

— Na, Moldovă! Na, Moldovă! Satură-te!

Acu tot malul din dreptul iezeturii clocotea de tropote, de vuietul pălițurilor și de răcnetele celor ce cădeau dărîmați, înainte de a vedea de unde le vine moartea. Cazacii puseseră mîna pe toate locurile care puteau fi călcate de cei ce urcau malul. Și cu o iuțeală fără margini împungeau cu sulița și păleau cu sabia, cu grijă strașnică să nu le scape nici un fugar.

Din vale, răcnetele urcau pînă la cer. Cazacii din partea cealaltă, izbutind să împingă pe dușman pe iezetură, îl goneau din urmă tăindu-l în săbii și zdrobindu-l cu caii. Iar dușmanii, în goană spre malul dimpotrivă, umpluseră iezetura, se grămădeau, călcîndu-se unul pe altul și nemaiavînd loc să urce spre mal, spre mîntuire, credeau ei, se întorceau să facă față cazacilor și se prăbușeau peste marginea iezeturii, ca să moară în mîlurile și smîrcurile de la Alibei.

— Ne mutăm, biță Drăgan! strigă dintr-o dată Mitruț.

— O luăm la dreapta, Mitruț! strigă Drăgan.

Și se traseră toți dincolo de movila de hoituri de cai și de tătari care astupa cărarea, împiedicînd pe fugari să ajungă pînă la ei.

Acuma, dușmanii, împinși de la spate de alți fugari, urcau malul unul după altul peste acea grămadă de leșuri și se repezeau în întuneric, orbiș. Din lături ghioaga lui Mitruț și cele ale „atamanilor" pîrîiau rupînd picioarele cailor și ciolanele călăreților și la fiecare lovitură a sa, Mitruț nu uita să șoptească aceleași vorbe ca o rugăciune:

— De sufletul matale, moș baciule!

Iar de peste drum, biciul cel fioros al lui Drăgan tăia aerul cu curelele zbîrnîind ca niște strune și izbea cu răpăiala celor zece măciulii de plumb, fulgerînd cai și călăreți. Și de fiecare dată, glasul gros al omului mîrîia nedeslușit:

— Na, Moldovă! Să mai poftești!...

Din ceata care se zbătea pe iezetură, un călăreț țîșni vijelios și porni să urce coasta malului. Calul, deosebit de sprinten și iute, alerga în copci lungi și luciri fugare sclipeau în fierul iataganului gol și în podoabele șeii

și frîului. Din locul în care stătea priveghind bătălia, Svercevski îi ieși înainte.

— Lasă-l! strigă el unui cazac care își pregătea sulița. Și cazacul își trase arma înapoi, lăsînd pe hatman să lupte singur și nestingherit.

Călărețul văzu primejdia și nu o ocoli. Ci năvăli asupra hatmanului, cu iataganul sus. O clipă cei doi cai se alăturară furioși, încercînd să se muşte, și cei doi călăreți încrucișară armele. Dar numai o clipă. Pentru că îndată iataganul zbură în văzduh ca o surcea netrebnică și hatmanul apucă pe dușman de guler, îl trase spre dînsul, culcîndu-l pe şa și, punîndu-i vîrful săbiei în grumaz, îl împinse în lături, între cazaci.

— Legați-l și ţineți-l viu! porunci el.

Și repezindu-l jos de pe cal, se întoarse în luptă...

Dimineaţa, după ce oastea și prada şi robii trecură peste iezetură și porniră către asfinţit, Mitruț se înfăţișă la hatman.

— Acu, — vorbi el, — am putea să fulgerăm către miazănoapte după vitele şi hergheliile acele...

Svercevski îl privi cu mirare. Văzuse locurile pe care luptase Mitruț şi se înfiorase în faţa grămezilor de leșuri. Știa că peste dînsul, ca şi peste toţi ceilalţi, trecuse o zi și o noapte de osteneli și muncă crîncenă. Și totuşi, pe chipul lui nu se vedea nici o urmă de trudă. Ba chiar părea mai înseninat, mai deschis și aproape vesel.

— Eşti, în adevăr, tare cum nu se mai află! zîmbi el și Kozlovski îi tălmăci vorbele. Altfel n-aș înțelege cum poţi să arăţi așa cum arăţi astăzi!

Mitruț zîmbi larg și ochii lui sclipiră luminați.

— Aveam o greutate pe suflet, milostive, și am scăpat de dînsa! vorbi el. Trebuia să plătesc o datorinţă și am plătit-o. Acum, mulţămesc lui dumnezeu şi milostivirii tale, mă aflu mai uşor și mai în apele mele!

— Știam, Mitruț! spuse hatmanul. Am trecut pe unde ai luptat și am văzut cum ți-ai plătit datorința. Socot că acu moș baciul tău doarme liniştit acolo unde se află!

— Atunci... am putea pleca după tamazlîcuri?

— Asta, nu! Nu ne mai putem îngădui nici o zăbavă. Am făgăduit domnului să ne întoarcem peste zece zile și

iată, zece zile au trecut şi noi sîntem încă departe de tabără. De aceea mergem drept către ea, zi și noapte, și nu mai facem decît popasurile de mare trebuință. Tu rînduiește paza cuvenită pentru pradă, cu robii şi cu oamenii tăi, ca să nu-i lăsăm în urmă... Iar ca să te mîngîi de pagubă, iată, îţi fac un dar!

Porunci și îndată prinsul, cruțat din porunca sa, fu adus în fața lor, cu mîinile legate la spate, cu capul ras descoperit, cu beșmetul descins şi fără iatagan.

— E al tău! zîmbi Svercevski, pentru că cercetîndu-l am aflat că el este „atamanul" tîlharilor care au prădat Moldova și au ucis şi au dat foc! Ți-l dau ție să-i plătești toate pagubele și usturimile, ori să faci ce vrei cu el! Îl cheamă Hasan-batîr.

Mitruţ privi ţintă la tătar şi prinsul nu-şi plecă ochii, ci îl privi și el crunt, cutezător, cu fălcile strînse, cu chipul strîmb de ură.

— Îl vezi? vorbi iar Svercevski. Nu se înfricoşează. Îi numai furios că un păcătos de ghiaur a cutezat să puie mîna pe dînsul, să-l lege, să-l silnicească... pe dînsul, la picioarele căruia toţi ghiaurii trebuie să se plece și să-i aducă în dar munca și avuția şi viața lor, pentru că i se cuvin! Așa-i credința lor. Uite-te în ochii lui! Nu se vede decît ura... și mînia și amenințarea.

Mitruţ zîmbi.

— Mulțămesc pentru dar, milostive! se înclină el în faţa hatmanului, cuviincios ca totdeauna. Iar cît despre domnia sa „atamanul" tîlharilor... poate că pînă la urmă s-a mai muia!...

4

Sus pe gorganul la poalele căruia meșterii fauri tăbărîseră cu căruțele lor de potcoave și caiele, Ion Vodă stătea neclintit cu palma pavăză la frunte. Statura lui înaltă şi puternică se zugrăvea întunecată pe cerul limpede al dimineţii. În faţa sa, cîmpia furnica de vite și de cai. Aproape, într-o latură, sotniile de cazaci se opriseră și stăteau rînduite şi nemișcate. În faţă, ceata dezrobiților

îngenunchease la anume depărtare, cu capetele descoperite, cu pletele în ochi, cu rupturile lor de straie abia acoperindu-le trupul.

Cei cîțiva boieri de sfat, grămădiți la spatele domnului, priveau tăcuți și mirați.

Descălecat în dreapta măriei sale, Svercevski povestea întîmplările din Bugeac și poruncile împlinite acolo. Iar cînd isprăvi, domnul îl trase spre sine și îl îmbrățișă frățește.

— Nu numai că nu mai avem grija lor, în bătălia pe care o așteptăm, — vorbi Ion Vodă cu mare tulburare, — dar isprava pe care ai făcut-o are o însemnătate și mai mare. De acu înainte, o bună bucată de vreme Moldova are să aibă liniște de către Bugeac. Le-ai luat caii, și fără cai tătarii nu se mișcă. Socot că de mult n-au pătimit ei o asemenea rușine și pagubă.

— Despre cai și celelalte dobitoace, — rîse Svercevski, — mai mult sutașul Mitruț al măriei tale a trudit și a agonisit. Eu numai l-am ajutat cînd a fost de trebuință...

Domnul își întoarse capul spre stînga și abia atunci Mitruț cuteză a rosti:

— Să trăiești, măria ta!

Stătea și el pe gorgan, în stînga, cu cușma în mînă și cu ochii strălucind de bucurie că-și vede domnul. Iar glasul lui era gîtuit și tulburat, așa cum se întîmpla ori de cîte ori se afla în fața lui.

— Tu ai adus hergheliile și tamazlîcurile ieste? se miră Ion Vodă cu mare zîmbet și cu aceeași pornire de luminoasă îngăduință și bună voie pe care o încerca totdeauna la vederea străjărului.

— Măria ta, — grăi Mitruț, — domnia sa hatmanul nu vrea să spuie, dar fără dînsul și fără cazacii săi, nimic n-aș fi împlinit. Că eu n-am avut decît cîțiva oameni! arătă el cu capul spre ceata atamanilor care stăteau departe, cu capetele goale și cu chipurile roșii de tulburare.

— Voinic ca un urieș și rușinos și cuminte ca o fecioară! rîse domnul. Spune ce-ai izbîndit.

— Le-am luat înapoi puțin din multul pe care l-au prădat ei în Moldova, măria ta, răspunse Mitruț. Caii îs moldovenești, după cum binevoiești a vedea măria ta singur. Mici și tari și iuți și cu unghiile groase, că nici

n-ar avea nevoie de potcoave. S-au mai rătăcit printre dînşii şi cai tătărăşti, cu chişiţa subţire, dar n-am avut ce le face! I-am luat şi pe aceia! Iar despre tamazlîcuri, ce să mai vorbesc? Iată colo boi ţapoşi fălcieneşti, de-ai noştri vra să zică! Pot sta doi oameni între coarnele lor! Dincolo, boi tari, din Ţara de Sus, că dacă înjugi patru, poţi să-ţi muţi casa din loc! Vra să zică tot de-ai noştri. Şi iaca dincolo boi de munte, mici, dar care trag la deal ca pe drum drept şi nu ostenesc niciodată. De unde să aibă tătarii asemenea boi? Poate că între dînşii să fie şi unii tătărăşti... dar cine a stat să-i aleagă? Şi mai vin şi oi, măria ta! Oi moldoveneşti, de neam ghivirdic, oi ţigăi şi oi de Soroca... că le cunosc cum îmi cunosc palmele, fiind eu, în copilăria mea, cioban, după cum măria ta ştii... Numai că turmele vin mai încet, păscînd, după obiceiul lor, şi pînă desară socot să fie aici. Le mînă cîţiva oameni de-ai noştri şi zece moldoveni din cei sloboziţi din robie.

— Aţi dezrobit moldoveni? tresări Ion Vodă, înălţîndu-şi dintr-o dată capul nedomolit. Mulţi?

— Cîţi am găsit, măria ta! răspunse Mitruţ. Iată cei îngenuncheaţi, colo jos, în faţa măriei tale, întinse el braţul, arătîndu-i, sînt una sută şi doi. Şi cu cei care vin cu oile, fac una sută şi doisprezece, taman. Toţi de ai noştri, de pe Bîrlad, de pe Bîrlăzăl, şi de pe Siret, Moldova, Bahlui... care sărută pămîntul şi stau acolo în genunchi, slăvindu-te pe măria ta că i-ai mîntuit...

— Au să trebuiască hrăniţi şi îmbrăcaţi şi hodiniţi! porunci Ion Vodă întorcîndu-şi capul spre boierii din urma sa şi arătînd neobişnuită grabă şi nelinişte.

— Apoi asta numaidecît, măria ta! vorbi iar Mitruţ. Numai să rînduiască dobitoacele aduse, aşa cum îi chibzui şi-i porunci măria ta, şi pe urmă... aş cuteza c-o rugăciune...

— Spune-o, Mitruţ!

— Să îngădui, măria ta, să lupte şi ei sub mîna dumnealui Pătraşcului, ca şi mine... Că ei, alt chip de mulţămire către dumnezeu şi către măria ta, pentru scoaterea lor din robie, n-au!... Dacă din viaţa lor cea ticăloasă, acolo, au ieşit la un liman şi au cunoscut cum arată nemila şi puterea duşmanului, apoi se cheamă că ei au înţeles că traiul liniştit şi pacea n-au să se statornicească în Ţara

Moldovei, decît atunci cînd acei duşmani au să fie stîrpiţi, aşa cum ai gîndit şi măria ta şi ne-ai spus acolo la Iaşi... Şi te roagă să le îngădui să deie şi ei o mînă de ajutor întru stîrpirea şi nimicirea spurcaţilor, în veac...

O vreme se făcu tăcere şi domnul privi în pămînt. La urechea hatmanului, Kozlovski şoptea tălmăcirea vorbelor rostite. Jos, în faţa gorganului, cazacii aşteptau neclintiţi. Cu capetele plecate, dezrobiţii stăteau în genunchi, tăcuţi. Bătea soarele în pletele lor încîlcite şi le lumina trupurile slăbănoage, ale căror coaste se vedeau printre zdrenţele mişcate de vînt. Cu cuşmele în mîni, „atamanii“ încremeniseră într-o latură. Şi la spatele gorganului, întreaga tabără, adică cei peste treizeci de mii de ostaşi, cu căpitanii şi comandirii lor, stăteau privind într-acolo, înălţaţi în vîrful picioarelor şi cu gîturile întinse.

— Mitruţ, — vorbi în sfîrşit Ion Vodă, şi glasul lui arăta foarte tulburat, — este în Ţara Moldovei datină să se răsplătească vitejii, pentru faptele şi slujbele lor cele bune. Pe tine, străjărule, cunoscînd eu şi preţuind slujbele tale, m-am supus acelei datini şi te-am înălţat sutaş. Dar stăruind tu în drumurile cele bune şi cu folos ţării iştia şi domniei mele, iată, pe lîngă rangul pe care ţi l-am dat, îţi dăruiesc o parte din moşia Putnişoara, unde a sălăşuit acel boier ticălos şi vînzător, pe care l-am osîndit. După bătălie, slujbaşi anume au a măsura şi hotărnici pentru tine. Să-ţi fie ţie şi femeii tale şi urmaşilor tăi răzăşie şi ocină în veac. Numai... sufletul tău, Mitruţ, şi al dezrobiţilor acelora, sufletul neamului istuia de moldoveni vra să zică, peste care am avut norocul să domnesc, eu nu-l pot răsplăti şi socot că nici o avuţie de pe lume n-ar ajunge să-l răsplătească. Şi iarăşi, nici o putere vrăjmaşă n-are să fie vrednică să-l înfrîngă şi să-l îngenunchie, după cum, iacă, nici robia tătărască nu l-a putut îngenunchea... Spune, Mitruţ, oamenilor acelora că rugămintea lor a fost ascultată. Iar tu să-i ai în grijă şi să faci dintr-înşii ostaşi după măsura ta... copile!

Mitruţ se plecă să sărute mîna măriei sale, dar domnul şi-o feri şi îşi aşeză palma, uşor, pe creştetul sutaşului, o ţinu o clipă, ca o mîngîiere şi, întorcîndu-se încet, porni spre tabără.

Svercevski şi boierii de sfat îl urmară.

5

În cortul domniei sale Pătraşcului, Gabidulin-acsacal stătea gheboșat între Taşmulla, care ţinea pe umăr o suliță în vîrful căreia se clătina o cîrpă albă, și un alt tătar care slujea de tălmaci. Ținea în palma stîngă o pungă de piele, în care — printre degetele slabe şi lungi ale mînii drepte — lăsa să curgă un pîrîiaș subțire de nestemate și mărgăritare. În umbră, pietricelele fulgerau sclipiri repezi, iar boabele rotunde, sidefii, luceau ușor şi cădeau una peste alta, ciocnindu-se slab, abia auzit.

— Iată, Mitruț! vorbi domnia sa Pătraşcu. Bătrînul acesta a venit să răscumpere pe Hasan-batîr al tău. Dă pentru dînsul punga aceasta cu pietre scumpe și mărgăritare, cu care — după socoteala mea — poți cumpăra măcar două moșii mari! Tu ce zici?

— Ce să-mi folosească mie moşiile? chibzui Mitruţ, fără să privească la punga tătarului. Eu sînt străjăr şi țăran, milostive, nu boier! Iar cît îmi trebuie pentru bordeiul meu, am! Mi-a mai dăruit măria sa o răzășie cu care nu știu ce să fac! Iar prinsul are a răspunde pentru faptele sale şi alor săi, în faţa oamenilor pe care i-a asuprit și i-a păgubit... Eu socot așa, milostive, că atîta jale şi sărăcie şi moarte nu se poate plăti cu o mînă de prund de-aista!...

Tălmaciul vorbi pe limba lui către Gabidulin-acsacal, tălmăcindu-i spusele lui Mitruţ. Iar bătrînul ascultă, cu ochii acoperiţi pe trei sferturi cu pleoapele grele, cu obrazul ca de hîrtie boțită, nemişcat și cu barba în piept. Pe urmă își deschise încet beşmetul, căută îndelung în brîu și scoase la iveală încă o pungă șoptind cu glas tremurat pe limba lui:

— Iată, — lămuri tălmaciul, — acsacalul mai adaugă o pungă cu zloţi de aur, cu care s-ar putea răscumpăra toţi robii care au mai rămas în Bugeac, nu unul! Daţi-ne înapoi batîrul...

— Îi auzi, milostive? se întoarse Mitruț către boier. Mai au robi în Bugeac și o spun fără nici o rușine! Cum să-i iertăm?

Bătrînul îşi strînse pleoapele şi mai mult, lăsînd între ele numai o aţă de lumină. Vorbi îndelung cu cei doi soţi ai săi şi pe urmă tălmaciul întrebă:

— Cîţi robi moldoveni vreţi pentru Hasan-batîr?

Mitruţ rămase dintr-o dată cu graiul pierit, cu ochii ţintă la Pătraşcu. La asta nu se gîndise. El ar fi dat pe toţi batîrii din lume pentru un singur rob şi iată că acum îl întreabă „cîţi" vrea! Atîta de mult preţuiesc ei pe Hasan-batîr! Dar atunci se schimbă socoteala! Mai poate fi vorba de judecată şi de viaţa batîrului? Doar e vorba de moldoveni, de viaţa lor, de slobozenia lor, nu de un ataman!

— Toţi! izbucni el nestăpînit. Toţi robii voştri! Mai încape aici tocmeală?

— Stai! zîmbi dumnealui Pătraşcu de graba şi pornirea sutaşului său. Niciodată n-ai să ştii cîţi sînt acei „toţi". Au să-ţi aducă doi-trei schilozi care nu mai pot munci şi au să-ţi spuie: iaca, aiştia-s! Mai înţelept este să ceri un număr hotărît. Să se ştie dinainte, cinci... zece... mai mulţi n-ai să capeţi!

— Douăzeci! strigă iar Mitruţ. Douăzeci! Dacă vrei! Aduceţi-i aici şi slobozim pe batîr. Dacă nu, desară îl judecăm!

Gabidulin-acsacal închise ochii şi stătu o vreme aşa. Chipul lui încreţit bătea în galben, ca la morţi. Se părea că numai o adiere de vînt ar fi putut prăbuşi trupul acela slab, cu umerii înguşti şi căzuţi. Ceilalţi doi tătari stăteau cu capetele plecate, tăcuţi.

— Noi nu putem aduce aici atîţia oameni! vorbi, în sfîrşit, acsacalul şi tălmaciul îi repetă vorbele pe moldoveneşte. N-au să ne creadă că-i aducem acasă şi pînă aici au să se facă nevăzuţi! Pentru că nu avem cu cine-i păzi! Hatmanul vostru ne-a ucis aproape toţi bărbaţii buni de luptă! Ar fi mai bine să veniţi să-i luaţi... şi să aduceţi şi prinsul...

— Mă duc eu! se repezi Mitruţ. Îngăduie, milostive, să-mi iau numai tovarăşii mei „dintre ape" şi pînă în sară aduc robii!

Boierul Pătraşcu rămase tăcut, privind ţintă la cei trei tătari care stăteau nemişcaţi, cu ochii în pămînt.

— Treaba asta cere anume chibzuință, vorbi el cu zăbavă. Să iasă tătarii și să aştepte răspunsul nostru.

Și cînd Mitruț se întoarse singur, boierul își dădu gîndul pe față:

— Eu știu că voi ați făcut un drum încolo și unul încoace. Atîta! N-ați cercetat Bugeacul de-a latul, în toate cotloanele și întinderile lui. Ați nimicit... poate două mii de oameni. Cum se face că nu le-au mai rămas bărbați nici cît să păzească douăzeci de robi fără arme?

Mitruț asculta cu ochii mari, parcă speriați.

— Înțelegi că ei au și pregătit o capcană? urmă domnia sa Pătrașcu. Nu-i crede și nu te purta cu dînșii cum ar trebui să te porți cu niște soli! Nu-s soli! Îs tîlhari!

— Atuncea... cum socoți domnia ta că ar trebui să fac? întrebă Mitruț, nedumirit.

— Iată cum, vorbi iar boierul. Batîrul să rămîie aici. L-om da cînd ne-or sosi robii. Oprește zălog și pe moșneag. Pare a fi om tare însemnat la dînșii și tot atîta de prețuit cît și prinsul pe care vreau să-l scape, înșelîndu-ne. Să rămîie zălog! Și dacă se împotrivește, scutură-l de barbă. Nu te rușina! Așa sînt ei deprinși să te porți cu dînșii. Tu ia cu tine numai pe „atamanii" tăi și pe tălmaci. Dar în urma voastră să se ție o ceată de oameni vrednici, care să meargă nesimțit și să fie gata să vă ajute la nevoie... Nu te încrede în tătari!...

6

Între Mitruț și Drăgan, tălmaciul călărea tăcut. Tăcea și Mitruț. Se gîndea la vorbele boierului Pătrașcu și cerceta cu ochii toate desimile și umbrele. Era încredințat că de undeva, de unde nici nu se așteaptă, trebuie să se ivească primejdia. Cînd i-a spus lui Gabidulin-acsacal că, pe lîngă Hasan-batîr, rămîne și el zălog pînă or veni robii făgăduiți, bătrînul a tresărit, s-a gheboșat în beșmetul lui strîngîndu-și pleoapele și s-a făcut pămîntiu la față. Tașmulla încremenise cu mînile în capul mînecilor

și barba tălmaciului tremura nestăpînit. Șoptiră între ei repede, speriați, pe furiș.

— Nu mă puteți opri! vorbi într-un tîrziu bătrînul. Sînt sol!

— Solul cui? strigă Mitruț care pricepu că boierul Pătrașcu a avut dreptate. Tîlhar, nu sol! Dacă pînă în sară nu avem aici cei douăzeci de robi, te spînzurăm lîngă batîrul vostru cel grozav! Ai înțeles?

Se vede că pînă la urmă acsacalul a înțeles că intrase el în capcana pregătită pentru alții. S-a sfătuit cu ceilalți, a dat un semn tălmaciului — să-l creadă cei de acasă — și l-a învățat cu șoapte tremurate ce să spuie și cum să facă. După care a rămas gheboșat ca un uliu cu aripile frînte, privind în urma celor ce plecau și ținîndu-și pleoapele grele, coborîte pe jumătate.

Acuma „atamanii“ goneau de mult, domolind fuga cailor numai cînd îi auzeau suflînd greu. I-au adăpat într-un pîrîu, au poposit atît cît au mîncat caii cîte o cușmă de ovăz și au încălecat iar. Ziua era strălucitoare. Zburau ciocîrlii către cerul limpede, stoluri de grauri sfîrîiau din aripile scurte trecînd pe deasupra fînețelor înalte și în văzduhul nemărginit berze albe vîsleau lin, ca într-o apă albastră. Și dintr-o dată sunetul înalt al unui corn de bou izbucni în urechea călăreților. Mitruț se întoarse în șa, izbi peste brațul tălmaciului care scăpă cornul din mînă și ridică ghioaga asupra lui:

— De ce ai sunat? strigă el strîngînd frîul.

Opriră și ceilalți, înconjurîndu-l.

— Ca să știe că sîntem prieteni! bîlbîi tălmaciul. Să nu tragă de departe asupra noastră...

— Cine să mai tragă dacă voi nu mai aveți nici atîția oameni cîți să păzească douăzeci de robi fără arme?

Sub amenințarea ghioagei, tălmaciul se făcu mic în șa.

— Buciumă, Ghivirdic! strigă Mitruț și Ghivirdic își înălță buciumul, pe care-l purta legat în curmezișul spatelui, îl îndreptă către asfințit și sună prelung.

— Uite-i! strigă Drăgan cu glasul lui gros. Uitați-vă împrejur!

Din iarba înaltă, de jur împrejurul cetei „atamanilor“ și la mică depărtare răsărise un lanț larg de tătari, cu

capete rotunde, cu ochii licăritori și cu arcuri întinse. Cît ai clipi, „atamanii“ descălecară și se adăpostiră în spatele cailor, în timp ce tălmaciul se zbuciuma în șa, își înălța cît putea sulița cu cîrpă albă în vîrf și lătra către ai lui vorbe neînțelese.

Nici o săgeată nu porni. Tătarii ascultau cu gura căscată vorbele tălmaciului și dintr-o dată începură a răcni, a-și frămînta brațele în vînt, a urla ca lupii și a se bate cu pumnii în piept, cuprinși parcă de o furie neputincioasă. Mai tare decît ei, însă, urla tălmaciul, scuipîndu-și vorbele înspăimîntat și înălțînd mereu în aer sulița lui cu cîrpă în chip de steag.

Mitruț înțelese îndată cît de înțelept fusese sfatul domniei sale Pătrașcului și izbucni mînios:

— Vra să zică dacă mă încredeam în voi și veneam aici cu prinsul și cu bătrînul vostru, îmi făceați de petrecanie! Dacă ni se clintește un singur fir de păr din cap, te jupim și pe tine și pe bătrîn și pe batîr ca pe berbeci! Înțelegi? Spune-le așa! întinse el brațul către dușmani.

Și tălmaciul începu să vorbească iar pe limba lui, dar dintr-o dată vorba i se stinse și el rămase cu gura căscată și cu ochii bulbucați, în timp ce un urlet de deznădejde urcă fără veste din pieptul tătarilor, jur împrejurul cărora un lanț de oameni călări răsărise ca din pămînt și înainta cu armele sus.

— Aici sîntem! se auzi glasul puternic al lui bița Niculai Miron.

Și după dînsul, bița Gligore și bița Lupu Condrea și bița Costache al Vădanei și Mateiaș Păcurarul și Ion Palmașu și toți oamenii „dintre ape“ și Zamfir lotrul, cu ai lui, își vînturară pe sus săbiile și strigară ca o răbufnire de vijelie:

— Aici sîntem! Poruncește, sutașule!

— Stați! le strigă Mitruț. Nu-i păliți! Împingeți-i încoace!

Și îndată tătarii se văzură îngrămădiți într-o latură, în fața „atamanilor“.

— Luați-le armele! porunci Mitruț. Și cînd și treaba aceasta se împlini, se întoarse spre tălmaci: Unde-s robii? întrebă el.

— Încă n-au venit! bîlbîi tătarul, înfricoșat. Se pot

duce oamenii iștia să-i aducă! arătă el spre cei dezarmați.

— Nu! hotărî Mitruț. Să se ducă unul. Ajunge! Pe ceilalți legați-i și păziți-i strigă el către ai săi. Dacă se simte o cît de mică părere de vînzare ori de minciună, ucideți-i fără milă! Iar robii să nu vie pe jos, se întoarse el către tălmaci. Călări pe cai buni... înșăuați! Spune așa cum poruncesc eu! strigă el, nedomolit. Ați vrut capcană? Na capcană, spurcăciunilor!

Un hohot uriaș se înălță în văzduh.

Legați de mîini și de picioare, tătarii se zvîrcoleau la pămînt ca viermii.

Sara, tîrziu, Mitruț înfățișă domniei sale Pătrașcu pe cei douăzeci de robi aduși și-i povesti toate cele întîmplate.

— Acu, — isprăvi el — ce se cuvine hoțomanului celui bătrîn, care a pus la cale mișelia asta? Că fără sfatul domniei tale, milostive, ne ucideau acolo cu săgețile! Ei și-ar fi luat înapoi batîrul și moșneagul și pe noi ne-ar fi mîncat ciorile! Asta nu se plătește?

— S-a și plătit! rîse boierul. Învățătura pe care ai dobîndit-o tu din toată întîmplarea asta este foarte scumpă. Acu știi cine sînt tătarii! Încolo... ține-te de cuvînt, Mitruț! Eu știu că tu ai vrea să le plătești altfel, așa cum li și se cuvine. Dar dacă te lași dus de mînie și-ți calci cuvîntul, înseamnă că ești și tu ca dînșii și mai tîrziu, cînd ai să-ți aduci aminte, are să-ți fie rușine!... Ține-ți făgăduielile, ca să te simți totdeauna tare și curat și să fii mîndru de tine, Mitruț! Și dușmanul să te prețuiască, dragul meu!...

Cînd se văzu în fața acsacalului, Mitruț nu se putu stăpîni. Îi puse ghioaga sub nas și-i strigă mînios:

— Ne-ai trimis la moarte, tîlhar bătrîn! Ți-ar trebui una ca asta, în numele tatălui, să afle toată tătărimea ta cum plătim noi ticăloșilor! Uite-o, ia! Uită-te bine, s-o cunoști și să te ferești de dînsa — tu și ai tăi — cît îți trăi!

Tătarul încremeni, cu răsuflarea oprită și se făcu galben. Iar cînd tălmaciul și Tașmulla îl apucară de subsuori, să-l ridice în șa, răsuflă ușurat.

Sprijiniră și pe Hasan-batîr să încalece, pentru că brațele și picioarele lui amorțiseră de cît stătuseră legate în căruța cu care fusese adus. Iar pe cel de al treilea cal încălecară și Taşmulla şi tălmaciul, unul în spatele celuilalt. Și porniră așa, să iasă din cuprinsul taberei și să ajungă la cîmp, spre răsărit.

— Mai poftim, milostive! strigă Drăguș către bătrîn scoțîndu-şi cuşma cu o mișcare largă și plecîndu-se pînă la pămînt.

— Poftim mai des! strigară alții, alergînd din toate părțile să petreacă pe tătari.

— Și dacă vă mai trece prin cap să năvăliți în Moldova, să vă luați iertăciune de la muierile voastre cele cu şalvari albaştri! Că acolo vă rămîn ciolanele!

— Huo!

Și toate strigătele se amestecară și se pierdură într-un hohot nesfîrşit, în timp ce tătarii treceau încet printre oameni, cu capetele plecate și privirile în pămînt. Așa ieșiră din tabără și se depărtară pierzîndu-se în adîncimea stepei.

Spre asfințit, luceafărul de sară răsărise de mult, iar drumul robilor încingea cerul în curmeziş.

PARTEA a VI-a

I

Cu zăbavă și parcă șovăind, Ieremia întinse mîna spre icoană. Degetele lui subțiri și noduroase la încheieturi atinseră îmbrăcămintea de argint a celei fără prihană și tremurară. Stătu o vreme tăcut, privind în jos, își aruncă din gîtlej o ceață îndărătnică și, în sfîrșit, șopti :

— Pe icoana maicei prea curate și a sfîntului ei prunc, juruiesc credință Moldovei și domnului meu... Juruiesc să lupt din toate puterile, împotrivindu-mă năvalei dușmanului, acolo unde sînt trimis, și dacă nu l-oi putea birui de istov, să urmez a lupta cu credință sub mîna domnului meu, pînă la izbăvire. Așa să-mi ajute dumnezeu și să mă prăvale în focul cel nestins, dacă mi-oi călca juruita...

— Fă cruce și sărută icoana, Ieremie, vorbi domnul cu glas adînc.

Ieremia își făcu cruce și sărută icoana.

— Scoală, dragul meu !

Și cînd Ieremia se sculă din genunchi, Ion Vodă îl îmbrățișă și-i vorbi tulburat :

— Ție, cel mai credincios prieten al meu, nici n-ar fi trebuit să-ți cer juruință. Dar îți dau, Ieremie, jumătate din oastea mea, din oastea Moldovei ! Vra să zică, trebuie să fim cu luare aminte ! Dacă izbutești să oprești pe turci la Dunărea, se cheamă că Moldova ai mîntuit-o tu ! Dacă nu-i oprești, însă le slăbești puterea și te tragi încoace cu oastea ta nevătămată, încă ai făcut mare ispravă, pentru că slăbindu-i, i-om putea doborî mai ușor aici. Precum vezi, Moldova se află în mîna ta ! Pentru ea ți-am cerut juruință, nu pentru mine !

Slab, cu obrajii scobiți și cu ochii înfundați, portarul Sucevei stătea încremenit în fața domnului. Pe chipul lui nu se putea ceti nici un fel de tulburare. Vorbi cu ochii în jos şi fără vlagă:

— Pentru mine, Moldova şi măria ta sînt una, doamne! Vra să zică, dacă înțeleg bine porunca măriei tale, eu mă duc acolo să nu las dușmanul să treacă Dunărea. Iar dacă n-oi izbuti, măcar să-l mai slăbesc... să-i mai storc din puteri... Și, în al doilea rînd, să-ți aduc înapoi oastea cît mai nevătămată și neîmpuținată, fiindu-ne de trebuință aici...

— Așa, Ieremie, îngădui domnul. Prinde malul în fața Oblucitei, de la bălţile de la vale, pînă la cele de la deal, vra să zică pe vreo cinci-șase miluri. Prin altă parte nu pot trece, că nu-i lasă bălţile și smîrcurile, iar de descărcat, numai la Oblucița pot descărca. Trimite străji cît poți de departe să privegheze malurile şi alte străji să treacă apa şi să străbată în jos, cît or putea mai mult. Nu uita: numai zahereaua și tunurile le aduc pe apă. Oastea vine pe la Udrii [1], vra să zică pe drum și cu piciorul. Tu fii treaz și așteaptă. N-or veni azi, or veni mîine, or veni poimîne! După socoteala mea, nu pot să mai zăbovească. Să te găsească gata.

Ieșiră din cort. Tabăra fierbea. Șiraguri lungi de pedestraşi treceau către miazăzi într-un nor subţire de colb. Lăncile, sulițele, halebardele, coasele, purtate pe umeri, sclipeau în soare și se pierdeau în depărtare învăluite în ceața dimineții. Căruțe cu zaherea grăbeau pe delături, umplînd văzduhul cu duruitul lor și în urma tuturora se urniră vuind greu treascurile trase de cîte șase cai fiecare. In tabără rămînea călărimea ușoară, panţirii, hușnițele, o parte din treascuri, puțină pedestrime și strajă răspîndită într-o parte pînă la Nistru și în cealaltă pînă dincolo de Prut, pusă sub mîna domniei sale vornicului Grumază. Boierul Pătrașcu pornise spre Dunărea, de unde avea poruncă să trimită către domn, de două ori pe zi, vești proaspete, cu oameni isteți și credincioși. Și în vederea aceasta luase cu dînsul pe Mitruț cu „atamanii“ săi, călări pe cai iuți și hodiniți.

[1] Udrii — Adrianopole. (N. A.)

Ochii domnului cercetau neliniştiţi forfota uriaşă a taberei. Alături, Ieremia stătea ca împietrit, cu ochii duşi către miazăzi, cu fruntea încreţită. Şi cînd şi cele din urmă treascuri se făcură nevăzute în depărtare, învăluite în colb, şi vuietele se stinseră, boierul tresări ca trezit din somn:

— Îi vremea să mă duc, măria ta!

Ion Vodă cuprinse în palma sa uriaşă mîna subţire, ciolănoasă, a portarului şi i-o ţinu o vreme strînsă.

— Du-te, Ieremia! rosti el în sfîrşit, cu glas tulburat. Şi să-ţi ajute dumnezeu!...

De la Galaţi, de unde Dunărea se îndoaie de istov către răsărit, şi pînă la vărsarea în mare, tot malul ei de către miazăzi arăta plin de bălţi şi smîrcuri şi mlaştini. Sclipeau nesfîrşite ochiuri de apă între păpurişuri înecate, zburau pe sus nori de păsări de baltă, şi vidre roşcate pescuiau nestingherite în cotloanele lutoase şi întunecate. Numai la Oblucița, pe o întindere de şapte-opt mile, malul se vedea uscat, cobora pietros pînă la faţa apei şi o stîncă de cremene, înaltă, butucănoasă, adăpostea de vînturi o umilă aşezare turcească.

Într-un amurg, pe malul dimpotrivă, opri domnia sa Ieremia, portar al Sucevei şi hatman al oştirii moldoveneşti. Lîngă el opriră căpitanii şi comandirii puşi sub ascultarea sa şi o vreme stătură nemişcaţi privind peste apă. Vîntul de sară flutura uşor cozile cailor şi clătina crengile sălciilor plecate asupra undelor. În spatele călăreţilor, în adîncul luncii, se simţea şi se auzea mişcarea fără hodină şi vuietul necurmat al oştirii.

Malul acesta nu semăna cu cel dinspre miazăzi. Era, în tot lungul lui, mai înalt şi mai abrupt. Numai în dreptul Obluciţei cobora lin pînă la firul apei, dar îndată se înălţa iar sălbatic şi greu de urcat. De aceea se şi spunea locului acestuia vad, cu toate că Dunărea nu putea fi trecută cu piciorul şi nici cu căruţa sau călare, aşa cum se trece printr-un vad. Erau şi pe malul acesta bălţi şi smîrcuri, dar mult mai rare şi mai mici, iar în lunca largă şi adîncă, pornind chiar de lîngă apă, frunzişurile copacilor bătrîni umbreau iarba înaltă şi desişurile tinere.

Dincolo de apă, în Oblucița, nu se vedea nici o mişcare, nu se aprindea nici o lumină. Iar în lungul malului

pietros, priponite și adăpostite în cotloane înecate în umbră, se legănau ușor cîteva lotci pescărești.

— N-au sosit! vorbi hatmanul, mai mult ca pentru sine. Ai avut grijă de iscoade, pan Murgule?

— Îs gata pregătite! răspunse domnia sa Cozma Murgu, împingîndu-şi calul lîngă al lui Ieremia. Le-am dat porunci și buciume să ne vestească de departe, de cum or simţi ceva. Am găsit și o ciobacă... Cum s-a mai întuneca, îi pornesc.

— Și domnia ta, pan Arbore, ai aflat loc pentru treascuri?

— Am aflat. Numai că nu le pot aşeza în sara asta. Una, să nu ne împotmolim, și al doilea, să nu le arătăm în vederea dușmanului. Pentru că de pustiu, pare pustiu satul acela al Oblucițel, dar nu uitați că acolo-s numai turci și... cîți turci, atîtea iscoade!

— Drept!... Adică să vadă ei pînă aici?

— Ziua, în soare, ne văd cum avem să-i vedem şi noi pe dînșii. Păcat numai că-i apa prea lată și nu-i ajung cu treascurile mele...

— Pan Murgule și domniile voastre toți, — vorbi iar hatmanul, — aveți grijă... Trebuiesc priveghcate cetele să nu aprindă focuri decît departe, în adîncul luncii, să nu se audă vuiet și ziua să nu iasă nimeni afară din umbra copacilor și din desimi. Nu-i nevoie să ne simtă ei că sîntem aici. Iar mîne dimineață om cerceta malul și om hotărî locul fiecăruia.

Ieremia mai stătu o vreme privind departe către miazăzi. Încet umbrele nopţii înecară depărtările și stînca Oblucițel nu se mai văzu. Pe urmă nu se mai văzu nici apa și numai șuietul ei uriaș umplu întunericul, stăpînindu-l. Calul bătu cu copita în prundul malului și Ieremia tresări. Privi în jur ca trezit din somn, își înălță umerii înguști și, întorcînd, intră în luncă. Ceata soților săi îl urmă tăcută.

Iar peste puțină vreme o ciobacă se desprinse din întunecimea malului și se făcu nevăzută în curmezișul apei. Din fundul ei, ochii boierului Alexa priveau neliniștiți înapoi spre mal. Nu cumva l-a simțit careva? Dar malul era

pustiu şi boierul, liniştindu-se, izbi cu piciorul în spinarea vîslaşului :

— Mînă mai repede !

În adîncimile luncii, vuietele se stinseră încet...

2

În ziuă, Oblucița arăta tot atît de părăsită şi pustie. Un om, pe care-l vedeau foarte mic din pricina depărtării, coborî malul şi despriponi o lotcă. Scutură în vînt un crîsnic abia desluşit, îl azvîrli în lotcă şi, urcîndu-se alături, porni la vale, pe sub mal.

Dincoace, hatmanul Ieremia şi căpitanii oştirii călcară lunca în lung şi în lat, se sfătuiră şi aşezară tabăra : de o parte şi de alta a vadului, sus pe înălţimea malului, urcară treascurile căpitanului Arbore şi le înțepeniră pe tălpile de lemn aduse de la capul Iezerului. Se încredinţară că gurile lor pot bate drept înainte asupra apei şi pot să-şi încrucişeze focurile dacă se va ivi trebuința, şi domnia sa Arbore se arătă mulțămit.

— Dacă s-or gîndi să treacă buluc, în putere — se bucură el, — prin altă parte n-au pe unde ! Iar dacă-i împinge Nichipercea să se bulucească prin vad, unul nu scapă ! Numai să umpleţi gura vadului cu arme de foc şi cu săbii bune...

Iar gura vadului fiind largă de aproape o milă, aşezară în ea — rînduindu-i în adîncime — archebuzierii dumnealui Buhuş şi cetele dumnealor Sima şi Decusară, care, învăţînd meşteşugul săbiilor, părăsiseră ghioagele şi coasele cu care luptaseră la Jiliştea. Mai aşezară de o parte şi de alta a archebuzelor halebardierii domniei sale Stroici şi sulițaşii sutaşului Iurie, după care, căpitanul Buhuş, urcîndu-se pe creasta malului — unde se înşirau treascurile — şi privind în adîncime, îşi scoase căciulița, îşi şterse fruntea de sudoare şi rosti apăsat :

— Acu să poftească !

Pe urmă, gîndindu-se să întărească malul în lungimea lui, aşezară în stînga vadului, la vale, lîngă treascuri, o jumătate din archebuzierii dumnealui Răducanului, arcaşii

lui Ghiorghieș Creangă, lăncierii lui Ilieș Saul și ghiogarii dumnealor Stoian Șarpe și Manole Grabă. Mai departe, către gurile Dunării, nu mai așezară pe nimeni, pentru că bălțile umpleau întinderea și nu mai era nevoie de nici o pază. În partea cealaltă a vadului, la deal adică, statorniciră cealaltă jumătate din archebuzierii Răducanului, după care se rînduiau unii după alții: arcașii dumnealui Șeptelici, lăncierii domniei sale Țarălungă și ghiogarii, sulițașii și săbierii hatmanului Slăvilă, stolnicului Bilăi și boierului Alexa Albu. Și după porunca hatmanului, cîte un sfert din fiecare ceată rămase pe loc la hodină în adîncimile luncii, așteptînd vremea lor. La aceștia, drept oaste proaspătă la nevoie, se adăugau oamenii înarmați cu topoare, de sub mîna domniei sale Ivașcu, precum și cei de la tabăra de care și de la cai, înarmați cu lănci și ghioage și sulițe.

Astfel, între capătul din stînga al taberei — aflat sub mîna căpitanului Manole Grabă — și cel din dreapta unde poruncea hatmanul Slăvilă, oștirea pusă sub ascultarea lui Ieremia se întindea pe o depărtare de șase-șapte mile.

— Așa cum sîntem așezați acu — dacă om fi vrednici — turcii n-au să poată trece, chiar dacă or fi de zece ori mai mulți decît noi! vorbi Pătrașcu, după ce străbătu lungul malului, cercetînd.

Și într-același ceas, Mitruț porni călare să ducă domnului cele dintîi vești din tabăra de la vadul Oblucitei...

Toată ziua aceea se scurse liniștită. Peste apă, în sat, se zări mișcare foarte puțină și oști nu se oblicirǎ nicăieri. Numai Dunărea trecea puternică, uriașă, umplînd singurătățile cu freamătul ei fără popas.

Sara, dumnealui boierul Gore pătrunse în tabăra archebuzierilor din gura vadului. Aflase că se găsesc aici ostași leși, și cum domnia sa era puțin cam băut, iar pe de altă parte le cunoștea limba, îi venise gust să audă anume vești din țara lor și poftise să stea de vorbă. Dar ostașii aceia se dovediră a fi niște morocănoși, liniștiți și închiși în ei. Erau niște oameni mîhniți, cu chipurile ciolănoase și obrajii scobiți. Privirǎ pe boierul acela gras, cu burtă mare și cu gușă și tăcură.

— Măi, voi arătați nemîncați! rîse boierul Gore privindu-i cu ochii mici ca prin niște crăpături făcute în grosimea obrajilor căzuți.

— Doar nu-i fi crezînd, domnia ta, că am fugit de bine din Lehia! răspunse un ostaș. De bine nu fuge nimeni, boierule! Iaca, domnia ta, dacă ești sătul de nu mai poți, nu fugi!

— Ba, dacă m-or grămădi turcii, fug și eu! rîse gros boierul Gore și burta lui săltă sub brîul îngust. Fug la voi în Lehia!

Oștenii se uitară unul la altul și înălțară din umeri. Pricepură că boierul e băut.

— Iaca, asta-i dreptatea lumii iștia! vorbi rar alt oștean. Oamenii cei necăjiți și flămînzi merg în frunte să stăvilească dușmanul, iar cei sătui și care crapă de bine stau la spate, la adăpost. Cum pier cei hămesiți sub fierul dușmanului, cum fug cei de la spate peste hotare... Așa-i boierul peste tot, milostive! Așa-i legea lui și aici, și la noi! El să trăiască! El să huzurească! El să se bucure! Noi... viermii pămîntului! Calcă boierul peste noi cu încălțările lustruite. Așa a lăsat dumnezeu, milostive! Numai că dumnezeu... Altfel...

— Ei, dar îmi pari veninos, tu, leahule! Auzi? Dacă la voi îi tot ca aici, de ce n-ai rămas acolo! Te-a gonit careva?

— M-a gonit! oftă omul clătinînd încet din cap. M-a gonit sărăcia și foamea, precum ai spus domnia ta însuți, milostive. Eu știu să rabd și să tac, dar copiii plîng, n-ai ce le face! Și atunci iaca, primești un pumn de gologani de la boierul Luca, îi lași acasă să se ogoaie plozii și tu vii aici să înveți să tragi cu archebuza... Îi avea zile să te mai întorci să-i vezi... te-i întoarce! Nu-i avea... cum a vrea dumnezeu!

Tăcu, și toți ceilalți clătinară din cap cu mîhnire și tăcură și ei, privind în jos.

— Parcă am nimerit la înmormîntare! strigă boierul Gore, scîrbit. Care din voi merge cu mine să-i dau un ulcior ca să vă mai înveseliți? întrebă el, darnic la băutură ca de obicei.

— Nu merge nimeni, boierule! se auzi de la spatele său glasul dumnealui căpitanului Buhuș. Ei așteaptă aici

dușmanul și lupta... și la o asemenea îndeletnicire cată să fii treaz!

— Unde-i dușmanul? se întoarse speriat boierul Gore, luat fără veste.

— Ai să-l vezi, numai treaz să fii! răspunse căpitanul, aspru. Și să-l aștepți și domnia ta, că nimeni nu știe ceasul!

Furios, boierul de la Bîrlăzăl orbăcăi în întuneric călcînd peste trupuri adormite, auzi în urma sa vorbe mînioase și la ceas tîrziu de noapte ajunse la cortul domniei sale Albului, pe care îl știa bucuros de oaspeți, oricînd.

3

Corabia joasă, pîntecoasă, părea o broască uriașă care plutea greoi la deal. Se ivise pe neașteptate, departe, spre răsărit, urcînd încet cursul apei pe lîngă malul dimpotrivă și crescînd cu fiecare clipă. Acu se vedea bine. Avea pînzele întinse, dar se ajuta și cu două șiraguri de vîsle care băteau apa cu o mișcare lungă, regulată. Toaca ce rînduia bătaia lor se auzea de departe ca o plesnitură uscată peste apă.

— Nu tragi, milostive? se uită Mitruț, nedumirit, la căpitanul Arbore.

Stăteau pe creasta malului, ascunși în umbra unor răchiți scorburoase. La stînga și la dreapta lor, toată oastea, în picioare, adăpostită sub copaci și în desișurile luncii, privea.

— De ce să trag? răspunse căpitanul mișcîndu-și mustățile grele, bălăi și răsucite în jos pe lîngă colțurile gurii. Treascurile noastre nu bat pînă acolo. Vra să zică numai le-am da de știre că sîntem aici și ei și-ar vedea de treabă și ar rîde de niște neputincioși ca noi! Ei, dacă ar pluti mai aproape, pe la mijlocul apei, de pildă, ar fi altăceva! Și nici atunci... nu cred...

Mitruț tăcu rușinat. Pentru a doua oară în cîteva zile avea prilejul să ia aminte cîte din cele de trebuință războiului nu le cunoaște și are a le învăța!

În dreptul Oblucitei, lîngă malul care cobora pînă la firul apei, pînzele corăbiei căzură, vîslele încremeniră și corabia opri. Un roi de oameni sări pe mal trăgînd odgoane și priponind vasul de stîlpii bătuți în pămînt, după care alt roi coborî, pornind o forfotă pe care cei de pe malul dimpotrivă n-o puteau deslusi.

— Or fi oșteni? întrebă boierul Pătrașcu cu mîna la frunte și cu ochii ațintiți.

— Asta numai dumnealui Șeptelici, cel care vede atît de bine încît ucide gîsca sălbatică din zbor, cu săgeata, ar putea să ne spuie!

Iar căpitanul Șeptelici își făcu ochii mici și răspunse îndată:

— Nu-s oșteni! Îs salahori, pentru că văd pe unii că învîrtesc biciul asupra celor care descarcă țuhali și butoiașe și le cară în saraiul cel de scînduri de sub stîncă...

— Care sarai de scînduri? se minunară boierii și căpitanii, umbrindu-și privirile, încruntîndu-se să vadă măcar cît de cît și nevăzînd nimic.

— Saraiul cela, ia... în umbra stîncii... întinse dumnealui Șeptelici bratul într-acolo. Are o poartă de să intre pe ea carul cu boi! Nu vedeți?

Se lăsară păgubași, pentru că la o asemenea depărtare la care oamenii care forfoteau pe celălalt mal se vedeau nedeslușit și numai cît niște copii, era greu să vezi și ce se mai află „în umbra stîncii"!

— Mitruț! chemă boierul Pătrașcu, luîndu-și sutașul la o parte. Uită-te de la corabia ceea, la vale, sub mal. Vezi lotcile?

— Le văd, spuse Mitruț. Sînt cinci, priponite.

— Așa, cinci. Nouă ne-ar trebui numai două. Avem aici o ciobacă și două vîsle. Treci apa prin întuneric, dezlegi două lotci de acolo, le prinzi de ciobacă și le tragi dincoace, tocmai în capătul din stînga, unde poruncește dumnealui Stoian Șarpe și dumnealui Manole Grabă. Știi unde?

— Știu. La sălciile cele bătrîne, lîngă bălți.

— Ai să nimerești prin întuneric?

— Am să nimeresc.

— Bun. Și nu-i nevoie să mai știe și alții. Au să știe numai „atamanii" tăi, care au să te aștepte acolo, cu mine.

— Pot să iau pe Drăgan la vîslit și pe Zamfir la cîrmă?
— A venit Zamfir?
— A venit, milostive! Îl trage apa... și socoate să ne fie de ajutor.
— Ia-l! Pune mîna pe ciobacă din vreme și ascunde-o chiar aici sub mal. Pornești cînd îți spun eu...

Dunărea vuia. Departe de mal, în mijlocul apei, freamătul acela care se auzea din luncă se prefăcuse într-un huiet atît de puternic și atotstăpînitor, încît cei trei oameni din ciobacă amuțiseră tulburați și îngrijorați. Li se părea că pătrunseseră fără veste într-o pustietate fără margini, întunecoasă și răscolită de o vijelie care clătina lunca, scuturîndu-i ca pe niște frunze și răpindu-le glasul, auzul și vederea. În fundul apei, stelele cerului se clătinau ca bătute de vînt și își tulburau luminile de cîte ori vîslașii își băgau lopețile în unde. În picioare, Zamfir ținea cîrma și se uita grijuliu în toate părțile. Dincolo de stînca Oblucițel se întoarse spre vîslași și le făcu semn, iar ei ridicară vîslele deasupra apei și rămaseră nemișcați, așteptînd.

O vreme, ciobaca pluti la vale în voia apei. Pe urmă, cîrmaciul o îndreptă spre mal, pătrunse între două lotci legate de țăruși și sări pe prund. Săriră și ceilalți doi, în tăcere. Priponiră ciobaca, dezlegară lotcile și, umblînd repede în apa pînă la brîu, le cercetară frînghiile și le prinseră în urma ciobacăi. Socotiră treaba gata, dar cînd să urce și ei și să pornească, un glas necunoscut, gîtuit de mirare, izbucni lîngă ei:
— Ha?
Se întoarseră fulgerător. Din cea de a doua lotcă se ivise un fes și de sub fes, doi ochi bulbucați de spaimă îi priveau neliniștiți.
Zamfir își trase cuțitul de la brîu și se repezi.
— Nu-l ucide! îl apucă Mitruț de braț. Îl luăm cu noi!
Și în timp ce Zamfir ținea cuțitul sus, între ochii turcului mut de groază, Mitruț și Drăgan săriră în lotcă, legară prinsul de mîini și de picioare, tăiară nodul unei frînghii și i-l băgară în gură, în loc de căluș, și cînd îl văzură zăcînd în fundul lotcii, fără mișcare, porniră grăbiți.
În umbra tufelor de pe mal, boierul Pătrașcu îi aștepta. Fluieră ușor cînd îi zări, iar cînd atinseră pămîntul, mînile

puternice ale „atamanilor“ se întinseră să-i ajute și alte mîini legară lotcile de trunchiurile copacilor.

— Numai să ne pregătim șumuiegele și mergem! se bucură boierul Pătrașcu nemaiaflîndu-și locul. Nu v-a simțit nimeni?

— Ba, ne-a simțit un turc care dormea în lotcă! rîse Mitruț. De mirare îi pierise graiul! L-am adus aici să-l cercetăm.

— A rămînea aici pînă ne-om întoarce, porunci dumnealui Pătrașcu. Acu nu avem vreme. Gata, flăcăi?

— Îndată! răspunseră într-un glas Ghivirdic și Drăguș, care moșmondeau ceva în întuneric.

Căutaseră iarbă uscată din anii trecuți, o împletiseră în cununi și făcuseră din ele șumuiege. Iar acum ungeau șumuiegele cu seu, din cel păstrat la căruțe pentru opaițe.

— Avem douăzeci! strigă Drăguș. Ajunge?

Boierul Pătrașcu nu răspunse. Stătea pe muchia malului și privea țintă spre răsărit, în întuneric.

— Le-ai văzut? vorbi lîngă dînsul glasul dumnealui Manole Grabă.

— Le-am văzut!

Departe, deasupra apei, se legăna încet o lumină și mult mai departe, în urma ei, alta.

— Fînare de corabie! cunoscu careva din întunecime.

— Fînare de corabie! șoptiră alții. Două, una după alta!

— Trei! vorbi glasul răgușit al lui Zamfir. Uite, milostive! Tocmai colo la marginea zării... vezi o scînteie? Îi alt fînar!

În luncă se auzi un freamăt nedeslușit de glasuri.

— Iaca, le-a văzut toată lumea! întinse brațul într-acolo Manole Grabă.

— Și nouă ne-au stricat socotelile! vorbi boierul Pătrașcu.

Făcu cîțiva pași repezi, dar se opri dintr-o dată și se întoarse gînditor.

— Cîte șumuiege ai zis că ai, Drăguș? întrebă el.

— Douăzeci, milostive!

— Ne trebuie optzeci! O sută, chiar! Pînă la miezul nopții să fie gata! Puneți mîna, flăcăi! se întoarse el către „atamani“ și către oamenii lui Zamfir care așteptau

în întuneric. Și toate uscate și împletite bine și groase... să ardă cumsecade!

— Și seu, de unde? se nedumiri Drăguș.

— Furați, dacă nu vă ajunge! Dar faceți repede! Și pînă atunci, aduceți prinsul.

Prinsul era un om desculț, cu labele picioarelor mari, murdare și noduroase, cu șalvarii borteliți și cu cămașa zdrențuită. Era pescar și dormea în lotcă, să poată pleca dimineața mai devreme la treabă. Nu știa aproape nimic. Venise în adevăr o corabie. Salahorii descărcaseră butoaie mici și saci și-i duseseră în sarai, sub stîncă. Mai au de descărcat și mîne. Străji n-a văzut. Turcii veniți cu corabia dorm în sarai... că cei mai mulți îs goi... A auzit că vine oaste mare... Cînd... cît... nu știa... Îi tremura bărbia, înghițea în sec, mișcîndu-și mărul lui Adam, ascuțit, în sus și în jos și își rotea ochii speriați.

— Să nu fugă! porunci dumnealui Pătrașcu. Mîne dimineață îl ducem la hatman.

Corăbiile se apropiau. În întuneric, fînarele se clătinau încet și bătaia vîslelor urca peste șuietul apei. Cea dintîi opri și îndată se auzi nedeslușit vuietul mulțimii salahorilor aduși. Opri și a doua, și după o vreme se apropie și a treia și rămase nemișcată lîngă celelalte.

Departe, în noapte, glasuri multe se înălțau și coborau, dar nici o lumină nu se aprinse.

— Nu-s grăbiți să descarce! spuse încet domnia sa Pătrașcu, stînd nemișcat pe creasta malului.

— Ce hotărăști? întrebă de alături Manole Grabă.

— Aștept! Poate pînă la urmă s-or culca.

— Vra să zică tot te duci?

— Mă duc...

Boierul Pătrașcu chemă pe Mitruț și stătură îndelung de vorbă. După aceasta, Mitruț sfătui mult cu „atamanii“ săi, cu Zamfir și cu Drăgan. Își pregătiră armele și căpătară de la Manole Grabă și cîte o suliță. Drăguș și Ghivirdic se înfundară după tufărișuri, în luncă, să se încredințeze dacă șumuiegele lor se aprind. Se înapoiară bucuroși.

— Ard cu flacără și pîrîie ca așchiile de brad uscat! vestiră ei.

Și așteptară.

Dincolo de apă vuietele descreşteau încet.

Din fundul cerului de miazănoapte Rarița se ivise sclipind și urcînd încet în adîncul zării întunecate. Iar deasupra capului, Găinuşa porni a luneca nesimțit spre apus. Un vîntuleț ușor ca o boare aducea mireasmă de ierburi coapte. Țînțari bîzîiau ascuțit pe la urechile oamenilor, care se apărau cu mîna. De peste apă nu se mai auzea nimic.

— Haidem! se sculă boierul Pătrașcu din iarbă.

Îl urmară în tăcere Mitruț cu „atamanii" și Zamfir cu toți soții săi. Coborîră malul, aşezară în lotci armele și șumuiegele și porniră. Îndată vuietul și neliniștea apei și singurătatea și noaptea îi înghiți...

În dreptul corăbiilor priponite, lotcile opriră. Oamenii stătură nemișcați, pîndind. Dar pe corăbii și pe mal nu se desluși nici o mișcare. Vîsliră încet pînă ce lotcile dădură cu botul de mal. Săriră jos, cu grijă să nu se audă nici un zgomot. Işi luară armele și înfipseră cîte un șumuiag în vîrful suliței. Mai stătură o vreme în umbra malului și cînd se încredințară că nimeni nu i-a simțit și nu-i nici o pază nicăieri, porniră unul după altul, călcînd încet, către stîncă. În întuneric, saraiul lung și cu porțile deschise părea numai o umbră nesfîrșită și mai neagră decît noaptea. Se lipiră de pereții de scînduri și iar stătură o vreme, la pîndă. Pe urmă, cineva scăpără. Lovitura amnarului pe cremene se pierdu în șuietul apei. Îndată o suliță se înălță cu șumuiagul aprins în vîrf și după dînsa alta și altele începură să alerge în jurul saraiului. Șumuiegele fură băgate sub streașine, în toate părțile şi cîteva — ca niște roate de flăcări — zburară pe porțile deschise, în întunecimea saraiului.

— Repede la lotci! porunci domnia sa Pătrașcu, cu glasul gîtuit şi se repeziră în goană spre apă.

În urma lor un răcnet cumplit sparse tăcerea și o năvală deznădăjduită de oameni înspăimîntați se buluci pe uşa saraiului.

Fugarii întoarseră capetele și se pregătiră de apărare. Dar nu-i fugărea nimeni. Oamenii aceia care țîșneau pe ușa saraiului, sărind unii peste alții, îmbrîncindu-se, căzînd, sculîndu-se şi rostogolindu-se în întuneric într-o învălmășeală cumplită, nu-i urmăreau pe dînșii, ci alergau înnebuniți spre largul cîmpiei.

— Repede la lotci! strigă iar boierul Pătrașcu și glasul său sună îngrijorat.

Săriră în lotci, vîsliră cu putere și se depărtară de mal. Intrară cu băgare de samă în umbra celor patru corăbii priponite. Erau largi și pîntecoase și atît de încărcate, încît punțile lor erau coborîte pînă aproape de apă. Deodată, dinspre sarai, o flacără țîșni spre cer. Un strigăt slobozit din sute de guri se auzi dintr-acolo și pe punțile corăbiilor, prin întuneric, se auzi o mișcare repezită și duduit de picioare goale.

Domnia sa Pătrașcu fluieră ușor și dintr-o dată șumuiege aprinse, ridicate în suliți, zburară și căzură din toate părțile pe punți, lăsînd în aer dîre de scîntei. Strigăte puternice răsunară în noapte, înălțîndu-se de pe toate corăbiile și din nou șumuiege zburară prin văzduh și după ele altele se învîrtiră pe sus și căzură pe punți. Acuma duduitul picioarelor goale se prefăcu în fugă gîfîită și oameni mulți își făcură vînt, săriră pe mal, se rostogoliră unii peste alții, se îmbrînciră, se sculară și se pierdură în întuneric într-o fugă deznădăjduită.

— Gata! strigă boierul Pătrașcu. Repede la larg!

Și cele două lotci, mînate voinicește, cu cîte patru perechi de vîsle, ieșiră dintre corăbii și porniră cu iuțeală, la vale. În urma lor, flacările care ieșeau din sarai se înălțau pîrîind. Vîrtejuri de fum se buluceau pe sus, împreunîndu-se cu alte vîrtejuri care începuseră a se înălța din cele patru corăbii. Și lotcile pluteau prin umbra malului, depărtîndu-se.

— Nu înțeleg! vorbi dintr-o dată Mitruț către boierul Pătrașcu. Turcii aceia, în loc să sară la noi, să ne prindă și să ne facă sama, fugeau de le scăpărau picioarele! Și erau atîția!

— Ai să înțelegi îndată! îi răspunse Pătrașcu.

Și chiar în clipa aceea o bubuitură năprasnică despică văzduhul, o pară de foc țîșni spre cer și, din înălțime, la lumina flăcărilor, începură să cadă la mari depărtări bucăți de lemn, scînduri, snopi de scîntei și lucruri aprinse, fără formă, învîrtindu-se într-o învăluire nedeslușită.

— Mai pe sub mal! Mai pe sub mal! porunci dumnealui Pătrașcu, îngrijorat. Să nu ne cadă ceva în cap! și întorcîndu-se spre Mitruț, adăugă: Ai văzut de ce fugeau

turcii? Butoiașele! Știau că au în ele iarbă de pușcă și că-i paște moartea!

Alte bubuituri porniră, atît de puternice, încît cei din lotci își duseră palmele la urechi. Flacările care țîșneau în naltul cerului luminau apa și malul dimpotrivă, pe care oastea moldovenească ieșise, fără să se mai ferească, și stătea la priveliște. Astfel se văzură lotcile, luminate de flăcări, îndreptîndu-se cu iuțeală spre malul apărat de domnia sa Manole Grabă, se văzu cum țîșnește fumul din corăbii și cum fulgeră din ele pară înaltă, sfîșiind văzduhul. Și dintr-o dată alte bubuituri cutremurară pămîntul și apa, iar corăbiile se despicară în două și se duseră la fund, într-o volbură de valuri, de pară și de fum...

A doua zi dimineață Pătrașcu fu chemat în cortul hatmanului. Pe drum întîlni pe Alexa Albu care trecu fără binețe.

4

— Parcă eu am dat o poruncă, pan Pătrașcule! îl întîmpină Ieremia. Să nu ne simtă dușmanul! Cum de ai înfrînt domnia ta porunca mea și ai dat de gol așezarea oștirii noastre, cu isprava pe care ai făcut-o astă-noapte?

— Credeam că mă chemi pentru laudă și mulțămire! grăi Pătrașcu nedumirit. Isprava mea a înecat patru corăbii dușmane și a nimicit tot ce au adus turcii în ele: arme, zaherea, și mai cu samă iarba de pușcă! În clipa asta dușmanul n-are nici ce mînca și nu poate trage nici cu treascurile, nici cu archebuzele asupra noastră! Socot că asta-i o izbîndă...

— Și cine te-a rugat sau ți-a poruncit să cîștigi izbînda asta, cum îi zici? îl întrebă Ieremia, punîndu-și mînile în șolduri și înălțîndu-și chipul scofîlcit.

— Trebuie să cer voie ori de cîte ori mi-a veni la îndemînă să fac o pagubă dușmanului? întrebă Pătrașcu, ridicîndu-și glasul. Și îi pare rău unui hatman moldovan că am nimicit o parte din puterea care vine peste noi? Pan Ieremie, aud și nu-mi vine să cred!

— Dar dacă ți-oi aduce aminte că hatmanul are drept de viață și de moarte asupra celor pe care-i duce la luptă, ai să crezi? strigă marele portar, cu pumnul ridicat și cu barba tremurînd. La asta nu te-ai gîndit?

— Dar ce-am făcut? strigă și boierul Pătrașcu, ieșindu-și din fire. Ce vină îmi găsești? Pentru fapta aceasta, domnul m-ar fi răsplătit, pan Ieremia, nu m-ar fi amenințat cu moartea!

— Aici poruncesc eu, nu domnul! izbi Ieremia cu pumnul în vînt și de la colțurile buzelor subțiri o spumă ușoară împroșcă în aer o dată cu fiecare vorbă ce-i ieșea din gură. Mi-ai înfrînt porunca, asta ai făcut! Poate că aveam de gînd să pălesc altfel... poate... din altă parte! Nu să le arăt anume unde îi aștept! Să le fi făcut o pagubă mai mare...

— Mai mare nu se putea! rosti cu putere Pătrașcu. Tot ce au avut aici am nimicit!

— Să mai fi venit corăbii... să fi fost mai multe...

— Cînd au să mai vie, am să mă duc iar...

— N-ai să te duci! țipă hatmanul și umerii obrajilor ciolănoși se roșiră. N-ai să te duci nici domnia ta, nici alții! Cine îmi calcă poruncile își primejduiește capul, pan Pătrașcule! Oricine ar fi! Ai înțeles?

— Am înțeles că poate ți-am răsturnat anume puneri la cale pe care nu le-am știut!... Se poate. Socot că ar fi bine ca și domnia ta să ții sfaturi de război cum are obicei măria sa! Ș-atunci nu s-ar mai întîmpla...

— Nu mă-nvăța! îi tăie vorba Ieremia. Domnia ta ai fost trimis aici cu anume treabă. Ține-te de ea și lasă porunca și așezarea războiului pe sama noastră!

— Cum adică? N-am voie să lupt?

— Cînd ți-oi porunci eu, pan Pătrașcule! Nu înainte!

Boierul Pătrașcu stătu o clipă tăcut. Își aduse aminte că văzuse pe Alexa Albu ieșind de la hatman și păru a înțelege de unde venea atîta mînie.

— Bine! rosti el șovăind. Am adus și un prins de dincolo de apă. Nu vrei să-l asculți?

— Lasă-l aici, pan Pătrașcule, și trimite veste măriei sale că chiar acu ne-au buciumat iscoadele noastre că vin dușmanii... Atît!

Greoaie și mult mai mari decît cele ce veniseră înaintea lor, două corăbii urcau împotriva apei în după-amiaza acelei zile. De departe, înfățișarea Oblucițeі părîndu-le ciudată, căpitanii acelor corăbii opriră cu mult înainte de a ajunge la vad și priviră îndelung. Deasupra apelor pustii, catargele rupte și scufundate pe trei sferturi împungeau aerul cu capetele lor negre de funingine, piezișe deasupra apei și singuratice. Din umbra vaselor sosite, o barcă se desprinse și porni în cercetare, vîslind cu băgare de samă către vad. Ocoli locul însemnat cu rămășițele corăbiilor scufundate, opri la mal și doi oameni, coborînd, porniră încet, privind în toate părțile și îndreptîndu-se spre stîncă. Cînd se iviră din nou, alergau. Săriră în barcă și se îndreptară cu iuțeală către vasul lor.

Malul dimpotrivă părea pustiu. Căpitanii corăbiilor stătură mult sus, pe punțile lor și pîndiră într-acolo. Dar nu văzură nimic, cu toate că fiecare copac și fiecare tufă sau desiș, sau frunzar, ascundea sute de ochi care cercetau apa și depărtările fără să se arate. Porunca hatmanului Ieremia se împlinea cu străşnicie. Numai cînd cele două vase sosite, ocolind larg mormîntul de valuri al corăbiilor scufundate, ajunseră către mijlocul apei, căpitanul Arbore se deșiră cît era de lung, lîngă copacul care-l ascundea:

— Cum fraților, să-mi treacă pe sub nas asemenea țintă și să nu trag? strigă el, uitîndu-se de jur împrejur, nedumirit și neputincios.

— Fără poruncă nu tragi! îi răspunse de alături sutașul Iurie, care stătea gata cu sulițașii săi. Nu tragi, că trage hatmanul în domnia ta!

— Măcar să alerge careva să-i ceară voie! se jălui căpitanul în gura mare, răsucindu-se către toți comandirii și luînd de marturi cerul și pămîntul.

În adevăr, un călăreț a plecat în goană să găsească pe hatman. Dar pînă să se întoarcă, cele două corăbii ocoliseră locul cu primejdie, trecuseră la vale și se depărtaseră iar spre malul Oblucițeі. Iar acolo, cu mare vuiet de lemnărie uscată și cu mare mulțime de salahori, începură descărcatul.

— Descarcă şăici şi scînduri! înştiinţă domnia sa Şeptelici.

— Podul! Pod de şăici, după obiceiul lor! cunoscu căpitanul Buhuş, care ştia acest meşteşug al turcilor. Leagă şăicile în curmezişul apei, înţepenesc deasupra scînduri groase, anume făcute, şi trec peste ele oameni şi cai şi treascuri şi tot ce au!

— Vra să zică tot pe aici umblă să treacă, cum bănuia măria sa! vorbi boierul Pătraşcu. Să-i trimit veste...

— Nu te grăbi! îl domoli domnia sa Şeptelici, că mai avem şi alte veşti! Uitaţi-vă colo, în fundul cîmpiei... nu vedeţi nimic? Peste apă... de la stîncă la dreapta... sub zare! Ceva care înnegreşte... şi sclipeşte... şi se mişcă! Vine oaste, boieri dumneavoastră!

Săriră toţi să privească într-acolo şi peste tabără trecu un fior de nelinişte. În adevăr, acolo sub zare, parcă înnegrea ceva, parcă scînteia ceva din vreme în vreme, dar ceea ce vedea cu ochii lui de vînător de sălbăticiuni dumnealui căpitanul Şeptelici încă nu vedea nimeni altul. Curînd însă nu mai rămase nici o îndoială. Venea oastea turcească! Veneau, întunecînd zarea, pedestraşi şi călăreţi, care la o asemenea depărtare păreau numai nişte jucării. Şi pe apă se arătară — către sară — alte corăbii care se înşiruiră în faţa Obluciţei, acoperind priveliştea pe toată lărgimea vadului.

Cu Cozma Murgu după dînsul, hatmanul Ieremia trecu în lungul taberei sale, oprindu-se din vreme în vreme şi privind lung peste apă. Îl înconjurau căpitanii şi comandirii, vorbind între ei, dar el nu vorbea cu nimeni. Tăcea cu fălcile strînse şi privea. Parcă mai slăbise şi chipul lui arăta şi mai ciolănos.

— Spune, portare Ieremia, dacă-mi vin la îndemînă nişte corăbii ca acele, eu ce să fac? întrebă dumnealui Arbore. Să trag?

O vreme hatmanul rămase tăcut privind în altă parte.

— Tragi... dacă vin asupra noastră! răspunse el în sfîrşit. Te aperi, adică! Altfel nu! Altfel aşteptăm o împrejurare... în care să le facem cele mai mari pagube cu putinţă... Şi atunci am să vă spun eu... Pînă atunci nu trebuie să ne ştie aici... Asta-i porunca pentru toată tabăra!

Marele portar trecu și căpitanul Arbore rămase gînditor.

— Se înțelege că are în capul lui o socoteală! vorbi el nedumirit. Dar eu n-o pricep!

— Nici eu! întări domnia sa Pătrașcu. Uită-te peste apă. Într-un ceas, eu cu flăcăii mei le fur douăzeci de șăici, le aduc aici, încarc cinci sute de ostași și pînă în ziuă toate corăbiile pe care le vezi acolo ard și bubuie de-a mai mare dragul! Unde mai pui că scufundîndu-le acolo, vadul ista nu mai este bun de nimic. Se-nfundă! Asta n-ar fi o treabă acătării?

— Și-n ziuă, hatmanul pune să-ți taie capul cu securea! Asta ar fi altă treabă acătării, pan Pătrașcule! vorbi Arbore. În război poruncile trebuiesc ascultate, dacă nu vrei să-ți pierzi capul!

Cu toate aceste gînduri și sfaturi pe care le ascultau și alții, mulți erau acei care se uitau la malul dimpotrivă și făceau zîmbre. Erau neliniștiți și nerăbdători să-și dezmorțească brațele și să-și săreze inimile. Iar porunca dată de hatman era răstălmăcită nu numai de căpitani și ceilalți comandiri, ci și de oștenii de rînd care-și stăpîneau cu greu pornirea și nerăbdarea.

— Eu socot că la noapte avem oaspeți! vorbi în amurg dumnealui Șeptelici. Sînt acolo două șăici pregătite, care — de cîte ori le leagănă apa — își arată botul dintre corăbii... Mare lucru să nu puie ei ceva la cale!

Curînd, două corăbii descărcate porniră la vale, spre mare, și după aceasta, cele două șăici se văzură luptînd cu puterea apei în curmezișul Dunării.

— Iscoade și umblători! lămuri domnia sa Pătrașcu, alergînd de la un căpitan la altul. Să luăm aminte să nu ne scape niciunul!

Îndată se dădură poruncile de cuviință și oamenii așteptară în cea mai desăvîrșită tăcere. Și cînd cei douăzeci și patru de turci coborîră din șăici, în gura vadului, volocul pregătit se închise în jurul lor, iar șăicile, legate una de alta, de către Zamfir cu ai lui, luară drumul cotlonului în care se adăposteau și lotcile, acoperite de frunzare și nuiele.

Legați cot la cot, prinșii fură trimși hatmanului, iar tabăra, înveselită și neliniștită, rămase de pază cu ochii deschiși și mînile pe arme. Treceau ceasuri grele de luptă cu țînțarii și pînă în ziuă, străjile, rînduite pe mal, fură schimbate de trei ori, ca să rămîie treze. Dar în zori alte opt șăici se desprinseră de la malul Oblucîței și porniră spre luncă.

— Îi învăluim și-i prindem ca și pe ceilalți! fulgeră o vorbă printre căpitani și cetași.

Și oamenii se pregătiră încordați.

Statura hatmanului se ivi dintr-o dată printre copaci. Fusese vestit și venise să vadă lupta.

— Prindeți-i vii! poruncea el trecînd de la ceată la ceată, și oștenii nu se puteau stăpîni să nu mîrîie în urma lui: „Ia te uită ce milă l-a pălit de turci!“

Îi prinseră vii, dar cu mai multă caznă decît pe cei dintîi, pentru că erau mai mulți — o sută douăzeci de oameni — și nu înțelegeau să se deie prinși fără împotrivire. Cele opt șăici luară drumul celorlalte ascunse în mărăcinișul malului.

Cînd răsări soarele, hatmanul isprăvise cercetarea prinșilor: cei care trecuseră apa de cu sară fuseseră iscoade și alergători trimiși să cerceteze malul, lunca și toate locurile potrivite a fi călcate de puterea turcească pe urma oștirii lui Ion Vodă, asupra căreia trebuiau să trimită știri. Cei care o trecuseră în ziuă trebuiau să cuprindă gura vadului, malul și lunca și să aștepte puternică întărire de dincolo, venită să stăpînească locul și să sprijine întinderea podului pe șăici.

— Și cînd trebuie să vie acea întărire! întrebă hatmanul.

— Cînd le-om face semn! mărturisiră prinșii.

— Ce fel de semn?

— Focuri aprinse în gura vadului...

— Acu trimite-i pe toți măriei sale! A face ce-a pofti cu dînșii! vorbi hatmanul către domnia sa Pătrașcu și porni spre cortul său, fără să lase poruncă pentru cele ce aveau a urma.

Cînd focurile începură a-și înălța flăcările în gura vadului, căpitanul Șeptelici vesti tuturora că printre corăbiile priponite la malul Oblucițel s-a iscat mare mișcare. Atunci domniile lor Sima și Decusară își traseră înapoi săbierii, Stroie și Iurie își buluciră pe margini sulițașii și halebardierii, iar gura vadului rămase pustie. În fund, între copacii luncii, căpitanul Buhuș își ascunsese archebuzierii, întorcîndu-i cu fața către apă. Numai cîțiva osteni înarmați cu iatagane, îmbrăcați cu straiele prinșilor și cu fesurile lor pe cap ieșiră la vedere pînă lîngă apă.

— Vin! vesti dintr-o dată căpitanul Arbore, care — acolo între treascurile lui, pe malul înălțat și abrupt de lîngă gura vadului — stătea neliniștit și nerăbdător ca un cal care-și roade zăbala. Hotărîse doar hatmanul că de data asta el nu intră în luptă!

Cu mare fereală, capete ascunse după copaci și în desimile luncii se ițiră să vadă. Dușmanii veneau, în adevăr. Șiruri lungi de șăici se desprindeau de la mal, treceau printre corăbii și umpleau latul Dunării, înaintînd fără grijă. Hîrșiind pe prund, rîndurile din față se opriră și turcii săriră pe mal. Oștenii moldoveni, care purtau straiele prinșilor, se mistuiră în lături și gura vadului pustie și fără apărare se umplu de oameni negricioși, cu fesuri, turbane și iatagane și care pășeau înainte ca să facă loc celor ce coborau în urma lor.

Și, fără veste, trăsniră archebuzele căpitanului Buhuș. O clipă se făcu tăcere. Dar în clipa următoare, răcnetele celor care se văzură prinși în capcană urcară în văzduh și — în învălmășeala care urmă — trăsniră și archebuzele căpitanului Răducanu îndreptate de sus asupra șăicilor încă pline, aflate sub mal.

În fumul care umplea gura vadului și se împrăștia greoi deasupra apei, sulițașii, săbierii și halebardierii se repeziră din ascunzătorile lor și măcelul începu. În fața iureșului fără veste, năvălitorii întoarseră spatele, cu gîndul să sară în șăici, să se mîntuie. Dar șăicile nu mai erau la locurile lor. Le luaseră alți dușmani care se

aflaseră mai aproape de dînsele și care împingeau acum cu vîslele în mal, să se depărteze, să scape. Și atunci, de pe coasta malului înalt care cobora prăvalatic în gura vadului, se repeziră ca într-un zbor de hultani Mitruț și „atamanii" săi, și după ei porni Zamfir cu oamenii lui, care de astă dată erau înarmați cu halebarde. Ghioagele trăsniră. Biciul groaznic al lui Drăgan se răsuci vijelios, izbind și deschizînd în desimea dușmanilor drum larg către apă. Năvala fugarilor spre șăici se învălmăși, se clătină și ghemul uriaș al turcilor zăpăciți, împresurați din toate părțile de primejdia fulgerătoare a morții, neștiind din care parte să se apere și cum să se mîntuie, se trase înapoi ca să dea iar peste zidul săbierilor şi sulițașilor.

— Acu, biță Zamfire! se -auzi glasul puternic al lui Mitruț.

Și Zamfir cu oamenii săi străpunseră pînă lîngă apă, repeziră halebardele și, apucînd cu ciocul lor marginile șăicilor gata să se depărteze, le traseră îndărăt la mal. Înspăimîntați, furioși și înghesuiți unul în altul, fugarii prinși astfel scuturau în aer iataganele lor scurte, fără nici un folos. Ghioagele izbeau în grămezile lor zbuciumate, de-a valma. Biciul lui Drăgan pălea cu zece măciulii de plumb dintr-o dată, nimicind. Ca să scape, unii dușmani săreau în apă. Îi ajunseră și acolo, înaintînd în valuri pînă la brîu. Prinseră alte șăici și le traseră și pe acestea la mal, împrăștiind moarte și groază și vînînd îndată altele.

Acuma șăicile, care pornind de la malul Oblucițeí ajunseseră spre jumătatea Dunării, se opriră. De acolo, turcii vedeau bine măcelul și prinseră a șovăi. Dar comandiri bărboși, cu turbane și cu iatagane în vînt, se sculară în picioare și răcniră mînioși. Surle țipară ascuțit peste vuietul apei. Rîndurile șăicilor se îndesiră și porniră amenințătoare spre gura vadului.

— Înapoi! strigă dintr-o dată domnia sa Pătrașcu, ivindu-se pe munchia malului, cu sabia într-o mînă și sulița în alta, după obiceiul său de luptă. Mitruț! Înapoi!

Uzi, gîfîind, Mitruț și ceilalți lăsară șăicile goale să plutească singure la vale și se traseră în gura vadului.

— Ați făcut treabă bună! le strigă iar boierul Pătrașcu. Dar acu îs prea mulți. Le facem noi altă primire!

Urcară malul înalt între treascurile căpitanului Arbore, își șterseră cu mîneca sudoarea de pe față și stătură gata. Și cînd noua năvală a dușmanului ajunse la depărtare potrivită, „primirea“ vestită de Pătrașcu începu. Întîi zburară, zbîrnîind, săgețile arcașilor domniei sale Ghiorghieș Creangă. Multe căzură în apă, dar multe păliră în plin. Cu toate acestea, năvala nu dădu înapoi. Comandirii turci se sculară iar în picioare și răcniră porunci. Iar țipară ascuțit surle, și vîslașii se plecară adînc pe vîsle. Atunci intrară în luptă și arcașii dumnealui Șeptelici. Loveau în grămadă. Capete cu fesuri se plecau pe marginea șăicilor și rămîneau acolo nemișcate. Comandirii cei care stăteau în picioare, cu iataganele în mîini și bărbile în vînt, căzură unul după altul, cu capetele înainte, în apă. Săgeata căpitanului Șeptelici nu ierta și nu dădea greș. Iar cînd — cu toate împuținările și sîngerările — turcii izbutiră să pună piciorul pe mal, archebuzele trăsniră și din față și de pe laturi, săbierii și sulițașii și halebardierii năvăliră roi din umbra luncii și Mitruț cu „atamanii“ și Zamfir cu ai lui se repeziră din nou în gura vadului să prindă șăicile cu clonțul halebardelor și să nimicească — înainte de a pune piciorul pe pămînt — pe cei care veneau mereu, fără sfîrșit. De data aceasta însă, în ajutorul lui Mitruț săriră și domniile lor Stoian Șărpe și Manole Grabă cu ghiogarii lor, care intrau în apă pînă la genunchi, pînă la brîu și izbeau. Una după alta, șăicile golite porneau la vale, legănîndu-se, în timp ce de pe malul înalt archebuzele dumnealor Buhuș și Răducanul trăsneau asupra celor ce se apropiau pline, iar săgețile arcașilor zbîrnîiau în văzduh, purtînd moarte în vîrfurile ascuțite.

Și dintr-o dată surlele turcești zvîrliră sunete tari și repezi. Șăicile pline care pluteau spre gura vadului se opriră și își întoarseră botul spre Oblucița. Dușmanii, socotind că așa cum porniseră n-au să poată răzbi pe malul moldovenesc, dădeau înapoi. O vreme, cei din șăicile prinse de ciocul halebardelor se zbătură deznădăjduiți să scape și să pornească înapoi. Dar pieriră unul

după altul și leșurile lor fură rostogolite la vale de apele Dunării. Curînd Mitruț cu toți ai lui nu mai avură cu cine lupta.

— Mai poftim! izbucni el într-un strigăt uriaș, înălțîndu-și cușma în vîrful ghioagei și făcînd semne largi spre cei ce se depărtau repede în curmezișul apei.

Și „atamanii" și oamenii lui Zamfir și ghiogarii lui Stoian Șărpe și ai lui Manole Grabă, fluturîndu-și cușmele în aer, răcniră rîzînd bucuroși și gîfîind:

— Mai poftim!

Și îndată urcară malul și se repeziră cu ghioagele sus să cadă în spatele dușmanilor care se mai apărau, fără nădejde, în luncă...

Greoaie, mare, puternică, o corabie turcească se întoarse încet părăsind malul Oblucițel și porni spre malul moldovenesc. Șiragurile de vîsle mînuite de o parte și de alta a vasului, fără ca vîslașii să fie văzuți, băteau apa cu o mișcare rînduită, repede.

— A venit rîndul domniei tale! vorbi hatmanul Ieremia către căpitanul Arbore. Pregătește-te!

— Sînt gata pregătit! răspunse căpitanul, numai că deocamdată îi prea departe.

— Ia, au pornit și șăicile în urma ei! vesti domnia sa Șeptelici. Și pe punte are treascuri! Cinci treascuri... ori șase... ori șapte... De data asta nu-i șagă!

— Aha! se dumiri căpitanul Buhuș. Au să ne bată cu treascurile pînă or sări pe mal cei din șăici... să ne copleșească cu mulțimea!

— Lăsați-i pe mîna mea! se bucură domnia sa Arbore, repezindu-se la treascurile sale și împărțind porunci.

— Nu tragi pînă nu s-a apropia! îl sfătui Ieremia. Nici să nu viseze că avem și noi treascuri.

Alte porunci porniră spre căpitani și comandiri. Gura vadului părea pustie. Numai în adîncul luncii, departe, unii oșteni mai fugăreau pe cei din urmă dușmani, stîrpindu-i unul cîte unul.

Corabia se apropia. Acu se vedea bine mișcarea celor de pe punte. Șăicile acoperiseră latul Dunării și — pline de ostași îngrămădiți — înaintau greoaie și ținîndu-se mai în urmă.

— Nu-i șagă! vorbi iar căpitanul Șeptelici, numărîndu-le. Dacă și corabia îi plină de ostași, înseamnă că vin peste noi cîteva mii.

Corabia se opri. Oamenii de pe punte cătară îndelung spre malul moldovenesc, cu gîturile întinse, sfătuind. Pe urmă, vasul porni iar, încet, cu luare aminte, opri la depărtare de o bătaie de săgeată și se întoarse greoi, îndreptînd astfel treascurile către gura vadului.

Cît era de lung și de deșirat, căpitanul Arbore se repezi cu o sprinteneală de mirare. Îngenunchea lîngă un treasc, ochea, îl potrivea, ochea iar, dădea porunci oștenilor tunari și se repezea la altul. În cîteva clipe se întoarse cu obrajii îmbujorați, cu mustața zburlită, bătăioasă, neliniștit, îngrijorat.

— Lasă-mă să trag acu! se rugă el de Ieremia. Numai o dată, și gata! Prilej ca aista nu mai aflăm noi în viața noastră! Parcă într-adins s-a potrivit cum se cuvine, s-o trimitem la fund!

— O scufunzi?

— O scufund!

— Trage! strigă Ieremia puternic, ridicînd în aer pumnul ciolănos.

Arbore se repezi, slobozi porunca de trebuință și, la un semn, toate treascurile sale bubuiră în aceeași clipă. Corabia pîrîi din toate încheieturile și se clătină.

— Ai bortelit-o! strigă căpitanul Șeptelici, privind cu mîna la frunte.

— Știu! strigă și căpitanul Arbore, repezindu-se în genunchi lîngă un treasc și ochind.

Trase singur, și unul din treascurile de pe puntea corăbiei, izbit în plin, săltă așa cum se ridică un cal în două picioare și se răsturnă peste celelalte, prefăcut în bucăți. Încărcate din nou, treascurile moldovenești bubuiră iar și de data aceasta corabia se plecă într-o parte și rămase așa. Surle turcești țipară, parcă speriate, și șăicile care stătuseră gata să se apropie de mal își întoarseră botul către Oblucița. Dar nu le era dat să scape atît de ușor. Domnia sa Arbore părea acum dezlănțuit. Nu mai trăgea în corabie. Corabia se scufunda încet și oamenii de pe punte săreau în apă și înotau deznădăjduiți. Domnia sa Arbore trăgea în șăici. Stătea în genun-

chi lîngă treasc, și în timp ce tunarii săi încărcau alte guri de foc pregătindu-le, el ochea și poruncea scurt tragerea. Șaica izbită părea, o clipă, prinsă de zbucium, sălta ca luată de vîrtej, își desfăcea mădularele împrăștiindu-le pe apă și oamenii din ea înotau sau se duceau la fund, în timp ce dumnealui căpitanul îngenunchea lîngă alt treasc și ochea altă șaică... Iar oastea din luncă stătea privind, bucurîndu-se de fiecare nouă ispravă, strigînd puternic și zvîrlindu-și cușmele în sus.

Curînd șăicile care se mîntuiseră se depărtară dincolo de bătaia ghiulelelor și corabia se scufundă încet, în timp ce bucăți întregi din ea, rupte, sfîrtecate, porneau la vale, legănîndu-se pe apă...

Cînd s-a lăsat întunericul, Jujău, omul boierului Albu împinse cu vîsla în mal și ciobaca se depărtă repede în vuietul apei.

— Mînă! îl îndemnă boierul Alexa ghemuit pe scîndură la spatele lui. Și vătaful se plecă adînc pe vîslă.

Se întoarseră tîrziu, către miezul nopții. Malul scînteia de mulțimea focurilor. Oștirea moldovenească nu se mai ferea și nu se mai ascundea. Turcii o știau acolo. Venind împotriva apei, ciobaca trase la deal, acolo unde nu se vedea nici un foc, iar malul mlăștinos și plin de smîrcuri și păpuriș era pustiu. Plutiră apoi prin umbra malului la vale, și în dreptul cortului lui Ieremia opriră. Se uitară pîndind în toate părțile și, aplecîndu-se amîndoi, traseră din ciobacă un sac ce părea foarte greu.

— Să chem pe careva, milostive, — vorbi Jujău, — că eu n-am să-l pot duce!

— Am să te ajut eu! hotărî boierul și apucînd amîndoi sacul începură a-l trage după ei, spre cort. Din loc în loc se opreau gîfîind și își ștergeau frunțile de sudoare. Și iar porneau.

Ieremia nu dormea. Stătea pe un scăunaș, cu falca sprijinită în palmă și se gîndea, cu ochii duși, spre tabăra turcească. Boierul Albu se ivi, întunecînd intrarea cortului cu trupul lui gros.

— Te poftește măria sa! vorbi el încet și vesel. Părea cam băut.

— Ion Vodă? tresări Ieremia.

— Măria sa Petru! zîmbi boierul și mai vesel. Te așteaptă și se bucură. Și am posvolenie să-ți spun că măria sa socoate și gîndește întocmai ca și domnia ta: „Așa-i, zice. Cu cît ești mai tare, cu atît ești mai prețuit, zice. Să poftească, ș-om sta de vorbă și n-are să-i pară rău! Da, chiar în noaptea asta!“ Vra să zică nu-i mîniet...

Ieremia îl privi lung:

— Acolo ai băut? îl întrebă el.

— Acolo! Am cerut, și măria sa Petru îi om cumsecade. Cînd umbli noaptea în tabără străină, știi... parcă te strînge ceva de gît și ți se face sete! Zice: „Albule, Ion Vodă piere! Așa vrea sultanul și scăpare nu-i. Dar voi, boierii Moldovei, ce vreți? Să pieriți cu dînsul ori să trăiți cu Petru Vodă?“ Și zice: „În noaptea asta să vie! Să nu mai zăbovească și să nu facă și alte pagube!“

Și iar îl privi Ieremia îndelung:

— Ți-a dat vreun semn? întrebă el, șovăind.

Alexa Albu rîse:

— Mi-a dat mai multe semne! se veseli el iar, întorcîndu-se către intrarea cortului și făcînd un semn cu mîna.

Jujău se ivi opintindu-se și tăbîrcind sacul. Îl așeză într-un colț și se întoarse afară, îndoit de șale, ca de obicei. Boierul Alexa deznodă sfoara, băgă mîna în sac și scoțînd o pungă mare, care părea plină și grea, o așeză cu băgare de samă în fața hatmanului:

— Aici, mi-a spus măria sa, sînt cinci sute de galbeni unguresți. Iar în sacul ista se află șaizeci de asemenea pungi, ceea ce face treizeci de mii de galbeni. „Du-i, — zice măria sa, — lui Ieremia, să fie semn de la mine și să te creadă! Și spune-i că-l aștept!“

Hatmanul tresări și chipul lui se făcu galben. Privi cu ochii bulbucați sacul umflat, lepădat strîmb sub lumina săracă a opaițului, și cercurile de sub pleoapele lui deveniră mai plumburii și mai adîncite în obrazul ciolănos și scobit. O vreme stătu mult și cu capul plecat. Umerii slabi împungeau ascuțit straiul mohorît corogindu-i spinarea într-o mișcare de întrebare și nedumirire, fără dezlegare. Și dintr-o dată, ca trezit din somn, privi în jur. Se repezi ieșind cu un pas în fața cortului.

Străjile erau departe și nimeni n-a putut auzi vorbele rostite. Numai Jujău se odihnea la o depărtare de zece pași, să fie gata la chemarea stăpînului. Încet, se întoarse în cort. Umbra lui mare, neagră, se zbuciuma pe pînza luminată de opaiț. Hatmanul întinse brațul, apucă de pe stîlpul din mijloc haina, și-o aruncă pe umeri și rosti răgușit:

— Hai!

Grăbiră spre apă cu Jujău în urma lor și urcară în ciobacă. Dincolo îi aștepta străji dușmane, cu cai de călărie. Încălecară și porniră gonind prin noapte, muți și călăuziți de aceleași străji. Trecură printre focuri de tabără, printre cete de ostași și printre corturile luminate ale căpeteniilor și comandirilor. Iar tabăra dușmană părea nesfîrșită, uriașă, întunecată ca o amenințare și nepătrunsă ca o spaimă.

Petru Șchiopul îi aștepta.

Hatmanul intră în cortul lui și își plecă genunchiul:

— Am venit să mă închin domnului meu! rosti el cu glasul tremurat.

— Cam tîrziu, hatmane Ieremia! îi răspunse gazda vorbind rar, dar fără mînie. Te-am așteptat și la Jiliștea și aici...

— La Jiliștea n-a fost chip, măria ta, și nu ți-aș fi adus nici un folos... iar aici, abia astă-seară am auzit că te afli în tabără... Acu însă pot mai mult decît atunci!

Petru îi întinse mîna:

— Scoală-te, Ieremie, — spuse el, — și să vorbim. Am știut de mult că ești om vrednic... și azi am văzut că ești și tare! Iar dacă te dai de partea mea, dovedești că ești și înțelept și mă bucur. Dar nici n-ai fi putut altfel. S-a strîns funia la par, Ieremie, și zilele Armanului sînt numărate. Crezi oare că se află vreun boier care să vreie să moară de bună voie lîngă dînsul? Altă scăpare nici nu-i, Ieremie! Care nu-i cu mine, înseamnă că nu-i nici cu strălucirea sa Selim și va să zică moare! Iar care, pe lîngă credință, îmi aduce folos și cruță oastea împăratului de pagubă și pieire, are a se bucura de cinste și răsplată cuviincioasă. O parte din răsplată ți-am și trimis-o prin Alexa Albu, credincios domniei mele, aici de față. Cealaltă parte ai s-o primești după

ce toate s-or împlini cu înțelepciune și dreaptă orînduire. Deocamdată ceea ce vrem noi acu de la domnia ta este să trecem Dunărea cu toate ale noastre și să ne statornicim tabăra dincolo, în coasta Armanului, pe care îl știm unde se află. Numai că vrem să trecem fără împotrivire. Nu cum a fost astăzi, de pildă!... Și ieri!... și alaltăieri!... Domnia ta ne-ai scufundat corăbii, ne-ai dat foc saraiului cu strînsură pentru oaste, ne-ai aprins iarba de pușcă și ne-ai trimis la fund uneltele de război aduse de la o asemenea depărtare. Iar gura vadului ai pus s-o apere niște nebuni... niște turbați! Nebunu-i nebun! El ce știe? Taie cu sabia, spintecă cu lancea, zdrobește cu ghioaga, ucide cu săgeata, împunge cu sulița... și cînd nu mai are unelte, mușcă cu dinții și-ți rupe gîtița! Dacă-i turbat!... Pînă la urmă moare, se-nțelege! Dar vezi că pînă îl ucizi tu pe dînsul, te ucide el pe tine și asta nu se mai poate! Leagă-ți cînii, pan Ieremie, și ia-le uneltele numai o zi. Și pe urmă, treaba noastră!

Ieremia rămase îndelung pe gînduri, privind în jos. Petru Șchiopul îl privea cu răbdare, așteptînd. Sub cușma de samur, împodobită cu trei pene de vultur prinse cu un rubin lungăreț, obrazul său slăbănog, cu nas subțire și ochi adînciți, părea lipsit cu totul de sînge. Iar barba neagră întărea și mai mult această părere. Mîna lui albă, ciolănoasă, mîngîia ușor blana ușoară, cenușie, care-i mărginea straiul lung, de postav scump.

— Chiar fără împotrivire n-are să se poată, măria ta! vorbi în sfîrșit Ieremia. Armanul și-a pus lîngă mine oamenii și iscoadele lui, care mă pîndesc cum pîndește mița șoarecele! Dacă or simți ceva, n-am să mai pot fi de folos nici măriei tale, nici mie, ș-am să-mi pierd capul!...

— Strică-ți treascurile, Ieremie, și nu-ți mai cer nimic! îi rupse vorba Petru. Dacă nu aveai treascuri, noi eram acu dincolo!

Și iar gîndi Ieremia îndelung, cu capul plecat:

— Să le stric... iar n-are să se poată, măria ta, vorbi el cumpănind. Dar am să aflu eu altă rînduială, ca să nu mai ai grijă din partea lor. Numai să știu cînd au a porni turcii năvala.

Petru bătu din palme. Un slujitor intră și se plecă adînc. Fu trimis să aducă anume răspunsuri și cînd veni din nou, viitorul domn al Moldovei și hatmanul Ieremia se așezară la îndelung sfat de taină și puseră la cale toate cele de cuviință pentru a doua zi. În colțul lui, boierul Albu încremenise tăcut.

Ieșiră tîrziu. Spre răsărit, steaua ciobanului strălucea ca o flacără albăstrie.

7

În zori, călăreți grăbiți alergară să cheme pe căpitani și comandiri la sfat. Veniră toți, nedumiriți, și aflară în cortul hatmanului pe boierii Slăvilă, Bilăi, Murgu și Alexa, care păreau neliniștiți și îngrijorați. Ieremia arăta ostenit, pămîntiu.

— Veste mare! vorbi el tulburat. Se pare că dușmanul s-a mulțămit cu calcavura de ieri și nu mai vrea să năvălească prin vad. Vrea să năvălească printre bălțile de mai la deal, cam în dreptul iezerului. Astănoapte au trecut într-acolo, ținîndu-se pe sub malul Oblucitei, au coborît pe malul nostru și au cercetat locurile. Drept că-i mai greu pe acolo pentru dînșii, dar n-au încotro! Acu v-am chemat să ne sfătuim cum să rînduim apărarea acolo, fără să părăsim nici gura vadului de aici!

— Dar cum s-a aflat treaba asta? întrebă nedumirit căpitanul Buhuș. Că noi n-am simțit nimic.

— I-au simțit domniile lor Murgu și Slăvilă și Albu și Bilăi și s-au ținut de dînșii cu ciobaca! lămuri hatmanul.

— Fără să vestească pe nimeni? se înălță glasul boierului Pătrașcu. Fără să ia un ajutor de oaste, să-i prindă pe toți și să ni-i aducă aici ca să vedem și noi ce gînduri au?

— Iaca, nu ne-am gîndit să cerem posvolenie și sfat de la dumnealui Pătrașcu! îi tăie vorba boierul Alexa.

— Rău și fără cale! grăi zădărît Pătrașcu. Dacă v-ați fi gîndit, acu am ști multe, iar tabăra lor de la Oblucița ar aștepta mult și bine vești de la cei trimiși.

Să fi știut măcar dumnealui, hatmanul. Așa... de unde cunoaștem noi gîndurile dușmanilor, ca să putem rîndui o apărare în altă parte?

— Uite colo! strigă boierul Alexa întinzînd un braț spre intrarea cortului, rămasă descoperită. Nici acu nu le știi gîndurile?

Se întoarseră toți și priviră. Desprinsă de sub stînca Oblucitei, una din corăbii plutea la deal, pe sub malul dimpotrivă. Bătaia grăbită a vîslelor se vedea de departe în lumina tulbure a zorilor. Corabia trecu greoaie prin dreptul cortului, coti către mijlocul apei și își urmă drumul înainte, micșorîndu-se încet în depărtare.

Cei de față tăceau urmărind-o cu privirea. Și după ce se făcu nevăzută dincolo de neliniștea păpurișurilor, se întoarseră și se uitară unii la alții.

— Se vede că-și duc întîi treascurile! vorbi hatmanul. Pan Arbore, se cuvine să te grăbești și să le ieși înainte.

— Cu treascurile? făcu ochii mari căpitanul.

— Cu treascurile.

— În smîrcuri? mai întrebă el peste măsură de mirat.

De ce în smîrcuri? Dacă ei se țin să treacă pe acolo, înseamnă că au găsit pe unde trece. Nu degeaba au cercetat locurile astă-noapte!

— Pan Ieremia, — vorbi boierul Pătrașcu, — locul acela-i cercetat și de noi, pas cu pas, și chip de trecere n-am aflat. Cum să băgăm acolo treascurile? Să le milim? Să le prăpădim?

— Ia tălpile de lemn, căpitane Arbore, porunci Ieremia fără să răspundă boierului Pătrașcu. Așază-le cum știi domnia ta, că poate că în adevăr pămîntul să fie cam moale. Și pînă s-a sui soarele de-o suliță, să fii gata de luptă, acolo. Nu mai aștepta porunci. Orice vas turcesc se ivește, trage! Au să te sprijine domniile lor Buhuș și Răducanu cu archebuzele. Sima și Decusară cu săbierii, Șeptelici cu arcașii și Iurie cu sulițele. Ceilalți rămîn pe loc că nu se știe cum se întorc lucrurile.

— Și să nu oprim aici nici un treasc? izbucni domnia sa Arbore.

— Să ne împărţim puterile subţiindu-le şi slăbindu-le de să nu se mai aleagă nimic din ele? sări căpitanul Buhuş.

— Au să ne vineze ca pe iepuri! strigă şi domnia sa Pătraşcu. Parcă ne-am fi sfătuit cu turcii să le dăm drumul să treacă, aşa ne ferim în lături din drumul lor!

— Cum? ţipă scurt glasul lui Ieremia şi îndată se făcu tăcere. Hatmanul îşi înălţase capul, făcînd un pas înainte. Pleoapele lui veştejite clipiră repede şi bărbia începu să-i tremure: Cutezi să-mi zvîrli mie o asemenea învinuire? Boier Pătraşcule, ia-ţi cele ale domniei tale şi întoarce-te la măria sa! Veştile de trebuinţă am să i le trimit eu! N-am nevoie nici de mintea, nici de braţul domniei tale!

În tăcerea grea şi plină de ameninţări care urmară acestor vorbe, cei de faţă încremeniră. Puterea şi drepturile hatmanului în război erau fără margini. Putea ierta şi putea osîndi fără judecată, şi dacă de data aceasta se mulţămea să trimită pe cutezător în tabăra domnului, însemna că dovedeşte înţelepciune şi răbdare. În colţul lui, boierul Albu rînjea mulţămit.

— Nu te-am învinuit, hatmane Ieremia, şi toţi căpitanii aici de faţă sînt marturi! strigă şi boierul Pătraşcu. Vrei, domnia ta, să-mi iei vorbele pe dos şi să scapi de ochii mei, care nu-ţi plac? Bine! Mă duc! Şi măria sa are să hotărască cum a socoti!

— Du-te! strigă iar Ieremia şi Pătraşcu ieşi din cort călcînd apăsat.

În urma lui tăcerea mai stăpîni o vreme. Pe urmă, hatmanul îşi roti privirea şi porunci tăios:

— Domniile voastre, căpitani şi comandiri, socotiţi că mai este vreme de zăbavă? Am păstrat oaste şi pentru paza vadului şi trimit şi acolo unde se prevede primejdia. Om vedea că turcii încearcă tot pe aici, om aduce toate puterile înapoi şi pentru acest sfîrşit căpitanul Arbore să ţie gata lîngă dînsul caii de trebuinţă treascurilor. Om vedea că duşmanul apasă dincolo, ne-om repezi cu toţii unde s-a vedea nevoia! Mai cuminte lucru nu se poate! Asta-i porunca!

Şi porunca hatmanului Ieremia se împlini cu iuţeală.

La amiază, domnia sa Cozma Murgu veni în goană din locurile pe care tăbărîse căpitanul Arbore cu treascurile sale. Stătu îndelung de vorbă cu Ieremia. Pe urmă, un slujitor înfipse în fața cortului prăjina cu praporul oștirii moldovenești, care de pe malul înalt al Dunării se vedea departe peste apă, ca o amenințare pentru oastea dușmană de dincolo. Cel puțin așa vesti domnia sa Cozma Murgu ieșind de la hatman și bucurîndu-se că acesta se arată dîrz și puternic. Dar nimeni nu lua aminte vorbele sale. Dincolo, de sub malul dimpotrivă se desprinseră dintr-o dată două corăbii. Bătură grăbit din vîsle către malul moldovenesc și opriră acolo unde oprise și corabia scufundată cu o zi înainte. În spatele lor două șiraguri de șăici se întinseră în curmezișul apei și vuiet mare de lemnărie uscată urcă dintr-o dată în văzduh.

— Podul! Au început să întindă podul! strigară oștenii și comandirii moldoveni.

Ieremia se ivi pe mal. Trimise un călăreț cu poruncă pentru căpitanul Arbore să aducă îndată treascurile înapoi și alergă de la ceată la ceată, rînduind apărarea. Iar cînd de pe cele două corăbii începură a bate treascurile dușmane și din urma lor înaintară șăici încărcate cu ostași, bulucindu-se în gura vadului, munca și mînia hatmanului nu mai cunoscură margini. Se repezea zbuciumat de la comandir la comandir, își flutura sabia în vînt și striga îmbărbătîndu-și oastea. Decît acuma apărarea se dovedea a fi mult mai grea. Treascurile dușmane băteau tot lungul malului silind apărarea să se tragă înapoi în luncă, și — împroșcînd fundul gurii vadului — n-o mai lăsau să se apropie de apă. În schimb, sub bubuitul, sub fumul și sub zborul ghiulelelor pe deasupra apei, șăicile se apropiară de mal și năvala începu. Zădarnic țintеau arcașii domniei sale Ghiorghieș Creangă zvîrlind nouri de săgeți asupra șăicilor, zădarnic se repeziră răcnind lăncierii domniilor lor Ilieș Saul și Țarălungă, zădarnic porniră ca un vîrtej ghiogarii sutașilor Stoian Șărpe și Manole Grabă cu halebardierii căpita-

nului Stroici străbătînd în desimea turcilor și pălind cu deznădejde. Și zădarnic răcnea domnia sa Ieremia hatmanul, împărțind porunci și pălind cu sabia schimbată în vîrtej scăpărător ca o pară de foc. Dușmanii nu mai puteau fi împinși înapoi. Acum curățau ei gura vadului împroșcînd foc de archebuze din toate părțile, bulucindu-se cu armele albe din ce în ce mai mulți. Și sub bătaia treascurilor și archebuzelor, moldovenii începură a șovăi, pentru că împotriva focului nu poți sta cu ghioaga. Iar din dreapta vadului, de acolo de unde malul trebuia să fie apărat de oastea domniilor lor Slăvilă și Bilăi și Albu, nu se mai știa nimic. Luptau și ei, se vede, tot atît de copleșiți și șpîrcuiți de dușman.

Un alt călăreț repezit să grăbească pe căpitanul Arbore cu ceilalți căpitani trimiși cu dînsul aduse vestea că acesta nu primise pînă acu niciun fel de poruncă și că degeaba a așteptat să se ivească dușmanul. Corabia cea care trecuse în zorii zilei s-a tot dus în drumul ei spre Galați și Brăila; pe malul moldovenesc n-a coborît nici un dușman, iar ostașul trimis de dimineață cu porunca să cheme pe Arbore cu treascurile sale zace undeva pe drum, cu capul zdrobit. Acu treascurile care stătuseră toată ziua fără folos s-au cam înfundat în pămîntul moale, cu tot cu tălpicele cele late de lemn. Iar desfundarea lor cerînd muncă multă și grea, căpitanul Arbore trimise veste dumnealui, hatmanului, că n-are să poată veni înspre gura vadului decît pe la chindii...

În vuietul luptei, Ieremia primi vestea aceasta cu mare scîrbă și deznădejde. Și luînd de marturi pe ceilalți căpitani și comandiri și socotind cu toții că fără ajutorul treascurilor și a oștirii trimisă cu ele orice jertfă se arată fără folos, Ieremia porunci îndărăptarea... Îndată, din adîncimile luncii, căruțele cu zaherea fură îndreptate înapoi spre tabără. Arbore și oștirea din jurul lui despotmolind treascurile porni pe urma căruțelor, iar în luncă nu mai rămase decît oaste de harț, care să zăbovească înaintarea dușmanului...

Tîrziu în noapte, Mitruț cu „atamanii“ și Zamfir — rămași fără sfatul și ocrotirea boierului Pătrașcu — călăreau mîhniți și adînciți în gînduri. Pînă departe, îna-

inte și în urma lor, și tot atît de mîhnită și îngîndurată mergea spre tabără oastea de sub mîna hatmanului Ieremia, parcă rușinată și ea de o neizbîndă pe care oștenii n-o pricepeau.

— Cît de voioși am venit acu zece zile și cît de nevoiași și netrebnici ne întoarcem acu! grăi deodată Drăguș cu un glas pe care nu i-l știau ceilalți. Cum mai dăm noi ochii cu măria sa?

Nu-i răspunseră și merseră mai departe. Și doar într-un tîrziu vorbi și Mitruț, încet, ostenit, nedumirit și parcă cerînd o dezlegare minții și nopții și tăcerii:

— Eu știu că nu cunosc și nu mă pricep în ale războiului. Dar dacă m-ar fi bătut gîndul să vînd vadul, lăsîndu-l fără apărare, ca să fac loc dușmanului să treacă, aș fi povățuit oștirea întocmai așa cum a povățuit-o hatmanul astăzi!...

— Eu am cugetat tot așa, — grăi mohorît Drăgan, — numai n-am cutezat să vorbesc...

Măciuliile de plumb de la biciul său cel cumplit, zvîrlit pe umăr, arătau negre de sînge uscat, iar o mînecă a ilicului îi flutura în vînt, sfîșiată pînă la cot. Chipurile „atamanilor“ erau trase, ostenite, pline de colb, de vînătăi și de cucuie, iar Zamfir își acoperise un obraz cu o frunză lată, pe care o legase cu o sfoară trecută pe după urechi. Din vreme în vreme chipul lui se strîmba de durere și usturime și atunci — fără să vrea — Zamfir își ducea mîna la falcă...

În stînga lor iezerul Cahulului își clătina ușor păpurișul...

I

Tabăra vuiește ca un stup uriaș. Neliniștea, care în ajunul luptei stăpînește și pe cei mai tari, a cuprins toate inimile. Vestea străpungerii dușmane pe malul moldovenesc — după biruințele strălucite de fiecare zi, ale căror știri le purtaseră încoace hojma, în goana cailor, Mitruț și „atamanii“ săi — a căzut pe neașteptate. O adusese în puterea nopții Toma cel știrb, bătînd cu călcîiele în burta unui cal care gîfîia gata să se prăvale de oboseală.

Domnia sa Pătrașcu nu arătase tare mirat. Pornise cu pas repede spre cortul domnului, să ducă vestea.

— A fost vînzare, milostive! mîrîise Toma în urma lui, ținîndu-se de dînsul. Alta nu se poate! De unde să știe turcii că noi nu mai avem puștile cele mari în gura vadului? C-așa au venit! Parcă știau! Dacă nu ne lua hatmanul treascurile, nu mai străpungeau ei dincoace, cît hăul!

Dar rămăsese șchiopătînd în urma boierului. Avea o împunsătură de suliță într-o coapsă și Mitruț socotise să-l trimită pe dînsul cu știrea, iar pe cei teferi să-i păstreze pentru luptă. Toma rămăsese deci singur și se dusese să se odihnească la focul oamenilor „dintre ape“.

Aceasta s-a întîmplat noaptea trecută. Acum îndărăptarea oștirii lui Ieremia s-a isprăvit. Oamenii lui au sosit întunecați și osteniți și s-au aciuat la focurile lor să-și jelească morții și să-și oblojească răniții. Și tot jelind și oblojind, povestesc celor ce nu fuseseră la Dunărea toate faptele, așa precum se petrecuseră. Iar cei care ascultă își clatină capetele cu căciuli țuguiate și se privesc cu

îngrijorare: „Să fi fost oare vînzare? Și însuși hatmanul, măi oameni buni?“

Sus pe gorganul pe care stătuse domnul cînd primise pe Svercevski și pe Mitruț venind din ținuturile tătărăști, Ion Vodă stă privind țintă spre miazăzi. Alături stau tăcuți și întunecați Svercevski și Ieremia. O dungă neagră taie zarea, departe tare, pe culmile dîmburilor, între iezerul Cahulului și cel al Cohurluiului. Și în lungul acelei dungi se mișcă încet, legănîndu-și gheburile și zugrăvindu-se pe cerul limpede de sară, un șirag de cămile încărcate cu poveri. Mai mult nu se poate vedea. Dîmburile așezate în curmeziș ascund tabăra dușmană.

— Atîția-s măria ta, cîți se văd! vorbește neliniștit Ieremia. Vreo treizeci de mii! Că dacă nu mă bolmojeau cu vicleșug și înșelăciune, nu mai treceau ei apa. Le-am scufundat corăbii și șăici, le-am pus foc, le-am nimicit uneltele de război și iarba de pușcă, i-am bătut în gura vadului de i-am stîns!... Dar la vicleșug m-au bătut ei pe mine! Măcar am izbutit să aduc înapoi oastea — aproape întreagă — și aista-i lucrul cel mai bun!

— Da, îi lucrul cel mai bun! îngăduie domnul cu glas trudit. Numai că șăicile și corăbiile nu le-ai scufundat tu! Le-a scufundat Pătrașcu cu sutașul Mitruț și ai lui... fără știrea ta! Focul l-au pus tot ei, iar iarba de pușcă și uneltele le-au nimicit tot ei și tot fără știrea ta! Cît despre povestea aceea cu treascurile mutate de la locul lor, tocmai cînd făceau mai mare trebuință acolo unde erau, eu n-am priceput-o pînă acu. Și am auzit-o de la alții, că tu nu mi-ai spus-o încă!

Ion Vodă privește pe hatman drept în luminile ochilor. Dunga cea neagră dintre sprîncenele lui pare mai adîncă și mai amenințătoare. O clipă, Ieremia tace. Un nod i se pune în curmezișul gîtului și chipul lui se face vînăt.

— Măria ta..., — începe el șovăind și răgușit dintr-o dată, — turcii au cercetat, noaptea, locurile de mai la deal de vad, ca și cum ar fi vrut să treacă pe acolo. Drept că erau bălți acolo... dar nu multe. Ș-am zis eu: s-ar putea să fie vicleșug! S-ar putea să vrea dușmanul să mă amăgească, să mă înșele... ca eu să-mi împart puterile... să slăbesc paza!... S-ar putea! Și iar am zis:

dar dacă nu-i vicleşug? Dar dacă trec în adevăr, pe acolo, şi-mi cad în spate şi pierd eu cele cincisprezece mii de oşteni pe care-i am cu anume poruncă? Ce răspund eu domnului meu care mi-a dat de grijă: „Dacă nu-i poţi opri, Ieremie, să te tragi încoace cu oastea ta nevătămată“. Ce răspund? Aşa am gîndit. Şi atunci am trimis treascurile acolo ş-am rămas eu dincoace! Ce alta puteam face? Spune, măria ta, singur, care căpitan ar fi făcut altfel?

Tace pîndind. Chipul domnului se mai înseninase. Aşa era! El însuşi dăduse porunca... aşa era! Ieremia prinde mai multă inimă. Urmează:

— Aşa a fost porunca măriei tale, aşa am făcut! O spun, măria ta, pentru că ştiu că sînt unii oameni răi care s-au ridicat împotriva mea şi m-au pîrît...

Ion Vodă îşi ridică umerii cu o mişcare de împotrivire:

— Lasă, Ieremie! Pătraşcu n-a cunoscut porunca care ţi-am dat-o, să cruţi oştirea şi, vra să zică, nu-i vinovat. Mi-i credincios şi mie şi Moldovei şi luptă şi el cum poate şi cum se pricepe pentru izbăvire, ca şi noi. Lasă! Acu nu-i vremea să ne duşmănim între noi! Uite colo! Şi întinzînd braţul arată în depărtare dunga neagră a taberei duşmane care se topeşte în umbra amurgului. Să se stingă toate focurile! porunceşte domnul, vorbind mai departe. Şi trimite străji tari cît mai aproape de duşmani. Să le strice somnul şi hodina, să nu aibă nici o clipă de linişte!

— Ne trebuiesc prinşi măria ta! vorbeşte Svercevski. Măcar o limbă.

— Auzi, Ieremie?

— Ascult, doamne! se pleacă Ieremia adînc şi se întoarce depărtîndu-se grăbit. Trăise cu inima strînsă şi aşteptase altfel de vorbe de la mînia lui Ion Vodă. Oftează deci uşurat şi buzele lui vinete se strîmbă într-un zîmbet ciudat, un zîmbet care se stinge în apropierea lui Pătraşcu, care urcă gorganul mergînd către domn. Trec unul pe lîngă altul fără să se privească, fără bineţe, şi se depărtează. Pătraşcu ajunge sus.

— Măria ta, dacă binevoiţi a porunci eu am oameni vrednici să ne aducă prinşi şi veşti de la duşman!

— Cei cu care ai aprins saraiul cu iarbă de pușcă și corăbiile și ai dat bătălie în gura vadului?

— Aceia, măria ta!

— Cu Mitruț, sutașul?

— Cu Mitruț, măria ta!

— Ieremia spune că el a poruncit să se puie foc și să se scufunde corăbiile!

— Nici n-a știut, măria ta! Ba m-a chemat a doua zi dimineață să mă probozească! Și-a fost cît pe ce să-mi ieie capul pentru fapta asta!

Domnul zîmbește cu îngăduință:

— Mi-ai spus, Pătrașcule. Dar Ieremia îi rău mai mult cu gura decît cu fapta. Și avea și anume poruncă pe care tu n-ai știut-o!... Da-i lăudăros! Acu trimite el să aducă prinși!

— Măria ta, — se amestecă Svercevski, — eu aș fi bucuros să se ducă Mitruț să ne aducă o limbă... nu Ieremia!

Domnul se uită la el și în ochi îi lucește o părere de zîmbet. „S-a îmbolnăvit și Svercevski de boala lui Pătrașcu! Nu mai crede în Ieremia!“ gîndește el. Întrebă:

— Și zici că poate Mitruț cu ai lui să aducă prinși?

— Poate, măria ta! Și fără să-l simtă dușmanul!

— Trimite-i, Pătrașcule! Și să vie repede că-i aștept.

Pătrașcu pornește alergînd.

Curînd luntrea cea lungă a lui Zamfir, mînată prin întunecime, străbătu păpurișurile și, ajungînd la apă adîncă, apucă repede către miazăzi. Tăcuți, oamenii o cîrmuiau cu prăjinile. Nu făceau nici un vuiet. Nu se auzea decît fîșîitul ușor al trestiilor și de departe, de foarte departe, un nechezat de cal. Deasupra, stelele străluceau în adîncuri nemăsurate. Din timp în timp Zamfir cîrmea luntrea spre mal, străpungea cărări de papură și cerceta îndelung locurile. Pe urmă făcea un semn, ieșeau la luminiș și porneau iar. Erau acuma departe, trecuseră de marginile taberei moldovenești și înaintau cu și mai mare băgare de samă. Într-un loc opriră mai îndelung. Zamfir se sculă în picioare și, împungînd înainte cu prăjina printre trestii, făcu o zare de

rariște și privi cu luare aminte. Și deodată se plecă, trase pe Mitruț către el și-i șopti la ureche:

— Străjile! Una aici, chiar lîngă mal. Mai încolo, în zare înnegrește alta. Uită-te în lungul prăjinii, vezi? Ce facem?

— Văd! șopti Mitruț. Dar nu-i bine să-i pălim din față. Au să ne vadă și au să strige. Tragem puțin mai încolo, ca să-i pot lua din spate, să nu mă simtă.

— Tragem, dar să nu pălești tare!

— Numai cît să le iau graiul! Mă duc singur și cu mînile goale!

Mai merseră o bucată cercetînd mereu malul și, aflîndu-l pustiu, se întoarseră înapoi, oprind în spatele străjilor. Înaintară încet pînă la mal și stătură pitiți în luntre, muți, numai ochi și urechi sub umbra și tremurul ușor al trestiilor, așteptînd să se stingă vuietele din tabăra dușmană. Umbra străjărului turc stătea nemișcată, sprijinită în suliță, mai neagră decît noaptea. Și deodată umbra aceea se cîrjoie și se făcu mică. Omul se așezase jos, cu picioarele sub el și cu sulița pe genunchi...

Mitruț încălecă marginea luntrei și puse un picior pe iarbă. Simți sub opincă pămînt tare. Își trase și celălalt picior afară, stătu o clipă privind în toate părțile și, suflecîndu-și mînecile, porni. Umbra lui luneca tăcută, depărtîndu-se. Cei rămași în luntre, gata să sară la nevoie, o văzură oprindu-se la spatele dușmanului, ridicînd un braț și lăsîndu-l. Pe urmă, umbra lui Mitruț porni spre ei, mai greoaie, mai umflată parcă. Și cînd ajunse lîngă luntre, trupul străjărului fu lepădat în brațele întinse ale „atamanilor“ și Mitruț porni tot atît de nesimțit spre celălalt străjăr, a cărui umbră înnegrea în zare...

Treziți de apa pe care „atamanii“ o scoseseră cu cușmele din iezer și le-o aruncase în față, cei doi străjări turci, buimaci încă, se pomenesc în cortul boierului Pătrașcu și, peste puțin, în fața lui Ion Vodă. Sînt chemați și Ieremia și Svercevski. Doborîți în genunchi și cu jungherul la gît, prinșii mărturisesc ce știu: veghea taberei turcești e de șase mii de spahii, ostași buni, călări, care se gătesc să înainteze mîne în zori, pornind la

harț... In tabără se află pedestrime multă și bună și vine mereu alta... și călărime și treascuri și archebuze... cu Ahmet beglerbeg și cu Cigala-capugi și cu măria sa Petru Șchiopul și cu măria sa Alexandru...

Porunci repezi fură fulgerate în tabără. Domnia sa Veronic, hatman de călărime ușoară, fu sculat din somn și adus în fața domnului. Va trebui să plece cu cinci mii de călăreți în zori, înainte de a porni spahiii, să-i izbească fără veste și să nu se mulțămească să-i împrăștie, ci să-i nimicească de istov...

— Cer îngăduința măriei tale să mă reped și eu cu cazacii mei! stăruie Svercevski. Vreau să-i văd de aproape și să-i pipăi cu sabia mea. Că eu am a spune măriei tale că multe sînt cele pe care le înțeleg și nu le socot la locul lor. O sută de mii de oameni, cu toate cele de trebuință lor la război, nu se pot ascunde cum s-ar ascunde o iscoadă singură, mai cu samă dacă tu vrei să le vezi toate cu ochii tăi, după cum ai datorință cînd ești hatman! Mă duc, măria ta, să-i văd cu ochii mei!

Svercevski se pleacă în fața domnului și iese din cort călcînd greu prin fața lui Ieremia, fără a-l învrednici nici cu o singură privire. Iar Ieremia îl urmărește cu ochii întunecați de ură.

In umbra cenușie care premerge îndelung zorilor pe locurile acele, un cal sur, rătăcit, urcă încet coasta dîmbului și se opri păscînd pe coastă. O veghe turcească îl urmări cu ochii și, zgribulit în răcoarea jilavă a sfîrșitului de noapte, întoarse capul privind aiurea. De cealaltă parte a dîmbului, jos, în vale, se simțea puțină mișcare. Cei șase mii de spahii care trebuiau să pălească în zori straja moldovenească, hîrțuind tabăra, încă nu erau pregătiți. Așteptau zarea dimineții sau dormeau.

Calul cel sur mai păscu o vreme învîrtindu-se pe creastă, pe urmă coborî costișa și porni către miazănoapte. Abia cînd trecu dincolo de locurile de veghe turcești, un cap cu căciuliță scurtă păru a se desluși în fluturarea coamei, dezlipindu-se de grumazul calului, și statura unui călăreț se ivi în șa...

Curînd un vuiet înăbușit de copite, răpăind pe pămîntul ierbos, crescu amenințător. Speriați străjării turci porniră alergînd către tabăra lor. Dar tropotul trecu ca un tăvălug peste trupurile fugarilor și urcă în goană costișa. De pe creastă, tăvălugul celor cinci mii de moldoveni se prăvăliră în cealaltă parte, cu caii suri ai cazacilor pe laturi. Fulgerător, prăvala ajunse în fundul văii, izbind din față și din lături ca un trăsnet neașteptat, ca un talaz care nu mai poate fi oprit. Spahiii se învălmășiră, răsucindu-se într-un ghem uriaș. Un răcnet de spaimă se înălță în văzduh, cutremurîndu-l. Și din vuietul acela cumplit, strigătul moldovenesc: „Taie! Ucide!" urcă și umplu cuprinsul. Ca niște sălbăticiuni, caii suri ai cazacilor pătrunseră în desimea dușmanilor, sfredelind-o, ridicîndu-se în două picioare, zdrobind cu copitele iuți, mușcînd cu gurile agere. Nedomolite se abăteau săbiile drepte căzăcești și săbiile grele moldovenești izbind, împungînd, vîjîind, tăind, retezînd...

Pînă să se trezească, să se dezmeticească tabăra turcească cu ienicerii și ceilalți pedestrași ai ei, în valea în care cu puțin înainte fuseseră șase mii de mîndri spahii împărătești, nu mai rămăseseră decît gemetele celor care mai trăiau încă, răniți, și fumega aburul cald al sîngelui vărsat. Iar cazacii și moldovenii călăreau spre tabăra lui Ion Vodă, ducînd — răsturnat în curmeziș pe șaua unui cal — trupul neînsuflețit al hatmanului Veronic, cu gîtlejul tăiat de ascuțișul unui iatagan... Alături și în jurul lui călăreau Svercevski și sutașii săi, tăcuți și cu capetele plecate. Legea căzăcească închina vitejilor căzuți plăcăciunea și cinstirea ce li se cuvenea.

2

Toată ziua aceea de trei iunie din anul una mie cinci sute șaptezeci și patru trecu în pregătiri de luptă. Domnul fu văzut peste tot. Cerceta, vorbea cu ostașii, dădea porunci, primea știri de la străjile depărtate și iar se întorcea între oșteni, rînduind, sfătuind, punînd la cale cu căpitanii și comandirii. Uneori încăleca și pornea pe ma-

lul iezerului pînă departe către tabăra dușmană. Cu cît înainta mai mult, cu atîta inima boierilor, care se țineau în urma lui ca umbrele, se strîngea mai tare. Dar în tabăra vrăjmașă nu se simțea mișcare. Nimicirea spahiilor în noaptea care a trecut stricase socotelile puse la cale de dușmani. Deocamdată Ion Vodă întări străjile cu călărime iute și porunci priveghere neostoită.

— Eu, milostive, aș avea o vorbă între patru ochi.

Sara, în cortul boierului Pătrașcu, Mitruț vorbi rar și oarecum codindu-se:

— Spune, Mitruț. Nu ne aude nimeni.

— Poate-i numai o părere... poate-i numai un gînd al meu... dar nu-mi dă pace...

— Spune, Mitruț! Om judeca și ne-om sfătui amîndoi.

— Iaca ce-i milostive: noaptea trecută, cînd aduceam prinșii pe iezer, mi-a părut... de două ori mi-a părut că aud vuiet moale de tropot de cal pe iarbă deasă... Întîia oară am oprit luntrea ș-am stat așa. Tropotul s-a depărtat, s-a stins. A doua oară am tras luntrea printre trestii pînă-n mal ș-am cercetat cu ochii. N-am văzut nimic, că era întuneric, dar tropotul l-am auzit și mai deslușit și l-au auzit și ceilalți care erau cu mine. „A fi vreo strajă turcească“, zicea Zamfir. Dar ce era să caute straja turcească atît de departe de celelalte străji turcești... și moldovenești? Și straja stă pe loc, nu aleargă în goana cea mai mare prin întuneric... Ș-am rămas cu gîndul ista, milostive...

Boierul Pătrașcu stătu tăcut și se uită drept la Mitruț. Îl știa cumpănit și așezat și înțelept și avea credință în vorba lui. Înțelese deci că nu degeaba se frămîntă sutașul cu asemenea gînduri.

— Ce bănuiești, Mitruț?

— Milostive... să nu greșesc! Dar eu mă tem că umblă cineva, noaptea, între tabăra noastră și dușmani...

— Nu se poate! Doar avem străji! se împotrivi boierul.

— Străjile noastre nu au grija iezerului, milostive. Noi singuri am cercetat apa și păpurișul, cu Zamfir, ș-am socotit că despre partea aceea să nu avem grijă. Că dușmanul prin iezer nu poate trece! Tropotul, însă, pe malul iezerului l-am auzit!

— A-ha!

Tăcură, cumpănind. Pătrașcu vorbi cu glas scăzut:
— Are să trebuiască să întărim straja pe mal!
— N-ar fi mai bine să prindem pe făptaș? întrebă Mitruț după o clipă de șovăire.
— Ba da! Tocmai de aceea are să trebuiască...
— Dacă cel care se strecoară pe acolo are să oblicească strajă întărită, n-are să se mai strecoare! Și-l scăpăm din mînă! Mai bine să-l prindem noi, milostive.
— Care noi?
— Eu... cu „atamanii"! Cu Zamfir umblăm prin stuf ca pe șleah și nu ne vede și nu ne aude nimeni! Numai să ne îngădui să pîndim noaptea, fără știrea nimănui... și-l aducem!

Mitruț ieși din cortul boierului Pătrașcu prin întuneric. În tabără nu se vedea nici o lumină. Așa era porunca. Dar mulți încă nu se culcaseră. Umbre negre se strecurau tăcute și se pierdeau în întunecime. Boierii umblau de la unul la altul și stăteau de vorbă. Mitruț băgă de samă că în jurul cortului lui Ieremia oameni cu suliți făceau de strajă pe departe, ca să nu audă ce se vorbește înlăuntru.

3

În cortul domnului, căpitanii dădeau socoteală de cum împliniseră poruncile măriei sale.
Domnia sa Arbore avea optzeci de hușnițe și șaizeci de treascuri cercetate, meremetisite și fără nici o sminteală. Avea ghiulele, adusese și pe cele de la Jiliștea și iarba de pușcă o pusese deoparte pentru toată trebuința. Domnul hotărî ca hușnițele să fie statornicite cu meșteșug, ca să poată bate în toate părțile, fără să mai fie mutate din loc. Iar treascurile să aibă lîngă ele caii gata pregătiți, ca să le ducă repede unde s-a înfățișa nevoia. Cît privește oștenii tunari, căpitanul lor se fudulea cu ei. La vadul Oblucitei învățaseră să ochească și să tragă ca niște meșteri adevărați, ca și cum nu mînuiseră toată viața numai sapa și secera.
Domnul zîmbi cu mulțămire.

Tot așa căpătaseră învățătură bună archebuzierii și arcașii, iar în cealaltă pedestrime, a cărei putere se ridica la cincisprezece mii de oameni, cu săbii, lănci, sulițe, ghioage, căpitanii aveau credință tare.

— Îi oaste de temei, măria ta! vorbi Pătrașcu.

— De temei îi călărimea ușoară! îi tăie vorba Ieremia, fulgerîndu-l cu ochii răi. Am, măria ta, treisprezece mii de oșteni, toți boieri și feciori de boieri stăpînitori de pămînturi și au venit, după cum singur cunoști, înarmați și ei cum nu se mai află, și slugile lor. Are fiecare sabia și buzduganul și sulița și scutul lui, aduse de acasă. Și le mînuiesc cum nu le poate mînui un om de rînd, ori cît de cu „temei" ar fi el. Sînt unii de a căror sabie nu se poate apropia nimeni. Iar alții se joacă cu sulița cum s-ar juca cu un bețișor. O zvîrle de la cincisprezece pași drept în țintă. Că doar toți au jucat halca la dînșii acasă și au prins în vîrful suliței cîte zece, douăsprezece cercuri unul după altul! Din goana calului! Am pus peste dînșii stolnici din cei mai aleși boieri: Zaharia vornic de la Vlăsinești și Ropcea de la Salcea și Udrea de la Voroneț și Vlad cel Bătrîn de la Vîrful Cîmpului și Grozav de la Țuțora și Jurju de la Vaslui și feciorul lui Carabăț de la Tudora și al lui Crisobenghi de la Valea Rea și al lui Totoescu de la Hîrlău și al lui Ciogolea de la Neamț și alții mai puțin însemnați, dar tot atît de bogați și de viteji. Și caii lor, măria ta, îs cai de preț, plătiți cu bani grei, pentru că, în călărimea mea, și cel din urmă ostaș, tot fecior de boier avut este... Asta, măria ta, o cunoști. Dar eu o spun s-o audă alții!

Domnul zîmbi scurt. Pricepuse unde vrea să bată Ieremia și își întoarse ochii spre Pătrașcu, care rămăsese neclintit și privind aiurea. Numai marele vornic Grumază își îngădui să rîdă.

— Eu, măria ta, — vorbi el, — știu că oștirea domniei sale hatmanului îi oștire de temei... mai cu samă la număr! Dar cu cei trei mii de panțiri ai mei, mă prind s-o sfărm într-un ceas, măcar că acea călărime ușoară trece de treisprezece mii... Aista temei!

Ion Vodă ridică mîna. Nu-i plăcea să se învenineze vorbe între căpitanii săi.

— În război, — grăi el, — temeiul nu-i nici mulțimea, nici rangul. Nici armele cele scumpe, nici armurile cele grele. Temeiul îi vitejia. Și de vitejie, oștirea moldovenească îi vrednică de comandirii ei!... Vra să zică avem treisprezece mii de călărime ușoară, afară de cea căzăcească și de călărimea de țară, puțină, dar bună la treabă. Ieremie, Grumază și domniile voastre, căpitanilor, rînduiala asta-i: împărțim oștirea în treizeci de cete a cîte o mie de oșteni, ca să fie mai ușor de mînuit. Și fiecare ceată cu comandirul ei, om încercat, cu știință la luptă și mai ales viteaz... pe care să-l știu și eu. Asta-i una. Al doilea... puneți strajă tare pe imașul cailor și vitelor. Au și dușmanii caii și vitele lor care trebuie să pască... Să nu ni le fure pe ale noastre! Să nu ne fure pășunea! Turcii cunosc șiretlicuri, nu uitați. Și trimiteți străji mai tari în întîmpinarea veghelor vrăjmașe. Îi de mare trebuință să aflăm ce gînd au și de ce s-au potolit așa dintr-o dată și nu le mai știm de știre? Clocesc ei ceva, nu stau degeaba. Ne trebuie prinși. Vreau să știu unde-și țin zahereaua și uneltele de război și treascurile și toate ale lor. Bănuiesc că după dîmburile de către miazăzi, dar pe bănuite nu putem isprăvi nimic! Al treilea, straja de trebuință în tabără și paza corturilor domniei mele are s-o facă boierul Pătrașcu cu oamenii săi. Paza căruțelor cu zaherea să se întărească și caii lor să steie gata pregătiți, aproape. Să le putem mișca ori să le putem lega în chip de tabără tare, cînd om avea trebuință, așa cum știe domnia sa, hatmanul cazacilor...

În noaptea aceea, Mitruț cu „atamanii“ mai aduseră doi prinși. Erau niște oameni negricioși care roteau ochi bulbucați de spaimă și care dădură în genunchi în fața domnului, gata să spuie tot ce știau. Se află atunci că dincolo de Dunărea, pe podul de la Oblucița, vine mereu oaste turcească și cai și puști mari și cămile încărcate.

— Multă oaste? întrebă domnul.

— O sută de mii, măria ta! se plecă prinsul cu fruntea în pulbere.

Ieremia își întinse brațele în lături, neputincios, așa cum mai făcuse nu de mult. Și tot ca atunci, Svercevski privi adînc în ochii boierului Pătrașcu și clătină din cap. De la acei prinși se mai știu unde a tăbărît zahereaua lor și uneltele de război și cămilele și caii. Ceea ce aflînd Ion Vodă și rămînînd singur cu hatmanul Svercevski, stătu de vorbă îndelung, rînduind și punînd la cale, și în scurtă vreme după aceea cazacii porniră prin întuneric, călcînd pe unde era iarba mai mare, ca să nu se audă tropotul cailor.

În noaptea aceea, cămilele din tabăra turcească fură lovite de o spaimă de moarte. Fără veste, umbre iuți ivite din întuneric fulgerară pe lîngă ele împungîndu-le cu boldul sulițelor și arzîndu-le cu șumuiege aprinse. Alte șumuiege, zvîrlite de departe și rotindu-se prin aer, căzură între șiragurile lor cele mai depărtate, și animalele acele ciudate, slute, buzate și gheboase, săriră în picioare, înfricoșate, se zbuciumară slobozind răgete cumplite, rupseră ștreangurile cu care erau legate și porniră în toate părțile, în salturi înnebunite, peste corturi, peste oameni, peste căruțe și îngrămădiri de zaherea și unelte. Porniră și caii după ele în goană deznădăjduită, în timp ce umbrele acele călări, iuți ca vîntul, îi speriau cu șumuiege aprinse pe care le zvîrleau și în lături, peste acele movile de lucruri neînsuflețite. În urma lor se ridicau flăcări, se buluceau vîrtejuri de fum și larma crescu umplînd cuprinsul.

La malul iezerului, cămilele și caii cotiră spre miazănoapte și în urma lor alergau aceleași umbre, în galop întins, cutremurînd întunericul în care se pierdeau...

Cînd răsuflarea animalelor gonite începu să se audă, cîteva din acele umbre fugare le învăluiră dintr-o latură, înălțară asupra lor alte șumuiege aprinse și le îndreptară către imașul pe care pășteau vitele și caii moldovenilor, unde — în sfîrșit — se potoliră, gîfîind... Spre miazăzi, cerul se lumina roșu...

În ziuă, Svercevski arăta măriei sale caii și mai cu samă cămilele, în jurul cărora ostașii se strînseră rîzînd și arătîndu-le cu degetul. Cei mai mulți dintre ei nu mai văzuseră asemenea dobitoace.

Lungi ca niște săbii, frunzele păpurișului fîșîiau ușor. Aerul era jilav. În fundul apei tremura abia simțit lumina depărtată a stelelor. O vidră se strecură printre trestii și se tăcu nevăzută. „Atamanii“ o urmăriră cu ochii mirați. Stăteau neclintiți în luntre, ținînd-o nemișcată cu prăjinile înfipte în fundul iezerului și tăceau, cu urechile la pîndă. Cîteodată o cămilă mugea înăbușit, departe, foarte departe. Un cal înălța un nechezat scurt și îndată toate intrau în liniște și tăcere. Singurătatea apăsa uriașă, întunecată și plină de amenințări.

Dintr-o dată, Mitruț se plecă înainte și își întinse gîtul. Ceilalți ciuliră urechile. De departe, un tropot înăbușit, șters, pătrunse pînă la ei. Părea că cineva bate pămîntul cu pumnii. Ca la o poruncă, „atamanii“ împinseră cu prăjinile în fundul apei, luntrea lunecă pînă în mal și Drăgan se culcă pe botul ei, cu biciul în mînă. La spatele lui, Zamfir își pregăti în mîna dreaptă un ștreang lung, cu juvăț larg la capăt. Iar alături, Mitruț își scoase prăjina din apă, îi făcu loc printre trestii îndreptînd-o către mal și stătu gata.

Tropotul se apropia. Inimile oamenilor băteau cu putere. Și cînd umbra călărețului se ivi în dreptul lor, biciul izbi, juvățul se răsuci în întuneric apucînd, și prăjina lui Mitruț zbură între picioarele calului, în aceeași clipă. Și tot în aceeași clipă cal și călăreț se răsturnară pe iarbă.

— Încet! porunci Mitruț cînd „atamanii“ se repeziră asupra celui căzut. Și mai ales nu-l ucideți! Trageți-l binișor de sub cal și așezați-l în fundul luntrei. Puneți-i mîna la gură, să nu strige. Așa! Și mata, biță Zamfire, leagă-l cu curmeiul, să nu mai avem nici o grijă. Pune-i căluș, biță Drăgane! Un boț de papură! Nu-i nevoie să se audă și să se știe că noi putem umbla pe iezer.

— Au! strigă înăbușit Drăgan, trăgîndu-și fulgerător mîna. M-a mușcat, spurcăciunea!

Și furios, apucă cu două degete o șuviță din părul prinsului și trase cu putere. Capul celui cu gura plină de papură săltă pînă la marginea luntrei și Drăgan rămase cu părul smuls între degete și cu gura căscată de mirare.

— Ia stați! strigă el cu ochii mari. Știți voi pe cine am prins? Pe milostivirea sa, boierul Alexa! Stăpînul meu! Cel care a poruncit să mă bată cu biciul cu plumbi și să-mi scoată unghiile și să mă spînzure, dumnezeii și legănarea lui de bețivan! Vra să zică tu erai! Și apucîndu-l de chică, îl scutură cu putere și capul boierului se păli cu vuiet de marginea luntrei.

— Încet! sări Mitruț, speriat. Să nu-l ucizi că-i bucluc, biță Drăgane!

— Nu-l ucid, Mitruț, dragul bădiții! Cum să-l ucid tocmai acu cînd mi-a căzut în mînă să-l ocrotesc ca să ajungă viu și nevătămat în fața domnului! Nu-l ucid! Numai după aceea am să-i plătesc facerea de bine de mai demult! Cu biciul cu plumbi m-ai bătut, boierule, cu biciul cu plumbi am să te bat. Dar nu bătaie ca aceea pe care mi-ai dat-o tu mie! Bătaie țărănească! Din care nimeni nu mai scapă, milostive! Nici boier, nici dușman, nici nimeni! Îl vezi? înălță el în aer curelele cu măciuliile de plumb pe care înnegrea sînge uscat încă de la vadul Dunării, și „atamanii“ se înfiorară, privindu-l.

Sculat în puterea nopții, boierul Pătrașcu nu păru mirat.

— Bănuiam! spuse el scurt și atingînd cu vîrful încălțării trupul celui prăvălit la picioarele lui. Luați-l și aduceți-l la domn. Încet, că nu-i nevoie să sculăm pe nimeni.

Dar această poruncă venise prea tîrziu. Se făcuse oarecare zarvă și boierii, cei care nu-și aflau liniște toată noaptea, simțiră și se repeziră. Cîțiva boieri de sfat pătrunseră la domn o dată cu Pătrașcu, și-ndată după ei intrară și Ieremia cu Grumază. Mitruț cu Drăgan, care lăsaseră prinsul jos, la picioarele măriei sale, se traseră unul lîngă altul, mai în lături, în umbră.

Sub flacăra torței de rășină, Alexa Albu gemea ghemuit la pămînt. Din frunte, de unde Drăgan îi smulsese smocul de păr, o șuviță de sînge se prelinsese pe obrazul boierului și i se închegase în mustăți. Din scaunul său, Ion Vodă îl privea cu trupul plecat înainte, cu vorba zăvorită în gît.

— Îl pîndesc de cîteva zile, măria ta, vorbi tulburat domnia sa Pătrașcu. Mitruț și oamenii lui știau că umblă cineva, noaptea, între tabăra noastră și cea dușmană, dar

nu obliciseră cine. Acu l-am prins, departe, pe lîngă străjile turcești, pe malul iezerului!

Domnul tăcea. Tăceau și ceilalți boieri peste măsură de mirați, luați fără veste, înfricoșați. În lumina pîlpîitoare a torții scobiturile obrajilor lui Ieremia de sub pomeții aprinși și adînciturile ochilor de sub arcul sprîncenelor păreau pete negre de umbră pe obrazul unui mort. Cercurile plumburii de sub pleoape parcă erau înnegrite cu boia. Hatmanul gîfîia scurt, ca și cum alergase, și mîna lui strîngea în neștire mînerul de argint al săbiei, pe care o purta la șold.

— Ce ai de spus, pan Alexa? se auzi în sfîrșit glasul Ion Vodă. Și glasul acela părea răgușit, străin. Se vedea că și pentru domn întîmplarea era neașteptată și tulburătoare.

Prinsul tăcu și în cort nu se auzi decît sfîrîitul aspru al torței.

— Scoală și răspunde măriei sale! împinse Pătrașcu cu piciorul în coasta boierului.

Dar tăcerea rămase neclintită și prinsul părea hotărît să nu deschidă gura.

— Puneți-l la cazne! porunci Ion Vodă cu glas stăpînit.

Mitruț și Drăgan pășiră înainte, să împlinească porunca. Se plecară asupra Albului și-i aprinseră barba. Deodată Albu se răzgîndi:

— Spun! răcni el, prăvălindu-se la pămînt și zbuciumîndu-se.

— Stinge! porunci domnul, și Drăgan, scoțîndu-și ilicul, îl zvîrli pe capul boierului, îl strînse de jur împrejur, înăbușind flacăra și, desfășurîndu-l, îl îmbrăcă din nou, cu o mișcare iute, obișnuită.

Ars, înnegrit, cu barba scrum, cu părul din frunte smuls, chipul domniei sale Alexa Albu nu mai era de cunoscut.

— Ce vrei? urlă el răgușit, înălțîndu-se pe genunchi și întorcîndu-și capul sluțit spre Ion Vodă. Dacă te-am vîndut? Te-am vîndut! Ș-au să te vîndă toți, că doar nu-i fi crezînd că are să moară boierimea ca să trăiești tu! Da' tu — dac-ai fi fost în locul meu — n-ai făcut tot așa? Numai că eu aș fi fost mai înțelept! N-aș fi umblat să dărîm datinile și obiceiurile din vechi și drepturile sfinte ale boieri-

lor, cum ai umblat tu! N-aș fi căutat să-i îngenunchi și să le poruncesc ca un stăpîn! Stăpîn! Numai tu stăpîn! Și peste noi și peste țară! Și noi, ce? Boieri mari, de neam mai bun decît al tău, mai vechi, mai tari, cu pămînturi și suflete mai multe decît tine, noi nu sîntem stăpîni? Să cătăm la porunca ta cum să judecăm, cum să orînduim și să osîndim, cum să ne agonisim o para, cum să ne oblăduim satele? La porunca ta? Dar cine ești tu să ne faci legi și să stăpînești boierimea Moldovei? Fecior de mînă stîngă, de sub gard, al unui domnișor și al unei vadane pribeage, venetică și armancă! Asta ești!

Cutremurați de cutezanța batjocurei, boierii își înălțară umerii îngălbenind.

Albu tăcu, gîfîind. Gura lui neagră de arsuri, strîmbă, deschisă, sufla greu duhoare de băutură clocită. O clipă se auzi numai sfîrîitul torței și plesniturile mici ale scînteilor scurte. Ion Vodă ascultase neclintit năvala de vorbe urîte, ocări și învinuiri pe care i le zvîrlise vînzătorul. Numai chipul său se mai întunecase și dunga dintre sprîncene i se mai adîncise.

— Cu cine ai pus la cale vînzarea? întrebă el cu același glas gîtuit, străin.

Din colțul gurii boierului Alexa se prelungea încet o dîră subțire de spumă albă și răsuflarea lui șuiera. Își înălță iar capul și răspunse tot zădărît, tot mușcător:

— Cu Cozma Murgu... cu hatmanul Slăvilă... cu stolnicul Bilăi...

O clipă tăcu și capul lui se răsuci spre Ieremia. Intîlni privirile acestuia și, speriat ca de moarte, făcu un pas repede către domn, cu brațele în sus, cu ochii înnebuniți.

— Oprește! strigă Pătrașcu, îngrijorat.

Dar în clipa aceasta, sabia cu teacă cu tot a hatmanului Ieremia tăie aerul și se abătu peste gura boierului în curmeziș. Trupul Albului se prăbuși la pămînt. A doua lovitură repezită de hatman întîlni sabia boierului Pătrașcu, întinsă întru apărarea vînzătorului. Ieremia se întoarse către domn, cu brațele în sus, desfăcute:

— Iertare, măria ta! strigă el. Nu l-am mai putut răbda! Lasă-mă să-l spîrcui cu mîna mea și să mă osîndesc singur c-am putut ține lîngă mine asemenea ticălos, fără

să-i știu urmările, fără să-i bănuiesc uneltirile! Și lasă-mă să mă duc singur să pun mîna pe păcătoșii lui prieteni!

Strigătul nestăpînit al celor de față, izbucnit o dată cu mișcarea neașteptată a hatmanului, se stinse dintr-o dată, ca rupt. Chipul lui Ion Vodă se făcuse roșu.

— Rău și fără cale ai făcut, Ieremia, că nu te-ai putut stăpîni! bubui glasul, ca scăpat de sub zăvoare, al domnului. Rău și fără cale că nu l-ai lăsat să spuie tot ce știa!

— Măria ta, — se plecă Ieremia, — judecă-mă, osîndește-mă, dar n-am mai știut ce fac! Mă prind însă să scot de la soții lui și laptele pe care l-au supt! Deocamdată, însă, lasă-mă să-l sfîrșesc pe aista!

Dar pînă să înalțe iar sabia, boierul Pătrașcu se și strecurase între el și Alexa Albu, iar alături Drăgan căzuse în genunchi.

— Măria ta, — se înălță glasul gros al acestuia, — măria ta, pe aista lasă-mi-l mie! De ce să se bucure de sfîrșitul lui gîdea Gavrilă, care nici nu-l cunoaște și nu-l știe? Cu mine-i alta! Eu și cu dînsul ne știm din vechi! L-am slujit o viață ca un rob și drept răsplată spinarea mea-i spartă de parcă a bătut-o grindina, iar degetele mele, iată-le!

Drăgan înălță spre domn cele zece degete ale sale, desfăcute, boante, fără unghii, cu mucuri negre de piele în vîrf, și cei de față se cutremurară.

Boierii își întoarseră capetele cu un fel de geamăt de spaimă. Cu glasul răgușit, Ion Vodă porunci:

— Ia-l!

Și Drăgan se plecă, ridică în brațele lui lungi și puternice trupul boierului și se trase cu spatele înainte, spre ieșire. In urma lui, măciuliile biciului aruncat pe umăr lunecau uruind ușor pe pămîntul bătut...

Fără veste, Ieremia făcu un pas după Drăgan. Dar domnul îl opri:

— Lasă-l, Ieremie! L-am dat în mîini bune! Nu scapă, nu te teme! Iar pe cei pîrîți are să se ducă să-i caute Pătrașcu, ș-are să-i aducă aici, cu straja!

— Ascult, doamne! se plecă Pătrașcu.

— Cu straja și cu mine, măria ta! stărui Ieremia. Pentru asemenea ticăloși, nici un ajutor nu-i de prisos!

Boierul Pătrașcu se întoarse către dînsul și-l opri:

— Iartă-mă, hatmane, dar mai mult m-ai încurca decît m-ai ajuta! Straja mea umblă după poruncă și domniei tale nu pot să-ți poruncesc. Așteaptă-mă aici și îndată am să-ți aduc pe cei care — la vadul Oblucițel — se aflau în mare cinste și pentru a căror mărturie s-au mutat treascurile lui Arbore și-au pătruns turcii dincoace...

Pătrașcu ieșise de mult și hatmanul Ieremia încă stătea năucit, ca sub o lovitură în moalele capului. Chipul lui ciolănos, scobit, cu barba rară și cu pană la cușmă, așezat împotriva torței, se zugrăvea negru pe pînza cortului, ca un ciudat cap de capră cu un singur corn. Iar palmele lui amîndouă strîngeau atît de puternic mînerul și teaca sabiei, încît încheieturile mînilor i se făcuseră albe.

Afară se iscase mișcare și alergătură. Tulburați, și domnul și boierii stăteau neclintiți, muți, cu urechile la pîndă, așteptînd. Și dintr-o dată boierul Pătrașcu intră repezit.

— Măria ta, vînzătorii au simțit și au fugit! În tabără nu-s. La ceasul ista trebuie să fie departe.

Domnul se sculase în picioare. Cu trupul uriaș aplecat puțin înainte, întrebă și glasul său umplu încăperea:

— Nu i-a oprit nimeni?

— Nu s-au dat asemenea porunci, măria ta!

O clipă, Ion Vodă stătu tot atît de încordat și amenințător. Pe urmă, trupul i se lăsă greu pe scaun și chipul, rezemat cu bărbia în pumnul închis, rămase nemișcat, privind aiurea.

În liniștea care se statornicise, Ieremia răsufla ca ușurat de sub o mare greutate. Capul i se înălțase și mîna îi părăsise mînerul sabiei. Numai buzele subțiri, vinete, tremurau încă ușor, abia simțit.

— Să cercetezi corturile, Pătrașcule, se auzi glasul parcă trudit al domnitorului. Poate că se ascund pe undeva. Poate că au prieteni!...

— Ascult, doamne! răspunse supus Pătrașcu și ieși.

În urma sa, aceeași liniște căzu grea și de data aceasta boierii se priviră pe furiș, neliniștiți. Iar cînd, fără să

vorbească sau să se uite la dînșii, domnul le făcu semn să plece, răsuflară ușurați și ieșiră unul după altul, pășind în vîrful picioarelor.

În pustiul și tăcerea cortului, sub torța a cărei pară se înălța sfîrîind și jucîndu-și umbrele prin unghere, Ion Vodă rămase singur, cu fruntea înclinată, cu privirile în pămînt. În capul său nedomolit urlau mereu vorbele boierului Alexa: „Te-am vîndut, ș-au să te vîndă toți!"... Și o întrebare grea ca un mal gata să se surpe și întunecată ca o noapte fără zare își făcea loc împungînd orbiș în poarta înțelegerii sale: „Toți?... Oare toți!"

În întunericul de afară Ieremia își află cortul năpădit de străjării lui Pătrașcu.

— Ce cauți aici? strigă el furios către boierul de la Vadul Părului.

— Împlinesc porunca măriei sale! răspunse Pătrașcu, liniștit.

— La mine? țîșni întrebarea înaltă, ascuțită, gîtuită de mirare și mînie.

— Și la domnia ta și la toți! răspunse tot atît de liniștit boierul.

— Mă bănuiești, vra să zică!

— Da! vorbi dîrz, Pătrașcu. Vă bănuiesc pe toți și mai ales pe prietenii vînzătorilor acelora. Nu erau prietenii domniei tale?

Boierul Pătrașcu întoarse spatele și porni cu străjării săi. Iar hatmanul Ieremia, după ce rămase o vreme tăcut și singur în prag, își strigă slujitorii, porunci să se pună strajă strașnică în jurul cortului său și chemă la sfat pe comandirii călărimii ușoare pusă sub povața sa. Curînd străjile lăsară să treacă pe domniile lor Zaharia vornic și Ropcea și Udrea și Vlad cel Bătrîn și toți ceilalți comandiri mai mari sau mai mici, care, cu neamurile lor și ale jupîneselor lor, stăpîneau pămînturile și apele și pădurile Moldovei. De aceea poate călcau cu atîta fală și intrau în cortul hatmanului lor, zuruind din pinteni de argint și sticlindu-și zalele la lumina stelelor. Iar sfatul lor de război ținu vreme îndelungată și nu fu tulburat decît o singură dată și atunci fără voia străjilor care păzeau afară. Căci năvălise fără veste printre ele, scîncind și alergînd

cu deznădejde, Jujău, vătaful Albului, și intrase ca zvîrlit de vînt în cortul marelui hatman, iscînd mare mînie și tulburare.

— Mă ucide! Mă ucide! bîlbîia el tîrîndu-se în genunchi, mai mult în patru labe, spre boierimea adunată.

— Scoateți-l afară! țipase Ieremia către străjile care-și băgaseră capetele pe sub perdea, înspăimîntate.

— Mă ucide! urlase omulețul cu nas ascuțit, zbătîndu-se în brațele străjărilor care îl trăgeau afară.

— Afară! mai strigase o dată Ieremia, necunoscîndu-l. Și străjării zvîrliră pe nepoftit în brațele oștenilor boierului care așteptau acolo, să plătească vătafului, așa cum Drăgan plătise stăpînului bunătățile lor de la moșia Albului...

După aceasta, sfatul acela de război din cortul marelui hatman a urmat fără altă tulburare și s-a sfîrșit tîrziu, noaptea. Atunci boierii au ieșit tăcuți, pîndind în toate părțile și purtînd pe furiș, către alte corturi și alți boieri, poruncile și înțelegerile tainice puse la cale...

Trudit de alergături și cercetări fără folos, din cort în cort, socotind să afle urma celor trei fugari, domnia sa Pătrașcu poposi la o vreme de noapte în cortul lui Decusară. Dădu acolo peste Arbore și Buhuș și Șeptelici. Stătu să se odihnească și vorbi cu ei îndelung:

— Ați înțeles lovitura de sabie a lui Ieremia? îi întrebă el, mînios.

— Și un copil ar fi înțeles-o! vorbi Buhuș. I-a fost frică să nu-l dea Albu de gol!

— Numai domnul nu vrea să înțeleagă! clătină din cap, amărît, Decusară.

— Cine știe? rămase îngîndurat Pătrașcu. Poate că și în capul lui mocnește o nedumirire... dacă nu o bănuială. Dar cu sufletul lui cinstit nu poate crede într-atîta neagră ticăloșie. Gîndiți-vă că Ieremia a fost cel mai bun prieten al lui, de zile vechi și grele. Omul lui de încredere. Cum să-și închipuie că-l vinde? Și-l vinde, boieri dumneavoastră! In noaptea asta a strîns în cortul lui pe toți comandirii călărimii ușoare, de sub mîna sa. A pus strajă strașnică să nu audă nimeni ce vorbesc. Ce pot pune la cale atîta de tainic, în ajunul bătăliei? Mă tem pentru

domn, boieri dumneavoastră! Socot că ar trebui să-l păzim cu oamenii noștri. Dați-mi și domniile voastre o mînă de ajutor!

Cei de față săriră în picioare. La asta nu se gîndiseră. Și porunci iuți fură repezite în întuneric...

— S-ar putea ca — dacă în adevăr s-a pus ceva la cale împotriva sa — domnul să afle la vreme, chiar de la unii dintre ei, vorbi pe gînduri Buhuș. Sînt între dînșii oameni care îi datoresc viața și avuția și zilele celor ai lor de-acasă. Oameni care dacă ar sta toată viața în genunchi în fața măriei sale, tot i-ar mai rămînea datori. Eu știu... Carabăț și Ciogolea și Vlad cel Bătrîn și Ropcea și Udrea și Grozav și Jurju... și alții! Ar trebui să sară ei cei dintîi în apărarea măriei sale! Dar dacă vinde Ieremia... de ce n-ar vinde și ei?

Pătrașcu plecă repede prin întuneric.

Tot în noaptea aceea Mitruț ajunse într-un tîrziu în tabăra oamenilor „dintre ape" și se așeză pe iarbă, ostenit.

— Ne mutăm! vorbi el după o clipă de răgaz.

— Unde? se mirară oamenii.

— În jurul corturilor măriei sale! De acu îl păzim pe domn și ziua, să nu se întîmple o poznă! Păzesc, se înțelege, și „atamanii", dar „atamanii" îs puțini și trudiți și ei. Om face cu schimbul, de trei ori ziua și de trei ori noaptea, noi și tot așa alții ca noi, trimiși de prietenii domniei sale Pătrașcu.

Oamenii se traseră mai aproape.

— Cum așa? Ce poznă? Este vreo primejdie?

— Este! Boierii vînd! Cîțiva au și fugit la turci! Pe unul l-a ucis Drăgan, cu biciul! Alții nu-s nicăieri. Au scăpat! Dar din ceilalți, cine poate ști care-i vînzător și care nu? Pînă la urmă au să vîndă toți... pe domn... să scape de dînsul!

— Toți? se auzi un glas înspăimîntat. Și al nostru de la Vadul Părului?

— Boierul Pătrașcu? Apoi el mai mult nu-i, decît este... boier! Cu unul ca dînsul care are o moară și o durjincă de pămînt, oleacă mai mare decît a mea, boierii cei mari nici nu vreau să se răspundă! Îl țin la ușă! Cum au să uneltească și au să puie la cale împreună? De aceia mă tem eu, nu de dînsul!

Mitruț își întoarse capul încet să privească în toate părțile și să vadă în față oamenii cu care vorbește. Pe chipul lui mai slăbit, mai tras, tuleie rare de barbă răsăriseră ici-colo. Ochii parcă i se mai adînciseră sub arcul lat al sprîncenelor, între care o dungă întunecată pătrundea pînă la rădăcina nasului. Iar privirile lui arătau mai adînci și mai gînditoare. Urmă :

— El însuși, boierul Pătrașcu, se teme pentru domn. Se teme să nu-l ucidă boierii, pe la spate, chiar în cortul lui ! Să nu-l împingă, cu caii, în luptă și să-l zvîrle plocon dușmanului ! De aceea zice că în luptă să-l ținem între noi și să deschidem ochii. El stă neclintit la perdeaua cortului...

— Haidem ! sări în picioare bița Lupu Condrea. Ce mai așteptăm ? Să ni-l ucidă ?

Porniră și înconjurară cortul domnului, pe departe.

— Intră la domn numai cine are îngăduința domniei sale Pătrașcului ! șopti Mitruț. Și faceți cu schimbul, ca să vă puteți hodini. Eu socot așa : să steie ataman peste un rînd bița Gligore, peste altul, bița Lupu, peste al treilea, bița Costache și peste al patrulea, bița Niculai Miron. Iar în luptă om sta cu toții în jurul măriei sale și-om lua aminte...

— Mitruț ! strigă înăbușit, din întuneric, glasul lui Zamfir. Hai, c-am mai prins un șobolan !

Mitruț alergă. Un străjăr turc stătea ghemuit jos, pe iarbă, și gemea. Îl ridicară, îl duseră la domnia sa Pătrașcu și îl purtară îndată în cortul domnului.

Tîrziu, după ce prinsul acela fu cercetat de domn, porniră a fulgera porunci grabnice către căpitani și comandiri și cînd afară prinse a se lumina de ziuă, însuși domnul își părăsi cortul să vadă dacă toate au fost împlinite și rînduite cum trebuia. Purta pinteni lungi și strai de zale cu platoșe de argint, iar pe cap își pusese coif scurt cu trei pene albe, lungi. Chipul său smead, fără zîmbet și cu ochi negri, lucioși, arăta întunecat, închis. Răsăriseră de-a dreapta și de-a stînga lui, ca de obicei, marele spătar și marele vornic și marele hatman și marele postelnic și pîrcălabii cîți erau în sfat, purtînd zale și arme de război. Dar la spatele domnului se ivise și domnia sa Pătrașcu si îndată după dînsul se arătă și Mitruț al Joldii, cu „ata-

manii“ și cu straja măriei sale. Mergeau scară la scară, în rînduri strînse, țărani știuți „dintre ape“, cu cușme înalte, cu chipurile aspre și bărbile netunse, țepoase. Purtau săbii încinse peste brîiele late și sulițe în mînile bătătorite, iar la oblîncuri se clătinau încet ghioagele ghintuite și legate în cercuri de fier la covălia lui bița Gligore din Plopi. Și peste cetele lor — ieșite să păzească pe domn și să-l ocrotească după cum el i-a ocrotit pe dînșii — privegheau, mîndri și grijulii ca niște cocori, „atamanii“ cei noi: bița Niculai și bița Lupu și bița Costache și bița Gligore... Iar după ei se buluceau în adîncime răzășii Moldovei, cu feciorii Știrbului în frunte.

5

Sunete ascuțite de surle sfîșiară zarea cenușie.

— Vin! șoptiră ostașii moldoveni și o înfiorare fulgeră de-a lungul șirurilor.

Departe, de după dîmburile de către miazăzi, oștirea turcească se ivea fluturîndu-și flamurile sub cerul sur al zorilor. Cercetași, în rînduri rare, coborau costișa domoală care închidea vederea către Dunărea, se risipeau în cîmpia verde dintre cele două iezere și înaintau în pasul potolit al cailor. În urma lor înnegrea bulucul ce părea fără sfîrșit al pedeștrilor și, pe laturi, porni a curge ca două rîuri late călărimea, vestita călărime turcească. Cea dintîi suliță de soare aprinse deasupra lor fîlfîitul steagurilor galbene și roșii. Duruiau pe urma lor treascurile trase de cai puternici și cîmpia se umplu de larmă, de sclipiri, de fulgere și străluciri. Sclipeau armurile și podoabele cailor, luceau în soarele dimineții armele și scînteiau fulgerător pietrele scumpe cu care căpitanii și comandirii dușmani își prinseseră la turbane penele bogate ce se clătinau încet în pasul cailor. Era în adevăr o oaste strălucită, în fața căreia oștirea de strînsură moldovenească, cu șiragurile ei de cușme înalte, de ilice și brîie și opinci, arăta sărmană și rușinată. Și parcă fiecărui oștean îi venea să spuie vecinului, împingîndu-l cu cotul:

— Uite, mă, cu ce boierime și bogăție avem noi a lupta !

Ca la o bătaie de săgeată, oastea dușmană se opri și înaintașii se traseră la o parte și intrară în rînduri. Pînă departe, în zarea de către miazăzi, cîmpia se arăta plină de oameni și de cai. Mărginită de cele două șiraguri nesfîrșite de călărime, pedestrimea turcească se vedea acum în toată puterea ei. Steagurile ienicerilor fluturau mîndre în vîntul dimineții. În faldurile lor grele, fulgerau — țesute cu fir de aur — sabia cu două tăișuri și semiluna, semne ale acelei oștiri vestite care alcătuia straja de fiecare clipă a măreției padișahului. În spatele lor se bulucise pedestrimea de rînd cu iatagane și cea cu arcuri și săgeți, după care, undeva, stătuseră și puștile cele mari... Iar dincolo de acestea se clătinau în vînt, mîndre, liniștite și încrezătoare în izbîndă, tuiurile beglerbegului Rumeliei și ale curții și căpitanilor săi, păzite din dreapta de călărime asiatică, cu flamuri galbene ca aurul, și din stînga de călărime de Europa, cu steaguri roșii ca sîngele. Acolo, lîngă tuiurile dușmane, se clătina ușor în aer și o flamură moldovenească, dînd de știre că Petru Șchiopul a venit cu putere străină să puie mîna pe scaunul Moldovei...

În fața acestei orînduiri, moldovenii așteptau neclintiți. Oastea lui Ion Vodă se arăta dîrză și neînfricoșată între cele două aripi de călărime ale sale : la dreapta, călărimea ușoară de sub mîna hatmanului Ieremia — treisprezece mii de oameni bine îmbrăcați și bine înarmați, pe cai puternici, hrăniți și îngrijiți — iar la stînga, cazacii lui Svercevski pe caii lor suri și sprinteni. În spatele cazacilor, porunca domnului bulucise și o samă de călărime de țară, cu sulițe, lănci și ghioage. Se mai vedea călărime de țară și la spatele grosului pedestrimii și anume dincolo de flamura moldovenească desfășurată în vînt, dincolo de domn și de curtea și straja sa de sub povața domniei sale Pătrașcului. Treascurile și hușnițele nu se vedeau. Numai departe, după gorganul de către răsărit, se zăreau ca un crîng sulițele panțirilor, ținuți deoparte, nevăzuți de dușmani, și înnegrea o parte de oaste ascunsă la hodină și care avea a se mișca numai atunci cînd domnul ar fi socotit de cuviință.

O surlă țipă fără veste și din rîndurile călărimii turcești se desprinseră cîțiva osteni răzleți. Își jucau caii împodobiți cu mănunchiuri de pene, înaintau către rîndurile moldovenești, amenințau cu săbiile goale și strigau vorbe care pe limba lor erau ocări și îndemnuri la luptă.

Ion Vodă făcu un semn și un bucium sună scurt, slobozind o poruncă și o îngăduință. Și îndată, de la aripa stîngă porni ca o săgeată Svercevski. Calul său, cu capul mic, cu nările și cu coama în vînt, cu gleznele subțiri, părea că nici nu atinge pămîntul. Cu sabia îndreptată înainte, fulgerînd în cele dintîi raze ale răsăritului, cu stînga pe frîu, hatmanul cazacilor părea crescut pe cal. Trecu, fără să-și domolească goana, pe lîngă un călăreț dușman și dușmanul rămase în urmă, răsturnat cu piciorul în scară ca fulgerat. Al doilea și al treilea se repeziră, dar săbiile lor zburară în aer și ei se rostogoliră pe iarbă. Iar cînd un al patrulea — purtînd coif strălucitor, cu pene bogate și sabie sclipitoare — se înălța cu fala în șa și ieși înaintea cazacului, calul lui Svercevski se ridică în două picioare, săbiile luptătorilor se încrucișară și turcul, prăbușit pe gîtul fugarului, rămase în urmă, cu brațele în lături. O larmă mînioasă izbucni în rîndurile vrăjmașilor și alți călări răzleți se repeziră. Dar acum se repeziră și alți moldoveni și cazaci, iar boierul Pătrașcu, cu căciulița lui scurtă, împodobită cu pană îngustă, cu sulița în stînga și cu sabia în dreapta — după obiceiul lui — porni să arate celor două oștiri că în asemenea soi de luptă, nici domnia sa nu se lasă mai prejos decît hatmanul Svercevski. Domnia sa Grumază nu se arătă pe cîmp în această împrejurare, porunca domnului fiind ca nici un ostaș din călărimea grea să nu fie zărit deocamdată de dușmani. Și nici din călărimea ușoară, povățuită de hatmanul Ieremia, nu se ivi nimeni, ceea ce iarăși nu stîrni nici o mirare, știut fiind că domnia sa Ieremia nu prețăluiește luptele răzlețe.

Căzură cu acest prilej mulți dușmani și unii moldoveni, și de sub tropotul cailor începu a flutura colb. Iar cînd surlele turcești slobozirā porunci ca niște țipete tăioase, se auziră și buciumele și luptătorii se traseră către taberele lor lăsînd în urmă numai morții și caii slobozi,

fără stăpîni. Și, pînă departe, cîmpia dintre cele două oști rămase pustie.

Acum o altă mișcare se simți la dușmani, surlele slobozîră alte semne împungînd văzduhul și pedestrimea turcească porni. Venea rînduită în adîncime, nesfîrșită, cot la cot, ca o năvală de ape în fața căreia nimic nu poate sta.

Cu ochii țintă într-acolo, Ion Vodă se înălță în scări și toți căpitanii și comandirii săi încremeniră privindu-l și așteptînd. O vreme se scurse așa în nemișcare. Vuietul apropierii dușmane se auzea din ce în ce mai tare și dintr-o dată domnul își înălță sabia. Porunci scurte și înăbușite fulgerară printre rînduri și pedestrimea moldovenească, despicîndu-se în două, porni a se mișca cu repeziciune, bulucindu-se către laturi și lăsînd la mijloc loc slobod. Iar cînd ajunseră la anume depărtare, ostașii se lăsară la pămînt și în aceeași clipă, cu un tunet fără seamăn, care trăsni ca într-o năruire năprasnică a tăriilor și răzbubui în depărtări, cele optzeci de hușnițe și șaizeci de treascuri moldovenești se descărcară asupra bulucului dușman. Domnia sa căpitanul Arbore trăsese cu toate gurile sale de foc — în același timp — prin locul rămas slobod între pedestrași și peste capetele celor culcați. Vîrtejuri de fum năvăliră gîlgîind pe gurile înfierbîntate ale tunurilor și umplură văzduhul, întunecînd lumina, ștergînd formele și înecînd răsuflările oamenilor și cailor. O clipă se auzi numai geamătul uriaș slobozit de pedestrimea dușmană și mișcările încetară neputincioase. Dar îndată ce fumul prinse a se ridica și a se rări, buciumele moldovenești izbucniră. Un iureș grăbit asupra rămășițelor sfîrtecate ale pedestrimii turcești ar fi putut-o nimici de istov și ar fi slăbit de la început puterea vrăjmașă. Gîndul domnului se arăta priceput și înțelept și oastea porni să împlinească porunca buciumată. Pedestrimea se urni sprintenă și nerăbdătoare și, pe cele două laturi ale ei, călărimea păși s-o sprijine la trebuință, să învăluie dușmanul pe amîndouă aripile și să grăbească un sfîrșit care se arăta aproape.

Dar această rînduială nu ținu mult. La aripa dreaptă, călărimea ușoară de sub povața hatmanului Ieremia grăbi pasul, și acum — împotriva poruncii dinainte statornicite

— alerga în stoluri împrăștiate, ca la o întrecere, izbind în cai cu sporii și depărtîndu-se cu repeziciune. Ion Vodă se înălțase în scări și hatmanul Svercevski — urmărind cu ochii încruntați mișcările călărimii boierilor moldoveni — potoli cu un semn al mînii nerăbdarea și neliniștea cazacilor săi. Din preajma domnului, sunete tari de bucium chemară cu poruncă aspră acea călărime la ascultare și bună rînduială. Dar dintr-o dată flamura Moldovei — care flutura purtată de un stegar în preajma hatmanului — căzu și fugarii își ridicară cușmele în vîrful sulițelor.

— Vînzare! răcniră căpitanii și comandirii moldoveni, înălțîndu-și pumnii și întorcîndu-și capetele buimăcite către domn.

— Ieremie! gemu Ion Vodă și geamătul lui prelung, pornit din adîncime, cutremură inimile celor din jur.

Porunci buciumate scurt opriră înaintarea oștirii moldovenești și căpitanii și comandirii alergară speriați și înconjurară pe domn. Glasuri se înălțau înspăimîntate. Fără călărime, tot bulucul moldovenesc se dovedea a fi primejduit. În rîndurile oștirii se amestecau strigăte furioase, și arme și pumni se ridicau în aer, amenințînd.

— Boierii, măi! Boierii!

— Ticăloșii!

— Ne-au vîndut ca pe oi!

— Boierii, dumnezeii și legănarea lor!

Alb ca varul, Ion Vodă privea fără să vadă. Chipul său părea cioplit în piatră și tot trupul îi încremenise ca un stei. Numai mîna dreaptă, rezemată de mînerul săbiei, îi tremura ușor.

Departe, pedestrimea dușmană primise pe vînzători cu strigăte de bucurie și aruncîndu-și sulițele în sus, iar acum își aduna rămășițele. Tunurile domniei sale Arbore mai trăsniră o dată și domnul își înălță capul. Văzu prăpădul făcut în rîndurile vrăjmașe, își alungă o ceață din gît și, cu glas greu stăpînit, slobozi poruncile de trebuință. Îndată călărimea țărănească ținută la spatele pedeștrilor și cea lăsată la hodină, în umbra gorganului, alergară să înlocuiască pe fugari. Iar căpitanul Arbore puse să se verse apă peste țevile înfierbîntate ale tunurilor, ca să le răcorească. Aburi albi se înălțară în văzduh.

— Nu vă pierdeți cumpătul! strigă Ion Vodă privind chipurile înspăimîntate ale celor din jurul său. Bucurați-vă că am scăpat de pleavă și ne-a rămas grîul curat! Măcar știm care este adevărata noastră putere! Cei cîțiva mișei care s-au dus...

— Nu cîțiva! Sînt mii, măria ta! cuteză îngrozit marele spătar, de la spatele său.

— Sînt mii! Dar mii de ticăloși, spătare! îi tăie vorba Ion Vodă. Și socot că alți ticăloși nu mai sînt în oastea noastră!

— Oștenii adevărați nu vînd! se înălță glasul dîrz al căpitanului Buhuș.

— Nici norodul nu vinde! strigă Mitruț, înălțîndu-se în scări. Noi aici sîntem, măria ta!

— Aici sîntem! se învăluiră, ca într-o bătaie de vînt, strigătele puternice ale oștenilor și văzduhul răsună pînă departe: Aici sîntem!

O părere de lumină însenină chipul domnului și ochii lui îmbrățișară priveliștea oștirii reînsuflețite.

Semne tari de surle urcară iar în dimineața limpede și în tabăra dușmană se văzu mare mișcare. Și deodată, departe, în fața pedestrimii turcești se ivi călărimea hatmanului Ieremia, acele mii de boieri vînzători și fugari. Se înșiruiră scară la scară, în rînduri lungi și adînci și deasupra lor flutură, înălțată fără veste, flamura lui Petru Șchiopul.

— Moldoveni! Și vin asupra noastră! strigă un glas gîtuit de spaimă și mirare.

— Adu-i, doamne! rosti Ion Vodă și chipul său deveni dintr-o dată crunt.

La un semn, boierul Pătrașcu zbură cu porunci către căpitanul Arbore. Și cînd călărimea lui Ieremia, cu sulițele aplecate, prinse a alerga din ce în ce mai repede împotriva oștirii moldovenești, cele optzeci de hușnițe trăsniră toate o dată și, o clipă după ele, trăsniră și cele șaizeci de treascuri. Și pînă a nu coborî fumul țîșnit în vălătuci pe gura tunurilor înfierbîntate, moldovenii avură răgaz să vadă cai răsturnați, călăreți dați peste cap, șiraguri venind din urmă, împiedicîndu-se și prăbușindu-se peste cei căzuți, cai răzleți alergînd înnebuniți în toate părțile. În urma tuturora pedestrași și călăreți turci cu sulițele în-

tinse împingeau în luptă pe cei care șovăiau. Pe urmă fumul coborî astupînd vederea ca o ceață și, în ceața aceasta, tunurile domniei sale Arbore urmară să bubuie, cutremurînd văzduhul. Trăgeau husnițele pînă se încărcau treascurile și trăgeau treascurile pînă se încărcau husnițele, țintind orbiș în aceleași locuri pe care le știau năvălite de vînzători, și trăsnet urma după trăsnet, ca într-o năprasnică despicare de nouri într-o vijelie fără seamăn. Oștenii răcoreau țevile înfierbîntate, cărînd apă din iezer, cu căușele, cu cușmele, cu ce le cădea la îndemînă... Și în huietul fără sfîrșit, care parcă hîțîna lumea, se auzea glasul domnului ca un strigăt depărtat în furtună:

— Trage, Arbore! Trage! Trage! Trage!... Unul să nu rămîie!...

Iar cînd țevile se făcură roșii și Arbore nu mai putu trage, fumul se risipi încet și atunci se putu vedea că din oastea vînzătorilor nu mai rămăsese nimic. Trupurile oamenilor și cailor zăceau răsturnate unul peste altul în lungul și în latul cîmpului de luptă și cîțiva boieri care încercaseră să scape din acea învolburare a morții erau acuma fugăriți departe, de către turci, prinși, loviți cu latul săbiilor și înapoiați în bătălie, în vreme ce pedestrimea dușmană gîfîia încă după cea dintîi a ei întîlnire cu ghiulelele moldovenești.

— Așa! răsuflă adînc Ion Vodă, cu ochii la nimicirea de istov a vînzătorilor. În sufletul său o singură îndoială rămăsese: și-o fi plătit datorința inima cea neagră a lui Ieremia? Domnul făcu un semn și un bucium slobozi o poruncă scurtă.

Atunci, de la aripa stîngă cazacii lui Svercevski și de la aripa dreaptă călăreții de țară moldoveni porniră toți o dată, în timp ce pedestrimea dintre cele două aripi se urni puternică și vijelioasă. Întîi izbiră cazacii dintr-o coastă și îndată izbi și călărimea de țară, de cealaltă. Iar iureșul lor pătrunse atît de repede, de puternic și de adînc în rîndurile dușmane, încît cele două aripi ale spahiilor, pregătite să învăluie năvala moldovenească, se îndoiră și se frînseră. Împinși de iuțeala și puterea loviturii, acoperiți de nouri de săgeți și păliți de plumbi de archebuze, spahiii îndărăptară și caii lor dădură peste bulucul ienicerilor, călcîndu-i, spărgîndu-le rîndurile și învălmășindu-i.

Acu domnul își înălță sabia și pedestrimea moldovenească se repezi. Toată mînia ținută pînă atunci în frîu, toată furia care însîngerase inimile oștenilor împotriva boierilor vînzători se descărcară acuma, dezlănțuindu-se asupra dușmanilor. Păleau fulgerător cu săbiile, cu sulițele, cu ghioagele, cu coasele, încălecînd peste morți și înaintînd pas cu pas fără oprire, fără greș. Iar strigătul lor: „Taie! Ucide!" se înălța năprasnic, zguduind vitejia dușmanilor și înspăimîntîndu-i. Turcii slăbiră. Prinseră a îndărăpta. Surle țipară porunci repezi. Răzbit, spîrcuit, bulucul vrăjmaș se vînzolea să se desprindă din luptă și să se tragă spre o anume parte a cîmpului. Cu un uriaș chiot de izbîndă, oștenii moldoveni și cazaci se repeziră după dînșii. Dar o poruncă slobozită de hatmanul Svercevski opri pe cazaci și îndată buciumele sunară poruncind oștirii îndărăptarea, departe de primejdia tunurilor turcești către care o ademenea șiretlicul retragerii dușmane.

Iar întru întîmpinarea biruitorilor, vlăguiți și asudați, oștirea rămasă în jurul lui Ion Vodă își aruncă în aer cușmele chiuind.

Cu sabia încinsă peste brîul lat, verde, și cu cușma în mînă, Zamfir se plecă adînc în fața domnului și vorbi cu glasul lui hodorogit:

— Am fost, măria ta, pînă în capătul iezerului, ș-am pîndit din păpuriș. Vin ajutoare! După bătaie au alergat către Dunărea călăreți cu porunci. Acu au și început să vie și călări și pedestrime.

— Multă?

— Așa... cam cît un sfert din oastea măriei tale... Da' mai vin. Am acolo luntre cu oamenii mei care pîndesc...

— Bine. Să mă înștiințezi la vreme!

— Ascult, măria ta! se plecă iar Zamfir, trăgîndu-se înapoi.

Sprinten, nerăbdător, încălzit, Ion Vodă rîndui singur împărțirea săgeților și lăncilor noi celor ce aveau trebuință de ele și — ridicat în scări — își privi oastea cu băgare de samă. Chemă pe Arbore și porunci să se schimbe locurile unor tunuri, astfel ca dușmanul să poată fi lovit și din față și din laturi. Tot așa rîndui și așezarea

arcașilor, potrivind ca bătaia lor să învăluie pe dușman din trei părți, iar domnia sa Ghiorghieș Creangă primi poruncă să bată cu săgeți ajutoarele turcești care ar veni din urmă, împiedicîndu-le astfel să sprijine la vreme pe luptători.

Cînd oastea turcească se urni înaintînd, soarele suia către crucea amiezii. Nu se simțea nici o boare de vînt. La asfințit se zărea o geană de nouri albi, încălecați unul peste altul. Căldura creștea și caii împunși de fel de fel de tăuni se arătau neliniștiți și nerăbdători. Curînd cîmpia se umplu de oaste dușmană cît se vedea cu ochii, steaguri străluceau sub lumina soarelui și țipete de surle sfredeleau văzduhul. Turcii veneau cu tropot greu, neîntrerupt, puternici ca stîncile. Părea că lumea întreagă are să se prăbușească și are să îngenunche în fața lor.

Dar cînd ajunseră la depărtare potrivită, tunarii moldoveni trăsniră întîi din treascurile din latura stîngă și îndată dușmanii, înaintînd, se feriră spre dreapta, iar pe malul iezerului nu rămaseră decît leșurile celor căzuți. Bubuiră atunci treascurile din latura dreaptă și, cu o vînzoleală repezită, înaintarea dușmanilor își potrivi drumul prin mijlocul cîmpului de bătaie. Tot alte și alte șiraguri veneau din urmă, împingîndu-le pe cele din față și mulțimea lor părea fără sfîrșit.

Neclintit pe calul său înalt, Ion Vodă aștepta. Și cînd îi socoti destul de aproape, slobozi o poruncă, oastea lui de pedestrași se despică în două și trăsnetul tunurilor porni să izbească din față. În același timp, peste vîltoarea de fum de sub care oștirea dușmană nu se mai vedea, se abătură norii de săgeți ale arcașilor moldoveni, pălind din plin, ca o grindină nesfîrșită.

Sfîrtecată, răsturnată, năucită, înaintarea dușmană se clătina. Dar din urmă veneau mereu alte șiraguri și chip de îndărăptare ori de fugă nu era. Mai bubuiră tunurile pînă nu se mai putu trage și atunci, peste neorînduiala dușmanilor, se descărcară archebuzele domniei sale Buhuș și cele ale dumnealui Răducanului, repeziră vijelii de săgeți arcașii căpitanului Șeptelici, iar domnia sa Ghiorghieș Creangă prinse a bate cu arcașii săi în urma năvalei, zăbovind înaintarea rîndurilor din spate. Iar cînd domnul

porunci, năvăliră întîi săbierii de sub povața dumnealor Sima și Decusară, și îndată după dînșii se repeziră halebardierii domniei sale Stroici și sulițașii dumnealui Iurie. Dar pe toți îi cuprinse mulțimea cea fără număr a dușmanilor, din toate părțile, pînă cînd nu se mai văzu niciunul din ei, și numai vălmășagul și strigătele de luptă arătau unde se dă bătălia. Din înălțimea calului său, Ion Vodă privea nemișcat ghemul uriaș de oameni care se zbuciuma răsucindu-se în larma asurzitoare și, cînd socoti nimerit, repezi în ajutor pe căpitanul Ivașcu, cu strînsura de oameni cu topoare și coase și pe domniile lor Stoian Șărpe și Manole Grabă, cu ghiogarii. Iar cînd călărimea turcească sări în sprijinul pedestrimii împărătești cutremurînd pămîntul sub tropotul cailor, se repeziră înaintea lor lăncierii căpitanului Țarălungă și ai sutașului Ilieș Saul și tot atunci cazacii lui Svercevski și călărimea de țară moldovenească porniră în goană să învăluie aripile oștirii dușmane. În clipa aceea, din față, oastea de pedestrași și puțini călări care rămăsese sub povața lui Ion Vodă se urni purtînd flamura Moldovei. Erau acolo, în dreapta și în stînga domnului și îndată la spatele său, acei puțini boieri care mai rămăseseră, și domnia sa Pătrașcu și Mitruț cu „atamanii“ și cu oamenii „dintre ape“ și cu cei de la Vadul Părului, iar la spatele lui Mitruț, între „atamani“, se rînduise și Zamfir cu soții săi și Drăgan purtînd pe umeri biciul lui cu măciulii de plumb și feciorii Știrbului, cu toți soții lor, pășind hotărît, cu mînie și crîncenă amenințare...

Izbiră ca o prăvală de trăsnete. Răcnea domnul cum nu-l auzise încă nimeni, și sabia sa lungă, cu două tăișuri, strălucea în soare ca un fulger, pălind și înălțîndu-se iar fără odihnă. Iar la auzul glasului său, strigătul moldovenilor: „Taie! Ucide!“ se înălță pînă la cer. Domnia sa Pătrașcu își pusese căciulița în brîu și își suflecase mînecile. Își cîrmuia calul numai cu pulpele și izbea o dată cu sulița din mîna stîngă și cu sabia din mîna dreaptă, pătrunzînd ca un sfredel unde desimea era mai mare. Iar din cealaltă parte a domnului, ghioaga lui Mitruț trăsnea bufnind adînc, într-un vîrtej care prăbușea la pămînt oameni și cai fără alegere. Trăsneau și ghioagele răzășilor, în fruntea cărora se repezeau chiuind feciorii Știrbului,

și ghioagele „atamanilor“, pîrîind în zale, și platoșe turcești, turtind coifuri strălucitoare cu pene mîndre și podoabe de preț și năruind în sînge trupuri îmbrăcate în fier și argint. Pășeau în fruntea oamenilor de sub povața lor bița Gligore și bița Niculai și bița Lupu și bița Costache, și săbiile — a căror mînuire nu de mult o învățaseră — păleau cu repeziciune și cu atîta putere, încît iataganele din mîna dușmanilor zburau ca surcelele învîrtindu-se pe sus și vîrful fierului intra prin inelele zalelor și străpungea trupurile dintr-o parte în alta. Îi furau cu coada ochilor, feciorii Drăguș și Ilieș și Toma și Ionică, și din vreme în vreme le strigau cu zîmbet mare și tot văzîndu-și de treaba lor:

— Așa, tătuță!

Iar bița Oană, tatăl Olinei, și bița Trifan, tatăl Parascăi, și bița *Mateiaș*, tatăl Dușcăi, furau din ochi pe Ghivirdic și pe Toader ciobanul și pe Drăguș și le strigau și ei, cînd se potrivea, ca unor gineri care dacă nu erau încă, au să fie fără doar și poate:

— Așa, flăcău!

Păleau de nădejde și ceilalți oameni „dintre ape“ și de la Vadul Părului, în timp ce din încleștarea cu lăncierii și cosașii moldoveni, caii spahiilor scăpau tîrîndu-și mațele după ei și călcînd în ele; în timp ce topoarele și halebardele tăiau și străpungeau și ghioagele zdrobeau tot ce aflau înaintea lor; în timp ce cazacii despicau desimile dușmane fulgerînd din săbii, moarte fără greș și fără putință de apărare, iar caii lor, rînchezînd fioroși, apucau cu dinții, rupeau și săreau asupra vrăjmașilor ca niște fiare; în timp ce oameni îndemînatici, lăsau sabia, își scoteau repezit ghioaga din brîu, de la spate, și păleau rupînd iatagane și năruind trupuri în țărînă; în timp ce Drăgan, cu biciul lui de un stînjen, zdrobea cu zece măciulii de plumb, zece dușmani dintr-o dată, împrăștiind cete întregi cu o singură lovitură; în timp ce feciorii Știrbului de la Bucium și soții lor din răzășiile Moldovei lucrau pălind de nădejde, cu rînduială gospodărească: un pas — un dușman, un pas — un dușman...

Zădarnic țipau surlele turcești îndemnînd la luptă, zădarnic fluturau flamurile verzi pe deasupra oștilor și răc-

neau căpitanii și comandirii, scuturîndu-și bărbile și lovind pe codași cu latul săbiilor. Groaza intrase în inimile dușmanilor și nici o putere din lume nu-i mai putea îmbărbăta. Iar cînd buciumele moldovenești sunară toate o dată, vestind biruința și un nou iureș, rîndurile turcești îndărăptară, se desprinseră cu anevoință din luptă și se traseră înapoi, urmărite de plumbi de archebuze, de săgeți și de urletul celor o sută patruzeci de ghiulele slobozite asupra lor de puștile cele mari ale căpitanului Arbore...

6

În soarele amiezii, cîmpul de luptă, rămas pustiu, parcă fumega. Deasupra cailor răsturnați și a leșurilor încremenite în iarba călcată, ruptă, bătucită, o pînză de colb mai stăruia încă, subțire.

Bulucită către tunurile lui Arbore, oastea moldovenească se odihnea răcorindu-se cu apă adusă din iezer, ștergîndu-și sudorile și legîndu-și rănile. Oamenii erau trudiți, dar bucuroși, și pe unele locuri zburau glume și răsunau rîsete. Comandirii alergau priveghind înlocuirea armelor rupte sau pierdute în luptă.

La umbra cortului său, Ion Vodă își scosese coiful și platoșele, ca să poată răsufla în voie. Părea mai liniștit și întunecarea mîniei și tulburării prin care trecuse parcă se mai ștersese de pe fața sa. Dar glasul îi rămăsese trudit, adînc, răscolind din străfunduri mînia, scîrba și mirarea neputincioasă care puseseră stăpînire pe cugetul său, în clipa în care văzuse înfăptuindu-se vînzarea boierilor.

— Am făcut din Ieremia, — vorbi el, și glasul lui păru un geamăt, — am făcut unul din cei mai cuprinși boieri moldoveni. I-am dat sate, suflete, pămînturi... Azi o lună i-am dat alte pămînturi, pe Răut, cu loc de mori... pe pe care nici nu le ceruse... Am pribegit cu dînsul dincolo de hotare cînd nu mai avea nimic și i-am dat eu totul ca unui frate... pentru că mă încredeam într-însul ca într-un frate... L-am înălțat în ranguri... i-am încredințat paza țării și a mea... La Jiliștea i-am scăpat viața... Frate! Și m-a vîndut! Și pe mine și țara!... A vîndut!...

Acu îmi dau sama că a vîndut și la Oblucița! A avut dreptate Svercevski... Pătrașcu... Iar ceilalți, Albu, Slăvilă, Murgu, Bilăi — erau oamenii lui, uneltele lui!...

Din umbra în care stătea, hatmanul Svercevski își clătina capul cu tristețe, făcînd semne că așa era, iar boierul Pătrașcu își plecă fruntea aducîndu-și aminte faptele de la vadul Dunării.

— Ce să mai spun de ceilalți? urmă domnul cu același glas adînc și mîhnit. Feciorul lui Carabăț... nu-i nici o jumătate de an de cînd a furat pe fata lui Crisobenghi... și i-am iertat viața și i-am mai dat și moșie la Tudora, pentru că părinții fetei n-au vrut să-i deie zestre!... Și m-a vîndut... Feciorul lui Ciogolea de la Bîrlad și-a ucis nevasta... A venit maică-sa, bătrîna, și mi-a sărutat picioarele... și l-am iertat și azi m-a vîndut!... Vlad cel Bătrîn a jăfuit cînd era pîrcălab! Trebuia îngropat de viu... cu Veveriță și cu ceilalți!... Și m-am îndurat de părul lui cel alb și în loc să-l osîndesc l-am izgonit la moșia lui să nu-l mai văd... iar acu, drept mulțămită, m-a vîndut! Lui Ropcea i-am întregit moșia de la Salcea și lui Udrea, Voronețul! Și m-au vîndut amîndoi! Grozav și Jurju au uneltit pentru Bogdan și nu i-am ucis, ca să mă vîndă!... Cozma Murgu știa că-l fac mare vornic, în locul lui Dumbravă, și a vîndut și el! Și Slăvilă și Bilăi, pe care nu i-am chemat să răspundă pentru ticăloasa lor purtare de la Gura Ialomiței, au vîndut înaintea tuturor... Și ceilalți, și ceilalți!...

Domnul își trecu palma peste față și rămase o vreme cu fruntea plecată. Urmă:

— Ce blestem a căzut pe boierimea noastră moldovenească, de-a ajuns atît de rea... de putredă... de ticăloasă? Spunea bețivanul de Albu, aici în cort, că au să mă vîndă toți! Și n-am crezut! N-am crezut! Dar dușmăniile lor împotriva mea le-am înțeles. Am vrut doar să îngrădesc puterea lor, să dărîm obiceiurile lor cele vechi, datinile după care fiecare din ei se socotea domn pe moșia lui... Să taie și să spînzure... să-și facă oastea lui ca să se războiască cu vecinul, să nu asculte nici de domn, nici de nimeni, iar domnul cel adevărat să joace cum i-or cînta ei! N-am vrut așa! Am vrut să dărîm puterea lor ca să întăresc puterea Moldovei! Am vrut ca toată stăpînirea

să stea într-o singură mînă puternică... cu înțelepciune... cu oaste tare împotriva dușmanului... Moldova stăpînă în hotarele Moldovei! Asta am vrut și ei m-au dușmănit și m-au vîndut. Dar s-au închinat turcilor și asta înseamnă că au vîndut și țara! Țara lor! Au îngenuncheat la picioarele dușmanului! Să vie el! Să stăpînească el!

Un tunet foarte depărtat se auzi și lumina soarelui păru că scade dintr-o dată. Cei de față înălțară capetele și Pătrașcu ridică perdeaua cortului. Afară pornise un vînt ușor, nouri vineți urcau de la asfințit să acopere bolta și o fumegare străvezie trecea repede prin fața soarelui.

Un om cu brîu verde și cu cușma în mînă venea repede dinspre iezer.

— Ce este, Zamfire? îl cunoscu Pătrașcu.

— Vești pentru domn, milostive. Am fost pe iezer pînă departe și am văzut...

— Intră.

Zamfir își șterse fruntea cu mîneca și intră plecîndu-se în fața domnului.

— Să trăiești, măria ta!

— Vii de pe baltă?

— De pe baltă. Am fost departe tare, către Dunărea...

— Și?

— Vin, prăpăd, măria ta! Și oameni și cai! Poate să fie cam cît trei sferturi din oștirea noastră... afară de aceea care a luptat azi...

— Și tunuri?

— Tunuri, nu, dar le mută pe cele care le aduseseră mai de mult. Le aduc, adică, mai încoace. Pasc într-o margine, către iezer, niște cai. Mă tem că se văd și de aici. Da' acolo nu-s numai cai. Acolo sînt și osteni mulți, ascunși după cai și la spatele ostenilor aduc tunurile... Am numărat pînă la treizeci... dar mai sînt!

— Pătrașcule! — spuse domnul, pînda pe iezer să se facă zi și noapte.

— Ascult, măria ta! se plecă Pătrașcu.

— Și aș mai avea o veste, urmă Zamfir, parcă sfiindu-se.

— Spune!

— ...numai să nu fie cu bănat dacă oi greși... Mă tem, măria ta, că am văzut și tătari!

— Tătari? își înălță capul Ion Vodă, cu ochii întunecați dintr-o dată. Și toți cei de față își întinseră gîtul către Zamfir și își încruntară privirile. Tătari care vin de peste Dunărea?

— Nu de peste Dunărea, măria ta! Vin dinspre răsărit, înconjurînd bălțile Cohurluiului, de către miazăzi.

— N-avem străji într-acolo, Pătrașcule? întrebă domnul, mirat.

— Avem, măria ta, dar de două zile n-au mai dat semn!

— Eu n-aș putea jura că-s chiar tătari, — urmă Zamfir, — că-n viața mea, multă treabă cu tătarii n-am avut! Da-s niște negricioși călări, cu șeile nalte... poartă cușme — vra să zică nu-s turci — și au ochii pieziși și capetele rase... Ce alta pot fi?

Ion Vodă îl privea țintă, cu ochii mari, cu o dungă adîncă între sprîncene.

— Și... dacă n-a fi cu bănat, măria ta, — urmă Zamfir, — astă-noapte s-a văzut cerul roșu către răsărit, încolo, în jos... Pojar! Tot tătari trebuie să fie...

Un fulger despică cerul în lung, ca un uriaș paloș de foc, și tunetul care urmă plesni ca și cum s-ar fi sfîșiat întreaga boltă și clocoti prelung. Cîțiva din cei de față își făcură cruce.

— Mulți tătari? se auzi glasul domnului, adînc, în huietul care stăpînea cuprinsul.

— Nu se văd cum trebuie, măria ta. De pe apă nu se văd. Văiugile de dincolo de dîmburi nu-s deschise către iezer și ei, mă tem că-n văiugi s-ascund...

Un trăsnet izbucni undeva aproape, bubuind ca o năruire fără seamăn, un vîjîit de vîntoasă trecu ca un vîrtej și vijelia se prăbuși asupra pămîntului într-un răpăit uriaș. Ploaia întunecă văzduhul fără veste, biciuind cîmpia cu bășici mari de apă repezite puternic una peste alta și înecînd totul într-un puhoi fără sfîrșit. Îngreuiate, zbuciumate și biruite, păpurișurile se plecară asupra apei înecîndu-se și fața iezerului se ivi fierbînd cu mare clocot. Și în prăpădul acela de apă și fulgere și trăsnete, un om se văzu alergînd, de departe, către cortul domnesc. Călca cu pași iuți și nemăsurați, prin bălți, și statura lui înaltă și deșirată se zbuciuma gonind cu

brațele în sus, ca o înfățișare a spaimei și deznădejdii. De o parte și de alta a gurii, ca niște caiere subțiri, bălăi. îi spînzurau clătinîndu-se mustățile grele, ude, și abia după acest semn se putea cunoaște chipul căpitanului Arbore.

— Iarba de pușcă! strigă el gîfîind în pragul cortului și mînile lui ciolănoase se împreunară plesnindu-și palmele și frîngîndu-se cu mare durere.

Domnul sări în picioare și un zvîcnet al inimii îi goni tot sîngele din obraz. Cei de față dădură, înapoi, speriați.

— Ce-i cu iarba de pușcă?

— În apă! gîfîi Arbore. În puhoi! În... și nemaigăsind cuvinte, își întinse brațul către prăpădul de afară. Din mustățile lui care atîrnau jalnic picura încet apa.

O clipă, Ion Vodă îl privi tăcut, cu ochii lucii, crunți. Apoi trupul său se lăsă greu pe scaun, parcă gîrbovit dintr-o dată.

— Toată? mai întrebă el cu glas schimbat, slăbit.

— Toată!

Peste tăcerea care se statornici în cort, răpăitul ploii urcă biruitor. Afară, unii oameni intraseră umplînd corturile boierilor fugiți. Cei care nu încăpuseră, se grămădiseră sub burțile cailor, sub căruțe, sub sumane și ilice sprijinite în vîrful armelor — sărmane adăposturi mărunte, fîlfîite de vîntoasă.

— Cheamă căpitanii la sfat! vorbi în sfîrșit Ion Vodă către Pătrașcu și îndată un bucium își înălță mlădierile rupte de vuietul furtunii și — izbiți de pale de vînt, prin ploaia deasă ca peria — cei chemați grăbiră spre cortul domnului.

Ion Vodă îi privi pe rînd, cercetîndu-i, parcă numărîndu-i.

— Cine nu-i? întrebă el greu, răgușit.

— Sima! răspunse careva.

— Și Stroici! spuse alt glas.

— Și Ivașcu...

— Și Ilieș Saul...

Tăcură.

— Atîta?

— Atîta!

Domnul își plecă privirile, se descoperi și își făcu cruce, iar cei de față făcură la fel.

— Au fost oameni viteji și vrednici — vorbi Ion Vodă — și pierderea lor trage greu în cumpăna zilei de azi! Trebuiesc căutate trupurile... și îngropate creștinește... Iar de huzurul și fără grija celor rămași acasă are să vadă domnia!... Acu v-am chemat să vă spun că nu mai avem iarbă de pușcă! Ne-a înecat-o puhoiul! Vra să zică nu mai avem treascuri și hușnițe, și treascurile și hușnițele erau cea mai de samă a noastră putere!... Domniile voastre sînteți oameni încercați și căpitani cu știință la război. Cunoașteți, vra să zică, ce putere am scăpat din mînă și cît de fără vlagă ne-am afla în fața dușmanului, dacă el ar putea trage cu puștile lui cele mari, și noi, nu!

— Măria ta... și la dînșii doar a plouat! Adică pe a lor să n-o fi înecat? întrebă un glas nedumirit.

— Cea pe care au avut-o în cîmp, se înțelege că s-a înecat și acolo ca și aici. Dar ei au strînsură mare la Oblucița, la adăpost, Și au s-o aducă!

— Dacă or aduce-o, să le-o luăm! cuteză a întrerupe domnia sa Pătrașcu.

— Ori dacă n-om putea-o lua — le-om strica puștile și n-or mai trage nici ei! răsuflă adînc căpitanul Arbore, care pînă atunci tăcuse ca rușinat de cele întîmplate.

— Tocmai asta umblam să vă spun, dragilor mei căpitani! vorbi iar domnul. Iaca, este aici un om care știe unde se află acele puști turcești, și v-a arăta... Iar locul acela are să trebuiască nesmintit cuprins, oricît ne-om feri ca să ieșim din bătaia tunurilor lor... Și tot acel om ne aduce veste că printre turci s-au ivit și tătarii... Cît am bătut cu tunurile noastre, se vede că au stat ascunși după dîmburi! Așa-i legea lor la război! Acu însă au să iasă... și-s arcași buni, care nu se mai află! Și mulți! Poruncesc deci să luați scuturile rămase nouă pradă de la Jiliștea și să le împărțiți oștirii! Să se acopere cu ele! Și repede, că iaca trece ploaia! Și spuneți oștenilor că de acu nădejdea-i numai în brațele lor. Altă ajutorință, nu-i!

Vijelia se depărta spre răsărit sunînd din tunete și scăpărînd din fulgere. În urma ei, răpăitul ploii se stingea cu încetul.

În cortul lui Ion Vodă căzuse o scurtă tăcere, oamenii stînd cu urechile la pîndă. Și deodată un glas șovăielnic întrebă:

— Ș-or fi chiar așa de mulți, măria ta?

Ion Vodă căută cu ochii pe cel ce vorbise:

— I-om număra în luptă, pan Buciume, răspunse el către marele ceașnic care-și plecă fruntea, rușinat.

Afară, doi ostași călări mînau între sulițe un prins tătar, legat cu mînile la spate.

— Ne fură vitele! grăi unul dintre sulițași, trăgîndu-și cușma din cap. Le-am adus tocmai din Bugeac, unde am fost robi și ne-au scăpat dumnealor, cazacii și sutașul Mitruț... ș-acu le păzim aici și le paștem... iar ei vin și ni le fură! Am văzut trecînd în jos călărime multă, tătărască, de s-a înnegrit zarea. Și dintr-acolo s-au rupt podgheazuri de pradă! Au dat năvală peste noi ziua mare — cît a ținut vijelia — ș-au învăluit tamazlîcurile și le-au luat în harapnice încolo către Nistru... Acu, ne-ar face trebuința oleacă de oaste... să-i ajungem din urmă și să le plătim...

— Cîți oameni sînteți acolo! întrebă Ion Vodă.

— Vreo două sute cincizeci...

— Pătrașcule, buciumă să vie toți! Dă-le sulițe și ghioage! Să intre în luptă, cu strînsura... Și pe urmă om vedea noi ce-i cu vitele...

Departe, către miazăzi, prinseră a țipa ascuțit surlele...

— Nu trebuie să ne simtă dușmanul că nu avem iarbă de pușcă! spuse Ion Vodă către căpitanii săi. Năvălim noi peste dînșii, repede, îi năucim cu archebuzele și săgețile, le stricăm așezarea, cu călărimea noastră, și-i pălim din față cu grosul oștirii. Pînă s-or dezmetici, să și ajungem la tunurile lor!...

Și năvala oștirii moldovenești porni să împlinească această poruncă. Din două părți archebuzierii căpitanilor Buhuș și Răducanu, alergînd cu mare iuțeală, se lăsară în genunchi la puțină depărtare și prinseră a trage, fără răsuflet, asupra dușmanului. De la spatele lor, nouri de

săgeți moldovenești umbriră lumina soarelui și tot atunci, pe cele două laturi, năvăliră cazacii și călărimea de țară. Iar peste învălmășeala care se iscă, tulburînd rîndurile turcești, păli grosul oștirii lui Ion Vodă, fulgerînd din săbii, din halebarde și suliți și trăsnind din ghioage, în vreme ce coasele și lăncile spintecau caii, le tăiau chișițele și retezau brațele și gîtlejurile călăreților. O vreme nu se putu înțelege de partea cui coboară cumpăna. Nu se știa ale cui erau trupurile care lunecau neputincioase și rămîneau nemișcate, pe jumătate îngropate în pămîntul muiat de puhoiul ce trecuse, călcate de picioarele luptătorilor care pășeau peste ele, sub nourii de săgeți tătărăști și moldovenești. Pe urmă păru că oastea dușmană îndărăptează. „Taie! Ucide!" răsuna tot mai puternic strigătul de luptă al moldovenilor și de departe Ion Vodă se înălța în scări cu mare tulburare. Dușmanii dădeau înapoi și abia se mai apărau. Gata să trimită ajutoare pentru nimicirea lor de istov, domnul își ridică brațul, să facă semnul de trebuință. Dar, în clipa aceea, pedestrimea dușmană se despică în două laturi uriașe. Călărimea lor se mistui către aceleași laturi și prin locul rămas pustiu trăsniră tunurile turcești răzbubuind pînă în naltul cerului, răsturnînd cai și oameni ca într-un vîrtej fulgerător și umplînd întreg cuprinsul cu vălătuci vineți de fum.

Buciume moldovenești aruncară porunci grăbite, în timp ce tunurile urmau să urle și lupta pedestrimii și călărimii se oprise înecată în fum.

Trasă și ea spre laturi, din drumul ghiulelelor dușmane, oastea moldovenească împlini poruncile buciumate și dădu înapoi. Iar cînd ieși din vîrtejurile de fum și se ivi în vederea domnului, arăta împuținată, slăbită, fără călărime, sfîșiată, vlăguită. Oamenii se lăsară jos, tăcuți, în preajma tunurilor mute care nu-i mai puteau ajuta. Păreau mîhniți, și mulți gîfîiau legîndu-și rănile ori căutînd apă să se răcorească.

— Nu poți sta cu ghioaga, ori cu sabia, împotriva tunului! vorbeau ei, osteniți.

— Și nici cu calul! spuse hatmanul Svercevski către Ion Vodă, arătîndu-și sotniile care — prinse drept în fața treascurilor dușmane — avuseseră pierderi din cale

afară de grele. Pot zice că nu mai am călărime, — urmă el, — deoarece călării puțini între pedestrași mulți nu-s decît ținte pentru săgețile și plumbii dușmanilor!

— Așa este, cunoscu domnul. Chipul său era întunecat și negru de fum, iar în ochi i se vedea o neliniște, o îngrijorare și o încordare neobișnuită. Are să trebuiască să luptați descălecați, urmă el. Toți ca unul!

— Fără călărime, măria ta?

— Avem panțiri, și-i trimitem să ne deschidă drumul. Trebuie să răzbim la tunurile lor cu orice preț! Cu orice preț, dragul meu Svercevski!...

Oastea se odihnea. Departe se odihneau și dușmanii. Oștirea moldovenească, lăsată ascunsă la spatele gorganului, fu chemată să împlinească golurile pedestrimii, întărind-o, iar domniile lor marele vornic Grumază și căpitanul Zurbă se înfățișară la porunci și se întoarseră grabnic la locurile lor să se gătească de năvală.

Cînd turcii se urniră iar, înnegrind cîmpia pînă în zare, soarele cobora la chindii. Din rîndurile moldovenești porniră întîi arcașii și archebuzierii și ajunși la potrivită depărtare traseră cu atîta furie și iuțeală, încît, îndată, în cele dintîi rînduri dușmane se făcu mare învălmășeală. Un comandir cu pene lungi la coiful strălucitor alerga de ici-colo în fața șiragurilor să facă rînduială. Domnia sa Șeptelici îl luă la ochi și comandirul se răsturnă în iarbă cu o săgeată înfiptă în grumaz. Îndată sări altul să-l ridice, să-l ajute, și căzu și acesta cu capul către dușmani, ceea ce nesmintit arăta semn rău pentru oastea lor. Domnia sa Șeptelici pusese un genunchi la pămînt și trăgea mereu fără greș și vînînd numai comandiri, în vreme ce un ostaș îi trecea săgeată cu săgeată, de la spate. La fel trăgeau mulți dintre cei ce fuseseră sub învățătura sa. Toți stăteau liniștiți cu genunchiul la pămînt și ocheau ca atunci cînd își găureau cușmele din zbor și căpitanul îi cinstea cu cîte o ceașcă de rachiu.

Cu aceeași osîrdie și cumințenie trăgeau cu archebuzele oștenii de sub învățătura dumnealor Buhuș și Răducanu, iar țevile armelor se înfierbîntau atîta, încît nu mai puteau fi ținute în mînă.

Un bucium aruncă o poruncă și, printre arcași și archebuzieri împărțiți în două și buluciți către laturi,

porniră la luptă panțirii. Treceau greoi, în două șiraguri adînci, pe caii lor uriași și îmbrăcați în fier ca și călăreții. Duduia pămîntul sub copitele mari și zuruiau armurile. Cînd ajunseră la depărtarea potrivită, marele vornic Grumază și căpitanul Zurbă, care călăreau în fruntea șiragurilor, își înălțară săbiile. Goana începu din ce în ce mai iute, din ce în ce mai amenințătoare, pînă se nărui ca o tunătoare cascadă de fier, prăvălită peste rîndurile dușmane. Cădeau în fața lor călăreți și pedeștri, fără alegere. Călcau peste ei caii grei, rupînd ciolane și spărgînd cu copitele trupurile celor prăbușiți, în vreme ce panțirii loveau, rupînd platoșe, turtind coifuri, zdrențuind zale și înaintînd pas cu pas în mulțimea deasă care nu se putea feri în lături. În fața lor își făcură loc mîndrii spahii împărătești, îmbrăcați și ei în fier și purtînd coifuri strălucitoare cu pene și podoabe, și îndată împotrivirea dușmană deveni uriașă. Acu, dumnealui sutașul Roman Limbădulce nu-și mai arăta zîmbetul cel plin de dulceață și sfiiciune care-i înflorea chipul de obicei. Ci își răsucea sabia lungă și grea cu atîta ușurință și meșteșug încît nu se afla dușman să-l înfrunte, iar dacă totuși se încumeta unul să încrucișeze arma cu dînsul, ținîndu-i piept, domnia sa sutașul își împingea sabia într-a dușmanului, mîner lîngă mîner, și tot în clipa aceea își apuca buzduganul cu stînga și izbea sfărmînd. Atunci obrazul lui rotund și plin de tinerețe arăta întunecat și glasul lui cel blajin striga atît de grozav: „Ucide! Ucide!", încît inimile dușmanilor celor mai hîrșiți în lupte tremurau și se strîngeau de spaimă. Alături, dumnealui Ioniță Detunatul împungea cu sabia cum se împunge cu sulița și, nimerind mereu drept sub apărătoarea gîtului, o înfigea scurt și adînc. Iar cînd se întîmpla să nimerească alături, răcnea mînios și izbea atît de puternic cu buzduganul, încît spărgea și coiful și apărătoarea dușmanului și trecea înainte clătinîndu-și mustățile lungi, castanii, care se zburliseră ca țepii ariciului. Scară la scară cu dînsul, sutașul Nistor Hreamătă părea mai negricios și mai întunecat decît oricînd. Și pălea atît de tare cu sabia lui uriașă, încît despica în două trupul vrăjmașului sau îi reteza capul de istov, pe deasupra apărătorii gîtului. Atunci arăta atît de mînios,

răcnea atît de puternic și se repezea atît de cumplit asupra altui vrăjmaș care-i cădea înainte, încît în jurul lui, inimile înghețau și dușmanii se fereau în lături să nu-l întîlnească. Lîngă el, Grozav Cușmăroșă nu mai rîdea și nu mai spunea jîtii de care să facă haz oștenii și potcovarii cum făcea altădată în tabără. Și nici măcar nu lupta ca ceilalți, cu sabia și cu buzduganul. Ci purta în stînga o bardă grea, o bardă cu buza lată și coada oleacă strîmbă, și cu ea lupta. Înlătura cu sabia lovitura dușmanului și pălea cu barda despicîndu-i căpățîna cu coif cu tot. Și așa înainta mereu, strîngînd din dinți și despicînd căpățînă după căpățînă ca un uriaș de poveste și de spaimă. Treceau așa unul după altul și sutașii Dragotă Căposu și Cucu Gurărău și Vlaicu Vijelie și Maxim Umblăiute, ca niște stînci care sfarmă tot ce a mai rămas în picioare pe urma căpitanului Zurbă și a marelui vornic Grumază. Pentru că domniile lor tot în fruntea panțirilor se aflau. Dumnealui Zurbă avea o sabie atît de lungă și de grea, încît un om potrivit n-ar fi putut-o mînui nici cu amîndouă mînile. Și cu această sabie curăța tot locul de jur împrejurul său, repezind-o, învîrtind-o, retezînd brațe cu armuri cu tot, despicînd piepturi împlătoșate, desprinzînd umeri, spărgînd coifuri. Iar domnia sa Grumază își repezea sabia asupra armei dușmanului, i-o arunca din mîni ori i-o rupea și, întinzînd brațul, îl apuca de cap, îl trăgea în jos și îi spărgea tidva cu buzduganul, tot numărînd printre dinți după vechiul său obicei: treizeci și unu... treizeci și doi... treizeci și trei!...

Și se duceau panțirii într-un vuiet uriaș de gemete și de bătălie care cutremura toată oștirea dușmană, împingînd-o mereu mai înapoi, spre Dunărea, în vreme ce în urma lor grosul pedestrimii, cu Ion Vodă în frunte, trecea ca un tăvălug peste rămășițele vrăjmașe.

Cînd ajunseră în dreptul treascurilor și trecu de ele ca într-o bătaie de vînt, tunarii turci se rostogoliră cu frunțile în pămînt.

— Arbore! strigă Ion Vodă. Ia-le pe toate! Ia și butoieșele cu iarbă de pușcă și trimite-le în tabără. De aici tot nu putem trage, ca să nu lovim într-ai noștri!

Arbore își vîrî în teacă sabia lungă cu care luptase pînă acum, slobozi o poruncă și tunarii lui și alți oșteni din jurul domnului se grăbiră să dea o mînă de ajutor. Însuși domnul sări de pe cal, puse mîna pe un treasc și cu puterea sa uriașă porni să-l împingă singur. Se repezi, îndată Mitruț și boierul Pătrașcu să-l ajute. Dar tunul rămase cu roțile adînc îngropate în pămîntul moale și desfundat de ploaie. La fel rămaseră și celelalte tunuri, și oamenii munciră și gîfîiră zadarnic în jurul lor. Alergară să caute cai, și vremea trecea. Lupta panțirilor și a pedestrimii se depărtase și domnul ardea de nerăbdare.

— Strică-le! strigă el către Arbore. Să nu le poată folosi nici ei!

— Au să le strice ei singuri! răspunse Arbore, punîndu-și tunarii să le încarce pînă la gură. Au să tragă asupra noastră ș-au să se spargă țevile în mînile lor!

Desfundară butoiașele și vărsară toată iarba de pușcă în bălțile cîmpului, în vreme ce pedestrimea, încleștată în lupta aprigă, pe urma panțirilor, părea a șovăi.

Un om cu brîu verde și cușma înaltă alerga dinspre iezer de-a dreptul prin bălți. Își scoase cușma de departe și se închină în fața domnului.

— Măria ta, aduc dușmanii ajutoare. Cîtă frunză și iarbă aduc. Au început să învăluie călărimea... de pe iezer se vede bine ce gînduri au...

Fără vorbă Ion Vodă sări pe cal și se înălță în scări. Departe, din toată călărimea moldovenească nu se mai vedea nimic. Numai zbuciumul desimii vrăjmașe, vînzolită și repezită în toate părțile, ca și vuietul armelor și strigătelor de luptă, dădeau de știre că acolo, înecată în mulțimea fără număr a dușmanilor, se dă o luptă fără seamăn. Or putea oare panțirii să străbată puhoiul care umblă să-i înăbușe? O clipă privirile domnului lunecară peste ghemul uriaș care înfățișa lupta lor și un gînd ascuțit se înfipse în mintea sa înfierbîntată: de fier să fie brațele lor și tot ar trebui să ostenească o dată și să scape armele din mînă! Îngrijorat, zvîrli o poruncă și buciumele sunară chemîndu-i să îndărăpteze. Dar ghemul rămase închis și urmă a se zbuciuma pe loc. Porunca nu se împlinea. Iar între frămîntarea aceea și frămîntarea pedestrimii care nu mai putea înainta, depărtarea care se

lărgea văzînd cu ochii se umplea de alte oști dușmane, tot mai puternice și mai dese. Și deodată zarea de către iezerul Ialpugului prinse a se întuneca, a se înnegri de călărime sprintenă, și nouri de săgeți porniră a bate din partea aceea.

— Tătarii! cunoscu Ion Vodă.

Buciumele zvîrliră porunci tari de îndărăptare și hatmanul Svercevski și boierul Pătrașcu se desprinseră din vălmășagul pedestrimii și alergară la domn.

— Ne tragem înapoi! strigă Ion Vodă arătîndu-le bulucul tătărăsc. Altfel ne învăluie și pun mîna pe tabără. Îndărăptăm încet, și-i zăbovim cît om putea...

Zvîrli aceeași poruncă și către căpitanii care veneau pe rînd, în goană, trimiseră lăncieri cu scuturi, arcași și cosași împotriva tătarilor, și cealaltă pedestrime prinse a se trage înapoi pas cu pas, după ce unii ghiogari și săbieri fură repeziți pentru paza taberei și a căruțelor.

Apăsarea dușmanului creștea. Cît se vedea cu ochii, pînă la dîmburile care închideau zarea către Dunărea, cîmpia nu mai era decît un furnicar de turci și tătari, din fața cărora, împuținata oaste moldovenească se trăgea încet și dînd lovituri de moarte. Mușcau pămîntul în fața ei mîndrii ieniceri ai padișahului, iar cei care veneau în urma lor călcau peste leșuri, lunecau în sînge și în bălți și cădeau și ei. Dar veneau mereu alții împinși de cei din spate, ca un puhoi care curge puternic, umflat, fără sfîrșit. Păleau răzășii cu brațe neobosite, tăiau săbierii fulgerîndu-și palele ude de sînge și împungeau sulițașii străpungînd trupurile dușmane dintr-o parte în alta. Își aruncaseră archebuzierii puștile nefolositoare și păleau cu săbii și iatagane culese de pe jos. Coseau cosașii ca-n fînaț, și cînd li se rupea fierul, păleau cu bucata care le rămînea în mînă pînă o făceau țăndări. Despicau halebardierii capete și trupuri dușmane, apucau cu clonțul armei, trăgeau și împungeau într-un vălmășag fără nume. Loveau topoarele cu ascuțișul și cu muchia și lăncile nituite de bița Gligore din Plopi, din coasele oamenilor „dintre ape", intrau adînc și se răsuceau în rană, cu scrîșnet, cu ură și cu sete. Ca un trăznet izbea sutașul Mitruț cu ghioaga pe care i-o dăruise bița Gligore la nuntă și în jurul său „atamanii" și părinții lor și Zamfir cu oamenii săi și

Drăgan cu biciul lui cel cumplit și feciorii Știrbului și toți răzășii Moldovei, luptau dezlănțuiți, cu gurile pe jumătate deschise, cu răsuflarea șuierătoare. Și luptînd, dădeau înapoi pas cu pas, și în fața lor dușmanii se prăbușeau și îndată răsăreau alții în locul lor. Dar cădeau și moldoveni și cazaci... cădeau... cădeau... Unul cîte unul scăpa arma din mînile vlăguite și se lăsa moale într-o parte. Iar peste trupurile lor tăvălugul dușman călca vuind. Dar nimeni nu avea vreme să vadă cine a căzut și a rămas înecat în puhoi. Fiecare vedea numai dușmanul din fața sa, pe care trebuia să-l doboare cu orice preț. Și loveau cu furie, cu deznădejde, cu amîndouă mînile, mereu, mereu!

Sus, pe gorganul de către răsărit, Ion Vodă stătea călare, încremenit. Numai ochii îi fulgerau întunecat lunecînd pe deasupra încleștării supraomenești, care sîngera pe cîmpia înecată de bălți. Și privind îndărătnicia și puterea și vitejia cu care oastea sa împuținată se împotrivea uriașei apăsări a dușmanului, buzele sale șopteau mereu aceeași vorbă de milă și de jale:

— Săracii... săracii... săracii...

Socoti îndelung puterile vrăjmașe, pîndi cu băgare de samă mișcările tătarilor, mai privi o dată puținătatea oștirii care-i rămăsese și inima lui se frînse într-un oftat fără seamăn. Dădu poruncă să se încarce toate ale taberei, pregătindu-se caii pentru căruțele cu zaherea. Cu lovituri mari de topor, tunarii începură să sfarme închizătorile și cătuiele hușnițelor și treascurilor, ca să nu le poată folosi dușmanii. Pe mustățile lungi și răsucite în jos ale căpitanului Arbore curgeau încet două șiraguri de lacrimi și statura lui înaltă și deșirată se zugrăvea jalnic pe cerul siniliu al asfințitului, între trupurile moarte ale tunurilor sale.

Amurgul cădea. Surle țipară în cîmpie și înaintarea turcească se opri. Oastea vrăjmașă rămase pe loc. Sunară îndelung și buciumele moldovenești, iar cînd întunericul căzu, întreaga oaste a lui Ion Vodă se desprinse încet și se trase vlăguită dincolo de tunurile mute.

Urcară pe gorgan căpitanii și comandirii și hatmanul Svercevski și stătură în jurul domnului. Tăceau toți. La picioarele lor tabăra moldovenească zăcea întunecată, fără

zvon, fără zare... Departe, pîlpîiau focurile dușmanilor cu flăcări 'nalte și vuiet mult. Turcii se veseleau și se pregăteau pentru a doua zi...

7

Înainte de zori, căruțele se urniră greu, pornind încet pe pămîntul moale, către miazănoapte. În urma lor, oștirea pășea tăcută, ostenită. Oamenii nu putuseră dormi noaptea, nici nu avuseseră unde se aciua. Li se înfundau picioarele în bălți. Înaintea lor, întinderea dintre iezere se arăta joasă și apa adunată din vijelia de ieri nu avusese timp să se scurgă. Dincolo de gorgan, tamazlîcurile care păscuseră pe cîmpia întinsă către răsărit nu se mai vedeau. Numai departe, foarte departe, o geană roșie arăta locul unde se stingea un pojar.

Cîteva străji călări fuseseră trimise înainte să cerceteze locurile, să oblicească și să buciume la nevoie. Tăcuți, în fruntea oștirii călăreau Ion Vodă, hatmanul Svercevski și boierul Pătrașcu. Gîndurile lor erau aceleași. Mai bine de o treime din oastea moldovenească rămăsese pe cîmpul pe care îl părăseau. Mulțimea fără număr a dușmanilor înghițise întreaga călărime îmbrăcată în fier, de sub povața acelor viteji care fuseseră marele vornic Grumază, căpitanul Zurbă și uriașii lor sutași, nimicise toată călărimea de țară și o bună parte din pedestrime. Căzuseră și cei mai mulți dintre cazaci și se prăpădise ajutorul armelor de foc. Iar vrăjmașii erau din ce în ce mai mulți...

În urma lor, pedestrimea pășea mohorîtă.

Oastea dușmană rămăsese departe în urmă și nici nu se mișca în urmărirea moldovenilor. Ridicați în șa, Ion Vodă și cei din jurul său o priveau îngrijorați.

— Ce-or fi punînd la cale? se miră Ion Vodă nedumirit. Sînt tari... sînt mulți... de ce ne lasă să ne depărtăm nestingheriți?

Își urmară drumul cătînd din vreme în vreme îndărăt. În urma lor, tabăra dușmană se ștergea încet în ceața dimineții.

Și deodată buciume se auziră sunînd din față, departe, și oastea se opri. Jur împrejur nu se vedea nici o mișcare.

Pustie, cîmpia se întindea pînă în zare, învălurată ușor de dîmburi joase, goale. Numai în jos, către răsărit, o învăluire de fum vînăt urca spre cerul limpede. Iezerul Cahulului, rămas puțin în urmă, își clătina ușor păpurișul și apa începuse a scînteia sub roșeața răsăritului. Către locul acela își întorcea mereu capul Zamfir. Îi rămăsese, priponite între trestii, plutele și luntrea și îi părea rău că se depărtează de stuful în care se simțise ca acasă.

În goana calului, un străjăr venind dinspre miazănoapte se opri în fața domnului: cercetașii obliciseră, pe după dîmburi, străji și iscoade tătărăști și întrebau ce să facă. De pe o culme zăriseră chiar cete mai mari de înaintași venind dinspre miazăzi și ocolind pe la răsărit balta Ialpugului, pe care o treceau călări, drept pe la mijloc, pe unde se făcea o îngustime, ca un gît...

— Asta era! se dumiri Ion Vodă.

— Să ne iasă în față și să ne învăluie! se dumiri și boierul Pătrașcu.

— De aceea nu se grăbeau cei din spatele nostru să ne pălească! lămuri domnul. Ca să nu ne depărtăm prea tare și ca să ne prindă în cîmp deschis, înconjurîndu-ne unde or alege ei.

Alergară în jur să cerceteze locurile. Fusese cîndva aici o așezare sărmană. Cîteva bordeie pe jumătate băgate în pămînt se ițeau dintre buruiene, dărîmate și arse. Se vedea că trecuseră tătarii pe aici. Rămăsese numai cenușă și tăciuni, cîteva bucăți de îngrăditură de nuiele unse cu lut și ghizdelele unei fîntîni astupate. În jur, stepa întinsă, ușor învălurată, pustie. Către miazăzi, tabăra turcească se arăta numai ca o dungă neagră la marginea zării. La o bătaie de săgeată se vedea singur cornul cel mai de către miazănoapte al bălții Cahulului, cel căruia oamenii îi puseseră numele Coada Iezerului și unde Zamfir își ascunsese luntrea și plutele.

Fură chemați la sfat căpitanii și comandirii care mai rămăseseră. Se înfățișară, pe lîngă Pătrașcu și Svercevski dumnealor Răducanu, Iurie, Țarălungă și Arbore. Ion Vodă închise ochii și-i ținu o clipă așa. Unde erau acu cei care nu de mult — venind la sfat de război — nu încăpeau în cortul domnesc?

Sfătuiră și hotărîră să rămîie pe loc, să lege tabăra de care de jur împrejur, după obiceiul căzăcesc, și s-o șănțuiască adînc pe dinafară.

— Altfel, în cîmp deschis, au să ne răzbească, măria ta! spunea cu adîncă dreptate domnia sa Țarălungă. Avem oaste vrednică cum nu se mai află, dar puțină. Și nu avem nici cai, nici guri de foc. Iar ei sînt cîtă frunză și iarbă și au de toate...

— Ne-or învălui de istov, dar asta nu-i pricină! vorbi și domnia sa Răducanu. I-om aștepta să se rărească, să se subțieze. O oștire trebuie să alerge după mîncare, că doar n-au să steie să moară de foame aici, în jurul nostru... N-au încotro! Și cînd i-om simți împuținați, om ieși noi hodiniți și le-om da să mănînce țărnă... cît or putea!

Oștirea munci toată ziua aceea să lege tabăra de care și s-o șănțuiască, sub arătările cazacilor care cunoșteau acest fel de întăritură. În amurg așezară veghe tare de jur împrejur, și în noaptea aceea — zece spre unsprezece iunie — oamenii se putură odihni dormind la adăpostul căruțelor.

Pînă tîrziu către întîiul cîntat al cocoșilor, oastea dușmană încă nu se arătase, nici turcii de către miazăzi, nici tătarii de către miazănoapte.

În ceasurile acelea de tăcere și pîndă, Pătrașcu stătu îndelung de vorbă cu Mitruț și cu „atamanii“ lui, în preajma cortului domnesc, prin pînza căruia străbătea o zare de lumină, slabă ca o părere. Cînd isprăvi vorba, Pătrașcu se sculă, tuși încet și intră în cort.

Ion Vodă veghea. Stătea cu un cot pe genunchi și cu obrazul îngropat în palma lui mare. De alături opaițul îi lumina chipul trudit, întunecat și gînditor.

— Nu te hodinești, măria ta? întrebă Pătrașcu, grijuliu. Ești ostenit...

— Nu pot, Pătrașcule! răspunse domnul, sprijinindu-și mereu obrazul în palmă. Nu mă lasă gîndurile... și grijile...

Boierul tuși iar, încetișor.

— Măria ta... — șovăi el, — nici pe mine nu mă lasă gîndurile! Eu am tot cumpănit și am zis așa: noi aici sîntem așezați rău! Ca într-o capcană! Știu că altă alegere nu avem! Om lupta, și pînă la urmă poate om birui, dar ajutor de nicăieri nu putem aștepta! Pentru că dacă ne

înconjoară dușmanii, rămînem ca o plavie în mijlocul iezerului! Altfel s-ar întîmpla dacă măria ta ai fi acolo, în țară, și noi aici! Ai strînge altă oaste... te-ai repezi... ne-ai slobozi... și împreună am scăpa de dușmani! Așa am zis. Și... am și pregătit cele de trebuință pentru pornirea măriei tale către țară, către Moldova... Drumurile îs încă slobode și am pus la cale strajă puternică și credincioasă pentru paza măriei tale... Pînă în ziuă, treci Prutul... Și de acolo...

Ion Vodă îl privise tot timpul cu același chip ostenit și închis. Numai cînd Pătrașcu rostise vorbele „pentru pornirea măriei tale", în ochii săi întunecați luci o părere de zîmbet.

— Moldova-i aici, Pătrașcule! răspunse el vorbind rar, potolit. Aici în jurul nostru. Și nu ne poate ajuta. Asta-i puterea ei. Alți oameni, alte arme nu mai avem de unde lua. Altfel ar fi ieșit lupta dacă n-ar fi vîndut cele treisprezece mii de călărime ușoară! Calul se mișcă repede pe cîmpul de bătaie încotro vrei. Și fără cal, harț nu se poate! Iar puterea noastră în harț stătea și în tunuri! Dacă nu le mai avem, ce mai putem face numai cu pedestrimea, care — în privința iuțelii — se tîrîie, nu aleargă? Și tu crezi că Moldova mai are zeci de mii de cai și călăreți să ne deie?

O clipă tăcură. Opaițul sfîrîia încet.

— Socoți oare, măria ta, că sîntem pierduți? întrebă încetișor Pătrașcu.

— Socot că Țarălungă și Răducanu au avut dreptate. Oștile care ne amenință au să alerge după mîncare! Nu se poate altfel. Și așa au să se rărească... au să slăbească... ș-atunci om ieși hodiniți și mai tari decît ele! Mîntuirea noastră, în mînile noastre stă, Pătrașcule, nu în fugă!

— Asta așa-i, măria ta! rosti boierul. Numai că domnul e unul și noi sîntem atîția. Dacă-l prăpădim, cine să ne cîrmuiască și să ne ducă și să ne ocrotească? De aceea stărui eu, măria ta, să te pui la adăpost! Chiar în noaptea asta, pînă n-or prinde dușmanii drumurile... Iar de ieșit de aici, hodiniți, cum spui măria ta, om ieși noi singuri... și i-om răzbi cînd s-or mai împuțina...

O vreme, Ion Vodă stătu gînditor, cu ochii în pămînt. Pe urmă puse o mînă pe umărul boierului și vorbi domol:

— Îți înțeleg, Pătrașcule, grijile și dragostea, pe care eu n-am prețăluit-o la vreme... dar ceea ce vrei tu nu se poate. Ce crezi tu că ar zice oastea asta de viteji, cînd ar afla că am fugit să mă pun la adăpost — cum zici tu — și am părăsit-o în brațele dușmanilor? Ar zice că a vîndut-o și domnul cum a vîndut-o Ieremia! Și ar avea dreptate! Căci s-ar destrăma într-un ceas, apucînd care încotro, cu scîrbă și cu lehamite! Iar Moldova ar rămîne și fără această singură a ei apărare! Pentru că e singură, Pătrașcule, și fără ea țara ar pieri, ar încăpea pe mîna unei oștiri dușmane, de o sută cincizeci de mii de tîlhari, s-o prade, s-o pîrjolească, s-o ucidă, și ea — sărmana — fără oaste, fără arme, fără povață, ar îngenunchea neputincioasă! Ion Vodă se sculă și, străpungînd cu privirile sale negre, adînci, privirile boierului, urmă: Moldova a juruit la Iași, Pătrașcule, să moară pentru slobozenie, nu pentru niște vînzători! Și mîntuirea de aici o așteaptă... de la noi!

Sub ochii sfredelitori ai domnului, boierul de la Vadul Părului se plecă adînc, rușinat:

— Iertare, doamne... Am crezut... Și ieși cu spatele înainte.

Afară, flăcări înalte luminau depărtările de jur împrejur. Dușmanii porniseră în pradă.

În ziuă, tabăra lui Ion Vodă se văzu înconjurată de un furnicar de dușmani, care se risipiseră în toate părțile, din zare în zare.

8

Bubuitul treascurilor porni fără veste și oștirea lui Ion Vodă sări vînzolindu-se și alergă la întăritura de căruțe. Dar se liniști curînd. Ghiulelele se opreau în valul de pămînt înălțat cînd cu șănțuitul taberei și nu făceau nici o pagubă. Totuși, bătaia treascurilor ținu pînă către amiaza zilei aceleia de unsprezece iunie, iar cînd se opri, cercul dușmanilor se strînse, ajunse aproape de șanț și porni năvala. Urcau valul de pămînt, coborau în șanț și, aburcîndu-se unul pe umerii celuilalt, cercau să se înalțe spre căruțe, să le încalece și să sară în tabără. Dar sulițele și

lăncile și ghioagele și săbiile moldovenești îi așteptau între roțile căruțelor și sus pe draghini și pe sacii cu zaherea, iar pînă acolo, săgețile arcașilor îi luau la ochi de la cîțiva stînjeni depărtare, doborîndu-i fără greș. Se rostogoleau dușmanii de pe valul de pămînt ca niște trunchiuri care vin la vale, se prăbușeau unii peste alții, în șanț, și cei care veneau din urmă încălecau peste leșurile înaintașilor, ca să ajungă la întăritură și să cadă și ei. Tabăra de care, legată căzăcește după sfatul hatmanului Svercevski, se dovedi a fi de nestrăpuns și curînd surlele turcești poruncîră îndărăptarea. De pe draghinile căruțelor, moldovenii — cu ghioagele în mîni și cu cușmele date pe ceafă — îi hăuliră îndelung, pînă cînd cercul dușmanilor se depărtă și se lărgi.

— Așa, flăcăi! își lăudă Ion Vodă vitejii, trecînd încet printre dînșii.

Dar în glas îi străbătea ca o îngrijorare și chipul său arăta întunecat și fără zîmbet. Din zori, un zvon străbătuse tabăra și ajunsese la urechile sale: așezarea nu avea apă! Nici atît cît ar fi trebuit măriei sale să se spele pe față! Nici un strop! Era undeva o fîntînă părăsită și astupată. Munceau acuma oamenii să scoată din ea pămîntul și pietrele și gunoaiele. Iar în jurul lor — mai ales cei ce luptaseră pe căruțe și se încălziseră — așteptau. Toată tabăra aștepta și toți voiau să dea o mînă de ajutor fîntînarilor. Aștepta și Ion Vodă, singuratic, în cortul său, să i se aducă răspunsul. Se plimba de colo pînă colo, cu mînile la spate, cu capul plecat. Sprîncenele sale groase se îmbinau la rădăcina nasului într-o cută adîncă, întunecată, pe care — de mult — nimeni n-o mai văzuse descrețindu-se. Din umbletul acela neliniștit, își înălța ochii către tabără, de cîteori trecea prin dreptul perdelei ridicate. Aștepta vestea.

Și deodată, vestea se arătă. O aducea domnia sa Pătrașcu, umblînd cu capul plecat, cu pasul șovăind, cu zăbavă și crîncenă părere de rău.

— Măria ta... se plecă el din prag și tăcu.

Ion Vodă își urmă plimbarea fără să ridice capul și fără să întrebe. Înțelesese. Și înțelegerea aceasta îi trăsese tot sîngele către inimă, iar obrazul său se făcuse

ca varul. Pe dușman îl poți birui cu arma, dar setea înseamnă moarte!

Boierul Pătrașcu se trase înapoi și perdeaua cortului căzu peste singurătatea și zbuciumul domnului.

Soarele ardea. Toropiți, oștenii stăteau la umbra căruțelor. Nu mîncaseră în ziua aceea ceapă; ceapa face sete! Nu mîncaseră brînză; brînza face sete! Nu mîncaseră slănină sărată; slănina face sete! Rupseseră vreascuri uscate din dărîmăturile bordeielor și copseseră miei, fără sare. Dar și așa tot le era sete. Cîțiva se încăpățînau încă să aștepte în jurul fîntînei, al cărei izvor secase. Pașcu Dragotă din Plopana — fîntînar de meșteșugul său — intrase la adînc să mai facă o încercare. Îl slobozisera de sus, legat pe subsuori cu gînjuri și curmeie aflate pe la căruțe și înnodate unul de altul. Începuse a roboti acolo jos și deodată îl auziră gemînd și frînghia începu a se hîțîna bezmetică. Îl traseră afară. Era galben ca ceara și arăta ca un mort. Îl întinseră pe iarbă. Oamenii se grămădiră.

— Lăsați-l că-și vine singur în fire! grăi careva. Păcat că nu avem o ulcică cu apă să-i turnăm pe gît! Dar asta înseamnă că în fîntîna asta blestemată nu mai poate intra nimeni, fără primejdie de moarte!

Oamenii se depărtară încet cu ochii la cer:

— Dac-ar ploua! Dac-ar da dumnezeu un strop de ploaie! Și începură a căuta la căruțe cofe și căușuri, să fie gata pregătite pentru o întîmplare ca aceea: ploaia!

Dar cerul era senin, albastru-alburiu și ardea...

Culcați în curmeziș, peste sacii rînduiți într-o căruță, Mitruț și Zamfir — rezimați în coate — priveau spre lumina apei care scînteia în coada iezerului și vorbeau. Între ei și apă era o depărtare nu mai mare decît o bătaie de săgeată. Dar depărtarea aceasta era acoperită de unele corturi, de unele cete de dușmani așezați la odihnă și de mulți alergători călări, care scurtau drumul trecînd pe aici pentru treburile lor.

— Cercăm? întrebă Mitruț.

— Cercăm! hotărî Zamfir. Luăm pe toți oamenii „dintre ape“ cu cofe, cu căușe, și...

— Să vie și domnia sa Pătrașcu, să ne îngăduie!

Mitruț sări din căruță și curînd se întoarse cu boierul Pătrașcu.

— Iaca! spuse el întinzînd brațul. Batem cu săgețile în cetele de colo, pînă le alungăm să-și caute culcuș în altă parte. După aceea ne împărțim în trei: o parte se repede la iezer, prin locul care rămîne slobod, iar celelalte două bat la dreapta și la stînga locului slobod, să nu ne taie drumul dușmanul. Și cînd ajungem aici cu apa, buciumăm să îndărăpteze toți... Mîne om face la fel... și tot așa...

Pătrașcu zîmbi:

— Să zicem că izbutim azi! vorbi el. Mîne însă, între noi și iezer au să grămădească atîta oștire, încît nici n-are să se mai zărească apa! Numai să vedem ce are să zică domnul!

Iar domnul dădu îngăduința de trebuință, întrucît o încercare — chiar neizbutită — era mai bună decît o așteptare fără nădejde.

Veniră arcașii și ochitorii care stătuseră sub învățătura căpitanului Șeptelici și își arătară vrednicia. Căzu un dușman, doi, trei... pînă cînd ceilalți începură a se foi. Trimiseră și ei săgeți fără folos și căzură alții, mai mulți. Încet-încet se traseră mai departe, dincolo de bătaia săgeților, mutîndu-și toate ale lor. Pe urmă se rostogoli un călăreț în fuga calului, și după el se rostogoliră și alții. Curînd se încredințară că pe acolo-i loc cu primejdie și-l părăsiră... Și atunci, de sub roțile căruțelor, din șanțuri, Mitruț se ivi cu oamenii lui, așa cum puseseră la cale. Cele trei șiraguri se repeziră fără veste, unul către cetele așezate către stînga, altul către cele dinspre dreapta și cel din mijloc, de-a dreptul către coada iezerului. Dar abia trecură de jumătatea drumului și buciumele din tabără sunară a primejdie. Țipau din vale surle și alergau călăreți și pedeștri din toate părțile. Iar șiragul cel din mijloc a trebuit să se apere dînd cu cofele și cu căușurile în capul dușmanilor, pînă cînd Mitruț cu „atamanii" săriră în ajutorul lor și le acoperiră îndărăptarea. Dădură înapoi pas cu pas sub ocrotirea ghioagelor și a „biciului" lui Drăgan, care făcu mai multă pagubă dușmanului decît toate cele trei șiraguri la un loc. Ar fi fost, vra să zică, loc de mare mirare și laudă. Dar oastea, ridicată în picioare pe căruțe,

s-ar fi mulțumit mai curînd cu un singur strop de apă și mulți erau aceia care-și umezeau cu limba buzele crăpate și își lungeau privirile către sticlirile iezerului, întorcînd capul de la isprăvile lui Drăgan.

— Ieșim din nou la noapte! se încăpățînă Mitruț, grăind rușinat către boierul Pătrașcu. Nu mă las pînă n-oi aduce măcar o cofă cu apă pentru măria sa!

— Ieșim, Mitruț, — răspunse domnia sa Pătrașcu, — dar nu pentru cofa pe care măria sa, după cît îl știu, nici nu ți-ar primi-o! Ieșim să curățim șanțurile de morți și să rostogolim leșurile cît mai departe. Altfel, pe arșița asta, pierim toți aici de duhoare ori dă peste noi cine știe ce boleșniță.

Pînă în sară, arcașii traseră cu sete în cetele dușmane și mulți din ei păleau atît de bine, încît, curînd, locul către iezer se pustii din nou. Iar cînd se înnoptă ieșiră să îndepărteze leșurile. Le trăgeau din șanțuri, cu silă și greață, și din creasta dealului de pămînt le făceau vînt în vale cu piciorul, fără să-i privească.

— Nu așa! le strigă deodată Mitruț, peste măsură de tulburat. Căutați-i! Au ploști cu apă, spînzurate pe după gît! Uite, ia! ridică el în aer o ploscă de lemn turtită. Îi plină cu apă!

O frămîntare fără margini puse stăpînire pe oșteni. Mulți coborîră în șanțuri să ajute la îndepărtarea leșurilor și să caute apă. Și găsiră. Aproape fiecare dușman mort avea o ploscă. Asta era rînduiala lor, prin țările calde de pe unde vor fi venit. Dar toată apa aflată astfel nu ajungea să sature setea taberei. Băură deci cîte puțin, cîte foarte puțin, atîta cît buzele să le rămîie tot arse și gîtlejurile tot scorojite. Mitruț destupă plosca, își șterse gura cu palma, se uită o clipă la ea și o astupă la loc, umezindu-și buzele cu limba. Se duse la domn. Umblă o vreme în jurul cortului, necutezînd. Străjării îl priveau mirați. Stătu apoi sub perdeaua ridicată și văzînd că domnul nu-l bagă de samă, ci urmează să se plimbe cu același pas neliniștit și cu ochii în pămînt, îndrăzni:

— Să trăiești, măria ta!

Ion Vodă îl privi tăcut.

— Măria ta, — se plecă Mitruț cu mare cuviință, — dacă nu ți-a fi cu supărare... ți-am adus oleacă de apă...

Ochii domnului îl priviră cu bunăvoință, dar fără zîmbet :

— Mulțămesc, Mitruț sutașule. Am băut. Mi-a adus Pătrașcu !

— A-ha ! Mitruț rămase cu plosca în mînă, stingherit. Da'... domnia sa Pătrașcu n-a avut o ploscă plină, măria ta... numai oleacă... Cît pentru dînsul... și n-a fi ajuns pentru măria ta... Asta-i plină !

— Tu ai băut ? întrebă deodată domnul.

— Băut !... Mulțămesc de întrebare ! minți Mitruț, roșindu-se.

— Dacă ai băut, de ce-ți sînt buzele arse... și ochii înfundați ?

Mitruț rămase mut, și domnul — după ce bău puțină apă — îi întinse plosca :

— Bea ! Și pentru că sutașul dădu un pas înapoi, stingherit, se încruntă și porunci : Bea !

Mitruț luă plosca și o duse la gură.

— Încă ! porunci domnul. Încă !... Mai mult ! Așa !... Acuma i-ați plosca și du-te ! Și-ți mulțămesc, Mitruț sutașule, pentru dragostea și sufletul tău bun.

Cu inima grea, Mitruț ieși cu spatele înainte.

La căruța în care se aciuase, trezi pe Ghivirdic.

— Ți-am păstrat oleacă de apă ! îi șopti el. Uite, bea !

Ghivirdic se răsuci repede, cotrobăind ceva printre saci :

— Ți-am păstrat și eu ție ! scoase el altă ploscă și o întinse lui Mitruț.

— Bea ! îl îndemnă Mitruț. Bea și te satură. Eu am să dau oleacă lui Drăguș.

— Mai bine păstrează-i-o pentru cînd s-a scula ! șopti Ghivirdic. Abia a adormit.

Stătură amîndoi în genunchi pe saci și priviră la fața slăbită și trasă a prietenului lor, care gemea încetișor prin somn. De cînd se prăpădise bița Gligore, Drăguș nu-și mai descleștase gura.

Se întinseră lîngă el să doarmă.

Prin pînza cortului domnesc, luminat de opaiț, umbra uriașă a lui Ion Vodă se vedea plimbîndu-se, încet, dintr-o margine în alta. În noapte, neliniștea fără popas a domnului părea singura veghe peste somnul acelor oameni

care adormiseră gemînd, cu gîtlejurile arse, cu răsuflarea șuierătoare. Puțina apă pe care o băuseră le răscolise o sete și mai sfîșietoare...

9

Arșița începu de dimineață. Oamenii, deșteptați din zori, stăteau lungiți sub căruțe, la umbră. Cei care nu încăpuseră își întinseseră ilicul, ori sumanul, ori cămașa, între leucă și coada unei sulițe înfipte în pămînt, închipuind astfel un umbrar, și stăteau dedesubt, neclintiți. Era tăcere și mîhnire fără margini, și chipurile arătau întunecate și împietrite. Nu se mișcau. Mișcarea face căldură și căldura face sete! Nu vorbeau, vorba usucă gîtlejul, și gîtlejul lor nu putea fi mai uscat decît se afla. Nu mai mîncau. Mîncarea, oricare ar fi ea, cere apă. Își treceau limba fierbinte peste buzele scorojite, și atît. Numai ochii lor adînciți, lucitori, cu cearcăne adînci, cercetau cerul, căutînd un nour cît de mic de care să-și agațe nădejdea unui strop de apă. Și — fără milă — cerul arăta senin... senin... senin...

Surle sfîșiară aerul aproape și oștenii se sculară într-un cot și priviră. Soli turcești, cu flamură albă, stăteau în preajma șanțului și cereau să vorbească cu domnul. Li se întinseră scînduri de la căruțe peste șanț și intrară.

Domnul îi primi în cort. Vorbiră în numele beglerbegului Rumeliei, măria sa Ahmet. Măria sa Ahmet cerea răzvrătitului domn mazilit să se închine. Strălucirea sa sultanul l-a mazilit, strălucirea sa este stăpînul, cu strălucirea sa să se răfuiască.

— Și oastea?

— Să se împrăștie. Să se ducă fiecare la casa lui. Toți sînt slugile strălucirii sale și strălucirea sa nu-și ucide slugile. Cheamă numai pe mazilit, pe răzvrătit, să dea sama...

— Și cine să vă creadă?

Solii înălțară din umeri.

În jurul celor cîțiva luptători ai răzvrătitului sînt o sută cincizeci de mii de ostași ai padișahului. Dacă Ion

Vodă nu se închină, oastea strălucirii sale va trece ca un tăvălug peste acei bicisnici apărători ai Moldovei.

— Să încerce! strigă Ion Vodă, mînios dintr-o dată. Pătrașcule, dă-i afară!

Solii s-au dus înspăimîntați și bucuroși că au scăpat cu atîta!...

Ziua trecu greu. Dușmanii strînseră cercul în jurul taberei. Dar de la adăpostul căruțelor, arcașii moldoveni, vînînd mai ales comandiri, făcură atîta pagubă, încît — spre chindii — cercul se depărtă iar, chiar mai larg decît fusese.

Sara căzu liniștită, senină. Era lună nouă și stelele sclipeau în adîncurile cerului. Căzu rouă. Oamenii își simțiră cămășile și straiele ude. Își lipiră buzele de ele și se socotiră fericiți. Mulți își scoteau cămășile și le întindeau pe iarbă alături. Să prindă, să sugă cît mai multă rouă! Stăteau cu fața către cer, să le umezească obrajii, roua.

Așa-i găsi Ion Vodă, ieșit cu Pătrașcu și cu Mitruț sutașul după el, să vadă tabăra. Oamenii îl priveau cu ochii sticloși. Unii nici nu-l vedeau. Își sugeau cămășile umede. Undeva mai departe, caii de la căruțe gîfîiau cu gîturile întinse pe pămînt... Se întoarseră. Mitruț rămase afară, de strajă. O vreme, Ion Vodă se plimbă ostenit prin cort. Pătrașcu îl privea tăcut. Domnul nu-l vedea. Într-un tîrziu îi spuse răgușit:

— Du-te!

— Măria ta, — cuteză Pătrașcu, — hodinește-te! Ești vlăguit și slăbit... că doar ești om și măria ta...

Fără să-și ridice capul, Ion Vodă îi făcu semn cu mîna să-l lase singur:

— Du-te!

Și rămase plimbîndu-se. Pe sub perdeaua ridicată Mitruț îi vedea spatele gîrbovit dintr-o dată.

A doua zi dimineață solii veniră iar:

— Măria sa beglerbegul mai îngăduie mazilitului o zi de gîndire. Să se închine deci, și să se lase dus la Stambul, ca să cadă la picioarele strălucirii sale. Măria sa Ahmet jură pe Allah să-i cruțe viața. Altfel n-are să-l mai ducă la Stambul, ci are să-l osîndească pe loc, așa cum

se cuvine unui răzvrătit prins cu arma în mînă! Iar oastea moldovenească are să fie trecută toată prin sabie...

— Nu-i crede, măria ta! sări Svercevski mînios. Nici o vorbă să nu crezi din ceea ce spun și jură ei! Eu îi cunosc! Nu și-au ținut niciodată vorba, și au călcat, ca păgînii, peste toate jurămintele. De ce să le ție acu?

— Auzi? se întoarse Ion Vodă către solul care vorbise. Cine să vă creadă? Spune beglerbegului că eu știu ce-l doare! Nu mai are cu ce-și hrăni oastea! Nu poate s-o mai ție aici în jurul meu! Nici o zi! De aceea mă îngăduie numai pînă mîne! Se grăbește! Spune-i că dacă-i trebuie capul meu, să vie și să-l ia de aci.

Solii plecară.

Tabăra primi vestea fără nici o tulburare. Oștenilor le era tot una. Erau unii care începuseră să vorbească într-aiurea. Cîțiva răniți pieiră. In pămîntul uscat, gropile fură săpate cu mare greutate și zăbavă. Oamenii erau slăbiți. Le străluceau ochii adînciți sub frunte, le crăpaseră adînc buzele umflate, răsuflau greu cu gura pe jumătate deschisă, li se subțiaseră fețele, părea că li se lipise pielea de oasele obrazului și pleoapele le erau roșii, umflate și crăpau și ele... Iar soarele ardea... ardea... Alții stăteau neclintiți pe căruțe privind cu ochii sticloși de jur împrejur. Și cum se apropia un dușman pînă la o bătaie de săgeată, trăgeau. De multe ori nimereau. Dar nu se mai bucurau ca altădată. Strîngeau din dinți cu putere și potriveau în arc altă săgeată.

— Dacă turcii s-ar mai apropia, să pornim un iureș asupra lor, — își făcea socoteală Mitruț, — ori ar da o nouă năvală, poate am mai face rost de oleacă de apă...

Dar turcii nu se apropiau, nici nu aveau de gînd să năvălească. Stăteau liniștiți, în cerc larg în jurul taberei și umpleau depărtările pînă în fundul zării.

În ziua aceea caii au pierit. Mulți oameni din cei mai slabi și mai nemîncați și mai vîrstnici au rămas nemișcați pe locurile lor, fiindu-le greu să se scoale de jos.

Sara, căpitanii fură chemați la sfat.

— Dacă ar jura pe coran, — le spuse domnul, — socot că și-ar ține cuvîntul, și atunci m-aș da în mîna lor! M-aș duce la Stambul să vorbesc cu sultanul, să răstorn pe Petru Șchiopul și să vin înapoi... Și atunci am

aştepta zile mai potrivite în care să scuturăm de pe umerii noştri stăpînirea lor, şi am slobozi ţara... Cred că aş putea! Iar voi care aţi rămîne aici, fără mine, să scoateţi oastea la liman... să ajungă fiecare nevătămat, la bordeiul şi sărăcia lui... Asta v-aş ruga... şi de asta v-am chemat!

— Nu-i crede, măria ta! sări iar Svercevski.

Şi după dînsul se îndărătniciră şi ceilalţi:

— Nu-i crede!

— Nimic din ce-or făgădui n-au să ţie!

— Ce jurămînt poate fi acela făcut pe limba lor păgînească şi pe cărţile lor spurcate?

— Am răbdat atîtea, om mai răbda!...

Ion Vodă rămase neclintit în hotărîrea lui. Părea ostenit şi mîhnit adînc. Îşi luă căpitanii şi ieşiră din cort. Le arătă trupurile celor ce zăceau ca morţi, zbuciumul ciudat al celor ce aiurau, ce socoteau că văd rîuri limpezi de apă rece şi se opinteau să sară în ele, să bea, să bea, să bea... Le arătă cum răsuflă cu aspră şuierătură cei mai tari, cei mai voinici, cum stau în picioare pe căruţe şi privesc neclintiţi la scînteierea stelelor departe în apele iezerului... Iezerul! Apa!

— Acuma spuneţi, dragilor mei căpitani, cu ce mi-au greşit mie vitejii iştia să-i chinuiesc atîta! Şi ce-am să folosesc eu şi ce are să folosească ţara dacă ei or pieri de sete? Mai pot ei răbda? Dar voi aiştia care mai aflaţi putere să vă împotriviţi, de unde o mai luaţi? Uitaţi-vă unii la alţii! Nici copiii voştri n-au să vă mai cunoască... acasă! Nu vedeţi că se apropie clipa în care aveţi să vă prăbuşiţi?

În noaptea aceea, tîrziu, Mitruţ cu „atamanii“ săi, cu Drăgan şi Zamfir, sculară din somn pe boierul Pătraşcu. Stătură îndelung de vorbă şi pe urmă plecară împreună la domn. Ion Vodă nu dormea. Umbra lui neagră, uriaşă, se vedea prin pînza cortului mişcîndu-se de colo-colo. Intrară numai Pătraşcu şi Mitruţ. Mirat, domnul se opri, privindu-i.

— Măria ta, — se înclină boierul, — Mitruţ sutaşul are un gînd bun şi-a venit să ţi-l spuie şi să-ţi facă o rugare. Mă unesc şi eu cu dînsul şi dacă te-i lăsa greu, doamne, am să îngenunchi şi am să te rog şi eu ca pe dumnezeu... Măria ta, de aici pînă la coada iezerului nu-i

decît o bătaie de săgeată. Și oaste dușmană pînă acolo se vede tare puțină, c-au gonit-o arcașii noștri, azi, toată ziua! Și chiar acolo la coada iezerului Zamfir lotrul are luntre mare și trei plute, priponite în păpuriș, și neștiute de dușmani. Și cum îi noapte adîncă și întuneric, Mitruț se leagă să te ducă el cu „atamanii" lui, să spargă puțintica oaste din locul acela și să te treacă cu luntrea pe celălalt mal al iezerului. Iar de acolo... îi plin cîmpul de cai și te poți duce la sultan, dacă vrei, de bună voia măriei tale, nu să te ducă turcii ca pe prinși.

Domnul își clătină capul a împotrivire, dar înainte de a răspunde, Mitruț căzu în genunchi la picioarele sale. Își frămînta cușma în mîinile mari, iar buzele, umflate și crăpate tare, îi tremurau.

— Măria ta, — vorbi el, și răsuflarea îi șuiera în gîtul uscat, — măria ta, mie îmi ești domn cu mila și cu sprijinul, și îmi ești tată cu dragostea și cu îngăduința! Lasă-mă să am și eu o dată grija măriei tale, ca un supus și ca un fecior ce-ți sînt! Nu te da turcului! Nu te da, că nu te mai vedem! Și ce ne facem noi fără măria ta...? Să ne înveți, să ne sfătui... să ne duci! Hai să te scoatem la liman! Pînă în ziuă sîntem de cealaltă parte a iezerului, și acolo... cum îi porunci măria ta!...

Domnul îi privea ochii uzi de puterea tulburării, gura arsă de sete și chipul slab, tras, înălțat către el în lumina opaițului. Întinse brațul și își așeză palma pe capul sutașului:

— Da, Mitruț, răspunse el la fel de tulburat și clătinînd din cap cu neasemuită mîhnire. Pînă în ziuă eu pot fi departe de primejdie. Dar mîne, oastea moldovenească are să fie, nesmintit nimicită de mînia puhoiului dușman care m-a scăpat din mînă! Vrei tu, Mitruț, să fug eu, domnul tău... „tatăl tău"... cu prețul ista?

Deznădăjduiți, boierul Pătrașcu își lăsă brațele în jos, ca de o mare osteneală, iar Mitruț își duse cușma la frunte, și stătu așa în genunchi, în fața domnului.

Ion Vodă își coborî ușor palma pe obrazul sutașului și grăi încetișor, cu dragoste și parcă cu duioșie, așa cum nu-l auzise încă nimeni:

— Lăsați-mă să fiu domn și... tată... pînă la sfîrșit... pentru voi toți!...

În dimineața aceea de paisprezece iunie, solii se înfățișară după răspuns. Ziua de gîndire trecuse.

— Spuneți stăpînului vostru, — le răspunse Ion Vodă, și vorba lui suna a poruncă stăpînită, — că vrerea mea așa este: cazacii care se află aici în tabără să rămîie slobozi a se întoarce dincolo de Nistru, cu toate ale lor și fără nici o piedică; moldovenii să fie lăsați a se duce nevătămați pe la casele lor, fără silă și asuprire, ca niște supuși ai sultanului precum se află și de viețile cărora sultanul nu trebuie păgubit, iar cît despre mine să fiu înlesnit a mă înfățișa strălucirii sale la Stambul, pentru a-i desluși cu gura mea dreptățile și vinovățiile mele... Iar aceste toate, solii să aibă îngăduință a mi le jura după legea profetului cu juruința cea mare, de șapte ori, pe coran...

Solii plecară ducînd beglerbegului vorbele măriei sale.

În urma lor, hatmanul Svercevski clătină din cap cu neîncredere și mîhnire. El nu credea în juruințele turcești. Iar cînd, peste un ceas de vreme, solii se reîntoarseră aducînd coranul și întreaga îngăduință a beglerbegului pentru vrerile domnului, el se trase la o parte și stătu tăcut, cu buzele strînse și chipul întristat, rezemîndu-și, greu, trupul în sabie.

De șapte ori jurară solii pe coran, în numele beglerbegului și de șapte ori rostiră cu adîncă smerenie și plecăciune aceleași vorbe ale lui Ion Vodă, pentru cazaci, pentru moldoveni, pentru el însuși. Iar cînd se isprăvi acea strașnică juruință, peste care nici un credincios de legea lui Mahomet nu s-ar fi încumetat să treacă, Ion Vodă grăi către soli și glasul lui nu mai suna aspru și poruncitor:

— Iată, a vrut dumnezeu să încap pe mînile voastre și am încăput. Ce-oi avea eu de ispășit, sau de izbîndit, dumnezeu are să hotărască. Dar vă aduc aminte că ați juruit pentru prietenii aceștia ai mei, cazacii! Pentru bărbații aceștia, a căror vîrtute și vitejie cum nu se mai află pe lume se cuvine știută și cinstită, cu dragoste și plecăciune. Vă aduc aminte că ați juruit să-i lăsați să treacă nevătămați în țara lor. Iar dacă aveți vreo mînie împotriva lor, întorceți-o asupra mea, s-o ispășesc eu, pentru că numai eu se cuvine să le plătesc pe toate... Iar despre

moldoveni, nu vă mai vorbesc. Sînt doar robii împăratului și aveți a răspunde pentru ei în fața sa...

— Beglerbegul nu-și calcă juruințele! răspunse mai marele solilor. Și îndată ce s-or scurge oștile noastre și s-a face loc, oștirea de aici are să fie slobodă să se împrăștie, care și cum a vrea, după cum am juruit. Însuși tu ești slobod să te înfățișezi beglerbegului, cînd îi binevoi. Noi te așteptăm acolo.

Așa vorbiră solii ca niște bărbați cinstiți și plini de putere și de bunăvoință, și se duseră.

În urma lor, Ion Vodă stătu o vreme sub perdeaua cortului și își privi tabăra. Iar oastea întreagă stătea în picioare, de jur împrejur, cu cușmele în mîni, cu chipurile slăbite, cu capetele în soare, și se uita la dînsul, mută. Oftînd, Ion Vodă se întoarse către ai săi. Își descinse sabia de la brîu și o întinse lui Svercevski.

— Ia-o! îi spuse. Braț mai vrednic pentru sabia mea nu se află! Îl cuprinse în brațe și-l strînse la piept, iar cazacul își lăsă capul pe umărul lui. Chipul domnului, într-această îmbrățișare frățească, se vedea întristat, tras, cu cearcăne vinete sub ochi, cu buzele plumburii, crăpate adînc, sîngerate.

Veniră și sutașii cazacilor și domnul își luă rămas bun de la ei, dăruindu-i cu pungi cu bani pe fiecare. Pe urmă își scoase inelul din deget și-l dărui boierului Pătrașcu, pe care-l îmbrățișă îndelung, cu dragoste.

— Eu merg cu măria ta! grăi Pătrașcu adînc tulburat.

— Nu, dragul meu! răspunse Ion Vodă și glasul lui suna ca o mîngîiere de părinte. Nimeni nu merge cu mine! Soarta domnilor este una, soarta voastră este alta, Pătrașcule! Am să te țin minte toată viața, dragul meu! Credinciosul meu!... Îl mai strînse o dată în brațe și pe urmă își luă rămas bun de la ceilalți căpitani, rugîndu-i să aibă grijă de oaste pînă la risipirea ei de istov.

Ieși din cort.

Afară, oștirea stătea în aceeași stare de muțenie, cu cușmele în mîni, cu capetele plecate. Lîngă perdea, Mitruț aștepta singur, privind în pămînt, ca să-și ascundă ochii. Trupul lui uriaș căzu în genunchi și buzele arse se plecară asupra mînii care-l ocrotise:

— Măria ta!...

— Mitruț, sutașule!

Glasul domnului se rupse, înecat. Ion Vodă își trase jungherul de la brîu și i-l întinse:

— Ia-l, Mitruț! Poate are să-ți fie de trebuință, acolo... pe hotarul tău... pe care să-l păzești... să-l păzești... că-i hotarul Moldovei, Mitruț... auzi?

Păși înainte.

La spatele lui Mitruț, „atamanii“, cu capetele descoperite, plîngeau cu lacrimi mute. Numai Ghivirdic scîncea încetișor, stăpînit, cu cușma la frunte.

Ajuns la căruțe, Ion Vodă își mai aruncă o dată ochii asupra taberei. Pe urmă păși hotărît peste șanț și se tot duse călcînd încet, fără grabă, fără să-și mai întoarcă privirile, singur...

Departe, ostașii dușmani îl așteptau buluciți, în picioare. Se dădură în lături din calea lui și statura uriașă a lui Ion Vodă, trecînd printre ei, se micșora din ce în ce, depărtîndu-se către corturile care albeau în zare...

10

Ostașii desfăcură legăturile căruțelor și ieșiră peste șanț. Erau slobozi. Mai trebuia ca oștirea dușmană să-și rupă cercul și să le facă loc. Și atunci s-or duce cum or putea, pe jos... ori poate or găsi cai rătăciți pe cîmp... Dar mai întîi să bea!... Să bea!... Își lunecară ochii spre iezer și răsuflară adînc, trecîndu-și palmele peste buzele scorojite.

Se așezară pe iarbă și priviră în jur. Cît vedeai cu ochii, în toate zările, cîmpia furnica de oameni, cai și cămile. În jos, la bună depărtare, se înălțau corturile căpeteniilor turcești și cel al lui Petru Șchiopul, domn al Moldovei din porunca turcilor... Iar mai aproape, oastea pedestră, multă, așezată temeinic la odihnă.

Așteptară mult.

Soarele urca în crucea amiezii. Ardea parcă mai tare decît totdeauna și nici o fărîmă de nour nu se vedea pe toată bolta. Iar dinspre tabăra turcească nimeni nu se mișca să desfacă împresurarea, să le aducă vestea că pot

porni. Parcă-i uitaseră. Unii se traseră înapoi la umbra căruțelor, unde numai cazacii rămăseseră. De pe draghini se vedea apa iezerului strălucind ca o oglindă ascunsă într-o pădure de păpuriș.

Deodată, de departe, dinspre corturi, porniră semne tari de surle. Sunetele se apropiară repetate de alte surle și oastea dușmană din jurul taberei de căruțe sări în picioare, cu mare larmă. Moldovenii oftară, ușurați: în sfîrșit! Venise porunca! Ieșiră dintre căruțe, cu mîinile goale, nerăbdători, gata să pornească. Turcii se vînzoleau, strigau, și dintr-o dată tot cercul lor porni către tabără, strîngîndu-se.

— Ce-i asta? apucă a se mira căpitanul Răducanu, ducîndu-și palma umbrar la frunte.

Dar în clipa aceea, un nour de săgeți zbură asupra lor, zbîrnîind și îndată zbîrnîi altul și căpitanul Răducanu se rostogoli pe iarbă. Căzură și alți mulți în toate părțile, într-un vălmășag fără nume.

— Vînzare! urcară în văzduh răcnetele moldovenilor. Vînzare! Și sub ploaia de săgeți și sub plumbii archebuzelor care începuseră să bubuie, ostașii alergară la căruțe. Dar tabăra dezlegată nu mai înfățișa o întăritură bună pentru apărare. Puhoiul dușman năvăli ca un val care creștea mereu de jur împrejur, s-o acopere, s-o înece.

— Juruința turcilor! răcni cumplit hatmanul Svercevski. Și la un semn, cazacii care-i mai rămăseseră se strînseră într-un ghem rotund și săbiile lor scînteiară în soare.

În jur, talazul vrăjmaș urca, se împingea, urla repezindu-se și dădea înapoi însîngerat, neputincios în fața acelor săbii care fulgerau, împărțind moarte cu o iuțeală nemaicunoscută. Creșteau movile de leșuri în jurul cazacilor, înconjurîndu-i ca un zid de apărare. Dar năvălitorii, împinși mereu de la spate de puhoi, călcau peste hoituri, urcau peste ele, pînă cînd din lupta acelor viteji nu se mai desluși nimic. Numai undeva, în mijlocul unei mulțimi fără margini, înghesuită, deasă ca o perie, cîteva săbii își înălțau vîrfurile strălucitoare și se abăteau în aceeași clipă, fără să se zărească măcar luptătorii care le mînuiau.

Suit pe saci într-o căruță, căpitanul Arbore învîrtea cu amîndouă mîinile sabia lui cea lungă, cu două tăișuri. Parcă lovea din toate părțile dintr-o dată. Mustățile lui

bălăi, lăsate în jos, se clătinau uriașe la fiecare izbitură și răsuflarea sa puternică se auzea de departe. În jurul carului mulți dușmani prăbușiți mușcau pămîntul. Dar zbîrnîi o săgeată rătăcită de undeva, și căpitanul Arbore căzu cu fața în jos peste dînșii.

Furios, cu chipul roșu și părul zbîrlit, căpitanul Iurie aruncă în capul unui dușman frîntura de sabie cu care rămăsese în mînă și, plecîndu-se apucă o oiște de sub o căruță. Învîrti oiștea pe deasupra capului, izbi și îndată în jurul său se făcu loc slobod.

— Încoace, Țarălungă! strigă el către căpitanul de lăncieri, pe care-l vedea zbuciumîndu-se alături.

Dar o suliță aruncată i se înfipse în spate și Iurie scăpă oiștea, căzu întîi în mîni și, împotrivindu-se cu deznădejde, se lungi la pămînt. Peste trupul său trecu urlînd vîrtejul dușmanilor și, împingînd înainte pe cei ce luptau în jurul lui Țarălungă, îl copleși și pe dînsul, îl prăbuși și trecu mai departe.

De la adăpostul căruțelor sub care se ascunseseră, oștenii răniți și cei doborîți de sete, cu ochii sticloși, fioroși, cu fețele trase, scofîlcite, ca de mort, întindeau coasele și lăncile, tăiau picioarele năvălitorilor și-i trăgeau spre ei cu o bucurie sălbatică, înfiorătoare. Alții se rezemau de căruțe, și luptau cu draghinile, cu tînjalele, cu leucile, mînuindu-le cu cele din urmă puteri, cu mișcări largi, uriașe, ucigașe. Și cădeau străpunși de săbii și sulițe, lungindu-se alături de cei aflați de dușman culcați, lipsiți de orice putere și uciși fără împotrivire.

Cu sulița într-o mînă și cu sabia într-alta, cu spatele rezemat de loitra unui car, boierul Pătrașcu lupta singur, cu deznădejde, într-un corn al taberei. Căzuseră în jurul lui mulți oameni „dintre ape" și de la Vadul Părului, alții se rătăciseră cine știe pe unde, Mitruț cu „atamanii" luptau undeva pe aproape și el rămăsese să se apere singur, așteptînd clipa în care se va vedea copleșit de număr și prăbușit în sînge. Deodată, de deasupra lui — din car — vîjîi „biciul" lui Drăgan și cu o răpăială cumplită cele zece măciulii de plumb, doborîră la pămînt pe dușmanii cei mai apropiați. O a doua răpăială făcu loc gol în

jurul boierului și Mitruț cu ghioaga în mînă și cu jungherul dăruit de Ion Vodă în brîu răsări lîngă dînsul.

— Treci printre roți, milostive! îi strigă el. Ieși la șanț! Acolo-i mîntuirea. În clipa următoare izbi cu ghioaga. Pătrașcu repezi sulița și răsuci sabia, iar Drăgan își învîrti biciul. Și în aceeași clipă se traseră printre roți în cealaltă parte a carului și se pomeniră între „atamanii" pitiți la umbra căruțelor, cu Zamfir, cu puținii soți ai acestuia și alți cîțiva oameni „dintre ape". În fața lor, peste șanț, cîmpia către miazăzi se arăta aproape slobodă, pînă departe.

— Strecurați-vă pe lîngă căruțe, pitiți-vă să nu vă vadă și săriți șanțul! strigă Mitruț.

Și cînd se văzură dincolo, Zamfir răcni:

— La iezer! Și porni ca slobozit din pușcă.

Porniră toți, alergînd iepurește și întorcînd spatele vîrtejului care bîntuia între căruțe și vuietului bătăliei care auia, zguduind aerul ca un uragan. Trecură ca o ghiulea printr-o ceată de dușmani atît de mirată, încît nici nu încercase să-i oprească, și alergară înainte, gîfîind. Un stol de săgeți se abătu în urma lor fără să le facă nici o pagubă. O surlă țipă undeva aproape și o altă ceată porni în curmeziș, să le iasă în cale. Nu se opriră. Izbi Drăgan cu biciul, izbi Mitruț și păliră ceilalți cu ghioagele, împunse Pătrașcu cu sulița și ceata se împrăștie. Dar se repezi din nou, furioasă, strigînd, izbind, ținîndu-se de dînșii ca o haită de lupi.

— Nu vă opriți! strigă Mitruț, gîfîind. Alergați cît puteți, că îndată ajungem. Biță Drăgan, rămîi cu biciul în urmă. Biță Zamfir, fugi înainte și dezleagă luntrea!

În clipa aceasta Ghivirdic căzu. Mitruț se aplecă, îl aburcă pe umărul său stîng și urmă să alerge cu ghioaga în dreapta. Erau aproape. Drăgan își învîrtea biciul alergînd și ceata turcilor păstra depărtarea, dar nu se lăsa. Mirați, urmăritorii voiau să știe unde poate fugi astfel o mînă de oameni, în cuprinsul unei tabere care număra o sută cinci zeci de mii de ostași? Înțeleseră abia cînd îi văzură sărind unul după altul în apă, călcînd peste trestii și încălecînd marginea luntrei și a unei plute. Atunci se

repeziră urlînd. Dar fuga era apărată de biciul lui Drăgan, de ghioaga lui Mitruț și de sabia și sulița lui Pătrașcu, și fugarii, mînuind prăjinile, traseră în luntre și pe cei trei apărători și se făcură nevăzuți în păpurișuri. Abia atunci Mitruț se aplecă asupra lui Ghivirdic parcă să-l vadă și să-l cerceteze, și căzu și el alături, cu un geamăt înfundat... Înfiptă în pulpa piciorului lui, o săgeată turcească scurtă și lată, tremura ușor...

I

Într-un amurg, o ceată de călăreți poposi la pădurăria lui Badea Tudose. Un leagăn larg, întocmit din gînjuri și curmeie înnodate între ele și legat cu capetele de oblîncuri — între doi cai — purta un trup nemișcat, întins pe o pală de fîn.

Cu capul descoperit și cu vîntul serii în părul răscolit, moș Mihai se sculă de pe prispă și se apropie șchiopătînd. Așa cum era, cu spinarea adusă, cu cămașa de cînepă descheiată la piept, cu gîtul scorojit și mîinile mari ieșite mult din mînecile largi, moș Mihai arăta a fi un biet bătrîn bicisnic și beteag. Aținti pe drumeți cu singurul lui ochi teafăr și cunoscu întîi pe Drăgan. Îndată își roti privirea și, nevăzînd pe Mitruț, simți cum i se strînge inima.

— Ce-i ?

Ocolind întrebarea, călăreții prinseră a descăleca.

— Bine v-am găsit ! grăiră ei domol. Bine te-am găsit, moș Mihai !

— Ce-i ! izbucni din nou bătrînul și mîna lui groasă apucă straiul lui Drăgan.

— Îi bine, moș Mihai, îi bine... Iaca am isprăvit și...

— Unde-i Mitruț ?

— Aici-i, moș Mihai ! Aici... în leagăn...

— Trăiește ? răcni bătrînul cu glasul lui de zile rele.

— Mulțămesc lui dumnezeu, trăiește.

Badea Tudose ieși din casă, speriat.

— Tudose ! strigă bătrînul către el. Băietul !...

Se repeziră amîndoi și, din tindă, glasul Domnicăi se înălță într-un singur țipăt jalnic :

— Mitruț!

Desprinseră leagănul și-l purtară cu băgare de samă pe prispă. Întins pe fîn, Mitruț stătea nemișcat, cu răsuflarea scurtă și grea. În umbră, chipul nu i se vedea. Moș Mihai îi puse mîna pe fruntea asudată. Ardea.

— Ce are? întrebă el cu glasul scăzut dintr-o dată și mai hîrîit decît totdeauna.

— O împunsătură de săgeată... în pulpa piciorului... Atîta! îl încredință Drăgan.

— Dacă-i „atîta", de ce arde?

— Îi împunsătură veche... și-a început a se învineți!

Bătrînul își plesni palmele una de alta:

— Da, bine, ce fel de oșteni sînteți voi, dacă nu cunoașteți nici atîta lucru? O împunsătură de săgeată se arde cu fierul roșu, ori se curăță cu custura!... Altfel putrezește carnea împrejur și omul piere...

— Ba cunoaștem! vorbi Drăgan, domol. Care oștean n-o știe? Dar n-am putut face treaba asta pe drum... și fugari, precum ne aflăm!...

— Fugari? îl fulgeră moș Mihai ca ochiul lui de uliu.

Drăgan clătină din cap, tăcut, și cei din jurul lui își plecară frunțile ca rușinați. Între ei, Ghivirdic, încă netămăduit de lovitura primită, stătea rezemat de un copac.

Bătrînii se așezară greu pe prispă. Parcă li se tăiase picioarele.

— Vra să zică?...

Tăceau toți clătinînd din cap cu adîncă mîhnire. Numai Domnica, îngenuncheată la capul lui Mitruț și răcorindu-i obrazul cu un ștergar ud, suspina cu dinții strînși îndărătnic, cu bocetul zăvorit în gît. Și peste toți trecea domol vîntul de sară și freamătul ușor și nesfîrșit al codrului.

— Tu, copilă, — vorbi deodată moș Mihai, — pune să fiarbă o oală cu apă și caută untul de pojarniță. Adu și boțul cel de ceară de sub grindă. Vezi că este după icoană și un boț de rășină... Adu și un ștergar curat, de in, și pune opaițul în fereastră. Pe urmă, du-te!

— Unde să mă duc? suspină Domnica, mirată, speriată, împotrivindu-se.

— Unde vrei, dar cît mai departe! Și să nu vii pînă nu-i auzi cîntînd cucoșii. Ia-o, Tudose, și du-te cu dînsa,

că noi aici avem treabă. Iar voi, iștialalți, aprindeți focul, colea, aproape, să se vadă mai bine... și să-mi dați o mînă de ajutor...

Tîrziu în noapte, trupul rănitului se odihnea întins pe o pală de fîn proaspăt, așternută pe prispa udă, spălată cu apă. Moș Mihai făcuse ceea ce oricare oștean, cu științele de trebuință la război, ar fi făcut în locul lui. Legase strîns piciorul pe sub genunchi cu o curea, curățase rana adînc, tăind și azvîrlind carnea cea rea, spălase cu apă fierbinte, umpluse scobitura cu unt de pojarniță și acoperise totul cu un pocriș de ceară de albine frămîntată cu rășină de brad. Iar pe deasupra legase piciorul cu un ștergar de in. Din sîngele care cursese și din toată răutatea scobită din rană nu mai rămăsese nici urmă. Numai jungherul dăruit de măria sa rămăsese însîngerat pe un colț de prispă.

Din fundul pădurii unde alergase și se ghemuise cu capul ascuns în mușchi de copac și cu urechile astupate, Domnica nu auzise răcnetele de durere pe care le slobozise Mitruț înainte de a-și pierde cunoștința.

Acuma Mitruț zăcea nemișcat și numai din vreme în vreme gemea ușor ca un oftat. Focul se stingea. „Atamanii" și ceilalți oameni plecaseră în satele „dintre ape", pe la casele lor. Ghivirdic adormise suspinînd undeva, prin iarbă, Domnica stătea în genunchi la capul lui Mitruț și-i răcorea mereu, mereu obrajii și buzele cu apă rece. Lacrimile tăcute care curgeau din ochii ei — sărmanele ei albăstrele ofilite — păreau că nu mai au sfîrșit. Pe prispă, cu coatele pe genunchi și cu obrajii în palme, cei doi bătrîni încremeniseră, ascultînd. Iar în fața lor, jos pe iarbă, cu spatele rezemat de un copac, Drăgan povestea.

Din timp în timp, o învăluire de vînt, vestind apropierea zorilor, trecea fără veste scuturînd crestele copacilor. Un cerb boncăluia departe, în fundul pădurilor. Pe urmă, totul se liniștea și glasul gros al lui Drăgan curgea domol ca o poveste de demult și fără seamăn de tristă: „...Așa a fost! Ei erau cîtă frunză-n codru și cîtă iarbă pe lumea asta, tot oșteni străluciți, muiați în fier și-n aur și-n argint... Și noi eram o mînă de țărani, opincari... și

care ne apăram pămîntul cum puteam... cu ce puteam!... Și tot nu ne-ar fi doborît dacă n-am fi fost vînduți..."

Și povestea lui Drăgan curgea înainte, domoală, mîhnită, în vreme ce o lacrimă, una singură, scursă din ochiul cel sănătos al lui moș Mihai și pornită la vale, i se oprise în vîrful nasului și rămăsese acolo tremurînd.

În cenușă, focul pîlpîi și se stinse...

2

Drăgan a fost la Vadul Părului, a văzut pe boierul Pătrașcu și a adus de la el vorbe bune pentru Mîtruț. Și vești.

Pe măria sa l-au ucis turcii! Chiar acolo pe loc, la Roșcani, și trupul i l-au rupt cu cămilele! Iar capul i l-au trimis la București să fie țintuit în poarta curții domnești, alături de capul lui Vintilă Vodă...

Mitruț a răcnit ca un om înjunghiat și a dat să sară jos de pe prispă. S-au repezit bătrînii să-l domolească și să-l țină nemișcat. Drăgan a așteptat să se liniștească. Pe urmă a povestit înainte:

— ...Și pe marele vornic Dumbravă l-au ucis! L-au cumpărat de la voievodul Ardealului, unde se aciuase! Cu bani și cu daruri l-au cumpărat. Și voievodul acela l-a vîndut! Boierii vînd... asta se știe... Și, cumpărîndu-l, l-au adus la București și l-au ucis...

Țara-i în pradă. Cară și turcii, cară și tătarii tot ce găsesc... și dau foc! Au s-ajungă și aici pe hotar cînd s-or sătura și a fi să iasă din țară să se ducă... și au să prade și aici, ca peste tot... Se aude că au ars și au pustiit atîtea tîrguri și sate, încît lui Petru Șchiopul i-a ieșit o poreclă: îi zic: domnul pîrloagelor! Că pîrloagă a rămas din Moldova noastră de cînd Petru Șchiopul s-a înscăunat la Iași...

Mitruț a gemut cumplit și a închis ochii.

— ...S-a înscăunat la Iași, — urmă Drăgan, — și a început a împărți pămînturi și slujbe, răsplată pentru cei ce i-au dat țara pe mînă și i l-au vîndut pe Ion Vodă!... Acuma Cozma Murgu și Bilăi și Slăvilă, pe care i-am

căutat noi în noaptea aceea, și nu i-am mai găsit, Mitruț, au ajuns în fruntea bucatelor... în divan!

Zic unii că au să fie răsplătiți și urmașii celora care au vîndut mai de mult și care au fost spînzurați aici, în lunca Siretului: Gavrilaș Voilă și Hudăi și Mîndru al vostru, de la Putnișoara... Că doar tot pentru Petru Șchiopul au vîndut și aceia...

Din ochii închiși ai lui Mitruț, două șiraguri de lacrimi, prelinse pe lîngă nasul subțiat, curgeau pe obrajii slăbiți și galbeni.

— ...Acu eu, sfătuindu-mă și cu dumnealui Pătrașcu, — urmă Drăgan, — mi-am făcut socoteala că tot un pribeag fără țară și fără culcuș am rămas. Dacă-i vorba că Petru Șchiopul răsplătește pe vînzători și pe urmașii lor, are să răsplătească și pe urmașii Albului! Și dacă mă duc acasă, urmașii Albului au să mă ucidă cum l-am ucis eu pe dînsul! Unde să mă aciuez?... Este, măi oameni buni, un moșneag departe, acolo unde apa Buzăului se întîlnește cu apa Slănicului, și are o rîșniță la care eu — ca un pribeag precum mă aflam — am învîrtit la hadarag, o vreme... Am ajuns acolo să scap de boier! Da'... iaca l-am ucis, și de scăpat tot n-am scăpat! Că și mort te asuprește boierul și te stăpînește! Eu mă duc înapoi la moșneagul și la rîșnița aceea... Că aici, în țara mea, nu-mi pot agonisi un culcuș... ș-un acoperiș...

Omul vorbea domol, rar și o mîhnire neagră se vedea pe chipul lui brăzdat adînc de suferințe. Bătrînii îl ascultau tăcuți, întristați. Cu un colț de năframă, Domnica ștergea lacrămile de pe obrazul lui Mitruț... și plîngea și ea.

3

A venit poruncă de la Crăciuna pentru străjări: să-și vadă fiecare de lucrul lui ca și pînă acu. Măria sa domnul cel nou nu schimbă nimic din vechea rînduială...

— De acu, dacă ai început a pune piciorul în pămînt, repede ai să poți coborî pe hotar și tu! grăi bucuros moș Mihai.

Mitruț se întoarse spre el ca fulgerat și-l privi atît de cumplit, încît bătrînul se sperie și nu mai deschise vorba în ziua aceea.

În tindă, Domnica își duse mîna la obraz. Cum? Mitruț nu vrea să se ducă pe hotar? Nu mai vrea să fie străjăr? Atuncea... ce?

4

Într-o noapte a trecut Zamfir și a stat la pădurărie, la foc, pînă tîrziu. El cu oamenii lui, care au scăpat din prăpădul de la Roșcani, au intrat din nou în stuf.

— Unde în altă parte să mă duc, Mitruț, dragul bădiții? se îndreptățea el, ostenit și cu glasul mai hodorogit decît totdeauna. Acu, în Moldova îi mai rău decît era înaintea măriei sale Ion Vodă. Pradă tătarii, ard și iau robi, pradă turcii și ucid, iar boierii s-au repezit ca hultanii asupra norodului, să plătească pe spinarea lui toate strîngerile și înfruntările și osînda pe care le-au răbdat pe vremea măriei sale! Pot eu ieși la lumină și la slobozenie? Nu pot! Am să stau acolo unde știi tu, ș-am să pălesc și în turci și în tătari și în boieri cît m-or ajuta brațele! Și-am să iau vamă, Mitruț, și de la unii și de la alții, ș-am să ușurez pe cei prădați cît oi putea! Tu știi!

— Știu, bădiță! a clătinat din cap Mitruț. Iar dacă ceea ce faci mata am face-o mai mulți... cît mai mulți... poate ș-ar lua de samă și dușmanii și boierii și domnii!...

Vorbise hotărît, cu glas aspru, pornit. Zamfir îl privi lung și moș Mihai îl aținti cu băgare de samă, cu ochiul lui rotund.

— Ce este în capul tău, măi băiete? gîndi el nedumirit.

5

Mitruț s-a tămăduit. Mai calcă cu grijă și se sprijină într-un băț, pentru că pielea care a crescut, acoperind scobitura, e încă subțire și lui moș Mihai i-i frică să nu plesnească.

Domnica nu mai poate de bucurie. Ar cînta, ar juca, dacă în jurul lor n-ar fi atîta jale. În schimb, măcar aleargă, veșnic trează să împlinească vrerile și dorințele sutașului ei, străjărului ei, viteazului ei... și umblă toată ziua în jurul lui, cum umblă un mînz în jurul maică-si! Numai gîndurile și tăcerea lui Mitruț nu le poate alunga. Dacă s-ar duce pe hotar... poate că s-ar mai lua... s-ar mai schimba.

— De acu, — spune într-o zi moș Mihai către Mitruț, poți veni în luncă. Azi oleacă, mîni oleacă, nici nu știi cînd uiți că ai fost rănit...

— Ce să fac în luncă? întrebă repezit Mitruț, răsucindu-se către moșneag.

Domnica rămîne încremenită.

— Cum, ce să faci? se miră uluit moș Mihai. Slujba ta s-o faci! Nu ești străjăr? Să păzești pe hotar ca toți străjării, cum ai mai făcut...

— Pe cine să păzesc? Pe Petru Șchiopul? strigă Mitruț așa cum n-a strigat niciodată la bătrîn.

Și moș Mihai rămîne trăsnit. Pînă acum Mitruț n-a cutezat să-și ridice glasul în fața lui. Cum, acu...? Și caută să priceapă, să se dumirească și el. Ce se întîmplă cu băietul?

— Ce-i vorba aici de Petru Șchiopul, băiete? Tu ești străjăr de hotar, nu de domn! Tu hotaru-l păzești! Asta-i slujba ta! Că domnii vin și se duc fără să te întrebe pe tine, dar hotarul rămîne! Ce s-a cuibărit în capul tău și nu mai iese? Ești străjăr? Ai uitat?

— Străjăr sub mîna cui? strigă iar Mitruț cu jale și deznădejde parcă. Sub mîna ucigașului măriei sale? Sub mîna lui Petru Șchiopul?

— Sub mîna sutașului de la Crăciuna...

— Și nu-i tot aceea? Mai bine în stuf... cu Zamfir!...

Moș Mihai a rămas cu gura căscată.

Domnica a izbucnit în lacrimi și a fugit să s-ascundă undeva, pe sub copaci, să plîngă, să plîngă cu glas și să n-o audă nimeni...

Bătrînii stau zile întregi alături, privesc în pămînt și tac. Numai uneori se uită unul la altul cu întristare și deznădejde și atunci își dau cușmele pe ceafă, neputincioși.

Domnica plînge. N-o vede și n-o aude nimeni plîngînd. Dar plînge: „Mitruț al ei! Străjărul ei! Sutașul ei!"

Într-o zi l-a văzut cercetîndu-și armele și inima ei s-a zbătut înnebunită. Dacă pleacă? Dacă se duce acolo în stuful lui Zamfir! Atunci?...

Așa, peste căsuța din poiană a căzut tăcere și întristare și spaimă...

Într-o zi, Mitruț intră în casă și află pe Domnica îngenuncheată la icoană. Nu-l auzise. Vorbea cu icoana, șoptind și plîngînd:

— Ajută-mă, maică a domnului! Ajută-mă și ajută-l și pe el, săracu...

Mitruț se răsuci să iasă. Nu putea suferi lacrămile Domnicăi. Dar, în aceeași clipă, pe peretele uns cu humă, văzu strălucind, prins într-un cui, jungherul măriei sale. Făcu un singur pas pînă acolo și-l smulse cu mîna tremurătoare și cu multă uimire în ochii mari. Îl uitase!

Stătu cu jungherul în mînă, privindu-l, și la picioarele lui, Domnica rămase în genunchi, speriată, cu sufletul la gură. Mitruț trase fierul din teacă, îi cercă ascuțișul cu degetul, îl privi gînditor și chipul lui începu a se lumina. Își aducea aminte! Și întîmplarea și locul și vorba! Vorba ruptă de tulburare, și blîndă și bună și plină de dragoste a măriei sale: „Ia-l, Mitruț! Poate are să-ți fie de trebuință acolo... pe hotarul tău... pe care să-l păzești... să-l păzești, că-i hotarul Moldovei, Mitruț... Auzi?"

— Ascult, doamne! suspină Mitruț cu buzele tremurînd, plecîndu-se adînc ca în fața măriei sale și purtînd jungherul la frunte, cu amîndoi pumnii strînși puternic. Ascult! Avea ochii uzi de mare tulburare și glasul i se înecase în fundul gîtlejului. Ca frînt, se așeză pe laiță și își duse mîinile la ochi. O lumină mare îi limpezea încet gîndurile.

De jos, Domnica îl privea cu tot sufletul în ochi.

— Domnica, — vorbi el cu glasul gîtuit, — eu am să cobor pe hotar! Îi hotarul Moldovei, Domnica, nu al domnilor! Al Moldovei, adică al nostru! Știi?

— Da, Mitruț! șopti ea și își simți tremurînd șoapta și buzele și lacrima care i se oprise pe marginea genelor.

— Așa a spus măria sa cînd mi-a dat jungherul... că poate are să-mi facă trebuință pe hotar... Ș-a poruncit să păzesc... să păzesc...

— Da, Mitruț!

— Arcul.... și ghioaga, Domnica, și săhăidacul, că mă duc! se sculă el grăbit.

Din prag, Domnica îl privea cum se duce pășind repede, sprinten, aproape alergînd. Parcă niciodată nu fusese rănit! Și ochii ei — minunatele ei albăstrele — rîdeau, rîdeau printre lacrimile care-i curgeau nestăvilite, ca roua unei noi primăveri.

Nr. 2123.

Redactor de carte: Gr. Damirescu
Tehnoredactor: V. Postelnicu

Dat la cules: 8.V.1959. Bun de tipar: 20.VI.1959 Tiraj: 18.100 broşate + 2050 leg. Hîrtie: tipar plan 50 gr. pentru broşate şi semivelină 65 gr. pentru legate. Coli de tipar: 40,5. Coli de editură: 35,4. Ft.; 32/84×108. Com. editurii: 3186. Ediţia II. A. 0407. Pentru bibliotecile mici, indicele de clasificare 8 (R).

Tiparul executat sub comanda nr. 1394 la Intreprinderea Poligrafică „13 Decembrie 1918", str. Gr. Alexandrescu nr. 93—95, Bucureşti, — R.P.R.

Lei 12,70

EDITURA
TINERETULUI

